

Mila Stoviček
TRI TOČKICE

TRI TOČKICE

AUTORICA: Mila Stoviček

LEKTURA: Kristina Stojanović

OBLIKOVANJE I PRIJELOM: Josipa Glavaš

UREDNIK: Darko Šonc

IZDAVAČ: Vijeće slovenske nacionalne manjine Grada Zagreba

TISAK: Intergrafika TTŽ d.o.o., Bistranska 19, Zagreb

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne može biti objavljen ili pretiskan bez prethodne suglasnosti autora i nakladnika.

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem

ISBN:

mila stoviček

TRI TOČKICE

ROMAN

Zagreb, listopad 2015.

Oko posvete:

Već tijekom pisanja padale su mi na pamet svakojake posvete mojoj Kristini. Ona je sve što imam, opipljivo djelo moje utrobe. Jedinica i prvorođena. Od cijelog bolera svih tih posveta, rekla sam joj: “Hajde, izaberi ako ti se koja sviđa.”

Te, ovo je pretenciozno! Te, ovo je blesavo! Razmetljivo, baš u tvom stilu! Sve u svemu, bestidni ego-trip! - dočekala me je Kristina. Osim cijelih poglavlja, pobacala sam u koš sve posvete i mimo njenog znanja sročila ovu:

Ovo pisanje, umjesto dote, ostavljam svojoj kćeri. Ništa ne želim reći, samo zadržati svoju prazninu. Onaj tko ima što reći ne govori. “Od ljudi se čovjek uči govoru, a od bogova šutnji.” – *Johannes de Silentio*.

“Hajde, napiši *Uvod u ništa*” - požurivao me Alarik – “ne preostaje ti još puno vremena! Sad ili nikad!” Pomislila sam, kad bi to bila istina, naime *Uvod u ništa*, bila bih već na cilju. Jer bi to bio zaključak u sve. Između korica ostala bi nepopisana bjelina papira, praznina uvezana šutnjom. Bezimeni autor potpisao bi se prešućenim imenom.

Puste li čežnje za savršenstvom!

“Eh!” – uzdahnuo je Alarik i uhtvatio moj artritisom natečeni kažiprst i njime podvukao sljedeći citat: 'Savršenstvo nije od čovjeka. Savršena je samo težnja po savršenstvu.' Time me napokon lišio nade da ću u čovjeku naći uzor. Bogove među ljudima. Ima ih ima, ali oni nisu više ljudi.

“Što se ljudi tiče” – nastavila sam – “odgovaram sljedećim citatom: 'Dopusti bližnjemu da bude nesavršen.'” Al se počeo cerekati. Nas dvoje se olako razbacujemo citatima jer sami nismo iznijedri ni jednu mudru misao. Umjesto strpljivog životnog hoda tuđe mudrosti služe nam kao prečica do cilja. Cilj je Bog. Hodati prema Njemu bez očekivanja, vođeni višom voljom. I tako ja sve više hodam i sve manje hodočastim.

Uoči Alarikova odlaska dobila sam dodatni uvid što je to savršenstvo.

“Kritizerstvo” – namignuo mi je – “što je tako duboko usađeno u ljudsku bit, nije ništa drugo doli težnja po savršenstvu.”

2

Otkako smo Alarik (u vrijeme sveopćih kratica, zvani Al) i ja u penziji imamo vremena napretek. I tako smo podlegli zavodljivoj igri da iz krhotina prošlosti sastavljamo vjetrovima raznesenu knjigu, koja se čas podaje a češće otima, kao da poručuje - čuvajte se riječi! Uz prekide družimo se već drugo desetljeće, izmjenjuju se godine i godišnja doba, množe se staračke pjege po mojim rukama, a mi sveudilj predemo priče koje naknadnom revizijom lete u smeće. Idemo *ab ovo!* Jovo nanovo! I tako, mrveći taštinu, polako napredujemo prema suštini. Suština je Bog.

“Umjesto *Uvod u ništa*” – oglasio se Al – “bilo bi prikladnije da knjigu naslovimo *U potrazi za izgubljenom nevinošću*. Iako ti je duša stara i naborana, pronađi u sebi dijete.”

Jesam li ikad bila dijete kad sam se već u ranom djetinjstvu ispitivala - čemu živjeti? Onaj tko mi je utuvio to pitanje napola me razdjevicio, zato sam bila raspolučena poludjevica. Izvisila sam između neba i zemlje u prostoru pomanjkanja. Taj prostor bio je praznina.

“Ima nade” – dočekao me Alarik smijuljenjem – “da se zacijeliš. Ako u poznoj dobi izrastaju treći zubi i ono što svatko zna, da nos i uši rastu cijeloga života, zašto i tebi pred kraj ne bi potjerala kožica u obliku polumjeseca?”

Da, ima nade iako sam bila oholo stvorenje. Zemlja mi je bila mrska pa sam čeznutljivo gledala u nebo i od tamo tražila povlastice. Neku besplatnu ulaznicu za let u visine. Ja nisam odavde – mrmljala sam – moj dom je među zvijezdama. Ponekad me zavrtložila nepoznata sila i vinula me pod nebo, ali me još češće tresnula na koljena. Tko sam ja? I tko si Ti? Je li odgovor u treptavom beskraju? Ponekad jest, iako nije. Premda je u svemu, namjerno se prikriva. Iako je unutra, tražila sam ga vani. Zašto me tako kažnjavaš – vrisnula sam, Ti, koji jesi da si?!

Jeka je pak odzvanjala – ti si!

“Ufffff!” – stresao je Alarik ramenima. “Često si tako zastranila u beznađu” – produžio je – “da si bila strana Bogu, sebi i ljudima. Otuđila si se od vječnosti i opustošene duše krenula u pustinju. U dobrovoljno izgnanstvo koje ti zoveš - potreba za samocom. Bijeg u začahureno srce. Od tamo pak počinje put povratka, iako se čini da prag ulaska stalno izmiče i da se sjaj rasplinjuje. *Spleen!* Koga izabрати u lepezi bogova kad svi nude ponešto privlačno? Uzmi malo od ovoga, malo od onoga. Dobrodošli su i mitovi. Mitovi se sanjaju. Gdje je nestala ona čarobna ushićenost kad su se bogovi izravno družili s ljudima i krojili njihove sudbine? Tko nam je ostavio u naslijeđe žudnju za tajnom? I zov – razgrni veo, preskoči granicu? Preponu što dijeli dva svijeta. Misliš li da će ti to uspjeti znanjem?”

Svijet je tajanstven – zaključila sam. Ali kad ga pokušavaš dokučiti tajanstvenost se zaključa u tajnu. Tek kad saviješ šiju i ne tražiš više ništa nespoznatljivost ti odškrine nadu.

3

Nada! Što je to nada, ispitivala sam se u odrasloj mladosti. Je li to slatko tinjanje što leprša ispred mene poput zavrtložene Rusalke? Ili je nada čipka podsuknje neke božice obećanja? Ustreptalo čekanje na njen dolazak? Čekaju li samo sanjalice nadu da ih u suton oplazi svilenim šalom po grudima? Ili je nada djetinji jastuk nabijen sanjanjem o vječnoj ljubavi? Ili je to čežnja za savezom, poljupcem u čelo koji se neće nikada izbrisati?

“Manimo se mladenačkih tlapnji bez pokrića!” – skupio je Al razbarušene obrve. “Sve se svodi na prihvaćanje života kakav god on bio. Onom što si rekao *ne*, doći će ti ususret s *da* i obratno. Postavljen si u takve okolnosti i okruženja gdje ćeš tesati svoju dušu dok se ne usaglasi s višom voljom. Šteta što smo nas dvoje to kasno shvatili. I mimo toga, kao što se veli, svi smo ovdje samo u prolazu, odnosno na popravnom ispitju. Od svih umijeća najveće je znanje živjeti s ljudima. To je znanost koja se nigdje ne predaje i uči se u hodu. Kad bi svi usvojili tu lekciju na svijetu bi zavladao mir i sloga.”

“Samo što svijetom gaze” - primetnula sam – “ne samo miroljupci već i pobunjenici kakvi smo bili ti i ja.”

“Pridruži li se pak pobunjenosti još uobraženost” – namignuo mi je sugovornik – “onda se ne treba čuditi da čovjek padne u beznađe.”

I tako sam počela istraživati uzroke svoje promašenosti i u nekoj zvjezdanskoj knjizi pročitala da je moj vladar Saturn. Opasan starac koji greške svoje dječice ispravljaj pljuskama. Vele da se njegova srdžba može omiliti, ali ponos mi nije dozvoljavao da mu se dodvoravam. Živi Bog je, kao uvijek, bio uz mene, ali ja sam se obratila vladaru. U jednoj davnoj noći, raskopčane bluze do pupka, zurila sam kroz prozor u nebo i zavapila ka toj mrkoj zvijezdi. Zašto me tako mučiš?! Ja ne uzvraćam nepravde, niti istjerujem pravdu! Ne svađam se s ljudima, progutam njihove uvrede i poniženja i mičem se u samoću! Što još hoćeš?! Zašto me biješ? Zašto ne tlačiš i druge kad ima gorih od mene? Kao da se prosulo zvjezdano smijuljenje. Onaj tko je bolji ni ne zna da je dobar – glasio je odgovor. U redu, mrmrljala sam, ali ti se svejedno neću ulizivati! Niti ću ti kaditi, još manje pjevušiti! Tvoju jarost ne želim nikakvim darovima smekšati. Ne kanim ušićariti mitom već zaradom! Iako mi je tuga slojevita i uzrok zamršen još ne znači da je kazna nepravedna. Zatim me zagrnulo očaj.

Danima sam razmišljala o Pandori, a jedne noći došla mi je mitološka kaćiperka u san. Ustuknula sam pred ljepotom što me nije zaustavilo da joj predbacim: “Ti, koja si sva zla pustila na ovaj svijet, zašto se pretvaraš da u škrinjici još držiš nadu? Čemu nosiš ključić oko vrata kad brava odavno ne prijanja? Ti, koja si sve dobila, bacila si ljude u očajanje i bijedu! Gurnula si nas u ponor i ostavila lažnu nadu!” Božica je pak sklapala i otvarala oči kao da joj se prispavalo. Zatim me prozirnim kažiprstom pošakljala ispod nosa i pasjom pameću poljubila u usta. Onda je zacvrkutala: “Saturnovo dijete samo obija škrinjicu.”

“Eh” – uzdahnuo je Alarik – “vijugav je bio tvoj put do pravog i jedinog Boga!”

4

Pesimizam kao manjak vjere tjerao je Alarika i mene da smo kao umišljeni askete godinama raspravljali o Bogu. To je išlo tako daleko da smo sebe prozvali bogotražiteljima. Preuzetnost nas je uvjeravala da smo na plemenitom putu, sve dok nam pod nos nije došao stih velikog Rabindranatha koji glasi:

'Bog: zašto me ostavlja sluga moj i odlazi od mene da bi me tražio?'

Nakon toga posipali smo se pepelom i zaključili da nećemo pisati bogotražiteljski već obični roman. Pisanje kao avantura ili ispovijed kao katarza, da bi na kraju ispalo kao zov muze kojoj nevježe tako lako nasjednu.

“Premda si kao Kistoper” – pogledao me moj pajdaš ispod oka – “idemo na posao!”

“Tko je pak Kistoper?” - upitala sam. A Alarik je odmahnuo rukom i odbrusio: “Doznat ćeš na kraju romana.”

“Dakle,” – namrštio je Al obrve – “prije nego se latimo te nezahvalne rabote htio bih znati što misliš o 'sindromu Salieri'”.

“Hja” – nevoljko sam proslabila – “taj problem smo već u ranom djetinjstvu riješili Filomen i ja, iako nismo imali pojma da sindrom uopće postoji. Filomen je izmislio formulu kako se tom pogubnom utjecaju othrvati i poništiti razbolijevanje što nastaje udisanjem ljepote. Čemu izgarati od divljenja i zavisti kad ti tuđa ljepota može zarobiti dušu i učiniti te ovisnikom?”

“Nego šta!” – potvrdio je Alarik. “Zbog užitka koji pruža, virtuoznost je još podnošljiva. Sve što je iznad toga ne pripada više ljudskome. Nisu badava Rusi umjetnost nazvali vražja odnosno vragoljanska posla. Sjeti se Paganinija! Na završetku koncerta *capricciom* se izjasnio što o opčinjenom slušateljstvu misli. Dok su žice ne violini pucale i dlake na luku prskale, a podanici u deliriju ushita nijemili i vrištali, vrhunaravni genij odgudio im je za finale kako demonu nadmoći i priliči: Be-da-ci! Be-da-ci! Be-da-ci!”

“Pretpostavljam *staccatom*” – dometnula sam.

Al je prešao preko moje upadice i nastavio: “Govorimo o ljepoti kao prinosu, odnosno plodu ljudskog stvaranja ili izvođenja. I ta ljepota može nas, zbog nemoći da joj se približimo, užasnuti i ujedno poniziti, jer nas ostavlja po strani. Taština želi ravnopravno sudjelovati, a ne prisustvovati. Što je uopće ljepota, kad je ljepota i u ružnoći ukoliko nije patvorena? Mjerilo svih stvari je istina. U svakom slučaju, istina je ljepota. Ne boli laž, već istina.”

“Tankočutni pojedinci” – nastavio je Al svoje mudrovanje – “su samo skupljači, da ne velim eklektičari. Njihov dar je u sposobnosti da svoju dušu usaglase s već postojećim. Sve je oduvijek tu, u praduši čovječanstva. Njihov duh poput antene hvata i pabirči po tom ogromnom prostranstvu neiskazanog i iz slojeva svepostojanja izabire i vadi elemente te ih potom rekonponira u harmoničnu cjelinu. Djelici tog iskustvenog doživljaja pokazuje se u umjetničkim djelima kao osebjnost uvjerljive osobne istine. Prema tome, umjetnost je pored majstorstva zanata individualna istina što hoda pod ruku s fantazijom. Kako znaš da Giocondin smiješak nije posuđen iz okomitog vremena? Da Leonardo i lijepa gospa nisu pritom slušali 'Mjesečevu sonatu'? Tri stoljeća kasnije došao je Ludwig po svoje i preoteo sonatu s njenih usana.”

“U svakom slučaju,” – produžio je Al – “ovo pretakanje ljepote kroz vrijeme, što se uobličuje u raznorodnim djelima srodne vibracije, neusporedivo je sa činom onog luđaka koji je pred ne znam koliko godina, bolom zamagljenih očiju stajao ispred Mona Lise, uperio u nju pištolj i zapucao ne bi li udovoljio svojoj ništavnosti naspram savršenstva.”

(Nije rijetkost da se Al usпусти u ovakve tirade, ne da bi se pravio važan, to je daleka prošlost, ni da bi me zapanjio svojim misaonim izletima u neprovjerljivo, već se

jednostavno prepušta svojim trenutnim porivima koje naziva osobnom slobodom ludosti. Neškodljiva ludost, to jest ludost na vlastiti račun, dođe nama starcima u penziji kao svojevrsan oblik dohranjivanja u vidu doživotne duševne rente.)

“Vratimo se na početak priče!” – zapiljila sam se Alu u oči. “Pitao si me o sindromu Salieri. E pa, nadam se da će te odgovor ubrzo prizemljiti. Dakle, pozornica: seljačka pučka škola. Poslijeratno vrijeme, poslijeratne prilike 1945. Nakon svih partizanskih slavlja napokon se daje predstava za djecu, a radi se o nekakvoj bajci. Pod dvorane, natopljen smrdljivom katranskom smjesom, zauzimaju izluzane klupe dovučene iz svih razreda, a sa strane ih obrubljuju rasklimani stolci. Povišenu binu zastire improvizirani zastor. Uz ostalu djecu tiskam se u prvim redovima do Filomena, kad se zavjesa uz škripu počela rastvarati. Žamor je utihnuo i u prvom planu pojavila se djevojčica mojih godina s raspuštenim loknama i našminkanih usana, odjevena u nabrane suknje od krep-papira. Ljepota prizora me zgomila, ganuće me smlavilo. Utrnulo srce je pak kuckalo: To nije nikakva tankostruka djevojčica! To nije čak ni glumica što glumi vilu, već vila sama! Vila se utjelesila da bi mučila obične smrtnike! Ona leprša na podiju, a ja se gušim u školskom parteru. Vila na vrhu, ja u podnožju. Dodatno zaogrnutu svjetlošću žarulja, a meni se u polutama skupljaju suze. Njezine suknjice šušte u plesnom hodu, a moje se gužvaju na otrcanoj klupi. Vila je u plavetnilu neba, a pučani u podzemlju. Na njenim cipelicama zlatna mašna, a raja potplate ili bosa tabane trlja o crnilo katrana. A tek kad je otvorila ustašca i iz njih se izvila milozvučna melodija, prasnule su mi suze na oči.”

“Šta cmizdriš?!” – munuo me pet godina stariji brat pod rebra. “Zar misliš da je kao i ti” – drobio mi je Filomen poluglasno u uho – “osmogodišnja djevojčica? To je stara baba, čak tri godine starija od mene! Uostalom, ova vila na pozornici, baš kao i ti, nosi drek u crijevima!”

Drek u crijevima nije me samo u hipu otrijeznio već me podigao u raspojasanu euforiju. Dok smo se Filko (kako smo mog brata zvali) i ja presavijali od prigušena smijeha, ja sam preko dlanova na ustima sveudilj ponavljala: Oh, pa da, kako to prije nisam shvatila! Naravno, nezemaljskim bićima nisu potrebni probavni organi.

(Prema dobronamjernoj sugestiji da drek treba literarno utemeljiti Al i ja smjerno smo se pokorili. Dakle – *feces!* Kako se u našoj kući nije smjelo prostačiti, drek je bio odušak izvan dometa roditeljske kontrole, najčešće na dvorištu koje je nakon nacionalizacije postalo društveno, pa me moja majka Beti umjesto na dvorište upućivala na vrt, jedinu oazu nedostupnosti. Mene je pak privlačilo dvorište i šarolikost dječurlije mojih godina, sinova i kćeri radnika, zadrugara i sluškinja kojima su psovke bile način verbalnog i grafičkog komuniciranja. Naravno da je i mene zanimalo sve što se nalazi ispod pupka, pogotovo lascivno tajanstvo međunožja, ali sam se u svom

govoru ograničila na produkte peristaltike i urinarnog trakta. Na ljestvici vrijednosti pišalina je bila drugorazredna, ali je zato drek u crijevima postao učinkovita šifra za prizemljivanje. I tako, kad me zbog miline ili ganuća počelo stezati u grlu, ni sama nisam znala komu ili čemu se više divim, umjetniku ili djelu, djelu ili umjetniku, da bi na kraju uvijek ostao autor. Pa šta, i on je samo čovjek koji ima *feces* u crijevima.)

“Nije loš poučak” – promrmljao je Al – i dometnuo: “A bome se čini i djelotvorim. O ukusima se ne raspravlja. Što se nekom sviđa drugome ne vrijedi ništa. Što trećem vrijedi koliko svašta, četvrtom se čini kao nešto. Sve u svemu, to jest ničemu, još se nije rodio tko bi svom hiru ugodio. Od svega je pak najgore što se više želimo dopadati drugima negoli sebi.”

5

Al se valjda sjetio moje najmlađe sestre Maše i njenih problema sa zubima, pa je izvalio:

“Znaš li ti da su vama sudbinu odredili zubi?”

“Dakako.” – priklopila sam. (Dobro mi dođe svako zaobilaženje teme, naime, da napokon započnemo pisati roman.)

“Neki od vas” – nastavio je ne bi li potkrijepio svoju izjavu – “najslađe ste se smijali mliječnim zubima. Čim su vam narasli drugi zubi face su vam se izdužile, pogotovo pred nepoznatim ljudima. Čemu bi stranci buljili u Filkove sjekutiće, sraštene jedan preko drugoga, ili u tvoje zube s razdjeljkom između jedinica? Maša je pak čak pri razgovoru stavljala ruku na usta. To se ne bi moglo reći za Marantu, tvoju mlađu sestru, koja se smije kad joj se smije, a još manje za prvorodenu Galju. Nema te fotografije na kojoj se Galja ne smije. Još prije nego se zadjevojčila, shvatila je da su njeni bijeli i savršeno oblikovani zubi njen glavni adut. Visoka čela i žutih očiju, Galja je bila privlačna, ali kad se nasmijala postajala je lijepa, što se nikako ne bi moglo reći za Filka, tebe i Mašu. Galjin smijeh je pak bio kao osvajački pohod što je širio oko sebe titravo ozračje u koje je svatko želio zakoračiti. Od malih nogu Galja je okružena ljudima bez kojih ne zna živjeti: kakvi god bili, ljudi su ljudima ljudi. Ovo pak nije vrijedilo za Filomena, tebe i Mašu. Vi ste se držali one da je čovjek čovjeku vuk. Zar ćeš vuka pripuštati u blizinu i još mu se razgaljivanjem ružnih zubi osmjehivati i time narušiti sklad lica? U uskom prostoru kojim ste se opasali bilo je mjesta samo za izrugivanje. Namrgođeni iznutra, škrtarili ste smijehom, osim kad ste međusobno nekog ismijavali. Da ste imali lijepe zube vi se ne biste podsmjehivali već biste se smijali!” – zaključio je Al.

“Donekle si u pravi” – pristala sam. “Iz Galjinog prostodušnog smijeha i pokazivanja zubi zračila je sigurnost, a iza našeg zauzdanog – podozrivost. Zato se Galja mogla

družiti sa svakim, a mi gotovo ni s kim. Čemu slušati tuđa naklapanja i zanovijetanja, ili podilaziti tuđim mišljenjima i očekivanjima pa dozvoliti da nas drugi mijese prema svom kalupu? Samoća kao utočište. Samoća kao oblik slobode. Trebalo je proteći mnogo vode, bar što se mene tiče, da glupost svoje napuhane veličine svedem na ništicu.”

“Naravno.” – upleo se Al. “Slobodan si tek kad si ništa, urašten u tkivo i sustav svega. Ne veli se utaman da smo jedni drugima darovani. Koliko god bila individualni proces, prava sloboda postiže se sudjelovanjem s drugima. Time otpada protivljenje, kritiziranje i osuđivanje, sve dok nismo spremni svoje malo ja ustupiti Onome koji nam ga je poklonio. Sveti Ivan od Križa kaže: 'Da budeš sve, ne traži nešto u ničemu.'”

“E, da.” – kimnula sam. “Oslobođenje je u služenju. Površnim življenjem se pak ta vječna i sveopća istina srozava na frazu, sve dok nas ne sustigne patnja.”

6

“Bojim se” – namrštila sam se – “da će se ovo naše pisanje i nakon trećeg pokušaja izroditi u same uvode i početke. Kamo nas to vodi?”

“U daljnje raspršivanje!” – obznanio je Al mrtav-hladan.

“Znači tako!” – narogušila sam se. “Opet ćemo se vrtjeti u krugu i poštupati se Lunkom i njegovom arboretskom kulturom.”

“Upravo tako.” – presjekao me Al i dometnuo: “Ako si uobrazila da ćemo izmisliti skribomansku toplu vodu, bilo u vidu stila ili fabule, grdno si se prevarila! Prema tome, ostaju nam stereotipi. Srećom je Lunko kao seoska luda stvarno postojao, a arboretska kultura je mit, star koliko i čovječanstvo. Lude su tu kao pralik savjesti i govore osobnu istinu, a mitovi da naše poraze pretvaraju, ako ne u pobjede i herojstva, onda barem u prihvatljivu stvarnost. Ne vraćamo se u djetinjstvo samo kao ishlapljeni starci, već prije svega zato što je djetinjstvo osnova i ključ. Zašto pritom ne bismo uzeli u obzir Lunkova gledišta što isprepliću ljudske stvorove s mitskima?”

“Ukratko,” – nastavio je moj intimus bubnjanjem prstima po kuhinjskom stolu – “Lunko je arboretsku djecu podijelo u dvije osnovne vrste. Postoje i podtipovi koji ne prijanjaju ni lijevo ni desno, već su negdje u sredini, odnosno polovici. (A gdje sam ja? – izletjelo mi je. Al me pogledao ispod oka i u hipu se izjasnio: Ti si, kao u svemu, polovična!) Nadalje, Lunko je smatrao da prenesena djeca pripadaju Mjesecu, a rođena s devet mjeseci ili prije vremena Suncu. Jedni hrle na ovaj svijet makar nezreli, a drugi se ne daju ni kad im dođe vrijeme. Nalegnu na otvor maternice dužinom cijele kralježnice i svojim polumjesečevim tjelešcem onemogućće izlaz. U tom privremenom domu praćakaju se udovima i razgledavaju svoje nožne prstiče. Kao da više vole plodnu vodu negoli majčino mlijeko. Ni najumiljatiji zvuci neće ih okrenuti naglavačke, u položaj

porađanja. Čini se da i pred punim Mjesecom odolijevaju tako da se umrtve. Tek liječnik vrlo tananog sluha može u pritajenim otkucajima srca prepoznati mrmljanje: 'Ostavite me na miru! Ovdje, u majčinoj utrobi mi je dobro!'

Uzdahnula sam, ali me je znatizelja premamila. "I što je bilo dalje?"

"Kad povije starmalo, odnosno Mjesečevo dijete" – nastavio je Al – "majka plače neisplakanim suzama. I tako se događa da nedonošće može biti u prednosti pred prenesenim novorođenčetom. Stoga nije čudno da se neki prenesenci, pogotovo iščačkani umjetnim trudovima, ne vole. Ako pak ne vole sebe, kako bi mogli voljeti druge? Podvrste Mjesečeve vrste računaju se u dva kraka: jedni ne žele odrasti, a drugi žude da što prije napuste roditeljski dom. Ne veže ih ni zavičaj ni domovina. Bliska im je uzrečica *Ubi bene ibi patria*. Ali, gdje je to? Ja sam tuđinac Niotkuda – njihova je iskaznica. Tek kad prestanu zdvajati i očekivati milost od ovoga svijeta, upru pogled u nebo i shvate da su Odněkud. Tad se prestanu busati u prsa i izgovarati: 'Ja sam svoga života gospodar!'"

"Misliš li" – prekinula sam pripovjedača – "da se Mjesečeva djeca osvećuju roditeljima plačem?"

"Dok su bebe, i te kako je moguće. Kad pak malo narastu pobolijevaju. Bolove podnose strpljivo i šutke, kao da roditeljima spočitavaju: Zašto ste nas donijeli na svijet? Tako je zborio Lunko."

I time je današnji sastanak zaključio Alarik.

7

Al i ja smo tipovi koji često skaču sami sebi u usta. U misaonu nit vodilju ubacuju nam se asocijacije koje nas povodljivo odnose u zastranjivanja. I tako je Alarik zagundao:

"Asocijativno mišljenje, ukoliko se ubesjedi, nije samo zamorno već i krajnje razdražujuće. Zamisli nekog dosadnjakovića koji razveze priču pa ju, slijedeći tok svijesti, razvodnjava nepotrebnim zaobilaznjem i dodacima, a ti hvataš konce ne bi li se dočepao srži. Misli nisu valovito usredotočene, već se vrtlože, isprepliću i zapliću, bježeći od središta da bi se na kraju rascijepile u mnoštvo krakova. Zato ćemo se danas strogo pridržavati teme."

"Slažem se," – dometnula sam – "nema vrludanja. Kreni ravno *in medias...*

"(T)res!" – preduhitrio me Al, nabrao čelo i časkom se zamislio. "Dakle, radi se o Lumiru. O mahnitij borbi sa smrću, o divljačkoj borbi da spasi četverogodišnjeg sina jedinca čiji život je titrao još samo o jednoj niti što se vezivala na isprekidani dah."

Poslije kraće stanke Alarik je nastavio: "Lumir se primio za glavu i ushodao po sobi. U kutu je sjedila njegova žena Beti s bolesnim djetetom u naručju. 'Što je rekao liječnik?!' – iznebuha je urliknuo Lumir i vikom sam sebi odgovarao: 'Što je rekao liječnik

na odlasku?! Učinio sam sve što je bilo u mojoj moći, rekao je liječnik! Danas, nažalost, rekao je liječnik, još nemamo lijeka protiv difterije! Ako sinčić prebrodi krizu... rekao je liječnik! Lijeka nema! Lijeka ima!' Lumir je načas utihnuo. Kratka pauza tišine. Međutim, tišina je vrištala na svoj način. Probadale su ju usplamtjele Lumirove misli što su sijevale kao zmijolike munje i nevidljivim praskanjem burkale ozračje. Lijeka ima! Lijek je u nezadrživoj volji da sin živi! Lijek je u volji koju će kao transfuziju uliti u umiruće dijete! Misli, voljom naelektrizirane Lumirove misli, pržile su naježenu kožu majke i djeteta iako su letjele pod strop, prema lusteru, da bi na kraju posjedale po kutovima sobe kao strah i jeza. Premda na izdisaju, Filko je bio topao, bio je živ, sve dok mu odjednom tijelo nije omlohavilo. Ruke što su obavijale majčin vrat nemoćno su skliznule niz njezin zagrljaj. 'Neee!' – kriknuo je Lumir i istrгнуo sina iz ženinih ruku.

Beti se ukipila. Nekoliko koraka dijelilo ju je od otvorenog prozora. Vani je bilo zalazeće proljeće. Trešnje ispod prozora upravo su se osipale. Kad bi uspjela stići do prozora možda bi mogla udahnuti za oboje. Za dijete iz čijih se pluća nakon nesmiljena Lumirova stresanja začulo šištanje. Možda bi mogla udahnuti i za sebe, ali klecave noge nisu dopuštale da se pomakne. Zurila je u muževljevo čas privijanje na grudi, čas drmusanje i drmanje, uz ječanje i zazivanje imena, kao da trešnjom Filkova tijela pokušava razbiti sluzave čepove što sprječavaju dovod zraka, razbiti svaku prepreku do prohodnosti i time zatrti umiranje u korijenu. Ali smrt je bila žilava. Poput gubljevine sjene uvijala se oko Filomena, od Lumirova kričanja se grčila pa ponovno stezala, i tek nakratko umakla kad bi Filko isprekidano prodisao.

Prikovana u mjestu, Beti je pokrila lice rukama. I tako joj je promaknuo prvi molećivi Filkov pogled. Kad se osvijestio potražio ju je krajičkom oka. Njeno lice bilo je sakriveno dlanovima. Jesu li doprle do nje misli: 'Zašto si dopustila da me iz tvog naručja istragne? Zašto se nisi oduprla, kad mi je kod tebe bilo dobro. Bilo mi je dobro dok si svojim licem zaranjala u moje. Tvoji obrazi što si ih prislanjala na moje čelo, na moje oči, na moj vrat bili su mi kao oblozi.'

Između kome i oživljavanja prolazili su noćni sati. Izmučeno Filkovo tijelo htjelo se još samo osloboditi iz kliješta očevih ruku. Usnuti i nestati pokriven plaštem vječnog sna. Izgubljen u očevu stisku, sklopio je oči. 'Ne dam te!' – vrisnuo je Lumir. Kroz uzastopno drmusanje prelamalo se kričanje: 'Sine moj, sine moj! Filkiću moj!' Krikovi su se razbijali o zidove, a vrškovi Lumirovih prstiju zabadali su se kao ognjene zublje u Filkove lopatice. Dijete je kroz hropac udahnuo, kroz piskutanje izdahnuo. Ponovno udahnuo i zakolutalo očima. Ovaj put Beti je uhvatila molećivi pogled. Pitanje je bilo jasno i glasilo je: 'Zašto me iz tog divljačkog stiska ne želiš izbaviti?' Odgovorila je ponovnim polaganjem ruku na lice. Tanki prsti su se slijepili, a suze su kapale s dna dlanova.

Udah i izdah, kakav god bio, hrapav i piskutav, isprekidan i bolećiv još je uvijek život. 'Živi, dijete, živi!' – stišavao se Lumir i napokon polegao na divan. Zakrilo ga svojim snažnim ramenima i prislonio uho na Filkova prsa, i sav se zgrčio. 'Ne! To nije moguće, nije moguće da disanje, odnosno šištanje ponovno zamire!' Pa ga je počeo cimati lijevo-desno, gore-dolje, gibanje je život, pred gibanjem smrt uzmiče. 'Sine moj! Sine moj!' – dozivao je sve tiše i neujednačeno krkljanje što je nakratko povratilo Filka, tek da pogledom oplazi majku. Zatim se dijete umirilo. Prestao je i hropac.

Lumir se ukočio. Ustao je i duboko udahnuo. 'Može li se smrt isisati kao zmijski otrov iz žila? Može li se život udahnuti, premda je dah od Boga?' I odjednom ga je za-
bljesnula zraka spasenja. Premda dotad nikad nije čuo za umjetno disanje, ponovno je duboko udahnuo i munjevito se sagnuo nad Filomenovo lice. Rastvorio je sinova usta i ispuhnuo sebe, sav životni sadržaj iz svojih pluća u njegova i gle, od iznenadnog naleta zraka, skrama je popustila, tek toliko da se lagano nadignuo grudni koš. 'Diši! Diši!' – upuhivao je Lumir zrak u Filkova pluća. Pred najezdom očeve željezne volje Filomen je odustao. Pred najezdom njegove nepobjedive moći Filomen se predao. I ovaj poraz on će pamtit. Ubrzo zatim je prodisao. Kriza je prošla.

U toj borbi za život noć je silazila kao da se na rubovima spljoštila. Išarana blijedim zvjezdanim trakama, nalegla je prema zori. Uskoro će zakukurikati pijetlovi, a malo zatim oživjet će seoski dimnjaci u podnožju Kutela.

Beti je poljubila usnulog sina u čelo i krenula prema prozoru. Lumir je prebacio ruku preko njenog ramena i ispod glasa izrecitirao prvu kiticu 'Vilinskog kralja' u originalu. Beti nije znala njemački. Razmišljala je o Filkovu pogledu. O letimičnom bljesku. Je li to uopće bilo pitanje ili se zabunila? Može li četverogodišnje dijete nemušto pitati: 'Odakle mu pravo na moj život?' Odgovor je stigao protupitanjem: 'Čemu na svijet donositi.... Ah.' Da je Beti bila sretna, odgovor ne bi bio uzdah.

8

'Ne vjerujem da je sreća cilj našega života.'

Pandit Nehru

Beti je bila premlada da se s ovakvom izrekom složi. Silazeći skalom tjeskobe često je stizala do dna. Na dnu tjeskobe je nesreća. Je li nesreća trajno stanje, ili se iz tog kruga ulovljenosti može izaći? Može. Bijegom.

Premda je Lumir plamtio za oboje, naslutio je u ženinoj odsutnoj potištenosti nakanu. Kao da je bijeg bio spakiran u putnoj torbi i vrebao pravi čas. Što je uopće bilo u toj imaginarnoj neraspakiranoj torbi? Njena prošlost što ju je morala razmijeniti za

sadašnjost. Njeno sretno djetinjstvo i mladost za muktrpnost u braku. "I da mi pobje-
gneš na kraj svijeta" – škripao joj je u lice Lumir – "svugdje ću te pronaći." Obasipana
poljupcima njegove strepnje i zagrađena njegovim neprobojnim zagrljajem, Beti je po-
pustila. Tim više kad su Lumirove ruke omekšale. Kad je zubata strepnja splasnula i
premetnula se u molbu. Klečeći pred njom, Lumir je obavio ruke oko njezinih koljena
i licem zaronio u mekopute butine. U bit njene ženstvenosti. Ali nisu bile ženstvene
samo Betine butine. Ženstveni su bili pokreti njezinih ruku, nagib vrata, nenametljivo
ophođenje, visina glasa usuglašena s tonom uljudnosti. Ženstvena je bila njena popust-
ljivost i njeno izmicanje. Ženstvenost je bila ona snaga što je poražavala moć Lumiro-
vih mišića. Njegova žudnja ustuknula je čak pred nježnošću odbijanja.

Tu je bila i Betina violina spremljena na vrhu ormara. Tek kad je Lumir navečer
odlazio u selo vadila ju je iz futrole i zagudila. Iz futrole su odavno poispadala dječja
snatrenja, kad je htjela odmagliti od kuće s cirkuskim sviračima. Ima li ljepšeg zanata
od sviranja? Guditi makar po sajmištima i cirkuskim podijima i putovati? Putovati iz
kraja u kraj, novi ljudi, novi običaji, uvijek novost, uzbuđenje pred nepoznatim, radost
neponovljivosti! Svirkom zarađivati kruh svagdanji i kretati sve dalje. Sve dalje i da-
lje, preko brda i dolina, do praskozorja sreće. Iako se Beti smiješila tim maštarijama,
šupljina njene violine ostala je krcata violinskim ključevima. Ako ništa drugo, otvarali
su uspomene na arije iz opera i opereta koje je kao školarka slušala na galeriji kazali-
šta. Premda je violina bila stara i usuglašena titranjem učiteljevih prstiju, u Betinim
rukama škripala je kao nova. Beti je znala svoje domete i nije krivila instrument. Iza
razgrnutih zastora zagudila bi božurima, gušterima i trešnjama. Vrt sa sjenicom bi uvi-
jek usrkao zvukove. "A tebi se" – pogledao me Al ispod oka – "od te skromne muzike
često priplakalo." Tako daleko od savršenstva, bila je tek čežnja što se vinula pod nebo.

Naša vječnost – mislila je Beti – je neulovljeni san o sreći.

"Što se pak Lumira tiče," – namrštio se Al – "on je bio elementarna sila. Mogli bi-
smo ga usporediti s olujnim oblakom na vedrom nebu koji se učas pretvori u pijavicu
i pohara sve pred sobom. Ili sa zaglušujućom bujicom što iza sebe ostavlja naplavine
gorčine. Ustvari, najbliže je bio vječito tinjajućem vulkanu. Pod pritiskom bijesa i ope-
čen iznutra, hladio se na usta rigajući grmljavinu riječi. Ponekad je izbacio i pokoju
zlatnu žilu, ali vi ste s duša otresali isključivo pepeo. Uvijek napeti, čekali ste kad će
vulkan proraditi. Kipući sadržaj njegove utrobe prasnut će na najmanji povod. Iskalit
će se na onome koji će ga krišom pogledati ili nepomično zakoračiti prema izlazu.
Ostat će do grla zasut grumenjem Lumirove srdžbe. Ni pošteđeni nisu prošli bolje.
Lumirov bijes obrušio im se o glavu kao da se raspolutio i bočno po bedrima tresnuo o
zemlju. Od proloma uzastopnog vikanja kvrčili ste nožne prste da ne zateturate."

“Čim se *pater familias* ispraznio, u tren oka se razvedrio. I što sad? On vedar, a oko njega snuždene njuške. On vedar, a oko njega ljigavi jad. Jad, od kojeg je Filomenu osim očiju tamnilo i srce.” – zaključio Al besjedu.

9

Pljuštalo je kao iz kabla. Kiša je bjesomučno šibala o prozore pa me je preplavio užitak skloništa i probudio u meni spiljskog čovjeka. Atavistički nagon podsjetio me na skromnost i zahvalnost. Kako je malo potrebno do sreće! Ja na suhom, u zaklonu, a vani sjeverac uz hućanje savija i lomi drveće. Međutim, radost te vrste neće dugo potrajati. Čim dođe Alarik istjerat će me napolje u svrhu čeličenja karaktera. Stisnula sam zube i pripremila kišni ogrtač. Bolje da ga dočekam spremna nego da slušam zanovijetanje u stilu: Zar smo spali na stare, cmizdrave babe što se moraju tetošiti u zapečku ili ćemo prkositi vremenskim nepogodama? Izdržljivost tijela čeliči duh, i obratno.

Uto je zazvonilo i na vratima se pojavio Alarik, pokisao kao poljski miš.

“Imaš li ti” – procijedio je umjesto pozdrava – “kakve papuče za moja velika stopala?”

“Imam, imam, ali sada ti neće trebati jer idemo van.” Spremna za izlazak dohvatila sam od orkanskog vjetra polomljeni kišobran. “Ma kakav izlazak” – narogušio se Al – “pripremi ti meni šipkov čaj!”

(Ovdje izostavljam sva ulizivanja što sam ih poduzela u nakani da Alarika oraspoložim i privolim na priču koja slijedi.)

“Beti se zarekla da neće imati puno djece, najviše dvoje, eventualno troje i da se nikad neće udati za seljaka, makar bio sin gospodskog vlastelina i nasljednik imanja. Stoga je dvaput Lumiru rekla – Ne! Prvo *ne* Lumir je uzeo kao djevojački hir. Drugo *ne* prihvatio je kao djevojačko snebivanje. I što sad? Što sad, ako ga nerascvala ruža ponovno odbije? Stegnuo je buket od jedanaest crvenih pupoljaka i prislonio ga na svoja prsa. Ako ga odbije vratit će se i četvrti put. I peti. I šesti put. A sad treba požuriti. Ne pokuca li odmah na vrata pupoljci će od vrućine što je izbijala iz njegovih prstiju povenuti. Napokon se grčenje srca stišalo. Dobio je potvrđan odgovor. Na Betina usta progovorila je Betina majka. Ta daleko naokolo nije bilo bolje partije za njezinu najmlađu kćer.

Premda je još uvijek vrijedilo da žena mužu mora biti pokorna, Lumir je žalio za starim vremenima. Da je bio neki srednjovjekovni vitez zazidao bi ženu u kulu ili bar sklopio pakt s nekim zanatlijom što bi iz nehrđajućeg metala iskovao pojas vjernosti. Samo ključić od brave, eh, ključić, što bi se kao muški nakit grijao oko njegova pojasa na goljoj koži, jamčio bi mu mir! Ovako je pak stalno morao biti na oprezu. K tome joj

je, uz ostalo, obećao da će je upoznati sa znancima. Uostalom, dok je uz nju, zašto se pred drugima ne bi svojom mladom i lijepom ženom dičio? Nek' se vidi, nek' se zna tko je ružu ubrao.

Zapovjedio je sluzi da upregne konje. I kočija sa žustrim konjima jurila je sa Kutela niz perivoj kestenova pa se na oštrom zavoju za glavnu cestu zaprašila na dva bočna kotača. Isfrcano kamenje i Betin krik zaustavili su je tek toliko da se ne prevrne. Na klupi za kočijaša sjedio je Lumir, a do njega žena Beti. Straga su pak tapecirana sjedala sa spuštrenom nadstrešnicom, nabranom poput kožnog pliseja, zjapila prazna. Kraljica je sjedila uz muža, na sluganskom postolju. Disala je napreskokce a njeno srce poskakivalo je u istom ritmu. Lumir je tjerao konje u mahnuti kas, pucketajući bičem oko njihovih povijenih ušiju. Grive i repovi rasplitali su se kao ognjene zublje, a vihor raspuhanog plamena oplazio im je lica da su od iskrenja preplanula. U zavojima, na prašnjavao makadamskoj cesti, Lumir je iznebuha zategnuo uzde, konji su naprasito zastali pa trzajući se unatrag, ostavljali iza sebe otiske stoptanih kopita i strugotine svojih bokova. Da mu sila ustrajnosti Beti ne odnese muž ju je još jače stezao oko struka, a prilikom naglog kočenja pala mu je sama u naručje. Vijugajući prema seoskoj ravnici, težaci u poljima su zastali i skidali kape. Nadničarke su se pak podbočile i zapiljile u novopečeni par. Lumira su poznavali, a Beti ogovarali. Iako u miraz nije donijela posjed, njezinoj ljepoti nije bilo prigovora.

Na raskrižju Lumir se časkom dvoumio. Skrenuti desno prema selu ili lijevo prema gradu? Selo Ljeskindol ili grad Topolovac? Da, Beti je fantazirala o gradu. U redu. Neka joj bude. Potjerao je konje lijevim krakom ceste i usput bičem sasjekao svaki muški pogled što se zaustavio na Beti. Kakva ludost, upoznavati ženu sa znancima! Znanci k'o neznanci, kome možeš vjerovati! Tko mu jamči da se Beti neće s nekim dogovoriti? Stoga mora paziti da mu se protivnik ne došulja iza leđa! Tako će moći unaprijed razbiti sve tajne migove i znakove. Ne bude li oprezao zaveset će je brbljavac sa pričama iz nepoznatih krajeva! Zavest će je neki maštar s boležljivim rukama što prebiru po nekom glazbalu! Podat će se svirci kad njega ne bude kod kuće. Ili će otići za nekakvom protuhom što tobož prosipajući svoju dušu klepa nekakve rime! Kako u struku podrhtava, ona već želi uteći. Uostalom, zar ne vide ti gradski fićfirići da je on svoju ženu poljupcima obilježio? Zar ti pohotljivci što je proždiru očima ne vide da je njezin muž od čela nadolje dupkom ispunio sve njene udubine i uleknuća milovanjem.

Tako je mozgao Lumir dok je kočija jurila nizbrdo prema gradu. Bočno su cestu obrubljavali šumoviti klanci i zaklanjali oblačić što je visio nad Kutelom. Dok su konji jurili Lumir je iznenada pritegnuo uzde. Zapjenjene životinje su zanjištale i propele se, mlatarajući časkom prednjim nogama po zraku. Zatim su nervoznim gurkanjem

nagazile vlastiti ritam i saplitanjem ga zatukle u zemlju. Na prvom ugibalištu Lumir je okrenuo kočiju i sad su riđani grabili uzbrdo prema selu.

“U grad ćemo drugi put.” – objasnio je ženi. “Danas idemo u Ljeskindol.”

Lumirovi kamaradi su se zbunjeno rukovali s Beti i mudrovali kako ona neće biti nikad njihova kao Mile, kako su ga po domaće zvali. Ostat će lijepa strankinja i gospodarica Kutela. Ujedno su znali ono što ona nije jer joj je Lumir prešutio. Ako su znale kutelske sluškinje, znalo je i selo da je Beti u svezi s onim oblačićem što se pojavio nad Kutelom kad se Lumir oženio.

Iza zavjese velike kuće na seoskom trgu virila je u mladi bračni par bogata udača. Po nalogu svog oca Lumir se trebao njome oženiti. Zurila je u Beti pa zatim u Lumira i promrsila: 'Vjerovao ti u prokletstvo ili ne, ono će te sustići!'

10

'Mitovi su javni snovi. Snovi su privatni mitovi.'

Joseph Campbell

Dovoljno je da se s Alarikom prošećem parkom ili savskim nasipom pa da se odmah nadahne arboretskim pričama, oslanjajući se, dakako, na Lunka što je jednom davno, kad se vratio praznih džepova iz Amerike, skrenuo. Od tada je postao šumski čovjek, no Ljeskindolci nisu govorili da je skrenuo već pošandracao.

“I, što je Lunko pripovijedao o Arboretskoj kulturi?” – povukla sam Alarika za rukav.

“Prema njegovu izvješćivanju,” – ogradio se Al – “Arboretska kultura se raštrkala po sitnim ograncima i sačuvala u dva osnovna stupa. Navodno, izumrli Drvenjaci skupljali su se oko Drva spoznaje, dok se preostali mole ili ne mole pred Drvom života. Premda su i jedni i drugi na prvo mjesto stavljali zapovijed 'Ne ubij ni u samoobrani!', drevni Drvenjaci, žudeći za znanjem, znali su pribjegavati činu časti. Tako su zvali samoubojstvo, odnosno ubojstvo. Da bi razriješili neizdržljivost života zamolili bi sumišljenika da ih skрати glave, što bi ovaj bespogovorno i s razumijevanjem učinio. Posljednji pozdrav što su ga istovremeno izgovarali glasio je: 'Vratit ću se u bolja vremena!' Pogubljeni Drvenjak bi na odlasku trepnuo okom kao da još nešto poručuje, ne bi li živom sinulo: svako je vrijeme dobro. Dapače! I tako bi smaknuti tek u času smrti otkrio značenje Drva života.”

“Nestali Drvenjaci odnosno Arborećani” – nastavio je Al – “očito su ranjivost ljudske kože počeli mijenjati korom drveta kako bi zaštitili srčiku. Zbog životnih nedaća, od sokova koji služe rastu, stvarali su oko sebe oklop što je s vremenom odrvenio.

Držali su da će ih debeli parenhim čuvati od vanjskih udaraca. Pa su se zatvarali u sebe i, braneći srčiku, otklanjali svako ljudsko i Božje uplitanje. Radeći sveudilj po svom, njegovali su samoživost i napokon raskinuli sve veze. Da su shvatili kako odbijanjem udaraca odbijaju i Boga izmakli bi očaju što ih je na kraju doveo da skončaju na nedostojan način koji su oni nazivali činom časti. Raskorak između poštovanja tuđeg i omalovažavanja vlastitog života stvarao je prostor praznine i pretvorio njihovu dušu u osebusno spremište, sirotinjsku knjižnicu s jednom nepopisanom knjigom u kojoj su naizmjenice bila posložena pitanja: "Tko sam ja? I što je smisao života?"

"Eh," – uzdahnula sam – "ako Lunko nije imao pameti, mašte je imao napretek. Ali kad smo već kod tih čudnih svatova, imaju li Drvenjaci kakva posebna obilježja?"

"Itekako." – zagrizao je Al. "Budući da pripadaju starim rodovima označavaju ih velika stopala i velike šake. Nadalje, oči štite dvostrukim gornjim kapcima što se vrlo teško primjećuje jer duboko usađene oči jedan od kapaka skrivaju u naboru. Tek kad rone suze preko oka spuste oba kapka i tako suzama zatvore otjecanje. Toliko, što se vanjskih znakova tiče.

Inače se Arboretska kultura prenosi usmenom predajom pa je stoga podložna oprečnim tumačenjima. Ponekad nas zavedu razne pismenke, datumi ili probodena srca na stablima, ali ti urezi su čista obmana. Ako postoji arboretsko pismo, ono se nalazi ispod kore i ljudskom oku je nevidljivo. Čak u srednjovjekovnoj literaturi teško ćeš nabasati na neku bilješku, barem ne pod tim nazivom. Očito Arborećani imaju razloga da ne ostavljaju pismena svjedočanstva. Milije im je živjeti iz prikrajka, negdje na margini. Ne radi se tu o nikakvoj tajnosti. Umjesto javnosti i sebe biraju privatnost i samoću. Dotad ih je život već toliko pritisnuo da počinju pred Stvoriteljem klecati i zazivati njegovu pomoć.

Pretpostavlja se da su drevni Arborećani bili rentijeri i dok im je išlo dobro prepuštali su se svakojakim užicima i ludostima. Materijalna dobra su se podrazumijevala i shodno tome cijenila. Na kraju su ostali bez ičega i otad žive od vlastita truda i rada. Obdareni raznim talentima i opsjednuti savršenstvom, rijetko se dočepaju zadovoljstva. Samo kad kleknu pred Boga ispunjenost otjera prazninu. Takozvani uspjeh za njih je nepoznanica. Nepce im je osjetljivo pa već po okusu sline prepoznaju sve nijanse poraza. Kako sami ništa ne stvore, Drvenjaci su rođeni kritičari. Ravnaju se prema onoj: 'Ako ne znam snesti jaje barem znam što je mućak.'

Djeca su im rasijana, površna i često duhom odsutna, ali na uvredu reagiraju u hipu i bez pardona. Oštrom jezičinom što pogađa ravno u metu začepe protivnika da u nevjerici ustukne. Neki misle da žive dvostrukim životom, a ustvari žive u vlastitom svijetu. Drveće im pruža toliko mira i blagodati da na njemu grade kućice. Svoje disanje usklade sa šumorenjem drveća pa se zajedno s kakvom brezom, kestenom ili hrastom

pozibavaju u struku, čak i bez povjetarca. Premda zakorijenjena na jednom mjestu, krošnjom se stalno otvaraju prema nebu. Razgrću grane i čekaju da na njih padne zraka odozgo i kroz njih poteče brujanje svemira.

11

“Prvorodstvo” – zamislio se Al – “čin je svetosti. Kao očitovanje više volje, prvorodstvo je sakrament. Sakrament je tajna, stoga nam tako često izmiče njegovo značenje. Prvorodeno dijete, bilo muško ili žensko, čak bez osviještenog znanja, nosi rodovski zadatak da, održavajući tradiciju, loza ne usahne. Prvorodeno dijete dobiva kao poklon cilj i odgovarajuću snagu da ga ostvari. Stoga je stabilno i uspješno. Iza njega stoje rezultati napora. Ono je kamen-temeljac u koji bi se trebala ogledati braća i sestre što dolaze poslije njega.”

Sjetila sam se Galje.

“E da,” – upao mi je u misli Al – “Galja je već u utrobi znala što hoće. Sa sedam mjeseci prevrtala se i ritala u majčinu trbuhu kao da poručuje: 'Hoću van! U plodnoj vodi plivati već znam, a sad želim naučiti hodati!' Beti se smijuljila, a kako je trudnoća napredovala Lumir je sve češće razgrtao njene haljine i prislanjao uho na ženin trbuh. Pupak što je iskočio iz napete kože pošakkljao bi ga po obrazu, a ubrzo zatim uslijedilo bi Galjino komešanje. Hvatao je bebine petice što su u vidu brzopomičnih ispupčenja nabijale i plesale od jednog do drugog luka Betinih rebara. 'Ovo živo srebro' – zaključio bi – 'morat će se strpiti još dva mjeseca.'

Promatrao je ženu, gutao je očima, da, drugim stanjem nije nimalo gubila na ljepoti, već se upravo rascvjetavala. Drugo stanje, blaženo stanje! Napokon stanje plahovitog mira i nade. Pa neće jednoj budućoj majci padati na pamet da škilji preko plotu tko prolazi puteljkom iza vrtne ograde. Treba je zaokupiti djecom i tako vezati uza se. Ako se osjeća stiješnjeno unutar masivnih zidina Kutela, srećom barem voli vrt sa sjenicom. Rado je udovoljavao njenim željama i donosio razne sadnice, kaleme, cvjetne gomolje, pogotovo grmlje za živicu. U trećoj godini braka ograda oko vrta probujala je neprobojnim džbunjem tako da se nijedan zvižduk a kamoli neko došaptavanje nisu mogli probiti u unutrašnjost vrta. Zbog gustoće i pomanjkanja prostora živica se ljutim grančicama sama ujedala bodljama. Pa ako bi se i kakvo nesuvislo snatrenje provuklo kroz gustiš, izašlo bi na drugoj strani ogrebeno i u dronjcima. Neka Beti zna da pripada Kutelu!

Licem zaronjenim u ženin goli trbuh, Lumira preplavi spokoj. U mislima je pratio Beti kako se u poznoj trudnoći gipko kreće vrtom, sadi, plijevi i presađuje, zalijeva i ushićeno zastaje pred kamenjarom. Kad se umori snaga joj se vraća od samog pogleda na cvjetne slapove što pužu niz kamenje. Kamenjar je za Beti živi organizam, najživlje vrtno stvorenje. Kao da se osamostalio i preuzeo prevlast nad cijelim vrtom, a njegovo

gospodstvo vladalo je do živica. Da, Beti je voljela živo a ne rezano cvijeće, pa makar se radilo o ruži, kojoj uostalom nije davala nikakvu prednost pred ostalim cvijećem. Unatoč tomu, Lumir joj je svakog jutra donosio svježe ubrani pupoljak. Zahvalila bi se usiljenim smješkom i tutnula cvijet u prvu staklenku što joj se našla pri ruci. Mrtav cvijet ne mari je li u skupocjenoj vazii ili u glinenom loncu.

E pa sad, voljela Beti ubrano cvijeće ili ne, Lumir se svoje navike nije kanio odreći. Pa bi joj položio ružu na goli pupak. Ruža ruži. Ruža je ono čudo što se umijećem ljudskih ruku pretvara u ispunjenost ljepote. Iz divljeg šipka što se gura i izvija između kopriva i šipražja preodijeva se u plemenitu i bahatu biljku, koja osim sebi ravnih ne trpi u blizini nikakvo drugo raslinje. Zauzvrat osim neodoljive privlačnosti nudi omamljive mirise. U kakvim god inačicama hlapili, mirisi ruža su uvijek jednoznačni. I da zanemarimo trnje, ruža mirisom govori. Povijenim ili razdrljenim laticama nedvosmisleno priča i tako ljubavniku olakšava posao da bez straha nešto naopako bubne. Potrebno ju je samo uručiti i potom ruža sama, umjesto darovatelja, veli: 'Uzmi me!' Zato ima toliku cijenu!

Isteklo se vrijeme. U svježe presvučenom bračnom krevetu porađala se Beti. Gdje se dijete začelo tu će se i roditi. Dok je babica poslovala oko roditelje, Lumir je Betino lice držao u svojim velikim dlanovima, gladio joj čelo i svako malo micao slijepnjene pramenove njene kose. Grčio se s njenim trudovima, grčio i dahtanjem rastjerivao njene jauke, sve dok nije odgurnuo babicu i podmetnuo svoja prsa. 'E tako, ženo moja ljubljena, upri nogama o moje grudi! Stisni zube i tiskaj! Napni se još jednom! Evo, upravo se pomalja glavica.' Zatim je babica okončala porod. Rodila se Galja. Jaka beba Galinka.

Iz Betinih dojki poteklo je mlijeko, rijetko i prozirno kao da je razvodnjeno. Galinka se prisisala na bradavicu i nije je puštala. Mlijeko očito nije bilo razvodnjeno, već prepuno slatkog obilja i to obilje se preslikavalo na Lumirovo lice. Gledao je majku i novorođenče, nijemu ljubav pripadnosti i ovisnosti, pa opet Galinku što je zadovoljno mljackala. Časkom mu je sinula misao da se beba već u maternici prvi put nasmiješila. Je li zato prvo dijete blagoslov, a ostala bogatstvo.

12

Ako smo lani Al i ja skapavali od vrućine, ni ova 2004. nije nam puno bolja. Premda smo dosad naučili zahvaljivati da je dobro onako kako je, stalno nam nešto fali. Da, Bogu treba davati više. Bogu treba dati sve. Hoćeš li sve, predaj ono što u zabludi misliš da je tvoje. Ovako pak još uvijek povremeno tavorimo u duševnoj nestašici. Iskušavanje da postanemo dvoje nezadovoljnih staraca ne prestaje.

(Još unatrag nekoliko godina Alarik je znao biti zabavan iako bi on taj pridjev najradije zamijenio za – duhovit, pa čak šarmantan. Eh, bujne li mašte! U stvari, bio je igriv.

Umjesto lifta popeo bi se pješice, grabeći pritom tri stube u jednom mahu, ili bi se na gumenim potplatima došuljao do šestog kata pa zastao pred mojim vratima. Iako nikad nije zvonio, nedvojbeno sam znala da je na pragu. Ponekad sam ga ostavila čekati i tek kad su se počela otključavati vrata susjednog stana pohitala sam otvoriti svoja i šaptom ga uvukla u hodnik, kao da se radilo o nekom zabranjenom ljubavniku. To su bile vježbe iz telepatije koje su Alu brzo dozlogrdile, pogotovo ako su moji pogotci premašivali devedeset posto. I tako mi je jednoga dana, smijuljeći se sebi u bradu, Al smjestio klopku. Šćućurio se u mrtvom kutu petog kata, upravo kad sam širom otvorila vrata na šestom katu. Nigdje nikoga. Bingo! Jedan za njega, nula za mene! Telepatija je zakazala.)

“O čemu ćemo danas, golube?” – presrela sam Alove oči što su sanjarski žmirkale, a to bi mogao biti nagovještaj za neku romantičnu priču.

Međutim, pokazalo se da je i ovaj put prijenos misli zakazao.

“Ukoliko samo ne starimo već uz to i sazrijevamo” – zagundao je – “mogli bismo malo pometati pred vlastitim pragom. Ako se baviš samim sobom” – naglasio je i ošinuo me ubojitim pogledom – “onda si samotni putnik na ego-tripu. Baviš li se drugima, tada si uhoda. Uhodiš li druge duše bez njihove privole, tada si škrabalo.”

“I što smo onda nas dvoje?” – trgnula sam se.

“Kao okorjeli samotnjaci” – obzanio je – “mi smo kradljivci Božjeg vremena. Umjesto da učinimo nešto za druge, recimo da se pridružimo 'Zagrebačkim bokcima', što uz ostalo tamane ambroziju, nas dvoje iskopavamo povijest duša. Pitam te, čemu to služi i gdje je tu svrha?”

“Svrhe nema,” – složila sam se – “ali ako nam nakon sto godina uspije okončati ovu knjigu, to će biti jedina stvar koju ćemo dovesti do kraja. U tome je izazov. U šepavoj izdržljivosti! Sve ostalo su davno prohujale šanse.”

“Pa da” – procijedio je Al – “bahati ljudi posvađani su s Kairosom, i potom se još žale da ih je sudbina zakinula. Ili u svojoj prenapuhanosti mig ne prepoznaju, ili odmahnu rukom - bit će još prilka, i to boljih! Zatim čekaju da im bog sretnog trenutka na pladnju donese novu mogućnost. Ali kad im se godine prepolove krilati ljepotan na kugli se povlači, pogotovo ako je bio često odbijen. Nastupa zastoj. Čas da napuhanci preispitivanjem zbroje svoja djela i nedjela i najzad sami sebi pruže šansu. Stoga prave mogućnosti nisu prohujale već su neprekidno na raspolaganju. Od pamtivijeka postoji za sve ljude ovoga svijeta vremenski neograničena šansa koja glasi – čini dobro.”

Sjetila sam se majke. Beti je govorila: 'Dobrota se može naučiti.' A čime me je telefonom bombardirala Galja kad me Kairos napustio? Ako sam do tridesete na svoju neozbiljnost imala popust, nakon toga valjalo se sabrati i položiti sebi račune. Pa ipak mi se i dalje gledalo kroz prste jer se od mene još uvijek nešto očekivalo. Poslije toga

granica opraštanja, odnosno razumijevanja počela se skraćivati. U jednom trenutku škartirala sam svojih 35 proživljenih godina, a dalje mi se nije išlo. Kako da Galji, što je držala da sam imala bezbroj mogućnosti, kažem: 'Promašila sam život.'

“Što si do sada učinila sa svojim životom?” – glasilo je njeno pitanje.

“Pa” – otresala sam se – “nakon raskida braka dočepala sam se slobode i preuzela odgovornost za svoje dijete. Smatram da od toga nema većeg zadatka.”

“Ah,” – uzdahnula bi Galja i nakon kraće šutnje lanula – “pronađi si drugog muža! I to nekog koji ima štogod pod palcem! Ali što si dosad učinila?” – vrtala bi dalje.

“Pa, ako te već tako zanima,” – promrmljala sam – “naučila sam razlikovati čast od taštine.”

“I to mi je neki unosan posao!” – zaključila bi Galja i pozvala me da je posjetim u Ljubljani, gdje bih trebala, prema njenom izboru, upoznati potencijalne ženike, nika-kve boemske duše nego potkožene, akademski obrazovane trezvenjake. Jer, bez muža si nitko i ništa – bila je Galjina parola.

Al se cerekao. “Od tada je proteklo mnogo vode” – zaustio je – “dok nismo tako-zvanu čast ustupili skromnosti. Što se pak Galje tiče, jedni se rađaju sa ciljem koji upornim zalaganjem ostvaruju, a drugi sa snovima bez pokrića. Sanjari siju u vjetar. Njihov san je šuplja sjemenka što ju vjetar raznosi po arboretskim pokrajinama. Zanimljivost je u tome što na onom tlu sjemenke niknu.”

13

Ako predložim Alariku da današnji dan provedemo u igranju odbrusit će mi da sam podjetinjila. I što onda? “Dokle god ne zanemarujem svoje dužnosti” – napomenu-la sam – “imam pravo na zabavu, pa makar se sastojala u loptanju riječima ili pričanju viceva. Život bi trebao biti odgovorno igranje, a ne rintanje i samoungjetavanje. Tada bi bio kreacija.” – isprсила sam se.

Al je zijevnuo i kazao: “Utopije me ne zanimaju. Stvaranje nije igranje već rad bez napora koji ne podliježe kalupima i obrascima. Stvaranje kao žudnja za novim i nepoznatim blisko je otkrivanju tajne. Stoga je tako intrigantno. Rintanje je pak rad za koji se dobiva odgovarajuća naknada. Prema tome, nas dvoje pripadamo ubogim penzićima što žive od prošlog ugnjetavanja. Korak dalje je rad bez očekivanja nagrade. Taj rad” – podigao je nadriučitelj obrve i prostrijelio me pogledom od kojeg su mi od trtice naviše poletjeli žmarci – “dakle, taj rad tj. rad bez očekivanja nagrade zove se poniznost!

Druga pjesma – počeo se Al iza uha – su lijenčine što život pretvore u čekanje. Tinjajući od prošlih rana, u sadašnjosti ižive budućnost i tako nikada nisu. Premda

jesu, ali u iščašenom vremenu. Stoga ostavljaju polovične tragove jer vjeruju starom mitu da su prepolovljene duše. Dok polupune duše drugu polovicu bjesomučno traže, poluprazne lijenčine čekaju da im sama doleprša iz budućnosti.”

“Eh,” – uzdahnula sam – “ovo mi već sličići na arboretska posla. Koliko mi je poznato, Drvenjaci tek pred starost svoju polupraznu dušu žele sjediniti sa Svebićem. Dotad pak tragaju za srodnom dušom, a kao djeca zanose se susretom s nekim zagonetnim stvorom. Udvaraju se, recimo, Faunu što u svom gaju napasa drveće i moljakaju ga da ih nauči govoru životinja.”

“Ma,” – zamahnuo je Al rukom – “pa ne čine to samo Drvenjaci. Filomen je kao dječak zurio u Mjesec sve dok mu se između granja nije ukazala šumska djeva. Tko god bila, čekao je da mu pruži ruku i kaže: 'Dođi. Sa mnom ćeš zanijeti budućnost.' Potom se utvara zavrtložila i uobličila u brezu, ali Filko je tom treperavom drvцу dao ime Dragon ili Zmajevac. (U svakom slučaju zvuči egzotičnije.) Dragon je bio Filomenov azil, utočište gdje se mogao ranjavati sam, gdje ga nikako nisu stizale povrede izvana. Zaštićen krošnjom, ponekad bi zapjevušio i zaplesao, potaknut vrtoglavim zovom šumske djeve. Tad bi njegova duša, onim bridom što peče, nalegla u izdubljenu polovicu kao da se zglob žalosti poravnao i zacijelio mu srce.

Naravno, Lunku ovakve stvari nisu mogle promaknuti, a što se arboretskog plesa tiče, daleko naokolo nije bilo potkovanijeg stručnjaka na tu temu. Ako je Lunko isprva bio predmet sumnjičavog sprdanja, s vremenom je arboretski ples postao opće poznat, premda se pleše isključivo u samoći. Isto tako ne znači da ga može otplesati svatko jer se uči od malih nogu. Dok svi plesovi plijene i pustoše podijem, kod arboretskog plesa osnovno je pravilo da se odvija na jednom mjestu, odnosno na skućenom prostoru što ga zauzimaju sljubljena stopala. Svaki iskorak je diskvalifikacija. Tu nema nikakvih brzih i kratkih, sporih i dugih koraka, već samo gibanje i uvijanje tijela što je uraslo u tlo poput korijenja u zemlju. I tako ples počinje od gležnjeva na gore da bi se rukama razvijorio kao krošnje na vjetru. Finese i figure ovise o talentu plesača. Budući da je ples neponovljiv, pa se ne može govoriti o nekom stilu već o stilu nadahnuća, svaki ples započinje na osebujan način. Prema trenutnom raspoloženju i ovisno o glazbi koja ga prati. Kako se uglavnom pleše na nekom proplanku uz drveće poželjno je da je u blizini izvor žive vode. Iako voda ima neograničene mogućnosti skladanja, plesači arboretskog plesa ponajviše čuju ljestvice u molu i plešu sjetu polutonova. Pokreti su im meki i nježni kao nedodirnuti zagrljaji. Premda pregibe zglobova ne mažu biljnim uljem, ples se uglađeno uzdiže zanjihanim valovanjem da bi se pri vrhu sasvim raspršio. I tako se ruke uopće više ne primjećuju već samo prosijavanje zvjezdane svjetlosti među granama. Ukoliko se pri kraju plesa ne pojavi svjetlucanje možeš biti sigurna da to nije arboretski ples!” – krasnoslovio je Al.

Od čuda sam zinula, a Al je ponovno zijevnuo. “I, što je bilo dalje,” – prodrmlala sam ga – “kako završava arboretski ples?”

“Završava svitanjem” – promrmljao je preko volje Al – “a što se tehnike tiče, da zaključimo, arboretski tanc može se penjati bočno listovima ili sredinom potkoljenice da bi se u koljenu presavinuo. Varijacijama bedrenih mišića dospijeva do kukova i tu se razmaše ili nakratko pritaji da bi poput divljeg plamena suknuo uvis prema srcu. Odatle prestaju pravila. Tu se plesač stopi s vodenom glazbom što kaplje, žubori ili preskakuje kamenje. Ponekad se razliijeva i zašumi zajedno s Dragonovim lišćem ili pak buči i huči niz vodopade. Čim zasvjetluca prva zraka Sunca ples zamire i vodena muzika se povlači kao da ju je otplavio dan.”

14

Uz rizik da ih smušenjak izgubi, predala sam Alu duple ključeve od stana. Time sam stavila točku na takozvane vježbe iz telepatije i ujedno isključila zvonjavu kojom se Al u posljednje vrijeme služio. Unatoč tim mjerama začula sam pred ulaznim vratima nekakvo čudno prestupanje, kao da netko ima jednu nogu u gipsu. Ubrzo zatim oglasio se kreštavi zvuk zvona od kojeg svaki put poživčanim. Otvorila sam vrata i razrogačila oči.

“Pa što ti se dogodilo, nesretni stvore?!” – pozvala sam Alarika u stan.

“Zar ne vidiš da šepam?!” – frknuo je kroz nos i bijesno me pogledao. “Lagana distorzija lijevog gležnja” – objasnio je pomirljivije – “i zato na gležnjači ne mogu zatoriti ciferšlus.”

“Ah,” – oteo mi se uzdah – “ima tome lijeka. Evo, sjedni ovdje, napraviti ću ti oblog od jabučnog octa. Otekline će začas splasnuti, i ako budem te sreće još ćeš mi otplesati arboretski *flashdance*.”

Al me oplazio mrkim pogledom i zarežao: “Vražja babuskaral!”

“O kome govoriš?” – lecnula sam se.

“O babetini što me košarom trknula na placu! To nije čak ni babetina već obična drempava kravetina!” – olakšao se.

(Tako je zborio moj predavač etike koji me dnevno podučava kako svako ljudsko biće, kao jedinstveni primjerak u univerzumu, zaslužuje podjednako divljenje i poštovanje. Naravno, lako je voljeti ljude općenito. Druga je stvar kad te netko nepažnjom ili naguravanjem sruši na tržnici. Mogla sam si predočiti dirljivi prizor. Po ogrebenim rukama, Al je očito ljostnuo potrbuške, a oko njega su se sjatili dobronamjerni znatiželjnici. Dok su ga jedni pridizali na noge, drugi su skupljali jabuke što su se otkotrljale pod tezge.)

Čučnula sam do Alovih nogu i nakon puhanja i glađenja gležnja, ranjenik mi je napokon dozvolio da mu stavim kiseli oblog i zavojem učvrstim zglob. “Bolje i to” – promrmljao je – “nego ići liječniku.”

“Svakako.” – složila sam se. “Ali, kako si već oslovio onu gospicu s placa?”

“Kravetina!” – pribio je. (Čini se da dosljednost nije uvijek vrlina.)

“Kad smo već kod kravetina, odnosno četveronožnih papkarica” – pokušavala sam raspoložiti gundalo – “znaš da ni Beti nije voljela krave.”

Al je trenutno zaboravio na uganuti gležanj i mislima se preselio na Kutelo.

“Lumir je prije svega bio stočar” – započeo je Al – “i štale su bile njegova dika. Kad se oženio odveo je Beti najprije u konjušnicu a ne u vrt, kako je priželjkivala. U staji je njegov ponos rastao okomito kao toranj s glinenim pijetlom na vrhu. U štalama, naime, žive iskričava stvorenja iskričavih čudi i mušica, dok klasje i livade izražavaju jednu te istu nehatnost. Čak i šume bitišu svojom odsutnošću, dok se konji i goveda u hipu odazivaju. I tako se ulaskom Lumira i Beti u konjušnicu šest konjskih glava istog časa okrenulo i mahalo povijenim ušima. Do vratiju stajala su četiri tegleća konja, a iza njih bliže prozoru dva vitka konja za kočiju i jahanje. Posve na kraju, odijeljena pregradom, žvakala je sijeno mula. Tko se od sve te papkarske čeljadi više iznenadio kad je ugledao Beti, teško je reći. Tek mula se ritunula o ogradu, kao da umišljenim konjima poručuje da ne bulje tako besramno u došljakinju. Ugavnom, od posjeta konji su se uskomešali kao da im je nepoznati vihor puhnuo pod noge. Zastrugali su prednjim kopitima pa se u nedoumici međusobno sudarali bokovima. Frktali i istezali žilave vratove kako bi bolje vidjeli i prizora se dosita nagledali. 'Prave babe tračare!' – nasmijao se Lumir i počeošao mulu iza uha. Od svog tog toptanja i vrtloga uskipjelih mišića što su se gibanjem presijavali Beti je zamalo pozlilo.

Sjetila se roditeljskog doma gdje su uvijek držali isključivo kućne ljubimce. Sjetila se i pilića što je trčkarao za njom kao da mu je bila mama kvočka. I mačka kojeg je naučila skakati kroz обруč svojih ruku. Ah, i oni prepametni psi što su znali govoriti! Ne samo da su se izražavali ljudskim pogledima i psećim jezikom, već su se znali i uplesti u ljudske razgovore, pogotovo kada je Betina majka korila desetogodišnju kćer. 'Ako znaju govoriti, kako ti veliš' – obratila se Betina mati kćeri i dohvatila se metle – 'onda s njima van! Pa ne moraju cucki baš sve znati što se zbiva u kući.' Isto tako im je bez pardona pokazala vrata kad je Beti vježbala na violini. Tim prije što su na prvi zvuk gudala načulili uši i stali je korskim zavijanjem pratiti.

Lumir je osjetio da mu je žena časkom odlutala pa ju je jače stegnuo oko struka. 'Idemo dalje! U štalu za goveda!' Tamo su krave preživale svoje misli s livada. Njihove misli su stajačice u zelenim bojama, a kad ishlape krave trepnu dugim bijelim trepavicama ili ih jednostavno hrapavim jezikom polizu. Krave muzare ležale su izvaljene na

bok. Njihovi siti trbusi ravnomjerno su disali te ritmičnim nadimanjem i opadanjem drijemali. Junice su pak stajale uz jasje i otresale repovima. Pogotovo kad su slinavim njuškama uhvatile Betin parfem. Ulaskom tog stranog mirisa okrenule su jedna za drugom glave u Betinu smjeru i pasle po njoj mirnim i znatizeljnim pogledima. Kao da su se u čudu ispitivale: hoće li nas ona musti kad se otelimo? Beti je uzmakla pa zatreperila. Ni sama nije znala je li ustuknula od pitanja koje si je sama postavila ili od ljubopitljivog buljenja crvene junice što se uz to još narogušila. Lumir je pak zahihotao i lupio živinče po butini. 'Ova Crvenka mi je najdraža' – pojasnio je Beti. Zatim je pljesnuo junicu po drugoj strani i najzad napipao Betin strah. 'Pa nećeš ih ti musti.' – zagrlio je ženu. 'Za to postoje na Kutelu služavke.' Iako je Betina mučnina splasnula, jedva je dočekala da napuste staju. Miris njenog parfema osušio je kravama nozdrve, a smrad kravlje balege nadražio je njene resice na povraćanje.

15

Prošlo je nekoliko dana i Al je razmetljivo ušetao u stan. Ciferšlus na gležnjači bio je zatvoren do kraja, ali je zato podigao nogavicu iznad koljena i pokazao mi hematom veličine dječje šake.

“Ne želim slušati nikakvo cendranje!” – smjesta sam ga presjekla, a on je uto nespretno zamahnuo rukom i prolio kavu po stolnjaku. Da ne velim kako se prošli tjedan posljednji hip zaustavio u trgovini pred zidom sa zrcalima i samo što nije zakoračio u preslikani odraz prostorije.

“Čovječe,” – lupila sam ga po glavi – “svakog dana bit ćemo sve više usporeni i drempaviji, ali zato nas, hvala Bogu, noge još uvijek nose.”

“I rade moždane vijuge.” – istog se časa isprasio Al u stolici.

Premda ni u vijuge nisam sto posto sigurna, osim kad se radi o arboretskim pričama. Stoga mu rado prepuštam riječ kad se radi o Kutelu.

“Dakle,” – skupio je Al obrve i pritom mu se okomita bora ponad desnog korijena nosa još jače usjekla – “napušteni Kutelo stoji i dandanas na brežuljku što pročeljem gleda na selo Ljeskindol i njegovu ravnicu. Kutelo je bio majur Lumirova oca, a naziv mu je kasnije preslagivanjem slova prišio Filomen. Otad mu se ime, od stambenih do gospodarskih zgrada u obliku četverokuta, proteglo na cijeli veleposjed, što je osim kamenoloma sadržavao nepregledne šume, vinograde, pašnjake i oranice. Još mnogo prije raspada Austro-Ugarskog carstva imanje je povoljno kupio Lumirov otac. S diplomom šumarskog sveučilišta i nešto kapitala krenuo je iz Praga s mladom ženom u nepoznatu Deželu i tamo se skrasio. Izrodio šest sinova i jednu kćer. Podigao posjed iz rasula i otškolovao djecu. Kćer mu se udala za

okružnog suca i živjela u obližnjem Topolovcu, najstariji sin dobio je kuću i atelje poviše Kutela, tik uz dvorac. Ostala djeca raspršila su se kuda koji, a na posjedu je ostao samo Lumir.

Lumir je više volio boraviti vani nego u kući, draže mu je bilo društvo seljaka nego suhoparne kućne rasprave. Dok su njegova braća svirala klavir i violinu, on se zadovoljio usnom harmonikom. Jedino on se laćao svih poslova, a najdraže mu je bilo nadmetanje s nadničarima u kosidbi. Osim toga, nije bilo kutka kamo nije zavukao svoj nos. Znao je za svaki grozd ili vočku kad su počeli dozorijevati, znao je koliko se svakog dana namuzlo mlijeka, znao je koliko će jaja snesti kokoši jer ih je dnevno vizitirao gurajući svoj kažiprst u kokošji šupak. Dežurao je kod krava i kobilica kad su se životinje porađale i hvatao teliće u svoje ruke. Donosio je u kuću tek izlegle piliće i pačiće i hranio ih na kuhinjskom stolu smjesom žumanjaka i stolisnika. Ukratko, jašući na kobilici, Lumir je nadzirao u jednom mahu cjelokupno dobro. To su itekako znali težaci i nadničarke pa su prionuli na plug i motike čim bi iz daljine začuli topot kopita.

Lumir nije podnosio lijenčine, mrtva puhala, mlakonje i oklijevala, a sanjare svih vrsta držao je prodavačima magle. Uvijek zahuktan a nikad zadihan, navijao je ljude prema svom biološkom satu što je daleko pretjecao. Geslo mu je bilo: 'Brže! Agilnije! Brže malo, brže!' Naravno, teške se nije usudio naganjati s *brže*, ali je zato bilo dovoljno njegovo pojavljivanje. Poneki su čak smatrali da se nekim lukavstvom istovremeno pojavljuje na više mjesta. Međutim, radilo se o tome da je Lumir brzinu i umijeće uhođenja spojio u jednu disciplinu, čiji efekt je bilo iznenađenje. I tako je zaskakivao dangube, odnosno lijenčine kad su se odmarale dok nije bilo vrijeme predahu.

Razumije se" – pripalio je Al cigaretu – "nisu ni težaci bili od jučer. Znali su da Lumir ima određene putove ali ne i utabane staze. Pa ipak ih je uvijek nanovo znao preneraziti jer bi iskrsnuo niotkud, odnosno s mjesta gdje ga nitko nije očekivao. Stoga nadničarke i težaci nisu motrili u smjeru gdje se jučer neočekivano ukazao, već su rasporedili straže na drugim prilazima. Na isto mjesto banuo bi tek kad se njihova budnost raspršila. Lumir bi pak opet nanjušio njihov oprez istim instinktom kojim uspaljeni komarac kilometrima leti prema svojoj ženki. Uglavnom, radnicima bi kakvu-takvu sigurnost pružale njive gdje nije bilo nikakvih grapa i udolina, žbunja ili drveća iza kojih se mogao pritajiti. Na tim poljima nadničarke bi ga spazile već izdaleka, zamahnule motikama pa se zasmijuljile: 'Ide vrag na kobilici!, Pa zar ga nisu maločas vidjeli u vinogradu?, Ma kakvom vinogradu, došuljao se iz sela!'

Iako su sluge i težaci mrmljali i sijali kletve u brazde, Kutelo je pod Lumirovim nadzorom uspijevalo. Njegovo gospodstvo vladalo je nad čitavom ravnicom. Poznavali su ga u obližnjim i daljnjim selima, ne samo što su na gruntu radili već i pabircili.

Unatoč nakostriješenim pogledima iz doline žito je klasalo, pašnjaci se zelenili i vino dozorijevalo u bačvama. Ali najviše od svega Lumir se dičio rasnim kravama i telićima što su na ogled svima pasli na brežuljku.

Glas o Lumirovim upravljačkim sposobnostima proširio se i izvan okruga te stigao do vlastelina u drugom kraju. Taj je vrbovao Lumira nudeći mu stan i pristojnu plaću, ali Lumir se nećkao. Pristao je tek kad se sukobio s ocem.

Na novom veleposjedu Lumir je kao prvo stavio na papir plan sezonskih radova i ujedno utvrdio satnicu prema kojoj su se odvijali dnevni poslovi. Ovisno o opsegu radova organizirao je radnike i uveo disciplinu među poslugom. Pritom nije mario hoće li težaci biti plaćeni paušalno za neki obavljeni posao ili po satu. Hoće li naknadu prema satu, natjeravanjem će samo profitirati jer će im ostati više slobodna vremena. Pritom se zamjerio kavgašima i pijandurama što ih je otpustio i nadomjestio svježom krvi. Da bi mlitavce (kako je u sebi govorio) podstreknuo često je i sam znao zasukati rukave. Noći si je pak kratio ljepuškastom sluškinjom. Uglavnom, u roku manjem od dvije godine vlastelinsko gospodarstvo bacilo je prihod veći nego ikad do tada. Kako je tuđe gospodarstvo uspijevalo, tako je vlastito pošlo nizbrdo. Lumirov otac slao je poruke tada još neoženjenom sinu da se vrati. Poruke i molbe, da bi najzad pošao osobno po njega. 'Ti ćeš biti gospodar mog imanja! - lupio je sina po ramenu. Potom je obećanje učestalo ponavljao, sve dok Lumir na Kutelo nije doveo Beti.

Je li Lumirovom ženidbom povukao obećanje i čak sručio na sina prokletstvo, to nitko pouzdano nije znao. Uostalom, Lumir je prije svega vjerovao u sebe, a ne u nešto tako neopipljivo što se sastoji tek od riječi. To je bio svakodnevni izljev jarama njegovog oca, trenutak goropadnog bijesa koji će se kad-tad zaboraviti. Ili su se ipak te riječi poput otrovne prašine rasule diljem Kutela i potom se kružnim tokom zgusnule u oblačić kao nemili podsjetnik? Klice prokletstva su doduše na zemlji, ali ponekad se činilo da sipe odozgo. Tu i tamo izdanci zla na žarkom suncu su povenuli, ali je zato korijenje ostalo netaknuto."

Al je napravio stanku i pripalio posljednju cigaretu. "Druga je stvar" – nabrao je čelo – "kako si je netko, makar bio despot s neograničenom vlašću i koji je uz to molio Očenaš na latinskom i imao u crkvi zakupljenu klupu do oltara, mogao dopustiti da baci kletvu na vlastitu krv?! I da zaključimo, Lumir je ostao u svog oca sluga, plaćen u naturi. Takvo stanje potrajalo je sve do početka Drugog svjetskog rata. I potom se pokazalo da je Lumir na tuđem uvijek uspijevao kao gospodar, a na domaćem, očevu imanju kao sluga."

Zimi Al i ja, zabundani do nosa, šecemo savskim nasipom. Još unazad nekoliko godina zalijetali smo se kod škole na dječju klizalicu i otfurali se u jednom zaletu do

kraja zaleđene staze. Sad stupamo na klimavim nogama, promatramo vrane u letu i rječne galebove što kriče kod izljeva otpadnih voda. Ponekad se spustimo niz nasip ka drveću, rijetkim vrbama i topolama što ih nisu progutali neboderi. Nađe se tu i glogova džbunja, smreka i pokoji bor, a od snijega pršića sve drveće izgleda igličasto.

“Evo nas u zimskom gaju!” – uskliknuo je Alarik.

Pred nama se rasprostrla lijeha netaknutog snijega na koji nije kročila ljudska noga, ali je zato bila išarana čitljivim klinopisom. Otiscima su se potpisali vrapčići i fazani, išupljene sjemenke i razne bobice. Pomiješane s natrulim lišćem nanizale su se u ogrlicu što ju je odbacila jesen. Otok bjeline, mira i čistoće kao stvoren za molitvu. Međutim, umjesto molitve u Alu se probudio zov divljine. Zabacio je glavu, rukama oblikovao trubu pred ustima pa zatu-uu-uu-lio u nebo. Protrnula sam od nelagode i brzo se ogledala oko sebe. Srećom, u blizini nije bilo nikoga.

“Znaš li ti” – objavio je Al – “da će vuci samotnjaci jednom postati izrodi? Pogotovo ako se budu busali u prsa svojom patnjom kao posebnosću. Patnja je sveljudska, a samotnjaci smatraju da je njihova povlastica i da samo njih oplemenjuje. Stoga će odzvoniti kultu individualnosti. Kad svako biće postane svjesno svoje jedinstvenosti postaje individua. Time se automatski briše kult ličnosti.”

“Čini mi se” – primijetila sam – “da si pobrkao kult individualnosti s kultom ličnosti. Prvi pripada unutarnjem a drugi vanjskom svijetu. Kako samotnjaci izbjegavaju vanjski svijet, boli ih briga za kult ličnosti, koji uostalom u takozvanom demokratskom društvu više ne prolazi jer danas vlada sve rasprostranjeniji kult tijela.”

“Žalosno je” – primetnuo je Al – “da svijet počiva na natjecanju i oponašanju. Iza toga stoji skoncentrirana financijska moć koja svojom sveukupljivošću postaje uzor. Dok se ne okanimo stremljenja za ciljem imati, imati sve više, nećemo izliječiti kompleks bezvrijednosti.”

“Teško” – dodala sam – “jer se radi o kolektivnoj manipulaciji odnosno kolektivnom pranju mozga. Kolektivizam istočnog i zapadnog tipa. Nema razlike. Dok se prvi održavao na prisili, drugi se temelji na svjetskom kapitalu. I jedan i drugi služe porobljavanju ljudskih duša. Nakon jednoumlja snašlo nas je jednosužanjstvo bar-koda. Sjeti se svih tih industrija s pratećim marketingom. Jedne rade na ubijanju a druge na produžavanju ljudskog života. Uvijek nanovo me zgromi podatak da se novcem koliko je koštao Drugi svjetski rat mogla navodniti Sahara.”

“Besmrtnost duše” – namrštio se Al – “pokušava se nadomjestiti besmrtnošću tijela jer ljude od pamtivijeka muči vječnost. Tijelo više nije hram duše već stroj čiji dotrajali dijelovi se mogu zamijeniti, ili pak služi kao osnova da u laboratorijima proizvede sebe sama. Dok se to ne legalizira stoji na raspolaganju bezbroj metoda i sredstava za

stopiranje vremena, odnosno pomlađivanje. Ne zadovolje li pomade od placente fetusa, na usluzi stoji isisavanje špeka i zatezanje kože. Izbor je velik. Kupujte, ljudi, da budete u trendu! Da vas drugi ne preteknu! Jer što je danas *in* sutra je *out*.”

“Slušaj,” – prekinula sam Ala da još ne spomene hibernaciju mrtvaca i banke sperme – “ovakve priče me samo snužde. Dohvatimo se radije snijega i hajdemo se grudati.” Pa sam zamijesila čvrstu grudu i naciljala je u Alarikovo bedro: “Evo ti za vuka samotnjaka!”

“Evo ti drugu” – napucao me Al u leđa – “za kapital!”

“Evo ti za kloniranog čovječuljka!”

“Evo ti za ovaj odvratni svijet!”

“Evo ti za rent'a materince!”

Iako smo se ispuhali nije nam bilo do smijeha. Pitanje kuda ide ovaj svijet baca me u pesimizam. Mnogi dižu glas i premda se na sva usta trubi o ljudskim pravima, jači sveudilj kvači. Što su grabež i pohlepa bijelih dvonožaca učinili domicilnim narodima diljem svijeta? Došli divlji i zatrli pitome. Mimo Indijanaca i u Africi glađu i bolestima iscrpljenog stanovništva, u Australiji postoji pleme koje je donijelo neopozivu odluku da nestane s lica Zemlje. Istjerani na rub pustinje prihvatili su nepravdu. Jesu li se odazvali zovu predaka i ovom svijetu kao spomen ostavili otiske svojih dlanova na svetoj planini Uluru? Kad nema uvjeta za preživljavanje prestaje i razmnožavanje. To je zakon prirode. A što je s univerzalnim zakonom prema kojem je Zemlja povjerena čovjeku samo na upravljanje. Rasparcelirani su zemlja i zrak, sve do planeta. Nema više kutka na kugli zemaljskoj gdje nije pobodena osvajačka zastava. Čovjek je zaboravio da slobodna volja povlači i odgovornost. Umjesto toga, toliko se osilio da se počeo nadmetati i s Bogom samim.”

Al je zaškiljio na moju smrknutu facu i poklopio me citatom Richarda Bacha koji glasi: “*Mjerilo tvog neznanja je snaga tvog vjerovanja u nepravdu i nesreću*. Toliko što se pesimizma tiče. Iako se veli da je pesimist optimist s iskustvom, pesimizam pripada neznanju odnosno, u tvom slučaju, bogotražiteljstvu.

Vjernik” – nastavio je poslije kraće stanke Al – “nije pesimist. Poduprt pouzdanjem, vjernik je moćan, a ispodlokkan sumnjom bogotražitelj je slab. Vjernik nosi mir, bogotražitelja progoni nemir. Vjernik je ispljunuo zabranjeni plod, a bogotražitelj ga razvlači po ustima. Vjernik ima izravan odnos s Bogom, a bogotražitelj Ga zaobilaznim putem prepoznaje u stvorenom. Vjernik živi, a bogotražitelj se ispituje čemu živi. Ako je za vjernika život življenje, bogotražitelj drži da bi trebao biti uživanje. Vjernik trpi, a bogotražitelj iznuđuje od života. Vjernik ga podnosi, a bogotražitelj se često protiv života buni. Vjernikova snaga je u povjerenju, a bogotražiteljeva nemoć u žudnji za znanjem. Ohrabren nadom, vjernik je snažan i nesalomljiv, a bogotražitelj od beznađa krhak i ranjiv. Vjernik Boga nosi uvijek sa sobom, a bogotražitelj Ga traži po knjigama. Vjernik zna, a bogotra-

žitelja golica vlastito neznanje. Vjernik je bezupitno ponizan, a bogotražitelj upitno ohol. Vjernik ide životom obrezana srca, a bogotražitelj često s bodežom uperenim u vlastito srce. Vjernik je uvijek u prednosti ma kakve ga nedaće snašle (jer zna da su provjere), a bogotražitelj zaostaje jer ga već sitnice obaraju s nogu. Vjernik vapi, a bogotražitelj vrišti. I dok vrišti samo ga nevidljiva ruka zaustavlja da ne zarine bodež u svoje grudi. Vjernik stoji na usluzi, a bogotražitelj služi svojoj samoći. Vjernik pomaže drugima, a bogotražitelj iz samoće traži da pomogne sebi. Vjernik živi s Bogom, a bogotražitelj Mu se vraća. Vjernik ne hrli pod svaku cijenu gore jer zna da ga zadatak čeka dolje.

I da naposljetku zaključimo sa svetim Augustinom: *Ako shvaćaš nije Bog.*"

17

Ne moramo obvezno šetati između drveća pa da Al odluta i počne razbijati glavu zašto je nestala Arboretska kultura. Dovoljno je da i u stanu priškrine oči i zagleda se kroz prozor u vrškove breza. Kao da sveudilj traži neke krhotine iz kojih bi sastavio glinenu posudu na kojoj bi slikopisom bila objavljena povijest Arborećana. To me ne čudi jer nas dvoje gajimo sklonost ka uzaludnim rabotama. Ispod naslaga zaborava tražimo materijalni dokaz. Pa taman da posložim sve djeličke u neki ćup, suština bi ostala prazna. Ali, kineski mudrac se izrazio ovako: *Iz gline se oblikuje posuda. No, tek je praznina čini korisnom.* Budući da praznine imamo napretek, preostaje nam svojevrsna arboretska bilingva, ali ne u jeziku nego značenju. Ono što je čitljivo izvana na istom jeziku pokriva drugo značenje iznutra. Smisao riječi na kori drveta izvrće sadržaj ispod kore. Sve u svemu, valja se osloniti na Lunka i njegove izvore.

"Prema Lunkovu tumačenju," – zamislio se Al – "za izumiranje Drvenjaka krivila se ženska loza. Kako su Drvenjakinje bile vrlo slobodoumne sve jače ih je pritiskala prevlast muškaraca. To je išlo tako daleko da su i bračne dužnosti počele smatrati tlakom. 'Jer kako se nešto tako intimno' – brbljale su – 'što bi trebalo biti sveto sjedinjenje muškog i ženskog principa, nešto što je posvećeni čin kad se dvoje stapa u jedno, može normirati, pa makar običajnim pravom?'. Međutim, muškarci nisu mirovali dok bračne dužnosti nisu dobili napismeno. Umjesto da su se pretvarali da ih žene uopće ne zanimaju, skidali su ih znatiželjom. Umjesto da su se pravili da im nije stalo, razodijevali su svoje žene žudnjom. Umjesto da su se prenemagali da su nedostupni, pa bi samo tu i tamo bacili na ženu mrki, ali divlji pogled, oni su im svojim jadom bušili srca ne bi li ušli u kruženje ženskog krvotoka i odgonetnuli zašto su im žene hladne, iako su slutili da su za nekog drugog vruće. I bili su u pravu. Te vjetropirke tražile su fluidnost i zanosile se vjetrom i vatrom. Biće sazdan od tih elemenata moglo ih je tako zaluditi i opčiniti da su gubile tlo pod nogama. Pa bi, makar u mašti, otperjale s njim u vrtlogu uz zaglušujuće šumore-

nje neke krošnje. Budući im se prerijetko potrefilo da nađu srodnu dušu, bračni krevet nadomještale su umiljatošću. Namirisane u pregibima zglobova, cvrkutale su i oblijetale oko svojih muževa sve dok ih ne bi šćepali za ruke. Tad bi se uvrijeđeno nadurile i kazale: "Ti u meni vidiš samo tijelo! Ja za tebe nisam duša već kosti i meso!"

"E pa sad te pitam" – narogušio se Al – "jesu li Drvenjaci škripali zubima bez razloga? 'Naše žene nisu samo polužene već i frigidne beštije!' – grmjeli su. 'Htjele bi ostati vječite djevojčice! Htjele bi da su im muževi očevi! Zanošeći se budalaštinama o nekonzumiranoj ljubavi, izbjegavaju rađanje! Sve pod izlikom da poštede novorođeno biće patnji koje ga čekaju u životu.'"

"Čekaj malo!" – zaustavila sam Alarika što se bezrazložno razgnjevio. "Ovo ti je prilično nategnuta priča." – kazala sam. "Međutim, ostaje otvoreno pitanje zašto Drvenjakinje nisu željele odrasti. Ako su za nestanak loze krive isključivo one, kakvu ulogu je odigrao muški ogranak?"

"Otimale se bračnim obvezama ili ne" – natmurio se Al – "djeca su se ipak rađala. Nevolja je bila u tome što su se rađale pretežno pišulje, a muški potomci bili su gotovo izuzetak. Budući da se urušio ustaljeni poredak i sve se izokrenulo, Drvenjaci su krenuli na vijećanje ispod drveta. Odavno su shvatili da je Drvo života i Drvo znanja isto stablo pa su ga nazvali Drvetom mudrosti. 'Naše polužene' – pritužili su se – 'počele su misliti, a mi muškarci osjećati.' Čekali su u tišini a odgovor nije stizao. Nakon duga osluškivanja istupio je sijedobradi starac i uskliknuo: 'Raskinuli smo vezu sa živim Bogom i umjesto Njemu klanjamo se Drvetu mudrosti! Eto, zašto su nas snašle sve nesreće!' Uto mu je pogled kliznuo prema dnu drveta i na svoj užas shvatio je da ga je netko kod korijena zasjekao. Jedan od njih koji je osjećao da ima tako veliko srce da bi njime mogao promijeniti svijet. I dok je osjećao bio je donekle u pravu. Premda je taj odmetnuti Drvenjak imao najbolje namjere, zastao je nasred puta. Što je više raščlanjivao, manje je osjećao. Na račun razuma smanjivalo mu se srce. Oslanjajući se na zaključke osiromašivao je spoznaje duše. Htio je znati i promašio. Jer tražio je Boga mimo Boga. Takvog odmetnika pozvali su Arborećani vukom samotnjakom.

Lunko je jednom spomenuo" – počeo se Al iza uha – "da se ponekad zimi na proplanku ljeskindolskih šuma začulo tako bolno vučje zavijanje da su ljudi protrnuli jer nisu bili sigurni dolazi li od vuka ili čovjeka. 'Sve pak ovisi o karakteru vuka.' – pojasnio je Lunko. Dok neki u zaleđenu zemlju izgrebu rupu i u nju istovare muku pa ju ponovno zatrpaju, drugi satima nepomično sjede na vjetrometini brisanog prostora i čekaju da im se od studeni srce sledi."

"Ajoj!" – lupila sam pripovjedača po glavi. "Nadam se" – dometnula sam – "da smo arboretske priče apsolvirali zasvagda."

18

Alarik me netremice promatrao. Bila sam mu zahvalna što je prešutio da je u mojim grudima vidio rupu. Kad je ne mogu osujetiti tuga mi izdubi srce. I potom prošupljeno i osakaćeno, srce zjapi prazninom.

“Onda šupljinu nakrcajmo smijehom!” – predložio je pajdaš i navalio se smijati bez ikakva povoda i razloga, kao neka budaletina. “Znaš li” – počeo je lupetati – “da su Arborećani ...”

“Joj, ne opet!” – prekinula sam ga.

“Znaš li” – nije se dalo smesti zanovijetalo – “da su upravo Drvenjaci bili pioniri (a ne kao današnji epigoni joge smijeha) koji su osnovali Večernju školu bezrazložnog smijeha? I to s razlogom! Naime, kad im se smijeh izopaćio do te mjere da je postao neukusan trebalo je nešto poduzeti. Za opću dobrobit, tečajevi su bili besplatni, a pohađali su ih i oni što im je dozlogrdilo kreveljenje. Naravno, na poduku se nisu prijavili zbog nekih moralnih pobuda već zato što su shvatili da im lažni smijeh oduzima previše snage. Umjesto da od lažnog smijeha ušićare oni su bivali sve slabiji. Uočili su da smijeh niz dlaku iscrpljuje jednako kao smijeh uz dlaku. Da ne govorimo o udvorničkom smješkanju ili pak kiselkastom smijuljenju koje bi trebalo prikrivati promašaje, posrtaje i neuspjehe. I tako se postavilo opravdano pitanje: čemu gubiti energiju na kreveljenje kad se smijanjem bez razloga mogu ostvariti viši ciljevi? Pravila tečaja bila su jasna: otkopčaj se i priznaj svoje slabosti! Otvori se i ne traži ono što ti se odupire! Razgali se i prihvati pogrešku, makar se zvala poraz! I potom se možeš smijati do ludila i bez razloga. Uglavnom, zadatak Večernje škole je bio očistiti izvitopereni smijeh od svih natruha gorčine i laži.”

“Vratimo se mi urođenom smijehu!” – prekinula sam Alarika. “Što se mene tiče,” – produžila sam – “najneokaljaniji je smijeh tuđim glupostima. Ali ne znam jesu li u Večernjoj školi predavali o smijehu vlastitim glupostima? Nastavnom programu svakako bi valjalo pridodati fakultativni predmet radnog naziva - Smijanje vlastitoj mucu. Pa da vidiš kako se kale junaci!”

Alarik se lupio po bedru i zahihotao od sveg srca. “Koliko je meni poznato” – drobio je kroz cerekanje – “ispit se polagao isključivo iz smijeha bez razloga. Taj smijeh, lišen svih sadržaja, blizak euforiji i sličan idiotskom, smatrao se odskočnom daskom u stanja povišene svijesti.”

E, pa sad od tih bedastoća prasnula sam i sama u smijeh. Kad smo se dosita ismijali Al je kazao da je smijeh na najbolji način utrošeno vrijeme. “Smijeh je jedini kapital koji nam je preostao pa ga stoga treba stalno ulagati i povećavati glavicu. Pa kad ti zagusti imaš što iz trezora izvući. A ne tamo neko pusto hihotanje puštati niz vjetar da se njime poigravaju poludjevice!”

Mislila sam da je ovdje priči kraj. Kako da ne! Alarik je ubrzo ponovno zabesjedio: “Budući da Drvenjaci pripadaju onom soju ljudi što ne misli ni o čemu doli o ljudskoj i Božjoj ljubavi, pokazalo se da ni tečajevi bezrazložnog smijeha nisu uvijek urodili plodom. Jer tuga je i dalje među njima harala. Umjesto da su tugu prihvatili kao prolaznu opomenu, Arborećani su se prepustili prepuštanju. Ponekad se od prevrtljive čežnje zarazilo čitavo pleme. Zavladao bi bolest besciljnosti iako su se pretvarali da pucaju od zdravlja. Razumije se da se među njima našlo i trezvenih glava. Jedni su se zaputili u šumu, a drugi se zaključali u svojim staništima. U samoći su mozgali odakle tuga dolazi. I što je uopće tuga. Što god smislili, uvidjeli su da tuga radi na pogibelji duše. Kako se tuga uvećava tako se svjetla strana duše smanjuje. Zbog neravnoteže zavladao je opći nered a kao posljedica svega – raskol. Drvenjaci iliti Arborećani su se rascijepili na dva glavna ogranka: kukavice i trezvenjaci. Trezvenjaci su bili tragači za istinom i nisu se lako predavali. Ne bi li pronašli zakonitost u pojavljivanju tuge počeli su umjesto dnevnika voditi kalendar izgubljenih dana. Znali su da je tuga mrtvo vrijeme, izgubljeni dan. Nepovratno izgubljeni dan niti je bio radni, niti praznik. Ubijen dan, siva mrlja u kalendaru.”

(Beti što je uglavnom Lunkove brbljarije slušala s pola uha nije nikada poimenovala ubojicu dana. Ako mu je do toga, sam će se prepoznati. Svatko zna koliko je mrtvih dana nanizao oko svoga vrata. Beti je kazala da su to dani kad se nismo osmjehnuli sebi a kamoli drugima.)

I tako su stari trezvenjaci tražili u izgubljenim danima neki uzorak ili pravilo. Ako bi otkirli takav slijed znači da tuga pripada nekom višem redu pa bi je trebalo prihvatiti kao dragocjeni dar.

Drugi ogranak, kamo su spadali slabići, odnosno kukavice predao se pak bjesomučnom veseljačenju. Njihovo geslo je bilo: tugom na tugu, makar do istrebljenja. Na proplancima oivičenim drvećem lumpalo se od jutra do sutra, uz mahnitu svirku violina i udaraljki. Muzikanti su se izmijenjivali kao malaksali konji, pogotovo jer su se zamarali i instrumenti. Viole su nabubrile i stale zatezati zvukove da bi na kraju prasnule pokidanim strunama. Od udaranja naticali su i bubnjevi, a preugrijane membrane stenjale. Prešutno je pravilo glasilo da glazba ni na čas ne smije utihnuti već sveudilj treštati. Bez prestanka i predaha do onog beskraj koji su slabići zvali – trenutak. Uz tužaljke kao što su 'Oj živote, što si meni dao', ili 'Od života ništa nemam', ili pak 'Gospodar sam svog života' svirka se zahuktavala kao pobješnjeli dvopreg što u galopu juri prema ponoru. Ponor u koji su potom kukavice skočile bio je onaj trenutak za koji se isplatilo živjeti. Umirući, taj trenutak su zvali orgazmom duše. Objašnjenje je razumljivo. Bolje umrijeti mlad u ekstazi negoli tavoriti život i skončati pogrbljen u pustoši postojanja.”

“Trebali nadodati” – produžio je Al nakon što se obavio oblakom cigaretnog dima – “da se od terevenčenja, podvriskivanja i urlanja smežurala i zemlja pod njihovim stopalima. Sove su se razbježale, a lišće na stablima stalo je venuti. Umjesto zelenog treperenja lišće se uvijalo u sebe i visjelo s peteljki kao smrznute čahure. Čak se arboretski ples, što se isključivo s jednog mjesta vinuo pod nebo, smatrao nepoželjnim. Jer kad se korijenje raspustilo tancalo se brzonogim i brzopletim koracima što su osvajali ledinu uzduž i poprijeko, sve pod geslom – udri brigu na veselje!”

Nehotice sam uzdahnula. “To uopćavanje počelo me zamarati.” - priznala sam i dodala: “Zar među Drvenjacima nije bilo nikoga s imenom?”

“Kako da ne!” – živnuo je prodavač magle. “Međutim,” – nastavio je Al – “moram pripomenuti da su Drvenjaci krili prava imena baš kao zmija noge. I zato su, osim imena rijetkih mudraca, koje uostalom više nitko nije oslovljavao imenom, sva arboretska imena bila nepouzdana. Radilo se, naime, o tome da su Drvenjaci mijenjali svoja imena preslagivanjem slova. Često bi prvotno ime zataškali nekim dodatkom ispred ili iza imena (prefiksom ili sufiksom). Najnedostupnije oholice bi se pak potpisivale rebusom. Pa neka si svatko misli!”

“Vidi ti prefrigance!” – omaklo mi se. Imala sam *feeling* da prava priča tek slijedi. Bude li valjala srkat ću je na slamku. Eh!, prešutio je kavalirski Al. Ali prema njegovu pogledu nije bilo teško zaključiti što misli. “Ok” – frknula sam – “umjesto slamki imam slamu u glavi! Izvoli! Nastavi! Slušam!”

“Dakle,” – započeo je Al – “u nemilu događaju s poznatim akterima radilo se o ljubavnom četverokutu. Sudionici su bila tri starmala momka, zaljubljena u istu curu. Blizanci zvani Crnogledi i Jednooki te treći nazovi-ljubavnik čiji imenjak je poznat diljem svijeta, pa ga je bespredmetno spominjati. Jer djevojka je bila izvanbračna avonska rođakinja, a zvala se (Dez)Demona. Stidljiva poput pastirice i jezičine oštrije od britve, saplitala se o dvoumljive komplimente i ograđivala svoje misli kao da ih je stavljala u krletku. 'Moje zatočene misli su moje neizlegle ptice.' – brbljala je. 'Pustit ću ih da odlete tek kad krošnja procvjeta' – kazala je udvaračima ponaosob i pritom se zasmijuljila oborenih kapaka. Od ovakvih odgovora blizanci su se izbezumili. Što je time mislila? Što je zapravo željela reći? Je li zagonetkom ciljala na krošnju u Božjem vrtu ili proljetnu trešnju na zemlji? – ispiti-vao je Jednooki brata. 'Pustit ću ih da odlete' – proturječio je Crnogledi – 'ne znači ništa drugo doli: kad mi narastu cice! Tek kad se zaokruže moći će otrprnuti iz gnijezda.' Uto se obojici u mašti prikazao Dezdemonin lik, razrijeđen od krvi i mesa, i gušći od snova. 'Znači li to da su joj snovi toliko puteni da ih se plaši, ili je njeno tijelo snovito od krhe nesigurnosti? Zar ćemo do kraja života juriti njen strah i gušiti se vlastitom...' – kriknuli su u jedan glas blizanci i završili rečenicu različitim riječima. (Ima li uopće smisla praviti razliku između ljubavi i čežnje kad obje jednako bole?)

Crnogledi i Jednooki pogledali su se u oči i trenutno se sporazumjeli. U času kad se svirka razbuktala do usijanja Crnogledi se bacio u ponor, a Jednooki je istovremeno nepovratnim udarcem zario nož u svoje srce. Prije toga zarezao je žilu na zapešću i u mahnitij žurbi naškrabao oprostajno pismo u sedamnaest riječi, izuzimajući pritom uskliknike, upitnike i točke, pošto ti znakovi nikako ne spadaju u interpunkciju već su jednostavno riječi koje jauču. Umačući pero u vlastitu krv, Jednooki se poslužio otrcanom fintom ne bi li krvavim slovima u kaćiperke izazvao grizodušje ili bar malo sućuti.

Ispostavilo se da Dezdemona nije nikad primila to pismo. Pa ako bi ga i dobila, sasvim sigurno bi se nasmijala. Premda nezrela u tijelu, u duši je odnjegovala prezreli plod. O čežnji je znala više od ikoga pa se stoga smjela nasmijati vlastitoj mucu.

Ukratko, dok su blizanci stajali na rubu provalije Jednooki se pobojavao da će odu-stati bude li se sedamnaest puta ubo u istu ranu. Stoga je odlučio da će skončati jednim smrtonosnim zamahom. I tako su obojica stala odbrojavati riječi oprostajnog pisma. Crnogledi ih je brojio a Jednooki izgovarao.”

“A treći, nazovi-ljubavnik,” – nisam se mogla suspregnuti – “što je bilo s njim?”

Alarik se protegnuo u stolici kao da je kriomice zijevnuo, pa je kazao: “Svatko zna da je treći Dezdemonu poljupcem ugušio.”

“Jedino Otelo” – nastavio je Alarik nakon mog navaljivanja – “je znao kako poluzenu pripitomiti, premda se ispočetka batrga u zagrljaju. Poluzena nije ništa drugo doli vrug i anđeo u istom tijelu. Dok je djevojka je đavao, stoga poljupcem iz nje treba stvoriti anđela. Kad su (Dez)demoni omlitavili udovi i napokon se prepustila, Otelo je isisao najslađi poljubac dostupan ljudskom snatrenju. Zajedno s uzvraćenim poljupcem progutao je i prvi slog njenog imena. Kad je shvatio bilo je prekasno! Pitanje tko je kome presudio izgubilo je svaki smisao, pa je ispljunuo ostatak njenog imena koje je bilo pravo i zaurloao.

Promatrajući Demonino mrtvo tijelo i lice na kojem je snivao osmijeh blaženstva Arborećani su se smrknuili a njihove žene zakukale. Ispod stabla žalovanja Drvenjakinje su se udarale u prsa i naricale hrapavim, šumskim jecajima nalik zimskom stezanju i pucketanju kore grana. I sve što se iz tog jadikovanja moglo razabrati bio je refren. Neki kao da su čuli – bila je još djevica, a drugi – bila je još djevojčica.

Otda su Drvenjaci zaobilazili ponor kao da se pretvorio u rasadnik užasa. Trezvenjaci su ga nazvali grobljem neostvarenih što je pak svatko tumačio po svom. Uglavnom, lubanje blizanaca-samoubojica nisu nikada pronađene. Drvenjaci su vjerovali da su od trupala stasala stabalca, od udova grane, a od očiju krošnjje. Što se pak današnjih lovaca tiče, oni vrlo dobro znaju da divlje životinje zaobilaze takva mjesta u širokom luku. Tko bi znao zašto, i lovački psi u nekom gustišu podno ponora iznenada odskoče i zalaju u prazno.

Trezvenjaci što su se zaputili u šumu po odgovor što je tuga prvi su nabasali na mjesto udesa. Kruženje vrana nad provalijom bilo je više nego očiti znak. Dok se gore, na proplanku orgijalo, oni su u tamnim šumama obavljali najpreči zadatak. Na stabla uz staze ugravirali su samo jednu riječ. Premda je drvo, čim su mu nožićem zarezali koru zacijelilo nekim biljnim suzama, gravure su se zacijeljivale brže negoli je riječ bila ispisana. Nakon obavljena posla sjeli su u položaj udublivanja i mirovali dok im brade nisu zarasle su mahovinu. Graktanje vrana probudilo ih je jednog dana u ovaj svijet. Prvo što su ugledali bila su stabla. Sa svog debla u njihovu vidokrugu pozdravila ih je riječ koju su sami urezali. A ta riječ je glasila – hvala.

Najstariji među njima, to jest onaj kojeg nitko nije oslovljavao imenom, odrješito je ustao, omotao bradu oko struka, učvrstio je iza leđa prućem i pohitao u selo svojim. Brzao koliko su ga noge nosile, a uporedno s njim trčala je njegova smrt. Iako se nikada nije natjecao, sada je znao da smrt bar načas mora preduhitriti. Najzad je stigao do proplanka gdje su se okupljali Arborećani. Podigao je ruke prema nebu i kriknuo: 'Ljudi! Ljudi! Tuga je osmi smrtni grijeh!' Uto ga je pokosila smrt.

I bez ove žrtve stariji Drvenjaci su odmah shvatili. Iz iskustva su znali da zahvalnost dolazi poslije nadanja. Gdje nade nema, prazninu ispuni tuga.”

19

Jasno mi je zašto se Alarik i ja bavljamo arboretskim pričama i tako, ugađajući sebi, odgađamo razrješenje čvora. Čvor je Kutelo. Dok ga ne rassetaljmo sputavat će nas vezom. Mislimo ga nadliječemo u velikim krugovima, a kad se treba spustiti i prizemljiti otperjamo u ravnoj crti svak na svoju stranu. Jer na Kutelu vlada zamrznuto vrijeme, zaleđeno u kocki. Kocku napokon treba razbiti.

Pritom Lunkove priče nisu bile posve bez osnove. Selo Ljeskindol prednjačilo je u Deželi po samoubojstvima. Neovisno o dobi, ruke su na sebe podizali pretežno muškarci. Ili bi lugari u šumi zatekli truplo što se kao osušeni plod klatarilo s grane, ili bi ukućani našli obješenoga na tavanu, pa čak i u štali. Vješanje bez oproštajnog pisma bilo je jedini način odlaska. Premda Beti nisu zanimala seoska događanja, od ovakvih bi vijesti sva pretrnula. 'Zar ovom jadniku nije bilo pomoći?' – glasno bi uzdahnula i u sebi promrmljala: 'Čovjek je zagonetka sebi, a kako ne bi bio drugima.' Lumir je pak dreknuo posred njenog mrmljanja ne bi li je nadglasao. 'Čemu žaliti kukavice!?' – podviknuo je. 'Samoubojice čak ni popovi ne žele pokopati! Zagrebu ih negdje izvan grobljanskih zidina da im se zatre svaki trag!' Uto je bacio pogled na Filomena što se stisnuo u kutu. Ako se može pobijediti smrt – promatrao je to slabunjavo dijete koje je, za razliku od Galje, izgledalo neuhranjeno i nikako nije napredovalo – kako se ne

bi moglo oduprijeti životnim tegobama. 'Dođi!' – odjednom se sagnuo i raširio ruke. Filomen je časkom oklijevao, a na uzvik *Brže!* pohitao prema ocu. Lumir ga je podigao u naručje i obratio se Beti: "Još je uvijek lagan kao perce. Je li danas dobio žumanjak?"

Filomen se ukočio u očevu zagrljaju i upregnuo sve snage da ne trzne ni nakon škakljanja po tabanima. Eh, kad bi Filko bio veseo i zdrav poput Galje – pomislio je Lumir. Galja je kao beba puzala brže negoli je Filko nakon svih preboljelih bolesti hodao. Zapravo, Filko uopće nije puzao – uplela se u nijemi razgovor Beti. Sumnjala je da se zarekao da nikad ni pred kim neće puzati. Pa je tada mužu kazala: "Filomen ne puže zato jer je pretjerano čist. Smeta mu svaka mrljica na odjeći i čim se zaprlja traži da ga presvučem."

Beti i Lumir vjerovali su u moć žumanjka. Sirovi žumanjak, pjenasto umiješan sa šećerom ili medom postavio je maloga na noge – zaključili su. Ako je žumanjak bio lijek, razumije se da je morao biti spravljen od svježeg jajeta. A što je svježije jaje, Lumir je itekako znao. Zaokružio bi svojim velikim dlanom ponad kokošjeg gnijezda. Upravo sneseno jaje odaslalo bi sitne titraje i otpuhnulo kolobar toplote. I potom bi s tim jajetom pohitao u kuhinju.

Pošto se ni nakon škakljanja ispod pazuha Filomen nije nasmijao Lumir ga je spustio iz naručja. Napokon. Sada će se Filko povući i u miru razmišljati što mu je otac činio. Nakon Filkove difterije Lumir se dosjetio da se kakvoća žumanjka može izboljšati ako mu se uz med pridoda još malo maslaca. I potom ga je tom smjesom šopala Beti. "Samo probaj." – molila je majka dok je odmahivao glavom. "Ovo je još ukusnije." – nutkala ga je. Filomenov želudac se u očevoj prisutnosti grčio. Da bar on ne zuri u njega. Da bar on izađe. Tada bi otvorio usta. Oblak bijesa se nadvijao. Beti ga je osjetila kako se spušta na njezina ramena pa je Filku šapnula: "Molim te!"

Uto je Lumir zgrabio žličicu iz ženinih ruku i izderao se: "Zini! Žumanjak ti jača krv!" – gurnuo mu je žličicu u usta. "Gutaj! Od žumanjka će ti očvrsnuti kosti." Filomen se grčio i davio. "Zijevaj! Od žumanjka ćeš narasti." I dok je žumanjak klizio niz grlo Filko je skupljao snagu za dva odlučujuća poteza. Prvo, da pred ocem ne povraća. I drugo, da mu pogleda ravno u oči. Njegov pogled ostat će bez učinka ne suspregne li povraćanje. Pa je zapovjedio želucu da miruje i usmjerio pogled u sive očeve oči. Što bude bit će. Suze, što doduše nisu kanule, ali su zato zamaglile sadržaj pogleda bile su dovoljne da Lumir još jednom urlikne, tresne vratima i izjuri napolje. Potom je Filomen povratio. Kiselkasta bljuvotina cijedila se po čistoj košuljici i Betinim rukama.

A gdje je za svo to vrijeme Galinka? – protrnula je Beti, nakon što je umila i presvukla Filomena. Inače stalno proviruje iza vrata ili se nalukne ispod kanapea, a zna se sakriti i navrh ormara i potom čekati da ju majka zovne: 'Gdje si? Javi se.' Kad pak

utihne na duže vrijeme Beti zna da je usredotočeno zaokupljena nečim što obično ispadne neka fakinaža.

Ah, – smirila se Beti – Galja je dobila skupocjenu lutku i sasvim se sigurno njome igra. Bolje da se bavi pravom lutkom i čuva je nego da se nekom krpenom pohitava. I Galja se bavila. Sakrivena u sobi iza zavjese, najprije se dohvatila lutkine frizure. Pleh-natim češljem što ga je iščeprkala iz ladice sa starudijom grebala je po lutkinoj čeleniki sve dok nije očelavila. Zatim je lutku razodjenula. Razgibavala glavu lijevo-desno, desno-lijevo, a gore-dolje nije išlo. Slično su vježbali lutkini udovi. 'Hoću vidjeti špagu!' – zapovjedila je lutki pa ju raskrečenih nogu pritisnula o pod. Uto je nešto u lutki kvrcnulo. Podigla je голу lutku i ogledavala je sa svih strana. Ako ni među nogama nema rupicu, sasvim sigurno su začepljeni i ostali otvori. Isprepipala je lutkine oči, nos i uši. Crvena ustašca su pak već na prvi pogled bila zalivena kao da im je netko naredio da šute. Prebrojila je još prstiće na rukama i noktiće na nogama. I napokon se lupila po čelu. Pa, naravno, prava lutka je unutra, a to treba provjeriti tako da je otvori. Šmugнула je po škare i zapiknula ih u lutkin pupak i potom jednim potezom izvela carski rez. I gle ti čuda neviđenog! Umjesto da izađu crijeva iz rasporenog trbuha ispala je tamna rupa! Časkom je zurila u prjevaru a zatim je ogorčeno s lutkom odjurila majci. Pomolila ju je Beti pod nos i dreknula: "Ova lutka je mrtva! Ako sam ja njena mama beba bi trebala biti živa!" Beti je zatomila smijeh što se oslobodio iz dubina njena djetinjstva i prije nego je stigla reagirati Galja je očerupanu lutku bacila u napoj kod štednjaka.

20

Budući da se nasljeđivao iz roda u rod, kanon bi trebao biti sam po sebi razumljiv. 'Međutim, ako nekome još uvijek nije jasno' – zagrmio bi Lumir i pogledom opečatio djecu – 'onda neka se ponovno čuje: tko laže taj i krade! Tko krade taj je lopov! A lopovu nema mjesta među ljudima!' Kako bi potkrijepila slaganje s mužem Beti je išla još dalje. 'Kad bih ja nešto ukrala' – zatreptala bi kopcima – 'smjesta bih se sama prijavila vlastima. Evo me!' – zorno bi pojasnila i pomolila prekrizene ruke prema djeci – 'Tu sam! Vodite me!'

Gazda i sluga stoje na dva suprotstavljena brijega. Između njih teče granica oprečnih interesa i dvaju prava. Naravno, sluga ima pravo da je na jednoj strani previše a na drugoj premalo, dok gazda ima pravo braniti vlasništvo. Dogodi se da takvo stanje dokida sluga koji je voljan služiti gospodaru. Njegova odanost nije skupocjena jer je nenaplativa, već zato što se gospodar i sluga ponekad susretnu.

"Ako me sjećanje ne vara" – umiješao se Al u moje misli – "na Kutelu je postojao tek jedan takav sluga. Svima drugima, posebice sluškinjama, Lumir je pak postavljao

mamce ne bi li iskušao dužinu njihovih prstiju. Logika - zar će gospodaru išta faliti ako uzmem mrvicu za sebe - jednostavno nije prolazila. Iako je Lumir bio široke ruke i sirotinji bespovratno davao, na Kutelu nije bilo lako služiti. 'Odakle sam mogla znati' – upozorit će otpuštena sluškinja nasljednicu – 'da na Kutelu ne stoluje gazda, već da te tamo čeka vrag? Odakle sam mogla znati da se diže s pijetlovima i prije nego zakurijeću previzitira sve kokoši? I da će od dvadeset snesenih jaja otkriti dva u mom cekeru? Da će neko vrijeme iza mužnje nepogrešivo krenuti prema jaslama i ispod sijena izvaditi dvije boce mlijeka?'"

"Ako su se nasamarile novopečene sluškinje iz udaljenijih sela" – upala sam Alu u riječ – "onda su Ljeskindolci itekako znali da je Lumir ranoranilac. Stoga opreza nikad dosta, bodrio se težakov sin što se u cik zore šuljao prema trešnji podno brijega. Za svaki slučaj, stablo je bilo bliže selu negoli Kutelu i bude li ga gazda spazio imat će dovoljno vremena da nabrusi pete i otpraši koliko ga noge nose. Međutim, strah je bio suvišan. Osim pojedinačnog javljanja ptica, nigdje nikoga. Zamotan u sebe, krajolik je snivao u slojevima zamagljenih obrisa. Svjetlo na obzoru ubrzo će ga razmotati i smotuljak razliti. Prvo je izronilo pročelje Kutela obrubljeno osvjetljenim vršcima drveća. Dolina je još u sjeni, ali ne zadugo. Izlazi sunce i bliješti kao zlatni sat s poklopcem i otkucava jutro. Uto su se zažarile i crvene trešnje na granama, pa se momak uzverao na stablo.

Šćućuren na dnu grape iza ogromnog panja, Lumir se smijuljio. Pripalio je cigaretu i čekao da balavac napuni košaru. Dimio i u sebi zborio: 'Jedna je stvar da se klinac popne na trešnju ne bi li se dosita nazobao, to bi mu se progledalo kroz prste i usred bijela dana, a sasvim je druga pjesma prikradati se zorom i k tome s košarom! Eh, kad bi sad iznebuha viknuo – raširile su mu se nosnice od pritajena smijeha – šmrkavac bi se toliko prestravio da bi još mogao tresnuti na zemlju. Stoga neka samo u miru bere.' Naposljetku je lopuža spuznula niz stablo. Kad se dječak osvrnuo ugledao je spodobu što je izronila iz magle. Gorgonski pogled naciljan u zjenice klinca je skamenio i doveo u stanje obamrle oduzetosti. Jedini štit koji je imao bila je drška košare pa ju je grčevito stegnuo, stiskao i hvatao kao da je slamka spasa. Uto mu je Lumir strgnuo košaru iz ruku i polovicu trešanja istresao pred njegove noge. 'Ovo si branjem zaslužio.' – procijedio je. 'A sada briši kući i poruči onome tko te uči krasti: ni pola sreće ne ugrabi, tko lopovlukom rano rani!'"

"Ma, dugoprstička posla" – nadovezao se Al – "bila su svakodnevna pojava. Ali je zato krađa grožđa bila ravna zločinu. Tada nije bilo mehanizacije i sve konjske snage kolale su ljudskim mišićima, odnosno žuljevitim rukama težaka. Stoga se kopačima što su se na strmim klancima motikom probijali uzbrdo, korak po korak preokrećući zemlju oko trsova, odavalo prešutno štovanje. Njihovim trudom i Božjom voljom

trs će obroditi. Zato ukradeni grozd nije neki samonikli plod. U slatkoći svake bobice sadržana je i ljudska sol. Trpkost vinu daje trpkost zemlje natopljene ljudskim znojem. Time su vinogradi bili povlašteni. Kao da su se izdigli nad ostalom zemljom, odvojili od nizinskih oranica i prisvojili si na ljestvici vrijednosti viši položaj.”

21

Unatoč izoštranim osjetilima i daru za nadziranje, Lumir je ostao nemoćan pred zagonetkom čiji zamršeni sustav nije uspijevaio raščiniti i proniknuti u njezinu srž. Šifra mu je izmicala jer se nije dala podvesti na razinu njegova razmišljanja. Zagonetka i odgonetač, Beti i Lumir, kružili su jedno oko drugoga kao dvije repatice na odvojenim i neustaljenim putanjama. U rijetkim proplamsajima sreće krivulje bi se približile i spojile. Tada je na Kutelo pala mana. Slatki sok se brzo sušio a djeca su ga još brže lizala. Inače je ozračje unutar putanja bilo naelektrizirano i zagušljivo kao da je Lumir stvarao nestašicu kisika. Oko njega širio se prostor pod pritiskom, nabijen zapaljivim tvarima. Tinjajuće čestice sumnje nikad nisu mirovale. Uz prasak svako malo izletjele bi iz kolotečine i stvarale trusno tlo po kojem je gacao kao slijepac. Tek kad bi uhvatio Beti na djelu prestalo bi to tapkanje u tami neizvjesnosti i mučenju bi napokon došao kraj. Kad bi je uhvatio na djelu, utjeha bi bila pregorka, gorča od smrti. Požar što bi buknuo mogao bi ih upepeljiti i ujedno osloboditi. Međutim, da bi nevjeru dokazao trebao je prikupiti više podataka. I kome da se uopće obrati kad se više nikom ne može vjerovati? Mogao bi, doduše, zamoliti uslugu od sluškinje. Da motri što Beti radi dok on poslom izbiva iz kuće. Da je kradomice prati kuda i kamo se kreće i s kim razgovara. Pritom je važna svaka njena riječ, ljubazna, ravnodušna, ali zato kamuflirana riječ! Ali kada i kako takvu molbu izreći? U gluho doba noći, nikako! Tad seljanka steže svoje butine oko njegovih slabina. A bome ni ujutro! Tad ga iskosa pogledava.

Nije se radilo samo o Filkovu pogledu prije nego je povratio žumanjak. Tu je bila i ogrlica oko Betina vrata. Zašto ju je stavila baš tog dana? Ogrlicu s teškim, otrovno zelenim kamenjem koju joj je iz Pariza donio Vir? Je li to bio neki znak sporazumijevanja ili još gore, ugovoreni sastanak kad njega nema kod kuće?

Lumir nije čekao da sluga osedla kobilu već se u jednom skoku zavitlao na njena leđa. Životinja se usplahireno trznula i propela kao da ju je iz zasjede zaskočila divlja zvijer. Podbodena udarcima peta i korbačem, jurnula je nizbrdo, prema dolini. U svilenom uleknuću kičme koža joj se mreškala i podrhtavala. Tlači li je to isto biće koje je inače nudi kockom šećera, plješće po butinama i gladi po vratu? Ili je to nepoznato strano tijelo kojeg se mora što prije otarasiti. Ukliješteni, jahač i kobila htjeli su samo jedno: osloboditi se jedno drugoga kroz dva uzaludna bijega. Prašeci galopom mahnitali

su u prazan prostor ispred sebe, gdje tereta nema, gdje teret otpada i ostaje zgažen iza njih. Kobilica se upinjala da se preduhitri za prsa, da se pretekne cijelom dužinom i goniča zbaci preko bokova. Gonič je pak jurio da iza sebe ostavi Filkov pogled što je titrao pred njegovim očima. Ledeni pogled, hladan kao kuglice amazonita u Betinoj ogrlici. Opalio je ponovno kobilu-miljenicu bičem. Životinja je zapela iz petnih tetiva. Možeš ti i brže – siktao joj je jahač u povijene uši, pa je korbačem oplazio s druge strane. I tako je zapjenjeni tandem tutnjao ravnicom pokraj Save sve dok se životinja nakratko nije otela vodstvu goniča. Frkćući je otresala jahačevo ubitačno dahtanje i naglim zaokretom jurnula prema stablu jabuke ne bi li progonitelja granom otkočila. Lumir se priljubio uz njenu kralježnicu tako da ga je stršeća grana oplazila samo po leđima. Da nije bilo Filkova pogleda, Lumir bi se nasmijao lukavosti životinje. Ali pogled što se časkom rasplinuo skupio se ponovno u podrugljivo zurenje. Trnci što su prošli njegovim dlanovima preslikali su se u zgrčene šake. Mogao bi to krhko i pobunjeno stvorenje jednom rukom zdrobiti! Da pukne kao čaša među prstima! Ščepao je kobilu za grivu da je zaustavi. Životinja se propela i zanjištala. I što je najgore, Filkić se ne bi ni otimao! Ošinuo je kobilu po vratu. Kraj biča obavio joj se oko nozdrva. Prodorni njisak suknuo je uvis i potom se razišao. Topćući u mjestu, jahač je kobilu podbadao čas lijevom čas desnom nogom, kao da ju je istovremeno tjerao lijevo-desno, naprijed-nazad, u sve nerazumljive smjerove i ujedno je zatezanjem grive zaustavljao. Od tih naredbi kobilica se izbezuljeno trzala i ritala da bi se odjednom odlučila za posljednji pokušaj. Ukopala se prednjim raširenim nogama, naglo savila žilavi vrat do zemlje pa se duljinom cijelog mišićavog tijela zadnjim nogama odgurnula uvis. Manevar je bio munjevit, ali jahača nije stresla preko glave. Za jahača manevar je bio predvidiv. Uklještenim nogama zadržao se oko kobilina vrata. Zatim je sjašio. Pljesnuo životinju po butini i najzad se nasmijao.

“Da mi je znati čemu se luđak smije?” – upitao se Lunko što je iz obližnjeg vrbika promatrao prizor. Čudni dvojac, zapjenjenu kobilu i preznojenog jahača. Kobilici znoj što se ljeskao na suncu i jahačev znoj što je curio od pupka nadolje, sve do bedara. To više nije bio znoj – pripovijedao je Lunko sutradan šumskom drveću. To je bilo arboretsko sjeme što je brizgalo po zemlji. Sasvim dovoljno da među Drvenjacima izazove nemir. Nakon besplodnih prepirki i dvojbi ostalo je otvoreno pitanje: mogu li iz tog sjemena niknuti raskoljene dušice ako im je zemlja mati?

Lumir je ugledao Lunka kad je izašao na čistinu. Evo ti lude uvijek tamo gdje je ne treba! “Bog daj sreću!” – zamahnuo je Lunko šeširom. “Bog daj!” – otpozdravio je Lumir, zajašio kobilu i tapšući je po vratu kasom krenuo prema Kutelu.

22

Alarik se zavalio u kuhinjski naslonjač, izvadio cigarete i učas se obavio plavkastim dimom.

“Eh, da nas Galja vidi,” – zadrhtale su mi nosnice – “ne bismo se lijepo proveli.”

“I kad opet kaniš putovati u Deželu?” – pogledao me Al ispod oka. Poluprijekorno pitanje doplutalo je kroz izobličeni kolobar dima.

“Uskoro.” – odgovorila sam odrješito i dometnula: “Iscripila sam sve izgovore za izmotavanja. Ne mogu se više izvlačiti na vremenske prilike, zdravstveno stanje ili pak lanuti da za putovanje nemam love.”

'Zar ti svaki put' – naroguši se Galja – 'ne refundiram putne troškove?' 'I preko toga.' – skrušeno priznam. 'Pa u čemu je onda stvar?' – drekne preko telefona. 'Stvar je u tome' – počinjem muljati – 'da za sav onaj program što mi ga spremaš u Ljubljani ne mogu tegliti garderobu. Te opera, te izložbe, te planinarenje! I sama znaš da nemam više snage u rukama.' 'I ti vrlo dobro znaš' – ne popušta Galja – 'da je sasvim dovoljno da dotegliš samo svoje stare kosti jer sve drugo te čeka kod mene. Ne ide mi u glavu' – nastavlja s nevjericom – 'što te uopće u tom Zagrebu zadržava? U čemu je čar čubiti u špelunki na šestom katu, dok se ovdje možeš u atriju nadisati svježeg zraka? Sada kad smo u penziji' – veze u jednom dahu – 'konačno imamo malo vremena za sebe. Ali ne, milostivu treba moliti! U redu' – snizuje glas koji se miri sa sudbinom – 'u redu, ako ti je kod mene dosadno.... 'Ma ne! Čekaj malo' – uskačem – 'pa tek što se nisam vratila iz Ljubljane!'

Al je kimnuo glavom i podsjetio me da Galja ne živi bezvremenim vremenom. Galja vodi dnevnik. I s neprikosnovenom točnošću izrecitira datum mog dolaska i odlaska.

Otkako roditelja više nema Galjin dom je naš drugi dom, a Galja naša druga mama. Bar bi to htjela biti. Međutim, sva neposlušna čeljad drži je tek sestrom. I potom Galja zakuka: 'Da se još jednom rodim, više nikada ne bih htjela biti prvorođeno dijete i tegliti vas na svojim plećima. Zar su moje želje bile pretjerane ako sam vas željela blizu sebe, da se družimo i pomažemo kao što čini sav ostali, normalni svijet? Ali ne, tvrdoglave mazge su se raštrkale i sad vas moram skupljati kao kvočka piliće! Uostalom, što uopće moja riječ znači mudrijašima koji drugima sole pamet? Svi redom rastavljeni samotnjaci, bez muževa i žene, koji kroje svoj život odbacujući sve dobronamjerne savjete! Koliko sam te molila da ostaneš u Sloveniji, ali ne, ti radije životariš u Zagrebu. Filomen se svake prestupne godine javi iz Amerike, Maranta uz dvoje djece studenata čudesno veže kraj s krajem, dok Maša skapava od socijalne pomoći! I kad joj želim pomoći i kad joj pomognem, znaš li što moja najmlađa sestra svaki put odgovara meni, najstarijoj?' 'Znam.' – dahnem ispod glasa jer svaki put kad je riječ o Maši čujem isto

pitanje. Ali Galja želi da se to ponovno čuje. 'Maša veli: *Zar te netko išta molio? Pužem li ja pred tvojim vratima? Ako je tvoja pomoć čin plemenitosti, onda nek je plemenitost tvoja zadovoljština!* Eh' – uzdahne Galja – 'što ste svi vi očekivali od života? Da je život igra? 'Ne!' – izustila sam kad sam došla do riječi. 'Očekivali smo' – dometnula sam – 'da je život čudo.' 'Ooo, bedaci moji! Vi ste najpametniji, a ja što imam pravi dom, muža i držim obitelj na okupu, ja sam za vas najbedastija!'

Alarik je pripaljivao petu cigaretu a razumije se da ni ja nisam zaostajala. U skućenoj kuhinji dim se mogao rezati na šnite kao u nekom podrumskom ćumezu bez ventilacije. I potom mi se učinilo da Galjin duh u vidu pretećeg, žutog oka lebdi nad nama. Leđa su mi namreškali trnci.

"E pa sad ti putuj mami" – namrgodio se Al – "gdje vlada prohibicija! Gdje se pušače progoni kao insekte, odnosno nepoželjnu vrstu između ljudi i štetočina."

"Zato put i zahtijeva tolike pripreme." – uzdahnula sam. "Zato već u kupeu za pušače smišljam djelotvornu strategiju. Da bi se neutralizirao smrad duhana na koji je Galja alergična trebalo bi izmisliti neko paralelno disanje, odnosno izumiti vještinu govorenja bez izdisaja i time ujedno vježbati trbuhozborstvo. Pa čim na pragu Galju ofrlje cmoknem u oba obraza, još brže glavom zaronim iza njena vrata i tamo napokon... na njenom potiljku, poput utopljenika, udaahnem!"

Galjina kuća slovi po gostoljubivosti, stoga se duhanski okršaj nikad ne zbiva prilikom samog dolaska. Bit će za to vremena! Tek kad se opustim i zaboravim što bi me moglo snaći, sudac istražitelj s aureolom najstarije sestre stane ispred mene i prozbori: 'Nevjerojatno! Jednostavno mi ne ide u glavu! Svaki put kad odeš od mene s obećanjem da ćeš prestati, ja ti povjerujem! Grije me veselje i kad te nazovem pregrizem pitanje što mi je navrh jezika. Ne kinji, ne gnjavi – zaustavlja me unutarjni glas. Strpi se! Kad sljedeći put dođe bit ću nagrađena, ispunit će se želja mog života! Napokon će moje molbe uroditi plodom kad ćeš već s vrata uskliknuti: *Ne pušim više!* Ali, ne i ne! Sad bar vidim' – snizi Galja glas – 'koliko ti je do mene stalo!'

Ovo nikako nije trenutak da je zagrlim. Čemu prijevremeno paliti fitilj. Stoga skrušeno stojim po strani ili se pak zavrtim na peti. Ovisi. Iako imam dobar izgovor, u Galjinim ušima mogao bi zazvučati kao eksploziv pa ga radije zadržavam za sebe. Naime, *prestat ću* za Galju je materijalno a za mene apstraktno pitanje. *Prestat ću* je neodređeno obećanje, nategnuto iz budućnosti. Obećanje bez roka je pak ugovor koji se može slobodno kršiti ne nanosi li štetu zainteresiranoj strani.

I bez tog tumačenja Galjino razočaranje raste. Časkom se povlači u sebe, u svoje središte gdje stoluje gospodar koji upravlja njenim životom. Galja, naime, služi srcu. Pa i kad ne ide sve po njenom, želju ganja dalje i ne odustaje dok je ne dotjera do zida. I

što sad? 'Kad bi me ti zaista voljela' – izusti glasom u cis-molu i pritom joj lice poprими izraz pomirljivog prihvaćanja muka i tegoba – 'ti bi prestala pušiti!' A kad bi ti mene zaista voljela' – uzvraćam lopticu – 'ti moju ljubav ne bi uvjetovala već bi poštovala moju slobodnu volju!' 'Jako mudro!' – poskoči najstarija sestra kao da ju je ubola osa i istog časa povisi ton. 'U redu!' – drekne. 'Moć mog rasuđivanja je ograničena pa trebam dodatna objašnjenja! Hajde, reci mi bar jednu dobru stvar što je nikotin čini organizmu! Uvjeri me čemu koristi i prestat ću te ganjati!'

'Kao prvo,' - nadahne me nikotinska omaglica (koja otupljuje oštrice, zaglađuje rubove i zaobljuje raspoloženje) – 'nikotin je trankvilizator. Druga pozitivna stvar je u tome da pušači prolaze bolje u zatrovanoj atmosferi. Zamisli nepušače po svjetskim metropolama što se guše pod maskama, dok pušači veseli skakuću *downtownom*. Kako je globalno zagađenje u usponu ova prednost nipošto nije zanemariva. Osim toga' – brzo sam dometnula – 'neki stručnjak je izjavio da nikotin snižava kolesterol u krvi.'

'Ma nemoj!' – viknula je Galja.

S ovim sam prevršila mjeru.

'Zar ti ne znaš' – počela je urlati Galja – 'da je na Zapadu nikotin progan sa svih javnih mjesta! I da tamo puši još samo najniži društveni sloj! Šljam! Crnci i probisvijet!'

Prasnula sam u smijeh. Galja me bijelo pogledala i još se brže ispravila: 'U redu, crne ili bijele bitange, u čemu je razlika?! A što ti misliš,' – zahuktavala se – 'da će ovdje biti drukčije? Prošlo je doba komunizma. Tko puši taj će i popušiti! Neće više socijalno izdvajati pare za pušačke bolesti!'

'Ok!' – digla sam ruke u zrak. 'Predajem se i prestat ću!'

'Onda prestani!' – zagrmila je 'mama' da su mi se odsijekle noge. 'Koliko si me isprepadala' – proslivila sam kad sam došla k sebi – 'spopala me neodoljiva želja da jednu pripalim.'

Galja je podigla oči prema nebu, klopila me po glavi i kazala: 'U frižideru imaš sladoled.'

23

Alarik i Galja se baš ne šmekaju previše. Kad trebam otputovati Al spusti nos, a kad se vraćam od Galje ona uzdiše: 'Zaista ne razumijem što je na tom stvoru tako zanimljivo i privlačno da moraš juriti u Zagreb.' I dok Galja želi što manje čuti o Alariku, on u svako doba dana guta ljubljanske priče kao uspavanke. Iako je tema uglavnom uvijek ista, profinjenost njegova ukusa sastoji se upravo u varijacijama.

Naravno, Galjin nos je uvijek isti, ali Al pronalazi u njemu sveudilj neotkrivene draži. Ne radi se tu samo o vanjskom izgledu već prije svega o funkciji. Galjin njuh,

naime, govori više jezika i teško je pred njim išta zataškati. Suvišno je reći da Galja do u tančine razlikuje muške od ženskih mirisa. Povrh toga, hvata i razvrstava cijelu skalnu međumirisa, od mladenačkih miomirisa do staračkih zadaha, s tim da posebno mjesto zauzima vonj pubertetskog znoja. Bez da dodirne dlanove unuka ili nećaka, Galja prepozna miris čežnje. Baci letimičan pogled i u sebi veli: 'Ovaj ne zaudara već miriši na ljubavne jade koji kod nekih mogu prerasti u bolest.' I tako njuhom dijagnosticira i ostale bolesti. Od šećerne do upale mokraćnog mjehura, od granuloma do inkontinencije. Razumije se da Galja vrlo dobro raspoznaje umjetno stvorene parfeme koji imaju svrhu poništavanja prirodnih smradova, ali tu je jedan jedinstveni urođeni miris, izdvojen od svih postojećih, na samom vrhu vrijednosti, miris nad mirisima, a to je miris bebe. Galja ne može odoljeti da se ne zaustavi pred svakim dječjim kolicima pa se, uz dopuštenje mlade mamice, naginge nad novorođenče, opija njegovom nevinošću, sve dok se poput bijelog vampira ne nasiše mlječnog miomirisa. Od ushićenja gotovo zatetura i zatim usklikne: 'Aaahh! Novorođenče, to ti je najveće čudo svijeta i prirode, a napraviti ga zna svaki bedak!'

(I tako, dok Galja na ulici ili šetnicama uhodi bebe, ja koketiram sa psima što ih gospodari ili gospodarice vode na uzici. Interesantno kako su ti vjerni čovjekovi prijatelji odmah spremni na flert. Između mene i psa koji mi se sviđa umah prostruji radošno iščekivanje. Pseće oči se zacakle, njuška ovlaži, jezikom bi me liznuo, a vrtirepom klepetao: *Nemoj poći sad! Ostani još malo!* Gle ti njega - pravim se iznenađena i poškaljam ga ispod vrata. A što će na to tvoj gazda? - nastavljam psećom konverzacijom. *I za to me boli šapa!* – odgovara pas mahanjem repa, veselo skaćući oko mene. Ponekad naklonost ide tako daleko da se nepoznati pas pred mojim nogama baci na leđa. To je prestrašno! Vlasnik kućnog ljubimca uputi mi mrki, da ne kažem ubojiti pogled i divlje trzne uzicom, a s druge strane povuče me Galja za rukav te zaver gla: 'Umjesto da znaš tuđe cucke, bolje bi ti bilo da si pronađeš muža!')

Al je kihnuo pa zapalio cigaretu. "Znaš li ti" – započeo je drobiti – "da si je Galja čim se zadjevojčila počela masirati nos? Kažiprstom i palcem, od korijena nadolje, kao spustom nizbrdo, ne bi li se Lumirov nos stanjio i počeo sličiti Betinom finom nosiću? Utuvila si je u glavu da njeno duguljasto lice s visokim čelom kvari jedino očeva nosina. Međutim, njezin nos je posve proporcionalan pa ga nikad nitko nije isticao kao manjak sklada, tim više što Galja pogledom fokusira svu pozornost na svoje žute oči. Mačjim očima te zaplijeni i bijelim sjekutićima zagriže. A što se istančanog njuha tiče, svaki dar ima svoje naličje. Danak za izoštrenost Galja plaća u alergijama. Bez obzira koja nosnica joj je začepljena, prilikom ustajanja započinje kihati i pretvara jutro u kijački obred buđenja. Čihaaa! Čiiihaa! – odjekuje od sobe do sobe lijevim krakom atrijske kuće do

kupaonice, pa natrag prema kuhinji s blagovaonicom. Pritom joj iz nosa lije sasvim prozirna tekućina nalik nosnim suzama. Dok se očne kotrljaju, nosne suze cure u mlazu pa ih Galj skuplja u veliku pamučnu maramicu. Čiii-haaa! Kad ovo gromoglasno kihanje predugo traje iz Zefkovog se kabineta začuje jedno nestrpljivo: Nooo! Zatim Galja odlučno presiječe: 'Čiiiiiii-ha! Nije to ništa – veli – tek lagana preosjetljivost na jutarnje magle, ptičje perje, pseće dlake, pelud i prašinu.'

Kako na koncertu klasične glazbe” – počeo se Ala iza uha – “nikad ne kihne čovjek bi pomislio da i njoj u životu ponešto smrdi.”

“No dobro.” – prekinula sam Alovo tračanje. “Pitao si me kako mi je bilo kod Galje. Kao svaki put” – započela sam – “Galja me dopratila do gostinske sobe što se nalazi na kraju drugog kraka atrijske kuće. Između je velik dnevni boravak koji zastakljenim zidom gleda na vrt. 'Tu ćeš imati mir za kojim toliko vapiš' – promrmlja najstarija sestra i baci pogled u moju polupraznu putnu torbu iz koje vadim bijelu čokoladu. Na dnu torbe, zamotana u tri najlon vrećice, između rezervnih cipela i hlača, skivena je šteka cigareta, a povrh svega naslagane su potkošulje i gaće. Premda mi još ne prijete inkontinencija, Galja bez ustručavanja grakne: 'Pa nećeš se valjda s posranim gaćama vraćati u Zagreb kad te ovdje čeka tucet novih? A što ti je ovo?' – uzima mi iz ruke četkicu za zube, primiće je očima i ogledava sa svih strana. 'S ovim smjesta u smeće!' – zapovijeda. 'Ova je puna bakterija! Zatim odlazi i još brže se vraća s novom četkicom za zube pa me opet napušta. 'Znaš da je kod mene menza,' – govori u hodu – 'unuci samo što nisu došli. A dotad se ti raskomoti.'

Napokon ostajem u sobi sama. Otvaram krilo ormara gdje su na policama pored posloženih ručnika, sapuna, dezodoransa, dnevnih uložaka, pasta za zube posložene pidžame, kućna trenirka i donje rublje. Zatim rastvaram krevet sa snježno bijelim plahnama i provjeravam jastuk. Naime, nikako ne mogu usnuti na debelom, prenapuhanom jastuku. Ali tu je plitki jastuk u čipkastoj presvlaci, a ispod njega tri čokoladna bombona. Preplavila me zahvalnost i postidjenost, čuvstveni koktel gorko-slatkog okusa kao da sam srknula ganuće na rubu plača. Takve osjećaje gajila sam prema svojoj majci. I samo je Beti bila moja majčica, dok čokoladne bombone pod jastukom ostavlja 'mama'. Zatrčala sam se u kuhinju i bacila Galji oko vrata. 'Fuj, kako smrdiš!' – graknula je. Od užasa sam se sledila, počela dizati ruke i šnjofati se ispod pazuha, kad je Galja pojasnila: 'Po duhanu!'"

Alarik je zgasio cigaretu zaključivši: “Zaboravila si da 'mama' ima stila. Iako nikad ne prekapa po tuđim torbama, nepogješivo nanjuši njihov sadržaj pa makar bio upakiran u tri nepropusne najlon vrećice.”

24

“I, što je bilo dalje?” – navalio je Alarik sljedećeg dana.

“Pa, ne znam odakle početi.” – zagundala sam. “Galjina kuća je kuća događanja. Tu mira nema. U svako doba zvone telefoni i mobiteli, zvoni na ulaznim vratima. Dolaze djeca, Helena i Gogo, i već s vrata viču: 'Samo sam u prolazu!'. Dolaze unuci i već s vrata pale televizor. Ako Galjinog muža Zefka nema kod kuće, unuk Gal se sjuri ravno na njegov kompjuter ili se nakon plivanja, iako ima svoju sobicu, cijelom dužinom mrtav-umoran stropošta po Galjinom krevetu. U trenu se odmori i otvara hladnjak, a Zefko cupka za njim s jednom knjžicom ispod miške. 'Pročitaj barem ovo' - gura mu knjžicu u ruke – 'umjesto da po cijele dane buljiš u ekrane!' 'Ma što će mi *Mali princ?*' – roguši se Gal i pojašnjava: 'Već sam ga tri put pokušavao pročitati i svaki put zaspim od dosade!'.

Za to vrijeme Galja posluje po kuhinji. 'Suđeno mi je' – mrmlja sebi u bradu – 'da cijelog života premečem po loncima.' Pritom baci pogled na krilo visećeg elementa gdje su selotejpom zalijepljene dvije školske satnice. 'Gal će ručati s nama' – veli – 'pa možeš postaviti stol za četvero, a unuci Neži ću nažalost morati podgrijati ručak. Bolje i to nego da se vani klinci našopaju *pizzama* kad im roditelji rade po cijele dane. Unuci moraju znati što je kućni red i imati barem jedan topli obrok u obiteljskom krugu.'

I tako, dok Galja miksa zelenje u multipraktiku, ja pogledom pasem po zidnim novinama. Jedno krilo visećeg kuhinjskog ormarića služi za viceve i dnevne pikantije, a na drugom su prilijepljene sentencije mudraca ili pak narodne izreke. Trenutno visi *Prvi školski sat* od Sokrata. Tu je i slikom i pismom prikazan spolni odgoj, odnosno uzroci veneričnih bolesti za Helenine blizance što su u pubertetu. 'Znate li vas dvojica' – upire Galja kažiprstom u crvenim flomasterom uokvireni članak, izrezan iz nekog edukativnog časopisa – 'što je AIDS?' 'Znamo, bakice, znamo.' – odgovaraju dječaci i laćaju se pohanih odrezaka. 'Premda nije zdravo' – podigne bakica obrve – 'unuci Mark i Tim najviše vole pomfrit i pohance.' 'I ja!' - izletjelo mi je.

Gledam dalje. Kao urednik zidnih novina na kuhinjskim elementima Galja se svakodnevno brine da sadržaj obnavlja najnovijim vijestima, pogotovo o novonastalim bolestima. Između ubaci pokoju anegdotu i ukrasi je vinjetom, dok zdravstvenu preventivu okruži uskličnicima.

“Budući da si prvoklasna kuharica” – obraćam se oprezno Galji – “recepte sigurno skrivaš s unutarnje strane ormarića?”

“Ma kakvi!” – žacnula se Galja, gotovo uvrijeđeno. “Što će mi recepti kad zato imam nos! Prema njuhu odredim sve sastojke, omjere i količine bilo kojeg jela. Ako baš ne ispadne kao original ne kažem kao ti 'Ovo je jelo spremljeno *a la wild*' nego 'Ovo

jelo je spravljeno *a la ja'*. Pa neka ne'ko zucne! Uostalom, ja sam za sve samo kuharica! Kuharica, pa kuharica! Već mi je dosta u životu vitlanja kuhačom!"

"Pa čekaj malo!" – zagrlim je oko ramena. "Koliko znam, ti si pri kraju studija povijesti umjetnosti na Fakultetu za treću dob."

"Ma!" – odmahne Galja glavom i usput iz zaimače srkom kuša juhu. "Sad na četvrtoj godini" – pokriva lonac – "više nitko ne dolazi zbog predavanja već druženja. Otkako smo si studenti-starci priznali da nam iz mozga ispari barem polovica, u kavani nikom ne pada na pamet raspravljati o ranom ili kasnom baroku već pričamo viceve. Neki dan sam čula ovoga" – hvata krpu i otvara pećnicu. "Dakle, dođe starčić liječniku, a ovaj tek što ga ugleda na vratima počinje pisati recepte. *Pa niste me ni pogledali*, pobuni se jadničak, *a postavljate mi dijagnozu. Sve mi je jasno na prvi pogled*. – odgovara doktor. *Fleka oko šlica – inkontinencija. Oko šlica lete mušice – dijabetes. Otvoreni šlic – demencija. Eto ti!*" – zaključila Galja i dodala: "Iako u našem okruženju još nitko nije pomahnitao, svi mi bližimo se raskopčanom šlicu."

Kad je kod kuće Zefko je uglavnom zadubljen u svoje računalo pa nikad od prve ne čuje kad ga zovemo na ručak. Iz radnog kabineta ga ne izmame ni mirisi pečenja, ni naše klepetanje izuzev mirisa kave. Međutim, kavu smo već popili a Zefko se iznenada pojavi pred Galjom sa svečano zagonetnim smiješkom, mašući pred njenim nosom listom papira.

"Da ne bi stalno kukala kako si samo kuharica" – šiknuo je iskosa – "evo ti prijedlog obrazovno-zabavnog programa pa ti odluči." Brišući ruke o pregaču, Galja je pogledom preletjela spisak odredišta i bacila se mužu oko vrata.

"O, ti moje milo i najdraže stvorenje!" – obasipa njegovo lice brzim, kratkim poljupcima, dok Zefko žmirka, ne kao mišić u brašnu već mišina posipana štaub-šećerom. "Premda si uglavnom čista dosada" – kuštra mu sijedu, četinjastu kostu – "bez tebe ne bih znala živjeti! Premda stalno čubiš u onom svom neprovjetrenom brlogu, bez tebe bih bila ništa! Premda si obična ljudska mora, jer zbog tog kompjutera ne uspijevam cijeloga dana s tobom ni progovoriti, bez tebe bih umrla!"

Napokon Galja podrobnije promotri listinu izleta.

1. Kropa – Kovački muzej, stalna postava umjetničkog kovanja željeza;
2. Šempeter u Savinjskoj dolini – Rimska nekropola, otkrivena 1952. Na trasi Emona-Celea;
3. Šmarje pri Jelšah – Crkva sv. Roka, 17. stoljeće, Kalvarija s dvanaest kapelica;
4. Sladka gora – Crkva Majke Božje na brdu Sladki vrh. Barokni oltar iz 18. stoljeća;
5. Brestanica – Crkva Majke Lurdske;
6. Muzej starog oružja (bez destinacije)

“Što je ovo?” – namrštila se Galja, uperivši prst u posljednju točku. “Zar ti nisu dovoljne dvije lovačke puške?” I istoga časa precrta oružarnicu. “Umjesto da blejimo u buzdovane, helebarde i stare sablje idemo u Sladku goru!”

“Kako ti kažeš.” – pomirljivo će Zefko.

Dok Zefko vozi Galja lomi bijelu čokoladu i trpa nam komadiće u usta. Pa usput, pogledavajući muža, zbori: “Umjesto da završiš udžbenik ti se baviš pisanjem protest-nih pisama raznim uredništvima. Kao da je nekog briga ako se tvoja malenkost zalaže za opstanak poduzeća na dobrobit radnika. S ljudskog gledišta, to je u redu. Ali svijetom ne drmaj u ljudi već političari. A ti nisi nikakva politička faca već znanstvenik. Sve što od tog škrabanja po novinama mogu očekivati je da će te iza ugla napasti kakav mafijaš što se lopovlukom domogao radničke imovine. Bolje da se držiš poslova od kojih će kapnuti kakav honorar. Umjesto da stalno visiš nad tim računalom, bolje bi ti bilo da se zamisliš nad popravcima u kući.”

“A tebi bi bilo bolje” – napokon rikne Zefko – “da se držiš kuhače! Bar što se mog društvenog angažmana tiče!”

Kilometri lete, krajobrazi prolaze, a Galja i ja nemamo pojma gdje smo. Najzad Zefko parkira auto na nekom trgu. Galja se u čudu ogledava, a bome ni ja ne vidim u blizini nikakvo brdašće s crkvom, sve dok mi pogled nije privukla secesijska zgrada na čijem pročelju je cifrenim slovima stajao natpis *Muzej starog oružja*.

25

“I, što je bilo dalje?” – frknuo je nestrpljivo Al (kao da je ponovno proživljavao muke zbog moje odsutnosti) i pritom mi izazovno puhnuo cigaretni dim u lice.

“Premda kod Galje vlada zabrana pušenja,” – podsjetila sam ga mrkim pogledom – “dani u Ljubljani vrtoglavo lete. Kako se bliži čas mog odlaska Galjin njuh sve više slabi pa ne viče iz kuhinje: 'Zar si opet zapalila?!' iako plavkasti dimčić iz najudaljenijeg kutka u vrtu dopluta do njenih nosnica. Ali zato žustro otvara vrata atrijskog vrta i jurne ravno prema razgranatom grmu aukube iza koje čuči prijestupnik u mom liku i naličju, koji brzinom gepardskog skoka gura polupopušenu cigaretu u zemlju i prekriva je otpalim lišćem. Tako. *Corpus delicti* je kao pseća kost zakopan u zemlji pa s olakšanjem velim: 'Sad bih napokon jednu mogla popušiti u miru.' 'Samo izvoli!' – otrese se Galja rezignirano. Okreće se lijevo-krug i u hodu mrmlija: 'Pretpostavljam da će tvojim plućima najviše koristiti čik što si ga upravo zagrebla u zemlju!’”

“Ajooj!” – uzdahnuli smo istovremeno Alerik i ja.

“Dakle, kako se bliži trenutak mog odlaska tako deblja moja putna torba. Na dnu je u raznim pakiranjima barem kila kave, sa strane čokolade svih fela... 'Ne mogu sve to

uzeti, ni nositi.' – branim se, grleći Galju oko struka. 'Moolim?' – podvikne najstarija sestra. 'Suhe šljive i kikiriki-maslac puni su kalija. Ako ti bolje zvuči, kalij nije za tebe već za tvoje srce. Za češnjak u prahu i suhi luk i sama znaš da su u ovom dehidriranom stanju antibiotici, antisklerotici, a vjerojatno i antioksidansi! Budući da ne jedeš dovoljno bjelančevina, ova trajna salama dobro će ti doći.' 'Sad mi je stvarno neugodno.' – mrmljam i primetnem: 'Čemu si mi tutnula još ovaj pozamašni paket piškota?' 'Ma' – zamahne Galja rukom – 'dobila sam ih u pola cijene na akciji.'"

"Dobro." – prekinuo me nestrpljivo Al. "Torba se nadima, ne može se zatvoriti ciferšlus."

"Da," – nastavila sam – "a Galja oblijeće oko mene kao grlica i guguće: 'Ostani još samo jedan dan! Ostaneš li još jedan dan poklonit ću ti čarobnu krpu.' Časkom sam se predomišljala. Jer krpa koja čini čuda, sama pere, čisti i briše mogla bi uštedjeti mnogo mog vremena. Međutim, tajming kod Galje se istekao. 'Znaš kako se veli,' – obgrlila sam sestrina ramena – 'svakog gosta dva-tri sata pun kufer! A ja sam ovdje više od dva tjedna. Putujem popodne.' – neumoljivo sam zaključila, a Galja je priklopila: 'Kad ćeš opet doći?'"

Na izvjestan način Galja i ja oprostile smo se prije podne u ljubljanskoj prvostolnici. Čim smo ušle pod okrilje katedrale obavila nas je gusta tišina tek otišlih koraka s jutarnje mise. Pod svodovima još su strujale maločas izgovorene molitve. Uslišane i neuslišane. Prošnje poniznosti i molbe bez pokrića razilazile su se pod lukovima kao potrgane koprene, usukane s miomirisom tamjana. Ili je to preko vitraja u pramenovima sipio odgovor pa se crkvena lađa zaljuljala? Plovi li ponovno korablja po bespuću, ili se trajno nasukala na nekoj ognjenoj zemlji? Biju li ponovno njezine bokove pobjesnjeli valovi, ili je trajno pristala na gori Ararat? Šalje li Noa ponovno gavrana u izviđanje, ili se golub s graničicom još nije vratio?

Galja je ispred oltara zapalila dvije lučice za naše roditelje. Stavila je svjećice na policu do ostalih i dva žiška pridružila su se zboru onostranih dušica. Zagledala sam se u par zapaljenih plamičaka. Veselo su zapalucali i, poneseni igrom, poskakivali uvis. Dvije vatrice što su se u pregibima lomile kao da su klecale i jedna drugoj se naklanjale, ne bi li se pri vrhu liznule plavičastim jezičcima. 'To nisu obični plamičci.' – štrecnulo je Galju. 'To su dvije krijesnice što nas dobrodošlicom pozdravljaju.' To su.... Ako su... Je li moguće da su ta dva plamička.... ustuknula je Galja. Iz odslikanog bljeskanja u njezinim očima kao da su se odrazili Lumir i Beti. Stegla mi je ruku, podigla oči i šaptom proslivila: 'Ako postoji, u redu. Ako ga nema, neka ova svjetlost obasjava njihove duše'.

Galja nije sigurna, ali Boga dokazuje djelima. Ja pak neopozivo znam da postoji pa se često odmećem kao da me Bog razbaštinio. Galja je vjernik jer voli, a ja sam bila

bogotražitelj jer sam htjela biti voljena. Galjina prostodušna pobožnost posramila je moju vjeru, ali tek je njena nevina dvojba taknula moje srce. Mora li me uvijek prije zaboljeti, pa da shvatim koliko ju volim?

(Trebalo li pripomenuti da se u džepu putne torbe našla i čarobna krpa? Istina je da svojim namagnetiziranim mucicama privlači prašinu, briše, čisti i lašti, samo što je za svo vrijeme moram držati u ruci, iako sve ostalo čini sama.)

26

Tako. Što se Galje tiče, Alarik je trenutno utaziio svoju znatizeljlu pa se počeo raspitivati kako mi je jednom drugom zgodom bilo kod mlađe sestre Marante.

“Hja, kod Marante mi je uvijek super, ali nije poželjno da to oduševljenje podijelim s Galjom jer bi smjesta graknula: 'Pa da, kod Marante je super jer tamo pušite kao divlje...’”

Dok petljam oko kuhanja kave Al pripaljuje cigaretu i uz to mrmlja nešto sebi u bradu.

“Naš svijet je ustrojen tako” – slušam ga s pola uha – “da ne postoji generacija koju nije pogodio ili bar okrzno rat.”

“Ako me kaniš navući na raspravu zašto i u kojim izvitoperenim glavama se snuju ratovi” – zaprijetila sam mu mrkim pogledom – “onda si promašio! Ne zanimaju me više nikakvi ratovi nego žrtve! Zaključak je poražavajuća činjenica da nas učiteljica života ničemu nije podučila. Rat je uvijek bio interes, a danas je biznis! Nema tog izuma ili znanstvenog otkrića koji bi trebali služiti na dobrobit čovječanstva, a da ih najprije ne prigrabi ljudožderska vojna industrija! Zagađeni umovi zagađili su svijet. Što ostavljamo pokoljenjima?!”

“Pa kud si se tako zapjenila?” – presjekao me Al. “Htio sam samo reći da je Marantu rat zatekao u pelenama. Rodila se u izbjeglištvu potkraj Drugog svjetskog rata dok su bolnicu u kojoj se Beti porađala nadlijetali saveznički avioni, a u pozadini grmjeli topovi. Dijete rođeno u okolnostima strepnje i nade postalo je simbolom novoga života. Isprepletene kroz tijela Beti i Lumira, strepnja i nada iznjedrile su plod što je postao njihovo utočište. Beti, što je u mirnodopskim uvjetima rađanje prije svega držala odgovornošću, a pod paljbom i uzburanama neodgovornom ludošću, privila je novorođenče na grudi i pokrila ga zaštitničkom ljubavlju. Ono što je bilo svakog trena obezvrijeđeno i na kocki postalo je nekupljivo blago. A to je život. Život! Lumir vas je skupljao kao škrtac zlatnike. 'Hvala ti Bože, još smo svi na okupu.' – čas je mrmljao, čas sebi škripao u bradu. Svaki proživljeni dan nije bio prošli dan već dodatak životu kao budući dan. Pod vladavinom smrti koja može izazvati pravednu ili osvetničku hrabrost, Lumir je shvatio da nismo vlasnici svog, a kamoli tuđeg života, već samo privremeni posjednici.”

“Ako me pamćenje još služi,” – prekinula sam Ala – “pitao si me kako mi je bilo kod Marante.”

Ali još više od Marante Ala intrigira Maša, naša najmlađa sestra koju susrećem kad smo zajedno u posjetu kod Marante. Tri sestre na okupu, izvaljene iz pjegavih jaja od istih roditelja. Ako sam ja umišljala da me u majčino krilo spustio orao, Maša je jednom izjavila da je prekobrojno, kukavičje jaje. To je bilo dovoljno da Alu zavijugaju misli u horizontalnim zavojima i zacikcakaju u vertikalnim šiljcima i odvedu ga u arboretski svijet gdje se podriva pamćenje i izokreće zaborav.

“Pjesničke slobode!” – šeretski mi je namignuo. A ja sam tek na kraju pripovijesti shvatila da to nisu bile pjesničke već staračke slobode. Neka!

“Među Drvenjacima” – namrštio je Al obrve – “kolao je mit da kukavičja jaja nose isključivo arboretske žene. Strah da ih ne povrijede krnji njihovo samopouzdanje pa pribjegavaju nedodirljivosti ili se samosažaljenjem utječu izbjegavanju muka. Vječito nezadovoljne, lepršale bi s cvijeta na cvijet, ostavljajući prah s krila u zamjenu za nektar koji ih nikada trajno nije zadovoljio. Smatrale su da izbjegavanje poništava njihovu ranjivost sve dok od tuge nisu skopnile. Kukavičje jaje, to jest vlastito dijete koje su ostavljale da ga podižu drugi, jedan je od razloga njihova nestanka.” – mljeo je Al kao da mu se otkriva arboretska povijest ispisana ksiloglifske pismom na pokožici stabala ispod kore.

Al se pravio da ne primjećuje moju zabezекnutost i nastavio:

“I ja sam neželjeno dijete’, otresale su se Drvenjakinje kao da je to nekakvo pokrīće. Ili bi se obratile mužu: ‘Pa što? Zar i ti nisi roditelj?! Čemu bi sav teret ležao na meni? Stvorio si dijete pa se izvoli za njega brinuti!’ Uostalom, kao u svakom društvu, rasulo i izumiranje započinju raspdom obitelji. Brakovi su se sklapali više radi forme negoli zajedničkog življenja. Nitko nije htio nositi titulu odrpanog neženje ili stare usidjelice. Mic po mic, Drvenjakinje su se tako osilile da su u vrijeme punog mjeseca sanjale kako im među nogama rastu muda i pripadajući dodatak. ‘Dosta ste nas tlačili!’ – nakostriješile bi se u lice preneraženim muževima i zaključile: ‘A sada ćemo malo zamijeniti uloge!’

Tek što su se izborile da pripadaju isključivo sebi” – produžio je Al – “zakoračile su na samotnjačku stazu, a djeca zelene puti i odsječena korijenja u lijevoj ili desnoj nozi (ovisno o tome je li ih se odrekla majka ili otac), s borom među obrvama, smežuranim kapcima i duboko usađenim očima u obliku položena žira, zurila su u nedogledano nebo kao da ga optužuju ili traže odgovor. Kako odgovor s neba u zaključano srce ne stiže, obratile bi se hiromantima da im objasne kojem rodu pripadaju. Međutim, stari dlanoznanci koji su znali da postoji samo jedan rod, podijeljen u dvije vrste, one koji služe i ostale koji žele biti služeni, uopće nisu gledali u dlanove već bi bacili pogled samo

na oblik i dužinu prstiju pa taman cuclanjem u majčinoj utrobi bili donekle izobličeni. Prema uvriježenom mišljenju, pamćenje o tome što je služenje u bezuvjetnoj ljubavi zadržala su samo ona djeca čiji domali prst je dosezao visinu srednjaka. Takve ruke su pak bile toliko rijetke da su ih nazivali fosilima. Djeca s izduženim prstenjakom bila su zapravo samo zaljubljena u ljubav. Ljubav radi ljubavi. Kome nije poznata njihova uzrečica: *Ne bih se nikad zaljubio/-la da nisam čuo/-la pripovijedati o ljubavi.*

Al me zarazio cerekanjem što mu se nabralo oko očiju. Zatim je zaključio:

“Fosili koji su zadržali svijest o bezuvjetnoj ljubavi pretvorili su se u drveće. Ne treba ni spominjati da se sječa takvog drveta što je stremilo u visine kažnjavala smrću. Kako se šume nemilice sjeku, pogotovo danas, zaključak se nameće sam od sebe. Jedan drvenjaški nosonja je ipak preživio.”

“Tko je taj?” – uskliknula sam.

“Pa zna se.” – odgovorio je Al. “Pinocchio!”

27

Al sebe drži gordozvučnim humanistom i pritom ne krije da ga ljudi uglavnom zamaraju, iako s puno truda i napora i s pola uha sasluša njihova bla-bla izlaganja. I potom se brani: 'Pa već iz temeljne pristojnosti ne mogu nekom praznoustiću kazati da mi je isisao svu snagu'. I tako svoju površnost u ophođenju nadoknađuje hirovitom velikodušnošću. Uličnom pjevaču za pjesmu *Gdje je nestao čovjek* ubaci u škrlak papirnatu novčanicu, otvara novčanik pred ispruženim prosjačkim rukama i nikad nikoga bez dara ne otpravi s kućnog praga (osim marketinških nasilnika). Najzad se sve svodi na zaključak: lako je voljeti ljude općenito, ali ih je puno teže voljeti pojedinačno.

“Tko je to rekao?” – lecnuo se Al.

“Pojma nemam. Lako je nakratko zabljesnuti” – dometnula sam – “i potom podviti rep. Neka me ljudi pamte po bljesku a ne po dosadi! Izbjegavanje vlastite dosade pak nije ništa drugo nego tašti strah od nedopadanja.” – puhnuła sam mu cigaretni kolo-barčić pod nos. Pa nek' se zamisli!

Al se cerekao i povukao u šutnju.

“Qui tacet,” – izazivala sam ga iskošenim pogledima, a on je potvrdio: “consentire videtur! Izvoli,” – zamahnuo je potom velikopoteznom gestom ruke – “prepuštam ti riječ! Stolica u kojoj sjedim dovoljno je stabilna pa se nadam da me tvoja priča neće oboriti s nogu.”

“Dok Maranta i ja sjedimo na balkonu uz jutarnju kavicu” – počela sam mrmljati – “upada Maša, baci pogled na svoju šalicu kave i veli: 'Vas dvije uvijek imate zasebne razgovore i očito vam nisam potrebna. Tim više što me stalno gurate od sebe. Stoga

izlazim s cuckom u šetnju.' 'Pa čekaj malo!' – skače Maranta. 'Popij s nama bar kavu.' 'Ne.' – rezolutno odbija Maša i dodaje: 'Čemu da prisustvujem vašoj dvoličnosti!' 'U redu.' – odgovara Maranta. 'Kad već vodiš Bibu van moram te upozoriti na dvije stvari da se znaš ravnati je li Biba obavila svoje potrebe. Dakle, ako sakrivena iza grma drži rep ušiljeno u obliku mača onda kenja. Ako je pak rep savijen u srp jasno ti je da piša.' Obogaćena tom spoznajom, Maša je u hodniku nataknela kujici ogrlicu i zalupila vratima.

Marantin kuhinjski balkon je kavana s kavanskom klimom. Plamenčić mirisne svijeće miješa se s cigaretnim dimom, visoke pelargonije u čijem lišću čarlija povjetarac štite nas ne samo od komaraca već i od znatizeljnih pogleda. Unatoč tomu, mir pomućuju Mašina neizgovorena pitanja što sveudilj lebde na vrhu njezina jezika. Održavamo li nas dvije, Maranta i ja, bilo kakav kontakt s njenim bivšim mužem? Da? Ne? Jesmo li u bilo kakvoj vezi s njezinom kćeri Nike? I što odgovoriti a da ne izazovemo scenu koja će nas usisati u krug Mašine bezizlaznosti i poharati nas njezinim plaćem? Stoga nisam spomenula da smo u Ljubljani Zefko, Galja i ja prisustvovali Nikinom diplomskom koncertu.

"I, kako je bilo na koncertu?" – načulila je Maranta uši.

"Po urnebesnom pljesku," – prisjetila sam se – "prva liga. Međutim, više od svirke zaniijela me Nike. Otkucaji njezina srca stopili su se sa glazbom i ona sama postala je muzika, a njezino srce instrument. Premda Niki nitko od nas nije pisnuo o Maši, a kamoli upitao je čuje li se s majkom barem telefonom, učinilo mi se da se Beethovenova sonata u E duru stuštila *vivacem* po slušateljstvu kao ljetna oluja popraćena grmljavinskom erupcijom. Iz preugrijane atmosfere kao da su u blještavim akordima padale zvižde repatice s dugim dimnim repovima. Pa i njezin *adagio*, umjesto laganice, više je sličio gejziru što ključa sam u sebi da bi u trenutku stišavanja suknuo uvis i poškropio publiku kipućim *crescendom*. Na kraju, kad sam nakon svih čestitara došla i ja na red Nike mi je kazala: 'Napokon sam našla mir. U Bogu!'"

Tako. Licemjerno sam odlučila Maši prešutjeti koncert, ali sam zato, kad se Maša vratila iz šetnje, prepričala sestrama drugu ljubljansku zgodu za koju sam bila sigurna da će Mašu razgaliti. Naime, tijekom jednog mog posjeta Galja je inzistirala da vidim kako njezin Fakultet za treću dob izgleda iznutra. Pa smo sjele u klupu kao dva poslušna đaćića, a ne kao dvije rasklimane studentice. Da bi starci živnuli profesorica povijesti umjetnosti mimo teme postavila je pitanje: 'Trebaju li artefakti ostati *in situ* ili mogu biti raštrkani diljem svijeta?' Ovo pitanje kao da je potpalilo moje pravdoljublje. Prisjetila sam se civilizacija od Egipta, Grčke, Indije preko javanskog Borobudura pa sve do indijanskih piramida. Budući da se nitko nije javio, podigla sam ruku. Profesorica je kimnula i ja sam ustala. Galja se najprije užasnula, zatim skamenila, no ipak me stigla ispod klupe ritunuti u gležanj. Prekasno!

Premda ne razlikujem obični stup od dorskoga, koji su u svakom slučaju podupirači greda, započela sam: “Boli me što su stupovi što su u dosluhu sa Suncem podupirali nebo razneseni diljem bjelosljetskih metropola. Čemu bi se egipatski obelisk, funkcionalni spomenik Suncu, trebao šepuriti po trgovima Londona, Pariza i New Yorka kao mračni dokaz osvajačke nadmoći? Bijeli osvajači nisu opljačkali samo prirodna bogatstva takozvanih naroda Trećeg svijeta, već su otuđivanjem njihove kulturne baštine uništili i njihovu samobitnost. Indijanske kultne umjetnine u zlatu, pretopljene u šipke, završile su na španjolskom dvoru. Miroljubive domoroce Australije protjerali su u crvenu pustinju doseljeni kriminalci. Najskuplji dijamant na svijetu, Kohinor (Planina svjetlosti), što pripada Indiji ugrađen je u englesku krunu. Usput, nisu Englezi zazirali ni od burmanskih rubina. Gdje je nestalo Schliemannovo blago? Zašto iskopine drevnih civilizacija trebamo gledati po europskim i inim muzejima umjesto na tlu gdje su pronađene i kamo pripadaju?”

“A što je s francuskim impresionistima?” – prekinula me profesorica i dometnula: “Navodno su polovicu slika pokupovali Japanci.”

“Vlasnici slika su pojedinci,” – odgovorila sam – “a vlasnici spomenika kulture koja ih je iznjedrila, narodi. Stoga moraju ostati *in situ*.”

Poslije predavanja društvo se podijelilo u dvije grupice. Jedni su se okupili oko mene, odobravajući, a drugi oko Galje. 'Tko je to?' – nasrnuli su na nju. 'To je moja mlađa sestra.' – odgovarala je Galja. 'A što je ona?' – zapitkivali su dalje. 'Ona je moja sestra.' – priklopila je Galja. 'U redu, to nam je jasno. Ali što je po zanimanju?' 'Paaa' – Galja je bila stjerana uza zid. Što da odgovori? Da sam u svemu polovična polovnjača? Falirani student s pola završenog faksa i rastavljena žena s ni pola muža? I najzad je morala priznati: 'Po zanimanju, moja je sestra ništa.'

Maša je prasnula u smijeh. Pridružila sam joj se pa smo se previjale od hihotanja, dok Maranta nije ni trepnula.

(Na spomen smijeha Al se prenuo iz drijemeža što je bio znak da je vrijeme da privedem priču kraju.)

“Hodajući nakon predavanja brzohodom kući” – pripovijedala sam sestrama – “Galja je frktala: 'Da se svojim razmetanjem nisi pravila tako važna nitko me ništa ne bi pitao. Ovako su najprije mislili da si bogznašta, a ispalo je da si koješta.' 'Pa što?' – tješila sam je i dodala: 'Mogla si im reći da sam borac za žablja prava. I sama znaš da žabe zbog ljudskog faktora izumiru diljem svijeta. Kad ne bude žaba namnožit će se insekti. Komarci će u svakom slučaju preživjeti, što pak nije jamstvo da će leptiri i vilin-konjici opstati.' Galji je ponestalo riječi pa me samo blijedo pogledala. Kad smo stigle kući zadubila se u hladnjak i strogim glasom upitala: 'Voliš li više pureće odreske s gljivama ili pohane?'

Naravno. Ako je jučer Alarik prespavao moju priču ne čudi me da je danas, čim je zasjeo u stolicu, ispalio:

“Maša! Eh, Maša! Plavooka i bjeloputa Maša! Toliko bjeloputa da se od sunca mora skrivati ispod šešira, a ten joj se oporavlja tek pod mjesecinom. Već u sumrak koža njenog lica se umiri i s izlaskom zvijezda biva sve prozračnija. Tada oko njenih očiju zapplešu titrave sjenke slične onima ispod lišća. U prvi mah se čini da trepavice stvaraju sjenke, a zapravo dolaze od mijene boje njezinih očiju. Stoga su joj noću oči tako izražajne da ih uopće ne mora šminkati. 'Ne podnosim jarku sunčevu svjetlost' – veli kao da bolje vidi po noći. 'Što se mene tiče,' – objašnjava Maša – 'dovoljna mi je mjesecina.' Ponekad se pred prozorom okupa šuštavom mjesječevom svjetlošću, ali se zato redovito zaodijeva u mrak. Danju spušta rolete jer spava, a noću ih diže jer bdije. Sve ideje i odluke iznjedri noću. I tako, noć je za Mašu budni san, a muka života prespravani dan.”

“To sve vrijedi” – upala sam Alu u riječ – “kad je Maša sama u svom domu. Ali kad se nas tri sestre nađemo na okupu kod Marante ova pravila više nisu na snazi. I tako, kad smo se opet jednom zgodom našle kod Marante Maša me ranom zorom probudila. 'Požuri ako nećeš da nas sunce sprži!' – zapovjedila mi je tog kolovoškog jutra. Provirila sam u Marantinu sobu. Spavala je tako duboko da je nisam htjela buditi iako smo se sinoć dogovorile da ćemo čoporativno, s kujicom Bibom, krenuti u jutarnju šetnju zvanu hvatanje rose. Prema blaženom osmijehu na Marantinu licu, nikakvo hvatanje rose ne bi moglo zamijeniti san. Lebdjela je unutar njega kao usred balona i zatezala niti da ga ne ispusti. Jer san je hirovit koliko i igriv. Najčešće pobjegne prije otvaranja očiju. Dok trepneš ispari pod oblake. I potom se otamo smijulji, želeći da ga što duže zazivaš. Maranti koja zapisuje svoje snove to je itekako poznato. Možda upravo sada sniva onaj san koji neće zabilježiti, ali ga neće ni u snu zaboraviti.

Međutim, komešanje u hodniku i Bibin lavež raspršili su Marantin san i ona se, uskočivši u treperice, učas spremila.

“Idemo, pas!” – povukla je Maša povodac.

Ubrzo smo se našle izvan naselja, skinule klompe pa udri bosim tabanima po rosnoj travi. Dok smo strugale stopala pokraj ugaženog puteljka niz Savu Maša je mrmljala: 'Ako sam već preuzela obvezu da ću se ovih dana brinuti o cucku onda ću to i izvršiti, makar me sunce spalilo.' Ali jutarnje sunce bilo je blago. Ukošenom svjetlošću probijalo je uz pomoć povjetarca krošnje mladog drvoreda i odslikavalo se po lišću kao sunčevo žuborenje. Zato je pak stara rijeka Sava, u kojoj smo se kao djeca kupale, nizvodno zauzstavljena hidrocentralom, nepomična kao bara. Uz rubove iznikla je flora baruštine, pomiješana s plastičnim otpadom. Ako je u rukavcu kamo smo nakanile i bilo žaba, pljusnu-

le su u vodu prije nego smo im se približile. Pa ipak me rukavac, omeđen bjelogoričnim drvećem što se odražavalo na površini vode, očarao kao da me zazvao Faun. Tko me to zove? – ustreptala sam, i tada se zvuk rasprsnuo u kristalni vodoskok. Podigao je čaplje što su otrpnhule s natrulih grana oborenog hrasta i potjerao u vodu zmiје kupačice.

'Ova bara' – obratila sam se Maranti – 'podsjeća me na kutelsku mlaku. Ali miris Save se promijenio. Mašu pak nije privlačio rukavac već Sava preko puta. Popela se na panj i netremice zurila u površinu rijeke što se lijeno mreškala oko velikih ploha. 'Promijenio se miris vode ili ne,' – dobacila nam je Maša – 'ja ću zaplivati!' Maranta se sledila, a mene je, iako sam se i ja zgrozila, pozvala: 'Pridruži mi se, sekice! Pa da vidiš što je uživancija!' Poznato je da voda može opčiniti, ali zaroniti u rijeku čijim koritom puzi prljavština i za mene je previše. 'Pa nemaš ni kupaćeg kostima.' – pokušala ju je zaustaviti Maranta. 'I što onda!' – odvrtila je Maša i odjevena zagazila u vodu. Sa dna se kao uzburkani vodeni oblak podigao vrtlog mulja i zapljusnuo je sve do pojasa. Uto se odgurnula i zaplivala prema matici.

'Jadna Biba!' – uzdahnula je Maranta. Isprva se u nevjerici i nakostriješene dlake ukočila, a zatim je stala bjesomučno lajati i trčati, čas uzvodno čas nizvodno, ne mareći za bodljikavi gustiš i oštro kamenje uz rijeku. Ne ispuštajući ni trenu Mašu iz vida i sveudilj lajući, svako malo bi prednjim nogama zagazila u vodu i smjesta odskočila. 'Blaženstvo! Ovo je blaženstvo!' – klikkala je Maša kao da se praćakala u jezeru Rajskog vrta. 'Voda je voda! Ovdje na sredini uopće nije prljava. Dok u njoj ima riba mogu se i ja kupati! Dođi!' – mamila me mahanjem ruku. Biba je pak i dalje drhturila i zalijetala se kroz rasrđeno džbunje ka obali. Zatim se lajanje polako snižavalo i ohrapavilo nalik nekom isprekidanom i iznemoglom psećem kašlju na samrti. 'Ako se tako bojiš za mene' – smijala se Maša – onda dođi, pas! Ako me tako ljubiš, zaplivaj! Eee, ti bi me volio a trbuščić ne bi smoćio.' Cviljenje i promuklo zavijanje trajalo je sve dok se platneni šešir na Mašinoj glavi nije smanjio u bijelu točku blizu druge obale. Lavež i smijeh još su neko vrijeme plutali ponad rijeke kao izrešetana koprena pseće zebnje i ljudske ludosti.

Kad smo se nakon plivačkog igrokaza vraćale kući sunce je odskočilo, sjene drvo-reda su se skratile, a Maši se u mokrim hlačama i slijepljenoj majici nikuda nije žurilo. 'Bi li malo pospješila korak,' – opomenula ju je Maranta – 'da što prije baciš sa sebe ove canjke natopljene kaljužom!' 'Nije mi nakraj pameti' – odgovara Maša – 'do kuće će se i gaće na meni posušiti.' 'Sreća da nismo imale gledateljstvo.' – ubacujem se ja. 'Pa što?' – otresla se Maša. 'Zjakala bi imala besplatnu predstavu!' – objašnjava. Hodamo dalje, a Maša se svako malo saginje i ubere neku biljku. 'Ovo ti je' – gura mi pod nos razne cvjetice, bobice i pahuljaste travke – 'biljka ta i ta', pritom navodeći i latinski naziv te

ljekovito djelovanje. 'Ako ne vjeruješ' – probada me očima – 'možemo u Marantinim knjigama provjeriti jesam li u pravu ili nisam.' 'Vjerujem, vjerujem.' – pokorno priznajem svoju neukost. 'Budući da tako dobro poznaješ ljekovito bilje' – oglasila se Maranta – 'zašto ga nikad ne nabereš? Imali bi svi čajeva napretek.' 'Koga veseli' – odgovara Maša – 'neka se bavi praksom. Mene pak više zanima teorija. Umjesto ispijanja čaja draže mi je opijanje latinskim nazivljem.'"

Al se cerekao pa izjavio:

"Znači da čaj kojim me velikodušno nudiš nije spravljen od Mašinog ljekovitog bilja?"

"Ne pravi se blesav!" – klopila sam ga po glavi. "I sam znaš da su travarice Galja i Maranta."

"A što je bilo s Mašinom kožom poslije kupanja u Savi?" – gorio je Alarik od znatiželje.

"Hvala Bogu, ništa!" – odlanulo mi je sad kao i tada kad smo Maranta i ja promatrале sa strepnjom Mašin ulazak u kadu. Koža je ostala čista i netaknuta prvog, drugog i trećeg dana. Ni plikova, ni osipa, ni gljivica i inih kožnih bolesti. 'Ono čega se ne bojiš' – smijala se Maša – 'ne može ti nauditi.'"

"I, što je bilo dalje?" – požurivao me Al.

"Sutradan smo ponovile izlet, s time da se Maša uzdržala kupanja. Maranta se zabavljala bacanjem štapa Bibi, a nas dvije koracale smo s noge na nogu kad je Maša odjednom zastala. Sa strništa se oglasio krik čaplje, iz grma do nas podigao se cvrkutavi oblak vrabaca. Zatim je na krajolik nalegla tišina. 'Prošlo je već 15 godina otkako ga nema.' – izustila je naposljetku Maša. 'I četrnaest otkako nema Beti.' – dometnula sam. 'Ovo što ću ti ispričati' – nastavila je sestra oklijevajući – 'mogu iskazati samo tebi. Maranta ne bi shvatila.' 'Nema toga što Maranta ne bi shvatila.' – usprotivila sam se. 'Onda tebi zato' – produžila je Maša – 'što ćeš lakše sa mnom podijeliti krivnju. Jer ni ti ga nisi pretjerano voljela.' Ako sam čakom izbjegavala znati o kome govori, tuga što me odjednom ophrvala jasno me opomenula da se radi o našem ocu. 'Ja sam ga žalila.' – najzad sam rekla. 'U redu, ti si ga žalila, a ja sam ga barem više voljela od majke. A tebi je Beti bila sve.'

Utiha se spuštala s nebeskog svoda, stupanj po stupanj, sve niže i niže do ledišta, kao da je čakom zastao svijet. Uto su provalile Mašine suze. 'Radi se o tome' – zajecala je – 'da nisam prepoznala njegovo prosjačenje. Kad sam shvatila bilo je prekasno. Umjesto da za njim potčim i bacim mu se u zagrljaj, prikovao me stid.' Nakratko je zanijemila, tek da poravna izlomljenje riječi. 'Neposredan, kakav je naš otac bio' – nastavila je – 'tada već star i oronuo, kad više ni uz pomoć štapa nije

odlazio u grad, banuo je toga poslijepodneva, dok je Beti bila na vrtu, u moju sobu i legao do mene.' Muk. I potom se muk prelio preko ruba. 'Da bar tako nespretno nije kazao! Ali, kazao je!' – vrisnula je Maša. 'Kazao je: *Možeš li me malo voljeti?*' Suze su mi briznule na oči. 'A ja,' – cvilila je Maša – 'ja prezrela, pomislila sam... Pomislila sam...'- kapale su Mašine riječi i tad sam shvatila kako grijeh misli boli jače od grijeha propusta i djela.”

Od svih nas oca je jedino Maranta voljela bezuvjetnom ljubavlju. Njoj se nikad nije dogodilo da Lumir bane u njezinu sobu jer bi ona došla k njemu. Sve što je tražio bio je dodir ljudske blizine. Da s bliskim podijeli dah i samoću. Dok bliski diše pored njega i on živi. Dok živo biće leži kraj njega samoća je manje samotna.

Alarik je opuškom crtao krugove po pepeljari. Najzad je zaključio:

“Prema burmanskoj poslovice, patnja je jedino obećanje koje će se ispuniti.”

29

Već je bilo vrijeme da se Al i ja otpremimo na Savski nasip umjesto da vječito čubimo u kuhinji. Džoging ne dolazi u obzir, ali zato ćemo bar protegnuti noge. Dok sam u hodniku navlačila tenisice Al je prčkao po košari na kuhinjskom stolu u kojoj držim - u raznim notesima, tekama i fasciklima - bilješke izvađene iz knjiga. U pomanjkanju svojih, tuđe misli, izreke i naročito poneke pjesme uljuljkuju me i podupru mi dan.

“Pjesnička duša,” – pecnuo me Al – “iza koje neće ostati ni jedan stih.”

“Pa što!” – podigla sam glavu upravo u trenutku kad je nekakav papir strpao u džep. “Vrati mi to!” – lupila sam ga po glavi, a on mi je savio ruku.

Tek što su neboderi ostali iza nas, Al je izvadio papir, poravnao ga zadlanicom i objema rukama podigao visoko iznad glave.

“Vrati mi to!” – skočila sam mu s leđa za vrat, a on se brzinom usporavajućeg zvrka okrenuo na peti i zatim svečanim glasom počeo čitati:

“NOSOROG”

U druželjubivom nastaje sklonost,
za sklonošću slijedi patnja.
Predvidi opasnost u sklonostima,
osamljen se kreći kao nosorog.

Kao jelen u šumi, ničim nesputan,
što ide na pašnjak kuda god hoće,
budi mudar, čuvaj neovisnost,
osamljen se kreći kao nosorog.

Neko vrijeme smo šutke marširali, a potom se Al zaustavio i kazao:

“Mislim da smo tu fazu odavno nadišli. Prošlo je vrijeme povlačenja u samoću, kad si svoj život pometala pod tepih. Kad si mimo Boga, kopajući po drugim religijama, tražila boga koji bi ti gledao kroz prste. Bog je jedan i kojim god imenom se ljudima objavio, s Tvorcem nema pogađanja. Do raskola dolazi jer ne prepoznamo ili ne želimo uvidjeti svoje poslanje. Premda nije skriveno, sveopće poslanje nam izmiče. Vjerojatno zato što glasi: *Budi malen pod kapom nebeskom. Budi velik u svojoj malosti.*

Sjetila sam se i zgrozila.

(Mislima su mi preletjele etape mog približavanja Bogu. To su bile moje postaje, a sve redom prouzročila je tuga. Ali tada još nisam bila spremna priznati da je tuga bila zov. Pa sam, žudeći za kaznom, rogoborila: 'Ako se i zaputim, uvijek sam na repu tražitelja i Tvoj blagoslov me ne dostiže. Još me nisi dovoljno udario i preblago me mučiš da bih Ti se do kraja predala. Znam da me kod Tebe čeka oprost za samoživost i sve obilje, pa ipak se nećkam. I što me više boli, slađe mi je prkositi: mogu i bez Tebe. Odmetnula sam se i hranim se svojom žuči. Unatoč svemu, ne mogu Ti predbaciti da si me ostavio, jer nisi. Ali si me zato odgurnuo. Ne nuđam Ti bol odgurnutosti u zamjenu za pomirenje. Jer znam da udaljenost između nas mogu prevaliti samo poniznošću. Ne zaklinjem Te da mi udijeliš nešto za ništa. Jer želim da me satreš. Ne vapim da mi u krilo spustiš neočekivani dar koji će mi vratiti nadu. Jer to si već činio, ali me nije dovelo pameti. Sve čime sam za milost uzvratila bila je burna zahvalnost kratkog daha, izdisana u preplavljujućem zanosu. Ovako rasipana zahvalnost, prenapunjena i ponuđena naskap, silila me da budem ovisnik, ali ne i sljedbenik. Da uzmogne u svojoj ustrajnosti, sljedbenik zahvalnost troši štedljivo i ne rasipa je na putu kao što sam činila ja.)

Bez riječi spustili smo se niz nasip i sjeli na obalu Save. Alarik je dugo šutio i napokon kazao:

“Tako se događa ako od života tražimo više od pokrića. Lakomisleni predujam na sreću koji ćemo lako otplatiti. Međutim, rate uvijek stižu s kamatama. Onaj čiji smo stavio nam je u kolijevku povratak. Povratak ka Izvoru je: Put, Istina i Život. Povratak je naše čistište na postajama gdje odabacujemo kič vlastite duše. Za sve, Bog ne traži manje, već original. Za sve, Bog traži više. Original, čija bit nestaje u ljubavi.”

Nadletio nas je gavran. Pratila sam njegov let sve dok mi se nije izgubio iz vida.

“Ne znam zašto tako volim gavrane.” – promrmljala sam, a Al je isti čas graknuo: “O, itekako znaš!”

I tako me ponovno gurnuo unatrag, u doba moje zrele mladosti. U doba moje izgubljenosti, kad mi se nije išlo dalje. I tada sam sjedila uz Savu i bacala u vodu jedno

po jedno, sva svoja očekivanja. Najzad sam u vrlog zavatlala i nadu. Plivaj dalje, lažna utjeho, zajedno s mojim očajanjem! Začudo, nada nije potonula. Svjetlucala se na krijestama valova kao neuhvatljivo obećanje. Dok sam zurila u igru svjetlosti u blizini je zakriještao gavran. Nedaleko od mene prešetavao se po pijesku i svako malo me pogledavao. 'Što mi želiš reći, ptico?' Gavran je pak bez otvaranja kljuna prozborio: 'Odbacila si prošlost, premda ju ne možeš poništiti. Red je, da ne očekujući ništa i bez tetošenja, prihvatiš budućnost!' Još se nisam pribrala od ošamućenosti, kad mi je nimalo nježno zabio kljun u grudi. Šiknuo je mutni mlaz. Kljucnuo je još jednom kako na srcu ne bi ostalo ni trunke taloga. Potom je, okrenut profilom, pun sebe i samodostatan, triput poskočio, šepureći se čeličnim kljunom. Razbarušena perja jer mu nije bilo stalo do izgleda, raširio je krila kao da mi pokazuje snagu zategnutih mišića. Plavičasti sjaj perja što se svakim pokretom seljakao po stasitu tijelu pretvarao je gavrana u žar-pticu. Divljenje obojeno ganućem zaustavilo mi je dah. Gavran je pak opet nakrivio glavu kao da mi namiguje. Pritom je nemilosrdni pogled sjajio metalnim žarom. Ponovno je poskočio pa, gegajući se, zakoračio. Pa uporedo s obje noge skakutao. Pa s jedne na drugu poskakivao. Bože moj, Bože moj, tako sam i ja skakutala dok sam bila djevojčica. I još mi nije bilo jasno ili sam se ustručavala povjerovati, sve dok me posred čela nije ošinio grom uvida. *Zaboravila si se igrati!* To je bila gavranova poruka. Da, zaboravila sam se igrati. Zašto mi to nitko prije nije rekao? Vratna vretenca stisla su mi plač u grlu. Uto se gavran otisnuo, raširio krila i vinuo se pod nebo. Otpratila sam ga zacakljenih očiju i napipala u džepu pjesmu Siddharthe Gautame s naslovom 'Nosorog'.

30

Alarik me uhvatio za bradu i zaokrenuo mi glavom lijevo-desno. Nagledao se mog profila, nakrivio obrvu pa izjavio:

"Premda nimalo ne sličiš nosorogu, na put samoće je osim tebe krenuo i Filomen."

"Samoća je privatna stvar." – smjesta sam se ogradila jer sam tu temu namjeravala staviti *ad acta*. "Uostalom," – primetnula sam – "svatko je usamljen na svoj način. U potrazi za utjehom neki samoću liječe druženjem, prekomjernim radom ili ambicijama. Pa čak i brigom za druge. Ova potonja mogla bi se nazvati otmjenom usamljenošću. Ne može čovjeka utješiti čovjek. Čovjeka može trajno utješiti tek Bog. Samoća se ukida kad si sam, ali sa svima u Bogu."

"O sveta jednostavnosti," – uzviknuo je Al i uhvatio se za glavu – "zašto smo te izgubili? Leži li razlog u padovima prijašnjih pokoljenja ili smo ustuknuli pred zastrašujućom Žrtvom, kojoj nećemo moći udovoljiti? Je li nas strah da ćemo podbaciti tje-

rao na traženje individualnog puta, gdje ćemo kanon zamijeniti vlastitim zakonodavstvom?"

Pokunjena, sagnula sam glavu i posegnula za džezvom. Čim sam zamaknula peta ma ka štednjaku Al je na prstima šmugnuo u sobu. Pošla sam za njim i zatekla ga kako bulji u grafit koji sam sama ispisala ponad kreveta. "Da, da," – kimao je glavom – "tko je zaboravan mora ovo imati stalno pred očima."

"Vrati se u kuhinju!" – vukla sam ga za rukav, a on je ukopan u mjestu počeo sricati maksimu sa zida.

"Kavica!" – povukla sam ga najzad za uho, a krenuo je tek kad je polako i razgovijetno pročitao: *Predaj se i pobijedi.*

"Filomen je" – zamislio se Alarik dok je srkao kavu – "sa sedam godina izjavio: 'Ja ću ljude učiti živjeti.' Zvuči kao da se zaputio u potragu za nekim trinaestim apostolom koji će ga naučiti kako stavljati meleme na dušu. I potom će to znanje predavati drugima. Međutim, za ratnika časti predaja nije dolazila u obzir. Vitez nesalomljivosti neće puzati pred poniženjem, a kamoli kleknuti pred uvredom. Opremljen štitom i bodežom, ubrzo je usavršio strategiju obrane. Protivnika se itekako može dotući pasivnim otporom, a da njegovo neprobojno srce drži kičmu uspravnom. I tako se njegova deviza *Ja ću ljude učiti živjeti* premetnula u *Ja ću ljudima presuditi*. Prije svega ocu, odakle je sve poteklo. 'Ničim ti za učinjene krivice neću uzvratiti, ali ću te nepriznavanjem ukinuti. Niti si bio, niti jesi, niti ćeš biti!'"

"Ma, molim te!" – poskočila sam kao oparena. "Odakle ti pravo donositi konačne zaključke? Ako je Filomen i mislio tako, kad je poslije mature bez 'Zbogom' otišao u svijet, ne znači da tako misli još i danas."

Al se pak počeo po bradi i procijedio: "Ostaje samo dvojba je li time kažnjavao više sebe ili Lumira? U svakom slučaju, odabrao je sužanjstvo umjesto slobode. Ne veli se uzalud: *Dok tlačitelju ne oprostiš, ti mu sveudilj robuješ.*"

"Eh," – promrmljala sam – "kako se Filomen od svih nas otuđio, a kakva smo punokrvna djeca bili! Lepršavi kao da su nam čežnje diljem svijeta raznosile ptice selice. Odljetale su pod nebo i vraćale se s grancicom iz obećane zemlje gdje vladaju mir i harmonija. O takvoj zemlji je Filko sanjao, želeći promijeniti svijet."

"A ti si se htjela neodgovorno igrati!" – začepio me Al. "Ima li još te kave?" – potom je zagundao, nakon što se protegao u stolici.

Umjesto kave razbudila sam ga pitanjem: "Je li Filomen ikada upotrijebio bodež?"

"Nikada!" – odrezao je Al. "On se čak ni s kim nije ni potukao. Obračun šakama smatrao je nedostojnim čovjeka. Umišljeni bodež služio mu je isključivo kao ukras, a

štit kao stav. Oklopljeno srce odbijalo je udarce i činilo ga nepovredivim. Ako se pak tuga i ušuljala sa strane, ispod štita neće se primijetiti.”

“Sve u svemu,” – privodila sam današnje druženje kraju – “nadam se da je Filomen nekog dovoljno volio i pred njim se razgalio.”

“Svakako.” – živnuo je Al. “To je bio Dragon.” – smjesta je izlanuo. Pogledala sam ga poprijeko, ali prekasno. Zureći kroz prozor u krošnje breza, moj suigrač se već zanio.

“Ležeći nauznak ispod Zmajevca,” – mrmljao je Al – “Filko je dozivao: 'Dođi k meni, milena. Sagni se, Dragone. Ako me doista voliš, spusti svoje kao vlasi tanke grančice na moje čelo. Obavi mi srce svojim nitima da budem tvoja čahura. Tu sam. Ne čini od mene prosjaka. Ni prosjak nije toliko bijedan da će ti odbijanje zaboraviti. Stoga, dođi. Evo me, čekam te raskriljenih ruku. Ako me voliš, ne oklijevaj. Nisam li ja tvoje usvojeno nahoče? Nije li roditeljska dužnost da vole svoju djecu?' Najzad se Dragon stresao od korijena naviše i prekrpio Filkovo tijelo granama. 'Nisu grane bile od drveta.' – tumačio je potom Lunko. Grane su zapravo bile nečije ruke.”

Hoćeš-nećeš, Al jednostavno ne može odoljeti *sfumato* pričama.

31

Pošla sam s Alom u šetnju. Ovaj put ne na Savski nasip gdje pali i žari kroz ozonsku rupu, nego smo vijugali po kvartu između nebodera. Srećom da između betonskih zgradurina ima dovoljno zelenih oaza, malih parkova i drvoreda. I tako smo docepitali do guste sjene što je stvara Mamutica.

“Uuufff!” – otpuhnuo se Al.

“Aaah!” – uskliknula sam ja kad sam ugledala slobodni stol u kafiću na otvorenom.

“Hladovina što je stvara sjena zgrade” – promrmljao je Al – “razlikuje se od hladovine što je stvara drveće.”

“Naravno.” – dometnula sam. “Prva je mrtva i betonska hladovina, a druga je živa i zelena toplina.”

“Mrtva ili živa,” – kucnuo je Al čašom o moju šalicu kave – “ovo pivo me oživljuje!”

Nastavili smo šetnju. Neko vrijeme smo u tišini stupali, a zatim se Al zaustavio i pitao: “Što je uopće šetnja?”

(Eh, pomislila sam, taj je odgovor znao moj otac.)

‘Što je uopće šetnja?!’ – tako je grmio Lumir na Kutelu. ‘Klatarenje bez cilja! Šetnja je prazni hod danguba i besposličara! Zjakala koja ne znaju kud bi sa sobom odlaze u šetnju! Primi se ti fizičkom rada pa će te ubrzo minuti želja za šetnjom!’

“Unatoč tome” – nadovezao se Al – “Beti je dobila dozvolu za šetnju. Znala je da kao zatočenica ne može ništa izboriti, ali je isto tako znala da ima moć kako od Lumira

nešto izmoliti. Pa je obavila ruke oko muževa vrata i umiljato kazala: 'Došao je cirkus i djeca zaslužuju malo razonode.' Lumir je zadržao Beti u zagrljaju. Toplina njezinih dlanova preselila se s njegovih leđa i vrata u unutrašnjost pa je naposljetku prozborio: 'Neka vam bude!' Ugledavši Beti i djecu na odlasku, izvadio je džepni sat na srebrnom lancu i naložio: 'Za jedan sat da ste natrag!'

Cirkus se utaborio na ledini uz Savu između Ljeskindola i obližnjeg grada Topolovca. Do Ljeskindola što leži kao na dlanu u podnožju Kutela moglo se stušiti prečicom za deset minuta, a do grada trebalo je pješaćiti jedan sat, ukoliko se primjenjivalo pravilo umjerenog hoda. Udaljenosti su se mjerile pješačkim koracima, a mjera je iznosila četiri kilometra na sat.

Lumir vas je pogledom ispratio do kapelice gdje cesta skreće prema gradu. Iza kapelice on postaje slijepac. Njegova moć nadzora izmiče, njegov pogled zastire šumoviti klanac. 'Što će izvan njegova vidokruga i dosega raditi lijepa Beti? Za izlazak uvijek pomno dotjerana Beti? Strana Beti kao neka tuđa žena što mami nedodirljivošću, koja bez prestanka zaokuplja sve njegove misli i tereti njegovo tijelo kao da je zabranjena. Pa ipak je ona njegova žena, časkom mu je laknulo, njegova gospođa i k tome majka, a ne tamo neka nakinđurena namiguša! Neka svi vide kako okružena djecom ide uzdignute glave i ravnih plećaka, kako sitnim koracima drobi poput plesačice!'

I tako ste do kapelice, dok su vam leđa probadale Lumirove oči, stupali odmjerenom, Beti u sredini, Galja i Filko sa strane, a ti si držala majku za ruku."

"Čim smo nestali iz očeva vidokruga" – prisjetila sam se – "zatrčali smo se po makadamskoj cesti kao raspojasani štenci i ostavljali majku u oblaku prašine. Grabili smo ispred sebe pa se opet vraćali k njoj, vrtjeli se oko nje i skakali uvis, sve dok Filko nije pred majkom zastao. Zagledan u njeno lice, pozivao ju je: 'Gledaj, majko' – zakoračio je natraške – 'hodam unazad i idem naprijed.' Beti se smijuljila, a mi nismo znali što nam je dragocjenije: cirkus ili njeno društvo. Biti s njom nasamo, bez očeve prisutnosti, ili medvjed što će cupkati na udaranje bubnjeva.

'Pa što ćemo od cijelog izlaska imati' – zagundala je Galja kad je dotrčala majci – 'kad nam samo za put do tamo i natrag treba sat vremena?!' 'Došli, vidjeli i vratili se!' – pridružio joj se Filko. 'Za jedan sat da ste natrag!' – ponovio je očevu zapovijed i nastavio s prikazom kutelskog dresiranja: 'Da, oče. Oprosti, neću nikada više. Hvala, oče. Molim, tata. Izvoli, oče. Samo malo, tata. Nikakav malo, već smjesta! Upravo sam... Nikakav 'upravo' već odmah! Ruke, tata! Kako??? Ljubim ruke, oče. A puse i zagrljaj???'

'Djeco moja,' – prekinula je majka Filomena – 'oca morate poštovati. On samo primjenjuje odgoj koji je i sam prošao.' Prekinula ga je jer iz dječakovih usta nije htjela

čuti: 'Dokad će se tim iznuđenim poljupcima i zagrljajima zadovoljavati? Zar nema ni toliko časti da mu se ti lažni zagrljaji zgrade jednom za svagda.'

'Uostalom,' – dometnula je Beti – 'vaš mi je otac jučer obećao da ćemo svi zajedno ići u cirkus. I eto, idemo, zar ne?' Zatim je Beti zastala pred Filomenom, podigla mu bradu i zagledala se u njegovo lice, pa ga poljubila u čelo i kazala: 'A sada trčite, djeco, koliko vas noge nose cirkusu ususret!' Galja je nabrusila pete, za njom je krenuo Filko, a za Filkom sam skakutala i ja. Iako ga je poljubila - bježio je Filko iz petnih žila – ipak se svrstala na tiraninovu stranu! Pa ipak, poljubila ga je u čelo, zatrčao se visokim skokovima, grabeći ispred sebe makadamsku cestu.

Galja i Filko ostavili su me daleko iza sebe pa sam pričekala majku. Ona me ponekad mimo umiljatog imena nazivala djevojčicom. Nisam znala kako da joj uzvratim pa sam je uhvatila za ruku i rekla: 'Ti si moja djevojčica!' Vratila mi je stisak i odsutno se nasmiješila kao da ju je upravo nadigao čarobni tepih. I učas je bila djevojčica u svom roditeljskom domu. I tamo su cirkusanti na prostranom dvorištu gostionice razapinjali šatore s pripadajućom menažerijom i klaunovima. I tamo je Beti po prvi put potrčala za zvukovima violine što su kapali u njeno srce i raskotrljali se širom ustreptale duše kao šarene špekule. Slatka melodija potisnula je i cirkuske životinje u kavezima i kućnog mačka što ga je naučila skakati kroz obruč svojih ruku. Milozvučna melodija pregazila je čak kolica i sanjke što su ih vukli psi, ljeta i zime, kad je ona sa starijim sestrama jurila po cesti ili snijegu, pseća zaprega, pa to još nitko dotad nije vidio, dva vučjaka upregnuta remenjem iz najfinije kože sa zlatnim zakovicama i tri curice što klikću od radosti, kćeri tesara koji im je svojim rukama te igračke izradio, kćeri bogate udavače što je uz vođenje gostionice šefovala i o svemu odlučivala, sve to je mala Beti smetnula s uma dok je uhodila svirača i njegovu melodiju. Kako svirka može smutiti pamet da slijediš gudača makar bio ružan kao lopov, ali je zato njegova duša lijepa, ružna duša ne može izvoditi zvukove koji te svojom raskoši raspamete, gudač je lijep i Beti će nauštrb svih slijediti ljepotu do nakraj svijeta.

Uto je na dvorište izašla Betina majka i strogo prekorila djevojčicu: 'Smjesta u kuću! Umjesto da se vrtiš i motaš oko tih Cigana, primi se ručnog rada!' Beti se pokušala, zaobišla kuću i pobjegla u očevu radionicu. Bacila mu se u naručje i tek kad ju je obavio rukama prasnule su suze. Malorječiv i uvijek usredotočen, otac ju gladi po kosi i kako ju gladi, suze presušuju. Kako je miluje, Beti kroz svaku vlas osjeća dotok njegove ljubavi. Od toga joj kosa raste i prerasta, još malo pa će je moći pod nogama svezati mašnom. Uostalom, što će joj mašna kad je u očevim rukama našla utočište. I tako je zaštićena iznutra i izvana zaboravila čak odluku da će s Ciganinom pobjeći. Tim više kad joj je otac pokazao letvice od kojih će načiniti nove i veće sanjke."

“Da, Beti je voljela svog oca,” – prozborio je Alarik – ali prije svega, poštovala ga je. Tih i povučen, sklonjen od galame u tesarskoj radionici, rezbario je razne predmete nakon što bi završio s narudžbama. Mudar i praktičan, izradio bi iz drveta sve što je zamislio ili samo jednom vidio. Kupovali su njegove izrezbarene doze za cigarete i pladnjeve, ali najpoznatiji je bio po okvirima za slike. Rame s lovačkim motivima kupovali su lovci, okvire isprepletene vinovom lozom uzimali su ljubitelji dobre kapljice, a okviri s cvjetnim motivima pripadali su mladencima. Buket s vjenčanja izdubljen u drvu bio je zalog i potvrda njihove veze. I tako se pronio glas da se nijedan bračni par koji je sliku s vjenčanja stavio u majstorov okvir nije rastao. E, u tome je bila njihova neprocjenjiva vrijednost. Lumir bi za takav okvir dao i pola imanja, ali ga je od tasta dobio zabadava. Lako za to što je okvir bio unikat. Njegova prava težina bila je u tome da se iz okvira nije moglo izaći.”

“Beti više nije djevojčica.” – vratila sam priču na početak. “Beti je ponovno mama. Odjednom se uznemirila i kazala: 'Djeco, moramo požuriti kući.' 'Pa tek smo stigli!' – uskipjela je Galja, maločas okružena vršnjacima. 'Pa nisam pogledao ni štand sa starim oružjem!' – priklopio je Filko. 'Kao svaki balavac imam samo džepni nožić, a htio bih imati...' 'Djeco, molim vas! Ako želimo izbjeći kraval, krenimo kući!' I Beti je krenula prva, a mi za njom. Brzali smo uzbrdo, kad nas je kod kapelice presreo Lunetik odnosno Lunko. Podigao je pred majkom prošupljeni škrlak, naklonio se i uručio joj buket poljskog cvijeća. 'Ah,' - snebivala se majka - 'hvala ti, Lunko, najljepša ti hvala.' Nećkala se i oklijevala i najzad buket odložila pred vratima kapelice kad je Lunko nestao. Na vrhu brda, kod Kutel drva ugledali smo oca. Pospješili smo korak i napokon zajapurenih lica stigli pred njega. Prije toga, nadomak ocu, Galja i Filko namjestili su na oznoje-na lica smiješak radosti. 'Ruke, tata!' – zagrlili su ga kad se sagnuo. Mene je pak podigao na ruke i kazao: 'Napokon umjesto namrgođenih vidim vesela lica!'.

Dok se Beti u zasebnoj prostoriji razodijevala i presvlačila u kućne halje, Lumir nas je skupio u kuhinji, podigao ruku i protresao ogromni škarnicl s bombonima. Evo ga! – nakostriješio se Filko. Majci nije dao ni toliko da nam kupi sladoled, a sam nas kupuje bombonima. 'Dođi!' – pozvao je otac Galju u hodnik s rastvorenim škarniclom. 'Dakle, veliš da se družila samo s gospođama?' – mrmaljao je ispod glasa. 'Uzmi!' – ponudio je zatim Filka, kad je došao red na njega. 'Uzmi!' – povisio je ton. Filomen je izvadio bombon, ali ga nije stavio u usta. U znojnim rukama pretvorio se u ljepljivu kašu. 'Jesi li' – započeo je Lumir nehajno – 'onako slučajno primijetio da je majku netko salijetao?' Znači, ljepljiva kaša u ruci nije kupovanje naklonosti već mito. 'Hoću reći,' – nastavio je Lumir pomirljivo – 'možda si usput opazio nekog tko majci nije iskazivao poštovanje, već joj se nametao?' Priučena grimasa veselja pretvorila se u prijezir. Strah je pak

prijezir držao pod kontrolom. I tako je Filko negibna lica saslušao sljedeće pitanje: 'Da joj nije netko nešto dao ili nudio?'

Premda je Filomen dobio oružje kojim bi oca mogao do temelja uzdrmati, nije ga primijenio. Riskirao bi šamar s jedne i šamarčinu s druge strane, ali zbog majke nije htio. A lijepo bi mogao izmisliti poluistinu: Da, Lunetik je majci uručio cvijeće i pritom nakratko zadržao njezine ruke u svojim. 'A, dokaz?!' – zaurao bi Lumir. 'Eno ga! Kod kapelice.' Da ga obori, izgovorio bi laž. Majčine ruke, obgrljene Lunkovima, ne, ne dolazi u obzir! Premda nije njegova, Filomen majku voli.

Mene pak tada” – okončala sam priču – “nije ništa pitao iako sam imala pripremljen odgovor. Da, majčica se igrala sa cirkuskim psićem, a zastala je i pred odrpanim gudačem. Da je imala para sigurno bi u kutiju violine ubacila koju novčanicu.”

32

Alarik ima načina kako da me pecne i naljuti. A to je da me oslovi umiljatim imenom kojim me je zvala majka. Međutim, jedino iz majčinih usta nadimak za umiljato dijete zvučao je kao pravo ime, jer se umiljato dijete umiljatošću odazivalo samo majci. Ostali su pak od majčina nadimka pravili varijacije, već prema tome što sam bila.

“A to je sve prije nego umiljato dijete!” – zacerekao se Al.

“Naravno.” – potvrdila sam. “I stoga se drsko derište snebivalo kazati kako ga zove majka. Pa kad su me razne babetine i gospođe ispitivale: 'A kako se ti zoveš, djevojčice?', šaptom sam gundala, licem okrenuta u majčino krilo: 'Što se to tebe tiče!' 'Popala maca jezik, je li?' 'Brini ti za svoj jezik!' – nečujno sam mrmljala Beti u trbuh, grleći je oko struka. Očito me majčica nije čula. Tek gladeći me po blond loknicama, uvijek mi je pritekla upomoć. Okrenula bi se gospođama i kazala: 'Srami se!' Danas je moje ime, što je također nadimak, četverouglasto i čvrsto. Nema tu cile-mile, ni mile-lale! Uzemljeno ime od četiri slova. Bez ikakvog cifranja i dodavanja. Stoga te molim” – namrštila sam obrve – “da me više nikad ne osloviš umiljatim imenom kojim me zvala majka!”

“Nikad više!” – pognuo je pokajnički Al glavu, pa se zacerekao i započeo: “Moram priznati da osim Galje jedino ti nisi službeno promijenila svoje ime. To su pak učinili, kad ih je punoljetnost već dobrano obrasla, Filomen, Maranta i Maša. Novo ime, novi identitet! Novo ime, pa haj'mo u novi, preimenovani život!”

“Mah!” – prekinula sam zanovijetalo. “Svatko je gospodar svog imena. Ako se ime sraste s kožom, a u koži ti je tijesno, zašto ga ne promijeniti? Maranta je pronašla zvučnu formulu kao neku muzičku ljestvicu i u nju uštimala suglasnike i vokale novog imena. I sad titraju u harmoniji, a njihov zbroj je sreća, ukoliko čovjek ima sreće da ga

nesreća zaobiđe. Što se pak Maše tiče, bolje ti je da se ne zabuniš i bubneš njeno krsno ime ukoliko joj se ne želiš zamjeriti. 'Zar ti ne znaš poštovati tuđu volju?' – spustit će nos i napustiti društvo."

"Kad smo već kod toga," – nadovezao se Al – "ti i Filko stidjeli ste se svojih imena i nosili ih pogrbljeno kao natovareni magarci. Teško ste ih pisali i još teže izgovarali. Samo je Galja široka smijeha, jasno i glasno odgovarala: 'Ime mi je Galja, a majka me zove Galinka.' Premda je i to ime ljudima bilo čudno i strano, smjesta su ga prihvatili. 'Ova cura je Lumirova Galinka.'"

"Filomen je već kao dječak" – produžila sam – "smišljao i promišljao kako nevolji s imenom doskočiti. Bacao je svojih sedam slova u zrak kao loptice i sastavljao od njih premetaljke."

"Kao Nemolif, na primjer." – požurio se pojasniti Alarik.

"Jako duhovito." – frknula sam. "Tako proziran Filko ipak nije bio. To bi bilo kao da ja tebe nazovem Kirala. E pa, dragi Kirala, kako ti se sviđa tvoje novo ime?"

Kirala se nakesio i požurio ispraviti svoju nemaštovitost. "Pa da" – zaustio je – "iz Filomena bi se moglo izvući: Molifen, Nefilom, Milonef itd."

"Uglavnom," – upala sam mu u riječ – "sa svim tim inačicama Filko nije bio zadovoljan jer su se sastojale od istih slova. Trebalo ih je bar presložiti u rebus i potom novo ime ugravirati u dragi kamen pečatnjaka. Zatim svakom nametljivcu, kad ga upita kako se zove, pomoliti pod nos ruku s prstenom. Ako u tren oka razriješi rebus zaslužuje Filomenovo društvo. Možda i prijateljstvo."

"Ne čudi me" – promrmljao je Al – "da Filko nije imao prijatelja, iako nije bio u lošem društvu. Družio se najradije sa samim sobom. Možda bi mu najviše odgovaralo ime Nemofil."

Al se časkom zamislio pa nastavio: "Nemofil mu ga dođe kao neki borac bez ljudske podrške. 'Što je roditeljska podrška?' – ispitivao se Filko. 'Majčin poljubac u čelo ili očevo tapšanje po ramenu kad je dobre volje? Ispreplitanje očevih osjećaja s njegovima? Ne dolazi u obzir. I kad bi imao ocu što dati, otkinuo bi od sebe. Umjesto da ostane cio, uvalio bi se u ovisnost.' Filkovi komadići srca u Lumirovu tijelu i Lumirove krhotine u Filkovoju duši. Na kraju bi se sve svelo na okrnjeno ja. A Filkova je deviza bila *Ja sam ja!*"

"Eh!" – uzdahnula sam kad se Al digao sa stolice.

"Danas sam samo u prolazu." – pojasnio je, mahnuo s vrata pa-pa i pritom me oslovio umiljatim imenom kojim me zvala majka.

33

“Ooo, došao si na trač partiju!” – pozdravila sam Kiralu odnosno Alarika i posjela ga za stol na kojem se pušio rusku čaj.

“Tračevi se odnose na svakodnevna zbivanja” – frknuo je moj pajdaš – “a mi raspravljamo o prošlosti.”

“E pa sad ne vidim velike razlike.” – izjasnila sam se.

Al se pak smrknuo kao da sam ga uvrijedila. Da ga udobrovoljim nakapala sam mu malo ruma u čaj i kazala: “Evo ti špirit da ti podigne *spirit!*” Pogodak. Čim je otpio prvi gutljaj nakašljao se i počeo drobiti:

“Tračevi za Beti nisu bili nešto najniže već niže od najnižeg. Ne samo zbog u nepovrat izgubljenog vremena što ga je za sebe uvijek imala premalo, već zato što ogovaranje podrazumijeva donošenje sudova. A tko smo mi da o ljudima sudimo? Od svih živih bića nevine su samo biljke i životinje. Premda posjeduju emocionalnu inteligenciju, nemaju veze s analitičkim razumom. Stoga s njih pada svaka odgovornost. Odgovornost pripada ljudima, a svo zlo što nas je snašlo proizlazi iz zaobilaznja odgovornosti.”

Trgla sam se. Al bi mogao zastraniti u moraliziranje, a za to nisam bila spremna pa sam ga preduhitrila:

“Naravno da ti dušu ne mogu povrijediti krave, makar ih Beti nije voljela, niti te ujesti za srce čičak na putu, ili te baciti u *bad* mak u žitu.”

Al je zagrizao mamac.

“Bolje da si pripovijedamo basne makar ih bezbroj puta čuli nego da se upustimo u raspravu o ljudskoj odgovornosti. Dakle,” – iskapio je Al čaj s rumom – “Beti je velikodušno praštala i kućnom ljubimcu. Jazavčaru koji se svakom strancu prodao za komadić mesa. 'Iako inače sluša na zapovijed' – jadona se Beti – 'teško je podnositi sramotu što ju radi po restoranima.' Tamo se oglušio na sva Betina dozivanja i ušiljenim repom mahao oko susjednih stolova, umiljavao se vlažnim pogledom kao da mu je slina zamutila oči, sve dok nije iskamčio ogrizak čevapčića. U redu, dok su ga gosti hranili. Umiljati pogledi izlivali su se milinom gotovo kao suze zahvalnosti. Čim su pak zalogaji presahnuli darovatelja više nije udostojio ni pogleda, a ne daj Bože da ga je ovaj poželio pogladiti! Kućni ljubimac se okrenuo i uvrijedeno zarežao: 'Pa nisi ti moj gazda!' I potom bi uzdignuta repa odšetao pod Betino krilo. 'Ah,' – smijuljila se Beti – ne mogu mu zamjeriti, premda je lišen svakog karaktera.”

“Tračevi su za majku bili pri samom vrhu negativne ljestvice.” – vratila sam priču na početak. Zatim je slijedila ljubopitljivost. Ne zbog one *Nemoj pitati da ne moram slagati* već zato što je ispitivanje zadiranje u osobnost. Ne ispituj više negoli ti želim reći.

Kazat ću više ako mi se približiš srodnošću. Zabadanje nosa kamo ne treba nije ništa drugo doli neiskazivanje poštovanja. Tu smo se približili nametljivosti.”

“A tek prostačko guranje u prvi plan!” – nadovezao se Al. “Jasno da je onaj” – nastavio je – “tko je slijedio Betine upute ostao kratkih rukava. U današnje je vrijeme nametljivost što se preimenovala u ciljanu prodornost jedna od najpoželjnijih vrlina. Ako imaš muda, čemu bi se ustezao od laktarenja!

“Na izoliranom Kutelu” – nastavio je Al – “niste imali pojma što se događa u selu.”

“Tu si se prevario.” – demantirala sam ga. “Bili smo obaviješteniji i od samih Ljeskindolčana. Za to su se brinuli Lumir i Galja. Galja je izvještavala što ima novog među mladima, a Lumir što se općenito zbivalo u selu. Gutali smo te zgrade i nezgode otvorenih usta. Ako su ih pripovijedali Lumir i Galinka bile su novosti, a ako smo ih čuli od posluže bili su tračevi.”

Al se nakesio i kazao: “Ako je itko u tračevima bio potkovan i na tekućem, to je bio Lunko. Znao je sve o svakom, ali prije svega o Drvenjacima. Kako je preplitao ljudske priče s arboretskima, slušali su ga uglavnom s pola uha ili nikako. Ali kad je napustio boravište u šumi i zabrzao mimo seoskih kuća, Ljeskindolci su znali da se nešto loše dogodilo. I dok je hitao prema crkvi na trgu, Lunko je lupetao otprilike ovako, već prema tome što su slušatelji uhvatili: 'Kad ugasla svijeća posegne za upaljenom lunom, jutro se rodi naopačke. S nogama u zraku, prstima brodi po mraku. Krošnje su u zemlji, korijenje prema Suncu. Otvori se srce, rastvori na vrhuncu. Od miline se rastopi da te više nema, naći ćeš se opet gdje praskozorje drijema.'"

'Što ovaj galimatias ima značiti?' – razbijali su glavu u selu. Ako se netko u šumi objesio za noge onda je jadnik još možda živ. Međutim, pokazalo se da se doklatareni beskućnik kojeg nitko nije poznao objesio kako spada i da je na sprovodu izvan groblja bio prisutan samo Lunko. 'Pa da!' – uskipio je Lumir kao lonac pod pritiskom kad je to dočuo. 'Umjesto da pop tog bijednika bar poškropi' – prasnuo je - 'žurilo mu se s učiteljicom na *rendezvous*! I potom propovijeda: *Ne obazirite se na moja djela već na riječi*. Zatim bi romansu između svećenika i učiteljice popratio vicevima na račun dugih halja pa iz smijeha iznova planuo u bijes.

Lumirova srdžba na kler” – produžio je Al – “potjecala je još ih mladenačkih dana, kad je iz bogate očeve biblioteke izvukao knjigu “Sveta Inkvizicija”. Očito je knjigu proučavao više po ilustracijama nego po poglavljima. Uostalom, što slikama jeze još pisanim mudrovanjem treba nadodati. Ne govore li sve te sprave za mučenje o nadahnutoj mašti ušiljenih kapa? 'Da, sveta Inkvizicija!' – zaurlao bi pred ukućanima i nastavio rigati vatru: 'Zategni, privini, pritegni, zubac po zubac na kotaču strave pa će krivovjerac prije popustiti! Bude li se jogunio i vrištao *Nisam kriv!* ima tu još arsenala.

Samo dalje, ali pažljivo, da se ne prolije ni kap krvi! Od svega je najzanimljivije da su krivovjerci, baš nekim čudom, bili bogatuni!" – zaključio je Lumir udarcem šake o stol. Pritom mu nije bilo poznato" – dometnuo je Al – "jesu li i sve vještice bile bogatunke."

"Uza sve to" – kazala sam nakon poduže šutnje – "otac je bio vjernik. Vjerovao je u život, a život je od Boga. Počeli smo s tračevima" – zabubnjala sam prstima po stolu – "pa me zanima kakve je novosti donosila u kuću Galja?"

"Eh, Galja!" – razvedrio se Al. "Galja je imala usta puna ljubavnih priča. Razvrstavala ih je kao jabuke, po zrelosti. Zelene ljubavi, poluzrele kad počinju rumenjeti, i napokon zrele, vatrenocrvene ljubavi! Upravo ove posljednje zaokupljale su svu njezinu pozornost. Stoga nije čudno da joj je od svih pet prstiju bio najgibljiviji prstenjak na koji će joj zaručnik nataknuti prsten. Gibljiv je i danas u poznim godinama pa zato Zefko ne kaže u vjetar kad veli: 'Da ja umrem prije tebe ti bi već sutradan našla novog muža!'"

34

"Ma nije moguće!" – razrogačila sam oči kad mi je Alarik uručio orhideju. Inače od ljubitelja prirode dobivam drač, razno šiblje s bobicama koje usput ubere u parku.

"Pa je li 8. mart ili nije?" – nasmijao se uglovima usana.

"Izvoli, sjedni!" – hitala sam podebljati njegovu sjedalicu još jednim jastukom jer znam da pati od hemoroida. "Znaš kako je," – glagoljala sam – "prijat će starim kostima."

"O čemu ti govoriš?" – prostrijelio me Al laserskim pogledom.

"U reedu!" – prihvatila sam. "Onda ti dodatni jastuk ne treba!" Pa sam ga počela izvlačiti ispod Alove zadnjice. Presavio se u struku i pritom su mu iz raskopčane košulje provirile sijede malje. Ruke su mi časkom onemoćale, vid mi se nakratko zamutio od kovrčavih dlačica na prsima. Atavizam na djelu, privlačnost iskona, Striborova šuma po kojoj lutaju fantazije. Zna *macho* za moju slabost, svatko žudi za onim čega nema, a mene priroda nije obdarila dlačicama. Zna samodopadni vrug pa se stisnutih usta guši od smijeha.

"E, pa nećeš!" – ubrzo sam se pribrala i naglim pokretom iščupala dupli jastuk ispod njegove stražnjice. "Evo ti!" – klopila sam ga po tintari. "Pa se smij do mile volje!"

Istrgnuo mi je jastuk i vratio udarac, povuci-potegni, nek' poleti perje, međutim u jastuku je spužva, lijevo-desno, gore-dolje, navlačili smo jastuk i mlatarali se po glavama sve dok presvlaka nije puknula po šavu.

"Tako!" – okončala sam dvoboj. "A sad idem skuhati kavu."

Dok je srkao vruću kavu Al se zapiljio kroz prozor kao da mu otamo dolazi nadahnuće i počeo lupetati:

"Upravo sam se sjetio jedne mlade dame dugih nogu što su u hodu lelujale iz uskih bokova, ponekad nesigurne, uglavnom elastične kao da je mišićno tkivo zamijenila

guma, u mrežastim čarapama iz Trsta (tada se mrežaste čarape nisu prodavale na tržišnici), s nogama što su kročile ulicama odskočnim zglobovima koji su razvlačili mrežu kao da su iz romboidnih rupa namigivali kapci i pozivali zamahivanjem trepavica. Bilo je naivaca koji su se u tu mrežu sapleli, ali ona je tražila onog koji će je prepoznati po neobjašnjivoj bliskosti duša, koji će je prepoznati po istovjetnom mirisu čežnje kad providnost nekim čudom sudari dvije privlačnosti suprotna naboja i stopi ih u konačnost.”

“Ovo ti je neka morska priča.” – upala sam Alu u riječ. Premda mi se nije sviđala dopustila sam, s obzirom na orhideju, da pripovijeda dalje.

“Dakle,” – zacerekao se pripovjedač – “naša djeva, odnosno poludjevica iako nije bila djevica nije našla pjesnika. Uzalud je čežnula za onim koji bi je jednom za svagda razdjevio pjesmom o vječnoj ljubavi. Njezin lepršavi hod s izvijanjem listova premetnuo se u tumaranje. Pa ipak je i dalje skupljala razne muške drhatje i žmarce i stavljala ih u ručnu torbicu. Čim se zbirka popunila izokrenula bi torbu naopačke i zacvilila: 'Mene nitko ne voli. Premda me mnogi žele, mene nitko ne voli!'”

“He, he, he! Jako smiješno!” – prekinula sam Ala jer me priča nekako nervirala.

“Uostalom,” – nije se dao smesti brbljavac – “dotična dama kao ni nitko drugi nije mogla živjeti bez ljubavi. Ako već nije našla pjesnika imala je u pričuvu uvijek nekoga tko ju je čekao raširenih ruku. Pa bi mu kazala: 'Znaš da te ne volim, ali možemo prijateljevati.' 'Možda ćeš me ipak, kad me upoznaš' - ustrajavao bi antipjesnik - 'zavoljeti.' 'Zavoljeti te neću, ali ti me svejedno čekaj.' – utješila bi ga djeva i izvela pred njim ples. Sljubljenih nogu, zaključanih pri dnu stopalom preko stopala i prekriženih ruku s dlanovima na ramenu, počela se izvijati od gležnjeva naviše kao neka ugrabljenica što se poniznošću želi iskupiti. Pritom joj se bespomoćnost zrcalila u sivoplavim očima što bi svako malo zirnule na gledatelja i provjeravale kakav efekt postižu. Efekt je pak uglavnom uvijek bio isti. Malo je onih koji bespomoćnost ne žele zaštititi.”

“Baš me briga za nekakvu izvitoperenu namigušu!” – presjekla sam Ala. “Povrh svega, uopće se ne uklapa u naš kvaziroman!”

“Misliš?” – pogledao me ispod oka. I dodao: “Upoznali smo je kod Save kad se sreła s gavranom!”

“Nemam komentara!” – ustala sam da ispratim orhideo-kavalira. Mirišu li uopće orhideje?

Ima dana kad s Alom nije lako. To su dani kad iz sveg grla ori divna pjesma *Ima dana kada ne znam što da radim*. I takav dan je dan današnji. Al je smrknutim pogledom pretraživao po kuhinji, gdje se osim svijećnjaka i mirisne lampice na radijatoru i nema

baš što vidjeti. Zaustavio se na košarici za voće, ne na ogromnoj košari s bilješkama, već na košarici za voće u kojoj umjesto limuna držim pristiglu poštu, reklamno smeće i kameno jaje što mi ga je jednom zgodom podarila Maša. Uhvatio je kameno jaje i stao ga valjati po rukama. A meni je uto palo na pamet kutelsko Uskrsno jaje.

“Znaš li ti” – željela sam ga potaknuti na razgovor – “kako je izgledalo bakino uskrsno jaje?”

“Ne zanima me.” – frknuo je Al.

“E pa, kad te ne zanima” – dočekala sam ga - “onda ću ti ispričati.

Uskrs i Božić” – započela sam – “bili su na Kutelu prave svetkovine na koje se pripre-malo tjednima unaprijed. Od svega je pak najčuvenije bilo uskrsno, ni manje ni više, nego nojevo jaje koje je baka servirala usred francuske salate na velikom, srebrnom pladnju. Danas kad oko nas niču farme nojeva, nojevo jaje je tek poveće ptičje jaje a ne neka atrak-cija. Ali tada, prije Drugog svjetskog rata, kad su nojevi tutnjali isključivo po afričkim savanama, kuhano nojevo jaje što se kočoperilo na ovalnoj tacni bilo je ravno senzaciji. Djedovi i bakini gosti po Lumirovoj lozi, gradska gospoda, zinuli su u uskrsno jaje kao da ih je uročilo i časkom zaboravili na kopuna, slastice od marcipana, jarebice i fazane, i dok su srkali aperitiv jaje se nije udvostručilo ili nestalo, ni blef ni trik, uskrsno jaje je i dalje bilo na pladnju i nametalo se kao čudo na svečano postavljenom stolu.”

Al nije ni trepnuo pa sam nastavila: “Baka što je s ljubavlju prihvatila Beti otkrila je majci mnoge sladokusne recepte, osim naputka za nojevo jaje. 'Možda jednom' – tajno-vito se izvlačila dok je Beti cvrkutala oko nje – 'jednom, ali svakako prije smrti.' – odgo-varala je baka i odgađala, sve dok nisu došla vremena crvenog režima kad se pod vlada-vinom proletarijata urušio stari poredak i kad više nitko nije mislio na nojevo uskrsno jaje. Iza bake ostale su dvije kuharice, jedna tiskana sa svakodnevnim receptima, a druga pisana bakinom rukom, gotovo raspadnuta, povezana vrpcom zavezanom u čvor. Tu su bile finim, ukošenim rukopisom ispisane samo natuknice kutelskih specijaliteta. Niti jedan potpuni recept, samo nagovještaji kao podsjetnici, jer ono glavno držalo se u glavi i prenosilo usmenom predajom. Listajući rukom pisanu kuharicu Beti se nadala da će neg-dje pronaći barem šifrirani zapis za nojevo jaje. Zavirivala je ispod korica, iščitavala izme-đu redaka, ali receptu ni traga. Otad više nitko nije vidio ni umio spraviti uskrsno jaje.”

40

Prije nego se pojavi Al počela sam kopati po brdu papirudije ne bih li pronašla Galjinu priču o izbjeglištvu pa da tu temu stavimo *ad acta*. Međutim, priči ni traga. A koliko je samo Zefko visio Galji za vratom, jer se rok predaje svakim danom skraćivao. Najzad je Galja sjela za stol i opisala tegobni bijeg preko granice u Hrvatsku, gdje smo

proveli četiri izbjegličke godine dok je svijetom pustošio rat. Sjećanja na te događaje objavljena su u godišnjoj ediciji Saveza boraca antifašista, čiji član je od osnutka Zefko. Sa šesnaest godina Zefko je krenuo u partizane i završetak rata dočeka kao zarobljenik u Mauthausenu. Od tada do danas skupljaju se jednom godišnje veterani i odlaze na mjesto stradanja pokloniti se žrtvama.

'Prije si pisao samo govorancije' – puše Galja Zefku za vrat – 'a sad, kad je većina boraca pomrla natovarili su ti i svu organizaciju puta. Umjesto da razmišljaš o popravcima po kući - krov, krov zove! - ti pored ostalog pišeš pozivnice, odgovaraš na poštu, da o telefonima što mi zvrndaju nad glavom i ne govorim. Pritom me čudi da se broj boraca ne smanjuje. Naravno, sad se skupljaju ratni drugovi iz cijele bivše Juge.'

'Borili smo se za pravednu stvar!' – kratko ju presječe Zefko.

'Pravedna stvar, da pravedna stvar!' – sikće Galja. 'Pravedna je stvar što su te poslije našeg vjenčanja u crkvi izbacili iz partije!'

'Pobijedili smo fašizam!' – lakonski zaključuje Zefko i odlazi u svoj kabinet.

'Da!' – viče Galja za njim. 'Ti nisi gradio karijeru na partizanskim beneficijama. Sve što imamo stekli smo krvavim radom da bi na kraju dogurao do svučilišnog profesora. Pritom si zaboravio da sam ja bila udarnik na prugama Brčko-Banovići i Šamac-Sarajevo. Ali zato su mi odbili stipendiju jer su nas držali kulacima. A ono što ti dosad nikada nisam rekla (otvara Galja vrata kabineta) je to da sam i ja s 12 godina bila partizanski kurir. Tada smo još imali ideale.'

"Skrati priču!" – opomenuo me Al, valjda u strahu da ne zabrazdim u komunizam.

"OK. 1941. Etničko čišćenje. Žitelje ljeskindolske ravnice u Njemačku, a njemačke obitelji u slovenske domove. Naravno, Lumir bi mogao ostati na Kutelu jer je savršeno znao njemački, a takvi ljudi bili su potrebni okupatorskoj upravi. 'Štooo?' – urlikao je Lumir po kući. 'Ja, da ću švapskoj čizmi služiti?! Nikada!'

Ja sam se pak s nepune četiri godine čudila čemu takva strka i zbrka. Pa sam uhvatila usplahirenu majčicu za ruku i kazala: 'Prije nego dođu po nas, svi se možemo posakrivati u krošnji kestena. Tko će nas tamo tražiti? Ako se ti ne možeš pentrati, ja ću ti pomoći. Kad vide da u kući nema nikoga jednostavno će otići, a mi ćemo se vratiti.'"

Al je zamahnuo rukom i kazao: "Odjednom omrznuti švapski ipak je Lumira bezbroj puta izvlačio iz nevolja. Zasluga za to svakako ide Lumirovu ocu koji je svojim instrukcijama djeci temeljito utvrdio gradivo. Postrojio bi kćer i sinove po starosti i svakom zadao određenu deklinaciju. Tako je Lumir na njemačkom sklanjao *glupi magarić*, sestra *blesava guska*, a Vir *nadobudni glupan*, s tim da su se prema nahođenju sintagme izmjenjivale. Budući da se nisu smjeli pomaknuti s mjesta, ukopani u stavu mirno, pljuske su izbjegavali samo najsvitljiviji u struku. Za svaki krivi padež ili član

der, die, das pljuštale su zaušnice, a neke su i promašile, ukoliko se učenik brzinom munje pravodobno izmaknuo gornjim dijelom tijela.”

“Meni se pak svaki put tužilo kad je otac u izbjeglištvu spominjao starog slugu. 'Povedite me sa sobom, gospodine!' – bacio se pod očeva koljena. 'Uzmite me sa sobom, gospodaru! I dalje ću vas vjerno služiti.' Lumir ga je podigao i zagrlio: 'Tebi se ovdje neće ništa loše dogoditi. A ja odlazim u nepoznato. Niti sam gospodin, niti gospodar, sve što imam na ovim je zaprežnim kolima.’”

“Skrati!” – zarežao je ponovno Al. Očito pada atmosferski tlak.

“OK. Evo, u najkraćim crtama. Dakle, kad se prisilno preseljavanje zahuktalo Lumir je grmio po kući: 'Najprije treba spašavati djecu!' U pomoć je smjesta priskočila majčina sestra koja je bila udana u Zagrebu. Organizirala je kurira koji je Galju, Filka i mene dočekaao na željezničkoj stanici u Topolovcu i isporučio nas teti u Zagreb. Teta nas je dočekala raširenih ruku i utješila riječima: 'Ubrzo ćete se ponovno sresti s tatom i mamom. Čim se skrase. A do tada, kod mene ste kao u vlastitoj kući. Ujedno je, preko svojih poznanstava, pronašla Lumiru privremeni posao kod jednog zagorskog vlastelina. Nakon vijesti da su djeca na sigurnom, na put neizvjesnosti krenuli su i roditelji. Zbog krave koja je bila privezana na kraju teretnih seljačkih kola Lumir je morao usporiti vožnju. I dok su se kravljim ritmom dotruckali do granice otac je ustanovio da su zakasnili. Granicu su već zaposjeli naoružani njemački stražari. 'Ako te netko što priupita' – obratio se potihlo Beti – 'ti se pravi mutava jer ne znaš na njemačkom ni pisnuti. Ja ću govoriti.' Beti je kimnula i preko bujne plave kose navukla seljačku maramu. Pregovori sa stražarima završili su čašom prvoklasnog vina koje je Lumir držao u demizonu do nogu. 'Obrlatio sam mamlaze' – pojasnio je potom Beti – 'da smo naturalizirani plavooki Nijemci koji idu trbuhom za kruhom.'

Prošli su mjeseci dok nas teta nije ponovno okupila. 'Sad je vaš tata dobio novi i, nadam se, stalni posao. Bit će upravitelj dvorca pa ćete jako brzo zagrliti roditelje.'

I tako se Lumir zaputio na dogovor s vlasnicom. Ne u dvorac nego u prostrani stan u gradu V. gdje je dotična dama boravila. 'Ah, to ste Vi.' – dočekala ga je nakon rukoljuba postarija *lady* razbarušene kose. 'O Vama sam čula sve najbolje.' – nastavila je, posjedajući pridošlicu u veliku baršunastu fotelju. 'Između ostalog,' – zažmirkala je – 'na neki smo način i zemljaci. Naša pradomovina je Bohemija.' 'Ano!, Ano!' – uskliknuo je Lumir s olakšanjem. Pa su neko vrijeme razgovarali na češkom, a zatim je poluplavokrvna dama prešla na posao.

'Premda se nimalo ne razumijem u prihode i rashode' – započela je – 'želim da skrb oko dvorca i imanja preuzmete Vi jer mi se čini da me sadašnji upravitelj potkrada. Pa ako me već netko potkrada, bit će mi draže da to čini svoje.'

Lumir nije ustao već skočio kao oparen. Pritom se fotelja odsrtugala po parketu i maltene prevrнула. Zgužvao je neotvoreno pismo-punomoć i stiskom napola smrvio pečat te riknuo:

'Ja nisam ni lopov, ni tat!'

'Smirite se! Čemu uzrujavanje? Sjednite. To ja pričam sama sa sobom.' – glagoljala je dama raskuštranih uvojaka. 'Kao što vidite,' – nastavila je pomirljivim tonom – 'živim u ovom stanu a ne u dvorcu. Tu smo samo nas dvoje. Ja i moje drugo ja, pa uz čaj brbljamo zajedno. U dvorcu pak ima i drugih glasova. A ja buku ne podnosim. Tek toliko da znate da sam vas opomenula. U zamku se, naime, u noćima ponekad čuje zveket lanaca, a lance nitko nije vidio.'

Lumir što je bio već dovoljno smeten daminim podvojenim ja - jer što ako ga jedno ja primi, a drugo ja otpusti - napokon se nasmijao:

'Milostiva gospođo, ja u duhove ne vjerujem. A što se posla tiče, krajem svakog mjeseca slat ću Vam pismeno izvješće o poslovanju.'

Vlasnica dvorca poravnala je zgužvano pismo i uručila ga novom upravitelju. Poljubac između prstenja i razgovor je bio gotov.

Sljedećeg dana, u kancelariji dvorca, Lumir se sastao s dotadašnjim upraviteljem. 'Ne želim zavirivati u nikakve knjige,' – kazao je prilikom primopredaje – 'zanimam me isključivo postojeće stanje. Od današnjeg dana odgovarat ću za ono što je u ovom času zatečeno. Stoga Vas molim da se primimo posla.' 'Svakako!' – složio se bivši upravitelj, dr. E. i dometnuo: '*Clara pacta, boni amici*.' Lumir koji se naslušao sličnih sentenci od svog oca je pak odgovorio: 'Prije svega, čisti računi, a za prijateljstvo ćemo lako.'

Obilazak imanja i inventura gospodarskih zgrada trajali su cijelo prijepodne, a Lumira je najviše zanimao stočni fond. Kako se stvarno stanje u mnogome nije podudaralo s doktorovom evidencijom, Lumir je svaki manjak bilježio u notes. 'Kod Vas stoji' – obratio se Lumir doktoru – 'da pored bika ima dvanaest krava. Međutim, nabrojao sam ih deset. A ova jedanaesta' – pljesnuo je kutelsku muzaru po butini – 'je moja.' 'Meni je ovoga dosta!' – uskipio je bivši upravitelj. 'Ja sam doktor prava, a što ste Vi? Uostalom, u gradu imam parnicu!' 'Samo malo!' – zadržao ga je Lumir. 'Još nismo ni zavirili u unutrašnjost dvorca.'

U prizemlju do ulaznih vrata stajali su savijeni tepisi i dva sanduka srebrnog posuđa. 'A što bi ovo trebalo značiti?' – pretvorio se Lumir u inspektora, odmatajući perzijske tepihe. 'Pa i sami vidite kakva su vremena!' – prekipjelo je fiškalu. 'Neke dragocjenosti namjeravao sam za gazdaricu pohraniti kod sebe. Zar niste čuli za provale i pljačke?' Lumir je zazvao sluškinju i naložio da se sve stvari vrate tamo gdje su bile. Iako popisivanje interijera nije dolazilo u obzir, Lumir je svojoj sunarodnjakinji pri-

vremeno spasio bar tepihe i srebrninu, sve dok nakon oslobođenja na vlast nije stupio proletarijat.

U prizemlju je bila kancelarija, stan za upravitelja i prostorije za posluđu.

41

Naravno, Al i ja ne bismo se uvijek iznova ponavljali kad bi gradivo bilo savladivo. Da gradivo nije borba s nepredvidljivim ishodom svaka rasprava ostala bi bespredmetna i suvišna. Ali borba za Boga, kako mu se približiti, sveudilj traje, kao nikad dokončana simfonija što bruji svemirom. Njezina harmonija je vjernicima zvanje, a njezini disonantni odjeci bogotražiteljima izazov.

Otkako se znamo Alarik i ja govorimo o Bogu, vrtimo se oko središnjice, oko same srži života i tako mu se udaljavanjem približavamo. Od malih nogu opsjedala nas je tajna, srce nam je trnulo u treperanju što je onkraj zavjese, iako je sve oko nas tajna, od makro- do mikrokozmosa u čije se postojanje i funkcioniranje zadubljuju i poniru znanstvenici koji poslije svakog novog otkrića nabasaju na novu nepoznanicu, pa se postavlja pitanje je li naš svijet uopće spoznatljiv i u materijalnom što prelazi u nematerijalno, gdje se krije ključ neodgonetke, dodir s duhovnim, prepreka koju ni najsavršeniji instrumenti ne mogu izmjeriti, sveinteligencija unutar Sveegzistencije, nedostupna razumu, tajna nad tajnama, što se objavljuje kao vrhunadnaravni tvorac vidljivog i nevidljivog, Bog, koji je ugradio djelićak svoje nepromjenjive esencije u čovjekovu dušu i time joj prema srodnosti, povrhu slutnje, ustupio i moć spoznaje, Čovjekoljubac, koji želi bez prestanka s čovjekom komunicirati s ciljem da ga nakon svih koprcanja i zabluda ponovno privede k sebi.

Razmišljamo o Bogu u trenucima, satima i danima, kad mu prestanemo slati ljubavna pisma, ili nam se pisma ispisana škrabotinama i crnom tintom vraćaju s naznakom: Primatelj nepoznat. I tad mozgamo jer gubimo povjerenje u sebe, bez oslonca dušu nam rasloje tjeskobe i porazi pa se nađemo na ispodlokanom tlu, bez temelja i uporišta, uvijek nanovo nezaštićeni na brisanom prostoru, na stranputici zaborava tko smo i komu pripadamo, na izglažanom putu, gdje nam se pridruži glagoljivi suputnik, majstor riječi, napasnik i zlotvor, uništavatelj nade s mnogo imena, najčešće preodjeven u strah pred budućnošću koji relativizira postojanje ili huška na otpor i tad mi, nas dvoje malovjernih, zavapimo: 'Bože, zašto si nas ostavio?'

“Unutar okvira zadanosti” – prozborio je Alarik – “vjera je proces. Vjera nije nešto statično, a kamoli ustajalo već permanentna budnost nad mislima, htjenjima i postupcima, a tebi i meni prečesto ispari iz uma naša malost pa podlegnemo egocentričnom ranjavanju, ili nas podjarme brige pa se prepuštamo čemernom neizlazu, ili dopuštamo

da nas zavede jeftini cinizam u donošenju paušalnih sudova i tako svakodnevno sitno klecamo i padamo. Ako ne čenimo zlo, ne opravdava nas opća dobrohotnost, jer to nije mlakost, već nemar spram sebe i drugih, eskiviranje i ugađanje sebi. Monaška crta naših karaktera sili nas u povlačenje i čuvanje začahurenog mira koji nije mir od Boga, već ljudski nemir.

Ljudski mir-nemir” – nastavio je moj sugovornik nakon poduže pauze – “je bijeg pred rastrojstvom u nama i u svijetu ne bi li se u tišini ublažila neimaština u duši. Mir od Boga je pak utvrda sveimanja i blagostanja. Ljudski mir je kula od karata, Božji mir je kula od temeljaca. Ljudski mir-nemir je prošupljenost usredotočenosti na sebe koji nema što ponuditi, Božji mir je ispunjenost preko ruba što se široke ruke razdaje. Ljudski mir-nemir opaža ljudske mane, Božji mir vidi Čovjeka. Ljudski mir-nemir uzmiče i sklanja se pred nečovječnošću, Božji mir se susreće s ljudskošću. I taj susret je susret s Bogom koji je svoju božansku ljudskost dao za čovjekovu božanskost.

Umreženi smo u Božje ustrojstvo i Stvoritelj koji nas poznaje po imenu zove nas ponaosob kad potrgamo njegovo tkanje. Ono što učenjaci nazivaju paradoksom, u vjeri je Božja intervencija. Ono što u znanosti odskače od očekivanog i logički predvidljivog, u vjeri je milost. Ljubav iznad pravde, dar bez zasluge. Nemoguće postaje moguće, uzročnost otpada, posljedica je spoznanje.”

Alarik je utihnuo, zanimemio do odsutnosti, muk se račistio u kristalno ozračje iz kojeg su izronile mračne sjenke moje mladenačke prošlosti, fleke na duši, kad me patnja nije učila poniznosti već me gonila u ralje protivljenja. Dotad mi nitko nije rekao da me Bog želio i volio prije mog postanka i ja sam odbijala patnju kao nepravdu što su mi je kao uteg oko vrata objesili drugi i vikala: 'Bože, gdje si?!' Otresala sam muku s ramena, a muka me sve dublje sabijala u zemlju; Bože, gdje si? Umravljeni su mi udovi i čine me nepokretnom; gdje si? Zurila sam u nebo i govorila: 'Zašto si me odbacio? A ako nisi, kako ti se ovako zakinuta i okljaštene ljepote mogu sviđati? Kamo se ovako ružna i ovako nevoljena mogu zaputiti? Ne želiš me posrnulu, a ja bez ljubavi ne mogu živjeti. Ako ne zaslužujem' – mrmljala je divljačka oholost što se izokretala u autoagresiju i želju za kaznom – 'neću Te ni moliti.' Tim više što mi je onaj koji poznaje moju nepostojanost drobio u uho zimzelene apokrif: Možeš se ti iskobeljati i bez njegove pomoći. Dug ti i ovako ostaje, koliko god se kinjila krivicom. Što te priječi da si priuštiš njegov dar – slobodu izbora?

Jesam li zato izazivala svoju nemoć ne bih li uvidjela da mogu bez Božje potpore? Umišljala sam da sam lomljiva poput pjene, a ispalo je da sam tvrde šije. Čim sam se rogoborenjem odmetnula, smatrala sam da je kazna izгона dovoljno upečatljiva. Boljelo je boljelo, da su mi trnuli zubi. Boljelo kao da me bičem oplazio oko gležnjeva i ispunio usta gorčinom.

*Kao voda razlih se,
sve mi se kosti rasuše,
srce mi posta poput voska,
topi se u grudima mojim.
Grlo je moje kao crijep suho
i moj se jezik uz nepce slijepi:
u prah smrtni bacio si mene.*

Psalam 22

Ni tada mi Bog nije okrenuo leđa. Uvijek s licem prema meni. Zato ne znam što je straga izvezeno na Njegovu plaštu.

*Prešutjet sam htio,
ali kosti mi klonuše od neprestana jecanja.*

Psalam 32

Alarik se prenuo iz zadubljenosti i prostrijelio me pogledom.

“Dolaskom Emanuela” – naglasio je – “sklopljen je Novi savez koji vrijedi do kraja svijeta i babilonski princip taliona se preinačuje. Ne traži se više oko za oko, ni zub za zub. Ne traže se više žrtve paljenice da mirisom Bogu budu ugodne. Ne traže se žrtve prinosnice. Ni droba, ni plečke od junca ili ovna. Ni jarčeve žrtve okajnice. Ne traži se više krv za krv, ništa pokvarljivo što podliježe raspadanju. Ništa više od tijela, čak ni od zjenice, sve dok nije prinesena bogoljudska žrtva za opravdanje ljudskih prijestupa. Otad se uspostavlja novo načelo koje glasi - Ljubav za ljubav.

Ljubav je nepobjediva snaga što mimo htijenja poražava neljubav. Ljubav je istoznačnica za praštanje, čije se izvorno značenje poistovjećuje sa slobodom. Tajna nad tajnama do vijeka ostaje, ali je zato Isus Krist sveprisutan u tajni otajstva.

42

'Što ćemo, bako?' – oslovio me mladač iza štanda na placu. Još neki dan istog bih trena ispallila: 'Zar smo nas dvoje u nekom krvnom srodstvu a da ja to ne znam?' Ili, kako se snašla moja poznanica odgovarajući na isto pitanje: 'Kad bih ja bila Vaša baka Vi biste bili gospodin!'

“Prilično neotesano!” – namrštio je Al obrve i dometnuo: “Trebao je bar reći 'Što ćemo, bakice?'”.

“Nego što, strikane!” – klopila sam Ala po ramenu pa smo se počeli smijati. Hihotali smo se kao blesavi, a bome smo itekako znali kome i zašto.

“Jesi li pronašla Galjinu priču?” – upitao me Alarik čim je otpio prvi gutljaj kave.

“Nisam.” – slegnula sam ramenima.

“S obzirom na tvoj šlamperaj” – frknuo je – “to me i ne čudi, pa ćemo se osloniti na naša sjećanja.”

“Pričaj!” – ponukala sam ga dolijevanjem kave.

“Dakle,” – započeo je Al – “akcija: preseljenje. U ogromnim škrinjama na zaprežnim kolima truckali su se i uljani portreti Lumirovih predaka i Betina violina. Dok je Beti uoči bijega zamatala portrete muževih praroditelja i stričeva, Lumir se zaputio u spavaću sobu i zastao pred povećanom fotografijom s vjenčanja u izrezbarenom tastovom okviru. Promatrao je ženino lice, zgoditak svog života, punokrvnu ljepoticu koja ga je dvaput otklonila, Betino lice što se osmjehuje s bijelom čipkastom čarlston kapićom što je čedno skrivala njezinu bujnu kosu, u bijelom svilenom kostimu, s niskom perli oko vrata i prebačenom srebrnom lisićom preko ramena. Fotografija s vjenčanja do koje Beti nije držala podsjećala ju je tek na pogrešan korak, prešutni promašaj i zatvor, a s vremenom kako se moda mijenjala postala je čak i smiješnom. Usporedno s vremenom tekao je i njezin tegobni brak i jednom se ipak - kad ste poodrasli uskliknuli: 'Kako si lijepa, majko, na ovoj slici!' - izjasnila: 'Da se bar tako glupavo ne smijuljim.' E sad,” – nastavio je Al – “Lumir je tu sliku pažljivo zamotao u plahtu da bi je kasnije objesio na najvidljivijem mjestu gostinske sobe u dvorcu.

Sav ostali razmještaj prepustio je Beti. Ona je bila privremena gospodarica dvorca, a on privremeni upravitelj dvorskog imanja. Od privremenosti što se razvukla već u četvrtu godinu Lumiru je bujalo srce za Kutelom, a Beti za mirom. Međutim, u ratnoj privremenosti vrijeme ne teče linearno ka zamišljenoj budućnosti, jer je budućnost stalno prisutna u sadašnjosti. Premda sastavljeno od krhotina, ratno vrijeme, razuđeno nasiljem, razderano grmljavinom topova, prošupljeno rupama granata, osovi se i teče vertikalno kao neka hazardna igra providnosti. To više nije vrijeme već nada u život.

Ma kakav život, nada u posljednji trenutak - skamenio se Lumir kad mu je oštrica noža dotakla grlo. Čas prije začuo je Betin krik, upravo kad je protivnika u hrvačkom nadmetanju presavio da ga obori. Vršak još nije zasjekao meso, samo se koža oko udubine ispod Adamove jabučice kružno smežurala kao neki gadno srašćen ožiljak. Krikom - Nož! - trenutno je razlabavio ruke oko oficirova struka i pritisak sječiva je popustio. Borci su se razdvojili, a zatim se Lumir pitomo i preko volje nasmiјao. 'Razumije se da ste Vi jači!' – lupio je njemačkog oficira po ramenu. 'A k tomu ste i mlađi! Pobjeda je Vaša!' Uto su dva njemačka svjedoka strpala uperene pištolje u futrole.

Nož pod grlom, grč koji zaustavlja dah, trenutak života prije smrti kao da je udahnuo otrovni plin što mu se žmarcima razmilio tijelom, smrt i strah, strah i smrt u jednom su život, nagon za preživljavanjem. I tako je Lumir još jednom lupio njemačkog oficira po drugoj plečki i potvrdio svoj poraz: 'Da, Vi ste snažniji.'

Proklet da je *Bumbarov let* koji ga je zamalo stajao glave. Da mu Lumir nije i sam podlegao ne bi Švabu ni izazvao na hrvački dvoboj. Ali, potisnut u drugi plan, gotovo do nepostojanja, poražen i ujedno očaran strastveno uznositim sviranjem, htio je pred Beti izjednačiti rezultat, pa makar snagom svojih mišića. Da, Beti je od svirke dugoprstog oficira gotovo skopnila, sjedeći nepomično u naslonjaču, pravila se da je ravnodušna, a oči su joj zaiskrile već od prvog poteza gudačom. Osupnut virtuoznim sviranjem, zadivljen mahnitošću melodije, Lumir je morao ustuknuti, dok su se njih dvoje, gudač i Beti, kao grom sa zemlje naelektriziranim snopom zvukova vinuli pod nebo. Kao da su gudača gonile pobijene mrtve duše, skupljene u jednog razdraženog bumbara što u letu traži izlaz. Od divlje svirke i Filku su se u uglovima razrogaćenih očiju nabirale suze. A bumbar se i dalje vrtložio, živ i gotovo opipljiv, uskrsnut zvukovima violine. Zujanjem se bijesno zalijetao, mijenjajući u oštrim kutovima smjerove ne bi li pronašao prolaz u slobodu. *Bumbarov let, da Bumbarov let!* Tako ga je najavio oficir stavljajući Betinu violinu ispod brade. I kad je dupkom zvukovima ispunio prostoriju zatulila je sirena. Međutim, nitko se nije pomaknuo. Zamor bježanja. Tek trzaj, pobjeći u sklonište ili ne. Sirena je utihnula, a u gostinskoj sobi se bez prekida sviralo u život, da ga se nadsvira ili prosvira. Svejedno želi li se gudač svirkom iskupiti ili smrti narugati. Njegova izvedba nabijala je ozračje prkosnim pouzdanjem i dok je trajala, muzika je usisala i poništila vrijeme, a u bezvremenu nestalo je svakog neprijateljstva suprotstavljenih strana. Na okupu su se, nepredvidljivim spletom okolnosti, našli samo ljudi.

Sumrak. Lumir i Beti zagrljeni stoje na trijemu i zure u podnožje dvorca, gdje se na prostranoj ledini tabore neprijateljske vojske. Ni jeke od konjskog topota, ni logorske vatre, ni zveckanja oružjem. 'Prošao je dan,' – zaustio je tiho Lumir – 'ali nikad ne znamo što nam nosi noć, a ti si meni danas spasila život. Spasila si mi život jer u žaru pobjede nisam ni primijetio da je Švabo izvadio nož.'

"Tek za večerom" - prisjetila sam se - "kad se Lumir uvjerio da osim najbližih nema nikog u blizini, na površinu je izbila proživljena strava što se praznila urlanjem za stolom. 'Dok su kusali za našim stolom' – počeo je škrgutati – 'morao sam se izmotavati i dovijati kako nemam pojma gdje su partizani. Znam koliko i svi. Da su u šumama. A ja sam obiteljski čovjek. Izbjeglica u privremenoj službi. Zaokupljen familijom i brigom za imanje. Odakle mi onda vremena da se bavim politikom? Ali da su njuškali po kancelariji...' – odjednom se zagrcnuo i nakratko zastao. Srećom je neki dan predao

vlasnici potvrdu o oduzetim posljednjim kravama što ih je partizanski kurir odveo u nepoznatom smjeru. Ali jednu muzaru ipak nisu pronašli. Da bar za djecu bude mlijeka! 'Štale, svinjci i hambari se prazne!' – vikao je za stolom. 'Ali nećeš više dugo, krvožedni *Führeru!*' – zagrmio je da smo glavama poniknuli u tanjure. 'Bježite na svim frontovima!' – povisio je glas u urlik. 'Izmiče vam tlo pod nogama! I partizani vam stežu omču oko vrata! Evo vam *Blitzkrieg!* Njime ste, doduše, progutali pojedine zemlje,' - stupnjevalo se kričanje – 'ali vam zato *Drang nach Osten* nikad neće proći! Dat će vam Rusi kao Napoleonu po repu i bježat ćete kao zečevi *Drang nach Berlin!* Zar brkati maler ne skuplja već i djecu, kao nekoć križari?! *Za Kanonenfutter!* Da se krvopija napije i njihove krvi! Sve za *Führera!* Sve za Treći *Reich!*' – tresnuo je šakom o stol.

U kratkom predahu, umrtvljeni i pogureni od dernjave, čekali smo nastavak. Nikad se ne zna. Možda će Lumir kao neki dan početi oponašati Hitlerov govor naciji? Kriještanje na njemačkom bilo je tako uvjerljivo kao da je pred nama podignutom šakom mahao sam *Führer*. U tome bi se Lumir mogao mjeriti sa svakim cirkuskim imitatorom. Događalo se da je predstavu završio i sanjivim pjevušenjem *Lili Marlen*. Međutim, tada je nakon udarca šake o stol iznebuha utihnuo. Unezvjerenim pogledom preletio je prostoriju do kuhinje i potom se *sotto voce* obratio majci: 'Je li cura otišla?' 'Pa znaš i sam' – odvrtila je Beti – 'da su joj uši napunili lancima što noću zveče oko dvorca. Stoga ne želi ovdje noćiti.' Lumiru je odlanulo. Zatim se sivim, zapovjedničkim očima zapiljio u Galju, Filka i mene. 'Da niste nikom ni pisnuli tko ovamo zalazi i o čemu se ovdje razgovara! Vi ste samo djeca, a i zidovi mogu imati uši. Srećom je djevojka što pomaže majci otišla. Čini se privrženom, ali nikad se ne zna tko je tko. Može se partizan presvući u ustašu ili obratno! Stoga, šutite! Šutite kao zaliveni! Ako vas netko nešto priupita, odgovarajte: *Ne znam. Ili: Pitajte oca ili majku. Jaaasnooooo?!*' I Galja što je sutradan trebala partizanskom kuriru predati pismo, prva je kimnula i kazala: 'Jasno!'"

"Nakon što se izvikao" – nastavila sam – "otac bi se duševno obnovio. Stoga je mogao zaspati najčvršćim snom a da ga nije probudila ni grmljavina topova. Ono što nije izbacio na javi, ipak se produžavalo glasnim govorenjem u snu. I kad je Beti pred jutro začula 'Neka vrug nosi prodavača magle!' znala je da je iz njegovih snova izvjetrio i posljednji akord *Bumbarova leta.*"

"Za razliku od njega," – nadovezao se Al – "Beti je spavala kao na iglama. U hukanju noći razabirala je šušnjeve, a između toga prekapala po brigama i strahovima, sve dok ju san ne bi svladao. Međutim, te noći nikako nije uspjela usnuti. Na prstima je otapkala do vaše sobe, Filku i tebi izravnala skvrčena koljena, blagosloвила vam san, pa opet na prstima natrag. Kad je legla u bračni krevet mrki pogled violiniste i dalje ju je

uhodio, zavukao se pod plahte i zatim se razlio po njezinoj koži kao omamljujuća kupka milovanja bez tvarnih ruku, jedan samcati pogled prilikom ulaska oficira u gostinsku sobu, zastrt kao da ga je prigušio treći kapak što je priječio da žar izbije na površinu, nedvosmislen i ustezljiv, pritajeno izravan kao oštri pogodak od kojeg se Betino srce uleknulo, neka je, Beti je taj mrki pogled poznavala od rane mladosti i povremeno se grijala tim ugarkom, ali tada je, nakon zasljepljujućeg bljeska gudačevih očiju, još stigla primijetiti njegov letimičan pogled na fotografiju s vjenčanja. Otad nadalje njemački oficir se na Beti više nije osvrnuo, ali je slatkoća zatomljenosti ostala u neraspršenoj snazi koja doživljaj pohranjuje, za razliku od snage mišića koja ostavlja okus prolazne ništavnosti. Nije se osvrtao očima, ali se zato osvrnuo gudačom. Ošamućena glazbom, Beti je zapravo po prvi put čula kako može u rukama tog bljedunjavog Nijemca zvučati njezina osrednja violina. Ispod gustoće kompozicije brujalo je titranje alikvotnih tonova, usporedna međumuzika kao treperava pratnja što je bojila glazbu tamnosvijelim nijansama, muzički *chiaroscuro*, sve dok se ispod i iznad nije stopilo u bjesomućnu raskoš zvukovnog vatrometa. Beti je sklopila oči kao da se utrnula s čarobnim korijenom ispod jezika. To je korijen što posreduje u razmjeni duša, a očituje se kao strujni udar što naletom prokrvi ne samo dušu već i tijelo. Preplavljenost milinom prosijana kroz iluziju, a za Lumira ubod stvarne goričine, preplavljene nevjerom što se zbog nematerijalnih dokaza kao izvrnuta iluzija lako pobija i teško utvrđuje.”

“Začudo,” – prekinula sam Alarika – “otac se uopće nije uznemiravao oko prve majčine ljubavi što je buktala između dvoje školaraca. Od susreta do susreta, od susreta do mimoilaženja, kad se mrki pogled momka poput sjemena zaglavio u Betinoj čežnji i prerastao u zametak koji se nikad do kraja nije razvio. Suzdržani i preponosni, stidljivi i prezaljubljeni, kočili su iskorak jedan prema drugome i na raskrižju putova ponijeli sa sobom nedozreli plod neugasle i neiskazane ljubavi. Godine su prolazile, Beti se udala na Kutelo, a Mrki pogled je u međuvremenu diplomirao i ostao živjeti u glavnom gradu. 'Još se nije oženio.' – doznala bi Beti svaki put kad se susrela sa školskom prijateljicom. 'Kao da te čeka.' Najzad je ipak osnovao obitelj i to je bio – *Zbogom*.”

“Ne, to nije bio *Zbogom*.” – uskočio je Al. “Kad ste već odrasli Beti je jednom prilikom spomenula pred Galjom: 'Htjela bih ga još samo jednom vidjeti. Onako izdaleka' - dodala je sanjivo - 'da me on uopće ne primijeti.' 'Pa to bar nije nikakav problem!' – priskočila je smjesta Galja. 'Živi u Ljubljani kao i ja, pa ti mogu upriličiti susret.' 'Ah, ne, ne.' – odgovorila je školarka nakon kraćeg premišljanja.”

“Jednom zgodom kad sam bila u Ljubljani Galja je preda mnom rasprostrela dnevne novine. 'Gledaj!' – trknula me. 'Što da gledam? Što da tražim?' 'Listaj!' Okretala sam stranice i kad sam došla do osmrtnica Galja je kažiprstom zapiknula u crni okvir.

Pročitala sam zvučno ime i prezime i umah mi je bilo jasno. Galja je uzdahnula i rekla: 'Nadživio ju je deset godina.' I dok smo zurile u crna slova znala sam da u tišini odaje počast majčinoj prvoj ljubavi. Zatim je izrezala osmrtnicu i stavila je do pohranjenog čuperka majčine kose. Suspregnula sam se da nad čuperkom ne zaplačem, ali sam u tišini odala počast Galji."

"Što se pak Lumira tiče" – privodio je Al priču kraju – "on tlapnjama školarke nije razbijao glavu. Njega su ugrožavali samo svih fela prisutni muškarci. Uostalom, blesan je onaj koji blago nije zgrabio, a sretnik je onaj što priliku nije propustio.

43

Kako smo Al i ja ustvari sumorni tipovi iako vani kotiramo kao zabavljači, *dummer Augusti* svoje vrste što se sprdaju na vlastiti a sve manje na tuđi račun, a za stjecanje prijateljstva odnosno naklonosti nema bolje preporuke od ruganja vlastitim kiksevima i promašajima, odlučili smo da i za sebe zadržimo mjehurić smijeha. Zadatak našeg druženja trebao bi biti sat-dva igranja u vidu verbalnog loptanja, bez obzira na rezultat i broj pogodaka. Pogodak može i ubiti, ali to je rizik plesanja po užetu taštine ili raščišćavanja uvrnutih bolova. U neku ruku, u vjetar posijani *l'art pour l'art*.

"O čemu ćemo danas, druškane?" – dočekala sam Alarika. "Treba mi nešto što će me ispuniti. Nedostaju mi arboretske priče ili bar neka nepročitana pjesma. Ili neka knjiga koju nitko ne traži, o kojoj se ne govori, a potom se pokaže kao otkriveno blago."

Alarik se časkom zamislio pa se domislio.

"Mogu ti servirati kraj Balogove *Pjesme za svaki dan* što glasi otprilike ovako:

... I vidimo da smo život obukli naopačke,
unutra lice, podstava van."

"Naše igranje sastoji se u tome" – dometnuo je – "da razderemo podstavu i dočepamo se lica."

"Pa to svo vrijeme bezuspješno i radimo!" – uzviknula sam. "Ljuštimo svoja i tuđa lica. Svoja hajde-de, ali u čemu je smisao ljuštenja tuđih lica?"

"U igri!" – začepio me Al.

"*Give me five!*" – ispružila sam ruku i nakon zvučnog pljeska bacila pred suigrača tri smotuljka što sam ih sfrkala uoči njegova dolaska.

"Izvuci! U smotuljcima su teme o kojima ćemo danas razglabati, a odnose se na Kutelo, arboretske priče i dvorac."

Al se smjesta latio posla i zaokružio dlanom povrh papirića, kružio i kružio te usto dizao i spuštao dlan, lutrija, kao da se radilo o zgoditku života, sve dok ga nije privukao namagnetizirani smotuljak u sredini, zlatna ribica što ispunjava tri želje. Shodno

tome i njegovo lice poprimilo je dostojanstveno odmaknuti izraz pa je izvučeni papirić počeo pažljivo i usporeno odmotavati, kako već dolikuje šifri. Naškubio je usne i pritom izvijanjem obrva pleo upitne grimase. Uz neartikulirano mrmljanje približio je odmotani smotuljak nosu pa ga opet udaljio, kao da ne vidi dobro ili moj švrakopis ne zna pročitati. Najzad je temu počeo sricati pa se kod prvog od dva sloga predomislio i nastavio slovkati:

“D' kao ...” - ugrizao se za jezik jer sam znala kamo smjera. Savio me smijeh, ali se Al pogledom ispod oka htio još naknadno uvjeriti jesam li shvatila koja riječ na 'D' je naša prva asocijacija.

“Idemo dalje! 'V' kao vucibatina. 'O' kao - o, ho, ho! 'R' kao rit, naravno Kopački. 'Aaa' kao podstavom izokrenuto ja. 'C' kao – Crkni, gluposti!”

“Svaka ti čast!” - odala sam mu priznanje i prošla dlanom povrh njegovih maljavih prstiju. “Izvukao si dovrac, pa izvoli!”

“Bio rat ili mir, ti i Filko tražili ste od malena čudesnost. Za tebe je već čuđenje graničilo s čudesnošću, a za Filka je začudnost bila ravna bedastoći. (Uzdahnula sam. U čuđenju je ostao djelićak moje nevinosti.) Vratimo se dvorcu!” – podigao je Al obrve. “Da je zjapio u ruševinama sasvim sigurno nikog ne bi privlačio. Međutim, podignut na brežuljku i vidljiv izdaleka, mamio je neokrnjenim pročeljem i parkom starih stabala sa stražnje strane što ga je dijelio od sela u dolini. Prilaz dvorcu bio je pak uređen kao da se svakog časa očekivao posjet stare dame. Između dva prilazna kraka što su se kod trijema spojili u kameno stubište kačoperio se vrt sa cvjetnim lijevama o kojima se brinula Beti. Na dnu dvorca gospodarske zgrade i štale, do njih ledina, gdje su se u hitrim pokretima smjenjivale prijateljske i neprijateljske vojske. Čim bi otperjale, ti i Filko stuštili ste se niz perivoj, ka logorištu, u potrazi za čudom.”

“Eh,” – upala sam pripovjedaču u riječ – “cupkali smo po toj izgaženoj i stoptanoj zemlji laganim nogama kao po čarobnom tepihu. Razgledavali i zavirivali na mjesta gdje su bili razapeti šatori, vrtjeli se oko ognjišta što su još tinjala, a ja bih se zapiljila u žeravicu, ne rastapa li se u njoj možda kakav zlatni prsten s čudesnim okom koje će vatra poštediti, prsten što ga je uoči smrti bacio u oganj mladi vojnik, a onome tko oko prstena pronade bit će podarena moć da vojnika-ljepotana oživi. I tako smo šarali po otiscima konjskih kopita u nadi da ćemo pronaći nešto čarobno što će nas čarobnošću sjединiti. 'Nije moguće da nitko nije ništa izgubio ili zametnuo, ili pak sakrio u duplji drveta, tim više jer su se vojske uvijek na brzinu spremale, gonjene oštrim zapovijedima. U toj žurbi ili strahu netko je mogao ispustiti i dušu što je u vidu grlice čučala na grani. Ili zaboraviti bar neki talisman.' - mozgao je Filko. Recimo, talisman u obliku bodeža s nepoznatom prošlošću koja bi mogla progovoriti

ukoliko bi se toplina drške od Filkovih ruku izjednačila s toplinom ruku prvobitnog vlasnika. I tako smo njuškajući logorištem uzduž i poprijeko nastavljali potragu. Umjesto dragog kamena ili bodeža pronašli smo, osim otpadaka, kakav u blato ukopani, zahrđali džepni nožić, polomljenu vilicu ili krezubi češalj. Međutim, nikad se ne zna. Uostalom, tko bi od potrage za duhom u boci odustao. Pa smo i dalje, kad bi se vojske povukle s poprišta, jurili na logorište. Doći će jednom dan kad će se naš trud isplatiti. Doći će dan nagrade!

I došao je! Taman sam ušiljenom olovkom koju sam maznula iz Filkove pernice počela kopati oko prozirnog zelenog stakalca od razbijene boce, zatučenog u zemlju. Stakalca što je virilo iz sasušenog blata kao dragulj i blijeskalo mi u oči. Srce mi je preskakivalo i pulsiralo od navale iščekivanja. Samo oprezno zašiljenom olovkom, da ga ne oštetim, pažljivo oko njega da ga ne okrhnem, nježno da ga ne ogrebem; otkopavala sam dragulj kad se prolomio usklik otkrivenja. 'Našao sam!!' – proderao se Filko. Na Filkova usta progovorio je milenijski Arhimed i ponovno uzviknuo *Našao sam!* Časkom sam utrnula pa odbacila već posve zatupljenu i izglodanu olovku, zaboravila sam čak i na dragulj što se zelenkasto iskrio i poskočila iz čučnja uvis kao da su me odbacile opruge madraca. 'Što?! Što?!' – urlala sam u trku sto na sat i napokon zajapurena stigla do Filka. 'Štoooo?' – izdabila sam posljednjim dahom. Filko je kažiprst uperio u kup konjskih figa iz kojih se još pušilo, i da ne bi bilo dvojbi, potvrdio: 'Konjski drek!' Mlatila sam ga šakama sve dok nije prestao urlikati od smijeha.

'Moramo kući!' – odjednom se Filko smrknuo i dodao: 'Otac samo što se nije vratio. Ako se u kočiji iznenada pojavi stići ćemo prije njega ako prečicom nabrusimo pete.' Dok smo trčali popipala sam se oko vrata i odahnula - tu je! 'Tko zna zašto ti je kupio lančić?' – upitao je Filko. 'Za sedmi rođendan!' – odbrusila sam. 'Nevolja je u tome što ga prije spavanja moram skidati, a ujutro ga često zaboravim staviti. Iako sam navršila tek šest godina, otac je kazao: 'Kupio sam ti zlatni lančić unaprijed, za sedmi rođendan.' Ustvari me taj lančić žulja jer se bojim da ću ga izgubiti, tim više što me otac neki dan zaskočio pitanjem: 'Nosiš li moj lančić?' Zastidjela sam se i otrčala Slavi, djevojci što pomaže majci i zamolila je da mi ga stavi oko vrata.'

Alarik se počeo protezati i pucketati prstima.

"Čini mi se" – promrmljao je – "da lančiću nedostaju još neke karike. Tiha večer, na primjer. Jedna od rijetkih tihih večeri kad vas je Lumir skupio oko stola. Sjedeći do Beti, s njezinom rukom u svojim, pogledao je djecu, svakog ponaosob."

"Galja i Filko izdržali su pogled," – uplela sam se u priču – "a ja sam trepnula jer se na meni zadržao najdulje. Kao da je na mene stavio točku. Nenačiknuti na očev neočekivani mir, uzvrpoljili smo se prije nego je zaustio: 'Zar ne bi bilo lijepo kad biste dobili brata ili

sestricu?' Galja je uskliknula i zagrlila majku, a Filku i meni zastao je dah. Zar otac poslije mog rođenja nije obećao majci da sam ja zadnje dijete? 'Zar nakon mog umiranja' – zadržtao je Filko – 'majka nije izjavila: *Čemu na svijet donositi još jednog patnika?* Što ako je dijete zle kobi jednom priupita: 'Zašto si me rodila?' Zar nije to pitanje pročitala u njegovim očima kad ga je otac krikovima i drmusanjem oživljavao dok je umirao od difterije?'

'Novi život čvršće bi nas vezao.' – začuli smo opet oca. Svoj pogled je ponovno zadržao na meni, a zatim ga spustio na lančić. Filko koji je promatrao sa strane odmah je shvatio. Čim je očev pogled kliznuo na lančić dobio je odgovor. Dakle, lančić nije dar za sedmi rođendan nego obična potkupnina! Zatim se otac digao, kao da želi protegnuti noge. Primio me u naručje i odšetao sa mnom do prozora. Okrenut leđima ostalima, šapnuo mi je u uho: 'Ako ti kažeš majci da ćeš se prinovi radovati, ona će te poslušati. Ti si njezina mezimica.' Usput mi je namjestio lančić i stavio kopču iza vrata. Lančić me gušio. Ponovno je sjeo do majke i u moje ime kazao: 'Malička će se veseliti bebi, zar ne?' U njegovu pogledu što ga nije skidao s mog lica nije bilo ni zapovijedi, ni ukaza, ni prijatnje. Iz inače zastrašujućih sivih očiju sipila je plavičasta blagost, skrušena kao molba koja kleči. 'O, majko moja, majčice!' – bacila sam se majci u zagrljaj i kroz šmrncanje procijedila: 'Veselit ću se djevojčici.'

"A ta djevojčica" – zaključio je Al – "ugledala je svijet osam mjeseci kasnije. Što se pak lančića tiče, još se nisu posložile sve karike."

44

Kako stari, Alarik se drži kuće kao krt podzemnih rovova. Izroni tek kad grane Sunce, a sad se upravo proljetno zelenilo razlistalo. Neću mu dozvoliti da zasjedne u kuhinji već ćemo se odmah otpremiti na Savski nasip.

"Ma, što će mi Savski nasip!" – odbio je prijedlog i usidrio se u stolici. "Da si mi spomenula neko netaknuto mjesto" – počeo je mrmljati – "gdje ljudska noga još nije kročila, vrijedilo bi porazmisliti."

"Ou, jeee," – zavukla samo po kaubojski – "a gdje je to? Gdje je na kugli zemaljskoj mjesto kamo osvajačka, bjelačka noga nije zagazila? Takvo mjesto nazivam mjestom nezagađenosti. Nema ga više ni na Mjesecu, ni na planetima! Stoga, ustaj i nalijevo krug i idemo! Za šetnju nasipom bar imamo dovoljno love. Potrošit ćemo je na slušanje ptičica."

Prije negoli je počeo izmišljati razloge da ostanemo u kući bacila sam mu na prepad jaknu preko ramena i počela ga gurati prema vratima.

"Čekaj malo!" – odjednom mi je sinulo. "Bez obzira na ptičice, imaš li ti love u džepu? Znaš kako je Lumir govorio: 'Ako te prvo kukanje kukavice u proljeće zatekne

bez para u novčaniku ostat ćeš cijelu godinu bez kinte.' Maranta se drži tog pravila kao zakona."

Al je stao izokretati džepove i počeo se pravdati da je penzija još daleko, sve dok nisam izvrnula svoj buđelar i napunila nam džepove metalnom monetom. Na izlazu dohvatila sam rekete za badminton, kad me Al ščepao za zapešće i procijedio:

"Hvala lijepa! Zar ne vidiš da vani puše vjetar?!"

"OK, ni meni se baš ne trči za otpuhanim lopticama."

Dok smo koračali nasipom igrivi povjetarac bez određenog smjera vrtložio se po krošnjama stabala, a ponekad zaplesao ispred naših nogu kao izazovni vragolančić u vidu prašnjača lijevka. Između topola, vrba i žbunja nadvisilo se, tu i tamo, poneko dugovječno, ponošeno stablo.

"U raspucanoj kori" – tumačila sam pratitelju – "nalaze se zapisi napjeva svih ptica što su ikad slijetale na to drvo. Možeš ih čuti ako na stablo prisloniš uho."

"Naravno." – frknuo je Al. "Tvoj sluh je tako istančan da možeš čuti i kako trava raste!"

Zatim se zagledao u ogromnu krošnju javora pa ustanovio: "Dakle, to je ptičja kuća. Ali, bilo bi mi draže da se umjesto cvrkutanja navrh krova pojavi guslač na drvetu."

"E, dragi moj," – opomenula sam trabunjatora – "ovakvim lupetanjem krademo Bogu dan. Uostalom," – dometnula sam – "gdje je guslaču na drvu violina?"

"Nigdje!" – presjekao me Al, zabrunđao ariju iz *Guslača na krovu*, pa se duboko nakašljao te izustio: "Vratimo se mi vremeplovom na Betinu, odnosno Filku namijenjenu violinu. Prema načelu sve ili ništa, Filko je nakon *Bumbarova leta* donio neopozivu odluku. Tim više što je od virtuozne svirke obolio, kao da mu je bumbar snijeo jajašca ispod kože. Kako se češao raznosio je jajašca kao šugu po tijelu i uskoro na njegovim grudima nije bilo mjesta gdje ga nije svrbjelo i boljelo. Najzad se zaputio na logorište kao da će tamo pronaći neku ljekovitu travku što će ga od nenadmašive izvedbe odalečiti. I tako je nabasao na pravog, živog bumbara sa svilenim donjim krilcima."

"E, da!" – prisjetila sam se. "I tom prilikom bila sam uz brata. Upravo kad je Filko podigao nogu iznad hrušta vrisnula sam 'Neee!', kad je bratac ušiljenom petom naciljao, zdrobio i raspljackao kukca. Čim ga je pogodila bumbarova smrt Filko je ozdravio. Koža na grudima odmah je zacijelila, a na peti gdje se otisnula bumbarova smrt, odebljala i postala otpornom. Što se pak mene tiče, *Bumbarov let* nije me potresao do te mjere kao Filka, pogotovo jer me Galja često nazivala bumbarom."

"Jer ti si prije svega" – primijetio je Al – "ludovala za pticama što krilima rezbare nebom i sanjalicama bacaju u krilo komadiće oblaka."

“Iako sam odavno odsanjeni sanjalica” – namrštila sam se – “plave ptice mog djetinjstva ipak ne mogu zaboraviti. Ponekad pomislim da sam ih izmaštala, pogotovo jer ih nikada, ni prije ni poslije izbjeglištva, nisam više vidjela. Kao da su pripadale dvorcu, odnosno tom zagorskom krajoliku. Ne znam ni gdje su noćile i jesu li bile ptice selice. Tek križarile su obodom ponad dvorca kao mili glasnici što nose meni nepoznatu poruku. Pratila sam njihov let zatravljenim pogledom i govorila: 'Plave ptice, što mi želite priopćiti?' Umjesto odgovora začula bih njihovo svadljivo kriještanje što je bilo daleko od biglisanja kao cvrkut od graktanja. Nadglasavale su se ptičjim krikovima i šarale nebom bez ustaljene putanje, brodile zrakom vitkim tijelima, a na zemlji se čak pograbile oko nekog crva. Unatoč svemu, ta dernjava meni je bila milozvučna kao svako ptičje glasanje. Ponekad se pokoja ptica odvojila od raštrkanog jata i upozorila me na sebe parajućim povikom. Možda zbog tog kričanja ljudi za njih nisu marili. A što bih ja dala da su mi iz ruku ključale proso ili bar slijetale u gnijezda koja sam im pravila! Opsjedalo me kako se s tim plavim pticama zblížiti iako im nisam znala ime. Pa sam prisluškivala što ljudi govore ne bi li netko jednom plavu pticu spomenuo po imenu. Makar nekom opaskom. Na primjer, plava ptica ta-i-ta pozobala je pamet tom-i-tom. Obratila sam se ukućanima, ali su me svi redom otpremili zamahom ruke. Nekog stranog, pa čak ni Slavu koja me ponekad češljala, nisam htjela priupitati jer bi na pticu obratila pozornost i time mi ju otela. Ovako neimenovane, plave ptice bile su samo moje.”

Al se pravio da pozorno sluša, a zatim je na sva usta zijevnuo i ubrzao korak.

“Kud si navro, čovječe?” – povukla sam ga za rukav.

“Brzim hodom” – protumačio mi je – “ne skraćuju se samo fizičke udaljenosti nego i dosadne priče!”

“E pa onda,” – odvrtila sam – “do mosta imamo još dosta. Taman toliko da dovršim priču o plavim pticama. Dakle, logorište nije privlačilo samo Filka i mene, već podjednako i plave ptice. Kad nisu raskapale oko govana, skakutale i grebale po skorenom blatu, to je meni bio znak. Pa sam im govorila: 'Hajde, umiljate plave ptice, iščeprkajte mi iz zemlje neki prstenčić, a ja ću vama zauzvrat načiniti gnijezdo gdje god hoćete!' Što se mene tiče, ja sam svoj dio pogodbe izvršavala. Pravila sam im gnijezda od blata učvršćena isprepletenim grančicama. Ako već plavu pticu nisam mogla držati u rukama, ostavit će mi u gnijezdu bar svoje jaje. Neka gnijezda vjetar je otpuhao, druga bi se opet raspala, a u onima što su se zadržala u rašljama - jajetu ni traga.

Napokon mi je sinulo što gnijezdima nedostaje, pa sam zasukala rukave. Najprije sam skinula jastučnicu sa svog jastuka i baš kad sam škarama odrezala vrh inleta i počela čupati perje pogodio me u leđa Galjin prijeteći glas od kojeg mi se nakostriješila kosa. 'Pa što to izvodiš, vraže mali štetočinski?!' – dreknula je da mi je iz pune šake

počelo ispadati perje. 'Ostavi me na miru!' – planula sam. 'Ako u gnijezdo ne stavim perje nikad mi plava ptica neće snijeti jaje!' 'O, bumbaru, bumbaru, bumbaru blesavi!' – uzdisala je Galja i otpratila me do trijema.”

“Pa kad ni perje u gnijezdu nije upalilo” – nastavio je Al zadirkivanjem – “onda smo opet počeli buljiti u nebo. Kako ptice u letu repovima crtaju geometrijske likove, krugove i zvijezde. Kad-tad će plava ptica povući završnu crtu i zvijezda će se jednim krakom zabosti u zemlju. Ako dotrčiš prije negoli se lik raspline u gnijezdu će se pojaviti jaje.”

“I pojavilo se.” – nadovezala sam se. “Ali ne u gnijezdu već u rukama momčića mojih godina što smo ga Filko i ja sreli u parku. Časkom smo se svo troje promatrali, a zatim sam se obratila dječaku: 'Što to skrivaš u rukama?' Kad ih je rasklopio – na svakom dlanu po jedno pjegavo, plavozeleno jaje. Skamenila sam se. Je li to istina ili priviđenje? Jesu li to zaista jaja plave ptice ili prikazanje što će nestati kad zažmirim i ponovno otvorim oči? Međutim, jaja plave ptice su još uvijek bila tu, na dječakovim dlanovima. Pohlepno sam ih gutala očima, a momak se smijuljio, smatrajući me očito trknutom. Uto se otrestim glasom javio Filko: 'To su obična jaja od vrane, a ne od nikakve plave ptice!' 'Pa što onda?' – okomila sam se na brata. 'Zar jaja plavih ptica mogu biti ljepša od ovih? Što hoćeš u zamjenu?' – obratila sam se molećivim pogledom vlasniku jaja. I prije nego je išta odgovorio skinula sam očev lančić s vrata. 'Ne dolazi u obzir!' – ustuknuo je momak i stavio ruke iza leđa.

Uz mene je bio Filko što je trampu ravnodušno promatrao. I dječak koji je zvjerao u mene kao da sa mnom nešto nije u redu, pa sa stvorom udarenim mokrom krpom ne treba trgovati.

Uglavnom, jajeta se nisam dočepala. Ili se momčić prestrašio posljedica, ili je jajetu zbog moje neutažive želje vrijednost poskočila do astronomskih visina. Tek, morala sam se pomiriti da su jaja vrane bila nekupljiva i čistim zlatom lančića koji mi je za predstojeći sedmi rođendan poklonio otac.”

“Za danas mi je šetnje dosta.” – odjednom se ustobočio Al. “Tim više što su mi od kovanica po džepovima otežale noge.”

“Eh,” – slegnula sam ramenima – “šteta što ovako punih džepova nismo čuli kukavicu.”

Odmjerala sam iz profila uznositu Alarikovu pojavu što se lagano zabačene glave unatrag očito bavila visokoparnim mislima. Shodno tome, korak mu je bio mladenački razgiban, kao u mačora što ide u svatove, u neku ruku nehajan i gotovo razmetljiv,

kad me odjednom prepaio urlikom i pritom bijesno zaškripao parcijalnim gebisom. Od divljačke srdžbe što je pokosila sve živo oko sebe nije zacvokotalo samo okolno bilje već su se ukočile i moje šupljikave, osteoporozne kosti.

“*Shit! Shit! Shit!*” – siktao je zapjenjenim ustima i otirao s cipele pseće govno. To ti je idila u prirodi!” – najzad se otpuhao i nastavio potplatom vući po rosnoj travi.

“E moj čovječe,” – usudila sam se pripomenuti kad je s Alove cipele nestalo i posljednjeg ugruška izmeta – “u buduće me nemoj plašiti jer ovakvo škrgutanje zubima podsjeća me na Lumira.”

“Vjerojatno je za to imao razloga.” – presjekao me sugovornik.

Nastavili smo špansiranje oprezno pipajući nogama između busena trave i naišli na davno posječeno stablo. Eh, kako me svaki truli panj obrastao mahovinom uvijek nanovo raznježi i ujedno ražalosti – pomislila sam, kad je tišinu prekinuo Alarik.

“Nije Lumir kao ti jadikovao nad posječenim stablima iz sentimentalnih razloga nego zato jer je protupravna sječa ujedno bila i krađa. A on kao upravitelj dvorskog imanja nije mogao to dopustiti.

Kao u pravilu, scene su se najčešće odigravale kad ste posjedali oko stola. Upravo kad je Beti podijelila juhu na vrata je nahrupio stajski sluga i zadihan preko grla istresao: 'Dolje u šumi sijeku stogodišnja stabla! Lugara što im se suprotstavio pretukli su na mrtvo ime! Leži u lokvi krvi! Kazali su' – počeo je zamuckivati i obarati oči glasonoša – 'kazali su, da živu glavu nećete iznijeti ukoliko se budete u njihova posla pačali!' Škrgut zubi nadglasala je škripa stola i stolice što ih je Lumir odgurnuo silinom uraganskog naleta kojim se osovio. 'Osedlaj mi konja!' – zarežao je na slugu. Na bijelom stolnjaku ostala je raspljuskana juha i nakupine rezanaca.

Pripijen uz konja kao plamen uz vatru, Lumir je zastao na obronku šume. Rzanje i propinjanje konja zaustavilo je sječu pa su se drvosječe podbočili na sjekire. Pod žarkim ranojesenskim Suncem sječiva su poput smrtonosnih ogledalaca svjetlucala i svakim nagibom odbijala prijetnju ravno u Lumirove oči. Nije Lumir obnevidio isključivo od bljeskanja sjekira već su hipnotičku moć njegovih očiju rastočili krvožedni pogledi četvorice na jednoga. U njihovoj nepokolebljivoj namjeri Lumir je nepogrešivo razabrao smrt. Priljubio se potkoljenicama za trbuh konja i zategnuo uzde da su se životinji iskolačile oči. Konjski njisak što je proparao nebo bio je tek preneseni krik čovjeka, povratni trzaj, što se kroz uzde oslobodio iz zategnutih jahačevih vratnih mišića. U kratkom predahu razlabavljena omča smrti. Nimalo nije sumnjao da će ga zatući kao psa bude li im se suprotstavio. I tko će u ovom ratnom rasulu istraživati ubojstvo jednog izbjeglice, tim više što je smrt bila svakodnevnica. Našao se na poprištu gdje su se stekli svi uvjeti za djelo bez svjedoka. Jer četvorica su bili jedan ubojica sa četiri sjekire. Lumir

je itekako znao da ta pučka alatka na selu ima dvostruku svrhu. Stvorena da obara stabla, a može se upotrijebiti i kao neki obredni predmet za istjerivanje pravice. Sječivo siječe, a ušica sjekire tupim udarcem presuđuje.

U prijetećem muku što je potrajavao Lumir je bez riječi mogao okrenuti konja i odjezditu istom brzinom kojom je dogalopirao. Iako se odlučio povući, ali tako da posve ne izgubi obraz, izložio se kao da ga je opčinila nevjerica. Nikako nije uspijevaio shvatiti kako netko uhvaćen na djelu tvrdokorno ustrajava u nedjelu. Nevjericu je potkrijepila jeza, užas mržnje kojom su drvosječe piljili u njegovo lice, opomena kao ponovno dražkanje smrti što ju je osjetio kao gmizavu zmiju duž kralježnice.

Nadlanicom je otro znojno čelo pa se obratio jednom od drvosječa kojeg je prepoznao kao povremenog težaka. 'Nisi li ti jučer poslao svog dječaka s košaricom gljiva?' 'Poslao sam,' – otpovrnuo je težak – 'ali niste željeli primiti!' 'Sve ima svoju cijenu, a mali nije znao kazati koliko blagve koštaju. Što je s lugarom?' – upao je zatim u privremeno primirje. 'Neće grom u koprivu!' – zaorio se smijeh. 'I s polomljenim rebrima' – dometnuo je gljivar – 'sigurno se dovukao do kuće.' Lumir se uspravio u sedlu i šćepao trenutak popuštanja napetosti. Umjesto goluba na grani stezao je vrapca u ruci, i prije nego trenutak otprhne letimičnim pogledom obujmio je svu četvoricu pa kroz zube procijedio: 'A sada se gubite odavde! Dok sam ja ovdje upravitelj nećete bespravno otimati, da ne kažem krasti!' 'Dodijati će tebi briga oko tuđeg imanja!' – začulo se gotovo u jedan glas. 'Čuvaj ti radije svoju glavu!' – istupio je kolovođa i premjestio sjekiru iz lijeve u desnu ruku. Za njim su se povel i ostali, poigravajući se drškama. Zabava je počela. Ne bi li potaknuo smijeh, oglasio se ponovno predvodnik: 'Dotepenec koji bi upravljao domaćima! Goni se odakle si došao! Zar će nam dotepenec, iliti dojde, zapovijedati?' – prolamalo se kroz grohotanje.

Lumir je podbo i zaokrenuo konja. Najzad su ga dotukli, ali ne sjekirama. Po leđima mu je bubnjao podrugljiv smijeh kojim su ga ispratili, ali zbog toga nije pognuo glavu. Rana koju je zadobio boljela je posred grudi. Nije on izgubio obraz zato što nije uspio obraniti tuđe imanje nego stoga što mu je rana raznijela lice. Pa je razobličan potjerao konja, a u srcu je bez prestanka nabijalo: Dotepenec! Dotepenec! Dotepenec!

Dotepenec je za Lumira bio drugi izraz za kamenovanje. Iskusio ga je već kao dječak kad ga je otac poveo u svoj rodni kraj u Češkoj gdje su ga opkolila djeca, daljnji rođaci, što su se sprva radoznalo vrtjeli oko bratića, a zatim se kao nekom pogrdom okomili na njega uzvicima 'Slovinec! Slovinec!', da bi ga zato u Sloveniji zadirkivali sa 'Čehiček! Čehiček!' sve dok nije odrastao. Tada bi kamen doletio straga, a potpis je glasio: Pamac! Stranac! Svugdje stranac!

Dok je jurio čistinom između drveća Lumir je povezoa sva ta sjećanja u jedno s uvijek istim značenjem: izgon. Izgon! Pa je opalio konja korbačem i urliknuo pod nebo: 'Kutelo, dome moj! Tamo sam se rodio, tamo je moja zemlja!'

(Bez obzira na mjesto rođenja prvo pokoljenje ožigosano je tuđinstvom. Taj žalac nepoželjnosti u vidu disonantne snošljivosti između odbijanja i prihvaćanja osjetio je i njegov stariji brat Vir koji je već u pučkoj školi pokazivao darovitost za crtanje. Tada je njegov učitelj izjavio: 'Vir je izuzetno talentiran, ali šteta što nije naš.')

Tijekom godina Beti je naučila poprečno slušati Lumirove snove. Eliminirala je ono što je već čula na javi. Te noći se trznula kad je Lumir zaškrgetao zubima. 'I taj bi me lupež mitio gljivama!' Iza toga je plitko usnula, sve dok ju opet nije predramilo stenjanje: 'Kutelo, dome moj! Kutelo, dome moj!'

Kad se Lumir vratio vikom je svima ispričovijedao o okršaju, kako je rekao, s barabama, ali ni na javi, ni u snu nije pisnuo o onome što je kao neizbrisivu sramotu pokopao duboko u sebi, najdublje, zapečatio iza sna ne bi li dotepenec potonuo do nepostojanja. Ni izvana ni iznutra se ne vidi, pa nitko ne treba znati da je obilježen.

Utihu noći prekidalo je posamično puškaranje, ali je Beti do potpune budnosti rasanio neobičan zvuk što je dolazio negdje od kule dvorca. Potisnula je grč u grlu i pogledala duboko usnulog muža. Ne, neće ga probuditi. Tim prije što se zveckanje nije ponovilo. Samo jedan krug po pločicama ispred pročelja, jedan krug opomene što je zamro u parku."

46

"Što mrmljaš? Ništa te ne razumijem!" – povukla sam Alarika za rukav.

"Velim" – prozborio je moj subesjednik – "da se Lumir nikada nije uspio otarasiti svog lovačkog instinkta. Uloviti lupeža na djelu pričinjalo mu je jednako zadovoljstvo kao ustrijeliti vepra, divljeg zeca ili jarebicu. Da bi bio uspješan, lovac mora biti ranoranilac i na prizorište stići prvi. Nisu samo Ljeskindolčani znali da Lumir ustaje sa zorom, već su to ubrzo shvatili i dvorski sluge i težaci. Lovili su se međusobno, pa tko će koga uhvatiti za rep.

Međutim, tog maglovitog, jesenskog jutra, kad su ptice iz svih kljunova žagorile budnicu, zaputio se u izviđanje drugim poslom. Uzeo je košaru i krenuo prečicom, preko parka, ka voćnjaku gdje je na bočnoj padini sazrijevala kruška. Dva dana unazad gazio je rosu istom stazom, ali bez košare. Stao je pred stablo i znalački mjerkao plodove. Isprepipao dostupne voćke, a zatim privukao granu s vrha i provjerio nisu li gornje kruške, što su grabile više Sunca, zrelije od donjih. Nisu. Premda su se rumenile, još uvijek su trpko mirisale. Doći ću sutra, kad budete sočnije - poručio je kruškama

i otpustio granu da je otresito odskočila u krošnjju. Sutradan su voćke bile nabijene sokovima, ali se ispostavilo da su sokovi još tvrdi, a vjerojatno vuku i na kiselo. Doći ću stura – obećao je kruškama – kad posve omekšate. Tek takve će koristiti Betinu mlijeku što se skuplja u žlijezdama kako plod u njoj raste.

I evo ga sada, s košarom u ruci, gdje po treći put gazi rosnom travom. Pred očima mu Betine dojke kao zrele kruške. Kruške mu dolaze ususret, a dojke se njišu na grani. Kruške mirišu na mlijeko, dojke vonjaju na kruške. Grudi mu nadima zora što tjera krv po njegovim žilama, kao da se krv pjenuša, prskaju mjehurići da bi tim suviškom snage mogao podići Beti na ruke i nositi je do nakraj svijeta. U slabinama ga obara želja - neka! - nije je htio probuditi jer je zapala u čvrsti jutarnji san upravo kad se on probudio, neka sa svojim nabreknulim trbuhom počiva, njegova žena Beti, slatki plod što umjesto koštice u sebi nosi novi plod. Iznenadit će je kad se vrati sa sočnim voćkama i tad će ona obaviti ruke oko njegova vrata, tad će - nabrat će ih punu košaru - i tad će Beti, ah, u svakom slučaju bit će ganuta njegovom pozornošću. Pa ga je preplavila toplina, odsjaj vlastita žara i tako je napredovao više mirisom nego vođen okom, poput noćnog leptira što nepogrešivom putanjom leti prema ženki. Uostalom, put je predobro poznavao, pa bi i žmireći mogao stići do cilja.

Evo ga, gdje malo raširenih nogu poluslijep stoji kao ukopan. Premda se razdaniilo, protrljao je pa razrogačio oči i potom se nepomično zapiljio u drvo. Časkom je pomislio da mu je vid zamutila mrena što su je stvarale Betine dojke dok su se u hodu lelujale pred njim i salijetale ga cijelim putem. Bit će da je zbog toga promašio stablo. Ali nije! 'E, ljudi moji,' - zaškrgutao je zubima - 'ovo je van pameti!' Navalio je na krušku kao da se sukobio s nekim podlim prevarantom, pa je prodrmao i stresao izdajničko stablo, iako na njemu nije bilno nijedne jedine voćke. Ispod krošnje samo svježi tragovi bosih nogu što su hitale u selo. I potom se Lumir nasmijao. Kao da je njegov bijes usisalo drvo. Zatim se više zbog navike ili dosljednosti zaputio tragom kradljivca. 'E, lopovski stvore,' - mrmljao je - 'da si mi ostavio bar jednu krušku na peteljci! E, tate, tatiću, da mi te uhvatiti!' Uto je došao do puteljka što se jednim krakom račvao ka selu, a drugim prema dvorcu. Zastao je na raskrižju i nakon kratke dvojbe krenuo uzbrdo. Sad ga je samo brinulo da nikoga ne sretne s praznom košarom. Oprezno se došuljao do kule pa premjestio košaru u ruku što je bila okrenuta zidu, i potom velikim koracima zagrabio ka ulaznim vratima. Na trijemu je bacio pogled na kružno stepenište i po drugi put ostao zatečen priviđenjem. Ali, ne! Vid mu se posve razbistrio. Na stubama je stajala košara, dupkom puna naslaganih kruški. I Lumir je stao i gledao, gledao i stajao, te najzad promrsio: 'E, moj dugoprstiću, i Bogu si težak, ali neka ti bude!'"

“Kod doručka” – nastavila sam priču – “otac nam je ispriopovijedao jutarnju zgodu, a potom je majka nadodala svoju.

'Mi se čudimo' – kazala je Beti – 'jer je nešto slično na Kutelu nezamislivo. Drugi ljudi, drugi običaji. Nije dovoljno što smo se naučili njihova govora, već bismo trebali naučiti i njihove misli. Budući da imaš napretek svojih briga' – obratila se ocu – 'nisam ti ni spomenula događaj s proljeća, kad si iz grada donio sadnice tulipana i hijacinta. Dok su djevojke čistile i grabljale po perivoju, uz Slavinu pomoć zasadila sam ih na gornje grede. Sljedećeg dana zatekla sam umjesto zumbula bijele narcise. Iako me zasmetalo, rekla sam si ovako: ako ste mi poklonile narcise, niste ukrale hijacinte. Samo je šteta što ste bez pitanja zatrampile. A što reći o jučerašnjim kolačima koje ste uslast pojeli? Našla sam ih na istom mjestu gdje su se danas pojavile kruške. Ako su kolači poklon, kome zahvaliti? Ako su ponuda, kome platiti? Pokušala sam iz Slave izvući tko je na stubama ostavio zdjelicu s kolačima, no ona je samo slijegala ramenima i vrtjela glavom. Potom je pogledom zastala na mom trbuhu i kazala: 'Danas će biti lijep dan.'

'Ne fantaziraju samo djeca o čudima.' – zaključio je Lumir.”

Čuda se događaju.

47

Vraćanje u djetinjstvo podrazumijeva i gledanje u oblake. Bar što se mene tiče. Kad mi se ukaže prilika, poput drevnih augura promatram noćno i dnevno nebo, naročito kad se između sedefastih pukotina komešaju olujni oblaci. U njima vidim lepezu ljudskih likova što se sastavljaju i raspadaju kao da mijenjaju maske. Evo, na primjer, nasrtljivca s nakostriješenim obrvama ponad crnih rupa što se nasmiješio i pretvorio u krezubicu. Krezubicu učas proguta novi oblak, recimo u liku djeve, i čim ta dama razodjene dojku prekrije ju novo, tek obrisima naznačeno poprse Adonisa. U svakom slučaju, zanimljiva družba. Likovi se neprestance oblače i presvlače, a potom zagrmu i sijevne, i sva ta vodena škvadra pljuskom pljusne na zemlju.

Vele da je mudrost življenja u Sada. Sada je ono što jest. Modificiranjem Sada, vrijeme ispred ili iza, izokreće zbilju, a riječi mogu poprimiti suprotna značenja i tako se uhvatimo u stupicu proturječja pa skaćemo sebi u usta. Užasna potreba za uljepšavanjem udaljava nas od istine. Apsolutna istina je Bog. Naši životi su samo varijacije osobne istine.

Evo, sada čekam Alarika. Čekanje je u budućnosti. Sada se vani sprema oluja. Vjetar podbada teške oblake što se naguravaju i bočno trkaju, prijeteći prolomom oblaka. Na vratima zvoni Alarik. Čekanje se pretvorilo u Sada, a sada je već iza nas. Tu filozofskog proturječja nema. Proturječje je nastalo tek kad sam s kišobranom u ruci dočekala

svog pajdaša i pozvala ga na pohod po kiši. Blijedo me pogledao kao da sam šenula, pa frknuo: "Hvala ti lijepa na takvim radostima!" Uto se smračilo, oblaci su se stopili u bezoblični crni pokrov koji je malo zatim raspolutila munja.

"Uff!" – stresao se Al pa procijedio: "Ako ti je već toliko stalo do oluje možemo si uz kavicu dočarati nevrijeme što je pustošilo nad dvorcem."

Premda to nije moj prvi grijeh, Al pronade načina da mi ga asocijacijama podmetne i izvuče na vidjelo.

"Dakle, na dvorac se u kasno poslijepodne stuštilo nevrijeme kakvo seljani nisu pamtili. Otac je sjedio u svojoj kancelariji, Beti je uz Galju poslovala po kuhinji, Filko se s vjevericom u krletci zavukao neznano kamo, a ja sam sa Slavom bila u radnoj prostoriji gdje je djevojka čihala gušćje perje. Otac mi je naložio da Slavi pomognem. Umjesto pomoći ja sam skakutanjem kružila oko nje, maznula šaku paperja i prosula ga po njezinoj kosi. Kako nije reagirala, počela sam je zavitlavati u otprilike ovakvom stilu: 'Kitiš li se ti, Slavice, gušćjim perjem? Nipošto, jer ti nisi guska. Iako si lijepa, napraviti ću ti perjanicu pa možeš s njom otperjati svom dragome. Samo pazi da dragi ne pomisli da mu je u naručje doletjela guska!' Slava je nastavila čihati kao da me nema, kad je iznebuha u parku zahučalo. Uslijedila je tutnjava, zatim grozomorni prasak i lomljenje drveća, spustio se gusti pljusak što je učas zamračio prostoriju. Slava se prekrizila i pala na koljena, drhtavim šaptom izgovarala molitvu, a mene je taj prizor pobožnosti ispunio neobuzdanim smijehom. Dok sam hihotala, ona je zazivala Majku Božju, a malo zatim dogodio se udar koji je rasvijetlio prostoriju kao da se upalilo tisuću žarulja. Vatreli grom me smlavio i spržio. Časkom sam nestala kao da me s lica Zemlje pomela ognjena sila, dok mi nije sinulo da živim i dalje, i da klecam na drhtavim koljenima, da me zapravo ubio strah. Užarena munja u obliku polumetarskog diska pulsirala je pred prozorom. Kako se pojavila, tako je i nestala. Premda mi ni vlas nije pala s glave oči su mi se ispunile suzama jeze, pa sam otrčala majci i sumanuto je grlila. Ne treba ona znati što je tome prethodilo, ono što ne zna majčicu ne može ni ražalostiti, ronila sam uplakanim licem u njeno biće, grljenje je bilo moja ispovijed, a ona me nježno tetošila i gladila po blond loknicama te govorila: 'Ah, kako se moj anđelčić bez razloga prestrašio.'

Naravno, osim Slave i mene nitko od ukućana nije vidio rotirajući disk što je unutar oboda buktao vatrenim zubljamama i prasnuo pred mojim, a ne Slavanim, prozorom. 'I što sad tu treba cmizdriti' – negodovao je otac – 'kad se oduvijek zna da su oluje prirodne pojave.' Međutim, Slava je znala da je to bio znak, sama po sebi razumljiva posljedica, a ja sam do večeri već zaboravila na nemili događaj, tim više što je Filko potvrdio da su munje i gromovi prirodni fenomeni. Sjetila sam se tog znaka mnogo

kasnije kad sam shvatila da je znak bio Božji prst, opomena, upućena mojoj, blago rečeno, neobuzdanoj objijesti.”

“No dobro!” – razvedrio se Al i nastavio priču. “Kako pljusak nije jenjavao, a uz to je dvorac tonuo u tamu, Beti se obratila Slavi što se spremala kući. 'Slavice, ne mogu Vas pustiti po ovakvom nevremenu. Ostanite i prenoćite ovdje. Naša djeca Vas vole. Spavat ćete svi zajedno, pa što Vam se može dogoditi?' I tako je Slava, kako je potom kazala, na svoju propast ostala.

U dječjoj sobi samo tri kreveta, pa je Slavicu u svoj ležaj najprije domamila Galja. Čas su hihotala da se krevet od smijeha uvijao, čas šaputale da se krevet primirio. Šaputanje se odnosilo na partizane i ustaše, a smijanje na okrugle rime što su priličile dvanaestogodišnjoj Galji i sedamnaestogodišnjoj Slavi. Krevet je pak počeo poskakivati gore-dolje kad se ispod pokrivača začulo: *Dođi mala, hop, hop, hop, kad se smrači mi pod snop!* Ili: *Dođi mala, kada pukne zora, gdje je ljubav, ljubiti se mora!* Ili: *Dođi mala, da ne vidi mama, leći ćemo gdje je meka slama!* I tako se ljubavna internacionala nastavila u istoj maniri, a završila je ovako: *Dođi curo iz mojeg sokaka, samo pazi da ne vidi baka!* Dok su se stihovi uhvaćeni smijehom u kolo šumno vrtjeli po sobi, Filko se pravio da spava. Hitovi te vrste bili su ispod njegova nivoa. Zato je pak načulio uši kad je Slava počela pripovijedati o dvorcu. Dvorac ne bi bio dvorac, koliko god po nastanku bio mlad, a da ga ne prati tajanstvena priča. Bez legende bio bi tek patvorina što imitira dvorac. Ukratko, od Slave ste doznali da dvorac posjećuje duh grofa koji je zario nož u grudi seoske ljepotice jer mu je uskratila pravo prve noći. 'Istina ili ne,' - slegnula je Slava ramenima - 'ali slika što visi ponad kamina točna je preslika uboge djevojke. Tako se bar priča po selu.' Najzad Filko nije više mogao izdržati pa je prevalio preko usta: 'Znaš li gdje je bodež?' 'Otkud bih znala.' – odvrtila je Slava te prigušenim glasom još tiše dodala: 'Znam samo da me ovdje, kad se smrkne, strah. Jedni se kunu da se u ponoć ponekad čuje ridanje, a drugi da oko dvorca zveče lanci. U svakom slučaju, duša ubojice zarobljena je u grijehu.’”

“Od te priče” – uzela sam Alu riječ – “razbudili smo se do posljednjeg živčanog končića. 'Dođi sad u moj krevet!' – moljakala sam Slavicu. 'Dođi! Pa nisi mi skinula ni lančić!' – zanovijetala sam sve dok se Slavica nije skrasila do mene. 'Znaš li' – zagrlila sam je oko vrata – 'znaš li' – šapnula sam joj u uho – 'kako se zovu plave ptice?' 'Otkud bih znala?!' – otrsela se Slava i priklopila: 'Možda bih znala da su pjevice kao slavujji, na primjer. Po njima sam dobila ime jer pjevaju u vrbiku pokraj naše kuće.' 'Pa nisi ti Slavujka' – obrecnuo se Filko – 'nego Slava! Samo ne znam po čemu si slavna?' 'A ja ne znam' – otkresala mu je Slava – 'odakle tebi tako duga jezičina!' Najzad smo pozaspali kao klade, kad je iza ponoći vrisnula Galja koju je probudio Slavin krik. 'Što je?! Što je?!' – trljala je Galja oči, pa drmusala Slavicu što se ukupila do mog kreveta. 'Što se

dogodilo?' Slavica je pak i dalje bez glasa drhturila i kolotala očima, te najzad kroz cvokotanje izustila: 'Zar niste čuli?! Zar niste čuli lance!?'

Oca nisu probudili ni lanci, ni Beti, već buka i žamor iz dječje sobe, vrtlog straha što se poput mravljih nožica razbježao kućom i zakucalo na vrata roditeljske spavaonice. 'Kakvi lanci?!' – viknuo je Lumir i u tren preko pidžame navukao hlače. Zaputio se prema ulaznim vratima, a ostala čeljad je cupkala za njim. I tako smo sabijeni u klupko strepnje čekali. Ništa. Otac je zamahnuo rukom i kazao: 'Vratimo se na počinak.' Upravo kad se okrenuo oglasilo se kloparanje lancem. Željezni zveket zapinjao je i karikama udarao po pločicama ispred dvorca, kod kule zaokrenuo i vratio se suprotnim smjerom, kao da je neka nečista sila zamahnula lancem, i tad se štropotanjem odvijugao sve do naših žmaraca. Slava se hvatala za glavu i kukala: 'Da sam bar otišla kući, a ne ostala ovdje, na svoju propast! Da se barem nisam dala nagovoriti...' 'Što cviliš?' – prekinuo ju je Lumir. 'Evo! Nema ničeg! Sve je utihnulo. Zar da se ovakva jedra cura boji duhova? Ovo što ste čuli nije ništa drugo doli neki pas što se otrgnuo zajedno s lancem. Prema popratnom šuštanju, to su bile pseće šape.'"

48

'Ah!' – uzdisala je Beti. 'Aaaah, te divlje horde što nahrupe na dvorac i za sobom ostavljaju pustoš! Po običaju, pobacaju oružje, polijegaju po cvjetnim gredama, polome ukrasno grmlje i zgaze maćuhice. Uzalud vaš otac dežura dolje, kod logorišta, čim ga obavijeste da se približava neka nepoznata vojska. Uperenim puškama ne može se oduprijeti. *Daj jesti! Daj piti!* Dolje su hambari prazni. Ah, ni juke nisu pošteđjeli. I sad te dvije kamene vaze što bočno krasi ulazno stepenište zjape prazne. U njih zabadaju bajonete kao da su odlagalište za oružje.' Beti je koracala po vrtu, pridizala cvijeće koje nije bilo posve satrto, a Galja i Filko odmaglili su prema parku.

'Ne dežura on dolje zbog maćuhica' - promrsio je Filko - 'nego zato da u dvorac opet ne bane neki vojskovođa koji svira violinu.' 'Ma nemoj!' – narogušila se Galja. 'Dežura da spasi one dvije krave muzare jer se na slugu ne može više osloniti. Zar nije neki dan kočijaš Đuro noću odveo junicu i potom zureći ocu u oči tvrdio kako su je odveli nepoznati razbojnici. Neki odrpanci. Vojska u rasulu, bez oznaka. Tako je rekao. Osim toga, majka je u drugom stanju.' 'A je li zato manje lijepa?' – upitao je Filko. 'Uh, što si bezobrazan!' – otpuhnula je Galja. 'Bezobrazan?!' – začudio se Filko. 'Pogledaj me malo bolje. Imam li dva obraza? Imam! Dakle, mogu biti samo dvoobrazan, a nika-ko bezobrazan!' 'Čekaj, pametnjakovuću,' - ispružila je Galja kažiprst i pridigla Filkov nos - 'da provjerim rastu li ti brkovi!' Filko je pak uzvratio šakom pod rebra. Premda starija svega godinu dana, Galja je spram Filka bila div. Uхватила ga je za zapešće i

stala se smijati. A kakav bi vitez Filko bio da se diva prestrašio? Pa ju je odalamio po bedru. I tako su se neko vrijeme mlatili, hrvali i natezali te se napokon istovremeno predali. Vjerojatno su se sjetili Betinih riječi: *Pametniji popušta*. Neriješeno. Ali, uvijek ostaje potpitanje: pamet ili pobjeda? U svakom slučaju, potvrđuje se maksima što ju je iznjedrio neki genijalni mudrijaš, a to je da je pamet jedino blago koje je pravedno raspodijeljeno među ljudima. Nitko se ne žali da premalo pameti ima.

'Premda se na sve strane šuška da se rat bliži kraju' – zagalamio je Lumir – 'saveznički avioni sveudilj tutnje nebom. Ali, dok je kukuruznog brašna i mlijeka u kući djeca bar neće gladovati. Dobro je dok još ima masti da si je možete mazati na kruh.' – prostrijelio me očima.

Eh, masti ima – krčalo mi je u želucu, bijele svinjske masti namazane na kruh od koje mi se sprva povraćalo, ali nema šećera kojim se kriška kruha posipala. I tako sam zapala u apstinencijsku krizu. Da je bilo po momemu, svaki obrok, od doručka do večere trebao bi se sastojati od slatkiša. Prošlo je vrijeme kad sam ispod stola mijenjala batak za komad pite. Prošlo je vrijeme kad je Beti, ne znam odakle, izvukla kakav bombončić. U nepovrat je otišlo vrijeme što se uspomenom nametalo u prisutnu sadašnjost, snovito vrijeme slatkog okusa pod nepcem, kad me švapski oficir posadio na koljena i plavoj arijevskej mašnici tutnuo u usta komadić čokolade. Uzalud je ovisnost o slatkome razvijala moju maštu i tjerala me na razne pothvate. Prevrnula sam sve zakutke i skrovišta gdje je Beti znala sakriti kakvo pecivo za crne dane, provalila u staklenke s pekmezom ne bih li sastrugala barem žličicu marmelade, ali u špajzi od slatkog nije bilo ni 's'. Zato se pak u kuhinji spravlja domaći šećer. Vrtjela sam se oko Slavice što je u ogromnom loncu miješala komadiće šećerne repe, a Beti me uvjerala kako će ta žitka masa biti bolja ne samo od šećera, nego da će okusom zamijeniti čak pravi pčelinji med. 'Probaj!' – puhala je u žličicu kipuće smjese, a meni se od te melase iskrivilo lice kao da sam progutala prokuhanu zemlju.

'Hvali Boga' – dreknuo je Lumir – 'da imamo bar ovo. Dok mnogi gladuju mi još uvijek imamo što jesti! Doduše, maslaca za nas odavno više nema! Od ono malo slatkog vrhnja što se skuplja danima spravlja se maslac samo za gazdaricu.' Pa je iz zdjele izvadio stučenu smjesu i oblikovao je u malu, dugoljastu štrucu. Svečanom gestom stavio je tu deliciju na pladanj, tu raskoš u doba gladi, te je vrteći pladanj zagledavao sa svih strana. 'Taaako,' – zadovoljno se obliznuo – 'a sad na red dolazi ukrašavanje.' Okruglim vrškom nožića počeo je dupsti ornamente i kako je štrucu ukrašavao, na vrhu nožića skupljale su se strugotine maslaca. 'Što ga više cifraš' – obratio se majci – 'to maslac izgleda veći.' A zatim meni: 'Zini!' Kako ni maslac nisam voljela budući da nije sladak, ali s obzirom na raskoš, svaki put sam spremno otvorila usta i kazala:

'Hvala, tatice.' Napokon na maslacu više nije bilo glatke površine. 'Evo ga!' - zaključio je tatica. 'A sada još samo potpis.' Pri dnu maslaca odstrugao je tri vitice, zapovijedio: 'Lizni!' i na prazno mjesto izdubio svoj inicijal, veliko 'L'. Potom je opet zavrtio pladanj, nasmijao se sebi u brk i kazao: 'Bilo bi nepošteno da se potpišem punim imenom.'

I tako se tog dana s teglom melase, računima i potvrđama o zaplijenjenoj stoci i žitu Lumir zaputio vlasnici dvorca. Maslac je pak kao prava dragocjenost zamotan u celofan i prekriven s dva lista paprati iz parka, u kočiji zauzimao posebno mjesto. Nakon *kistihanda* dama je pozvala upravitelja u svoju primaću sobu, posjela ga u fotelju i ponudila ga razlingom iz svojih vinograda. Uto je Lumir stavio pred nju pladanj s maslacem. Dok ju je izvještavao što ima novo na dvorcu plemkinja miješane krvi odsutno je žmirkala da bi napokon zastala na lišću paprati. Zatim je maknula lišće i krenula po dvopek i nož. Kriveći i vrteći glavom ogledavala je nakinđurenu štrucu, pomno promatrala udubine što su ih stvarali razni cvjetići i grančice, nekako predugo, počeo se Lumir vrpolti, odmahivala glavom i najzad progovorila: 'Premda je ovaj maslac dosad najukrašeniji' – sitno je drobila – 'ni sama ne znam, nisam posve sigurna, da li mi se samo čini ili mi slabi vid, je li veći ili manji?' Lumirovo vrpoljenje se ukočilo i otkočilo kad je dama pri dnu maslaca nožem zagrabila veliko 'L' i razmazala ga po dvopeku. Tada je vlasnicu dvorca vidio posljednji put, pa je potom često mislio da se stara dama tim činom s njim oprostila. Ona je, naime, znala što on nije. Znala je što se nakon 1917. događalo, predobro je znala neman što se s istoka valjala prema Balkanu.

Na rastanku mu je pružila ruku, ali nekako prenisko, i Lumir je shvatio da se umjesto otrcanog rukoljuba želi rukovati. I dok su si stresali ruke sićušna dama je toplim glasom zaustila: 'Znam da je uvijek isti, iako sjenke u udubinama stvaraju dojam da je maslac veći.'

49

(Eto, Alarik me ostavio na cjedilu. Neki dan mi se učinilo da je cinknulo zvonce pa sam naglo otvorila vrata, upravo kad je izašla susjeda. Nekoć je Al, naime, izvodio bijesne gliste, pozvonio i potom se brzinom munje sakrio ispod stubišta gornjeg ili donjeg kata. Malo sam se dvoumila, uostalom što me košta, pa sam upitala susjedu: 'Jeste li možda vidjeli gospona Kiralovića?' 'Koooga?' – blenula je gospica u mene. Međutim, odmah se pribrala i zainteresirala: 'A tko je taj? Je li to neki podstanar što stanuje u našoj kući?' 'Ah, nema veze. Oprostite što sam Vas gnjavila.'

Naravno, nije ništa novo da se Al povuče kad zapadnem u krizu, da ne velim depru. Kad me zagrne sveopće nezadovoljstvo, pa dopodne ne podnosim sebe, a popodne cijeli svijet. Kako se to egotripsko stanje ciklično ponavlja, Al mi je napokon odbrusio:

'Budući da su žlijezde prestale lučiti hormone sreće, izvoli se iz svoje mentalne menstruacije izvući sama! Nisam ovdje da gledam tvoju kiselu njušku! Kisele njuške su zarazne!'

I tako sam shvatila da mi je potrebna promjena. Mogla bih otputovati u Ljubljano, tim više što me Galja neprestano poziva i svaki put mami šarolikim kulturnim programom. Vuče me u kavane gdje se ne smije pušiti, ali se zato ondje serviraju birani kolači i najbolje kave. Eh, mijenjam svaku Ohridsku tortu za jedan dim cigarete u kafiću na cesti! Uz to je kavana baš prikladno mjesto za razgovor o mužu, kojeg nemam, a Galja ga neutaživo želi za mene, pa kako do sada nije imala uspjeha promijenila je samo retoriku. Pa tako zavrti gavom i više ne kaže: 'Da sam ja na tvom mjestu...' itd. nego 'Da ja kojim slučajem ostanem udovica pronašla bih si muža.'

Međutim, promjena se ne postiže promjenom mjesta već treba početi od sebe, pa makar vanjskim izgledom koji bi trebao poništiti nezadovoljstvo i time dovesti u sklad vanjski i unutarnji izgled. Okanit ću se Tinove *Jadikovke* i tek kad ću zračiti pozitivnim fluidom promjenit će se svijet oko mene. Pogledala sam se u zrcalo odakle me sivim očima promatralo smrknuto, smežurano lice uokvireno neurednom kosom. U redu. Za nove postole nemam love, pa ćemo početi s frizurom po principu 'uradi sam'. Nulerica bi bila najpraktičnija, samo što se moja obrijana glava ne bi slagala s ideologijom *skinheads*. Zato sam sprijeda skratila kosu na dva centimetra. Otraga mi je pak kosu skratila prijateljica. Iz zrcala me i dalje gledala kisela njuška. Ne budi lijen, sjela sam na vlak i otputovala Maranti. 'Uzmi škare i skрати!' 'Pa što se tu još ima skratiti?' – negodovala je Maranta i škljocala škarama u prazno. 'Ti samo šišaj, na moju odgovornost!' Maranta je oprezno reckala i gundala: 'Premda imaš dobar oblik glave, zaboravljaš da nemaš više dvadeset godina.' Sljedećeg dana vratila sam se kući s kiselom njuškom. Uzela sam žilet i počela se strigati straga sve dok mi se žilet nije omaknuo i postrugao čuperak kose iza lijevog uha. E, da bi bilo simetrije žiletom sam skinula i čuperak kod desnog uha. Tako. Sad sam tifusar, ogorčeno sam zaključila i poslala ponovno prijateljici. 'Spašavaj što se spasiti može!' 'A što se tu ima spašavati?' – prasnula je prijateljica u smijeh i pritom uzalud navlačila kosu s tjemena preko golih rupa. 'Spasiti te može samo kapica!'

Kapica me nije spasila nego me spasilo prihvaćanje. Unakažena frizura odjednom me ispunila radošću spoznaje. *Kad zavolite nesavršeno počinje čin preobrazbe.*

Ne navraća Al razgovor na temu praznine i ispraznosti tek radi brbljanja. Prema Suzukiju: *Praznina je Božja radionica. Stvaranje nečega iz ničega. Nagovještaj nečega u svemu.* A ja sam s rupama gole kože na tjemenu i iza uha bar zorno naučila što je ispraznost.

(Trebalo li napomenuti da se Al pojavio upravo u času mog tifusarskog razdoblja. Snishodljivo me pogladio po kosi i uzdahnuo, ne 'Kreten' nego 'Eh, ti moj stari krentenček!')

50

“Kuda žuriš?” – povukla sam Ala za rukav. Već od same riječi *žurba* oblije me znoj i nakostriješi mi se kosa! Pod Lumirovom tiranijom natrčala sam se bar za dva života!

“Ako dobro pamtim,” – dočekao me Al – “trčali ste i zbog vlastita zadovoljstva.”

“E, da. U djetinjstvu nogice su nam uvijek nekuda hitale da smo žurbu morali čak zauzdavati. Barem što se mene tiče. Kako je Filko stupao prema logorištu odmjerenim korakom, morala sam kočiti poriv da ne potrčim naprijed jer sam odlučila da ću ga pratiti krevljenjem nogama. Odskočni zglobovi fedrirali su poput opruga, pa sam uporedo s Filkom skakala čas po jednoj, čas po drugoj nozi. Zatim sam gazila vanjskim rubom stopala ne bih li zadobila lijepe, okrugle okserice. Čim sam svladala okserice počela sam trenirati ikserice. To umijeće se pak postiže ako maksimalno saviješ gležnjeve, skupiš koljena i hodaš samo po unutarnjoj strani stopala. Hod po petama me pak nekako ukrutio i usporio tako da sam požurila skokom na prste. Prsti-peta, peta-prsti, migoljili su gležnjevi kao da pletu upravo otkriveni hodajući step. Međutim, sve te izvedbe Filka nisu impresionirale. Bagatelizirao je moje izume, pa ga stoga nisam ni upitala: 'Umiješ li i ti hodati na ovakav način?' Uto sam doskočila na pete, kad mi je od pete do glave sinulo. Pa ja u ustima mljackam majčin bombon! Odakle ga je stvorila, moja mila majčica, kad bombona odavno više nije bilo? Otkad ga je čuvala i dala mi ga u trenutku kad je vrijedio bogatstvo? Jesam li se za dragocjeni dar uopće dolično zahvalila? Ne. Ni dolično, ni nikako. Odjurila sam za Filkom da mi nešto ne promakne, da ne propustim neku čarobnost što bi mogla iskrsnuti na logorištu.

Filko je produžio, a ja sam zastala. Stopala mi je šćepala zemlja kao da me ukorila. Bombon pod nepcem odjednom je ohrapavio i izgubio okus. Steglo me u grlu, pa sam bombonom pokušavala začepiti suze. Uz to me obuzeo paničan strah, ukorijenjen u strepnji da se majci nešto dogodilo. Ako ona umre, šmrkala sam, umrijet ću i ja. Htjela sam potrčati natrag da provjerim, da je zagrlim, o majčice, hvala ti da si ovdje, da te poljubim, hvala što si tu, da se za bombon zahvalim grljenjem bez kraja, kad me je s grane iz profila pogledao jedan ptić. Trenutno sam zaboravila na bombon i majku te zatravljenim očima upitala pticu: 'Pa, tko si ti?' Plavih ptica nije bilo na vidiku, stoga sam otvorenih usta i razrogačenih očiju gutala još jednu bucmastu rajsku pticu kakvih na Kutelu nije bilo. Očito, rajске ptice pripadaju samo dvorcu. Lepezasta kukma pred kojom bi se mogla sakriti svaka perjanica indijanskog poglavice potjerala je moje srce u galop da je nabijalo

mahnitim ritmom. O, ljepote neviđene! – ubrzavalo je srce. O, ljepote čudesne!” – pre-skakivalo je srce. Pritom me narančasto perje prošarano crnim zaliscima zasljepljivalo, dok su se crna perca presijavala kao šljokice na anđeoskom haljetku. 'Pa, tko si ti?' - ponovila sam. Ptici je pak otrpnuo prema logorištu, a ja za njim. Ondje sam osim Filka što se zamišljeno prešetavao zatekla još dvije rajske ptice u blizini ugaslih ugaraka. 'Znaš li' – obratila sam se bratu – 'kako je ovim pticama ime?' 'Ovdje ih zovu futaći.' – zamahnuo je Filko prezrivo rukom, a ja sam se zavrtjela na peti i zapjevušila: 'Futači, futaći, dobro došli meni, mi! Divne ptice perjave, od vas se ne čuje dernjave! Samo mili ćurlici, što gode mojoj majčici. Budete li me voljeli, gnijezdo ću vam saviti.'

Na samom vrhuncu pjevno-plesnog zanosa pokosio me Filkov smijeh. 'Što je?' – narogušila sam se. 'Ako im kaniš saviti gnijezdo' – presavijao se Filko – 'onda uzmi kanticu i počni skupljati njihovo govno. Jer futaći svoja gnijezda prave u dupljama, i to od vlastita dreka.' 'Lažeš!' – vrisnula sam i navalila na brata. 'Nećeš ti mene više farbati!' – siktala sam i pomolila mu pod nos stisnutu šaku. 'Evo tebi fige, pa nemaš sa mnom više brige!' 'Evo tebi grba' – presjekao je Filko lakat – 'od kojeg ni vrabac ne mrda.'

(Nažalost, kasnije se ispostavilo da je Filko bio u pravu. Kad sam Slavicu pitala za futaće gadljivo se stresla i frknula: 'Smrde gore od tvorova!' Za mene pak futaći nisu izgubili ništa od ljepote, samo što su zbog kuće od vlastita izmeta umjesto rajskih postali polurajske ptice.)

Sati na logorištu brzo su prolazili. Dok sam ja očijukala s futaćima, Filko je pretraživao teren. Zatim se odjednom uznemirio i kazao: 'Požurimo kući!' 'Zašto?' – negodovala sam. 'Pa i sam si rekao da će otac doći kasno.' 'To je on rekao.' – uzvratio je Filko. 'Ali, iz iskustva znamo da dođe uvijek prije nego što kaže.' Tada je i mene oplazila zla slutnja te smo se trkom otpremili kući. Klecavih koljena zaustavili smo se pred vratima. Iznutra se od zidova odbijalo Lumirovo urlanje praćeno lupanjem šake o stol. Filko je dernjavu prevodio na ljudski jezik i umah razabrao o čemu se radi. Otac se vratio iz posjeta bivšem upravitelju. Očito mu je predočio dokaze o pokradenim trupcima iz dvorskih šuma, što su po uhodanim kanalima putovali do crnog tržišta, a bar pola prihoda završavalo je u džepu dr. E. 'Zar mislite Vi, došljakoviću' – začuli smo dio ponovljene scene između oca i bivšeg upravitelja – 'zar mislite Vi, došljakoviću, da ste ovdje dobrodošli?! Ako mi se prohtije' – prijetio je doktor ocu – 'mogu Vas strpati u logor!' 'Vi mene u logor,' – riknuo je Lumir – 'a ja Vas u arešt!'

Filko i ja i dalje smo stajali pred vratima. Iako je unutra nastupila kratka tišina, trnci su nam sveudilj probadali i žmikali tijela. Iz pora cijedio se strah. Zatim je zagrmjelo: 'Gdje su djeca?!' Filko me pogledao. Potom se odvažio i otvorio vrata. 'Ljubim ruke, tatice!' – potrčali smo tatici ususret, i kad se sagnuo zagrlili ga oko vrata.

Još uvijek zapjenjen, otac me dubio očima, joj, i upitao: 'Gdje ti je lančić? Zar ga više ne nosiš?' 'Valjda je ostao na noćnom ormariću.' – izmucala sam. 'Po njega!' Odhitala sam u spavaonicu i mahnito pretraživala nije li se sakrio ispod nekog tabletića ili pao pod krevet. Uzalud. 'Donesi lančić!' – zagrmjelo je iz kuhinje. E, lančiću moje muke, – drhturila sam plazeći po podu – zar me zato lupaš po glavi jer za tebe nisam marila? Pokaži se, lančiću, molim te, izađi na vidjelo! Preokretala sam jastuke i nadizala plahte, kad me ponovno strefilo: 'Gdje je?!'

Naposljedku sam pognute glave stala pred oca i promrmljala: 'Nema ga.' 'Gledaj me u oči!' – urliknuo je tata. Ustreptali pogled seljakao se od gorgonskih očiju do usta, i natrag. Nisam znala čega se više bojim: oči ubijaju, a iz usta riga vatra. 'Nema ga, veliš!?' – zaškripao je tata zubima. 'Dakle, lančića nema! Lančić je ispario! Bolje ti je da smjesta priznaš, pa da s time svršimo! Dala si ga Slavi, zar ne?' 'Nisam ga dala Slavi.' – istisnula sam. Pritom sam grozničavo razmišljala kamo se lančić zametnuo. Jest da mi ga je Slava često skidala. Jest da sam ga nuđala pastiru za pjegava jaja, ali ga momčić nije htio primiti. 'Priznaj da si ga dala Slavi!' – riknuo je tata. 'Nisam ga dala Slavi.' – ope-tovala sam. Pao je prvi šamar. Tako brzo da majka nije stigla ni reagirati. 'Ovo ti je za laž.' – objasnio mi je tata. Zaokružio je pogledom po Galji i Filku što su stajali u stavu mirno i upitao: 'Jeste li ikad dobili batine ako ste govorili istinu? Nikada, zar ne? Istina se ne kažnjava. Je li tako?!' 'Da, oče.' – potvrdili su Galja i Filko. Dok im se obraćao, ukipljena na mjestu, pogledavala sam majku. Ona je lice pokrila rukama jer nije bila sigurna. Zнала je govoriti da su djeca bujne mašte sklona izmišljanju, pa ne razlikuju istinu od laži. Osim toga, djeca bujne mašte nemaju osjećaj za vrijeme zbog čega često brkaju 'prije' i 'poslije'.

'Priznaj!' – vrisnuo je tata.

'Nisam dala lančić Slavi.' – procijedila sam kroz suze.

Šamar s druge strane izbacio me iz mjesta, bliže ocu. Šamar dlanom je privlačenje. Šamar nadlanicom je odbacivanje. Moram priznati da otac nikad nikoga nije odalamio nadlanicom.

'Nemoj tući dijete po glavi!' – kriknula je Beti i progurala se između oca i mene.

Tata ju je odgurao i kričao: 'Tko laže, taj i krade! Tko krade, taj je lopov!'

'Molim te!' – uhvatila je majka oca za ruke. 'Molim te! Ako već smatraš da djecu treba fizički kažnjavati onda za to imaju stražnjicu.'

Tata se grubo oslobodio majčinih ruku i viknuo: 'Priznaj!'

'Nisam dala lančić Slavi.'

Šamar koji je uslijedio nije me doduše oborio, ali me zato odbacio na rub preko-račenja, u tupo postojanje izvan samog zbivanja. U međuprostor gdje prestaju boli.

Ošamućenim pogledom tražila sam majku. Gledala me molećivim pogledom. Što to znači? Ovisi li o meni da me prestane tući? Očito. Iza očevih leđa majka mi je jedva zamjetnim pokretom glave dala znak. 'Priznaj!' – doprlo je do mene iz daleka. Prijetnja izvan dosega nije mi mogla više nauditi, i ja sam izdavila: 'Dala sam lančić Slavi.'

Ruka u zamahu se povukla, a otac se gorko osmjehnuo. Divljačkog pogleda je nestalo, a stisnuta usta nakrivila su se gorčinom. Čak mi se učinilo da bi mogao proplakati mojim suzama. Umjesto toga, promuklim glasom je zaustio: 'Dug je tvoj put do istine.'

Zaplakana i osramoćena, pala sam u nemilost. Od stida se nisam usudila potrčati ni majci jer nije bila sigurna. K tomu, ni ona ne bi zaštitila lopova. Ako u išemu, tu se s ocem slagala, samo što je pristup lopovu započinjala od sebe. 'Djeco draga,' – opominjala nas je – 'kad bih ja nešto skrivila ili sagriješila smjesta bih se predala. Kriva sam. Ovdje sam. Vodite me.'

Htjela sam umrijeti. Da mi se dogodi neka nesreća. Ili da me pronađe zalutali metak. Ili da me usmrti okrugla munja. I najzad sam počela žaliti što me nije ubio otac. Neka s mrtvim djetetom stane na trijem i vikne curama što u vrtu plijeve, težacima, što će privučeni grozotom pristizati s polja, neka vikne: 'Ljudiii! Ljudi, svojim nepovjerenjem ubio sam voljeno dijete!' I dok će mnoštvo promatrati moje ukočeno tijelo u dugoj, bijeloj haljini od najfinijeg tila, čiji nabori će lelujati niz očeve ruke poput labudovih krila i mahati u posljednji pozdrav, neki od pristiglih će istupiti i pljunuti ocu pod noge, drugi će šutjeti pred njegovom goropadnom naravi, a ubojica će u *slow motionu* padati na koljena i moliti: 'Kaznite me!'

Zatim sam počela ridati. Zato što su neki od težaka ocu uz psovke pljuvali iza leđa. I zato što su mu drvokradice prijetile smrću. Mom tati, barabe su prijetile sjekirama." Al se više nije uspijevaio suzdržavati. Pljsnuo se po bedru i maltene se raspuknuo od smijeha.

"O, Sofoklo, gdje si?" – zavapio je podignutih ruku. 'Gdje si, veliki tragedu?' – grcao je – 'da te takne meketanje još jednog kozlića?'

Ledena lica prešla sam preko Alova ispada.

"I znaš kako je priča završila?"

Al se uozbiljio i podigao obrve.

"Dakle, lančić se pronašao prilikom generalnog pospremanja. Nekim čudom zavukao se ispod madraca. Otad ga više nisam nosila, ali sam zato od oca primila dar koji je utažio želju čak i za bombonima. Kad se ispostavilo da nisam lagala tata me primio u naručje. Tragedija je propala. Umjesto da me drži vodoravno s omlitavljenim udovima, privijao me uspravno na grudi. Ljubio me u vrat i pritom ništa nije govorio. Ja sam pak u rukama stiskala njegov poklon, glinenog, trbušastog ptića s rupom na leđima, koji je napunjen vodom ćurlikao ljepše i od samih futuća."

51

“Dok si se ti zanosila svojom smrću u bijeloj haljini” – ošinio me Al strogim pogledom – “Lumir je iz dana u dan nosio glavu u torbi. Ovaj put Beti nije stigla ni kriknuti jer ga nisu tjerovali prema dvorcu nego zaobilaznim šumskim putom ka parku iza dvorca. Tamo negdje, u zakopanoj jami, nalazilo se blago. Dvojica su ga gonila kundakom a treći, hramajući kolovođa, požurivao ga je bajunetom među plečke. Za svaki udarac kundakom u leđa Lumir je bio zahvalan. Živ sam. – pomislio bi. Za svaki ubod bajunetom kazao je u sebi: Još sam uvijek živ! Bar dok ne stignemo do cilja. Tek kad ih dovede do mjesta kamo bez predaha hitaju zaustavit će se klatno njegova života. Kad razularenim odmetnicima poraženih vojski shvate da blaga nema i da su se u nevjerici prevarili, tada mu može otići glava. Iz osвете ili zadovoljstva radi. Povući će ga za sobom na gozbu bez povratka na kojoj se toči prolivena krv. Ipak, Lumir se nije predugo zadržavao na tim mislima već je grozničavo mozgao o izlazu. Kao prvo, moglo bi ga spasiti čudo Ili neki neočekivani preokret koji će se potom pokazati kao prst sudbine. Ili. Premda za to nije bilo razumne osnove, kao ni da nemilosrdnost moli za milost, treći 'ili' sastojao se u nadi da mu kolovođa vrati život za život.

I tako je četvorka s Lumirom na čelu, što je usput krčio stazu i odmicao niske grane, napredovala ka cilju. 'I dalje tvrdiš, upravitelju,' – posprdno je naglasio posljednju riječ kolovođa – 'da su svinje krepale od svinjske kuge? Je li?!' 'Tako je.' – potvrdio je Lumir. Iza sebe začuo je zburadi smijeh dvojice, kad se jedan od njih iscerio: 'A kakav bi on upravitelj bio da nije za sebe u šumici sakrio bar nekoliko slasnih prašćića?'

I, što sad? Ponovno objašnjavati? Uvjeravati? Lumirove usne rastegle su se u bezglasni, apsurdni osmijeh koji ga je vratio na početak zbivanja.

Tri spodobе nalik strašilima zaskočile su Lumira dolje, iza logorišta, kod gospodarskih zgrada. I okružile ga. Dezerteri neke vojske! – protrnuo je Lumir. Progonjenici u dronjcima neprepoznatljive uniforme bez činova, zarašteni bradom do očiju, u razvaljenim obuvalima, osim kolovođe na čijim nogama su bile neoštećene samo sare nekoć dobrih kožnih čizama. Prije nego je osjetio sječivo pod grlom Lumir je promotrio njihova raščovječena lica kakva proizvodi rat. Lica kockara u vlastiti i tuđi život koja više nemaju što izgubiti, pa će ubiti za zalogaj preživljavanja. Umjesto očiju iz duplji je virila samo prijeteća i nezajažljiva glad, što ih je svodila na podvrstu između čovjeka i predatora, na novu, ratnu vrstu ugroženu istrebljenjem. Očito bez dokumenata, legitimirali su se bez zadržke. U njihovoj osobnoj iskaznici tek jedan podatak: glad. Ime i prezime: Glad. Glad je prisilila te stvorove – grozničavo je premetao mislima Lumir – da se odmetnu od ljudskog roda i svrstaju se u zvijeri.

Dok je stajao ukipljen, podignutih ruku, Lumir se okanio prijašnjih misli kao bespotrebnog luksuza. U danoj situaciji imao je na raspolaganju isključivo trenutak sadašnjosti, kad mu je kolovođa maknuo bajunetu s grla i zarežao: 'Vodi nas u svinjac!' U posebno načinjenoj ogradi, u velikom svinjcu - samo nerast."

(Al je napravio pauzu ne bi li mi detaljno objasnio tko je i što je nerast. 'Dvorski nerast,' – otpuhnuo mi je cigaretni dim pod nos – 'slavni rasplodni prasac, bio je biološki tata-mata premnogim seoskim praščićima. Mrcina koju su ostavili na miru i Nijemci, i ustaše, i partizani. Ali ne zato što je bio svinjski *pater familias* nego su ga poštjedjeli jer njegovo meso zbog erotskih izljeva i inih izlučevina zaudara takvom žestinom da je nejestivo čak i psima. Kimnula sam s razumijevanjem.)

"Gdje si posakrivao svinje?' – riknuo je bradonja u čizmama. 'Gdje su svinje?' 'Već sam vam rekao, svinje je odnijela kuga.' – odgovorio je Lumir. 'Kuga, pa kuga!' – cerekali su se kolovodini pajdaši, dok se njihov predvodnik oslonio na obor i počeo mjeriti nerasta. Kapitalac je nepomično drijemao kao neki krokodil na sprudu što satima ne trepne okom.

'Upozoravam Vas,' – zgrabio je Lumir kolovođu za ruku čim je bajunetu uperio u nerasta – 'upozoravam Vas da je životinja goropadna! Bolje Vam je da ga ne dirate!' Još nije izgovorio kad se bradonja zavitalo preko ograde. Aah! Prisutni su zatvorili oči premda je metež što je nastao časkom učinio nevidljivima napadača i napadnutog. Kao da su se stopili u jedno, čovjek i nerast, i isparili u urlajućem kovitlacu neartikuliranih glasova. Prije nego se prizemljio, nerast-krokodil dočekao je protivnika u posve razbuđenom stanju razjarenog bijesa te nasrnuo na uljeza takvom brzinom i okretnošću da je svima zastao dah. Svinjcem se prolomio grozomoran krik isprijecan divljim roktanjem. Preko dvjestokilska mrcina gazila je napadača kojem je već prije toga bajuneta izletjela iz ruku. Pa ipak se nekako iskobeljao i osovio. U pomanjkanju prostora za zalet bradonja je potrbuške doskočio na ogradu, ali je nerast bio brži. Skokom uvis dograbio je nogu uljeza i jednim mu ugrizom rasporio saru čizme. Na goljoj koži razjapile su se brazgotine razderanih mišića i čizma se trenutno ispunila krvlju.

Ovaj munjeviti prizor" – pogledavao me znakovito Al – "kako bi ti rekla, prizor u *high speed motionu*, imao je svoje gledateljstvo. Osim osupnute i prestravljene pratnje kolovođe gladijatorsku borbu promatrali su iz kuta svinjske arene i kočijaš Đuro, kravar i njegov sin. I dok se nesretnik batrgao na ogradi hvatajući ravnotežu, susreo se s Lumirovim pogledom. To više nisu bile oči grabežljivca – štrečnulo je Lumira – već oči čovjeka na samrti. Nijemim zovom *Upomoć* oči su promijenile boju u vapaj – *Spasi me!* Nerast se ustobočio za novi napad i čas prije negoli će nasrnuti, Lumir je hitrim potiskom ruke preduhitrio ralje i prevalio jadrnika na svoju stranu, izvan obora.

Međutim, glad je činila svoje. I evo ih sada, s Lumirom na čelu, gdje krče put prema blagu zakopanom negdje na dnu parka. Naprijed, samo naprijed, ka suštini, suština je hrana, hrana su posakrivani prašćići! Premda je šljapkao u vlastitoj krvi i hramao, kolovođa bi svako malo pogurnuo Lumira u leđa, a njemu je odjednom sinulo da progonitelji očito više nemaju municije i da im puške služe samo za zastrašivanje. Najzad su stigli do humka, svinjskog groba, zasutog zemljom. Umjesto blaga sa živim prašćićima tu je bila graba s uginulim lešinama. Bradonje su se zgledale. Uto se začulo nisko nadlijetanje aviona, a u okolnim šumama zaštektao su mitraljezi.

Isteklo se vrijeme. Bilo je prekasno da se bjegunci vrate i zakolju nerasta. Uzmi što ti se nudi! Spustili su se uokrug humka na koljena i počeli golim rukama grepsti i otkopavati zemlju. Najprije su provirile kosti sa kojih se ljuštila smrdljiva, sivozelena masa kroz koju su propadali prsti. Lumir je okrenuo glavu. Zaokupljeni proždíranjem, dezarteri na njega više nisu obraćali pozornost. Dok su trpali u sebe ostatke uginulih svinja, Lumir je, za svaki slučaj, krenuo natraške krijući se iza debelih stabala. Eh, – uzdahnuo je kod dvorca – na kraju me nije spasio treći 'ili' nego čudo što dolazi od Providnosti.

Sljedećeg jutra Đuro je presreo upravitelja ovim riječima: 'Dok se nalazio u oboru, mogli ste tog skota zatući vilama! Bile su Vam na dohvat ruke. To je bila samo banda četnika što bježe pred pratizanima.' Lumir je prostrijelio kočijaša očima i odvratio: 'Mogli ste! Bilo vas je troje promatrača!' Posljednju rečenicu zadržao je za sebe. Rečenicu *Čekali ste tko će koga zapečatio je trpkim osmjehom.*"

52

"Osim lovačke puške Lumir je zazirao od bilo kakvog oružja. Divljač je jedno, ljudski rod je drugo. Uz poštovanje lovostaja, lov je zabava, sport ugodno s korisnim, dok oružje služi isključivo za ubijanje ljudi. Uffff! K tomu je bio odgojen da je primjena šaka u bilo kakvom sukobu izvan svakog ljudskog dostojanstva. Zna se tko izaziva nered, kavge i makljaže. Šljam. Pijandure i ine ništarije. Mimo snage svojih mišića i sposobnosti preduhitrujućih reakcija, fizičko razračunavanje jednostavno nije dolazilo u obzir.

Ugrožen od poznatih i nepoznatih sila, Lumir je odavno prestao spavati na ušima. Utihnulo je njegovo glasno prepričavanje dnevnih zgoda u snu pa bi Beti nakratko usnula, a kad bi on zahrkao Beti bi se probudila. I tako su bez dogovora naizmjenice dežurali. Ne nadvija se opasnost nad dvorac zbog duhova ili jednog duha, kako trabunja Slava. – cerekao se Lumir. Opasnost vreba od živih ljudi, a s duhovima ćemo lako.

Ponoć je prošla. Beti je upravo utonula u san, kad se kod kule oglasio zveket lanca. Ledena zebnja preletjela je Lumirovom kičmom. Neka je! Ovaj put suočit će se s utva-rom u kakvom god ruhu i obličju se pojavila! Spreman promotriti prikazu izbliza, od

pete do glave, Lumir ju je čekao stisnutih pesnica. Nigdje ne piše da je šakom na duha zabranjeno. Evo, kloparanje se vraća iz suprotnog smjera vijuganjem karika, a kad je štroptanje stiglo do ulaza Lumir je naglo otvorio vrata.”

“I, što se dogodilo?” – prekinula sam Alarika suspregnuta daha.

“Dogodilo se” – produžio je Al – “da se duh navodnog grofa što je iskoristio *ius primae noctis* materijalizirao u Đuru. Podignute ruke zastao je ispred Lumira, a ovaj ga je ščepao za zapešće i jednim trzajem savio mu ruku prema dolje, sve dok raskrećeni prsti nisu ispustili lanac. Zatim je kočijašu prosiktao u lice: 'Tako ste plašili i vlasnicu, je li? Ti, u dogovoru s bivšim upraviteljem, ne biste li je udaljili iz dvorca i ostavili sebi slobodne ruke za lopovštine! I prošli put mi se učinilo da dvorac optičava pas, ali sad vidim da se nije otrgnuo s lanca!’”

53

“Znaš li” – zaškiljio je Al ispod raskuštranih obrva – “koje sjeme se ni pod kojim uvjetima i ni pod koju cijenu ne može genetski modificirati?”

“Pojma nemam!” – slegnula sam ramenima.

“Don kihotsko!” – podučio me. “K tomu je don kihotsko sjeme” – počesao se edukator iza uha – “u svom izvornom, alraunskom obliku neiskorjenjivo. Posijano diljem zemlje, svako malo nikne u duši nekog pravednika.”

“U pravu si.” – složila sam se. “Podsjetio si me na Marantu dok je za lektiru čitala knjigu jednog neumrlog igrača, kratkoročnog zatočenika čiji glavni lik u borbi za plemenitu stvar uvijek nagrabusu, ali nikad ne posustaje. Premda je poraz njegov zaštitni znak utisnut u viteški štit, on se i dalje upušta u podvige, jurišajući makar na vjetrenjače, junak nad junacima koji je iscrpio svu Marantinu samilost, taj isposnički misionar što mijenja kruh za pogrde i andaluzijske gorke naranče za izrugivanje, taj papirnati heroj svih epoha i za sva vremena, stisnut između korica i popackan stranicama Marantinih suza, ubogar i tajkun dobrote, to ti je mili Vitez tužnog lica, a ne nekakav Sancho kakvih ima na svakom koraku, nego on, Volšebnik što galopira na kljusetu i sveudilj zamahuje sabljom pravdoljubivosti.”

“Kad smo već kod sablji,” – prekinuo me moj subesjednik – “vratimo se mi na dvorac, pred zbirku hladnog oružja. Tamo je svaki put strugnuo Filko, tamo je stajao zatravljen, dok su Beti i Slava u drugom krilu dvorca provjetravale dvorane i salone na katu. Ako ga nitko ne omete, ako oca ne bude u blizini, ako tišina potraje, mogla bi se ponoviti čarolija. Ako uštima oko kako treba i uspije dovoljno dugo zuriti u Sunčev disk ugraviran u sječivo mača, onda će taj kratki mač, koji je vođa i nosilac pravde, zapovijediti ostalim bodežima da počnu silaziti sa zida. Opkolit će ga pozibavanjem i

zavrtložiti se oko njega, praćeni muzikom zveckanja, ples sablji, ples života bez okova; i Filka obuze zanos, drhtava vrtoglavica otkine mu stopala i on širi ruke, vrti se oko svoje osi, vrti do zaborava, kad ga presiječe Slava: 'Idemo! Tvoja mama zaključava.' 'Tko si ti da prekidaš moooj' – Filko je tražio pogodnu riječ – 'moj obred?' 'A tko si ti da buljiš u ova, ne znam kako se sve ta čuda za odrubljivanje glava zovu. Ali za ovo s kojeg ne skidaš pogleda vele da je jatagan.' 'Ja-ta-gan!' – sa strahopoštovanjem je ponovio Filko. Kakav naziv! Jatagan! Kako sama ta riječ gordo i opojno zvuči! Mami i omamljuje i stvara omaglicu. Ne treba ju ni izgovoriti, već jatagan samo udahnuti, zadržati dah i potom će ne samo srce već cijelo biće zračiti ponosom. 'Na njemu su urezana neka nepoznata slova. Znaš li što ona znače?' 'Otkud bih znala!' – zagundala je Slava i povukla Filka za rukav."

"Naposljetku" – upala sam Alu u riječ – "Filko ipak nije odolio i domogao se jatagana."

"Ma kakvog jatagana!" – frknuo je Al. "Ta, jatagan i odrasli muškarci nose ukoso oko pojasa, a Filku bi sezao malne do brade ili bi njime strugao po podu. Stoga se odlučio za manji bodež koji izvedbom i ljepotom drške nimalo nije zaostajao za jataganom. Međutim, Filko se nije želio odreći imena i za njega je taj bodež, sakriven u produženom džepu hlača, bio i ostao jatagan. Talisman koji ga doduše nije činio nevidljivim, ali je zato krčio put i davao samopouzdanje. Filko i nož kao jedno tijelo, združeni par kao tron i vladar na teritoriju neovisnosti. Neranjiva tvrđava s grbom slobode, oklop na malom feudu njegova 'ja'."

"I tako se Filko" – nastavila sam jer mi se učinilo da se Alu pridrijemalo – "nije mogao do sita nagledati svog jatagana. Kad nije bilo nikoga u blizini vadio ga je iz korica, bilo u parku ili na logorištu, i uvijek prije spavanja. Jatagan kao večernja molitva. Promatrao je oko poludragog kamena što je namigivalo sa drške, oko koje će gledati umjesto njega kad bude u opasnosti, opominjati ga i usmjeravati sve do onkraj svijeta gdje prestaje svaka tiranija.

Kaaavaaa! Friška kavica!" – zamahnula sam šalicom ispred Alova nosa. Učas se trgnuo.

"Kavica. Aha! Fino. Gdje smo ono stali? Dvorac? Da, ljeto na dvorcu. Mjesec srpanj. Ferije. Na gumnu Lumir nadzire vršidbu žita. Na dvorcu predah mira. U dnevnom boravku ozračje blagotvorne opuštenosti. Galja sjedi za svojim stolom pred hrpom spomenara, za drugim Filko šalji olovke. Beti svako malo pogledava Galjine crteže, pa i sama uzima komad papira i vodene bojice.

Crtačku ruku Galja je naslijedila od oca. Njezini potezi olovkama u boji su žustri i kovrčavi, obrisi naglašeni crnom bojom. Betini krajolici su pak razliveni igrokazi.

Tapkanje kistom, miješanje i razvodnjavanje, naznake cvijeća, nijanse rasplinutih oblika, igra, pa što ispadne, slika slika samu sebe manirom djetinjeg pointilizma, primarna radost s nepredvidljivim ishodom, uradak nemoranja, uradak sreće. Beti kistom lovi proljeće, Galja od jeseni pravi pjesme. Crteži kao zvučni kolači. Potoci prskaju mjehurima i žubore, drveće se pod naletom vjetra uvija i šumori. I zbog tih šumećih krošnji što su otresale lišće žarkih boja Galja pred šulkolegicama nije imala mira. Nitko od nje u spomenaru nije tražio nikakve stihove ni mudre izreke već samo crteže krajolika. Za to vrijeme Filko je pak šiljio i šiljio olovke i pritom oblizivao usnice. Kad se grafit oblikovao u iglu popipao bi vršak i igla se odlomila kod samog drvenog korijena. Pa opet ispočetka! Oblizao bi tanku pokožicu što mu je zatezala usnice i navalio šiljiti svoje drvene bojice. Pritom je svako malo čupkao stršeću kožicu sa usana, sve dok ga Galja nije maznula po ruci. 'Pa što to radiš!' – dreknula je. 'Šiljenjem si gotovo prepolovio olovke i bojice, a od čupkanja će ti na usnama izbiti kraste!' 'Brigaj ti svoja posla, a moje olovke i kraste ostavi na miru!' – uzvratio je Filko laktom pod rebra. Beti se okrenula da ne opaze njezin smijeh, zatim je ozbiljna lica započela: 'Djeco draga...'

Treštanje vršilice zaglušivalo je puškaranje iz okolnih šuma, pa i kad je u daljini zatulila sirena Lumiru nije bilo na kraj pameti da zaustavi rad. Srećom, glavina žita je pod krovom, od toga veći dio ide u prodaju, što brže to bolje, u gradu je već pregovarao s kupcima, ali nije još dogovorio cijenu, na stolu u kancelariji stoje njihove ponude, u svakom slučaju, žito što brže iz hambara prije negoli ga razgrabe vojske, prijateljske ili neprijateljske, sve jednako otimaju, a gazdarica od njega očekuje prihod. Prihod. Na kola se toware posljednje vreće, Đuro pridržava uzde. Lumir se zaputio duž strništa kao da se htio oprostiti s njivom što je te godine tako plodno obrodila, sagnuo se i pokupio zaostali pšenični klas, protrljao ga među prstima i otpuhnulo pljevu: zrno prvoklasno, krupno i suho kao biber, i takvo će stići do skladišta. Od jutra na nebu ni oblačka, popodneвно sunce i dalje prži, dan kad nije trebao naganjati težake, uspješan dan dobro obavljenog posla, osiguran kruh, bogomdani dan, kruh naš svagdanji.

Dobro je, – mrmljao je Lumir u hođu – sve je dobro što se dobro svrši, mogu kući, a kad istovare ključ od hambara donijet će sluga u kojeg imam povjerenja. Ali odjednom, nešto ga je zaustavilo. Nešto ga je vuklo natrag ka utihloj vršilici i kolima koja samo što nisu krenula. Neki antimagnetizam što odbijanjem privlači, nešto što se skriva i mami klopkom, sklupčano i vrebajuće, prisutno i neopipljivo, e, pa da, neopipljivo je osobina duha, he, he, pa da vidimo što taj duh može učiniti, plaši li samo na dvorcu ili se njegova moć proteže na cijelo dvorsko imanje? Hihotajući stigao je do kola, sudario se s mrkim Đurinim pogledom, eh, odkad ga je ulovio s lancima ta podmuklica ga više i ne pozdravlja, produžio ka vršilici, odmjerio je od vrha do kotača, sagnuo se...

ne, to nije moguće, pod trbuhom mlatilice naslagane vreće, neopipljivo postalo je itekako opipljivo, zgusnuto, kao gustoća bijesa što mu je šiknuo u glavu. Evo ti napokon zloduha što se krije u skrivenim vrećama! U nekoliko koraka našao se ispred kočijaša i urliknuo: 'Tovari ovo žito na kola, lopove!'

Đuro nije ni trepnuo. Zluradi smiješak razvukao je njegovo lice u nadmoćnu grimasu. Imao je on za sve uvrede svoj adut u rukavu. Pogotovo adut za pseće šape! 'Lopov, je li?' – izazivački se iskesio. 'A to' – nastavio je – 'što se Vaš sin kiti ukradenim plemićkim nožem, nikom ništa!' Lumir je ustuknuo. Ova izjava, ove zlonamjerne riječi, premda lažne ipak otrovno djeluju. Ruju i ošamućuju mu pamet. Nadlanicom je otroznoj sa čela. Bože moj, ovo je prevršilo svaku mjeru, s tim ne valja otežati, smjesta raščistiti, pa se unio Đuri u lice i zaškrgutao: 'Po-no-vi! Ponovi, što si rekao! Ako lažeš...' Kočijaš se odmaknuo i mirno kazao: 'Ako lažem slobodno mi pljunite u lice!' Premda je povjerovao, Lumir još uvijek nije vjerovao. Da se čova osvećuje, u to nema sumnje. Da bi ga ponizio poslužio se pak grubom smicalicom koju će začas poreći. Kao, 'Šalio sam se'. Međutim, ništa takvo se nije dogodilo. Umjesto da zaniječe, Đuro je likovao. Najzad je zadao udarac koji je dotepenca dobrano uzdrmao. Onomu koji se toliko busa u svoje poštenje dokazao je da nije bolji od njega! Samo što vrag nije zaječao!

Dok je Lumir grabio prema dvorcu, Filko je upravo završavao sa šiljenjem i pritom promijenio tri šiljila. Od olovaka i bojica ostali su samo batrljci što ih je jedva držao palcem i kažiprstom, ali su zato vrškovi bili špicasti kao igle. 'Sad si zadovoljan, jel?' – upitala je Galja pošto je opet čupkao sasušenu kožicu sa usana. 'Djeco draga....' – zaustila je Beti.

Dok je Lumir grabio prema dvorcu dobio je od Đure posljednju popudbinu u vidu savjeta. 'Nemojte dijete prestrogo kazniti.' – oplazilo ga je po leđima. Ostatak – *Bodež je čuven i nije čudo da se dječaku svidio* – prošao je mimo njegovih ušiju. Dakle, kleknuo je Lumir, došli smo do toga da me lopov podučava odgoju! Htio je ispljunuti gorčinu, ali mu je usna šupljina sve do stisnuta grla bila suha.

'Djeco draga...'

Vrata su se širom otvorila.

'Ti,' – upro je Lumir prstom u Filka prije nego je ovaj stigao skočiti na pozdrav – 'pođi sa mnom!'

Filko je klečao na podu kancelarije. Odlučio je gledati ocu ravno u oči, kako se uvijek zahtijevalo. U oči, ne da bi odgonetao njegove misli već da mu iskaže poslušnost i time umanji kaznu. U oči, premda je znao da njegov pogled paralizira. Dok sikne, zmija ti nacilja žuhki mlaz pokornosti ravno u zjenicu. Čim te umrtvi, zbriše ti sve misli da zaboraviš tko si. I kako onda tako paraliziran možeš kopati po njegovim

namjerama. 'Izravnaj se!' – obrušio se Lumir. Filko je poravnao koljena s kralješnicom i sveudilj gledao oca u oči. 'I ti se još usuđuješ buljiti mi u oči!' – riknuo je otac. Filko je oborio pogled i pokušavao skrpati svoje misli što su nadolazile u bljeskovima ne bi li zauzeo nekakav stav. Međutim, od zmijskog pogleda misli su se raspadale. Dok je klečao uspravne kičme, prikucan Lumirovim zurenjem kao čavlima, otac je započeo: 'Jesi li nešto ukrao? Pritom ne mislim posudio, pozajmio, prisvojio, otuđio i slične gluposti. U-k-r-a-o, pitam!' Filko je šutio. Nije znao na što cilja. Pa je promucuo: 'Ne znam što od mene tražiš. Ako sam ukrao, priznat ću.' 'U redu.' – prihvatio je Lumir. 'Jesi li ukrao nekakav nož, gore na katu iza zaključanih vrata?' To je kraj, zaključio je Filko. Jedini koji ga je vidio s jataganom u ruci na logorištu bio je Đuro. Pognuo je glavu, pa se ponovno poravno i kazao: 'Ukrao sam.' 'Dakle, istina je! Ukrao si!' – izgovorio je Lumir razvučeno, gotovo s olakšanjem. 'Ustani!' – zapovjedio je. 'Premda je sramota na mojim plećima podijelit ćemo je zajedno!'

Filko nije znao kamo ga otac vodi. Stupali su prema logorištu, pa dalje, sve dok nisu stigli do raskrižja putova. Tu se Lumir zaustavio i tražio pogodno mjesto. Najzad je upro prstom i progovorio: 'Klečat ćeš tu pokraj ceste sve dok po tebe ne pošaljem! Svakom, pritom mislim s-v-a-k-o-m, od slugu, najamnika, težaka i inih namjernika, ako te upitaju zašto klečiš, odgovarat ćeš: *Ukrao sam!* Jesi me razumio?' 'Da, oče.'

Lumir je krenuo put dvorca, a Filko je ostao klečati uz cestu. Kako su ljudi prolazili, najprije su se u čudu zgedali a potom se stali smijuljiti. 'Pa zar to nije upravitelj sin?' 'Jest, glavom i bradom.' 'A zašto klečiš?' – pitao je prolaznik iz sela. 'Ukrao sam.' – odgovorio je Filko. 'A što si ukrao?' 'Jatagan!' – izletjelo je Filku. Otac mu nije zapovjedio da mora bilo što objašnjavati. Obliznuo je raspucane usne i zaključio: odsad ću samo odgovarati – Ukrao sam. Uto je netko podviknuo: 'Jatagan! O, ljudi moji, jatagan! Dijete i jatagan!' Smijeh se prolomio i zapljusnuo gledateljstvo. 'I zato upravitelj kažnjava svoga sina! A žena mu drži ključeve od dvorca! Pa može uzeti što god joj srce poželi! Tko će znati ili pitati?' – orio se smijeh kao zaraza. Filko je stisnuo zube, ali nije uspijevaio vladati mišićem na bradi što se ispod kože trzao i krivio mu lice. Brada je i dalje podrhtavala. Mišić ispod kože uporno se stezao i grčio ne bi li progurao i istisnuo zadržavane suze. Da lice dođe na svoje. Da dječje lice liči licu.

Uto je naišao kočijaš Đuro. 'Što ste blenuli, ljudi?' – podviknuo je. 'Čemu se hihocete? Je li ovo neka zabava? Raziđite se!' Filko je okrznuo Đuru prezrivo pogledom i okrenuo glavu. Sluga ostaje sluga!

I tako – privodio je Al priču kraju – "Filko nikad nije doznao što je na onom pravom jataganu s ugraviranim Suncem na sječivu pisalo."

"A ti valjda znaš!" – procijedila sam.

“Pukim slučajem!” – namignuo mi je pripovjedač. “Ako već hoćeš, arapski natpis u prijevodu znači: *O srce, zbog jedne duše, svakoj duši ne zamjeraj!*”

54

Čim se Al i ja nađemo u parku arboretske priče nameću se same od sebe.

“Ili životinjske.” – priklopio je Al.

Sjetila sam se Maše.

“Maša ne drži do književnosti. Ona se hrani, kako veli, kaloričnom klasičnom glazbom. Što će ti pustiti romani i ine blebetarije o nekakvim međuljudskim odnosima? Od piskarala bi bilo pristojno da svoje umotvore to jest zanovijetanja zadrže za sebe, a ne da siluju čitatelja svojim osobnim, nerazriješenim problemima! Kao da svatko nema svojih muka preko glave! Izuzetak čine poučne basne, naravno, jer su životinje pametnije od ljudi. Ili bajke što bajaju s bajkovitosti, ili pak sočne pričice ukoliko su utemeljene na činjenicama. Istinite bizarnosti. To je štivo koje Maša srce na slamku. Slovo po slovo, riječ po riječ u tekuću rečenicu, rečenicu po rečenicu u koktel užitka!”

“I tako je Maša” – prekinuo me Al – “iz srednjovjekovnih spisa iščačkala jednu arboretsku i jednu životinjsku priču koja se novovjekim istraživanjem pokazala točnom. Koju želiš prije čuti?” – pogledao me ispod oka.

“Razumije se, životinjsku!” – uskliknula sam oduševljeno. “Najprije životopis vukova, jer slutim da se o tome radi!”

“Pogodila si. U kratkim crtama,” – zaustio je Al – “Maše se najviše dojmila vučja ljubav. Koga ne očara vjernost do smrti, pa makar se radilo o vodećem vučjem paru? Ali ono što je Mašu oborilo s nogu je činjenica da i u životinjskom svijetu vlada pederastija. Kao kod ljudi, i u poretku vučje zajednice najslabiji nagrabusu. Nema li zaleđa (recimo da je pridošlica) vučić nižeg ranga svoj opstanak u čoporu plaća nadređenom vuku seksualnom uslugom i time stječe zaštitnika. Taj fenomen, doduše, ne možemo nazvati pedofilijom nego, uzmimo, lupofilijom.”

“Ma daj!” – klopila sam tog olinjalog *Lupusa* po tikvi. “Pričaj mi radije što je Maša našla o Drvenjacima.”

“Kao sve arboretske priče” – pribrao se Al – “i ovo je priča iz davnine. Poznato je da su drevni narodi štovali drveće. Posjeći se smjelo samo ono stablo koje je glifom obilježio starješina. Posjeći stablo mimo toga, bez privole i odobrenja cijelog plemena, bilo je pak ravno zločinu. Iako prvobitni Drvenjaci u svojem običajnom pravu nisu poznavali smrtnu kaznu, kazna za oboreno stablo bez znanja zajednice bila je gora od smrtonosne smrtnosti. Ubiti stablo bilo je ravno ubojstvu čovjeka. Kako za homocid nisu primjenjivali načelo odmazde, smatrali su da se ubojica osudio sam. Budući da načelo smrt za smrt sadrži

primjesu osvete, shvatili su da osveta nikog nije preodgojila pa bi ubojicu ostavili na životu sa šansom iskupljenja dobrim djelima. Zato je pak kazna za arbocid bila maštom kitnja-sti ritual. Od krvnika se, istina, nije tražila maštovitost. On je prema unaprijed utvrđenim pravilima izučio zanat od prve. Stoga, upečatljivost izvedbe nije ovisila o njegovu nadahnuću nego o dobro izvršenom zadatku, za što je bio opremljen potrebnim priborom.

Smaknuće je svečanost. Parada započinje kod Drveta Pravde, gdje krvnik dočekuje osuđenika kojeg vode niži činovnici između dva reda gledateljstva. U grobnoj tišini špalir maše uvelim grančicama posječenog stabla. Prema propisima, Drvo Pravde u promjeru ne smije imati manje od dva metra. Tu službenici, nakon što su osuđenika svukli do gola, predaju drvosječu u ruke krvnika i napuštaju poprište. Krvnik iz džepa vadi u tu svrhu načinjenu obrednu kuku i zarije je u anus okrivljenika. Izvlači nabor debelog crijeva, zatim vadi drvene klinove i prikucava osuđenika debelim crijevom na stablo. Na to ga potjera oko Drveta Pravde. Debelo crijevo lijepi se na stablo, a kako ubojica drveta pada, krvnik ga bičem uvijek iznova podiže na noge i tjera dalje uokrug. Kazna je nepravomoćna dok ne proviri tanko crijevo, i nevažeca ukoliko tanko crijevo barem jednom ne obavije Drvo Pravde.”

“Ma daj prestani!” – vrisnula sam.

“Ne urlaj! – presjekao me Al. “Želio sam dodati” – snizio je ton – “da je kazna za arbocid s vremenom pala u zaborav upravo zato što je svaki osuđenik preminuo prije negoli je izvršena norma.”

“Jako plemenito!” – otpuhnula sam. “Nije ni čudo da se tom soju zatro trag.”

“Ovisi.” – dvoumeći se, zavrteo je Al glavom. “Prema Lunkovu uvjerenju, neke od njih spasila je vjera.”

“Vjera uvijek spašava.” – izustila sam nadobudno i odjednom su mi Drvenjaci ponovno omiljeli. “Misliš li da ih još negdje ima?” – unijela sam se čeznutljivo u Alovo lice. “Gaze li njihovi potomci zemljom, pa makar bili mješanci?”

“Hja,” – zamislio se Al – “ako je točno da ih je progutala asimilacija, onda postoje u sjećanju. Ali sjećanje nećeš iščitati iz njihovih biografija. Životopisi su im šturi i škrti. Već pri pomisli da moraju objelodaniti najosnovnije podatke hvataju ih grčevi u želucu. Koga briga kada, gdje i u kakvoj familiji sam se rodio! Ukratko, užasavaju se svake papirologije, popisivanja, upisivanja i ispunjavanja obrazaca. Hvata ih jeza prilikom pisanja molbi, uz molbu ide i *curriculum vitae*, što se mora - mora se, ali zato brane bar usko polje svoje privatnosti pred raznoraznim anketarima i inim mutikašama što nasrću telefonom ili bubnjaju po vratima. Molim vas lijepo! Da što misli jedan stari arboretski mrgud sa socijalnim gebisom u ustima o najnovijem izumu četkice za zube koja na poleđini ima gumene jezičke što struganjem odstranjuju bakterije s jezika! Ili:

Slučajnim odabirom nagrađeni ste putovanjem za dvoje..... Dobili ste set rajngli.... e, moj Gospodine, čuvaj se Danajaca koji darove donose!

Inače” – nabrao je Al čelo – “Drvenjaci su lojalni građani. Iako uvijek u manjini, nikad ne traže manjinska prava, niti ustraju na svom jeziku. Od tisuća jezika svaki za sebe odražava ljepotu izražajnosti svog podneblja. Stoga Drvenjaci bez po muke prihvaćaju jezik i običaje zemlje u kojoj žive. Ako im se spočitava anacionalnost, imaju uvijek spreman odgovor: 'Ljudski govor služi sporazumijevanju a ne razdoru.' Zbog te iluzije nikad se nisu upuštali u ratove, pa nemaju ni pisane povijesti. Za njih ne postoji lice i naličje rata. Zar rat može imati lice? U čemu je razlika između ubojstva u miru i ubojstva u ratu? Zato se ni napadnuti nisu branili. 'Tko želi ubojstvom osuditi samoga sebe?' – kliknuli bi uoči smrti i pritom bi se njihova duša u vidu prozirnog oblačka vinula pod nebo. Pa tko su ovi, lecnuo bi se poneki poraženi pobjednik i zatim promrmljao: 'Zar su to ljudi ili pobjedničke kukavice?'

I da skratimo priču” – zaokrenuo je Al prema kafiću – “sažmimo je u arboretsku maksimu koja glasi *Ubi bene ibi patria*. Štos je pak u tome da im nigdje nije dobro, a svugdje im je podnošljivo. Podnišljivo ubrzo postaje nepodnošljivo i tu se neizbježno susrećemo s njihovom vjerom. Za Arborećane bi se moglo reći da su sakupljači Božjih mrvica. Malo tu, malo tamo, od boga do boga, ti vječiti nezadovoljnici tešu krotkost bez popuštanja koja je u svakoj religiji ista. Spotiču se o nju kao o oštro kamenje i padaju, ali koljena im nisu krvava od klečanja nego od kazne. Uvjereni su da ih Bog kažnjava, a kako bez njega ne mogu živjeti toware ga na plećima umjesto da dopuste da Bog podržava njih. Kako ga toware, tako iskupljuju oholost i time se, po njihovu mišljenju, vrši nadoknada.

Naravno” – produžio je Al – “ovo je tek okvirno gledište, kao neka skica što se nadopunjava nijansama jer Drvenjaci su zadržti individualci. Osobenjaci na osobnom putu koji traže, ni manje ni više, nego osobnoga Boga. Bolje da ih nitko ne pita kojoj vjeroispovijesti pripadaju, jer će bez pardona odbrusiti: 'Moja vjera je moja privatna stvar!' S vremenom toliko ogreznu da zaborave da ih Bog voli i tako bijedne kakvi jesu. Voli ili ne voli, ono što im je jasno kao bijeli dan je obećanje da se Boga nikada i nipošto neće odreći, pa makar im Božji potezi bili zavazda neodgonetljivi. Stoga ne prestaju vrludati po labirintu svoje duše. Ali duša nije labirint. Labirint je ljudski mozak, s jedne polutke na drugu, s osjećajnosti na razum, gdje jesi, dok se jednom ne nađu u pukotini ništavila, gdje prestaje lijeva i desna strana, gdje se potiru plus i minus, gdje nestaje svijet a izranja Bivstvo, Bog je tu, u susretu sa samim sobom, tu je Božja iskra u Božjem djetetu, ne zbog djetetova zalaganja već zbog Božje igre što se zove milost za onoga koji je u traženju hulio i na izmaku snaga pao pred Veličanstvom, napokon shvaćajući

što znači skrušenost. I tako, nakon dugih lutanja i zastranjivanja, privučeni i očarani zamkama o samoostvarenju bez Boga, Drvenjaci konačno otvaraju srce i uši onome koji govori: Ja sam Put, Istina i Život.”

Dok smo u kafiću srkali kavu promatrala sam smežurano Alovo lice. Premda smo o arboretskoj vjeri raspravljali bezbroj puta, nisam ga htjela prekidati. Uostalom, ponavljajne ne škodi. Niti je sjećanje vrlina, niti je zaboravljanje slabost.

55

“Idemo van!” – odbio je Alarik ponuđenu sjedalicu u kuhinji. “Idemo van” – pojašnio je – “da u prirodi udahnemo nebo i izdahnemo zemlju ne bismo li poravnali tlak krvi s tlakom duše. Možda nam se posreći da šmugnemo kroz procjep (vječnosti) gdje se otkucaji neba ujednačuju s bilom Zemlje. Kako na nebu tako i na Zemlji!

“A kako se to postiže?” – zainteresirala sam se.

“Flasterom na gubici.” – dočekao me Al.

I tako smo se zaputili u obližnji park, kružili ispod krošnji, poštujući sveudilj šutnju. Potom je Alarik promijenio smjer pa smo zelenim koridorom cupkali ka placu. E, u ovoj gužvi, pomislila sam, sasvim sigurno nećemo dodirnuti nebo. Uto se Al zaustavio ispred pekarnice. Pa nisi valjda gladan kruha - suspregnula sam se u zadnji čas, samo da ne prekinem muk. Kako je i dalje promatrao kifle, perece, žemlje i *brioche*, sinulo mi je da se vjerojatno poigrava krušnim figurama. Kao: 'kruh naš svagdanji', 'kruha preko pogače', 'kruh sa sedam kora', 'dobar k'o kruh' itd.. Ili pak uzrečicom dvorske dame što je ujedno bila i kraljica. Navodno je dotična pustopašna *regina*, nešto prije negoli su joj giljotinom odrubili glavu, uskliknula: 'Ako puk nema kruha neka jede kolače!' Ponovno sam se ugrizla za jezik da ne počnem žonglirati na tu temu, pogotovo o raznim pikanterijama njezine mamice, kad je začudo Al progovorio prvi.

“Ovo dijete je štruca bijelog kruha!” – promrmljao je Alarik. “Tim riječima” – nastavio je – “Lumir je u svoje ruke primio novorođenče. Privinuo kmečavi smotuljak svom licu, uputio zahvalan pogled Beti i ponovno izjavio: 'Ovo dijete je štruca bijelog kruha!' I nije se prevario. 'Bijela štruca' postala je jedino Lumirovo mezimče. Privrženo i odano kao lastavica što se uvijek vraća istom gnijezdu. Cjelivao je Marantino lišce, pusa na čelo, pusice na okice, cmok na nosić, pa ju zanjihao i škakljao iza uha, a beba je pritom pravila grimase. Je li moguće da se tek rođena beba nasmiješila? Prislonio je kćer uz svoj vrat i tu se dijete, u skloništu ispod očeve glave, u udubini vrata, ugnijezdilo i pronašlo bradavicu. Ne, Lumirova ušna resica što ju je Maranta dohvatila ustima, nije bila duda-varalica. I kako bi ju potom ispljunula? Zadovoljno ju je cuclala i na suho mljackala, sve dok se muškog mlijeka nije nasisala. U tom kratkom času dojenja čak se

i Beti isključila iz grmljavine topova. U tom kratkom času muškog dojenja u hodniku bolnice na oca, na majku i dijete spustio se mir. Trenutak mira iza kojeg se stuštilo razorno bombardiranje grada. Od detonacija prštala su stakla na bolničkim prozorima. Rano proljeće 1945. Pa ipak, unatoč svemu, sloboda na vidiku!

Vraćajući se kući na Kutelo u stočnom vagonu, u sveopćem metežu što su ga pratile himne slobodi, razglasi i vijorenje zastava, oduševljenje i zanos, jecaj onih što su izgubili najbliže i nove izbjeglice, lokomotiva je huktala i vukla kompoziciju, pa svako malo zastajkivala. Na svakoj postaji isti prizor. Ljudi su mahali jedni drugima, grlili se s bižnjima i tapšali s neznancima, ridali gorkim suzama i plakali suzama radosnicama. Među njima se muva majka s novorođenčecom. I dojenče kreće od ruku do ruku. Hvataju ga partizanke i dodaju partizanima, dodiruju ga djeca i na grudi pritišću starci, iz naručja u naručje putuje bijeli smotuljak. Novorođenče! 'Zar se ne bojiš,' – usplahirila se Galja gledajući uznemireno majku – 'zar se ne bojiš da će nam Marantu netko otetiti?' 'Ne.' – smijuljila se Beti. 'Ako je štruca bijelog kruha, kako kaže vaš otac, onda neka se ljudi njom nasite.'

56

"Lumir je bio nestrpljiv čovjek. Njegova deviza je bila: *Smjesta!* ili *Odmah!* Ništa polako, ništa natenane nego brzo i sada! Bez odlaganja! Međutim, prilikom putovanja kući na Kutelo što je trajalo danima (pa se u stočnom vagonu živjelo i spavalo na podu sa škrinjama) dopustio je samo svom srcu da poput ptice izlijeće iz grudi i hita naprijed, ispred njega kao krilati glasnik, srce-poletarac što hrli prema domu, golub mira koji kruženjem nad Kutelom iz ptičje perspektive promatra i opasa cijelo imanje i pritom kliče: Vraćam ti se, dome moj! Ako kompozicija teretnog vlaka svako malo zapinje, neka zapinje. Ipak se ponovno pokrene. Ako svako malo zbog razorenih dionica na pruži zastajkuje, neka zastajkuje. Ipak se kreće! Prikapčaju se i odkapčaju lokomotive, neka se! Vlak napreduje ka cilju gdje će biti gospodar na svome, a ne sluga na tuđem imanju. Jest da su mu partizani ponudili da i poslije rata zadrži mjesto upravitelja. 'Raspitali smo se o tebi, Kranjec' – obratio mu se komandant – 'i došli do zaključka da nemaš putra na glavi. Znamo da si antifašist i da si pomagao našoj vojsci, pa možeš ostati!' 'Srećom, nisam beskućnik' – zahvalio je Lumir – 'i nema te sile koja bi me mogla ovdje zadržati. Idem kući. Vraćam se na svoje.'

Sloboda! Sloboda! Sloboda! Vihor slobode vijorio se nad opustošenom zemljom. Na ruševinama i žrtvama izgradit će se bolji svijet. Svijet po mjeri čovjeka. Lumir je vjerovao tim parolama, pa ipak bi se povremeno štrencuo. Danju, zaokupljen pripremanama oko povratka kući, noću je i dalje oprezao. Rat je definitivno završio, oružje utihnulo, konačno je nastupio mir. Mir. Danju mir, a s mrakom nemir kao produžetak

nekog novog, podzemnog rata o kojem se samo šaputalo, o kojem se nije govorilo javno. I što je sad tu istina? Jesu li to samo glasine ili odjeci rata koji mu i dalje remete san, ili se doista radi o razračunavanju pobjednika i pobijeđenih? Tako je promišljao kad se iz poslijeponoćne mukle tišine prolomio grozomorni krik, negdje iz šume u podnožju parka, krik što je rasporio zvjezdano nebo i sledio mu krv u žilama, pa je privinuo Beti ne bi li stišao njezino drhtanje i šapnuo joj: 'Hvala Bogu da djeca spavaju, a krik *Nisam kriv!* i dalje je odzvanjao u njihovim dušama, ni muški, ni djetinji nego golobradi krik koji je pomutio sjaj slobode i onečistio je. Sloboda s prikusom gorčine, kao da je vihor zaokrenuo i zapuhao kužnim povjetarcem.

Galja je s posljednjim spomenarima hitala u selo da se oprostí sa svojim društvom. Dok se grčila s curama i dečkima kapale su joj suze. 'Ali zašto, zašto su Janku i Tomici, nakon što su im prerezali vratove, morali iskopati još i oči? Zašto? A koliko smo lijepih trenutaka proveli zajedno! Pa s nepunih četrnaest godina bili su djeca kao i mi!' Nitko nije odgovorio jer su svi znali. Janko i Tomica platili su dug za stariju braću ustaše. Noć prije toga dva krika slila su se u jedan vapijući urlík koji je ostavio krvave mrlje na razvijenoj zastavi slobode."

"Uoči primopredaje dvorca partizanima" – nastavila sam Alarikovu priču – "Beti je otključala vrata što su vodila na kat i povela nas, djecu, da posljednji put bacimo pogled na sve divote i krasote. Kao i prvi put, kazala je: 'Djeco moja, ovo nije naše. Stoga smijete samo gledati i, po mogućnosti, ništa ne dirati.' Skakutala sam iz salona u salon i najzad se pridružila majci i Galji što su stajale pred vitrinom u baroknom stilu. Do srebrnih plitica i kristalnih zdjela za voće stajala je crna kutija od ebanovine, ukrašena inkrustiranim viticama sedefa. Na plišanom podlošku set pozlaćenih desertnih žličica s drškama što su završavale svaka drugim, poludragim kamenom. Ah, od raznobojnih ahata Beti je omađijao ametist što je svjetlucao ravno u njezine oči kao da ju je ljubičastim zrakama vezao za sebe. Uzmi me, uzmi cijeli set, za uspomenu – nametao se sve dok se nije odrazio u njezinim očima što su odgovorile ljubičastim sjajem i trncima u rukama. Pažljivo je uzela set u ruke, a slatki trnci preselili su se u prste. Prsti, prsti, prstići, bi – ne bi? Nevjerojatno kako krv u njima divlje pulsira i jača osjet opipa. Prsti, prsti, dugoprstići, da ili ne? Nevjerojatno kako su od samog dodira postali gibljivi. Prsti, dugoprstići, smije li se ili ne? Ne!

Beti se trgnula i osvrnula oko sebe. Htjela je zagrliti Filka, ali njega nije bilo. Možda je i bolje tako. Kao što je jatagan stajao na istom mjestu gdje je nekoć bio, tako je vratila set žličica u vitrinu i potom zaključala vrata gornjeg kata.

Navlačila sam Filka da posljednji put otrčimo do logorišta. 'Ostavi me na miru!' – otresao se, pa sam se na stubama ispred trijema oprostila s plavim pticama i futaćima.

U Ljeskindolu ih više neću viđati. Zbogom, plave ptice! Zbogom, mili futaći! Ostajte mi zdravo!

Na samom odlasku Slavica je donijela kolače, a putnom provijantu pridonio je i lugar plećkom odojka. I dok smo se u stočnom vagonu druckali prema domu, opraštali smo se s dvorcem i uspomenama. Pred nama je bila budućnost. Dodite mi u posjet, mile ptice! Kutelo nije dvorac, Kutelo je obični majur, ali stoga drveće oko njega nije ništa manje lijepo. Ima dovoljno duplji za futaće i napretek rašlji za plave ptice!

Još nismo stigli do granice kad se pronijela vijest: dvorac taj i taj, nakon predaje partizanima, potpuno je opljačkan. Svjetina je navrla i razgrabila što se rukama nositi dalo. Otac je slegnuo ramenima, a majčine oči čakskom su zacaklile ljubičasto i potom ugasle.

57

1945. Gledati naprijed. Zaboraviti ratne strahote. Pobjedničkim žrtvama spomenici i idemo dalje u svijetlu budućnost, gdje neće biti izrabljivanja čovjeka po čovjeku. To jamči istočnjački komunizam kojeg su iznjedrili buržuiji, bacivši rukavicu u lice trulom zapadnom kapitalizmu. Povjesni eksperiment u kojem bi zadovoljenje svih materijalnih potreba trebalo iskorijeniti Boga. I tako se novom religijom ispunilo sveopće svetogrđe. Ne vjerovati u doživotnog neofaraona bilo je jednako svetogrдно kao vjerovati u Boga. Grešnicima bi pak bila odrezana kazna.

Lumir nije imao pojma o ideologiji komunizma, ali je poznao dovoljno sirotinje pa je smatrao pravednim da se višak zemlje podijeli bezemljašima koji su žuljeve svojih ruku prodavali za preživljavanje. Nerijetko je već prije rata ostavljao vreće brašna i drugih dobara u kućercima u kojima su u njega gledale gladne, dječje oči.

Agrarna reforma. U tu svrhu doputovao je veleposjednik, Lumirov otac iz Ljubljane, gdje je ubrzo nakon Lumirova izbjeglištva kupio kuću. Zbor pučanstva na ljeskindolskom trgu, tik do crkve. Okićen zimzelenim girlandama, zastavama i partizanskim pjesmama, trg je čekao načelnika općine. Iako se Beti opirala, Lumir ju je poveo sa sobom. Razglasi su danima bubnjali da se na zboru moraju pojaviti svi. 'Ako vele 'svi', onda to znači – svi'. – uvjeravao ju je Lumir. Na Kutelu su ostali Lumirovi roditelji i čekali rasplet događaja. Žamor na trgu kamo su se slile mase iz obližnjih i udaljenijih sela utišao se istog časa kad se na podiju pojavio načelnik i progovorio: 'Drugovi i drugarice! Sigurno vam nije prvi glas da će nova vlast provesti agrarnu reformu. Zemlja onima koji je obrađuju! Svakome onoliko koliko može sam obraditi!' Nastao je urnebes praćen kapama što su letjele u zrak, uz oduševljeno grajanje. 'Tišina!' – podviknuo je predstavnik vlasti. 'U našem okrugu' – nastavio je vikati – 'sporan je posjed starog kulaka.' Beti je ustreptala, a Lumir ju je stegnuo oko struka. 'Je li stari ikad viđen s

motikom u ruci?' – treštalo je s podija. 'Nikada!' – proderala se svjetina. Uto je jedan glas nadjačao ostale, pa se posve razgovjetno čulo: 'Pred njegovim gospodstvom smo samo skidali kape, dok se njegova visost vozikala kočijom!' 'Tako je! Dolje vlastelini!' – odjeknulo je odobravanje i pljeskanje. 'Je li Lumir' – začulo se s govornice – 'radio sa seljacima i nadničarima?' Kratki muk izmaknuo je Lumiru tlo pod nogama, a zatim se prolomilo: 'Išao je ukorak s koscima! Kopače vinograda obilno je hranio i pojiо! Od sirotinje dugove nije istjerivao!' – orilo se pukom. Načelnik je čekićem udario po govornici. 'Prema našim zakonima,' – progovorio je – 'dodijeljuje mu se maksimum zemljišta koje može pripasti jednom domaćinstvu, uključujući Kutelo s gospodarskim zgradama. Sve druge obradive površine, višak šuma i kamenolom se nacionaliziraju na dobrobit naroda!'

I tako je Lumir postao vlasnikom okrnjenog Kutela, ne oporukom kako mu je bilo bezbroj puta obećano, ni nasljednim pravom, već pozitivnim pravom države. Glas se širio poput požara i dospio u svaku ljeskindolsku kuću u kojoj su ostali samo nemoćni starci i mala djeca. Letio je zaobilaznim putem i na Kutelo gdje je ishod s rukama na leđima, hodajući iz sobe u sobu, iščekivao i Lumirov otac. Najzad je od unajmljenog glasnika doznao neumitnu presudu pa se uhvatio za srce, a drugom rukom ščepao dovratak. Pritom ga je podupirala njegova žena, sićušna i krhka, ali duhom žilava dama. Dama ne po svojim otmjenim manirama i naobrazbi, već dama stilom trpljenja što je premrežilo njezino biće naborima na duši i strijama po tijelu. Izrodila je mužu šest sinova i jednu kćer. Osim Lumira i Vira te kćeri što je živjela u gradu do Ljeskindola, svi su bili pri kruhu i razmiljeli se svijetom. To je bila Lumirova majka koja je iskusila sve inačice boli, pa je zato za druge uvijek pronalazila prave riječi ohrabrenja i utjehe. Poštovana od muža i djece, nikad se nije tužila, nego je prolaznost patnje zaodijevala humorom. Djeca su je oblijetala naklonošću, sinovi su je nosili na rukama, ugađali i donosili joj darove, a njezina ljubav protezala se jednako na snahe i unuke. Gdje god se nalazili, ako već nije bilo paketa s finim čajnim pecivom, unucima je od bake stizala rođendanska čestitka ispisana sitnim kosim krasopisom, uz obvezni dodatak stiha nekog pjesnika.

I sad je podupirala supruga što se na riječ 'nacionalizacija' gotovo srušio, pokošen iznenadnim naletom slabosti. Zemlja se potresla i zanjihala, pred njim se rastvorila pukotina, primakla se provalija. Zemlja! Zemlja! Zemlja! Bez zemlje veleposjednik je mrtav! Zario je svoje njegovane prste u srce što se u nepravilnim razmacima grčilo i stezalo, nabujalo kao da će se raspuknuti i rastrgati prsni koš, srce-ubojica, što mu je pričepilo glasnice da u prvi mah nije uspijevao ni vikati. Umjesto urlanja naboj nago-milane jarosti ključao je iznutra da bi se ubrzo zatim oslobodio na usta isprekidanim hripanjem: 'To je djelo izroda koji se slizao s vlastima i sve to zakuhao! Djelo izdajice

koji se odrekao kućnog poretka! Grč je popustio. Je li to bio lažni napad srca ili odgovor na napadnuto srce, tek srce pogođeno nacionalizacijom oporavilo se od maloprijašnje skrhanosti i odazvalo se nezajžljivom srđzdom što je poput mlaza krvi šiknula u cjelokupni optok tijela, natapajući ga bijesom do posljednjih kapilara. Iz maloprijašnje omrtvljenosti ponovno je izronio despot koji se otrešao ženine ruke. Gorostasno tijelo se osovilo i snagom gnjeva vratilo čvrstinu. Srce je uhvatilo uravnoteženiji ritam iako je i dalje mahnito pumpalo. Gospodar senior čekao je povratak sina razmetnoga.

Lumirova majka je sklopila oči. Iako ju je muž odgurnuo neće otići s poprišta. Svjedočit će onomu što se bude zbililo, nemoćna da se odupre toj goropadnoj sili, pa makar se bacila mužu pod noge. Svjedočit će zlu što se upravo nadvijalo nad Kutelom. Križ koji se prihvaća lakše je nositi.

'Ti' – urliknuo je gospodar senior s praga – 'ti, koji si u dosluhu s komunistima nahuškao onaj ološ na mene, proklet da si! Prokletu da je Kutelo i ne imao ondje sreće!'

Lumirovi roditelji vratili su se u svoju kuću u Ljubljani. Prokletstvo je pokušala omiliti Lumirova majka posjetom sinu, ali zato noga svrgnutog despota više nikad nije kročila na Kutelo. Od tada je prošlo jedanaest godina. Ni na samrti Lumiru nije bilo oprošteno. Između braće i sestre koračala je za lijesom patrijarha crna ovca. Crna ovca što se u izbjeglištvu navukla komunističkih ideja, nije pokrala samo svog oca nego sve njih. Neizgovorene optužbe na sprovodu ostale su živjeti u sjećanju.

Ah, negodovala je sama nad sobom Lumirova sestra, hodajući za lijesom. Zašto sam se baš sada morala sjetiti Lumirovih komunističkih hemunga? Premda nije bila zlopamtilo, upravo se sada sjetila nezgodne zgrade s krumpirom. Da, njiva poslije rata bogato je obrodila. 'Došla si po krumpir?' – podigao je Lumir obrve. 'Nema problema. Ovdje ti je motika pa si ga nakopaj koliko trebaš.' Od tog bezobrazluka seka se tako osupnula da nije mogla progovoriti ni riječi. Umjesto riječi, uvaženoj građanki što je bila čuvena po društvenim domjencima, a osobito po organizaciji balova pod maskama, čije maske su odnosile prve nagrade, supruzi okružnog suca, koji joj se od početka obraćao sa 'Vi', zacaklile su se oči od nepojmljive uvrede. 'Što me tako gledaš?' – pecnuo ju je bratac Lumir, pa se nadovezao: 'Prošla su vremena kad su tebi, milostivi, sluškinje prale noge! Neće ti ručice zagaditi motika. Došla si na gotovo, a moraš znati da su prije toga i moja djeca ovaj krumpir sadila i okopavala.'

"Pisati jednu te istu knjigu po treći put prilično je odvratna stvar!" Tim riječima počastio me Alarik nakon što me mjesecima nije posjetio, a meni je jasno da knjigu bez njega neću privesti kraju, pogotovo jer mi istječe vrijeme dozirano biološkim satom.

Kapaljka ubrzo štrca, kap po kap, ispumpavajući moje snage. Preostaje nam još samo klimavi ples po ekvilibrirajućoj žici između tu i onkraj (kako reče pjesnik Enes: *Pogledaš u nebo, glava sanja, pogledaš u svemir, glava lubanja*) i u međuprostoru predenje neujednačene niti koju krpamo čvorovima, ne bi li na kraju ispaao neki makrame prohujalih života.

(Naravno, itekako mi je jasno kroz kakve krize Al prolazi. Ne bih znala da nismo jednojajčani blizanci. Ne jednom smo utvrdili da je bavljenje samim sobom najbestidnije traćenje vremena. Pa, premda smo do toga došli bezbroj puta, nagrizaćuće nezadovoljstvo samim sobom i cijelim svijetom podriva taj zaključak i ne dopušta da se trajno ukorijeni. U vječitom rovarenju 'čemu' i 'zašto', razum i neznanje potpiruju oscilacije naših raspoloženja, gore-dolje, *up and down* u mrtvoj trci preko duševnih prepona. Dangubimo li nas dvoje još uvijek u nekom *Maybe's baru* na periferiji iluzija, gdje nemoguće postaje moguće, a moguće zbog sveopće entropije nemoguće? Eee, moj čovječe, nemoguće je opojno kao ljubavni zov, a moguće tako neznatno da ga previdamo. Valjda zato što je stalno uz nas. *Ivice, što bi htio postati kad budeš velik? Kad budem velik htio bih postati mali čovjek*. E pa, nitko se ne može požaliti da nije dobio priliku za – biti velik u malom. Kao što kaže mudrac meni neznanog imena: *Učini kao Bog. Postani čovjek*. Tu poruku prenijela mi je zaljubljena Maranta. Zaljubljena u unuke i do zvijezda požrtvovna baka-*babysitterica*. U posljednjih šest mjeseci svaki put se stepla kad me nazvala i upitala: 'Kako si?' Umjesto odgovora najprije bi začula izmotavajuće mumljanje. *Dummer Augustu* ponestalo je verbalnih akrobacija jer se trapi mišlju tko i što sam ja te kuda ide ovaj svijet. A to se događa, vele, kad ima previše vremena.)

"Nije se lako ponovno ufurati u priču." – prozborio je nakon pola godine Alarik. "Gdje smo uopće stali? Nema veze! Počinjemo, odnosno nastavljamo sutra!"

"*Hasta mañana!*" – odgovorila sam i pritom mi je neobično laknulo.

59

Poslijeratni Kutelo. Izvana još uvijek pompozan, s netaknutim pročeljem i svim crijepovima na krovu. Ukopan debelim zidovima u temelje, i dalje se šepurio nad ljeskindolskom ravnicom. Iznutra prošupljen, s razbijenim prozorima kroz koje je fićukao propuh. Srećom, dolazi ljeto, a do zime svi prozori bit će ostakljeni. Nepobjeđeni zidovi u polupraznim sobama mogu čekati. U prostranoj kuhinji zidani štednjak funkcionira. Da bi se manje dimilo treba zamijeniti samo ror što vodi u dimnjak. 'I što onda' – narogušio se Lumir – 'ako djeca spavaju na podu, na madracima od jute napunjenima komušinom?' I on bi s time bio zadovoljan, ali se Beti pobrinula da na njihovom bračnom krevetu budu pravi madraci s konjskom strunom. Vječni madraci

koje je donijela u miraz, madraci putnici, iz roditeljske kuće na Kutelo, iz Kutela u izbjeglištvo, iz izbjeglištva na Kutelo. Od sve starudije sklepane zbrda-zdola, ono što je podsjećalo na predratno doba bio je šrajbtiš od trešnjina drva, starinski kanape s pohabanom presvlakom i obiteljski portreti.

Poslijeratna bijeda s dvije prioritete liste. Beti – kuća. Lumir – posjed. Ah, – uzdi-sala je Beti – da se barem jedna prostorija opremi kako dolikuje i počne sličiti pravom domu. Naglas je pak rekla: 'Zar Maranta ne zaslužuje dječji krevet s ogradom umjesto da se svako malo otkotrlja s divana?' 'Ne velim da ne zaslužuje,' – zaškrgutao je Lumir – 'ali zar ću svako jutro musti kinderbet kako biste vi mogli doručkovati mlijeko sa žgancima!? Hrani nas zemlja i za sad jedna krava muzara! Najprije treba na noge podići gospodarstvo, a potom ćemo razmišljati o kućnim potrebama!'

Zemlja! Napokon na svojoj zemlji što okružuje Kutelo. Zemlja majka, zemlja žena, zemlja ljubavnica! Treba samo prionuti uz nju i žuljevima je maziti pa da uzvрати plodovima. Budit se s njom i lijevati s njom. Promatrati je zorom kao da se proteže u struku i odmahuje noći. Udahnuti njeno razbuđeno preobilje. I gdje god da su njezina usta – pomislio je Lumir – sasvim sigurno su se napućila. I gdje god da su njezine dojke, u njegovu srcu su prokapale. Srce mu je poskočilo od radosti kao da je zemlja odškrinula jedno bedro svoje ženstvenosti. Eh, ta raspuštenica, – premetao je mislima – zna kako treba jutrom sve što je muško podvoriti. Darežljiva zavodnica puna nepromišljenog davanja i neodoljiva. Ponekad mušičava kao da svakog jutra očekuje umiljavanje da smiješ u nju zaorati. Zemlja gospodarica traži da joj se služi. Lumir je promatrao usnulu Beti. Ženo moja neshvatljiva – promrmljao je u sebi i probudio je poljupcem. Beti, Beti. A Beti se sve teže budila na javu. Kad bi bilo moguće prespavati bijedu i neimaštinu! Kad bi bilo moguće prespavati zebnju i strah! Probudite me kad sve to prođe. Probudite me kad na svijetu bude bolje. I sad se od Lumirova poljupca stresla. Oči joj je privukla žarulja popikana mušjim izmetom što je visjela na tankoj žici sa neofarbanog stropa kao kaplja nekog ogromnog, kosmatog pauka. Pomalja li se u okviru prozora sunce, ili je prozor premrežio pauk sivilom? Beti je znala da će bosom nogom stupiti na pod bez tepiha. Da je na podu bila barem krpara. Posteljina se raspadala. Izlizane plahte kroz koje se moglo vidjeti iskoristile bi se na način da su se razrezale napola i bočni dijelovi sašili grubim šavom po sredini. Plahte, kojih više nema. Plahte od čijih ostataka su se radile pelene za Marantu. I pelene su od vječitog pranja u droncima.

Dok ju je držao za ramena, Beti je upitala: 'Odakle ćemo djeci nabaviti odjeću i obuću? Djeca rastu. Odakle ćemo...'. Držao ju je za ramena i trenutak kad mu se učinilo da je zemlja odškrinula bedro, rasplinuo se u nepovrat. Premda je od krvi i mesa, Betina ženstvenost nije od zemlje. Betina ženstvenost je od nekog misaonog tkiva u čiju

srž ne može proniknuti. Neputeno tkivo koje privlači odbijanjem. Uškopljujuće tkivo koje ne gasi želju već potpaljuje jarost. Jedna buktinja s dva plamena koji se šiljastim jezičcima stapaju u bijes. Odbacio ju je na jastuk, a u rukama su mu ostale njezine uskraćene obline. Jaz kao podignuti most za spuštanje. Zaključani zamak. Hladna koža osuta jutarnjom rosom. Vruća koža u njegovim dlanovima, pune šake praznih šaka.

I tim praznim šakama lupa po vratima. 'Ustajte, lijenčine! Pranje u hladnoj vodi do pojasa!'

Čim je napustio spavaću sobu Beti je ustala, umila se i uredila kosu, pa ovako čista i netaknuta počela spremati doručak. 'Pogledajte oko sebe, vi namrgođena gundala!' – zagrmio je Lumir kad smo se okupili oko stola. 'Pogledajte malo bolje pa ćete vidjeti što je sirotinja! I neka je sirotinja dobila zemlju! I neka drugi dobivaju UNRIN-e pakete! Umjesto mlijeka u prahu, vi pijete mlijeko naše krave! Umjesto jaja u prahu, na Kutelu se troše jaja naših kokoši! Kutelo ima sve što treba! Treba samo zasukati rukave!'

Pognutih glava kusali smo žgance s kipućim mlijekom. Otac je polovicu ostavio na tanjuru i stušio se niz stepenice. Zaputio se u štalu. Na desnoj strani krava muzara. Do nje bređa crvena junica. Uskoro ćeš se oteliti – počeo je iza rogova – pa će u kući biti više mlijeka. Preko puta, privezan uz jaslje, oplitao je repom jahaći konj vitkih bokova i dugih nogu. Taj konj nije bio naš. Prilikom povratka zatečen je u štali. Lumir je o tome obavijestio seosku vlast, ali nitko nije hajao. Možda će netko po njega doći. Možda neće. Konj nametnik, uporabljiv za jahanje i eventualno za kočiju, a jedno i drugo bilo je nepoželjno. Ničiji konj prozvan Gizdelin.

Kad smo ostali sami s majkom iz Galje je prokuljala bujica suspregnuta pred ocem. 'Drugi dobivaju pakete,' – urliknula je – 'a mi ništa! Nisu u UNRIN-im paketima samo mlijeko u prahu i jaja u prahu! U paketima su i krpice i cipele! U paketima su mirisni sapuni i četkice za zube! Dokle ćemo krpiti, preokretati i produžavati staru odjeću? Dokle ću hodati u pohabanim, pretijesnim cipelama? O, kako mrzim bijedu! Do kad ćemo jesti sa plehnatih tanjura i aluminijskim žlicama? Dokle ćemo se prati smrdljivim, domaćim sapunom? O, kako mrzim bijedu!' Galja je vitlala šakama po zraku kao da je bijeda neko čudovište što joj se kesilo u lice.

'Djeco draga,' – oglasila se Beti kad se Galja ispuhala – 'smrdljivi, domaći sapun sam skuhalo ja u velikom loncu. Kad se smjesa ohladila razrezala sam je u pačetvorine. Lako je bilo kod mesara nabaviti goveđi loj, ali morate znati da nije bilo lako nabaviti lužni kamen. Pa ipak je taj laugenštajn vaš otac odnekud stvorio i donio ga kući. Nije sramota biti siromašan, sramota je biti prljav i poderan. Nema toga koji si iglu i konac ne može priuštiti. Istina, od domaćeg sapuna ni rublje ni koža neće mirisati, ali će vam čistoća jamčiti da kičmu držite uspravno.'

60

“Filko je smatrao da cjelokupno Kutelo nije prokletu. Služio se eufemizmom da je samo ukleto. Ukleto je prema snazi djelovanja stupanj niže. Na ukletom su postojali otoci, male parcele razrezane Božjim prstom, čestice utočišta i mira. Tu se zbivao kemijski proces gdje je zemlja pomoću Sunca melankoliju pretvarala u ružičasto obojen svijet. Tu je zemlja bila izdašna. Emanirala je moć i nadu. Kao neka samostalna enklava koja u svom nepisanom zakoniku na prvo mjesto stavlja - Pravo na sreću.

Kutelske priče Al i ja pamtim kao priče u molu, iako je bilo štorija i u duru, a otoke-pribježišta mogli bismo nazvati fugama. Mjesta, gdje bjeguncima zacijeljuju svi ožiljci. Takvo mjesto za Beti je bio vrt, a za Filka Dragon.

Vrt. Tu je Beti bila cjelovita. Izvana i iznutra lijepa. U kući je pak vanjska ljepota ostala nenarušena, ali bi unutarnja napuknula. Izobličile su je brige. Kuća, jednotonski *blues*. Ne žalopojka već klonuće.

Beti je stajala usred obraslog i zapuštenog vrta što ga četiri godine nitko nije pazio ni mazio. Grane voćaka su se razmahale, ukrasno grmlje podivljalo, ali sve to nije ništa, podrezivanjem učas će se pripitomiti. Na travnatim lijevama tratinčice su se tiskale s maslačcima, kamenjar je zaposjeo drač. Na nekoć pošljunčanim puteljcima naguravali su se busenovi trave s korovom, kao da se natječu tko će koga iskorijeniti. Preko lukova sjenice od kovanog željeza padali su slapovi pomahnitale loze. Raspojasani vrt je bujao i mirisao na zeleno. Zeleno su sokovi, zeleno je klijanje, zeleno je ozračje. Beti je duboko udahnula zeleni kisik i njezinim žilama potekla je zelena krv. Očito su tome doprinijele biljke trajnice, njezine ljubimice. Trajnice kao vrtno pamćenje, što traju preko zime i ljeta, preko žege i smrzavanja, iz dana u dan, iz godine u godinu. Žilave u ustrajavanju kao jedan cvijet što ju je dočekaio i iskazao joj dobrodošlicu. Cvijet jednodnevnog cvata iz roda za preživljavanje. Njegovo podneblje je nemilosrdno, njegova domaja je pustinja, njegovo trajanje je borba za život. Isprva Beti cvijet kaktusa nije ni primijetila, ali je zato kaktus obrašten do grla dračem primijetio nju. Kao da je stao na prste, istegnuo je vrat i potom se manirom suncokreta okrenuo za njom kad mu je nestala s vidika. Prilikom vraćanja cvijet se ponovno uspravio i napokon su se Beti i kaktus našli licem u lice. Maločas smotane u sebe, bijele latice obrubljene ružičastom vrpcom, počele su se odvijati. Učas su se izravnale i cvijet se počeo njihati, vežući Betin pogled da ne odluta. (Jer Beti je bila rastresena. Njezine misli na vrtu su bile lepršave, a u kući zgnječene. Lepršanje je igra, zgnječenost je moranje.) I sad se Beti zaigrala. Njihanje kaktusa se nastavilo, njihanje se zaoblilo i ocrtavalo spljošteni krug što se širio, sve dok Beti nije obavio iza leđa. I tako su u krugu, unutar ljubavnog bio-polja, cvijet i Beti jedno drugo opčinili. Latice su lelujale povijajući se opet prema

unutra, kao da se oblizuju nektarom. Priđi bliže, kao da su govorile, približi se! Ili se to u igru uplitao povjetarac. Mimo svega, na otoku sreće gdje se prekoračuju granice sve je moguće. Približi se, odjednom je utihnuo kaktus, premda je zov ostao. Približi se, bilo je zapravo Marantino gugutanje što se upravo probudila u velikoj, pletenoj košari za rublje.

Beti je pohitala s bebom u kuću. K tomu je bio krajnji čas da počne kuhati ručak. Na vrt se vratila poslijepodne, da se s kaktusom oprostí. Kad je stigla, jednodnevni cvijet kaktusa bio je na izdisaju. Privid, ili se nakratko rastvorio? Od napora ovjesile su mu se rubne latice, ne bi li time poduprle gornje. Zatim se počeo skupljati, latice jedne preko drugih, red za redom, sve dok se ružičasta boja na poleđini nije pretvorila u zagasiti purpur. Naposljetku je klonuo u utor između svojih bodlji.”

Za svo vrijeme mog pripovijedanja Alarik je potuljeno šutio.

“Sad je na tebi red, da pričaš o Dragonu iliti Zmajevcu!” – klopila sam ga po glavi ne bih li ga razdrmala.

“Ma,” – zamahnuo je rukom – “Dragon je iz domene arboretskih priča! A mene danas previše štreca u križima da bih se prepuštao fantazijama.”

“Lijepo! I sad se opet ja moram prisjećati rasutih tonova Dragonove pjesme. I kad bih je ponovno začula potpunu, što je i u djetinjstvu trajalo tek jedan tren, svaka priča o Zmajevcu bila bi suvišna. I tako se sve svodi na ulomke kad sam uhodila Filka. Dok sam se skrivala iza žbunja, noge bi mi utrnule od čučanja. Vireći između granja promatrala sam Filkovo udvaranje. Kao uvijek, presavio je drvce u struku i poljubio ga u usta. Pritom mi se učinilo da Filko plače. Čelo i kapci Zmajevca sjajili su se kao da ih je zaslinio puž-golać. Međutim, sjaj nije bio od suza već od jantarske smole što se ljeskala u uglovima Dragonovih očiju. Spavaj! - kazao mu je Filko jer nije pokazivao namjeru da otvori oči. Snivaj, ako se u ovaj svijet ne želiš probuditi! – milovao ga je po kosi. Njegova kosa, tanke grančice iza čela, bile su od milovanja lagano oguljene i istanjene, osim kovrča što su padale niz slijepoočnice. Češalj povjetarca vezao je grančice u punđu, pa ih ponovno rasplitao. Kako je Filko imao suhe i raspucale usne, pomislila sam da je to zbog toga što je prvu koru s Dragonovih usta popio. Pokožica je izgledala kao krastava, a Dragonove usne su se unatoč tomu osmijehivale. U njihovim jamicama ostao je komadićak Filkova jezika. Kao lišaj, pokapan crvenkastom hrđom što se sušila na suncu. Zatim je položio ruku na Zmajevčev vrat i osjetio bilo žile kucavice. Prsa iz kojih je strujala toplina odjednom su se nadigla i tad su se začuli uvodni tonovi Dragonove pjesme. Dovoljno da mu se Filko godinama vraćao. Tim više što su na struku Zmajevca, blizu pupka koji se još nije nazirao, ostali otisci njegovih prstiju.”

“Mañana!” – spustio je Alarik na odlasku.

61

“Znaš li – podigao je Al obrve – “neku pjesmu napamet?”

“Kako da ne!” – skočila sam na noge, poravnala kralješnicu s nogama, tijelo kao koplje, vrat zabačen unatrag (tj. prema zvijezdama).

Priljubila sam dlanove uz bedra, naklonila se i započela:

“Pliva patka preko Save, nosi pismo navrh glave. U tom pismu piše volim te sve više.”

Naklon. Naravno da sam za interpretaciju očekivala priznanje, iako znam da je Al škrt na komplimentima. Ono što mi nije promaklo bile su Alove sklopljene oči da prikriju sanjarski pogled, ali definitivno ga je odao duboki uzdah, što je bio dovoljan znak koliko ga je pjesma tronula. Kao suzdržan i vrlo kritičan stvor, Al nipošto sebi ne bi dopustio da se njegovo oduševljenje manifestira nekakvim uzvicima ili pljeskanjem. Stoga je samo promrmljao:

“OK! Bar nešto!”

“A znaš li ti” – dočekala sam ga ja – “da je Lumir pisao još bolje pjesme od *Patke* i to prilikom Betinih rođendana. Za svaki rođendan nove kitice i potom bi ih netko od nas, djece, morao recitirati.”

“Mimo kućnog stihoklepstva” – otpuhnuo mi je Al cigaretni dim pod nos – “opće je poznato da je poslijeratno vrijeme pripalo epohi pjesništva. Erato je mahala krilima nad zemljom oslobođenom od fašizma. Naciju je tresla poetska groznica. Kultura narodu! Svako malo proslavljali su se partizanski praznici u čast slobode. Pozornica u ljeskindolskoj školi prašila se i treštala od plesova, recitacija, solo i zbornog pjevanja.

'Ah,' – počela se izvlačiti Beti – 'pa te predstave znaju trajati i po četiri sata. Sat žamora nakon zakazanog početka i potom još tri sata programa. S malim djetetom to se ne može izdržati.' 'Nema izgovora!' – zagrmio bi Lumir. 'Idemo svi zajedno! Ne smijemo se izdvajati, tim više što nas ionako gledaju poprijeko! Da ne govorim o kočiji, iako je u voznom stanju! Još samo fali da upregnem Gizdalina pa da se neko obrecne kako se kitimo tuđim konjskim perjem!' Zatim je odmjerio Beti. Svoju gospođu. Na nogama fine, predratne cipele koje je čuvala samo za izlaske. Srećom, barem njoj noge više ne rastu! Ni stari, prekrojeni kostim nije nudio njezinom cjelokupnom izgledu. Izazovna Beti! Ali u diktaturi proletarijata još izazovnija mogla bi biti biserna ogrlica što ju je stavila oko vrata. Časkom ju je promatrao. Neka je! Kome krivo, kome pravo!”

“I tako smo se natiskali negdje u sredini dvorane.” – nastavila sam priču. “Prešutnom namjerom svi smo htjeli sjediti do Beti. Da se netko ušulja između oca i majke nije dolazilo u obzir. Otac stražar bio je uz nju i držao svoju gospođu za ruku. Ja sam se pak zalijepila za majku s druge strane. Do mene je sjeo Filko, do Lumira Galja, a Maranta se izmjenjivala u očevu i majčinu krilu.

U prvim redovima funkcionari i ljubitelji funkcija. Dvorana je kipjela. Zastor na pozornici od nestrpljenja je lelujaio. Brujanju se pridružilo toptanje bosih i obuvenih nogu. 'Počnite već jednom!' – zatutnjalo je s dna dvorane. I napokon se pojavio *conferancier*. Instant učitelj koji je diplomu stekao na brzinskom tečaju, pa se puk dosjetio i počeo novopečene učitelje zvati tečajnicima. Učitelj je najavljivao točke što su se između kratkih pauza odvijale jedna za drugom. Svečanost je otvorio pionirski zbor, uslijedio je skeč na račun trulog kapitalizma, pa recitacije, a proslava je trebala završiti seniorskim pjevačkim zborom. Negdje u sredini programa vrtjela se i Galja u narodnom kolu i žustrim poskakivanjem brusila pete."

"Glavno i najvažnije si izostavila." – prekinuo me Alarik. "Poanta je bila u pjesništvu. Deklamirali su se stihovi poznatih pjesnika, ali ni to nije moglo utažiti žeđ za novokomponiranim pjesmama. Rađala se nova, doduše još nepriznata zvijezda, a to je bio naš učitelj-tečajnik. Nakon Prešernove 'Zdravljice' *conferancier* se stidljivo naklonio, pričekao da narod umukne do grobne tišine i potom najavio odu naslova *Tebi, slobodo!* Lumir je načulio uši. Odjednom su mu narasle ne bi li pohvatale svaku nijansu pjesnikove riječi. Na kraju pjesnik se opet smjerno naklonio i vrlo razgovjetno primetnuo: 'Autor'. 'Autor' je pak upiknuo Lumira takvom žestinom da su mu uši učas splasnule. Kojesta! Da ne bi!"

"Za svo vrijeme" – upala sam Alu u riječ – "Filko i ja uglavnom smo se dosađivali. Pažljivo smo zurili samo u Galjine korake, a kad se predstava napokon bližila kraju obratili smo pozornost na pjevački zbor seniora. Umjesto slušanja zagledali smo se pjevačima u usta. (Gledanje u usta umjesto u oči postalo je Filkova i moja mana, a za to je bio zaslužan tata. Ukipjeli pred njim, gledali smo ga u usta i čekali bujicu magme što će otamo izaći, a on bi urlao: 'Gledaj me u oči!')

Najprije smo se zapiljili u prvi red pjevača. 'Pogledaj ćelavoga!' – šapnula sam Filku. Pa smo se pogledom zaglavili u ždrijelu seljaka, poznatog kavkadžije koji je kreštao svoj 'a' izvan okvira zbora. Promatrali smo njegove prorijeđene zube i zaustavili se na malom jezičku što je od tresenja poplavio. 'Bilo bi mu bolje' – obratila sam se šaptom Filku – 'da pjeva umjesto da kroz zube zviždi.' 'Vidi ti samo ovaj zaneseni pogled,' – nadovezao se Filko – 'a kad dođe doma izlemat će svoju babu.' Od prigušenog smijeha smo se zgrbili. Smijeh nam se poput ogrlice nizao oko vrata. Do kavkadžije stajao je debeljko na čijem trbuhu je pucao prsluk, očito izvučen iz naftalina u svrhu nastupa. Dok je otvarao usta buljio je u zborovođu kao u neko božanstvo koje svijetu objavljuje spasenje. 'Najmanje što misli' – protisnuo je Filko – 'je da je njegovo pjevanje Božji dar koji prosipa nezahvalnom puku.' 'Kao da pišti iz glinenog goluba' – šapnula sam – 'jer zvuk i slina pršte na istu rupu svirale.' Najzad sam likovala jer se Filko presamitio od trbušnog smijeha. Pokraj

debeljka stajao je mladi momak koji je nogom udarao ritam. Umjesto u dirigenta zirkao je po dvorani i čim se sreo s nečijim pogledom odmah se stidljivo nasmiješio. 'Ovaj se smije slici svojoj.' – prokomentirao je bratac-trbuhozborac. Azločesti patuljci i dalje nam nisu dali mira. Hi,hi,hi – oblijetali su oko nas i razmilili se čitavim tijelom kao groznica izazvana virusom smijeha.

U drugom redu prepoznali smo udovca za kojeg se šušalo da je svoju jezičavu ženu pustio žednu umrijeti. Taj je mirno, gotovo odsutno gledao u zborovođu, a gorčina neznanog podrijetla vukla je njegovu donju usnu ukoso, pa su glasovi iz njega šikljali šušteći i šišteći. Pjesma je završavala riječima 'Nek se čuje tvoj glas', a sa pozornice je odjeknulo: 'Nek se čuje tvoj glaššš!' Dirigentovi pokreti su se ukrutili i časkom ostali zaleđeni u zraku. Potom se *glaššš* u grlu stisnuo i donjom usnom u kutu pričepio, a kvačice su se sveudilj otkidale i šumjele po dvorani.

Beti ni u kom slučaju nije mogla čuti Filkovo i moje trabunjanje, pa ipak se preko moje kože zarazila. Njezino lice ostalo je ozbiljno, ali tijelo joj se smijalo. Kako i ne bi! Smijeh koji se jednom zakotrlja teško je zaustaviti. U svojoj stolici meškoltio se i Lumir. Meni pak još nije bilo dosta. S maramicom na ustima trknula sam Filka i glavom pokazala na udovca. 'Ššš' – počela sam šišitati – 'ššš, utišava svoju ženu. Ššš, a ona iz groba zove: *Daj mi čašu vode. Ššš.*' E sad je Galji prekipjelo. Sagnula se preko očeva struka i u ravnoj crti prema nama prosiktala jedan dugi: 'Pssst!' Filko joj je prikimao i s prstom na ustima odgovorio: 'Pssššš.' Galja je podigla ruke i pljesnula se po bedrima. Pa prošaptala: 'Šššašššavci!'

Od sveopćeg šušljanja, šaptanja i šumorenja nadolazio je s dna dvorane rastući val smijeha koji se u prvom redu nadigao i krijestom rascjepkao. Ne gubeći na snazi, odbio se od pozornice i zapljusnuo natrag. Zborovođa je nogom lupio o pod i ljutito se okrenuo slušateljstvu. U nadi da je predstava gotova smijeh se nakratko stišao. Umjesto da se nakloni i zahvali na posjećenosti i pozornom slušanju, dirigent je zabacio glavu i napuklim glasom prozborio: 'Ako kanite slušati, slušajte! Ili ćemo prestati!' 'E, tooo!' – omakao se uzvik oduševljenja Lumiru, a za njim se poveo i ostatak publike. Zavjesa je pala.

Vraćali smo se prečicom, uzbrdo prema kući. I od smijeha se može smalaksati. Premda je uspravno koračala uz oca, učinilo mi se da majka teško hoda. Htjela sam joj pomoći pa sam dlanovima uprla u njezinu stražnjicu i počela je gurati. Uz to sam brbljala: 'Evo majčice, guranjem ću ti hod olakšati. Dok te guram zaboravit ćeš da si umorna.' Beti se iznenada okrenula i uhvatila me ispod pazuha. Zatim me počela škaljati po rebrima, sve dok se od smijeha nisam skljkala."

62

“Instant učitelj je bio zanesenjak. Spopadala su ga uvijek nova nadahnuća, a inspiraciju je crpio iz novosagrađenih tvornica, mehanizacije i poljoprivrednih strojeva. Jednu od svojih uspješnica nazvao je *Traktor*. I tako je prilikom svake proslave iznjedrio novu pjesmu i pritom se sve pliće klanjao i sve razgovijetnije izgovarao – 'Autor'!

Beti dugo nije mogla prežaliti što je Lumir odbio učiteljsko mjesto na ljeskindolskoj školi. 'Ti imaš još uvijek više škola od ovih tečajnika.' – obratio mu se načelnik općine. 'Pa zašto onda ne bi preuzeo mjesto učitelja? Govoriš dva strana jezika, a za ruski ćemo te poslati na tečaj. Ostavi se posjeda i prihvati državnu službu.' 'Da ne bi!' – zapanjio se Lumir i ponudu glatko odbio. Ali time strast za pjesništvom u Lumirovim grudima nije jenjala. Više od pletenja riječima i plutanja po oblacima, pjesništvo je izazov! To je znao samo Lumir što se nakon svake predstave prevrtao u krevetu i u snu škripao zubima: 'Autor, da autor! Pokazat ću ja tebi tko je autor!'

Proslava Praznika rada. Prvi maj. Ranom zorom razlegnule su se koračnice limene glazbe diljem ljeskindolske ravnice. Poput jutarnje magle, vinule su se u visine i ubrzo doplazile do Kutela pa ga zapljusnule poskočnim ritmom. Obično bi Lumir pleh-orkestru dodao svoje glazbalo i budio nas obogaćenom svirkom. U tu svrhu morao je biti gol do pojasa kako nijedan zvuk ne bi promaknuo nepažljivu slušaču. Nadigao bi desnu ruku, skvrčio je u laktu, a lijevu prislonio uz pazuhu. Instrument je bio tu, i samo je od vještine izvođača ovisilo kojom istančanošću će zvučati. Ali Lumir nije mario za fine. Ritmičnim zamahivanjem desne ruke potjerao je pazušni trombon da je u stopu pratio koračnicu: je'n-dva, je'n-dva. Prrr-prrr, pr, pr, pr – prdilo je na pazušni pogon duhačko glazbalo zvukovima peristaltike i bez porcije graha. Budnicom od vrata do vrata, dok svi nismo poskakali na noge.

No, onog davnog Prvoga maja Lumir se ostavio pazušne svirke jer ga je obuzeo domoljubni zanos iz drugog roda umjetnosti, a to je pjesništvo. Pomislio je na svoju muzu – Beti. Zapravo Lumir je, mimo svih izvanbračnih izleta što su bili tek kratkotrajne epizode za rasterećenje tijela, neprestano mislio na Beti. Na tu udaljenost što ne sagorijeva želju već naprotiv, to izbjegavanje koje još jače potpiruje jad i čežnju. Kako njezina krv brže prokola samo kod sporednih stvari kao što su glazba, neki novoiznikli cvijet, krasnorječivost i druga čuda što se odnose na ljepotu. Iz ladice je izvadio notes i počeo mahnito pisati, precrtavati i okretati stranice. Riječi su navirale, vrtjele se u krug kao da se igraju lovice. Rima za rimom u valceru obostranih lukova, sve dok se nakon zgužvanih i istrgnutih stranica nije pomolila zgotovljena poema naslovljena *Mojoj domovini*. Domovini nakićenoj ženskim atributima.

Ukućani su još duboko snivali kad je Lumir izvukao iz kreveta Filka i poveo ga u hodnik. Stao je pred njega i pročitao mu pjesmu *Mojoj domovini*. Filko se u pokrpanoj noćnoj košulji ukočio i zapiljio ocu u usta. Što to znači? Što hoće? Lumir je odmah odgovorio. Glasno i razgovijetno, pogledavajući u notes, izgovarao je tri kitice netom nastale pjesme. 'Ponavljaj za mnom!' – naredio je. Nakon trećeg ponavljanja Lumir je sklopio notes i zapovjedio: 'A sad recitiraj!' Filko je napokon shvatio. Od užasa zaboravio je svaku riječ. Kad se prisjetio počeo je mucati i zastajkivati u nadi da će otac odustati. Zaušnica što je uslijedila vratila ga je u stvarnost. Uhvaćen na prepad, Filko je ostao na brisanom prostoru. Neumitna je bila tek činjenica da se ocu neće moći oduprijeti. U tjesnacu bez izlaza, začuo je škrgutanje: 'Re-ci-ti-raj!' Slogovi su mu udarali o bubnjiće i rasplinjavali misli. Osim jedne. U stvari, tu misao što se odavno oblikovala u odluku potisnuo je osjećaj beskrajnog prijezira na rubu rasprsnuća. Može li se poniženje stupnjevati? Niže od nižeg, do zdrobljenog crva. Filko je bio majstor potiskivanja. Dva put potisnuti Filko, iznutra svojom voljom, izvana voljom oca. Svoje ogorčenje umio je protisnuti do želuca, ne da ga ondje rastvori kiselina nego da želudac pamti kao što svako podčinjavanje, uvrede i krivice pamte srce, pluća i jetra, pamti čitavo žgoljavo tijelo što se na Kutelu pod patronatom oca odupiralo fizičkom rastu. Zureći u sina, Lumir je presreo Filkovu kivnost i procijedio: 'Kad pjesmu izrecitiraš bez greške možeš me mrziti koliko hoćeš!' Filko je izdavao stihove od riječi do riječi. 'Još jednom!' – riknuo je Lumir. 'I pritom me gledaj u oči!' U očima su bile nevidljive, žučkastom gorčinom obojane suze. Da ih je Lumir i htio pomilovati ne bi mogao jer su brazdale iznutra. Lumir je volio nevine, vidljive suze."

"E, da" – uplela sam se u Alovo pripovijedanje – "Lumir je tješio i tetošio one koji su plakali nevinim suzama. 'Suze su krv.' – pritom je govorio. 'Od plača krv će ti se razvodniti. Krv se pretvara u vodu.' 'Što taj neuki čovjek još neće izvaliti!' – kazao bi Filko kad smo ostali nasamo. Ja sam pak pomislila da se od tuge može iskrvariti."

"Vratimo se mi Prvom maju!" – presjekao me nestrpljivo Al. "Dakle, predstava u jeku. Poslije folklorne točke učitelj-tečajnik upravo se spremao najaviti svoju pjesmu, kad se iza zavjese pojavio fantom u liku Lumira što je držao ruku na Filkovu ramenu. 'Dozvolite,' – obratio se zaprepaštenom učitelju - 'dozvolite, sad će moj sin deklamirati pjesmu s naslovom *Mojoj domovini*.' Pritom se teatralno naklonio i dometnuo – 'autor!'. Prije no što je *conferancier* stigao zaustiti *Pa to uopće nije na programu*, Lumir je gurnuo sina nasred pozornice. I Filko je bez zastajkivanja izgovorio tri kitice posvećene Beti, odnosno domovini.

I tako je ispalo da Lumir nije ubio dvije muhe jednim udarcem. Autoru je, doduše, pokazao tko je autor, ali je Beti ostala kod kuće. Maranta je dobila temperaturu."

63

(Dobro je da je Al u pripovjedačkoj formi. Jer već sutra mu može puhnuti da neće zucnuti ni slova. Dobro je da ga nikakvim asocijacijama ne moram navoditi na Kutelo jer je ovih dana opsjednut Lumirom, premda bih ja više voljela da zabrazdimo u neku arboretsku priču. Dobro je. Zato oblijećem oko njega kao muha oko meda, kuham mu kavicu i točim čaj, a kad se od pričanja zamori gladim ga po kosi i stavljam pred njega čašu energizirane vode. Čašu, Marantin poklon koja utisnutim programom molekule stresa preinačuje u molekule kristala nalik snježnim pahuljama.)

Alarik je otpio dugi gutljaj kristalne vode i smjesta započeo:

"Parola *Kultura narodu* još je uvijek bila na snazi pa je Lumir smatrao da se mora uključiti u prosvjetiteljski rad i ostaviti svoj doprinos bar za jednodnevno pamćenje. Toliko ili kraće je trajala i Lumirova slava. Toliko ili kraće je trajao smijeh. Smijeh je za Lumira bio nagrada prvog reda, kao neki orden koji brige i muku života bar nakratko rasprši i pretvara ih u opuštanje i dobro raspoloženje.

Otkako se dokazao autoru-tečajniku Lumira pjesništvo više nije zanimalo pa se zamislio nad glumom. A za to je trebalo sakupljati iskustvo iz svakodnevnog života. I tako bi svaku večer u gostionici razglabao što je u selu novoga. Društvanje se sastojalo od prastarog seoskog učitelja (s nadimkom Lipov Čaj, izvedenog iz prezimena, iako je trusio gemište) kojeg je nova vlast umirovila jer se ustanovilo da je zastarjelih nazora, što je bilo isto kao antidržavni element. Tu je bio i seoski nadriveterinar Anza koji je uvijek priskakao kad su se na Kutelu telile krave. Pred Beti je govorio tako biranim riječima da je Lumir Anzu puno radije sretao u birtiji nego u vlastitom domu. 'Seljak, a tako finih manira.' – itekako je Lumir zapamtio Betine riječi.

'Novoga?' – nakreveljio se Lipov Čaj na Lumirovo pitanje. 'Novoga ima to što se šapće. A to je da iz politički angažiranog soja niče nova elita koja se snabdijeva u posebnim magazinima dok su dućani za puk prazni.' 'Je, je.' – nadovezao se Anza. 'Do sada su cure farbale usne crvenim krep-papirom, a sad se neke mažu pravom šminkom. A nekima od frajljica su nokti crveni kao da su ih istukle čekićem.' 'Ova ti vrijedi!' – oduševio se Lumir i naručio novu rundu. Nadriveterinar je pak nastavio: 'Pogledajte samo curu tečajnika što se šepuri okolo u razdrljenim haljinama kao da je po prsima bosa.' Lumir je urliknuo od smijeha. 'Bosa po prsima! Kakav izraz za dekolte! I nokti natučeni čekićem! Doskočice vrijedne pamćenja!'

Bližio se najveći praznik što je iziskivao da se proslava najpomnije obilježi. Nije svaki dan Dan Republike. I mladač tečajnik se bacio na posao. Najmanje što Dan Republike zaslužuje je uprizorenje drame što govori o klasnoj borbi. Autor scenarija i ujedno redatelj – učitelj-tečajnik. Drama s naslovom *Revolucija u tri čina: Tlačenje, Pobuna, Pobjeda.*

Ulogu kulakinje odnosno vlastelinke dobila je tečajnikova ljepuška cura. Ruž za usne i lak za nokte je već imala, ali njezin status ne bi bio potpun bez odgovarajućeg nakita. Pa je jednog dana prije predstave odšetala na Kutelo i pokucala na Betina vrata. 'Da posudim bisernu ogrlicu?' – zanijemjela je Beti i uhvatila se za naslon stolice. 'Ne, oprostite, to ne dolazi u obzir.' – protisnula je kroz suho grlo. 'Umjesto biserne ogrlice dat ću Vam drugu, od žada, koja je lijepa na drukčiji način.' 'Pa radi se samo o posudbi, drugarice.' – ćeretala je omladinka. 'Na moju časnu riječ, poslije predstave ogrlicu ću odmah vratiti!'

Premda ga nitko nije zvao, Lumir se pojavio na audiciji. I pisac drame našao se na sto muka. Zbog ogrlice od žada nije ga mogao odbiti, ali je još veći problem predstavljala uloga. Uloga vlastelina Lumiru bi doduše pristajala, ali bi onda u drami bio suprug njegove djevojke. S druge strane, proletarijat obara kulačke krvopije, pa ne bi bilo loše dramatično uprizorenje kulakova pada. I tako je, uzvrtloženih osjećaja, režiser Lumiru ponudio ulogu vlastelina. 'A ne!' – glatko je odbio Lumir. 'Ja sam uvijek na strani siroćinje, pa mi dajte ulogu ubogog seljaka.'

Kod kuće je Lumir proučio dramski tekst i hodao, zabave radi, na probe tako da je do nastupa ne samo svladao rolu već je ispekao i zanat. Redatelj nije imao primjedbi.

Zavjesa se podiže. Drugi čin: *Začetak pobune*. Seljak Lumir kleči pred vlastelinkom i sklopljenim rukama preklinje za milost. 'Smilujte mi se, milostiva gospo! Smilujte se! Inače će mi zbog prezaduženosti i krava i njiva otići na bubanj! Četvero djece hranim! Ako mi oduzmete kravu, zar će moja djeca pasti travu?! Če-tve-ro!' – raširio je prste na dlanu i počeo nabrajati imena: 'Eli, Neli, Popr, Deli! Ponavljam, gospo: Eli, Neli, Popr-Deli! Jadni moji Poprdeli!' – zakukao je u dlanove.

E, sad, ovaj Poprdeli nije izašao iz privatne kućne radionice u vidu pazušne svirke, već je izgovoren u javnosti, na usta, pa se gledateljstvo uskomešalo i s rukom na ustima zgledalo. Zar baš tako stoji u igrokazu? Režiser iza zavjese je probljedio. *Sufler* je nemoćno raširio ruke kad se susreo s unezvijerenim pogledom vlastelinke. Pisac dramoleta otirao je znoj sa čela. Drama, napisana književnim jezikom, kuljala je iz seljakovih usta razvučenim, ljeskindolskim dijalektom. I što je najgore, upravo izmišljenim budalaštinama kojih uopće nije bilo u tekstu! Ali, *show must go on!* Vlastelinica što je maločas ustuknula zbog nepredviđenog tijeka stvari i seljakove drskosti ubrzo se pribrala i svisoka motrila crva-dužnika. Sa dekoltea joj je bliještala Betina ogrlica. Zureći u ogrlicu ubogar se iz klečećeg stava osovio na noge. Nevolja i nepravda preplavile su njegovo biće natprirodnom snagom. Osim časti nije imao izgubiti ništa, pa je zaigrao na kartu *sve ili ništa*. Okovi ili svrgavanje tlačitelja! Zaogrnut ritama i neobrijan, unio se kulakinji u lice i prozborio: 'Ako misliš da si od običnog puka nešto bolja zato što si po psima bosa i što si nokte istukla čekićem, to još ne znači da si milostiva!'

Lipov Čaj i Anza grunuli su u otvoreni smijeh. Dramaturg je sa sebe trgao košulju, a dužnički rob je nastavio: 'Kad bi pak sve te namaze i kerefeke skinula sa sebe izgledala bi kao rumena jabuka.' Pritom je seljak vlastelinku uštinuo za lice. Dvoranom se prolomio pljesak nadjačan smijehom. Zajapurena glumica lupila je petom o pod i napustila daske. Redatelj je lamatao rukama da se spusti zastor, dok je gledateljstvo u sredini bilo počašćeno posljednjom scenom. Prije no što će se zavjese spojiti seljak je kulakinju pljesnuo po stražnjici.

Unatoč pomutnji na pozornici i košmaru u gledateljstvu, drama se ipak privela kraju. 'Zapamtite,' – podigao je režiser kažiprst do Lumirova nosa – 'zapamtite da kod mene više nikada nećete nastupati!' 'Ni ne namjeravam.' – složio se Lumir. 'Umjetnički sam se posve izivio!'"

"Zasluzio si frišku kavicu." – potapšala sam Alarika po ramenu. "Svaka ti čast! A što se ogrlice tiče," – nastavila sam – "bila je vraćena u papirnatom škarniclu u rasutom stanju. Škarnicl mi je u školi mjesec dana nakon predstave osobno uručila učiteljeva djevojka. Kad sam ga donijela kući zelene kuglice rastrčale su se po stolu, a metalna vrpca iz tankih, isprepletenih niti bila je potrgana i bez kopče. Beti je bez riječi vrtjela glavom te naposljetku progovorila: 'S ovim preostatkom možeš se igrati.' 'Ali, majko' – uplela se Galja – 'premda nisu sva zrna na broju, ogrlica se još uvijek može nanizati.' 'Može,' – kazala je polako Beti – 'ali ogrlica više nije moja. Čim sam je posudila odrekla sam je se. Ako netko ima obraza zatražiti nešto tako osobno, onda je bolje da tu stvar otpišeš, odnosno pokloniš.'

I tako sam dio kuglica spremila među svoje igračke, a ostatak u ladicu s drangulijama. Špekulali smo se njima u kući i na vrtu. Lumir bi ih sakupljao i tutnuo ih bilo gdje u kući. Nikad skupljene, godinama su mijenjale prostor i mjesto. Iz ladicu u glinene vrčeve i na-trag. Iz pretinaca u pretinac. Svako malo netko bi nabasao na dio majčine ogrlice. Zelena kuglica provirila bi iz košarice za šivanje, začahurena među raznobojnim koncima. Ili bi se, povučena metlom, dokoturala iza ormara. Pala s gornje police kredenca kad se brisala prašina ili se našla u nečijem džepu prije pranja. Žilava ogrlica ustrajavala je u svom okrnjenom postojanju kao neka opomena. I kad sam pomislila da je posve nestala pomolila se iz raskvašene zemlje na vrtu, još jedna zelena polutka što ju je kiša iznijela na površinu. Uglavnom, ogrlici se nije mogao zatrti trag. Valjda zato što smo se njom toliko potrkivali.

"Nakon svečanog dočeka na ljeskindolskom trgu Galja je domarširala na Kutelo u radničkoj uniformi. Vratili su se omladinci i omladinke iz radne brigade Brčko-Banovići. Sa desnog džepa na košulji uznosila se značka udarnika, a sa lijevoga je virila

američka četkica za zube. Četkica je bila tu, ali paste za zube ni za lijek. Zubi, zubi, lijepi zubi i obratno *Tko ju ljubi, tome zubi*, kako reče pjesnik, zubi su moć, zubi su osvajačko oružje. A da bi zubi bili bljesak što pali i žari, privlači i obara, valja ih pažljivo laštiti da nikada ne izgube sjaj. Pa tko traži, taj i nađe. I tako je Galja doznala za svima dostupan, jeftin recept kako se pravi zubna pasta. Svakog je dana iz štednjaka skupljala ugarke, istukla ih u mužaru pa crnom, ugljenom prašinom po zubima. Efekt je premašivao sva očekivanja, za što je Galja ubrzo dobila neoborivu potvrdu. Prvom prilikom osmjehnula se seoskom momku koji je zatreptao kapcima i sklopio oči kao da je obnevidio. Otad je više nije gledao izravno u lice nego je samo hodao za njom i uhodio je očima. Malo iskosa, malo zaobilazno, malo odpozadi. Pa taman zažmirio, osmijeh je bio tu. Pa taman Galja nestala s vidika, biserni osmijeh je bio tu. Kao da se preselio u momka i trajno nastanio u njegovu srcu. Imala je Galja razloga za pokazivanje zubi.”

“Dobar šlagvort da nastavim priču.” – lupila sam Ala po ramenu. “Dakle, iz druge radne brigade na pruži Šamac-Sarajevo Galja se opet vratila s udarničkom značkom za zalaganje, zgnječeni palcem, novom četkicom za zube, mirisnim sapunom i jednim buržujskim reliktom. To je bio aparatič za uvijanje trepavica. Odakle i od koga je tu spravicu dobila nikada nismo doznali, ali nam je zato naširoko pripovijedala kako je zaradila zgnječeni prst. Norma, žurba, trenutna nepažnja, i evo ti nesreće, vagon se otklizao unatrag i prignječio njezin palac. Srećom, nokat je iz spljoštenog i poplavljenog tkiva ponovno nicao.

Dok smo Filko i ja spavali s brigadirkom u istoj sobi teško smo usnuli. Kad bi bilo moguće, ja bih na počinak odlazila u svoje gnijezdo među rašljama na kestenu, a Filko bi bio najsretniji kad bi noć mogao provesti na grudima Dragona. Ovako smo pak trpjeli neku potkožnu uznemirenost što je sipila po nama, sve dok nismo odgonetnuli da taj treperavi svrab dolazi od Galje. Galja se prevrtala u krevetu, s boka na bok, pa potrbuške, da bi zatim ustala i kod prozora udisala zvjezdano nebo. Pogled joj je lutao sve dalje, iza Mjeseca do Mlječne staze, odakle su kapale mlječne kapi čežnje. 'Zbog tebe Filko i ja ne možemo spavati.' – uzjogunila sam se i dometnula: 'Ako je Filko dosad samo čupkao kožicu s usana, sada ćemo si noktima oguliti kožu!' 'U tom slučaju' – otpilila me Galja – 'najprije očistite nokte!'

Ni kapi sa Mlječne staze, ni Mjesečeve padaline Galji nisu naudile. Naprotiv. Njezino tijelo mišićavih udova bujalo je da su od napete kože dodiri odsakivali kao lopte. Ali, *zrcalce, ogledalce...!* Sa svojim dugoljastim licem visoka čela i punašnim usnama Galja je bila zadovoljna, osim s nosom. Taj je kvario sklad jer je previše sličio Lumirovu nosu, raskoljenom po sredini dvjema nervoznim nosnicama. Pa je, dok ju nitko nije gledao, masirala svoj nos od korijena nadolje, od korijena nadolje,

od korijena nadalje, ne bi li jednom njezin nos postao nalik finom, Betinom nosiću. Dok si je pak uvijačem frkala trepavice njezine žute oči su se otvarale i bivale sve veće, kao u vuka iz *Crvenkapice*. Zato su pak uši, male i priljubljene, znale čuti i nečujno.

Osim nemira u našoj spavaćoj sobi, poslije Galjina povratka iz brigade dogodio se i vanjski, ornitološki fenomen. Dotad neviđeni golubovi rastjerali su udomaćene ptice i zašumjeli nad Kutelom u krugovima, da bi se potom u ravnoj crti stuštili na krov seoske pošte. Golubovi pismonoše. Ako je ikako mogla, Galja je pisma podizala sama ili je, u slučaju spriječenosti, zadužila mene da ih skrivena u torbi donosim kući. Od toga mi je školska torba mirisala po ljubičicama, čiji miris je hlapio iz otvora na kovertama zajedno s pozivima na *rendez vous*. Kao što sam imala zadatak donositi pisma, tako sam i njezine odgovore morala uručivati poštaru-golubaru. I sve to za lijepe oči. Zato što sam joj mlađa sestra i potrčko. Da mi se bar povjerila koga voli ili ne voli, zadobila bi moju odanost. Ovako pak, nosi pisma zabadava!

Galja se nervozno prešetavala iz sobe u sobu, zastajkivala kod prozora i zagledala se u ljeskindolsku ravnicu. Zatim je približila pogled i zastala na krovu seoske pošte. Sporo vrijeme, spori osjećaji, spori odgovor! Potom se iznenada, kao da joj je nešto sinulo, munjevito okrenula ka meni i probola me očima. 'Jesi li ti, bumbaru izvitopere-ni,' – prosiktala je – 'uopće predala moje pismo?' 'Naravno da jesam!' – istog sam trena slagala i pretrnula od jeze. Kako sam joj mogla reći *Imam ja i svojih briga i na pismo sam posve zaboravila*. 'Ako je otišlo u utorak' – naglas je razmišljala – 'onda je odgovor trebao biti tu.' Da mi je napomenula koliko joj taj odgovor znači sasvim sigurno ne bih njezino pismo tri dana nosila u torbi. Pa sam zaustila: 'Zar nisi čula za neku ptičju bolest što hara među golubovima? Odgovor kasni ako su pismonoše uginule.' 'Ma daj, ušuti!' – zatoptala je Galja nogom, a ja sam, čim sam ugrabila povoljan trenutak, odjurila u selo i predala na pošti pismo.

Odgovor je stigao sutradan, i to brzoletom. Galja pismo uopće nije otvorila, niti sakrila, a kamoli s njim pobjegla na vrt da ga ondje, sakrivena ispod jorgovana, prevrće i iščitava. Tek navečer, kad je otac otišao na sijelo u seosku krčmu, čula sam kako majka i sestra razgovaraju. 'Neka ide mala!' – odrezala je Galja. 'Ne želim ga više ni vidjeti ni čuti, ionako je samo na proputovanju!' – priklopila je. 'Pa to je sigurno neki nespora-zum.' – umirivala ju je Beti. 'Pođi sama i sve će se razjasniti.' 'Neka ide mala!' – zainatila se Galja. E, sad mi je prekijelo. 'Neka ide mala, neka ide mala!' – kreveljila sam se i dreknula: 'Zašto opet ja?! I kako ću ga uopće prepoznati?'

Sutradan me Galja spremala i opremala za misiju. Pozorno je motrila kako se pe-rem, a zatim je pristupila frizuri. 'Vraže divlji,' – mrmljala je – 'uplest ću ti mašne na početku pletenice da ih ne posiješ!' Potom mi je navukla prazničnu haljinu, sašivenu

od njezine stare, pa nove sandale i - hajd' na kolodvor! Kako ću ga prepoznati, uhvatila me panika da neću izvršiti zadatak. 'Nosi zlatne cvikere.' – objasnila mi je Galja. 'U redu.' Zlatne cvikere danas baš ne nosi svatko. I tako sam stajala na peronu kad se vlak zaustavio. Šarala sam pogledom po prozorima vagona i najзад ugledala zlatne cvikere. 'Ja sam Galjina sestra.' – promrmljala sam pred osupnuto razočaranim mladićem i brzo dometnula: 'Sestra se ispričava što nije mogla doći.' Bljedunjavi mladić bez riječi me promatrao i prije negoli je vlak krenuo tutnuo mi u ruke bombonijeru.

Otkud bih ja znala što je bombonijera? U rukama sam držala plosnatu kutiju omotanu bijelim papirom. Ali sve što je zamotano i skriveno, pokriveno i nevidljivo, začepljeno i neotpečatljivo meni ne da mira. Stoga sam, da dobijem na vremenu, krenula kući zao-bilaznim putem uz Savu. Naselje je ostalo iza mene pa sam lijevom nogom gacala po plićaku rijeke, a desnom cupkala po pijesku. Uto me iz kutije zazvao tanki glasić po imenu. Cvilio je i molio da ga oslobodim. Dakako da se nisam pustila dugo moliti. Kod prve vrbe što se naginjala nad Savu šćućurila sam se među korijenje i položila kutiju na koljena. Mic po mic, skinula sam omot. Izvirila je kutija obrubljena zlatnim ornamentima, ali me to još nije oborilo s nogu. Tek kad sam otvorila poklopac od miomirisa čokoladnih bombona zamutilo mi se u glavi. Vrtoglavica. Čovječe, čokoladni bomboni poslije rata! To je za moj labavi karakter bilo previše! Dohvatila sam se bombona u sredini, nakinđurenog još nekakvim bijelim vijugama. Cuclala sam ga polako kao hostiju, vozeći ga jezikom po nepcu u svim pravcima. Kad se istanjio zadržala sam ga u ustima pomiješanog sa slinom. Bog zna, kakav je ovaj, mjerкала sam sa svih strana drugoga. Poslije trećega našušurila sam papirnate košarice iz kojih su virili preostali bomboni i kutija je ponovno izgledala dupkom puna. Zatvorila sam poklopac i zamotala kutiju. Kraj!

Put do Kutela se otezao, tim više što sam objema nogama gacala po vodi. Sljedeće drvo, čije grane su lelujale nad Savom, taman mi je dobro došlo za odmor. Zavukla sam se u šupljinu debela i ispružila noge da ih zapljuskuje rijeka. Tamo sam u miru smazala još tri bombona. Preostalih šest razmjestila sam po kutiji, šireći košarice kao lepeze, i dno kutije ponovno se popunilo. Glasić iz kutije je utihnuo i odjednom me spopala zla slutnja. Na brzinu sam zamotala kutiju i požurila kući.

No, nadomak Kutela javio se jedan od bombona osobno, predstavivši se, a kako drukčije, kao čokoladni bombon. 'Govori bombon.' – rekao je odlučnim i razgovijetnim glasom. I nastavio: 'Vrlo važno ako si slistila šest bombona. Šest ih je preostalo. Šest ukućana, šest bombona, svakom po jedan. Jasno ti je da bi ih Galja podijelila. Čemu oklijevanje? Od njih šest jedan je ionako tvoj. Tu, na licu mjesta ili kod kuće. U čemu je razlika?' Argumenti su bili neoborivi pa sam klepetavi bombon stavila u usta. Mućio me samo zgužvani i isflečani papirnati omot.

Na vrtu su me čekale majka i Galja koja je već iz daljine vikala: 'Pa gdje si tako dugo?' Kad sam se približila Galja je u čudu sklopila ruke pa zagalamila u množini, kao da me dočeka skup, a ne njih dvije: 'Pogledajte, vi, pogledajte haljinu! A tek sandale!' – ostala je časkom otvorenih usta. 'Kakve sandale? Što je sa sandalama?' – unijela sam joj se u lice. 'Bože dragi,' - zapomagala je Galja – 'pošalješ urednu curicu, a vrati se odrpanac.' Spustila sam pogled na svoja stopala, kad tamo, jedno boso, a na drugom samo remencić oko gležnja. Ujedno sam opazila da mi je haljina prljava i mokra, što me priječilo da pohrlim majci. 'Što se dogodilo sa sandalama?' – upitala je Beti. 'Odnijela ih voda.' – skrušeno sam priznala. 'Voda, ljudi, voda!' – urliknula je Galja.

Galja je nestala s bombonijerom u zadnjoj sobi, kako smo zvali roditeljsku spavaonicu. Otamo se začuo krik te potom trčanje kroz sobe. 'Vraže mali! Vraže jedan! Pogledaj, majko, pogledaj što je ona donijela kući!' Izvadila je pet bombona i pokazivala dno kutije na kojem je vjerno bilo oslikano svih dvanaest bombona. Neugodno sam se lecnula jer mi je taj podatak promaknuo. Najzad je Galja iz kredenca izvadila pet različitih tanjurića i na svaki stavila po jedan bombon. Za majku, za oca, za Filka, za Marantu i za sebe. 'A tebi,' – pogledala me ispod oka – 'smrade bumbarški, evo fige!'

Prije spavanja Beti je svoj bombon donijela meni, a tatica je svoj ustupio Maranti. Nećkala sam se i nisam ga htjela uzeti. 'Barem ga probaj, majčice! Najprije ga ti obliži, a poslije, ako hoćeš, malo mi ga ostavi.' Beti je suzdržavala smijeh i tutnula mi bombon u usta.

Kad se halabuka oko bombonijere stižala Galja me pozvala na raport. 'Što je rekao?' – počela me preslušavati. 'Ništa nije rekao.' – odbrusila sam preko volje. 'Sigurno je nešto rekao.' – navaljivala je. 'Ma što bi rekao?! Ostavi me na miru!' Galja je hodala oko mene, zastala i zapiljila mi se u oči. 'Nešto je morao reći.' – ustvrdila je. 'Ili poručiti? Nije ti tek tako, bez riječi, izručio bombonijeru.' 'Rekao je' – izmislila sam na brzinu – 'rekao je: *Zbogom, ljubavi!*'

Nije mi se dalo razglabati o pogledu cvikeraša koji se zabadao u putnike na peronu, pretraživao i odbacivao, tražeći jedan jedini lik koji plijeni žutim očima i hara bisernim smijehom. Umjesto tog lika dočekalo ga je štrkljavo stvorenje što je od neugode stiskalo ruke ne bi li iz kutova usta iscijedilo usiljeni smješak."

"Naše priče su meteoropatske slagalice." – izjavio je Alarik. Tmurne ili vedre, neravnomjerno su poslagane u cjelinu romana, ovisno o vremenskim prilikama. Očito ovo uranjeno proljeće djeluje na nas nekim *top-spiritom* pa obilazimo Kutelo sa sunčane strane.

“Pričaj!”

“Najprije treba podići gospodarstvo, bila je prva Lumirova parola. Izvana prividno bogatstvo, iznutra, u kući, bijeda. Izvana, na pašnjaku se već napasalo pet debelih krava i tri telića, a u konjskoj štali toptala su uz Gizdalina dva teretna, radna konja. Polja su bila zasijana žitom, njive zasađene kukuruzom i krumpirom. Privrediti sve kod kuće i ne ovisiti o nikomu bila je druga Lumirova deviza. Domaće mlijeko, sir i maslac, domaće kobase i šunke što su se sušile u pušnici, domaća perad i jaja, domaća zimnica i, naposljetku, domaće vino od viška koje se prodalo. Ovakvo gospodarstvo iziskivalo je neprekidni rad, rad bez predaha, pa je treća Lumirova maksima glasila: 'Gibaj, gibaj! Življe, življe! Fizički rad je fiskultura od koje će ti se razviti mišići i lijepi stas!'”

I Beti je uprla iz petnih žila da je vrt zadobio prijašnji izgled, što je podrazumijevalo da do zime mora cvjetati. Čim je nekom cvijeću prošla sezona nicalo je drugo, a tako su bile posađene i voćke na vrtu. Ranu, crvenu trešnju slijedila je kasnije bijela trešnja. To su bila dva ogromna stabla na pročelju Kutela, razdvojena trima silaznim kamenim stepenicama, kao dva diva što su stražarila ulaz u sjenicu. Sa svake strane stuba ubadali su se šiljatim lišćem ljubičasti irisi, a do njih dva božura drvenih kostura do kojih je Beti najviše držala jer su pripadali rodu trajnica. Poslije trešanja plodovima se počela rumenjeti rana breskva, farbati ribiz, i tako redom sve do kasnojesenske kruške.

Interesantno je da su Lumir i Beti podjednako voljeli gibljivost. Razlika je bila u tomu što je Lumir gibljivost upražnjavao na ljudima, a Beti na stvarima i neljudskim bićima. Da bi vrt bio gibljiviji poslužio je kamenjar. Premještanjem kamenja, presađivanjem i dosađivanjem, kamenjar je stalno mijenjao oblike i ruha. Kako se odijevao kamenjar, tako se odijevala Beti. Kako je cvjetao kamenjar, tako je cvjetala Beti. Njezine plave oči sitno su iskrile kao potočnice, i stoga je Beti na vrtu nosila cvjetni pogled.

Podno kamenjara rasla je jabuka Kalvilka neugledna ploda, ali tako aromatična i mirišljava da je Galja u nedostatku parfema njom trljala zapešća. Kalvilka je bila ukrašena pod ostrim kutom da se po njezinu stablu moglo došetati do krošnje što je zaklanjala popriličan dio vrta, pa je svake godine Lumir dolazio u iskušenje da ju posijeće. Međutim, do toga nije došlo jer su Kalvilku branili ukućani. Tim više što je jabuka pored kompota imala višestruku svrhu, a te prednosti je najviše koristila Galja. Naime, među seoskom omladinom Kalvilka je umjesto kovrte služila za slanje ljubavnih pisama. Onaj koji je dobio izdubljenu jabuku izvađene srčike i u njoj smotuljak ljubavnog sadržaja mogao se ponadati uspjehu. To je znala Galja, to je znala mlađarija. Nije Galja samo šišala dečke, rezala curama pletenice i pravila frizure, bušila iglom uši i umetala zlatne, srebrne i plehnate naušnice nego je njezina uloga prije svega bila savjetodavnog karaktera. Kako pomoći prištavcima oba spola da se ne snebivaju i srame, bio je njezin

omladinski zadatak, odnosno dobrovoljni rad. Jabuka ispunjena sokovima ljubavnih uzdisaja vraćala je samosvijest onomu tko ju je od Galje primio i potom predao dalje biću što mu je prouzročilo ljubavne jade.

No, nijedna jabuka ne traje vječno. Uz ovakvu potrošnju Kalvilki je ubrzo došao kraj. Kad se jednoga jutra Lumir zagledao u stablo, na čijim su se najtanjim grančicama njihale tri jabuke, zavrtio je glavom i promrmljao sebi u bradu: 'Ovo nije dovoljno ni za jednu štrudlu.' Jabuka je ponestalo, sastanci u selu su se nastavljali. Jedan od omladinaca načuo je nešto o španjolskoj muhi. 'Zdrobljena u prah' – pojasnio je – 'tako omađija curu da ti od omaglice ne vidi ni lice, a kamoli da je prištavo!' U redu, zamislila se Galja, ali tko od nas ima toliko para da otputuje u Španjolsku? 'Ali, tko zna? Možda krilca i obične muhe imaju isto djelovanje.' – izustila je ispod glasa djevojka s podočnjacima, podlivenim plavim suzama."

"Što se pak Filka tiče," – uzela sam Alu riječ – "on je slobodno vrijeme provodio kod Dragona. Dragon je bio ulaz u budućnost bez tlačenja gdje više neće ovisiti o goniču robova koji je prvu parolu (da prikrije tiraniju) stavio na treće mjesto. U vremenskoj špranji Zmajevac je bio prolaz u slobodu. Od parole *Gibaj, gibaj! Življe, življe! Brže, brže!* Filku nisu jačali mišići niti se razvijalo tijelo. Uza svu zdravu prehranu napredovao je unazad kao neki žilavi *bonsai*. Tek žvakanjem Dragonova lišća Filkovi udovi su se protezali i nadimali mršavi prsni koš. Zaokružena rebra kao krletka u koju su ulijetale ptičice radosti i nade.

'Kako bi bilo' – stala sam peckati Filka – 'kad bismo sadašnjost prespavali? Kad bismo pronašli neki korijen čiji napitak bi nas uspavao do punoljetnosti? Do punljetnosti smo pod očevom vlašću! U međuvremenu bismo u snu rasli, razvijali se i učili. Položena matura poklopila bi se sa sazrijevanjem tijela, i potom *Zbogom, Kutelo!* Probudili bismo se s ispečenim zanatom koji bismo s veseljem obavljali.' 'A koji bi to zanat bio?' – zainteresirao se Filko. 'Koji?!' – narogušila sam se. 'Igranje! Zna se.' 'Bulazniš!' – poklopio me Filko i dometnuo: 'Od nečeg moraš živjeti. Od svega je najvažnije da ti nitko ne šefuje i puše za vratom. Svakomu posao koji ne krnji ljudsko dostojanstvo.'

'Pa to ima svaki čistač cipela!' – dosjetila sam se.

'Zašto ne?' – prihvatio je Filko. 'U svakom slučaju, bolje nego pod njegovim jarmom krampati po zemlji! Čistač cipela' – zanio se bratac – 'svo svoje imanje nosi sa sobom u jednom sanduku.'

'Radno vrijeme' – dodala sam – 'ovisno o raspoloženju.'

'Radno mjesto' – nastavio je Filko – 'svakog dana na biranje: pod lipom, pod mje-sečinom ili na pločniku. Za nerad nema otkazivanja. Godišnji odmor: proljetni, ljetni, jesenski i zimski.'

'E, to ja zovem poslom!' – uskliknula sam.

'K tomu,' – prekinuo je moje oduševljenje bratac – 'dodatak za blatne cipele, pristojba za tanke potpetice. Za zmijske i krokodilske postole porez na hohštaplerstvo. Za drvene potplate – popust. Za sandale, kefanje bez paste – zabadava. Mrtvačke cipele s papirnatim đonom – ništa!'

'Tako je!' – složila sam se."

66

Vratila se zima. Na prvi dan proljeća sniježi, sa Sljemena piri sjeverac. Pravi uvjeti za staračko čeličenje.

"Idemo van!" – viknuo je Alarik s vrata, zabundan do grla.

"Hvala lijepa!" – otresla sam se. "Bole me kukovi!"

Al je bez riječi sa vješalice skinuo moj kaput, navukao ga na mene i potom sam bila prisiljena obući cipele. I tako sam s njim odšepesala na Savski nasip.

"Čovječe," – zgrozila sam se – "ove godine navršavam 70 godina."

"E, pa nećemo sad o žalopojki *Biti star, a tako mlad!*" – presjekao me Al upravo kad me štrečno policistični lijevi bubreg.

"O.K.! Nećemo o starosti, nećemo o boleštinama!" – složila sam se i pogledala u nebo. Staroj navici teško je odoljeti. Nebo.

"Znaš li" – zaškiljila sam ukoso – "da je moja umišljenost u mladenaštvu bila toliko umišljena da nisam željela biti obično Božje dijete nego, ni manje ni više, dijete bogova! Bar kopile nekog nebeskog para, začeto preljubom, koje su zbog ljudskih mana bogovi škartirali i strovalili u ponor. Zemlja mi se zamjerila, zemlja mi je bila mrska, pa sam uzdisala za povratkom. Ja nisam odavde, govorila sam sama sebi. Na zemlji-ponoru osjećam se loše. Na zemlji nije moj dom."

Ponovno sam škicknula na Ala i opazila da mu se napuhavaju obrazi. Lupila sam ga po leđima i frknula: "Evo ti! Pa se ispuši smijehom!"

"Zemlja nije moj dom, zemlja nije moj dom!" – kreveljio se Al, ponavljajući moje riječi. "To je zato" – odjednom se uozbiljio – "jer je zemlja popravni dom. Život na zemlji je škola za ispravljanje grešaka srednjim putem. Srednji put što se u mladosti često brka s mediokritetstvom nije osrednjost. Srednji put je sklad prave mjere. Osrednjost pak pripada prosjeku iz kojeg tako žude iskočiti prosječnjaci, makar pod cijenu propasti. Tijelo i dušu za pet minuta slave. To je imperativ današnje kulture herostratstva."

Eh, na tu temu smo već često čangrizali pa mi nije bilo do debate. Šutke smo produžili nasipom, a ja mislim a unazad, prema prošlosti.

Od smrti mojih roditelja prošlo je dvadest godina. S Marantom sam otišla na groblje. Maranta je uz cvijeće nosila dvije svijeće, a ja samo jednu. Za majku. Bilo mi je navrh jezika da je upitam čemu dvije svijeće, kad me pokosio stid. Premda sam mu posvetila cijelu knjigu, zaboravila sam da pored Beti leži i moj otac Lumir. Valjda zato što ne živi u svijećama nego u meni.

Kod mosta smo Al i moja odavno nadvladana umišljenost zasjeli u krčmi. Pričali smo jedno drugomu stare viceve. Vicevi, doduše, ne ispravljaju grijeha, ali služe prevođenju grizodušja u prihvaćanje propusta. Prihvaćeni propust je pak oprost samomu sebi.

67

“Imao je Lumir metode za suzbijanje fantazija.” – pecnuo me Alarik uvodnom konstatacijom.

“Itekako!” – potvrdila sam. ‘Smrdi ti motika, je li?’ – pomolio mi je tatica dršku motike pod nos. ‘Motika će vas učas prizemljiti. Od kopanja se doduše smrknute njuške neće razvedriti, ali će naučiti da je svaki rad vrijedan poštovanja. Uostalom,’ – ustremio se orlovskim pogledom na Galju, Filka i mene – ‘okopavat ćemo krumpir na svojoj, a ne na tuđoj zemlji!’ Postrojio nas je po starosti, Galji i Filku tutnuo u ruke motike iste veličine, meni nešto manju, a preko svojih pleća prebacio najtežu, težačku motiku. Zastali smo na rubu njive upravo kad su se iz drugog kraja vraćale kopačice. ‘Ove kopaju već od pet sati ujutro,’ – procijedio je – ‘a mi ćemo okopavati s njima svega tri sata. Dotad njiva mora biti okopana!’

Već od samog pogleda na redove krumpira ruke su mi smalaksale. Naprijed, nazad, na kraju njive zaokret, pa opet ispočetka. Zaklecala su mi koljena. Uto su kopačice stigle do nas, pa smo startali svi odjednom, svak u svojoj vrsti. Osim oca. Lumir je pripalio cigaretu, uvlačio i ispuhivao polako, promatrajući nas s početka njive. *Fair play!* Davao nam je prednost. Galja, Filko i ja držali smo korak s radnicama i kad smo odmakli nekih desetak metara iza nas je zagrmjelo: ‘Sad ću ja vama pokazati kako se radi!’

Kako sam bila na rubu tata je krenuo okopavati red do mene. U Lumirovim rukama ogromna motika više nije bila obična alatka nego stroj koji se zahuktao sto na sat i prije-tio mi iza leđa zamahivanjem i drobljenjem zemlje tako da je zemlja od prevrtanja ječala i korov cvilio, a tu i tamo jauknuo je i pokoji posjećeni gomolj krumpira. ‘Življe malo, življe!’ – puhao mi je za vrat pa sam odskočila u strahu da mi ne posiječe pete. Ubrzo nas je prestigao i zaustavio se na približno istoj udaljenosti kojom nam je na početku dao prednost. Hitali smo ispred kopačica prema njemu, a kad smo se približili zapiknuo se laserskom zjenicom u Galju, Filka i mene pa natpovišenim tonom naglasio: ‘Ovim tempom da ste nastavili!’ Pritom je zaškiljio prema kopačicama iza nas, u nadi da peru uši.

Potom je svoju težačku motiku prebacio preko ramena i obznanio: 'Sada vas ostavljam. Imam posla u gradu.'

Razveselila sam se što je svoj red krumpira tata ostavio nedokopan. Na povratku, kad zaokrenemo, taj će red biti moj ukoliko prije ne lipšem. Predahnuli smo tek kad je kočija nestala iza kapelice. Podbočili smo se na drške motika i Filko je zadahtao: 'Zar ne bi bilo poštenije da odmah kaže *Danas ćete okopavati*. Nego ćemo da ćemo, a uvijek ispadne *ćete!*' Dok smo se odmarali kopačice su nas prestigle.

Njiva s krumpirom prostirala se u nedogled kao da se ukrivljenim hrptom doticala obzorja. Od dugačkih redova za koje sam mislila da tri puta opasuju Zemlju zavrtjelo mi se u glavi. Kad smo se dokopali do uzvisine ispostavilo se da smo tek na trećini puta. Od nesagledivosti redova oblio me hladan znoj i zamutio mi cilj. Ako ne vidim cilj, čemu bilo kakvo poduzimanje? Zato pak Galja uvijek vidi cilj. 'Današnji cilj je doći do kraja njive i natrag.' – otpuhnula je. 'Što će mi cilj uz toliko muke?' – dreknula sam. 'Fućkam ti takav cilj! Ili ti ovo rintanje zoveš uspjehom? Za mene je uspjeh doći do cilja bez muke!' 'Umjesto da bulazniš' – otpilila me Galja – 'bolje ti je da s Filkom i sa mnom držiš korak!'

I tako smo se ponovno latili okopavanja, svak u svojoj brazdi. Ali ne zadugo. Prvi se oglasio Filko: 'Nakon nekoliko divljačkih zamaha motikom on odmagli. Nego što! Poslovi u gradu!' Odbacila sam motiku i zakriještala oponašajući oca: 'Ovim tempom da ste nastavili!' 'Ovim tempom da ste nastavili' – nadovezao se Filko – 'i pritom škica jesu li ga i kopačice dobro čule! Za njega nismo samo besplatna radna snaga nego i sredstvo za naganjanje!' Filko je zamahnuo motikom, drška se izokrenula, pa umjesto sječivom po zemlji odletjela ušicom po Filkovoju cjevanici. Filko je vrisnuo i stisnuo zube. Prebacio težinu na neozlijeđenu nogu pa procijedio: 'Ova zemlja je prokleta! Sva-ki pedalj ove zemlje je proklet!' Nastavili smo šutke grebati po zemlji, kad je nedugo zatim zaceketala Galja: 'Koliko je prošlo od rata, a mi još uvijek spavamo na madracima napunjenima pljevom! *Što vam fali* je sve što nam tata ima za reći! Pljeva je zdravija od komušine! Ali maknut ću se ja odavde! Kad se udam moja posteljina bit će bijela poput snijega i sva u čipkama!' 'Kako drugi, tako i mi!' – završila sam oponašajući oca.

Sunce se penjalo i isisavalo nam snagu. Mlitavost pokreta curila je na pore zajedno sa znojem. Žile na nogama i rukama su nam nabrekle, žuljevi popucali. Iz Filkove neotvorene rane što se prilikom udarca u trenu pretvorila u tamnoljubičastu masnicu sada je iskočila otekline. Otekline kao nadignuti kolačić sa šljivom u sredini. Umjesto žaljenja spopao me smijeh. (Smijeh, kao čisti smijeh bez primjesa i utemeljenog razloga, začet u nepoznatoj dubini humorne sluzi, radi blesavljenja i ugone, koji na povod reagira refleksom, a ne razumom.) Istovremeno je nestao umor iz mojih udova, nožne

tetive su se napele i spremile za bijeg ukoliko bi Filko krenuo za mnom. Ali nije, pa sam peckala dalje: 'Čini mi se da bi se najradije maznuo i po drugoj nozi samo da ne moraš raditi.' Filko me oplazio dugim, slojevitim pogledom. Usto je bio previše umoran da za mnom potrči. Čim smo nastavili kopati umor se vratio. Lamatala sam motikom poput automata. Tijelo mi se rasklimalo, udovi raščetvorili. Ruke s motikom same su se dizale i spuštale, slijedeći uprogramiranu zapovijed.

Filko se zajapurena lica presavio preko motike. Ja sam zajapurena lica disala na škrge. Samo je Galja imala dovoljno snage da se odmara uspravno. 'Uz pokrpane rajngle i lonce' - zagundala je - 'u kući nema ni šest jednakih čaša!' 'Bar je gostinska soba lijepa!' - usprotivila sam se. 'Divna!' - ciknula je Galja. 'Umjesto tepiha na podu su krpare.' 'Pa svejedno ju je majčica lijepo uredila!' - nisam popuštala. 'Na zidovima vise portreti očevih predaka. Uz divan tu je i starinski kanape, stol i dvije fotelje sa tavana.' 'Pohabani stol!' - otrešla se Galja. 'Pa što onda?!' - viknula sam. 'Izrezbarene noge su očuvane, a gornju plohu majka je prekrila stolnjakom u istom dezenu kao što su vanjske zavjese.' 'Zavjese!' - zakolutala je Galja očima i dometnula: 'S pokrpanim rupama!' 'Pokrpane su unutarne!' - proderala sam se. 'Štopanje je skriveno među naborima! Primaća soba odiše starim sjajem!' - pribila sam. 'Naravno! Sjaj dolazi od odbačena lusteru sa tavana!' - začepila me Galja.

I nije me trebalo začepiti. Prestala sam se derati jer me začepilo grlo. Začepio me i gušio plač. Znala sam da majka tu sobu voli, premda je bila skrpana zbrda-zdola. Jedva je od oca izmolila da kupi dvanaest metara šarenog platna i potom, uz pomoć kućne švelje, presvukla rasklimane naslonjače, napravila stolnjak, prekrivač za divan, a od ostatka su sa karniša visjele skromne, bočne zavjese. 'Evo,' - rekla je švelji - 'ostalo je još taman za volan oko oboda starog lusteru.' I kad je sve bilo gotovo majčica se prošetalu gostinskom sobom i izjavila: 'Sasvim je u redu. Bar jedna prostorija gdje možemo primiti ljude.'

'Kako se usuđuješ' - zadrečala sam Galji u lice - 'rugati nečemu što majka voli?' Šmrcala sam i nosom uvlačila suze. 'Kako se usuđuješ podsmjehivati?' - oblizivala sam suze što su mi milile u usta. 'Kako se usuđuješ?!' Potonule su i kliznule niz grlo. Galja i Filko promatrali su me bez riječi. Kutelski blues! Najzad je Galja protisnula: 'Riješit ću se ja ove bijede!' A Filko je dometnuo: 'I ja ove zemlje!'

Kopačice su nas ostavile iza sebe. Pogledala sam svoj red krumpira. Učinilo mi se ne da se skratio nego da se protegao do Mjeseca. 'Tamo ja ne mogu stići.' - promrmljala sam slomljeno. Suze su usahnule, suze je popila zemlja. Zemlja vraća moć, zemlja uzvraća bijesom. 'Čemu služi to prokleta kopanje?!' - urliknula sam. 'Ne shvaćam čemu to znojenje i iznurivanje?!' Zapiljila sam se u grm krumpira. Ispod listova virili

su ljubičasti cvjetovi. 'Što hoćeš ti, cvjetiću!?' – riknula sam prijeteće. 'Da te se mazi, gnoji i okopava? Rasti, stvore, bez tuđe pomoći! Ili crkni! Bori se pod Suncem za svoj opstanak! Ili krepaj! Odoli gromovima, suprotstavi se suši! Ili uigni! Živi svoj život i ostavi druge da žive!' Podigla sam motiku u luku, visoko iza leđa i svom silinom ušicom tresnula po grmu krumpira. Cvijet se zdrobio, smrvljene stabljike su potamnjele i zgrušale se u tamnozelenu kašu. Šutnula sam nogom pokošeni grm da se razletio uokolo zajedno s grumenjem razdrobljene zemlje.

Prizor su šutke promatrali Galja i Filko. Naposljetku se Galja obratila bratu: 'Na koga ti sličići ovaj razjareni stršljen?'

'Na majčinog anđelčića.' – spremno je odgovorio Filko.

68

S vremenom je ljeskindolska pjesnička euforija splasnula. Došla je direktiva odozgo da narod valja prosvijetliti i djelima klasika, pa makar pripadali klasi izrabljivača u doba kmetstva, ali zato njihov opus pripada baštini čovječanstva. Jedan od takvih, svevremenih bardova bio je Labud s Avona i stoga ga je trebalo približiti pučanstvu. I tako su sa svakog ugla i prikucani na stabla pozivali plakati na predstavu u Topolovcu koja će se održati u kino-dvorani. Gostovanje, ni manje ni više, nego prave glumačke trupe što dolazi iz metropole.

Gradić Topolovac, stiješnjen na desnoj obali Save, bio je zaklonjen pogledu sa Kutela bjelogoričnim brežuljkom. Do tamo je bilo sat normalnog hoda i pola sata Lumirova hoda. U Topolovcu su Galja i Filko završili nižu gimnaziju, a potom ih je otac poslao u srednje škole, daleko izvan dosega Kutela. Kući su dolazili samo za praznike i u vrijeme ferija.

Dan prije predstave šumski radnici na dvorištu su istovarili brdo raskoljenih trupaca za ogrjev. Poslije doručka zastali smo pred hrpom klada. Do njih je već bio pripremljen kozličić i dvije šumarske pile. Otac je stavio cjepanicu na nogare, pozvao Filka i gurnuo mu u ruke jedan kraj pile, a drugim povukao tako snažno da se Filko jedva zadržao na nogama. Je'n, dva, je'd, dva, žustro, žustro – vukao je Lumir po bukvinjoj kori kao da je od pekmeza a ne žilavog, drvnog tkiva. 'Je'n, dva, ovim ritmom gibaj da ti se razviju pleća!' Kad je Filko uhvatio ritam otac je pozvao Galju da ga zamijeni. 'A ti ćeš' – obratio se meni – 'nacijepana drva nositi i slagati u šupi. Do podneva posao mora biti gotov! Jasno?' 'Da, tata.' – promrmljali smo u jedan glas. 'Kako, molim?!' – podvignuo je Lumir. 'Nisam vas dobro čuo.' 'Da, tatice.' – odgovorili smo.

Pilili smo naizmjenice. Kad se pila užarila zamijenili smo je drugom. Učas se ispod kozličića nakupilo drva po mjeri štednjaka.

'Sad ću ja piliti s Galjom!' – odgurnula sam Filka i dohvatila se ručke. Pila s moje strane krivila se, zapinjala i strugala, a ja sam ceketala podbadajući Filka. 'Ovim ritmom gibaj! Gibaj, gibaj, da ti se razviju mišići!' 'S ovim bedakom ne mogu piliti.' – rekla je Galja i dohvatila se sjekire. Od siline udaraca panj se na vrhu rascvjetao, drvca pomiješana s triješćem letjela su uokolo, a Galja je siktala: 'Bježi! Miči mi se s puta da te koje drvo ne pogodi u tikvu!' Pa sam skakala i odskakivala između letećih projektila kao na nekom trampolinu. Zatim su Filko i Galja nastavili piliti, a ja sam s nacijepanim drvima hitala u šupu. Pili, pili, s piljevinom u ustima, s piljevinom u kosi, s piljevinom po znojnoj koži. Hrpa se smanjivala, bližilo se podne. Točno u podne Beti je postavila stol za ručak. Opranih lica i ruku sjedili smo za stolom. Bez oca nije se smjelo pristupiti blagovanju.

Lumir je kasnio jedan sat i Beti je servirala podgrijani ručak. Kad je stigao izvadio je iz džepa pet karata i njima zamahnuo nad našim glavama. 'Večeras idemo u Topolovac na predstavu.' – obznanio je. 'Radi se o nekakvim ljubavnicima iz Verone, rekao mi je Lipov Čaj. Nekakva tragedija.'

I tako smo se već u rano poslijepodne počeli spremati za predstavu. Pranje od glave do pete i potom razmišljanje što ćemo odjenuti. Lumir je imao odijelo od dobrog štofa, preokrenuto s lica na naličje. Šešir je prestao nositi. Beti je prebiralala po svojoj garderobi, a iza nje je stajala Galja. 'Možeš li mi posuditi ovu bluzu?' – zamolila je. 'Posuditi ti je ne mogu,' – kazala je Beti – 'ali ti je mogu pokloniti.' Skinula je sa vješalice bluzu od najfinijeg krepa, sašivenu od ostataka predratne haljine i uručila je Galji riječima: 'Tvoja je.'

Galja se prva zbigećala i potom s uvinutim trepavicama nadzirala ostale. Ako je i imala primjedbi, ocu i majci ih je prešutjela, ali se zato ustremila na Filka i mene. Filko se uspravna držanja, u snježnobijeloj košulji i dugim hlačama, ispeglanima na rub poput britve, zapiljio u nju. Taj pogled je Galja nepogrešivo protumačila. A značio je: Samo zucni i dobit ćeš jednu pod rebra! K tomu je otpao i prigovor čistoći. Filko se umivao i prao iznutra i izvana, izgrgljao piljevinu i ostrugao sa sebe sve kutelske naslage. U gradu je postao drugi čovjek, s novom kožom, i od toga je dva palca porastao.

Zatim je došao red na mene. Supervizor utjelovljen u Galji je zavapio: 'O, Bože, pogledajte što je ovaj bedak napravio od sebe!' Prije negoli je stigla majka brzo sam uvukla usne što sam ih natrljala crvenim krep-papirom. Uto mi je Galja maknula kosu sa čela i između zalizaka pokazao se trokut gole kože, odnosno do korijena podšišane kose. Razumije se da sam se za kazalište htjela urediti kako dolikuje. (I mimo toga, stalno sam se ogledavala u svim površinama što su odražavale moj lik. Najbolje je ipak služilo ukošeno ogledalo u sobi u kojem se mogla vidjeti cijela figura. To je bio jedini predmet koji Galja nije smatrala starudijom. I tako sam se, kad nikoga nije bilo u blizini, kreveljila pred zrcalom praveći grimase ustima i obrvama, sve do zauzimanja

meni prihvatljivih tjelesnih poza. Pod raznim kutovima izvijala sam duge ruke i noge ne bi li bar u ogledalu izledale kraće. Ponekad bi me u toj raboti zaskočili Galja i Filko. Naizmjenice su špijali kroz rupicu na vratima i gušili se smijehom. Zatim bi naglo otvorili vrata - buuu! - i banuli mi iza leđa. 'Vidiš li u ogledalu majmuna?' – graknuli su u jedan glas. 'Vidim tri!' – presjekla sam uvrijeđeno.)

A tada sam pred ogledalom uzdisala: 'Eh, da barem imam crne obrve! Ili barem malo dlačica po nogama. Ali tu nema pomoći. Zato si pak mogu srediti kosu onako kako ja hoću!' Iako mi je majka jednom rekla (a s komplimentima je bila jako škrta da se ne uobrazimo) da mi je kosa lijepa kao zalelujana pšenica, s frizurom nikako nisam bila zadovoljna. Stoga sam uzela škare, odrezala pramen iznad čela nakon čega su šiške popadale sve do nosa. Ovakvo su pokrivalo jedva vidljive svijetle obrve, ali sam se sjetila da majka ne voli šiške. 'Čelo je kao osobna iskaznica.' – rekla je jednom. 'Otvoreno čelo je tvoj ponos, pa ga stoga ne treba skrivati.' Ako je tako, odrezala sam šiške do korijena. Preletjeli su me srsi užasa. Ovakva nakaza ne smijem ostati, pa sam šišala dalje, sve dok iznad čela nije iskočio trokut gole kože.

'Ima li to veze s pameću?!' – derala se Galja s prstom uperenim u trokut. Majci se oteo smijeh pa se okrenula da ga ne primijetim. Kad me ponovno pogledala imala je ozbiljno lice. Čekala sam što će reći. Umjesto meni, obratila se Galji. 'Molim te, donesi mi češalj.' Beti mi je sa strane napravila razdeljak, prebacila preko trokuta kosu i svezala je mašnom. 'Taj bumbar se uvijek izvuče.' – gundala je Galja. 'Pa da! Majčice, moja mila majčice, moja maticel!'

Najzad smo bili spremni za polazak, kad se Beti još nečeg dosjetila. U zaključanom ormaru čuvala je bočicu kolonjske vode koju je od Lumira dobila za rođendan. Škrto je štrcnula po svom zapešću, Galji kapnula mrvicu iza uha, a meni je dala pomirisati bočicu.

U predvorju kino-dvorane Lumir nas je časkom napustio, tu i tamo kimnuo ili se rukovao sa znancima i predatorskim pogledom pretraživao publiku u hlačama, ne skriva li se negdje u toj gomili kakav slatkorječivi folirant koji bi se u pauzi mogao prikripati Beti i krasnosloviti u dvosmislicama, a sve tobož raspravljajući o tim ljubavnicima iz Verone. Kad se uvjerio da je opasnost izlišna, uostalom njegovu gospođu osim njega okružuje i troje djece, ušli smo i sjeli na svoja sjedala.

Usred čina Lumir je ustao, zamahnuo rukom i glasno izjavio: 'Priče za malu djecu!' Potom se sagnuo i šapnuo Beti u uho: 'Čekat ću vas u krčmi.' Galja se sledila i skopnila u stolici, a Filko se brzo premjestio na očevo mjesto.

Zar hoćeš poći vec? Ni blizu nije dan.

To slavuj bijaše, i nije bila ševa.

Filko je duboko udahnuo, zadržavajući dahom rastanak. Do odlučujućeg rastanka s Dragonom opraštat će se u fazama. Tako će završni čin biti lakši. Držeći rastanak u sebi, učinilo mu se da su se usne Dragona ovlažile. Misliva je pogladio ponosno čelo Zmajevca. Otvoreno čelo bez bora što je snatirilo u zvijezde. Iako se usne Dragona nisu napučile, utisnuo je u njih preuranjeni *Zbogom*.

Ševa je bila. Jutarnja vjesnica. Ne slavuj.

'Ševa bijaše.' – šapnuo je Filko majci i stavio svoju ruku na njezinu. Iako nije micala oči sa pozornice Beti je preko kože napipala Filkove suze. Uzvratila mu je stiskom ruke. Ne, to nisu bile suze. Tek caklile su im se oči.

*Kako mora da je slatka sama ljubav
Kad njena sjena tako bogata je slašću.*

Sad se priplakalo meni.

*Sve svijetliji je svijet,
Sve tamniji (moj) naš jad.*

Mene neće nitko voljeti, gorko sam zaključila i suze su mi kliznule niz lice. Filko se sagnuo preko majčina krila i prošaptao: 'Što cmoljiš? Zar misliš da su ovi Romeo i Julija neki nebesnici? I njihova crijeva su kao i tvoja...' Čim sam čula 'crijeva' znala sam što slijedi. I bez da sam nadopunila našu krilaticu za prizemljivanje Filku i meni zatresla su se ramena od prigušena smijeha. 'Pssst!' – siktala je Galja, a majčica se osmjehivala.

'Pa kako je bilo?' – pitao nas je tata na izlasku.

'Kad je bilo najtragičnije' – izjasnila se Galja – 'ovo dvoje se smijalo.'

'Bar jednom.' – razvedrio se otac. 'Samo bi se zabavljali i ništa ne radili! *Dolce far niente*. Eto, to ti je.'

Ta jednolična ustajalost vremena bez promjene! To gušenje u rutini ponavljajućih, istih radnji! Svakoga dana. Dan za danom. Dan bez Lumirove scene je iznimka. Dan bez scene je blagdan. Na Kutelu blagdana nema. Jutra su zamućena sumpornom parom ljubomore što suklja iz zadnje sobe. Na samom kraju stambenog trakta, zadnja soba je roditeljska spavaća soba. Premda nikad zabranjena, za nas, djecu, soba-tabu.

Za razliku od drugih prostorija, otamo se ne čuju povišeni glasovi. Soba konspiracije. Tiha soba. Tamo oštra isparenja ljubomore nagrizzaju Betine kapke i razjedaju Lumirovo srce. Otamo Beti ujutro izlazi sa crveno obrubljenim očima. Ne, djeca ne moraju vidjeti njezine suze. Djeci treba ostaviti djetinjstvo. Što još može dati? Beti daje ruke, Beti daje srce što svakim danom sve više kopni. Kutelo guši obvezama, zadnja soba gnječi prohtjevima. Tvoje tijelo je moje tijelo. Tijelo se odupire, tijelo se usteže. Krhkost duše naspram snazi tijela. Premda još uvijek mlado, Beti svoje tijelo želi zatrti. Beti želi nestati. Rasplnuti se. Nema me. Ne postojim. Ali srce i dalje neravnomjerno kuca, srce se povodi za smušenim mislima kako da se spasi. Dnevne mučnine. Katar na želucu. Nevidljiva mučnina što ruje potkožnom drhtavicom. Vidljiv tik na licu. Živci oko očiju nekontrolirano poigravaju podočnjacima. Betine plave oči se osipaju i gube sjaj, ali nitko ne primjećuje da je iz njih odavno nestao cvjetni pogled. Betine uši filtriraju zvukove. Betine uši se zatvaraju pred kutelskom bukom. Možda negdje još postoji sklad zvukova? Negdje daleko, izvan dosega Kutela? Negdje gdje je utočište mira? Negdje gdje se sve skladbe svijeta slijevaju u harmoniju tišine? Negdje postoji prostor ili barem privremeni azil gdje će izdahnuti mučninu. Gdje će izbrisati trag postojanja. Dala sam sve od sebe, a sada me pustite da odem. I nemojte me tražiti.

Premda se urušavala, Beti se još koprcala. Kružila je obodom svoje potištenosti ne bi li pronašla tumačenje svom trpljenju. Odgovor je bio uvijek isti i glasio je: Sve je uzalud. Tjeskoba ju je kao uhoda posvuda pratila, sve dok se nije osamostalila u zasebnog, malog demona. Demon je žilav, samodopadan i brbljiv. Demon huška i obećava. Umjesto da se suoči, upustila se s njim u igru skrivača. Što više se skrivala, to više joj je demon prkosio. Ugnijezdio se u njezinim grudima i ključao: 'Osim mene, tvoje nijeme vapaje upomoć nitko ne čuje! Vapaji su moja hrana. Od njih ja bujam, a ti se smanjuješ. Što te manje ima, više si u mojoj vlasti. Tu sam. U tebi, i ne sviđa mi se tvoje izmotavanje. Uzalud se stidiš jer me stidom nećeš zavarati, ni otjerati. Tek kad me prozoveš pravim imenom možeš stvari promijeniti sebi u korist.' I Beti se odvažila. Priznala je poraz i uvidjela da je demonu ime očaj. Nastavilo se drhtanje utrobe u oklopu. Kao prevrnuti kornjača na leđa. Nožice migolje, nožice odlučno batrgaju iznenadnim prijevom snage. Nožice, noge i oklop se osovio s neopozivom odlukom o bijegu.

Zloguki vodič hitao je ispred goloruke Beti i slikao joj pred očima ulaz spasa. Kad ga prekoračiš i uđeš u sklonište treba iza sebe samo zalupiti vratima. U taj posvećeni prostor mira, gdje se neće postavljati nikakva pitanja, neće imati pristupa ni tvoja majka. Ona te nagovorila da uzmeš Lumira. Njoj se sviđao konjanik sliven s konjem u jedno frktavo i nestrpljivo biće što je prilikom snubljenja toptalo i obigravalo oko kuće. Njoj, Betinoj majci, sviđali su se darovi i buketi crvenih ruža. Ima li bolje partije za

najmlađu kćer? Ženik iz dobre i bogate kuće. K tomu stasit i naočit, sivih, pronicljivih očiju što su šarale po prozorima kao da prolaze kroz zavjese i pretražuju svaki kutak. Negdje iza zavjesa krije se Beti, rajska jabuka, mladenka koju treba izmamiti na prag cvijećem. Beti je rekla da voli cvijeće. Pa, evo joj buket crvenih ruža! I premda prilikom uručivanja Lumir ni krišom nije taknuo Betine ruke, ruže su bile natopljene s toliko strasti da se Beti svaki put osjećala obljubljenom.

Beti je brzala roditeljskom domu. Koliko god žurila, suze su hitale ispred nje. Iza nje ostao je samo očevo izrezbareni okvir sa slikom s vjenčanja na kojoj se osmjehuje. Oprosti mi, oče, što si se uzalud trudio. Oprosti mi za svaki izrezbareni listić na okviru. Oprosti mi za ljubav što je vodila tvoje dlijeto. Unatoč svemu, zaštitite me! Unatoč svemu, spasi me! Unatoč svemu, ne daj me!

Napokon je zastala pred roditeljskim domom. Zaobišla je kuću i sjurila se ravno u tesarsku radionicu. Bacila se ocu na široka i staložena prsa. S njim se moglo razgovarati bez riječi. Prsa su se odškrinula kao onaj ulaz o kojem je očaj zborio. Unutra je vladao mir, bez ikakvih ljudskih glasova.

U zamračenoj sobi Beti je lebdjela u košmaru između sna i zbilje. Odbijala hranu i svako malo se stresala. U omaglici se isprepliću kutelske slike i prizori. Gdje je? Jesu li to snovi ili stvarnost? Možda i jest stvarnost, uzdrhtala je i pokrila se preko glave. Nakratko se smirila i sjetila se da se nalazi u skloništu i da je štite tri zida obrane. Prvi zid je njezin otac. Drugi, roditeljski dom. Treći je krevet, skrovište u izdvojenoj sobi u koju smije ulaziti samo njezin otac. A četvrti zid je propustan. Na njemu su vrata, zastrašujući otvor kroz koji je mogu izvući na svjetlo dana. Dok se prevrtala u krevetu nahrupile su upravo kroz taj otvor Lumirove riječi: 'Ako me ostaviš pronaći ću te i nakraj svijeta!' Je li samo sanjala da ju je već tražio? Nije li onaj buket ruža kod njezinog uzglavlja buket iz kutelskog vrta? O, maknite te ruže! – zastenjela je i okrenula se ka zidu. Je li joj se samo učinilo - uostalom kada, neki dan, danas, jučer - da je začula čudno komešanje pred svojim vratima? Nekog tko je nekome priječio da uđe i zatim riječi ispod glasa, muški šapat: 'Ne možeš je još vidjeti.' I, naposljetku, tresak ulaznih vrata, popraćen majčinim uzvikom: 'Uništio si mi kćer!'

Beti je tonula i izranjala. Čim se našla na površini, čamac snova zaokrenula je unatrag, ka djetinjstvu. Tamo daleko, blizu mora gdje se rodila, tamo je bio njezin pravi dom. Tamo je na velikom dvorištu cirkus razapinjao šator, tamo ju je otac spriječio da ne pobjegne s Ciganinom violinistom. Psi upregnuti u saonice trče joj ususret. Netko pjeva *Guarda il mare, com'è bello*. Pridružuje mu se bezglasnim, snovitim glasićem *Guarda il mare, com'è bello*, kad se budi i trza od šumova u kući. U kojoj kući? U roditeljskoj kući blizu Kutela, ah, da majka nije prodala rodnu kuću blizu mora Lumir ju nikada ne bi

pronašao! Navukla je pokrivač preko glave. Uspomene. Prohujalost. Spavati, spavati, prošlost treba prespavati. Nemojte me buditi. To je bila molba upućena ocu kad se skrasila u zamračenoj sobi.

Beti. Očeva miljenica. Najmlađe dijete što mu je uvijek trčalo u zagrljaj kad bi ga majka korila. Privijala se na njegova prsa, na njegovim grudima je odrastala kao da ju je on dojiо mljekom. Eh, uzdahnuo je, prekasno sam te odbio od sise. Predugo sam te tetošio na koljenima i gladio po svilenoj kosi. Beti je u polusnu jecala. Bilo joj je osam godina. Zaletjela se ocu u naručje kad je on tiho, ali odrješito kazao: 'Sada si već velika curica i ne možeš mi više sjediti u krilu.' Beti je razrogačila oči. Što god to značilo, istog trenu je poslušala. Otad će oca voljeti iz udaljene bliskosti. Ništa se nije prekinulo. S vremenom je ljubav nadograđivalo poštovanje. Od plača se probudila. Očeva poruka osmogodišnjoj djevojčici nemilosrdno se objavila: Život je odrastanje. Život je prihvaćanje. U roditeljskoj kući je dobrodošla samo kao žena-gošća i nikako kao žena-djevojčica. Ujedno si je priznala da ju je Lumir tražio. Nije to znala samo po neotvorenom pismu. Dok je spavala netko je u vazuu na noćnom ormariću stavljao svježe ruže.

I napokon je znala da će se morati vratiti djeci i mužuu.

70

"Lumir se ravnao prema pučkom kalendaru i usput slušao vremenske prognoze na radiju. Ako dva dana uzastopce bude sunčano sijeno će biti prvoklasno, sa svim hranjivim tvarima što ih sadržava pokošena trava i u njoj posušene ljekovite biljke. Ako se takvo sijeno pospremlilo pod krov Lumir je trljao ruke. Ako su se pak na dan košnje na nebu pojavljivali rastrgani i tmurni oblaci prethodio je dan strepnje. Bude li polusuho sijeno uhvatio pljusak, a ne daj Bože kiša, posao ne samo što će se odužiti već će se sijeno pretvoriti u beskorisnu slamu. 'Zar ću zimi pljesnivim sijenom hraniti krave?!' – urliknuo bi Lumir. 'Od pljesnivog sijena pit ćete pljesnivo mljeko!' Uglavnom, sijalo sunce ili ne, dan košnje za sve je ukućane bio dan napetosti. Kao da su nevidljivi divovi nad Kutelom držali uzbibanu membranu nerveze što bi mogla prsnuti iskrom gnjeva iz poznatih i nepoznatih razloga. Poznati su bili oblaci, a što su bili nepoznati razlozi? U svakom slučaju – oprez!

Premda je tog jutra granulo sunce, a i predviđanja s radija obećavala su uzastopnu vedrinu od nekoliko dana, Lumir je ustao na lijevu nogu, što je obznanio treskom vrata zadnje sobe. Trebalo je pokositi travnjak što je započinjao od voćnjaka na vrhu Kutela i protezao se do potoka u dolini. U pet ujutro kosci su nabrušenih kosa čekali dolazak gazde. Lumir je istrgnuo svježu košulju iz Betinih ruku i procijedio: 'U devet da Filko donese užinu koscima!'

Filko je odlučio da mu otac neće upropastiti dan, što god bude izvodio. Navući će preko lica masku dobre volje koja ne izaziva i ne daje povoda za mogući izljev gnjeva. Bar što se drugih tiče, Lumir je držao do forme. Sadržaj ispod maske zanimao ga je koliko i lanjski snijeg. Kisele njuške zadržite za sebe, a svijetu pokazujte vedrinu!”

“Sjetila sam se” – upala sam Alu u riječ – “kako je tatica iz nas istjerivao tu-robnost dok smo bili mali. Škakljao nas je ispod pazuha pa po tabanima. Ali tabani su nam brzo rasli, bar meni, pa me svojim čvorugavim prstima uhvatio za tetive iznad koljena i mijesio po njima sve dok nisam prasnula u mehanički smijeh. Pa što! Smijeh je smijeh!”

Alarik je zurio u mene i najzad frknuo: “Tu priču sam već čuo! Vratimo se na dan košnje. Dakle, tog jutra Filkova maska nasmijala se sama sebi: Neka buda kako vaše tiranstvo zapovijeda! Pet do devet pojavio se na rubu voćnjaka s košarom u koju je Beti poslagala užinu u jednoj i demizonom u drugoj ruci. Lumir je predvodio koscima. Njegovi otkosi bili su široki kao zamah ljuljačke, a pokošena trava padala je poput snoplja. Na dnu brda je stao, obrisao travom kosu i stao je brusiti. Bacio pogled u smjeru kuće i ugledao Filka kako im prilazi. Od ljigava hoda u trenu je uskipio i postrugao dio cakline sa zuba. Istina, Filkova trinaestogodišnja pleća još nisu dorasla kosi, ali je zato bar mogao hodati žustrim korakom. Lumirov pogled ispaljen iz daljine pogodio je Filka poput metka. Filko je zadržao masku dobre volje i zapeo prema koscima. Brzina i kontrola nad facijalnim mišićima! Vedri pozdrav svima, a ocu *Ljubim ruke, tatice.*

'Zar još nisi natrag?' – proderao se Lumir iz podnožja kutelskog brda. 'Zar još nisi natrag?!' Prijezir je olabavio Filkovu masku. Iako ovu bestijalnu frazu, koju je Lumir držao svojom doskočicom, nije prvi put čuo, svaki put joj je nasjeo. Djelovala je kao klip pod noge. Uzdrman, časkom se spleo, krajičak maske oljuštio se kod čela. Ubrzo ju je namjestio, i kad je žureći stigao do pola puta, tišinu jutra proparala je očeva tvrdnja tvrda kao kamen: 'Mlitavo! Još uvijek – mlitavo! Stoj! Trkom natrag!' S košarom i demizonom u rukama Filko se okrenuo i počeo grabiti ka kući. 'Stoj!' – zabila se nova naredba u leđa. 'Vrati se! Ali ovaj put malo življe!' Filko se okrenuo i polutrtrećim korakom hitao ka ocu.

Kosci su stajali i bez riječi promatrali predstavu. Lumir se smijuljio misleći na svoju djecu. Obješenjački je namignuo koscima i dobio: 'Slušaju kao navijeni!' I kosci su ga nagradili usiljenim smijehom.

Kako se približavao, Filkovi koraci bivali su sve brži. Nadomak cilja je poskočio i bosom nogom nabio se na drveni šiljak u travi. Šiljak je ostao u zemlji, a iz rane je šiknula krv. Od bola Filkova maska se raspala. Nakratko je zastao i zatim nastavio po-put kljakavca, cupkajući ranjenom nogom po prstima. Najzad su se otac i sin pogledali

u oči. Da su se bar caklile, slutile na suze, otac bi sina privinuo na grudi. Ako ni zbog čega, zbog krvavog traga u travi. Uto je jedan od kosaca predložio: 'Neka si momak zapiša ranu.' Lumir je prečuo savjet i obratio se Filku: 'Pokaži ozljedu!' Filko je savio koljeno i balansirao na jednoj nozi. Iz posjekotine na tabanu i dalje je sukljala krv. 'Bježi kući da ti majka raskuži i previje ranu!' – procijedio je otac.

Sunce je odskočilo. Sjene kosaca bivale su sve kraće, a redovi pokošene trave sve duži. Iako su se užinom i vinom okrijepili, neki od kosaca su posustajali i zami-jenili mjesta, tako da je predvodnika Lumira pratio najbolji. Ostali na začelju su pak kleli Lumirovu snagu ili prebacivali krivicu na njegovu kosu. 'Kao da je sklepana od đavoljeg čelika! Jest da ne odlazimo ni gladni ni žedni i da nas dobro plaća, ali zato ti zauzvrat isiše i posljednju kap snage.' Tek kad je Lumir izvadio brus iz roga mogli su predahnuti i pripaliti cigaretu. Promatrali su Lumirovu stazu tražeći čuperak nepokošene trave, ali ga đavolja kosa nije ostavila. Pokošena staza vijugala se za njim kao zmijski tepih.

Dok je Beti povijala Filkovu ranu ništa nije pitala. Na njezinim podočnjacima jedan živac se nadigao i kratko zatreperio. Kako se iznenada pojavio i namreškao tanku kožu podočnjaka, tako je i nestao. Stavila je dlan na Filkovo čelo i zagladila mu kosu unazad. Ovako otvorena čela gledali su se licem u lice. Zatim je tiho kazala: 'Oprosti m...' i poljubila ga u čelo.

Filko je stavio drvenu kocku u džep i odšepesao Dragonu. Što je Beti rekla? Što je Beti promrmljala? *Oprosti mu* ili *Oprosti mi*. Ako kocka tri put zaredom padne na nepar promrmljala je *Oprosti mu*. Ako tri put zaredom padne na par znači *Oprosti mi*. Bacao je i bacao kocku sve dok joj se rubovi nisu izlizali i točke zamutile. Bijele točke na crnoj kocki plesale su zagonetni ples. Zaustavljale su se na zemlji u slijedu par-nepar, nepar-par, par-nepar i tako redom u zaintačenim kombinacijama, nikad tri put par, nikad tri put zaredom nepar, a to je bit kocke. Kocka je tek pola odgovora, a taj 'pola' je opet kocka. Što je Beti rekla? *Oprosti mu* ili *Oprosti mi*?

71

Ovo i nekoliko sljedećih poglavlja A1 i ja proveli smo u tišini. Volumen tog šutljivog napora iznosio bi bar deset neispisanih stranica. To je pisanje među redovima. Nešto kao izloženo bijelo platno ili muzički stavak praznog notnog crtovlja između pauze i pauza s jednim, jedinim tonom. Starcima koji pomalo blesave gleda se kroz prste pa sam pomislila zašto si i nas dvoje ne bismo priuštiti malo konceptualne umjetnosti. Šaranje po rastočenosti. Zamisao o zamisli s isključenjem sadržaja i uključenjem u primisao kao vodilju što će proizvesti - ništa. Misaoni proces, odnosno izlet po mislima,

pa nek si svatko misli što god hoće! Raspon je širok u krugu 360 stupnjeva. Na nekom stupnju postoji ogoljavanje vlastita ništavila.

72

Gadno je kad Al i ja dijelimo ista meteoropatska raspoloženja. Raspoloženje s negativnim predznakom još nije stanje, ali se najčešće protegne u krizu i to je doba razlaza. Maksima *Ponavljanje je mater studiorum* ne vrijedi u školi života. U toj školi Al i ja stalni smo ponavljači. Ponavljamo iste greške, padamo iz istog predmeta i pitanje je hoćemo li ikada položiti maturu. Uzalud je ponavljati isto gradivo ako ga ne učvrstimo u trajno iskustvo. U školi života iskustvo je znanje. Ali čim nevolja prođe s *materom* u zapećak, pa idemo dalje po starom obrascu koji nas zatekne nespremnima i potom zjapimo u apatično rastrojstvo kao dva idiota. Radost i ljepota izvan su nas i ne stižu u raslojenost naših duša, kao da je mrzovolja iz nas isprala i posljednji zrnce zlatne prašine i pretvorila ga u pepeo. I tako upepeljeni prebiremo po raštimanoj citri osjećaja, ponekad s napjevom *Udri brigu na veselje!*

(Ne bi bilo fer da u međuvremenu jedno pred drugim demonstriramo svoje divljaštvo koje ide sve do autodestrukcije. Bar što se mene tiče. Ne bi bilo fer da Alarik prisustvuje mojem ispadu iz takta kad prijetim nebu i atmosferi, Suncu i tropskoj spirini, ozonskoj rupi i ciklonama, oscilirajućem tlaku i olovnim oblacima, dok mi znoj šiklja na sve pore i prijanja uz kožu kao ljepljiva memla, gmazovska epiderma koju ni jugoistočni ni sjeverozapadni vjetrovi ne uspijevaju posušiti. Ne luče znoj samo žlijezde znojnice nego ga cijedi cijeli živčani sustav do najsitnijih končića što me tjeraju da se šakama udaram u grudi i nijemo vrištim na zasićenost zraka vlagom, na sveopći poremećaj što ga stvara efekt staklenika. I ne trebam slušati vremenske prognoze. Hladnjak što stenje i sopće moja je meteorološka stanica koja vjerno pokazuje koliko je sati na vremenskom kotaču. Bilo što da uzmem iz hladnjaka u hipu se orosi. Staklenke mi iskliznu iz ruku, voće se istog trenutka osipa sitnim kapima, povrće se trenutno zamagli kao da samo luči tekućinu. Vrijeme, vrijeme, mušičavi složenac, red Sunca red oluja, red naoblake red tuča, sve u jednom danu, dan za danom, atmosferski kotao čije isparavanje uzastopce potpiruje jugo. Jugo, jugiću, zračni plesaču razdražljivih koraka koji nateže moje živce do puknuća, i nije mi dovoljno da trgam sa sebe znojnu odjeću, nije mi dovoljno jer zadovoljiti bi me moglo da se umlatim ili, još bolje, da zagrebem noktima u prsa, rasporim ih po sredini, izvadim srce, nek' se u mojim rukama grči, neka se osuši, neka se okameni u fosil nemoćna bijesa.

Ipak, olakšanje kad-tad stiže. Poslije proloma u kojem se izdivljaju nagoni dolazi utiha. Moja utiha je tuga. I premda znam sve njezine prigovore, još uvijek ne znam

trpjeti. Uvijek nanovo zaboravljam što znači prihvaćati. Jer moja udobnost moja je mala utvrda na kamenim stupovima koja okreće leđa neudobnosti, sve dok mi tuga ne otvori oči i rasprši kratkovidnost. U kratkovidnosti sam uobraženi ego, u dalekovidnosti sam preobražena srž.)

Najzad je Al, poslije dva mjeseca, pozvonio na mojim vratima.

“Idemo smjesta van.” – dočekala sam ga na vratima.

Uputili smo se u šetnju na Bundek, s nogice na nogu, u potrazi za hladovinom ispod neke rašepurene krošnje. Koračali smo u tišini, a ja bih ga svako malo okrnula pogledom iskosa. Faca mu se sve više glancala, a šiljasti nos dodatno mu je produžila kapljica znoja koja samo što nije kapnula. Iznenada je stao, zasukao se u struku prema meni i škriputavim glasom objavio:

“Ako jedno od nas samo zucne o vremenu dobit će po labrnji!”

“Nikad više.” – obećala sam.

Napokon smo našli odgovarajuće mjesto izvan šetnice i zasjeli pod upravo rascvjetanu lipu.

“Aaah!” - odahnula sam. “Ahhh! Miris rascvale lipe, to ti je bogomdani medikament koji ne treba čak ni platiti jer djeluje na principu davanja i zahvalnosti.”

Natapali smo se mirisom sve dok nam grkljani i pluća nisu postali eterični. Eterično smo udisali i nikotinsko izdisali, a oko nas su se rojile sitne mušice i poneka osa. Uto je jedna osa napustila sljezov grm i nameračila se na Ala, očito sa željom da aterira na njegov nos kao da ju je u novonabranoj kapljici znoja čekao eliksir života. Zabrenčala je oko Alove glave kao kukčev ringišpil. Na to je Al zamahnuo rukom takvom brzinom da je uspio mrtvu ili polumrtvu osu tresnuti o tlo. Za svaki slučaj, namjeravao ju je još i zgaziti.

“Čekaj malo, bratac!” – poskočila sam. “Refleksi ti još rade, ali zato ne moraš osu ubiti!”

“I tko mi to kaže!” – promriso je Al i zakolutao očima prema nebu.

“Što je, tu je.” – promrsila sam i ja. “Ipak se nadam da su mi grijesi iz djetinjstva oprošteni. Tada mi je bilo zatući osu kao progutati keks. Rekli su mi ako me ubode osa, nikom ništa. Osa živi dalje. Ali, ako te ubode pčela žalac ostaje u koži i ona ugiba. Pa tko bi nakon ovakve poduke bio obazriv prema osama. Unatoč tomu što ih je bio zao glas, ose sam više voljela od pčela. Njihove prugaste, crnožute zadnjice nisu se mogle mjeriti s cjelokupnim sivilom pčela. Sive pčele bile su mi dosadne, ali zato me osim osa privlačila cijela regimenta šarolikih kukaca. Tu smo, dozivali su me. Gledaj naše oklope, ticala i škarice, klješta i kosmate nožice! I tako bih najčešće zaboravila po što me majka poslala na vrt.

Jesam li ti ikad rekla” - prodrmla sam Ala što je bio na rubu drijemeža – “kako sam se zabezknula kad sam prvi put vidjela skok s motkom. Dotad sam smatrala da je skok s motkom moj izum koji umjesto glupog nadmetanja ima neku praktičnu svrhu. Moja motka bio je ogromni kolac u kutu vrta. Kad mi se ukošenim stablom nije išlo pješice do vrha Kalvilke, zatrčala bih se s motkom-kolcem, zapiknula ga blizu stabla, odgurnula se iz petnih žila pa poletjela u luku navrh krošnje. Obično sam se spuštala drugim putem, niz oguljene grane i tako sam se jednog dana prizemljila ravno pred osinjim gnijezdom. Ose su srdito zazujale oko mojih bosih nogu. Nepomično sam stajala i čekala da se smire. Zatim sam čučnula pred ulazom u njihovu kuću. U redosljedu raštrkane ogrlice provirivale su iz rupe u zemlji, kratko oprezale pa odlijetale, a istovremeno su se vraćale kući ose sa terena. Dugo sam ih promatrala, a potom mi se učinilo da se svijet usporio, da su se vrijeme i poredak ulijenili, da su se ulijenile i ose koje su nehajno lepršale oko svojeg gnijezda. Lijepo ste, lijepo, – kazala sam im – ali ste usto i dosadne. Pri ruci mi je bio kolac pa sam ga svom snagom zarinula u osinju rupu. Ose što su se vraćale s paše užasno su se uzrujale, a one u zečepjenoj rupi pomahnitale. Iz dubine se začuo višeglasni brečeći zbor. Vanjske ose su se pak u bijesnom zujajućem kolu zavrtložile oko mojih nogu i pritom me tri ubole. E, pa nećemo tako! – odskočila sam i pošla tražiti neku biljku koja bi mi ublažila bol. Ako trputac zaustavlja krv – mrmljala sam – onda će možda pomoći i kod bolova. Slinom sam prilijepila listove trpuca na ubode i vratila se gnijezdu. Kolac mi je djelovao nezgrapno i konačno kao završena priča, pa sam ga snažnim trzajem izvukla iz rupe. Preživjele i zatočene ose planule su na svjetlo kao odčepljeni vodoskok. U nervoznom zalijetanju još su me dvije ujele. Čekajte malo! – zaprijetila sam im i pošla tražiti nešto što neće bosti u oči kao kolac, ali će biti po mjeri njihova ulaza. Na drugom kraju vrta pronašla sam crvljivu, tvrdu jabuku čiji promjer je odgovarao osinjoj rupi. Ponovno sam pričekala da se ose posve smire. Zatim sam brzim skokom petom jabuku zatukla u rupu. Tako! A sad neka vas oslobodi vaš bratić, stršljen! – poručila sam im i napustila bojno polje.”

“Lijepo, lijepo!” – kimao je Al.

“Malo dalje, blizu greda s povrćem bacila sam se u travu da rashladim ubode jer trputac se i nije iskazao. Ležeći potrbuške, stala sam razgrtati po vlatima trave. Odjednom sam se smanjila do veličine kukca i našla se u nepreglednoj šumi. Travke su se izdužile u drveće, jedne s krošnjom od metlica, druge krcate sjemenjem. Tratinčice su se prometnule u gorostasne magnolije, slakovi u lijane. Kukci što su vrvjeli na tlu sprva su ustuknuli, a potom me primili u svoje društvo. Skakavci i zelen-konjici su odjezdili, ali su zato ostali razni kornjaši, stonoge i uholaze. U pričama ni uholaze nisu dobro kotirale. Zločestoj djeci uholaza se uvuče u uho i pregrize bubnjić. E, nećeš ti

meni pregristi bubnjić! – kazala sam uholazi što je migoljila među travkama. Pecnula sam je suhom grančicom, i prije nego je pobjegla uspjela sam joj gurnuti travku među klijesta na zadnjici. Zatim sam se latila malog, sivog, duguljastog stvora za kojeg su mi rekli da se zove praščić. Čim sam ga pošakljala travkom istog se trenu smotao u kuglicu. Praščić nije bio moja simpatija, ali bio je neizbježan pa sam ga trpjela jer mi se sviđala kuglica. Uglavnom, od čačkanja neki kukci su se razbježali, a drugi pravili mrtvima. Vidi ti njih, kako su pametni! – odala sam im priznanje i dohvatila se stjenice. Uf! Iako ova plazi po travi i drveću, naježila sam se već od samog imena. Ružno ime pak ne zaslužuje milost. Prevrnula sam stjenicu na leđa i promatrala kako miješa nogicama. Neka! Potom mi je pozornost privukao bucmasti bumbar-oprašivač što je sletio na plato komorača koji je nadvisivao donje kukčevsko carstvo kao veledrvo sa cvjetnom krošnjom. Prije nego se bumbar zanjihao na komoraču podvukao je pod oklop donja svilena krilca nalik čipkastoj podsuknji. Bumbar takve ljepote da bi bio dostojan broš, zakopčan na bijeloj bluzici ispod vrata. Još se nisam stigla nadviti njegovim zelenozlatnim krilima kad je ljutito zabrenčao i otprhnuo. E pa, - kazala sam – budete li se vi, kukci, tako bahatili dovest ću vam u dvorište smrdljivog martina!

Podigla sam se kad me iznenada presjekla misao zašto sam uopće na vrtu. Odmah, majčice, odmah! – poručila sam joj u mislima, ali me istog trenu odvuкао mravinjak. Da vidimo što se u toj palači zbiva. Grančicom sam otkinula dio mravinjeg krova. Istog je časa nastala nezamisliva zbrka i pometnja. Stražari su se najprije siktavo rastrčali, a potom stali pred ulaze dijelom razrušena doma. Očarali su me presjeci hodnika pa sam čeprkala dalje. Dalje i dublje, sve dok nisam stigla do odaje s koprenastom zavjesom. U prostranom salonu ležala je na jajima krilata kraljica i od tog prizora zastao mi je dah. Dakle, to je Kraljica-Matica! Jedina od mrava koja ima krila! Krila kojima se može nadviti nad zemlju i poletjeti u visine. Ukrala sam jedno bijelo, dugoljasto jaje i odjurila s njim koliko su me noge nosile majci. Bacila sam joj se oko struka i zadihano izustila: 'Ti si moja nenadkriljiva Matica!' I pružila joj krilato jaje. Beti je časkom promatrala jaje, a zatim joj se oteo smiješak. 'A gdje je grincajg?' – pitala me."

Tlak je očito pao ispod tisuću hektopaskala. Ne bi inače Al klonuo s glavom među koljenima i zaspao.

73

Pazila sam da se pred Alom ne izlanem da su vani već 34°C, a do večeri temperatura bi se mogla popeti na 36°C. Umjesto toga sam kazala:

"Starcima se preporuča mirovanje, bez ikakvih napora, i mnogo tekućine. Ventilator u sobi radi, vrč s čajem je ovdje, pa ćemo čamiti u mojoj sobi bez ikakvog ciljanog

poduzimanja. Slijedi prepuštanje mislima i vidjet ćemo što će nam taj nepredvidljivi val naplaviti.”

“U svakom slučaju,” – otpio je Al gutljaj čaja – “Kutelo ćemo ostaviti po strani. Kutelo zna biti kao rudokop koji ti iz tijela iscrpi sve minerale. Dakle, mogli bismo se osvrnuti na Arborećane koji su propali upravo zato što ništa nisu poduzimali jer su se uglavnom bavili iluzijama. Od iluzije do deluzije pa do – luzera. Po prirodi ukorijenjeni u zemlji, Drvenjaci su stremili u visine, ali korijenje ih nije puštalo da polete pa su se prepuštali čekanju. Čekanje je prazan hod. Čekanje je rasipanje duše. Časkom bi živnuli kad bi popustila zemaljska sila teže, ali za ravnotežu trebala im je lelujavost, mekoća i fluidnost. Vjetrovito kretanje koje iz nepostojanosti poigravanjem stvara oblike nade. Od zemlje više su voljeli vijugavu vodu, od vode više lepršavost zraka. Titranje i hvatanje svjetlosti, naročito svjetlucanje zvijezda. Tu i tamo nekom od njih bi sinulo da Zemlja nije ništa drugo doli jedna od bezbroj neprebrojivih zvijezda. Međutim, većina je vidjela samo serijske, konfekcijske dane što ih je nizalo vrijeme kao da ih štanca iz smjese ustajalog mrtvila. Iz dana u dan čekali su nešto izvanzemaljsko što će potvrditi njihovu slutnju da negdje postoji Obećana zemlja. Čekali i ne dočekali, sve dok nadu (poput nekih pjesnika) nisu prozvali kurvom. Kurva će te uvijek izdati. Stoga je bolje da se nade odrekneš pa te neispunjeno očekivanje neće poraziti, ni boljeti. Unatoč svemu, čekanje ih nije napuštalo premda su pokapali mrtve dane. Svakodnevicom na svakodnevicu, sloj na sloj, i humak je rastao. Gdje si, Obećana zemljo?!”

Alarik je bacio pogled na barometar u kuhinji. Iznenada je poskočio i uzviknuo:
“Ufff! Žurim kući!”

Pred ogledalom u hodniku zalizao je kosu i na odlasku spustio:
“Je li Ikar odgonetnuo da mu je učiti spuštanje, a ne letenje?”

Ovim citatom, bez obzira odakle ga iščeprkao, uspio me osupnuti. Pomislila sam odakle on toliko zna o luzerima. Očito dio toga pripada njegovoj nadgradnji, a ne samo Lunkovim naklapanjima o Arborećanima.

74

Zabrani razglabanja o vremenskim neprilikama Alarik je dodao još jednu.

“Do daljnjeg” – upozorio me namrštenim obrvama – “da nisam čuo ni 'z' o zvjezdarenju. Ako su Drvenjaci nakon sunovrata duše buljili u noćno nebo ne bi li se sastali sa svojom zvijezdom, nas dvoje na to nećemo tratiti vrijeme. Oni su Mlječnu stazu držali svetom kravom muzarom i otvorenih usta čekali da im kapne pokoja kap mlječnih snova. I potom su tu rabotu obznanili u nepisanom djelu *Sastavljanje sa sobom.*”

“Tu bar nemaš brige!” – podržala sam ga. “Sve što znam o zvjezdoznanstvu naučila me vrlo rano Galja. Dok je upućivala svojih četrnaest godina Veneri, jednom kad me se nije uspjela otarasiti, uperila je kažiprst u zvjezdani pokrov i kazala: 'Evo, bumbaru, pogledaj, ovo su Velika kola, a ono malo dalje Mala kola. Zovu ih još i Veliki i Mali medvjed.' Suspregnula sam dah i tek kad sam došla do riječi šaptom sam izustila: 'Znači, ako medvjede upregneš u kola mogu te vozikati po nebu uzduž i poprijeko?' 'Ne baš' - poklopila me Galja – 'jer su to zvijezde stajačice. Što se pak Lune tiče, trebaš znati ovo: kad Mjesec raste dobiva oblik slova D, što znači da se debeli. Kad pak Mjesec nestaje s vidika pretvara se u slovo C, što znači da crkava.' Eto, to znanje mi pomaže i danas kad trebam šišati ili kanirati kosu.” Zaključila sam traktat o astronomiji.

“Praktična znanja prihvaćam.” – izjasnio se Alarik i zašutio.

“Evo ti krigle zelenog čaja!” – nutkala sam ga ne bi li mu čaj razvezao jezik.

“Ma kakav čaj!” – frknuo je i prijekorno upitao: “Ima li u ovoj kući kakvo pivo?”

“Piiivo?!” – zinula sam. “Pivo! Kao da smo neki fanovi nogometaša! Pivo i nogomet! Pivo i razularene horde! Da ne bi!”

“A, pivo i kravica?” – pogledao me tako umiljato da sam se trenutno smekšala.

“O.K. Može. Ali uz pivo” - uvjetovala sam - “traži se, ni manje ni više, nego biografija jedne krave.”

“Dakle,” – omastio je Al brk pivskom pjenu – “gdje su krave tamo je Lumirova radost i Betina muka. Crvenka je bila Lumirova ljubimica, ali je svojim prvim teljenjem njegovu naklonost stavila na kušnju. Lumir se nadao da će njezin prvijenac biti ženskog roda, a u ruke je dočekao junića. Muškoj teladi je pak sudbina bila unaprijed zapečaćena. Čemu gajiti junca kad je u štali imao rasnog bika, a i taj bi, kako stvari stoje, uskoro mogao biti suvišan. Poslijeratne agrarne reforme uključivale su i umjetno osjemenjivanje. Novotarije su stizale kao po tekućoj traci i tek bi seljaci usvojili jednu, kad bi ih zaskočio paket novih čuda i mjera. 'Umjetno osjemenjivanje!? Što je pak sad to?' – gundali su i vrtjeli glavama, i u inat i dalje vodili svoje krave Lumirovu biku na pripust. Zihher je zihher. I na kraju krajeva, zašto kravi ne priuštiti ono malo veselja?

Pitanje je” – nastavio je Al pomalo zamagljena pogleda – “zašto je Lumir telića zadržao. Čija molba je prevagnula? Kravina ili Marantina? Bilo je čudno i to što je sluga tek oteljenom mladuncu nadjenulo ime. Što će mu ime kojim ga nitko neće zvati, mislio je Lumir, ali ne i Maranta. 'Jogo, Jogiću!' – grlila je petogodišnja Maranta telića i namještalala pred njegovu slinavu njušku svoje lice da ju lizne po obrazima. 'Jogo, Jogiću! Tata, tatic! Molim te, molim te, nemoj ga prodati!' Ako je Lumir bio sentimentaln na ljudske molbe, kako odgovoriti kravljem moljakanju? Odolijevao je Crvenkinim molećivim pogledima, ali se pokolebao kad ga je krava izravno ucijenila. Budeš li mi tele oduzeo

– poručivala je vlažnim, u Lumirove oči uprtim pogledom – mlijekom ću presušiti! Da ga prijatna nije zapanjila, Lumir bi se nasmijao. Sjetio se opet teljenja koje je prošlo bez ikakvih komplikacija, kako jednoj rasnoj junici i dolikuje. Tu su bili i Anza i sluga, međutim Crvenkinom prvorodencu Lumir je sam želio biti babica. Dočekao ga je u naručje, a zatim ga uz pomoć sluge stavio pred prednje Crvenkine noge, posipao ga mekinjama i čekao da ga majka obliže. Telac se ubrzo osovio, kratko hvatao ravnotežu i potom ga je Lumir zaokrenuo prema vimenu. Tek rođeni stvor mahnilo je navalio, ali zbog nasrtljivosti nije umio uhvatiti i zadržati sisu. Lumir je čučnuo i u svoj veliki dlan namuzao gusto mlijeko, gurnuo namočene prste u teleću gubicu, tiskajući istovremeno i kravlju sisu. Kad je Jogo shvatio odakle slatki sok pritječe više nije skidao glavu s vimena. Hlepio je i mljackao prelazeći s jedne sise na drugu. Mlijeko mu se cijedilo niz vrat i mjehurićima začepilo nosnice. Premda se već opio i stražnjim nogama teturao, treskanje u kravlji trbuh nije jenjavalo. Prilikom svakog udarca u vime ježuri su krenuli s dna Crvenkina trbuha da bi se bočno sudarili kod kralješnice. Dok je sisanje trajalo Crvenka se nije ni ganula. Savijena u luk, stajala je nepomično, stajala i podnosila udarce kao milovanja i pogledom sveudilj pasla po prvorodennom potomku te ga svako malo liznula. Pritom je nadolijevala u vime i što više je Jogo prosipao, to više se vime punilo. 'Makni to proždrljivo živinče od krave!' – izderao se Lumir na slugu. 'Makni ga!' – ponovio je i vritnjakom u telca pomogao sluzi ugurati Jogu u zasebni obor. Eee, otići ćeš ti od kuće – poručio mu je preko lese Lumir – čim budeš spreman za mesara. Kako je rekao, sudario se s pogledom Crvenke. Je li moguće da bulji u njega žalosnim, preklinjajućim pogledom? Ako i zanemari pogled, što misliti kad je krava zbacila glavu prema stropu i otužno zamukala? Maločas vlažni pogled zamutio se strepnjom. Gazda Lumir potapšao je kravu po vratu i umjesto obećanja namazao joj izgriženo vime ljekovitim uljem što mu ga je donio nadriveterinar Anza.

'Smijem li s tobom, tatice?' – umiljavala se Maranta ocu, pentrajući se pritom na štokrl da mu lakše može skočiti oko vrata. Pridržao ju je desnicom iako se zalijepila za njegova prsa kao čep na vakuum. I tako su njih dvoje često nadgledali Jogino sisanje. Jogo nije gubio apetit, niti je promijenio naviku. Iako je mlijeko curilo u potocima, bubnjao je glavom po Crvenkinom trbuhu poput ovna što razvaljuje pećinska vrata, kipio od prekomjerne snage, pa ga je Lumir odlučio pustiti na dvorište da se ondje izrita i istrči. Čim je izjurio iz štale Crvenka je počela bolno mukati i trgati se s lanca. Zar se ovakvih prizora nije već nagledala, kad su junića odvodili od majke i više se nikad nije vratio? Čas se komešala s pogledom uprtim u prazan otvor stajskih vrata, čas zbacivala glavu, žile na vratu su joj iskočile, a ona je mukala i mukala prema stropu, negdje gore, kao prema nekom kravljem nebu. Pa što!? I Lumir se ovakvih prizora nagledao. Krava je krava, prije svega muzara, pa je bacio pogled na Crvenkino vime, kad tamo, umjesto nabreknutosti

splasnuta mješina s istanjenim sisama. Kako se trgnuo, tako se učas pribrao. Pa, naravno, telac je upravo Crvenku iscijedio do posljednje kapi.

S Marantom oko vrata Lumir je napustio staju. Maranta se zatrčala za Jogom, a Lumir se ipak zamislio. Budeš li mi ga oduzeo... nasmijao se. Budeš li mi ga oduzeo, mlijekom ću presušiti! Mah, zamahnuo je rukom. Istovremeno mu se u misli umiješao cvrkutavi glasić koji ga je danima gnjavio: 'Tatice, moj tatice, nećeš Jogu prodati, je li?' Mah, zamahnuo je ponovno, kad je ugledao Marantu kako mu raširenih ruku hrli ususret. 'Tatice, moj tatice, nećeš ...' I, što sad? Krava i dijete, dijete i krava, postavili su ga pred gotov čin. Maranta se oblijetanjem zahvalila unaprijed, a Crvenka se prijetnjom ritnula unatrag."

Primijetila sam kako je pivo podmazalo Alarikovo grlo, pa sam i sebi natočila čašu.

"E da," – otpila sam duboki gutljaj – "tu priči s Jogom nije kraj. Kad me prvi put otac natjerao na pašu popratio me namrgođenim riječima: 'Što blejiš? Pasti ćeš svoje, a ne tuđe krave! Pasti ćeš na našem travnjaku, a ne kao neki ubogari na gmajni!' I tako sam postala pastirica bez frulice. K tomu, ni knjiga nije dolazila u obzir. Zadubim li se u knjigu krave će se razmiljeti i popasti što ne treba, pa će biti svašta! Dosadan posao. Osluškivala sam sporo otkucavanje sati sa crkvenog zvonika i jednog dana sinula mi je ideja: pažljivo sam odmjerila Jogu. Njegova sloboda brzo istječe. Kad prijeđe goveđi pubertet otac će ga trajno svezati u štali, ukrasiti nos željeznim kolutom za kroćenje i starog bika prodati. 'Što bi bilo' – zaokolišala sam jednom oko tatice – 'kad bi, na primjer, netko poblesavio i zajašio tele, odnosno junca?' 'Što bi bilo?' – nasmijao se Lumir i pojasnio: 'Slomio bi mu kičmu. Eto, to bi bilo!' Dobila sam odgovor. Znači, jezditu se smije, ali ne sjedeći na kralješnici.

Moj prvi pokušaj neslavno je propao. Zaletjela sam se odostraga ka Jogi, dlanovima doskočila na njegove bokove i uprla svom snagom da mu ne kliznem na kičmu. Jogo je sfrkao tijelo u oprugu i odbacio me kao da ga je napao roj pobjesnijih obada. S vremenom se pokazalo da je skakanje na bokove ispravna disciplina, samo ju je trebalo usavršiti. Premda sam mu svaki put u uho šapnula što namjeravam, Jogo bi pomahnitao čim bih ga zajašila. Ispuhivao je mlazove srdžbe, toptao i potom zaobljene kralješnice skako uvis kao da sam ga ubadala *bandrillom*. Važno je bilo samo da mu ne odletim preko glave. U tom slučaju mogla bih nagrabusiti. Padanje bočno ili unazad ostavljalo mi je pak dovoljno manevarskog prostora da pravodobno odskočim. Cilj je bila jabuka na rubu pašnjaka. Ma, kakva jabuka! Ako na njegovim leđima izdržim pet divljih skokova bit ću, ne na juncu, nego na konju! Rekord je doduše postignut, ali cilj nikada. U pet sekundi izdržala sam pet razjarenih skokova u vrtlogu od pet metara razrovane trave. Uzalud sam ga petama bockala ne bi li u ravnoj liniji zaprašio prema jabuci i glavom se zabio o stablo. Ako me prije nije zbacio, tu i tamo bi *zacikcaka*o i to je bio kraj parade.

Mnogo godina kasnije, kad sam u nekom kaubojskom filmu prvi put vidjela rodeo nemalo sam se iznenadila i shvatila što je ideja s velikim 'i'. Dotad sam jahanje na juncu prisvajala kao svoju izmišljotinu.”

Začudo, Al je pozorno slušao i naposljetku se lupio po čelu.

“Čovječe,” - uskliknuo je - “kako se prije nismo sjetili sinergije?! Izum plus izum pokreće energiju plus energiju, što daje konačni rezultat, spajajući dvije discipline u jedinstven učinak, a to je: skok s motkom (odnosno, s kolcem) na jureća bikova leđa. Jamčim ti da za ovakav *show* ni Ameri ne bi mogli reći, odnosno izgovoriti - *Deža vu.*”

75

Bi li se inteligentni dvonožac (kamo ubrajam Alarika i sebe) upitao što je bezvrijeme kada bi znao živjeti u vremenu? Svakodnevnica, s danima krcatim mučninom i tjeskobom (kad se stanu hladiti i kočiti tijelo i um, sužavajući horizonte i isključujući nas iz vanjskog svijeta, kad nam tu i tamo ususret bezvoljnosti fosiliziranih misli dopluta neki proplamsaj sa željom za odlaskom, što nas nuka da se mrtvi dani preskoče ili ponište, smjeste u nekoj tlapnji, u postojanju nepostojanosti, gdje se trusi čvrstina, oslonac i sigurnost), zaboravljajući pritom riječi Gospodara vječnosti. Ne brinite za sutra. Zašto nam uvijek nanovo izmiče putokaz, sročen u jednoj parafraziranoj priči?

Gdje si bio dok sam te tražio? Kamo si nestao dok sam te slijedio? Dva para stopa u pijesku. Kamo si se zametnuo dok sam išao za Tobom, ostavljajući iza sebe samo svoje stope? Odgovor: Nisu to bile tvoje stope. Tada sam te nosio na plećima.

Proteklo je opet više od pola godine otkako se Al i ja nismo vidjeli. Toliko nam je trebalo da usaglasimo suživot sa sobom i pronađemo svoje stope. Iako traženje nije izgubljeno vrijeme, moram priznati da mi je Alarik nedostajao. Uvlaćio mi se u misli kao podvojena gorčina obojena porazom i čežnjom. Treba li pisati dalje ili ostaviti se ćorava posla? Da je bar ta nedoumica iznesena po prvi put! Ta nedoumica je neumoljivo svrdlo što nas tjera na prikupljanje kratkotrajnih uzleta što bi se morali, članak po članak, spojiti u trakavicu ustrajnosti. Ustrajnost! Što prevrtljivom i kolebljivom stvoru znači ustrajnost?

“Hvatanje vrline za klizavi rep!” – spremno je ispalio Alarik. “Uostalom,” – pogledao me ispod obrva – “nitko nije savršen. A što se pisanja tiče, uopće ne znam gdje smo stali?”

“Čini mi se” – napela sam moždane vijuge – “da smo zaglavili na Kutelu.”

“Kutelo!” – nabrao je Alarik čelo. “Kutelo je Lumir. Centralna figura oko koje se vrte sateliti koji se u vrlo rijetkim prilikama uspijevaju otrgnuti s putanje. Napetost

popušta kad se posesivna sila teže udaljuje. To bi se zbilo kad bi Lumir zbog neodgovornih poslova na dan-dva morao napustiti Kutelo. Napustiti Kutelo nije bilo ništa drugo nego na dan-dva napustiti Beti. Ispustiti je iz vida i uhoditi je samo mislima, oslanjajući se na zaključke bez konačnog zaključka. Srećom, u tom međuprostoru sumnja ostavlja mjesta za nadu, najčešće u pogrešan zaključak. Ako ljubav iznosi nevidljivo na vidljivo, ljubomora i vidljivo nakrca tolikim dvojbama i strepnjom da postaje obnevidljivo. U svakom slučaju, prilika čini lopova! Da bi se došlo do istine stvari valja promatrati s obrnute strane. Iščitavati ono što piše na poleđini. I gledaj sad s kakvom pomnošću je njegova žena pripremila odijelo za izlaske, pregledala ga sa svih strana i iščetkala, s koliko brižljivosti je pokraj odijela položila ispeglanu košulju i do nje kravatu. Šešir će si pri odlasku nataknuti sam, ali uz *Sretan put* neće čuti *Ne ostavljaj me samu*, uz *Sretan put* neće čuti *Brzo se vrati*, uz *Sretan put* neće čuti *Dođi što prije*, ništa od svega toga doli puste fraze: 'Sretno obavi posao.' S kakvom prpošnošću mu je, dok se odijevao, stavila kravatu pod grlo i zacvrkutala: 'Ova će ti izvrsno pristajati uz odijelo.' Približila se tako blizu da ju je odmah uhvatio oko struka, a ona se još brže izmigoljila. I naposljetku, kako se na rastanku njezin, inače mlaki zagrljaj, zažario od sreće što odlazi!"

"Zaboravio si na cipele!" – uplela sam se Alu u priču. "Ja sam, naime, bila čistač očevih cipela. Beti i ostali ukućani čistili su svoje cipele sami. Kad bih očeve cipele dovela do vrhunskog sjaja uperio bi prstom u majčine predratne antilop postole i dreknuo: 'I ove!' Poštopane čarape i čiste cipele bili su zakon. Beti je nadzirala odjeću i čarape, a Lumir se brinuo o cipelama. Cipele svako malo na ogled! Stare i pohabane, nije važno! Jedino je važno da ne hodaš svijetom s prošupljenim đonovima i izglođanim petama! Stoga nije čudno da je seoski šuster već izdaleka pred Lumirom skidao kapu. Uglavnom, kad je bio u blizini, tatica je nadgledao moj posao, za što je imao i razloga. Stajao je iznad mene dok sam čučala pred sandukom s priborom i promatrao kako najprije oštrom četkom stružem sasušeno blato, potom mekšom četkom skidam i ušmrkavam prašinu da bi najzad uslijedio najslađi dio posla, a to je bilo mazanje pastom. I na kraju svega, udri glanc po pohabanim cipelama! 'Tako se to radi!' – pohvalio bi me tata. 'A ne kao zadnji put, kad si povrh blatnjavih cipela namrljala pastu!' (Ne samo da sam preko sasušenog, blatnog reljefa natrljala pastu, nego sam k tomu potrošila i cijelu tubu. Kako sam mazala skorene su izbočine otpadale kao kraste, a one tvrdokornije zakamuflirale su se natopljene pastom. Poslije svega, i sjaj je bio mutno zagasit jer sam greškom po smeđim cipelama navalila četkom za crne cipele.)

'Vraćam se sutra,' – objavio je Lumir – 'a bude li negdje zapelo, možda i prekosutra.' Iako je u dvorištu sluga čekao s upregnutim Gizdalinom, gotovo još uvijek nije gotovo. Filko i ja smo se zgledali. I kad sjedne u kola još uvijek se može vratiti s nekim

novim zadatkom, premda nam je natovario posla za dva dana. Gotovo će biti tek kad kočija zamakne iza kapelice, prema željezničkoj postaji.

Napokon. 'Jedan dan slobode!' – uskliknuo je Filko. 'Jedan dan slobode!' – pono- vio je papagaj u mom liku. 'Ah.' – uzdahnula je Beti i nije izgovorila: *Jedan dan mira*. Sjatili smo se oko majke i zasuli je pitanjima i molbama. 'Ako zasućemo rukave' – kaza- la je Galja – 'vremena imamo napretek.' 'Stoga nam pričaj, pričaj nam majčice' – preki- nula sam Galju – 'pričaj nam koje si pjesme pjevušila dok si bila djevojčica. Pričaj nam o psima koji su znali govoriti. Pričaj nam o svom ocu koji vam je iz drveta rezbario igračke.' 'Pričaj nam' – nadglasala me Galja – 'kakvo je bilo tvoje školovanje u glavnom gradu, kod opatica.' 'Ti nikad nisi pasla krave!' – uskočila sam. A Filko je dometnuo: 'A kamoli kopala po njivama.' Pričaj nam o bilo čemu! O svom kućnom ljubimcu Pilenku ili o mačoru što si ga naučila skakati kroz obruč.

Beti se rastreseno smijuljila i kazala: 'Ne sada, dječice. Zove nas dužnost. Najprije obavimo posao, a poslije ćemo razgovarati. Ili možete biti fraj, kako vi to kažete. Vaša vječita parola glasi: *Kad ćemo jednom biti fraj?!* E pa, bit ćete fraj ako smjesta prionemo poslu. Poslijepodne može biti vaše pa činite što god vas je volja.'"

Al je počeo izvijati obrvama što je značilo – skрати priču!

"U redu! Neću dužiti. Uglavnom, posavršavali smo poslove, Filko i sluga izorali su njivu, na štriku se vijorio oprani veš. (Mukotrpan posao. Najprije rifljanje pa iskuha- vanje u ogromnom loncu na štednjaku, pa ispiranje kod zdenca na dnu vrta, ispiranje ljeti, ispiranje zimi, kad se pumpa zamrznuła pa ju je trebalo otapati ulijevanjem kipuće vode.) Galja je preštihala grede na dnu vrta. Vrt, vrt, pohlepni vrt traži uvijek više, vuče jedan posao za drugim. Ah, - uzdisalo je ukrasno grmlje Beti – dodaj i meni malo komposta. Ah, - treperili su ljiljani – žedamo, poškropi i nas kantom za zalijevanje! Ah, - rogušili su se zarašteni puteljci – i mi bismo zasjali posipani novim šljunkom! Sve u svemu, vrt je neprestano vapio i istezao ruke prema Beti, a ona je svim prohtjevima željela udovoljiti odjednom pa je, malo tu malo tamo, čupala korov, strugala motikom, gnojila i zalijevala, a ja sam cupkala za njom noseći čas kante s vodom, čas košare s kompostom. Na sva pitanja majčica je odgovarala 'Da, da, djevojčice.' pa sam za vrijeme kratkog odmora poskočila, uhvatila majku za ruke i čeznutljivo uskliknula: 'Stvarno, majčice? Zar ćeš nam stvarno navečer zapjevušiti?' Beti me začuđeno pogledala. Čelo joj je bilo orošeno znojem. 'Zar sam takvo nešto obećala?' 'Nisi obećala nego si na moje pitanje odgovorila *Da, da, djevojčice*.' 'Ah, oprost mi ako sam te prećula. Vidjet ćemo.' – dahnula je. 'Obećanje je obveza, a danas se nemojmo ničim obvezivati.'

Što se mene tiče, preostalo mi je još izribati hrastove štenge. Na sve opomene odgovarala sam 'Ima još vremena, majčice!' i kratila vrijeme na krošnji kestena, odakle

sam zadirkivala prolaznike. Ako sam zakriještala kao vrana nitko se nije obazirao. Kad sam pak zakukala *ku-kuuu* prolaznik bi časkom zastao i stao motriti nebo, pa nastavio put. *Ku-kuuu*, zazvala sam ga ponovno. Što je pak sad to? Proljeće je prošlo i kukavice više ne kukaju. Šarao bi pogledom po nebeskom svodu i najzad se zapiknuo u krošnju. I bez formule za nevidljivost prolaznik me nije vidio. *Ku-kuuu*, ispratila bih sa *hi-hi, hi-hitanjem*. Sunce je tonulo, prolaznika sve manje, pa sam se stuštila niz deblo i dohvatila se škafa i sirkove četke. 'Gotovo.' – obavijestila sam majku i sjela do nje, na klupu kod jorgovana. Maranta je navlačila krpenu lutku što ju je izradila Beti, Galja je otišla u selo na ples, a Filko se najvjerojatnije zaputio ka vrištini. Ispružila sam se na klupi, s glavom u majčinom krilu. Pogledom sam pratila ptice što su letjele na počinak. Nadolazećim sumrakom svijet se stao pokrivati tišinom, pozatvarali su se cvjetovi i mirisi, s neba se spuštao osvježavajući smiraj. Samo zrikavci i kreketanje žaba iz mlake.”

E, sad, kad je na Kutelu počeo padati mrak Al se odjednom razbudio.

“Dok ste Beti i ti sanjarile u vrtu” – srknuo je kipuću kavu – “Lumir je stao na prvu stepenicu što je još vonjala na vlagu. Štenge su maločas oribane, zaključio je. Prije toga nabasao je u veži na kućnu pomoćnicu i nehajnim glasom priupitao: 'Je li danas netko dolazio?' 'Koliko znam,' – odgovorila je pomoćnica – 'nije bilo nikoga.' 'Ni Lunka?' 'Ni Lunka.' Bilo mu je ispod časti pitati za još nekoga. Taj netko je imao pravo ulaska u kuću kroz vrt, a to pravo mu je dala Beti. Vidljivi su oni koji ulaze u kuću s dvorišne strane, kako je i sam učinio, vrativši se sa željezničke postaje pješice. Stoga je najprije zaokrenuo u štalu i zatekao slugu kako drijema na stajskom krevetu. Čim ga je s pola oka spazio, sluga je skočio na noge, a Lumir ga je upitao: 'Je li me danas poslom netko tražio?' 'Koliko ja znam,' – odgovorio je sluga – 'nije bilo nikoga.' 'Ni Anze?' 'Ni Anze.' 'Ni onog brbljavog klipana od poštara?' 'Ni poštara.' 'Možda me ipak netko tražio' - vrtao je Lumir dalje – 'dok si s Filkom orao na njivi?' 'Eee, to ne bih znao.' – odgovorio je sluga. I tako je Lumir već na prvoj stepenici raširio velike nosnice i prema ustaljenom običaju počeo razdvajati muške mirise od ženskih.”

(“Čekaj malo!” – zabrinula sam se. “Zar o tim sposobnostima očeva njuha nismo već razgovarali?” “I što onda?” – oteresao se Al. “Ako i jesmo, ishlapljeni starci imaju pravo na zaboravljanje!”)

“Dakle, razdvajanje!” – produžio je Al. “Kao žito od pljeve. Pljevi je pripadao muški miris što ga je hvatao desnom nosnicom, jer u lijevoj nije imao što tražiti. Muški mirisi su teži, pa su se motali oko stopala i dosežali do pojasa, a ženski su bili prozračniji i maglovitiji, pa se nije trebalo saginjati da ih se ulovi budući da su lepršali od pojasa naviše. I jedni i drugi su pak ostavljali trag, najčešće vrlo teško čitljiv, jer su se nekim neredom međusobno miješali i spajali. Ispuhnuo je iz lijeve nosnice miris sluškinje, a u desnoj je

valjao miris sluge. Udahom ga izokrenuo i svim nosnim dlačicama isprepipao, da bi ga najzad s negodovanjem ispuhnuo. Pa ipak, poslije tog prebiranja i odvajanja postojao je neki treći, nepoznati ali bliski miris, ni određeno muški, ni posve ženski, no nije mogao odgonetnuti odakle dolazi ni komu pripada. Zakoračio je na treću stepenicu i zastao na malom, četverokutnom platou odakle su štenge pod pravim kutom skretale ka stanu. U tom kutu platoa miris se zadržao da ga je mogao ispitivati i lijevom i desnom nosnicom. Kako mu je još uvijek bio nepoznat, a donekle poznat, pripisao ga je jednom podmuklom mirisu što se vješto prikriva. Taj miris upitne naravi dolazio je očito od njegova brata, kipara Vira. I taj Vir je imao dozvolu da u posjet dolazi preko vrta. Izopačeni umjetnički miris, doduše više muški nego slatko ženski, i stoga – sladunjavo muški. Sladunjavost u traženju ljepote! 'Ali, ti to ne razumiješ!' – podbadao je Vir brata. 'Ti se razumiješ u seljačka posla, a meni ostavi umjetnost!'

Lumir se nasmijao svojoj gluposti, odnosno popustljivosti. Još i sad, poslije toliko godina, nije mu bilo jasno kako se od Vira i Beti dao obrlatiti. Kako su ga na samom početku braka uspjeli privoljeti da Beti pozira Viru, i to, ni manje ni više, nego razgolićena do pojasa. Istina, Beti se držala suzdržano, ali je želju za bustom izražavala na tisuću drugih načina, svakojakim umiljavanjem, dok mu je Vir danonoćno puhao za vratom. 'Model je sporedna stvar.' – uvjeravao ga je Vir. 'Radi se o tome da načas zaustaviš vrijeme i ovjekovječiš ljepotu.' 'U redu.' – naposljetku je pristao Lumir. 'Sad kad si se nagledao njezinog poprsja, dalje kleši po sjećanju!' Ali, ne! Vir je tražio živu Beti i modelirao je više buljenjem nego dlijetom. Betina mekoputa koža bila je istočkana Virovim očima kao osip požude. I dok se pravio da na njezine okrugle bradavice i zaobljene dojke što su se tek počele puniti prvim mlijekom baca tek letimične poglede, dlanovi su mu bridjeli vatrom sve dok bista nije bila završena. Dar za Beti. Vjenčani dar koji je Beti čekala kod kuće. Napokon. Vir je svečanom gestom pred Lumirovom razotkrio svoje djelo. Dlanom je prešao preko čela biste, pa na zatiljak, kao da zaglađuje bujnu kosu, pa preko ramena nadolje po uleknutoj kralježnici, da bi se vraćao s prednje strane naviše i obgrlio vrat s toliko strasti kao da je kamena koža bila živa. I nisu bridjeli samo Virovi dlanovi. Lumirove ruke su gorjele. Odijelile su se od bića u zasebno biće s vlastitom voljom, u osamostaljene ruke što su se grčile u šake i drobile muku koja se dotad nakupljala, u trpeće ruke, dodatno osnažene gorčinom, i te ruke su zgrabile čekić, dovoljno težak da jednim udarcem razmrskaju bistu. Mramorno lice razletjelo se u komadima po ateljeu, a ostatak se razbio pri padu sa stalka.

Bilo davno, pa prošlo! – zamahnuo je Lumir rukom i nečujno se stao penjati stubama. Još tiše je otvorio kuhinjska vrata, ali ondje Beti nije bilo. Zatim je raskrilio vrata blagovao-nice. Ni tamo nije bilo Beti. Prestao je cupkati po prstima, pa je treskom lupao vratima, sve

dok nije stigao do zadnje sobe. Bračni krevet je, doduše, bio pospremljen, ali je prostirka bila previše pomno poravnana i zategnuta. Evo ti! Oribane štenge i tobože netaknuti krevet! Sjurio se niz stepenice i nahrupio u vrt.”

“Tatice!” – uskliknula je Maranta, odbacila lutku i poletjela mu u zagrljaj. Betinim tijelom prošao je strujni udar koji se prenio i na mene.” – upala sam Alu u riječ. “Poskočila sam sa klupe da ga pozdravim, a za mnom je ustala i Beti. Usiljeno se nasmijela i pritom osjetila podrhtavanje živca na licu. Bila je svjesna da joj živac na lijevom podočnjaku vidljivo titra, i taj neugodan osjećaj nije uspijevala kontrolirati. Živac je treperio, pa se pulsiranjem preselio na kapak drugog oka i tamo, mimo njezine volje, poskakivao. Nije to bilo prvi put, ali sada je duže trajalo. Beti se zgrozila. Je li moguće da se živac račva i napreduje poput neke metastaze, puštajući pritom pipke i na drugo oko, što dotad nije bio slučaj? Dok ju je privijao na prsa, Lumir nije ništa primijetio. Valjda zato što se upravo smračilo.”

“Ali je zato” – privodio je Al prču kraju – “Lumir shvatio nešto drugo. Kad se u međuvremenu Filko vratio i zagrlio oca, Lumiru je sinulo da je onaj podmukli, neodređeni miris pri dnu stepenica, što nije bio ni čisto muški, ni razgovijetno ženski, zapravo bio pubertetski miris njegova sina.

76

Al me silom odvuкао na novouređeni Bundek.

“Moramo protegnuti noge.”

Da, meni već i šetnje teško padaju. Počelo me sve zamarati. Poslovi koje sam prije obavljala lijevom nogom sada traže četiri desne ruke. Umaraju me sitnice i krupnice, sve, osim posjeta knjižnici. Knjige mog izbora su svjetovi u kojima se skupim i osjećam sretno. Kad pak idem van i promatram ljude ponekad vidim njihove kosture. Sa svojom lubanjom u ogledalu odavno sam se zbližila, ali događa se i obrnuta pojava. Tu i tamo iz mnoštva izroni neka lijepa, mlada žena uspravnog držanja, i ja poželim i umislim da mi je majka, a ja njezino dijete. Poželim da me uzme za ruku i povede. I kad zamakne leđima meni se priplače.

Vukla sam se za Alom kao jesenska magla. Tek kad sam na jezeru spazila dva labuda što su u plesu elegantno zamahivala krilima zakrećenosti u koljenu je nestalo, a dotad zakočeni gležnjevi odapinjali su korake u gipki hod. Al i ja sjeli smo uz rub jezera i prebirali po oblutcima.

“Ti nikad nisi znala što hoćeš!” – rekao je Al.

“Onaj tko ne zna što hoće” - odgovorila sam - “hoće sve. Hoće se otrgnuti sa zemlje i plutati pod nebom poput ptice.”

“Okavimo se budalaština!” – presjekao me Al i nastavio: “Galja i Filko su već odmalena znali što hoće. Što prije se osamostaliti i započeti vlastiti život, a prije toga steći zanat. Pomagati drugima, bila je Galjina maksima, pomoći sebi, bio je Filkov *motto*. I Filko je dobio što je najmanje htio: otac ga je mimo njegove volje upisao u srednju poljoprivrednu školu, kao što po logici stvari nasljedniku Kutela i priliči. Galja se pak upisala u srednju farmaceutsku školu. Onima koji boluju, makar od ljubavnih jada, valja pružiti odgovarajući lijek. I tako se za vrijeme ferija, kad bi se ona i Filko vratili iz internata, Galja bacila na posao. Nije se tu radilo samo o branju ljekovita bilja kojim su obilovali kutelski travnjaci (uostalom, kičicu koju smo nazivali tavžentroža, Lumir je nabirao sam za bolji Filkov apetit) nego više o srčanim problemima. Svake godine stasale su nove djevojčice i novi dječaci kojima je hitno trebalo priskočiti upomoć kako se ljubavna čežnja ne bi razbuktala u bolest. Kad je ponestalo jabuka Kalvilki Galja je pubertetlijama dala sljedeći savjet: 'Krenite k Savi ili bilo kamo i potražite sroliki kamen. Potom ćemo dalje razgovarati.' Budući da se odustalo od napitaka sa španjolskom muhom, valjalo je smisliti nešto novo. Cilj je bio uvijek isti. Spariti dvoje u jedno. Par je punina, a nepar šupljina. Stoga šupljina glavinja. I tako. Kamenu oblutak za kameno srce. Ali sroliki kamen neće uvijek biti dovoljan. Na njega treba ispisati barem dvije riječi što će nedostižnu ljubav oboriti s nogu. Ponekad se dogodi da i bez riječi sroliki kamen postigne pogodak. Valja ga samo dovoljno dugo u rukama premetati, grijati dlanovima i prstima milovati, te svako malo u njegovu pukotinu dahnuti 'Volim te!'. Pod Suncem i mjesecinom, od jutra do sutra, *Volim te, Volim te, Volim te*, sve dok riječi ne izgube smisao. Kad je to obavljeno, kamen se natopi ljubavlju za dvoje, odnosno ljubavlju za cijeli svijet i spreman je da se uruč. Ako pak taj *Volim te* još bazginom tintom ispišeš po srolikom kamenu uspjeh ti je zajamčen. Tutneš li ovako najljubljen kamen dragani ili draganu u ruke promašaja ne može biti!

Na sljedećem se sastanku pokazalo da metoda i nije sto posto učinkovita. Zaljubljenike koji su dobili košaricu Galja je primala ponaosob. Pritom je iz daljnjeg tretmana odmah isključila dva momka. Jedan se, umjesto u curu zaljubio u vlastiti sroliki kamen, što je Galja smjesta protumačila da se zaljubio u sebe. S Narcisima neću imati posla! Drugi je pak bio još gori slučaj. Vlastitom krvlju naškrabao je na kamenu *Volim te* i pritom tako uporno zurio u žute Galjine mačje oči kao da je čekao da ga mačka ogrebe ili primi kamen. Ostali su pak redom mrmljali: 'Ovo *Volim te* previše je izravno i prozirno. Trebalo bi napisati nešto dublje i jače!' 'A što je jače od ljubavi?!' – istresla se Galja i časkom se zamislila. 'Za danas smo gotovi.' – rekla je i pokupila neispisane oblutke. Kod kuće je ljubičastom bazginom tintom na kamena srca nacrtala prekrasne upitnike s isprepletenim viticama i ptičicama. Poslije toga rezultati su se pokazali odmah, nikad ili u dalekoj budućnosti.

Uglavnom, dogodine kamenje je izašlo iz mode. Ali zato iz mode nikad ne izlazi ljubav. Trpimir je svako malo bacao ušiljene poglede na par što se cmakao pod grmom. Iz očiju su mu frcale strelice otrovnog vrška i pogađale leđa suparnika. 'Razbit ću tom tipu zube!' – procijedio je Galji. Galja je prešla preko Trpimirovih riječi i s čuđenjem promatrala Tugomira. Taj je očito danonoćno dahtao u kamen *Volim te*, sve dok riječi nisu izgubile smisao i zadobile novi smisao. Novi smisao odražavao se u nevjerojatoj blagosti dok je iz prikrajka promatrao svoju Perditu kako se grli s drugim."

"Filko se pak sprdao Galjinim naporima" – nastavila sam – "sve dok Galji nije prekipjelo. 'Umjesto da se pačlaš u moje poslove' – podbočila se rukama – 'radije si potraži dra-ga-nu!' Začuvši prvi slog *dra* Filko je protrnuo. Ne možeš ti u govoru razlučiti je li netko riječ izgovorio velikim ili malim slovom. Smirio se tek kad je cijela riječ bila izgovorena. Nema te dragane koja bi do gležnja sezala Dragonu. Potom se Galja okrenula k meni i kazala: 'Ovaj bumbar ovdje koji izgledom najviše sličići majci sasvim sigurno neće uzeti nekog *Nemanića!*' 'Što ti je to - Nemanić?' – uskipjela sam. 'Nemanić ti je onaj koji ništa nema.' – spremno mi je pojasnila. 'Ja ću uzeti pjesnika' – dreknula sam – 'pa taman hodao u dronjcima!' Uto je Filko pesnicom zamahnuo mimo Galjina nosa: 'Da se nisi usudila namještati mi nekakve glupače!' 'Ni meni nekakvog blesavog bogatuna!' – povelala sam se za bratom. 'Joj, bedaci!' – uzdahnula je Galja.

'Budući da si tako potkovana u ljubavi' – bockao je Filko Galju – 'čudi me da si u kuću dovela bljedunjavog zaručnika. Zapravo, albina. Fale mu još samo crvene oči.' 'Kao prvo,' – ustobočila se Galja – 'on nije moj zaručnik. Kao drugo, svijetla kosa i svijetloplave oči još ne znači da pripada ljudskom rodu albina! I kao treće, u kuću si ga doveo ti! On je profesor na tvojoj a ne na mojoj školi!' 'Recimo' – mrgodio se Filko – 'da sam ga prvi put doveo ja, a drugi put i treći put i ne znam koji put si ga dovela ti! Ili, bolje rečeno, u goste se poziva sam.' 'Ako se u goste poziva sam' – otresala se Galja – 'onda prema njemu, osim gostoljubivosti, nemam nikakvih obveza!'

I dok se u blagovaonici poslije ručka naveliko raspravljalo o raznim sortama vina, godištima proizvodnje i pritom degustiralo vino iz butelja što ih je Lumiru donio Albino, Galja se spremala za izlazak. Da bi neopaženo strugnula pobacala je u susjednoj sobi kroz prozor sandale i haljinu, spustila se s kata niz divlju lozu što je krasila pročelje Kutela, presvukla se kod jorgovana i brzim petama u selo. Sjurila se niz brijeg i još brže se vratila. Osim Albina njezin izostanak nitko nije primijetio.

Srk po srk, malo od ovoga malo od onoga vina, i Lumir se toliko oraspoločio da je mladog profesora izazvao na hrvački dvoboj. Ako je jedan hofirant u kući, neka se

iskaže i drugi! Neka Beti vidi kako će protivnika pomesti! Beti je znala da joj se muž hrvačkim pobjedama udvara, ali tih predstava se već nagledala. Umjesto da se diči snagom svojih mišića bilo bi joj puno draže kad bi barem jednom primijetio kako se na kamenjaru bojama razmeću portulaci. 'Oprosti, ne mogu vas doći gledati.' – izvukla se i obrazložila: 'U pećnici mi je štrudl.'

I tako smo za Lumirom i Albinom krenuli Filko, Maranta i ja, a nedugo zatim pridružila nam se zadihana Galja. Poprište boja bilo je ispod ogromnog Kutel-drva što je raslo na vrhu brežuljka, odvojeno travnatom plohom od drvoreda kestena. Premda je Lumir prešao četrdesete bio je još uvijek jak kao bilder teške kategorije, pa se s punim pouzdanjem suprotstavio kipućoj, mladenačkoj snazi. Galja je šacala borce. Svijetlo-kosi prosac stasom je, doduše, odgovarao njezinim predodžbama, ali kad bi se na to divno, mišićavo tijelo mogla našarafiti glava s crnom grivom ona ne bi časila ni časa. Međutim, glava je na pogrešnom tijelu, sa žaljenjem je pomislila, baš kad su se otac i Albino dograbili grčko-rimskim, odnosno kutelsko-lumirovskim stilom. Ukliješteni rukama oko uzbibanih plećaka naguravali su se i trzali. Dva koraka naprijed, tri unatrag, lijevo-desno, povuci-potegni, hop-cup, savijanje u nožnim zglobovima, tamo-vamo, trc-krc, pucketanje tetiva, gore-dolje, ljuljaj-trzaj, presavijeni struk čas jednoga čas drugoga, pa opet ispočetka, sve dok Albino iz petnih žila nije zapeo i oborio Lumira na leđa. Cap! Tres! Bum!

'Neee!' – vrisnula je Maranta što je svo vrijeme drhturila do svojih nogu, iako sam je smirivala da je dvoboj samo igra. Lumir se istog trena osovio, elastično poput lasice, lupio protivnika po ramenu u znak priznanja te predložio: 'Može revanš?' 'Dakako.' U Marantinim očima nabirale su se suze. Upravo se smirila, kad evo opet, ispočetka. 'Zar ti nisam rekla' – povukla sam ju za čuperak svezan mašnom navrh glave – 'da je sve to prijateljsko nadmetanje? Uostalom' – dometnula sam – 'sad će tvoj tata pobijediti.' Repriza. Lumir se na svaki pokret maksimalno usredotočio, a Albino se minimalno opustio. Usred klinča uputio je Galji beskrajno mekan pogled što je Lumir trenutno iskoristio i munjevitim trzajem prevrnuo protivnika na leđa. Maranta je zapljeskala, a hrvači su se međusobno tapšali. Jedan naprama jedan, i nikom ništa!

Dobar ishod, složila se Galja bez komentara, i premetala po mislima mekani Albinov pogled. Kao da su iz plavih očiju prhnula dva crvena leptira. Pa ipak premalo da bi se s leptirima igrala lovice, premda joj je udvarač omilio. Da nisu mladi, novopečeni profesor i ona preraski kamenje Galja ne bi štedjela truda. Ne bi štedjela ni ljubičastu tintu i po oblutku bi narisala ili ispisala što god bi Albino poželio, ali pod uvjetom da srcoliki kamen uruči drugoj.

77

“Lumir je držao do zaobljenosti. Ništa što strši i para glatkoću površine nije dolazilo u obzir, nego samo zaobljenost preko koje ruka ne zapinje već klizi bez otpora. Ništa što se suprotstavlja i koči želju, nego nešto što možeš po rukama valjati bez da se odupire i grebe, makar riječima, ništa hrapavo i izbočeno što zaustavlja, nego isključivo podmazano, što ne škripi, oblo i glatko, nipošto nazubljeno, nego okruglo i blistavo kao što je Sunce samo, pa makar bilo pokriveno oblacima. Obliji od svih oblina bio je pak smijeh. Iskreni smijeh što se kao gruda snijega zakotrlja, raste i deblja, biva sve veći, i dok traje proširuje grudni koš, ravna narogušenu kožu, a usto briše, bar nakratko, sjene na srcu i pjege na duši. Od svih ukućana najteže je bilo nasmijati Beti. Uzalud je Lumir u kući izvodio skečeve, oponašao dirigenta pjevačkog zbora, kljakavog učitelja u penziji i perspektivnog 'Autora', donosio u kuću pikantne priče iz sela koje više nisu bile kao na početku braka novosti već tračevi, uzalud stupao od zida do zida u taktu koračnice i izigravao trombon orkestra pleh-muzike, zamahujući rukom ispod pazuha jer sve to je, uz varijacije, bilo viđeno. Uzalud, jer Beti je spominjala depresiju.

'Pokazat ću ja vama depresiju!' – grmio je jutrom Lumir. 'Snuždene njuške učas će se pribрати kad se gole do pojasa ispljuskaju ledenom vodom! Tu ti je grubi ručnik pa trljaj, trljaj, sve dok ti svježa krv ne prokulja žilama i depresije će odmah nestati! Dakako, to se nije odnosilo na Beti, niti se radilo o čistoći. Beti se umivala natenane kao mačka i izvana uvijek odisala svježinom. Svježinu iznutra je pak istisnula depresija.”

“Sutra idemo na izlet!', objavio je Lumir” – nadovezala sam se na Alovu priču. *“Dolce far niente!* To će vas valjda razveseliti!' Majka se iznenađeno trgnula, nasmiješila i obavila ruke oko očeva vrata. Napokon izlazak. Izlet! Odbrzala je do ormara i prebira-la po odjeći, ali prije svega da ne zaboravi kupaće kostime. Potom je cijelo poslijepodne trčkarala po kući i spremala provijant. Do večeri u košari je bilo posloženo pohano pile, kuhana jaja, sir liptauer, rajčice i paprike, svježe pečeni kruh, pita od jabuka i vanilij-kiflice, butelja vina i čaše od senfa, a čaj će se skuhati ujutro, uoči samog odlaska.

Blistavo jutro. Okruglo Sunce se žarilo, ali nešto nije valjalo sa zaobljenošću. Očito su Lumirove ruke prije izleta naišle na prepreku i umjesto uglađenih dlanova postale neuglađene šake. 'Ostaviti cijeli dan Kutelo bez nadzora' – škripao je zubima – 'i k tomu cijeli dan dangubiti!' Lupao je vratima pa sam mu se micala s puta jer bi zbog najmanje sitnice mogao planuti i iskaliti se na prvom tko naiđe. Jučerašnjeg veselja zbog odlaska na izlet je nestalo, kao da sam ga potrošila unaprijed. Beti u platnenu kostimu, Maranta s novom mašnom u kosi, srditi otac u laganom odijelu, košara s jelom na kočiji. Usplahirena majka, tek primjetno nasmiješena nekim očekivanjem, privid smijeha, i mene je

odjednom obuzela tuga, prevrtljiva pratilja što uvijek nadjača radost kao da se s radošću natječe. Prišuljala mi se s leđa i stegla mi grlo. Njezin stisak je lagan i prohodan za suze. Ali tada sam pobijedila plač, a tuga mi je ostavila samo neveselo lice.

'Penji se na kola!' – dreknuo je otac i zagledao mi se u lice. 'Zar ću i na izletu gledati smrknutu njušku?!' – uskipio je i opalio mi pljusku. 'Smij se!' – urliknuo je. Razvukla sam usta u grimasu. 'Smij se!' – odalomio me po drugom obrazu. 'Smij se! Smij se!' – šamarao me s lijeva i s desna. 'Smij se smijehom, a ne krevljenjem!' Glava mi se klatarila sve dok se suze nisu rasprsnule u grcanje nalik smijehu. Evo, smijem se! Ali prekasno. Majci je pozlilo. Zakoračila je da me spasi, ali nije stigla. Zateturala je i kod kočije se srušila.

'Bože moj!' – zatulio je Lumir. 'Beti! Moja Beti!' – drmusao ju je na rukama i poslije nježnog pljuskanja po licu mlitavo tijelo se pomaklo, ali su se majčine otvorene oči oko kojih se mreškao splet živaca zurile u prazno. 'Majko, majčice!' – obgrlila sam je preko očevih ruku. 'Majko, majčice,' – mucala sam zahliknutim slogovima – 'da sam se smijala to se ne bi dogodilo! Da se nisam durila i ti bi se smijala na izletu.' Pustoš. Pogledala sam oca. Dotakli smo se očima, meko i saveznički. Potlačila sam suze. Ostala sam sama i napuštena pa sam grčevito zagrllila oca. Bili smo sudionici sljubljeni istim užasom. (Tada me, dakako, nije upitao koga više volim, kao što je učinio prvi put, čim sam počela sricati jednosložne rečenice. 'Koga više voliš?' – njihao me na rukama nakon goropadne scene. 'Mamu ili mene?' Pogledavala sam majku i dugo se nećkala te najzad izustila: 'Oboje.' 'Diplomatski odgovor!' – podvrисnuo je Lumir smijehom. S vremenom je ta ljubav postala ravnopravna. Manjak je ispunilo zakašnjelo smilovanje. Iznudena ljubav kao ispaštanje.)"

"Skuhaj frišku kavu!" – oglasio se Al poslije duge šutnje. "Dakle," – nastavio je zatim – "umjesto na izlet u – bolnicu. 'Živčani slom kojem je vjerojatno prethodila duga depresija.' – rekao je liječnik. Lumir je šutio. 'A amnezija' – napravio je doktor stanku – 'pretpostavljam, kratkoročna, vjerojatno je posljedica nekog šoka?' Zagledao se upitno u Lumirove oči. Umjesto objašnjenja Lumir je zgrabio liječnikove ruke, pritisnuo ih na svoje grudi, licem mu se unio u lice i zavapio: 'Spasite je! Spasite je kako znate! Moja žena je u drugom stanju!'"

Konji su kasali prema kući. Nikuda mu se nije žurilo. Beti je ostajala iza njega, a pred njim Kutelo bez Beti. Uz rub makadamske ceste žutjeli su se maslači. Izorane njive s obe strane puta. Između polja, kao međaši, jabuke i oskоруše. Kako je zelena ljeskindolska ravnica. Što je rekao liječnik? Mir, samo mir. Mirovanje i odmaranje. Vedro nebo gasilo se crvenim zalaskom i rubilo svijet u crveno. Ne, Beti ga ni na odlasku nije prepoznala. Je li moguće da prokletstvo ipak djeluje? Vrane su časkom zaškiljile na kola i nastavile čeprkati po oranicama."

78

“Nikuda mu se nije žurilo. Olabavio je uzde i konji su čas lijenim kasom, čas korakom napredovali ka Kutelu što se naziralo u daljini. Konji su znali put bez usmjerenja, ali gdje su nestale smjernice kada se pred Lumirovom ispriječila rampa i on se našao zapleten u čvorištu. Nesreći koja ga je zadesila - raspetljavao je mislima - pretrodile su druge nesreće. Tako ih je bar nazivala Beti, a on je govorio: 'Izdržat ćemo!' Ali, kako izdržati na Kutelu bez Beti? Da, Beti se slamala pod naletom nepogoda kao krhka biljka čije korijenje je počelo odumirati. 'Ništa ne traje vječno!' – hrabrio ju je. 'Izdržat ćemo!' Barem što se njega tiče, izdržao je uvijenu prijetnju kad je odbio crvenu knjižicu. Izdržao je i vlastiti ispad pred partijskim rukovodiocima kad su mu predložili da bude njihov konfident, ali je zato kod kuće vikanjem i šakanjem po stolu razbio netom kupljeni servis za jelo. Konfident! Pa da! Ti si dobar sa seljacima, pa prisluhni što govore o novoj vlasti! Obratili ste se pogrešnoj osobi! Tražite si, gospodo, odnosno drugovi, uhode među sebi ravnima! Međutim, vlast nikada nije mirovala. Dolazile su stalno nove direktive. Trebalo je razbiti sve što je još prosperiralo. Trebalo je razbiti Kutelo, zaokruženi posjed koji unatoč svim daćama i nedaćama još nije pokleknuo. Kako su ih samo bole u oči njegove debele krave što su se napasale po travnjacima. Kako ih bode u oči rasna kobila Aga kojom je triput pobijedio na trkama. I gdje bi bilo najpogodnije mjesto za stvaranje seljačke zadruge negoli na Kutelu! Ako se odrekneš vlasništva nudimo ti mjesto upravitelja zadruge! Nikada! Hvala vam lijepa! Uslijedila je arondacija. Zadrugu je valjalo zaokružiti oduzimanjem polovice Lumirova imanja. Granica između privatnog i društvenog sektora – po sredini kutelskog dvorišta. Zbog prometanja izbačena su prilazna željezna vrata. Dvorište, gmajna! Tako se izrazila Beti: 'Gmajna!' Većina proletera u obližnju fabriku, ostatak u zadrugu! Pridružili im se bivši nadničari, sluškinje i bivši sluga. I Lumir se preko volje nasmijao. Sjetio se kako je taj bivši sluga, sada novoizabrani predsjednik zadruge, stao na dvorištu ispred njega, isprasio se i zabacio glavu te svisoka prozborio: 'Ti gospon, a ja sluga, ha? Ti gospon, a ja nitko i ništa, ha?' Pritom je nogom lupkao o tlo, dodajući svojim riječima pobjednički takt, pa zaključio: 'Stvari su se promijenile! Sada si ti nitko, a ja sam vlast!'

Iz zadružne polovice, bivše gospodarske zgrade pobacani su svi Lumirovi poljoprivredni alati i kola, a potom se prišlo adaptaciji, zidanju i prezidavanju u ogromnu, modernu štalu. Seljačka zadruga bavit će se uzgojem stoke. Stoka je nabavljena, a štala bez krova - nedovršena. Krave, što oduzete što kupljene, naguravale su se na dvorištu, pod vedrim nebom, i mukale. I predsjednik zadruge se dosjetio. Većinu goveda strpao je u Lumirovu konjušnicu, a ostatak u Lumirovu štalu. Privremeno rješenje. Uostalom, što je tvoje to je i moje!

Konji su samovoljno kasali. Od svega - raspetljavao je Lumir - ostao je netaknut tek Betin vrt, dok se dvorište ispunilo poznatim i nepoznatim osobama i odzvanjalo kakofonijom ljudskog i životinjskog glasanja. Dovikivanja i dozivanja, psovke i prostačko dobacivanje popraćeno razularenim smijehom. Beti se tresla već pri pomisli da mora zakoračiti na dvorište.

Obećanje! Prelomljeno obećanje! 'Ti nikad nećeš musti krave!' Opalio je konje bičem, ali ne zato da ubrzaju. Ne samo zakoračiti u dvorište, nego s muzlicom u ruci kročiti u štalu u kojoj su vrvjele zadružne kravarice! Kako su Beti rijetko vidale zapiljile su se u nju istom znatiželjom kao krave, samo što se Beti učinilo da su je krave istežanjem vratova bar pozdravile. I sada je došlo do toga da Beti mora naučiti musti. Lumir je stavio drveni tronožac pod svoju ljubimicu Crvenku, posjeo Beti i poduka je počela. 'Najprije operi vime, stisni ovdje, pritisni jače', sve dok mlijeko u tankim mlazovima nije počelo štrcati, više uokolo negoli u posudu. Crvenka se komešala i mlatarala repom. Taj grozni, smrdljivi rep strugao je po njezinim leđima i svako malo je vrškom oplazio po kosi, a divna, plava kosa se pri svakom dodiru kostriješila. Vršak repa za Beti nije bio kao neka metlica već prijetnja. Svakim zamahom prijetio je u vidu ogromnog, starinskog češlja, drvenog i uprljanog, s velikim, prorijeđenim zubima koji nisu samo kuštrali kosu nego su na njoj ostavljali i smrdljivi trag.

Crvenka se vrpaljila. Najzad je kravi tog pipkanja i natezanja bilo dosta pa se ritnula i prevrнула muzlicu čije dno se tek ispunilo mlijekom. 'Sutra će ti ići bolje!' – hrabrio je Lumir Beti. 'Važno je da muzlicu čvrsto držiš među bedrima. Pritom nije naodmet ako kravi uputiš pokoju kravlju riječ ili ju potapšaš po butini.' Zatim je izmuzao Crvenku do kraja i pristavio stolac do sljedeće krave. Pod njegovim prstima mlijeko se pjenušalo i žuborilo kao proljetni pljusak.

Beti je usvojila preporuke, bar što se stiskanja muzlice tiče, ali nikad nije smogla snage kravama tepati ili ih pljeskanjem udobrovoljavati. Krave su na njoj ostavljale biljeg kao da su je ožigosale smradom kojeg se bez pranja i presvlačenja nije uspijevala riješiti. Stoga je za sljedeće mužnje pripremila kravarsku odoru: pokrpanu halju, maramu za kosu i iznošene gumene galoše. Ulazeći u štalu pozdravila bi zadrugarke i smijuljenje bi se nakratko stišalo. Kikot, zgliedavanje i trkanje laktovima su doduše ranjavali, ali nisu još zadali konačni udarac. Tek kad joj je jednog dana bivša sluškinja, što je natezala zadružno vime, dobacila 'Pa kako ide, Beti?', Beti se slomila. Zar je moguće da riječi mogu tako boljeti? Ona, što je osim najbližih svakog persirala podlegla je ujedu zluradog poniženja. Srce joj je mahnito poskočilo, pa zatim nakratko zamrlo. Rasplinuo se čak i kravli smrad. Štoviše, domaća krava postala joj je zaštitnicom i skloništem. Šćućurila se uz nju i čelom prislonila uz kravlju trbuh. Uto je ponovno začula isti glas: 'Istina, Beti, krave nismo sku-

pa pasle, ali ih zato sada zajedno muzemo!' Mlijeko u Betinoj posudi se zamutilo od suza. Razrijeđeno, promijenilo je okus, ali Lumir to nije primijetio.”

Poslije poduže pauze Al je nabrao čelo pa nastavio:

“Ne spaja providnost slučajno dvoje ljudi. Svrha je uvijek ista, a to je da se jedno preko drugog spase, pa makar bili toliko oprečni karakteri kao što su bili Lumir i Beti. Betina mekoća i opraštanje blažili su Lumirovu eruptivnu narav, a zauzvrat Lumir je bio tu da Beti prisili prihvatiti život. Kakav je, takav je, život živiš, a ne mudruješ o njemu! I tako Beti za svoje tjeskobe u mužu nije našla sugovornika. Nijemi sugovornici mogle bi biti knjige kojih je bilo na policama, ali zbog zagušenosti dnevnim poslovima Beti je s njih stizala tek obrisati prašinu. Ponekad se došuljao sugovornik s radija nekom napolitanskom pjesmom ili opernom arijom. Gigli, Caruso. Čim bi Lumir spazio da se Beti rastopila od miline zamahnuo bi rukom i kazao: 'Fantazije!' Ponekad se otišlo na neku gostujuću priredbu, ali ni o tome s njim nije mogla podijeliti dojmove. 'Izmišljotine!' Ponekad, ponekad, gotovo nikad. Premalo da veže dušu kraj s krajem. Je li moguće da sam svoju dušu, rastrganu obvezama, posijala? – sve češće se ispitivala. Ležeći u kasnoj noći do muža, obratila se smrti: *Kako bez duše mogu živjeti?* Lumir nije znao komu je uputila pitanje pa je kazao: 'Moraš! Tim više što u sebi nosiš novi život!' Zatim je prionuo uz nju uzavrelim krvotokom, dahom i svakim mišićem ne bi li dopro do njezina tijela. Pa što je živo tijelo ako nije duša?

Izlet! Izlet je trebao Beti razvedriti.

Uto su kola dokloparala u dvorište.”

79

“Danas je na tebi red!” – odrezao je Al. I dometnuo: “Dosta sam se napričao ovih dana.”

“Kutelo bez Beti. Prošupljena praznina, prošupljeno vrijeme. Rupe na nebu, rupe na zemlji. Lumir i ja upirali smo poglede preko ljeskindolske doline zaustavljene bje-logoričnim gorjem. Otamo su sa ljubičastih brežuljaka s Kutelom očijukale napikane bijele crkvice. Tamo daleko gdje se praznina zaglavila stoji grad između dvije rijeke. U tom gradu je bolnica, u bolnici leži moja majka Beti. Leži tamo i ničega se ne sjeća, a mi je i dalje tražimo po Kutelu. Otac s Marantom oko vrata hodao je po kući, iz sobe u sobu, zastajkivao, pa opet natrag do kuhinje. I najzad se zaputio na vrt. Pritajio se kod stepenica što su vodile ka sjenici i čekao da se Beti pojavi iza nekog grma. Umjesto nje ugledao je cvijeće što je počelo venuti, bacio pogled na kamenjar, Betinu ljubav, a sa kamenjara su provirivali rijetki portulaci zagušeni korovom. Ja sam pak u suludoj nadi trčkarala po majčinim puteljcima i čekala da mi se prikaže. Sigurno se sakrila, kako je

običavala kad je bila radosna, pa mi se dolje, u dnu vrta, smijulji. Čuči iza zelenila, pa se smijulji i nalukava kako ju tražim.

Otac me zagrlio. Ostali smo samo nas troje. Lumir, Maranta i ja. 'Poslao sam Galji i Filku telegram da se vrate kući dok se ne snađemo.' – objasnio je stišanim tonom i zaključio: 'Dotle ćeš ti čuvati kuću i Marantu.' Da, čuvat ću kuću i Marantu ukoliko je ne povede sa sobom. Mali priljepak nije se dao skinuti s očeva vrata. Štoviše, prisicao se na njegovu ušnu resicu pa ju cuclao i navlačio.

Čim su otac i Maranta nestali s vidika otrčala sam Zmajevcu. Putem sam rastresla sve suze i na odredište stigla s plavičastom tugom. Ni Dragon pred Filkom i preda mnom nije pokazivao suze. Zmajevac me nije prepoznao. Zagrlila sam ga oko vrata i prislonila svoje lice uz njegovo. Poljubila mu sklopljene kapke i njegov usnuli mir na usnama. Kako se nije budio, osjetila sam da mi se ponovno skupljaju. Mislila sam da su usahle, ali mimo volje skupljale su se u očima, iako njima nisam htjela opterećivati Dragona. Tek kad sam ga čvrsto privinula na prsa suze su same potekle. Srećom, Dragon za njih nije mario. Bio je živ, ali se odmaknuo u daleku, odsutnu nepristupačnost. Ostani tamo gdje jesi – jecala sam. Ostani, gdje ti je dobro. Ostani tamo, gdje god boraviš, samo nemoj umrijeti.

Kad se otac vratio iz sela donio mi je škarnicl bombona, a mali Čvorak, kako je prozvaio Marantu, pohvalio se pravom, pravcatom lutkom. Nikad dotad nisam vidjela oca tako smirena. Galama je ustuknula pred gotovo svečanim ozračjem. Govorili smo tiho kao da majka leži u susjednoj sobi, a ne u bolnici. Jutrom je Lumir ložio vatru i spremao doručak. Trećeg dana samovanja položio mi je dlan na rame i kazao: 'Bez obzira na to što će Galja i Filko nakratko doći moramo što prije naći neku kućanicu. A danas bi ti mogla ispeći kruh.' 'Kruh?!?' – zatulila sam. 'Pa ja sam još dijete!' (Sjetila sam se kakve parade je Galja radila oko kruha. 'E, moj bumbaru, dok ne znaš ispeći kruh ne možeš se udati.') Što se škole tiče, nije mi bilo krivo da me otac zadržao kod kuće, ali ispeći kruh nadilazilo je moje najdrskije samopouzdanje. 'Nije to nikakav bauk.' – hrabriro me tata i istovremeno u krušnu zdjelu sipao sastojke. 'Evo, a navečer ću ja ispeći buhtle.' – klopio me po ramenu. I tako sam zamijesila, mijesila i izmijesila. Umjesto kruha ispala je tvrda, raspucana pogača pa sam na trncima čekala što će otac reći. Ako se već neće ljutiti, sasvim sigurno će prigovarati. 'Dobar je, dobar.' – izustio je kroz žvakanje. 'Dapače, za prvi put – odličan!'

U dva tjedna koliko sam ostala kod kuće izmijenilo se barem pet kućanica. Neke su krale ili sitno potkradale pa ih je Lumir najurio, dok su se druge rogušile. 'Ako smo domačice još ne znači da smo i kravarice!' 'Snaći ćemo se,' – tapšao me otac po ramenu i primetnuo – 'a ti pod hitno moraš u školu. Dosta je bilo zabušavanja!' 'Pa što ću reći?' – ustrtarila sam se. 'Što ću kazati razdrednici? Zašto me dva tjedna nije bilo u školi?'

'Napisat ću ti ispričnicu.' – presjekao je Lumir debatu, sjeo za pisaći stol i svojim kovčavim rukopisom na brzinu nešto nadrljao, stavio list u kovertu i slinavim jezikom zalijepio. 'Evo ti!'

Sutradan sam uručila zatvorenu omotnicu razrednici, dok su se đaci sjatili oko mene. 'Jesi li bila bolesna? Što ti je bilo? Četrnaest dana! Mora da te oborila neka smrtna bolest!' 'Da, ali srećom sam preživjela!' – lupila sam samo da ih se otarasim. 'Mir!' – zakriještala je razrednica i stala čitati ispričnicu. Kako je bila kratkovidna prinijela je list papira do samog nosa i neko vrijeme nerazgovjetno mrmljala, odgonetajući sadržaj. Rukopis je, doduše, ispisan, dapače, okrugao i lijep, krcat zanesenjačkim lukovima i izokrenutim kvačicama, što pak još ne znači da je i čitljiv. Najzad se svikla na rukopis i dešifrirala što je u prvoj rečenici pisalo. Prestala je micati usnama i šutke pročitala: *Budući da sam, zbog složene situacije u obitelji, bio primoran svoju kćer zadržati kod kuće, molim Vas da bez detaljnijeg objašnjavanja ispričate njezin izostanak.* Drugi dio ispričnice je pak razrednica sricala naglas. 'Štooo? Što tu piše?!' – uskliknula je i razrogačila kratkovidne oči, te glasno izdeklamirala: *Bude li se pak to ponovilo, slobodno mi navinite uši. S poštovanjem, ...* Mršteći se odmaknula je list papira, razred je planuo u smijeh, a ja sam propala u zemlju.

Poslije nastave hitala sam kući kao furija da što prije stanem pred oca. 'Kako si me mogao tako osramotiti?' – graknula sam umjesto pozdrava, što je bio nezamisliv prekršaj. U normalnim okolnostima zaradila bih barem pljusku. 'Ne hodam više u pučku školu u Ljeskindolu' – vikala sam – 'nego u prvi razred niže gimnazije u gradu! Tamo nitko ništa ne zna o tome što se dogodilo na Kutelu!' 'O čemu se radi?' – pravio je Lumir začuđenu facu. 'Itekako znaš! O ispričnici koju je razrednica pred svima naglas pročitala! O *slobodno mi navinite uši!*' 'Prije svega,' – izjasnio se Lumir – 'ispričnicu sam napisao razrednici, a ne razredu. Osim toga,' – zacerekao se – 'da tu staru frajlu osobno ne poznajem ispričnica bi vjerojatno glasila drukčije.'

Kutelo bez Beti. Pristigli Galja i Filko. 'Upravo sad' – mrmljali su – 'kad se semestar bliži kraju.' 'Pa niste idioti!' – povisio je Lumir ton i primetnuo: 'Ako ne možete svladati gradivo od nekoliko dana, koliko ću vas zadržati kod kuće, motika vas još uvijek čeka.' Nekoliko dana razvuklo se u tjedan dana, dok su se pozavršavali najnužniji poslovi. (Kakve su bile Galjine i Filkove ispričnice – ne znam. U gradovima u kojima su pohađali školu otac nije poznao nikakve stare frajle.) U to vrijeme stigla je na Kutelo neka beskućnica s malom djevojčicom. 'Radit ću sve odreda za krov nad glavom i hranu.' Lumir ju je smjestio u prizemlju, do veš-kuhinje. Žena srednjih godina, tvrda lica i tvrdih ruku. Takve su joj bile i psovke, ne sočne ili dvoznačne, nego izravne i tvrde. 'Ova nije za kuću,' – ubrzo je ustanovio Lumir – 'ali će zato preuzeti brigu oko stoke. K tomu je vična i težačkim poslovima.' I tako smo uz tvrdu ženu Micu Lumir,

Galja, Filko i ja kopali po njivama, sušili sijeno i brali voće, ali oca je najviše izjedao vinograd. Vinograd, osim stoke, Lumirova druga dika, bio je do pojasa zarašten korovom. S kopačima se nije uspio nagoditi ni za duplu nadnicu. 'Ako nema toplog obroka nećemo kopati!' Pa se sjetio Beti. Ne Beti u bolnici, nego Beti u kuhinji. Zajapurene Beti u kuhinji, kako je trčkarala od štednjaka do kredenca, od kredenca do pećnice, odizala poklopce na loncima. Ah, da juha ne prevrije ili se previše ohladi, ah, je li na stolu sav pribor, Bože, da ne zagori meso u pećnici. Jesu li na stolu čaše? Da salata nije presoljena? Kolač! Srećom, kolač je spravila dan ranije. Da, trebalo je postaviti stol za desetoricu kopača. I potom teški bat težačkih koraka po netom izribanim štengama. Čemu služi otirač ako nitko ne briše noge? Prljavština! Beti, njegova uzrujana žena malaksala je puno prije negoli se kod kočije srušila.

'Sutra idemo u vinograd.' – obznanio je za večerom Lumir. 'Ja i Filko pokositi ćemo drač, a Galja i ti korov ćete izvući do jarka kod ceste. Ako već nije okopan, neka vinograd bar diše. Pa što od uroda bude, bit će.' I tako su sljedećeg dana poslije ranog doručka otac i Filko s naklepanim kosama krenuli put lagane uzbrdice prema vinogradu. Koračajući odmjerenim koracima Lumir je zastao, tek toliko da propusti sina i osmotri ga s leđa. Čudno kako to dijete, koje više nije dijete, raste i napreduje samo u internatu, a na Kutelu kao da se skvrči. Kako se iz žgoljavog momčića protegnuo u vitka mladića uskih bokova i razgranatih ramena. Filko je bio na oprezu. Čudno da Lumir nije ubrzao korak. Od Kutela do vinograda pola je sata hoda, što je inače značilo petnaest minuta trčanja. 'Ja ću krenuti prvi,' – izjavio je Lumir kad su stigli – 'a ti ćeš kositi za mnom.' Nevjerojatno, pomislio je Filko. Dosad je roblje uvijek startalo prvo, kako bi ga robovlasnik držao na oku. Nizbrdo, uzbrdo, jedan iza drugog, kose su sijevale, drač je padao, u kratkom zastoju preznojene košulje na kolce pa dalje, dok Lumir nije stao, obrisao kosu rosnim korovom i stao je brusiti, bacio pogled na Filka što je soptao iza njega i kazao: 'Odmori se.' Jesam li dobro čuo, zapanjio se Filko. Je li zaista rekao – *odmori se?* S nevjericom je iskosa pogledao oca. Odakle ta prevrtljiva dobrota? Zar se njom iskupljuje za majčinu bolest?

'Požuri!' – ciknula je Galja dok smo u priručnom podrumu, kamo je otac smjestio dio alata, prebirale po grabljama, konopcima i rukama vagale košare. 'Ma, trpat ćemo drač u koš.' – odlučila je Galja i za svaki slučaj u ogromni koš ubacila dva debela štrika. 'O moja Galja, Galinka,' – umiljavala sam se grleći je oko struka – 'kad bi ti ostala kod kuće dok se majčica ne vrati! Ostani Galja, ostani!' – privijala sam se uz nju, iako mi je pletenice isplela tako čvrsto da su stršale kao klempava uha. 'Ostani, Galja! Slušat ću te na svaku prvu riječ! Kud ti okom, tud ja skokom.' 'Ne cvili, bumbaru.' – pomilovala me Galja. 'Vratit će se majka. I to uskoro!'

Prispjele smo do pokošenog vinograda. 'Muškarci su napravili svoje' – rekla je Galja – 'i sigurno su se kući vratili šumskim putem ne bi li usput ubrali pokoju gljivu. Mljac! A sad na posao!' Pa smo navrle, svaka u svom redu, grabljati drač nizbrdo. Kad smo stigle do podnožja vinograda Galja se uhvatila za glavu i kriknula: 'Joooj! Pa drač treba izbaciti gore, kod ceste! Grabljati moramo uzbrdo!' I tako smo, zapinjući grabljama o trsove i kolce, navlačile pokošenu travu uzbrdo i pravile kupove. Napokon, drač skupljen u hrpe. Dovukla sam džombasti, pleteni koš i počele smo tovariti. Zatim ja s jednom ručkom sprijeda, Galja s drugom straga. Pri svakom koraku koš se zanjihao, ogrebao me po listovima ili drvenim dnom lupio po peti. 'Idi ti naprijed!' – graknula sam. Sad je pak koš derao Galjine pete. 'Ovako ne ide!' – narogušila se Galja. 'Ni jedna iza druge, ni uporedo, jer su redovi preuski. Morat ćemo istovariti drač i povezati ga konopcima.' 'I tegliti kao mrcine!' – dodala sam. 'Prije kao dnjeparski burlaci.' – frknula je Galja. Dotad nisam čula za dnjeparske burlake, ni da burlaci tegle lađe uzbrdo. I bez toga konopci su nam gulili kožu s ramena, a umjesto *ea-uh-njem* Galja je stenjala *ea-uh-joj!*

Meni je svezala upola manji svežanj drača, primjeren mojoj dobi. 'Vuci, bumbaru, vuci!' Strmina se ispriječila pred nama da smo se ujedale za koljena. Korak po korak, upri-potegni, sve dok se nisam spotaknula. Ispružila sam se po širini i dužini. Potrbuške, na koljena i laktove. Ljosnula na snužednu njušku, a ponajviše na vlastiti bijes. Pritom mi se štrik oteo iz ruku i zdepasta, travnata lopta počela se kotrljati nizbrdo. I da nije, šutnula bih je nogom. Ovako se spustila sama, skakala i, sudarajući se s trsovima, odsakivala, sve dok ju blizu samog dna nije zaustavio stršeći kolac. 'Prokleti drač!' – vrisnula sam. 'Prokleta strmina! Proklet da je vinograd!' Galja me šutke fiksirala. Pa što?! Dobro je vidjela krv što se pojavila na koljenima i laktovima, crvenozelenu krv uprljanu zemljom. Spustila sam se po kuglu drača i dovukla je do grabe uz cestu gdje me čekala Galja.

'Koliko redova još ima?' – upitala je i sama sebi odgovorila. 'Ajoj, pa tek smo na početku!' Meni je pak, dokle god Galja bila sa mnom, bilo svejedno koliko redova ima. Ako ih ima i do smrti, bar ćemo se zajedno stropoštat i umrijeti. 'Bedak.' – klopila me Galja po glavi."

80

"Maranta se u kutu kuhinje igrala lutkama. Prve lutke domogla se sama. Pronašla ju je u kištri do štednjaka, među drvom za potpalu. Okrugli komad otpiljene grane s kvržicom u obliku nosa. Lutku je nazvala Bukvica. Pa kad je Beti vidjela da tu lutku oblači i presvlači, ljulja i miluje, odlučila je Čvorku napraviti krpenu lutku. Plosnato, okruglo lice od komada bijelog platna s kuštravom kosom od ostataka vune, čupave kose ispod koje su namigivala dva velika, plava oka i žmigala dugim, crnim trepavicama. Umjesto

nosa - dvije točkice, a ponad ovalne brade – crvena, srolika usta. Krpeni trup i udovi s haljinicom do poda i lutka je bila gotova. Majčina lutka dobila je ime Rudlavka. 'A sada možeš tu cjepanicu baciti.' – rekla je Beti prilikom uručivanja krpene lutke. Čvorak je privio majčinu lutku na prsa i šapnuo Bukvici: 'Zbog Rudlavke neću te ništa manje voljeti. Ali sad te moram sakriti u ladicu da se mamica ne uvrijedi.' Kad je pak Lumir vidio Rudlavku što se od žnjaranja i slinjenja sva ofucala kupio je Čvorku pravu, pravcatu lutku ljepuškastog lica i svilene kose, sa šarenom odjećom i gibljivim rukama i nogama, a na truhu se nazirao čak i pupak. Maranta je lutku nazvala Dućanka. Privila je očevu lutku na prsa i šapnula Rudlavki: 'Zbog Dućanke neću te ništa manje voljeti. Ali sada te moram sakriti u ladicu da se tatica ne uvrijedi.'

Tijekom Betine bolesti Lumir je posjećivao ženu i vraćao se sve snuženiji. 'Nije me prepoznala.' – kratko bi izvijestio. Potom je odlučio sa sobom povesti Marantu. Ako dosad nije obraćala pozornost ni na cvijeće iz vrta, možda će se sjetiti Marante. Čvorak se pak dvoumio koju lutku ponijeti sa sobom. Majčinu ili očevu? Pa je Rudlavku sakrila ispod haljetka, a s Dućankom mahala pred Lumirovim nosom.

Beti je s visoko podignutim obrvama, što se nisu ni trzale ni micale, promatrala posjetitelje. Uznemirenog muškarca s velikim buketom i dijete s krpenom lutkom u ruci. Šetala je pogledom od jednog do drugog i najzad izustila: 'A zašto ova djevojčica plače?'

I nije mi bilo žao što je otac poveo Marantu."

"Kad već nije mogla nestati" – rekao je Alarik – "Beti je pobjegla u zaborav. Što se u njezinoj duši zbivalo za nas će ostati tajnom. Okružena s bolnička četiri zida, vjerojatno se ispitivala *tko sam, što sam, odakle sam*. Nema prošlosti, nema sjećanja, tek golo postojanje. Podsvjesno je ipak osjećala da to tupo postojanje treba štititi. Ne treba ni jesti, ni piti, samo neka je ostave na miru. Pokrila se preko glave. Spavati. Po kolutanju očiju liječnik je znao da sanja. Iako mu je govorila *Zaboravila sam*, sanjanje je znak oporavka. Tim više što se ponekad u snu nasmiješila. Komu ili čemu je pripadao taj osmijeh? U budnom stanju se pak Beti tu i tamo pogledala u zrcalo. Narušen sklad lica. Trajno podignute obrve što su borale čelo ni snagom volje nije uspijevala spustiti u prirodan položaj. Zatreptala je kopcima da prikrije upitan izraz očiju i najzad kapke sklopila. Nema boli. U unutarnjem ogledalu narušen sklad duše. Bol pripada tijelu, a duši pripada patnja. Patnja zbog srama što se izgubila. Izgubila se kao neka djevojčica iz bajke, što šumom hrli sve dalje i dalje, jureći za leptirima, sve dok nije zalutala. Ne zna se vratiti i sad ju oni koji je vole traže i dozivaju. I to zato što se zbog neposluha previše udaljila od kuće. Je li to sanjala ili je bila zbilja? Zbilja je samo da odavno nije više djevojčica. Beti se stidjela kao žena.

Razumije se,” – nastavio je Alarik – “Lumir je obavijestio Betine roditelje što su tri godine unazad prodali imanje blizu Kutela i preselili se u zavičajnu Primorsku. Do tamo se nije moglo kolima, a kamoli jašući na konju kako je običavao Lumir dok je snubio Beti. Do novog Betinog roditeljskog doma moglo se stići isključivo vlakom. I otamo se najprije u bolnicu, a zatim na Kutelo zaputila Betina majka. Stala je pred zeta i procijedila: 'Dolazim iz bolnice. Beti se počela prisjećati,' – zurila je ledeno u Lumirove oči – 'ali od samog spomena riječi 'Kutelo' smrači joj se pred očima. Čim začuje to ime zadrhti i pamćenje joj se ponovno rastrese.' Potom je kriknula: 'Što si joj učinio, čovječe?! Što si joj učinio, ti, tiiii....' (srećom je prešutjela 'sirovino!') Lumir je kipio kao pretis lonac. Para se zbog navale vrućine širila po vratnim žilama i pritiskala na stijenke grudi. Uspio se suzdržati i svladati, sve dok nije uslijedio nastavak: 'Ovamo se moja kćer više neće vratiti!' Lonac je eksplodirao, zaštitni poklopac je odletio i zatutnjao pred svekrvinim nogama, popraćen urlikom: 'Beti je moja žena! Ona pripada mužu i djeci!' 'O tome možeš samo sanjati!' – uzvratila je svekrva dernjavom. 'Beti će poći sa mnom.' – pribila je. 'Tim više što liječnik traži daljnje mirovanje. I to u okruženju gdje je ništa neće podsjećati na tebe! Kažeš da ju voliš, a vidi do čega ju je tvoja ljubav dovela!'

Ljubav ga je dovela da je pred činjenicama popustio. Ljubav ga je dovela do pristanka da Beti otputuje sa svekrvom u novo okruženje. Ljubav ga je dovela da je stisnuo zube za ono vrijeme dok će je čekati. Što je još rekla stara rospija? – razbijao je glavu usred noći u bračnom krevetu. Neko vrijeme ne preporučuju se ni posjeti. Ali se zato smiju slati pisma. Ubrzo je zaspao i glasno sanjao. Rukom pipao po praznom madracu i kroz san mrmljao: 'Vrati se, moja ženo, vrati se!'

“I tako je baka” – nastavila sam – “odvela majku u svoj novi dom. Čim se smjestila, otac je Beti počeo slati pisma. Kako nije bilo odgovora jednog dana dosjetio se jadu. Prije toga sjeo je za *šrajbtiš* (kako je nazivao pisaći stol iz djedove ostavštine, pokriven zelenim filcem: ispod radne plohe dvije zaključane ladice kao trezori, valjda zato što je u jednoj, pod ključem, čamio i vadio se *Decameron*. Poviše stola, bočno sa svake strane, red malih, dostupnih ladica; između se nalazio mramorni pritiskivač za spise i lakirana spravica s bugaćicom), stavio ispred sebe mjedeni tintarnik s udubinama za dvije staklene čašice koje su se pokrivala glavama usnulih sfinga. Dok je pisao namakao je pera čas u zelenu, čas u crvenu tintu. U žurbi mu se dogodilo da je pomiješao pera, pa je *ljubav* ispisao zelenom tintom, a *ne mogu te dočekati* crvenom. Pa ipak, ništa nije popravljao. Preklopio je list i stavio ga u kovertu pa me zazvao. 'Ako se majka uopće može ičim domamiti, onda bi to tebi moglo poći za rukom. Stoga, sjedni i piši. Najprije koncept, da vidim što namjeravaš nadrljati.' I bez toga znala sam da mi cenzura ne gine. I kako sad majci između redova napisati da se vrati tek kad sama, dobrovoljno odluči.

Naravno, otac bi htio da kukam i jadikujem: dođi, dođi, dođi, majčice, što prije jer mi jako nedostaješ. Dođi majko jer te svi trebamo.

Pa sam počela ovako: *Ti moja jedina i najmilija majčice! Znam da ti je još uvijek potreban mir jer nisi dokraja prizdravila. Iako ne mogu dočekati dan tvog povratka, nemoj žuriti. Neka ti misli očvrsnu kao što čvrsto stoji Kutelo. Ni ja Kutelo ne volim, pa svejedno na njemu živim. Jer je to naš jedini dom i drugog nemamo.*

'Kakve su to budalaštine?' – zagalamio je Lumir, zgužvao koncept i bacio ga u koš. 'Evo ti novi list papira!'

Ljubljena moja majčice! Ti, koja si moja Mravinjska kraljica i Matica, sada si izgubila krila. Dođi kad ti krila porastu, i tada ćeš poletjeti. Ali prije toga nemoj doći.

'Ispočetka!' – dreknuo je Lumir.

Najdraža moja lastavice! Dok pasem očima po nebu ne mogu se dosita nagledati tvog bijelog trbuha. Sleti tek onda kad ti Sunce pobijeli i leđa. Znam da ćeš tada doletjeti, a mi ti savijamo gnijezdo.

'Dosta! Ako ne znaš ništa pametnije, ove škrabotine prepisi na čisto i na dnu, pod p.s. dopiši: Čim ti bude bolje otac će te odvesti.'

Gurnuo je moj list u svoje pismo i otposlao ga brzoletom."

81

"Napokon se na Kutelu zadržala i skrasila kućanica koja je ostala duže od tjedan dana. Bila je to ljeskindolska poluučiteljica, nešto mlađa od Beti, dopadljiva lica okruženog frčkvom kosom, tamnih očiju i nabubrenih usana, uska struka i gracilnog poprsja, a ispod pojasa zaobljena kao Willendorfska Venera. Prekomjerno debele butine, sprijeda kao dvije dimljene šunke, straga zaokružene bokovima i pozadinom u obliku ogromnog, napuklog srca s vrškom u trtici, stegnute uskom suknjom u hod su strugale jedna o drugu i iza sebe ostavljale eteričnu traku školjkastog mirisa.

Veronika, kako se domaćica zvala, smjestila se u gostinskoj sobi, pospremla po kući i bljutavo kuhala, ali joj Lumir nije prigovarao. Dok je Mica obavljala težačke poslove po vani, Veronika je s Lumirom muzla krave i premda neudana, nikad si nije prislužila epitet stare frajle. Njezino raskošno tijelo barokne *glutealke* ostalo je sočno i nije se osušilo kao u neke tugaljive usidjelice, niti su se elastične usne stisnule u lažnu povrijeđenost. Veronikina vrlina bila je izravnost, a takav je bio i njezin smijeh. Podmazan toplinom, topio se kao maslac na kruhu i razmilio se po cijelom tijelu, a prilikom sjedenja zaustavio bi se na koljenima i treptao kao da diže i spušta kapke."

"Ukratko," – uzela sam Alariku riječ – "u kući je stegu zamijenila raspuštena opuštenost. Osim scene s bakom, na Kutelu nije bilo vike. Ja sam pak u školu odlazila sve

odrpanija. Prestali su komplimenti kako su Lumirova djeca, unatoč neimaštini, lijepo odijevana. Bijele kragnice i stoput poštopane dokoljenke postale su prošlost. Majka je uvijek pravila razliku između odjeće *za po doma* i *za van*. Kod Veronike se pak sve stumbalo i pomiješalo tako da se praznične haljine više nisu razlikovale od kućnih. Rupe na čarapama, rasporeni šavovi, pohabane cipele. Ali zato nikad dotad nisam imala toliko slobodnog vremena. Vraćajući se iz sela, Lumir bi neizostavno Maranti i meni donio škarnic bombona i kazao: 'Slobodno se idite igrati.'

Maranta me slijedila i trčkarala za mnom, kao ja nekoć za Filkom. Na pohode oko Kutela kretala sam s izrezbarenim štapom što mi ga je poklonio dečko mojih godina. Prilikom uručivanja zadržao je štap u ruci kako bi me primorao da ga pogledam u oči. Oplazila sam ga letimičnim pogledom i usredotočila se na svoj kraj štapa, smišljajući kako ću ga jednim naglim trzajem iščupati. Povuci-potegni, spusti-pogledaj me, natezali smo se malo naprijed, malo nazad, puštaj-pogledaj me, izokretali zapešća sve dok momak nije zaustio: 'A što ti misliš, zašto ja dolazim na Kutelo? Trebao me tvoj otac ili ne. Dolazim svaki dan i radim što god mi zapovjedi, ne pitajući za plaću.' Prestrašila sam se ucjene i momku se umiljato nasmiješila. Dovoljno da ispusti štap i premalo da kažem – hvala.

I tako sam s tom palicom, izrezbarenom geometrijskim ornamentima i probodenim srcima, plašila zmije, prevrtala krastače na leđa, razgrtala šiblje kod mlake gdje su se sunčale bjelouške i u žabama sa zlatno obrubljenim očima promatrala čudo prirode. Odakle ti zlatni prstenovi oko žabljih očiju? Imaju li pokriće u pričama o ukletom princu? Dalje od mlake, s druge strane ceste što je vodila ka vinogradu, šumjela je lisnata šuma. Vjeverice su se spiralno verale po deblima i nalukavale se sa grana, a ja sam lupanjem po bukvinim stablima htjela istjerati na čistac bar jednog puha. Bazajući dalje šumom spuštale smo se ka potoku gdje je Lunko uobičavao prati svoje rublje i sušiti ga po okolnom grmlju. 'Ako se pritajimo' – šapnula sam Maranti – 'možda ćemo vidjeti Lunka kako svira frulicu.' Oprezno tapkajući, štapom sam razmicala paprat što je Čvorku sezala do nosa. 'Čula sam' – podučila sam je – 'da od ove paprati Cigani sebi prave ležajeve. Stoga nikad nisu bolesni.' Čvorak je ubrao nekoliko vrškova pa smo šuljajućim korakom nastavile prema potoku i - joooj! - ugledale golog Lunka, odjevenog tek u škrlak ukrašen zimzelenim vijencem iz kojeg je otpozada oprezalo oko s paunova repa. S rukama podignutima uvis Lunko se klanjao Suncu, s nogama u potoku klanjao se zemlji. Uto su grančice pod našim nogama zapucketale, a zatim se prolomio trojni krik. Lunko je zakrtilo rukama, poskliznuo se na sluzavom kamenu i ljosnuo nauznak u vodu. Učas se osovio i još brže se pokrio prekrizanim rukama. 'Umjesto fige, evo vam smokvin list!' – izderao se pa nastavio. 'Drugi put kad se smucate po šumi barem pjevušite drveću! Otkako je čovjek izumio sjekiru, šumski duhovi bježe pred ljudskim dušama kao Vrag pred tamjanom!'

Vratila sam se iz škole. Već pri dnu stepenica zamirisali su buhtli. Tatica, majstor dizana tijesta, zamijesio je buhtle. Buhtli, buhtli! – mamio me miris kojem nisam htjela odmah podleći. Polako, nema žurbe, ima buhtli napretek – stiskala sam nosnice, sporo-vožno, hop-cup sa štenge na štengu, u cik-caku iz kuta u kut, i tako sam doskakutala do predsoblja. Slijeva se ulazilo u kuhinju, a vrata gostinske sobe bila su uvijek zaključana iznutra. Tada su bila širom otvorena i vabila pogled na divan na kojem se u vatrenom oblaku zaglušenosti i zasljepljenosti uvijalo sjedeće klupko isprepletenih udova. Tako, dakle! Znači, otvorena vrata kao mjera predostrožnosti, tek lagano razdrljena odjeća kao mjera opreza. Uzalud. Mjere budne pripravnosti su zakazale. Na prstima sam se spustila niz stepenice i pri dnu sjela u kut. Na buhtle sam zaboravila, ali me glad tjerala da poslije nekog vremena krenem ponovno. Stupala sam težačkim korakom, s noge na nogu, udarajući petama po svakoj stepenici i pritom školskom torbom bučno strugala po prečkama ograde. Prizor na vrhu stepenica nije se promijenio. Nečujno sam se spustila i bacila torbu u kut stepenica gdje sam držala izrezbareni štap.”

(Kad su škakljivosti u pitanju, Al dobije potrebu da se brže-bolje uplete u priču. I tako je podigao obrve i prokomentirao:

“Prema zagrijanosti, prizor se itekako promijenio skokom na viši stupanj. Erotska plazma, zasićena kapljičnom dezorijentiranošću, izvan vremena i prostora, isključivala je sve vanjske podražaje. Nerazmrsiv čvor udova kao zmijski klinč u migoljećem sklopu, usredotočio se na uvijanje u mikroklimi zanosa, bez sluha i vida, izvan svijeta i dostupnosti.”

“Hvala na pojašnjenju.” – presjekla sam analitičara da mu još ne bi palo na pamet spomenuti imena aktera.)

Krenula sam na vrt gdje se igrala Maranta. Vrškovima paprati slagala je u kutiji za cipele krevet lutki.

'Evo ti moj štap.' – pomolila sam joj palicu pod nos. 'Kad ideš u kuću, slobodno njime lupaj i grebi po ogradi! Skači i galami po štengama da te tatica i Veronika čuju!'

'Zašto?' – razrogačio je Čvorak oči.

'Ili, kao ja neki dan' – nastavila sam – 'oponašaj nekog slijepog prosjaka što se vuče i spotiče po štengama, pipka i nabada štapom, sjeda i uzdiše. Važno je da stvaraš buku! Zaboravi da nas mamica uči tihom hodu i govoru. Nje nema, a ja idem Zmajevcu.'”

Ovako na daljinu, Beti se smijuljila Lumirovim pismima. Prečitavala rečenice ispisane u dvije boje, pa se smijuljila i najzad presavila list i pismo spremila u torbicu. Umjesto u koš! – pomislila je baka što je iz prikrajka škiljila na kćer, pa se odmah oglasila:

'Valjda se tom divljaku ne kaniš vratiti?! Zar ti taj grubijan nije dovoljno naučio? Zar ti taj prostak, zar ti... zar ti...' Beti je rukama pokrila uši i susrela se sa sjetnim pogledom svog oca. Spustio je na koljena dozu za cigarete što ju je upravo rezbario. Star je i više ne radi okvire za slike nego sve manje predmete. Svladala je poriv da sjedne u očevo krilo i skloni se pred bujicom majčina zanovijetanja i zajedljivosti. Da, za Lumira bi se moglo svašta reći. Da je tiranin i nagle ćudi. Da je preko svake mjere razdražljiv i previše nagao. Da njegovi bjesovi poharaju kuću. U takvim prilikama, da, može se reći da je divljak, ali zato prostak nipošto nije. Svladala je poriv da položi glavu na očeva prsa. Zajedničku sjetu nadjačala je odluka. Beti će se vratiti obitelji. To je ispravna stvar – potvrđivale su očeve oči.

Kutelo se spremalo za doček. Ferije. Vratili se Galja i Filko. Dan prije odlaska po majku Lumir je sklepaio dvije pjesmice za dobrodošlicu. Jednu kiticu trebala je recitirati Maranta, a tri kitice dopale su mene. Napamet! 'Kad majka dođe deklamirat ćete nazust!' Prije toga otpustio je Willendorfsku Veneru i na preporuku Mice zaposlio novu pomoćnicu Miciku. Ni mlada ni stara, ni lijepa ni ružna, plosnata sprijeda, plosnata straga, izgledom nejaka i mršava, ali žilavih udova, Micika je odmjereno govorila i bešumno se kretala po kući i ostavljala za sobom čistoću. Galja, Filko i ja smo pak navalili na vrt i, osim onog što je usahlo, doveli ga u prvobitno stanje. Oplijevljene grede i okopane trajnice svjetlucale su zelenilom i pod mjesecinom.

Uoči odlaska na kolodvor Lumir se dotjerivao pred ogledalom i provjeravao nije li mu između dubokih bora zaostala koja neobrijana dlačica. Začešljao gustu, prosijedu kosu unazad i krenuo. 'Čekaj!' – zaustavila ga je Galja i osmotrila oca od glave do pete. Kružila oko njega, je li odijelo bez fleka, kako je svezana kravata i ističe li se dovoljno bijela košulja. Ja sam mu pak tako naglancala cipele da su blistale i u mraku.

"Dok se drmusao u vlaku" – naglas se prisjetio Alarik – "Lumir se začudo nije zapleo s neznancima u razgovor, kao što je inače običavao, već se smješkajući zadubio u kopiju postbračnog ugovora. Premda nije znao je li druga strana potpisala original, ugovor je ugovor. Tu nema sentimenta, ni obećanja, već samo obveze i prava. Stoga je ugovor po točkama bio sročeno isključivo zelenom tintom. Smješkao se jer je pojedine članke ugovora već mogao *othaklati* kvačicom. Ispunjeno.

Pod 1): Nova kućna pomoćnica Micika (koja se smjestila u prizemlju, u sobi do Micine);

Pod 2): Trokrilni ormar od odležanih, hrastovih dasaka (o kojem je Beti sanjarila i gurala mu pod nos nacрте i predloške što ih je sama crtala i pritom uzdisala: 'Da imam barem jedno krilo pod ključem, jedan mali prostor u koji nitko neće imati pristupa.' Evo, ormar stoji u sobi, između gostinske i zadnje sobe.) Ispunjeno. Kvačica.

Pod 3): Bijeli kinderbet s madracom (ta obveza još stoji, budući da se dijete još nije rodilo) pa je umjesto kvačice zaokružio broj '3'.

Član 4: Godišnji abonman za kino. Kupljen. Kvačica.

Točka pod brojem 5 zaokružena. Portretiranje kod Vira. (Srećom, bista nakon petog poroda više ne dolazi u obzir.)

Do tu se Lumir smiješio, ali se kod šeste, posljednje točke zamislio i uozbiljio. Šesti član ugovora, premda kratak, bio je delikatan i neodređeno rastezljiv. Niti ga je mogao *othaklati*, niti zaokružiti. Glasio je: Mužnja krava (O tome neće sad razbijati glavu. Rješavanje u hodu.) Zato je pak ohrabrujuća vijest glasila: zadrugari su napokon svoje krave iz Lumirove štale preselili prekoputa, u novosazidanu štalu. To će joj pripočiti usmeno.”

“Kad bi bilo moguće, Beti bi sišla kod zdenca i ušla na vrtna vrata. Ali, Lumir ju je čvrsto držao za ruke i kočija kojom je upravljao Filko zaustavila se pred ulaznim vratima u dvorištu. Žamor na dvorištu nakratko se stišao. Zadrugna čeljad s druge strane natiskala se i pratila svaki Betin pokret. Buljili su u njezinu novu opravu, a ponajviše u tamne naočale s velikim obodom koji je pokrivao podignute obrve. Ja sam pak časkom ustuknula pred nepoznatom gospođom iza sunčanih naočala i našminkanih usana, a zatim sam vriskom poletjela. Dizala sam majku u zrak (barem milimetar od tla) i grlila sve redom, skakala uvis i skakala nebu pod oblake, sve dok me odjednom nije saletjela tuga. Osim mene, svi su za Beti pripremili poklon. Galja je isplela šal, Maranta je uz Galjinu pomoć Rudlavki sašila novu haljinu, Filko je Dragonu stavio cvjetni vijenac oko vrata, a ja, premda nisam zaboravila, ja sam s darom zakasnila.

(Ali, nadoknadit ću ti to, majčice. Bit će to dar koji ćeš zbog zaprepaštenja zauvijek pamtit. U ušima su mi već odzvanjale Betine riječi: *Dakle, ovako nešto*, – pa bi od nepojmljivosti napravila stanku - *zaista nisam očekivala*. Čekaj, majčice - predavala sam se unaprijed veselju – od čuda ćeš razrogačiti oči. Dobit ćeš nešto od čega će ti zastati dah. I poklon ti neću predati za rođendan, ni za imendan, nego ćeš ga dobiti u trenutku kad ništa ne budeš očekivala. Bit će to dar ljubavi povodom ljubavi. Kao neki tajni savez. Uručit ću ti ga kad budemo same, kad nas nitko neće ometati. Bit će to svečani pir za nas dvije. Tako sam mozgala od majčina povratka do ispunjenja.)

Školski praznici su prošli. Oputovali Galja i Filko. S jeseni i ja u školu, i napokon sam se, poslije puno muke i dovijanja, domogla odgovarajućeg poklona. Posjela sam majku u naslonjač i izustila: 'Zažmiri.' Uхватила sam je za ruku, podigla je k sebi i na prstenjak nataknila prsten. 'A sada' – kazala sam drhtavim glasom – 'otvori oči, majčice!' Lice joj se ozarilo i oči zasjale. Od radosti sam zamalo zateturala, hvatajući ravnotežu na rubu vlastita ganuća. U časku, kraćem od treptaja zvijezda, sjaja s majčinog lica je nestalo. Zar mi se samo pričinja, protrljala sam oči, ili je to istina?! Zar je moguće da

sjaj tako kratko traje? Je li moguće da sjaj mijenja boju u žalost ili žaljenje? Da, bilo je već posve jasno da nijedna šara brušenog kamena nije blistala radošću. Nijedna zraka zatitrala oduševljenjem. Iz žarišta dragog kamena nijedan bljesak nije se odcijepio ushitom. 'Majko, pa to je dragi kamen!' – uskliknula sam u nevjerici. 'Smaragd!' – dodala sam. 'Kamen mudrosti i pamćenja!'

U međuvremenu Beti je skinula prsten i pružila ga prema meni. 'Moraš ga smjesta vratiti!' – kazala je blagom strogošću. Premda se čarolija neopozivo raspala, još uvijek nisam vjerovala. 'Odbijaš zlatni prsten, majčice?' – protisnula sam. Umjesto odgovora Beti me dotukla pitanjem: 'A što si ti za ovaj dragocjeni prsten dala zauzvrat?' Jeza. Jeza nad jezom! Za ovakav rasplet nisam imala rezervno rješenje. Pa tko pametan bi unaprijed razrađivao predodžbe s ovako nepredvidljivim ishodom? Postiđena, stajala sam ispred nje pognute glave. Zatim me majka privukla sebi, podigla mi bradu i poljubila me u čelo. Potom je progovorila: 'Znam da djevojčice u školi vole trampiti. To sam s raznim sitnicama i ja radila. Ali ovaj prsten je skupocjen i sigurno ga je tvoja *šulkolegica* bez pitanja izmakla, da ne velim ukrala svojoj majci. Stoga ga moraš vratiti.' Poslije kraće šutnje Beti je dodala: 'U prvi čas mi se učinilo da je to neki prstenčić koji ti je na sajmištu kupio otac, a ti ga se odričeš meni za ljubav. Takav dar bi me zaista obradovao.' Ustala je iz naslonjača i poštjednula me daljnjeg ispitivanja što sam u zamjenu za prsten dala. A tek da je znala na koji način sam se prstena dočepala!"

"Na koji?" – uzvrpoljio se Al i odmah se dosjetio. "Lumirov zlatni lančić iz izbjeglištva" – zacerekao se – "još jednom ti se obio o glavu. Budući da ga nisi htjela nositi, kao da ti se osvećivao."

"Vjerojatno." – složila sam se. "Ali, da skratim. Dakle, cura što je u školskoj klupi sjedila do mene mahala mi je pred nosom ručicom na čijem kažiprstu se šepurio dotični prsten. 'Je li tvoj?' – dahnula sam. 'Bit će!' – odrezala je oholo. Drugi dan smjela sam prsten pogledati izbliza, treći dotaknuti, a sljedećeg dana nakratko staviti na svoj najdeblji prst. 'Dat ću ti za njega zlatni lančić!' – unijela sam joj se molećivo u lice. 'Ne dam!' Pa sam kopala po kući što bih još pride mogla dati. Ogleđavala sam si srebrnu, secesijsku pliticu za kolače. Ako ju *maznem* otac uopće neće primijetiti, ali majka hoće. Ili neće? Uostalom, zar se za vrijeme njezina izbivanja nisu po kući motale razne babetine, odnosno kućanice? Recimo, da je pliticu za uspomenu uzela debeljuca Veronika. Ili, još bolje! Willendorfskoj Veneri pliticu je u znak zahvalnosti uručio otac sâm. Joj, ne! Ne! To – ne! Odustala sam samo zato jer je Beti tu pliticu, ukrašenu srebrnim lišćem i viticama, voljela. Potom sam u ladici kuhinjskog kredenca iskopala nekakvu ogrlicu s pužićima, koraljnim grančicama i školjkicama iz Jadranskog mora. 'Evo, pored zlatnog lančića' – rekla sam sutradan školarki – 'dajem ti i ovu ogrlicu sa školjkama iz Tihog

oceana. Iako su školjke majušne možeš u njima čuti zapljuskivanje valova.' 'Što će mi!?' – frknula je cura i nastavila: 'Znaš li ti uopće koji je to kamen?' Kako nisam imala pojma svisoka mi je pojasnila: 'Majka mi je rekla da se zove smaragd. Da je to dragi kamen mudrosti i pamćenja.' Poslije tog objašnjenja zamutilo mi se u glavi.

Sljedećih nekoliko dana nisam ni zucnula o prstenu, nego sam susjedi u klupi ponudila majčin kolačić. 'Dobar je, jelda?' – pitala sam kad se cura obliznula. I tako sam joj donosila kiflice, pogačice od čvaraka i buhtle, te jednog dana bubnula: 'Valjda si čula, bar u Ljeskindolu to svi znaju, da je moja starija sestra Galja travarica i da se bavi ljubavnim napicima, a ponešto od toga otkrila je i meni. Tko ti jamči da kolač koji si jučer uslast smazala ne sadrži neku tvar koja može nauditi ljepoti? A kad ljepotu izgubiš, tko će te voljeti?' Lice *šulkolegice* se užasnulo, a ja sam s pripremljenim ogledalcem što sam ga oholici turila pod nos, dodala: 'Eto vidiš! Već djeluje!' Od nadolazećeg plača lice joj se još više iskrivilo i smežuralo. 'Ne cmolji!' – tješila sam je. 'Za sve ima lijeka. Ako mi za lančić i ogrlicu daš prsten sutra ću ti donijeti kolačić koji tvar što nagrđuje – poništava.'"

83

Alarik je potonuo u zeleno raspoloženje što se odrazilo na njegovu licu, a ponajviše u očima. Inače tamne oči, zeleno su bljeskale i pomičnim sjenkama raspršivale zelenilo i po meni, te stvarale titravi ugođaj listopadnih šuma. U takvim prilikama odmaknutosti znala sam da slijedi arboretska priča i nisam se prevarila.

"Kad je ozračje na Kutelu bilo rahlo i propusno" – otpočeo je lahoriti Al – "onda su do Kutela dopirala i arboretska zbivanja. Ako je šumski čovjek Lunko u selu lupetao o nekakvoj *Školi zalođenja*, Galja je posve sigurno načulila uši i odmah zatim zaključila: 'Besmislice!' Pogotovo jer je predobro znala da Lumir ne bi platio privatne satove, pa bio bogat kao Krez. Osim toga, privatna arboretska škola bila je izvan državnog sustava, pa je prema tome bila na lošem glasu kao nekakav buržujski relik. Geslo vlasti je glasilo: Kome treba škola zalođenja kad je javno obznanjena slobodna ljubav! S tom parolom donekle se slagao i Lumir. 'Lako je nekog *smotati*, ali ga je puno teže zadržati!' – bilo je sve što je na tu temu imao reći. Uz to, smatrao je da njegovoj djeci ne manjka dara za zalođenje, ali bi eventualno pristao na neki brzinski tečaj radnog naslova *Kako voljeno biće zauvijek privezati uz sebe*. K tomu, *Školu zalođenja* pohađala su prije rata uglavnom obogaljena i iskompleksirana stvorenja, i to još potajno. Unatoč tomu, pritisak na upis bio je velik. Završavanjem škole stjecala se titula 'diplomirana udavača', odnosno 'diplomirani zavodnik'. Poslije rata se pak govorilo da potrošena učiteljica raspucane kore na proplanku šume održava samo instant programe. I to: *Kako svladati*

pet osnovnih osmijeha za ženski rod i *Sedam osvajačkih pogleda* za muški rod. Nije svejedno pogledaš li nekog mrko ispod oka ili mu otvoreno namiguješ. Finoća! Tražila se finoća! Isto je sa smijehom. Možeš se potuljeno, na rubu plača cerekati, a da to prikriješ - navališ se hihotati. Ovakvi lažni postupci običan su prostakluk koji je Škola trebala iskorijeniti. Ako se Lumir preko dana sprdao sa Školom, nehotice se tijekom noći izjasnio u snu, glasno govoreći: 'Umjesto da ta korom *nagrišpana* bukva nauči ljude dobroj volji, ona prodaje kerefeke o nekakvom tek naznačenom smiješku koji nikad ne možeš uloviti i potom se pitaš je li uopće postojao. I za takve tečajeve budale još plaćaju! Od svega je pak najgore da ta učiteljica nijednu curu ne nauči poniznosti, a kamoli poslušnosti mužu. Bar na tom polju, vlast je imala pravo što je Školu ukinula.'

"Izgleda" – umiješala sam se Alariku u riječ – "da nas puni Mjesec navodi na arboretska sjećanja."

Alarik je i dalje piljio kroz prozor u vjetroviti ples breza. Hiroviti vjetar što je mijenjao smjerove kao neki lepršavi smutljivac prigibao je nemirna stabla da su sa grana odletjele i svrake.

"Jedva čekam" – dometnula sam, budući da od Ala nije bilo glasa – "da breze ponovno zazelene. Prije svega zato da mi iz susjednog nebodera ne bulje u stan."

Ni to nije omelo Alov sanjarski odnosno arboretski pogled, pa sam, da ga prizovem, zamolila: "Pričaj mi o arboretskoj djeci!"

"E, da." – smjesta je zašumio i produžio. "Male Drvenjake možemo jednostavno zvati zelenom djecom. (Sjetila sam se druge sorte, indigo djece, ali sam šutjela kao zalivena jer bih mogla ostati uskraćena za zelenu priču.) Neki od tih 'Zelenaca', doduše rijetki, potroše svoju životnu snagu na uhođenje tajne postojanja umjesto na življenje. Iako se ne vole, ispada da su Narcisi. Prave se da ih život ne zanima, za njih je život nužno zlo određeno višom silom, pa stoga često važu nagon za smrću s nagonom za životom. Pa koji pretegne. Kako su u vječnom sukobu s Nadom (nadam s velikim 'N'), na kraju popuste i prihvate život kakav god bio. Pradomovina, negdje među zvijezdama, ih čeka – tješe se gorkim osmijehom – jer na Zemlji ne očekuju ništa. Zemlja ih guši, porobljava i zamučuje svaki cilj, a za sve nedaće, bar u prvo vrijeme, krivi su drugi. Groze se uzrečice: *U se, na se i pada se* što podilazi najnižim instinktima. Zar čovjek nije stvoren za visokoparno snatrenje? Sipljive zemaljske radosti izgledaju im kao prevare. Zapravo, lukavosti koje čovjeka sile da ustraje na životu. S druge strane, zelena djeca opsjednuta su ljubavlju. Ljubav je ono što ih dupkom ispunjava, ali je muka u tome što prekratko traje. Jer oni su pobornici vječne ljubavi. Stoga je vječna ljubav njihov posao. Po prirodi lijena i nemotivirana za bilo što praktično i zemaljsko, za traženje vječne ljubavi ne žale ni truda ni vremena. A gdje na Zemlji ovakvu ljubav pronaći? – jadikuju, iako se u jednom danu

mogu zaljubiti u tri različite osobe. Od svake nešto posrkaju, kao da umjesto ruku imaju sisaljke. Treba li dodati da se istomišljenici baš ne sreću na svakom koraku? Uglavnom, s ljudima se susreću u raskoraku. I gdje sad naći srodnu dušu pred kojom se neće morati pretvarati i prenemagati, i k tomu se srodnoj duši bez srama i zadržke predati? Zato 'Zelenci' nesrodne duše često nasamare, a na kraju bivaju nasamareni sami.

Neki smatraju da su zelena djeca izgledom nevjerojatno privlačna, čak neodoljiva, jer ih obrlate do te mjere da ovi izgube razum. Pa čeznu i venu dok se Drvenjak hihoće iza nekog stabla u šumi. Naravno, smijeh brzo usahne ako je čovjek beskrajno uporan i najzad postigne cilj. Cilj protivnika (odnosno, ljubavnika-ljubavnice) je - drže Drvenjaci - razvaliti tijelo, i kad se to dogodi, jadnici ostaju razvaljene duše. Premda zeleno dijete (jer je nedoraslo i kad odraste) zadrži pola duše za sebe, poslije čina umire od tuge. Kao da je u njegovo tijelo prodro provalnik pa ga poharao i opustošio i iščupao mu iznutrinu. Očaj što uslijedi premali je zalag za ono pola preostale duše. Uostalom, izraz *post coitus triste* arboretski je izum.”

Od ovoga mi se zazelenilo pred očima pa sam išla skuhati frišku kavu. Al je odsutno srkao i nastavio:

“Nezgodna je u tome što arboretska djeca ni poslije razočaranja ne odustaju. Teško prihvaćaju da je razočaranje drugi naziv za glupost, odnosno za nerealna očekivanja. Tražeći sveudilj nezemaljsku ljubav, ponovno i ponovno nađu se u ljudskom zagrljaju. Meškolje se dok im je dobro, dobro je pak kratkog vijeka jer gotovo ništa ne nude zauzvrat, pa hajde ponovno kopati po sjećanju, zakopanom u pradavnini, kad je čin ljubavi bio svet i posvećen. Pritom njihovu maštu podjednako raspiruje ono što je nedostižno i ono što je neosvojivo. Prvo pripada Bogu, a drugo čovjeku. Pred nedostižnim padnu na koljena, ne tražeći zauzvrat ništa. Rasprostru se pred Bogom poput otirača. Bit će mi dovoljno ako o mene obrišeš stopala. Sve što imam ti dajem. Evo ti mojih ruku. Ako ti pored ruku nije dovoljno srce, poklanjam ti i dah. Ako ti ni dah nije dovoljan, evo ti mog života. Tako se mole.

Od puste čežnje po ljubavi” – duboko je uzdahnuo Al kao da mu je ponestalo klorofila – “Zelenci znaju pobrkati Božju s ljudskom ljubavi. Preokret nastaje kad istom poniznošću pristupe neosvojivom ljudskom partneru. Partneri su zapravo suigrači ili rivali. Što čovo manje za njih mari, to više za njim luduju. Što je postojaniji, to više ga ljube. Što više je nepokolebljiv, to mu se više dive. Čak priželjkuju da ne nasjedne (na njihove finte) kako bi ta burna i bolna uzdrhtalost u grudima, taj timbar duše, potrajali što duže. Pritom neosvojivi partner raste uvis kao spomenik. Ako se pak sluči da popusti i podlegne, pada s pijedestala i priči je kraj. Izgubila se svrha, igra je gotova. Razumije se da Zelenci u svom naumu često ne uspiju, i još češće dobiju po nosu. I

potom se njihov život pretvara u patnju. Patnja je njihov zaštitni znak, posao i zanat. O njoj znaju više od svakog trageda. Na svojim prsima nose utisnutu bol kao u nekom medaljonu. Bol u medaljonu je zapečaćena jer je uzaludno od običnih smrtnika očekivati da bi ju shvatili, a kamoli proključili njezinu dubinu. I tako ponekad mala, osobna bol prerasta u svjetsku bol. Ako se ne ističe na grudima, patnja se ponekad pojavi kao neka potkožna tetovaža. U svakom slučaju, tu je! Tek kad pate, Zelenci žive, a kad žive misle da umiru. Patnja je njihova uporna i spora učiteljica. Kako 'sve znaju' jer odbijaju svaki savjet, čemu ih učiteljica života može naučiti? Stoga njišu svoju osobnu bol kao neki osobit dar sudbine. Sve dok jednog dana ne kriknu: 'Kako mogu voljeti bližnjega ako mrzim sebe sama?!'

Kao uvijek, kad je riječ o Drvenjacima, svako uopćavanje me nervira. Ne možemo sve trpati u isti koš jer se Drvenjaci cijepaju u bezbroj grana. A što ako neki Zelenac bez ikakvog uvijanja ispali: 'Lud sam za seksom i ništa drugo me ne zanima' ili 'Fućka mi se za život, ali bih volio viteški umrijeti'. Zajednička crta mogla bi im biti da su zadržali individualci. Ja sam ja, njihova je krilatica. Začepiti ih možeš samo protupitanjem: 'A tko si ti?' Na odgovor možeš čekati i do smrti, i još nije sigurno da će se izjasniti. Riskantno je i pitanje: 'Drago dijete, čime bi se htjelo baviti kad odrasteš?' 'Ba-vi-ti!? I k tomu još odrasti! Jedino čime se želim baviti je – ništa raditi, odnosno, igrati se!' Ono što se o Drvenjacima općenito može tvrditi je njihovo nagnuće ka Bogu. Neki su labavi, odnosno filozofski vjernici, drugi su bogotražitelji. I jednima i drugima namjera je ista. Ako ne prije, bar uoči odlaska na drugi svijet past će pred Bogom ničice.

Učinilo mi se da se Al sprema na odlazak, pa sam ga požurila zaustaviti molbom: "Pričaj mi o mališanima! Kakvi su Drvenjaci kao mališani?"

"Da mališani!" – namrštio se Al. "Mališani su samo u pelenama, a poslije im se po glavi već vrmaju nemoguće misli. Jasno je da kao i sva djeca ubrzo počnu istraživati svoje tijelo. Nemoj misliti da i tu nemaju prigovora. U svojoj raspaljenoj mašti razgovaraju sami sa sobom, otprilike ovako: 'Ne, tijelo nije dobro sazdan. Tu nešto ne štima. Ako je rođenje sveti čin, kako tvrde stari, zašto se dijete, umjesto partenogeneze, rađa između dva otvora, kao neki izmet? Zar ne manjka na tijelu neki otvor kod srca, odakle bi dijete ugledalo svijet? Zar nije dovoljno da smo izgubili par netjelesnih ruku koje bi služile isključivo za davanje i primanje ljubavi? Ovako istim tjelesnim rukama grlimo majku, lomimo kruh i brišemo si guzicu."

Malo je reći da sam od ovoga ostala paf. Razrogačila sam oči, ali Al se nije dao smesti.

"Kad bolje razmisliš" – nastavio je – "onda te ovakve šašave misli mogu povući naprijed. Sve dok ne shvatiš da je ljudsko tijelo najgenijalnije djelo Božjeg stvaranja.

Tijelu ne treba ništa dodati ni oduzeti jer je savršeno. Od fizičkog oklopa do duše. Podijeljeno od glave nadalje okomicom na dvije jednakovrijedne polovice i presječeno horizontalom u žarištu vitalnosti, tijelo predstavlja sveukupnost ljudskog postojanja. Sjecište u obliku križa, odnosno *sacruma* ujedno je i samo središte tijela. Po okomici se penjemo i padamo ne bismo li jednom horizontalnu prečku učvrstili kod ramena.”

84

Kad se vratim iz posjeta Galji ili Maranti Alarik iščekuje podrobno izvješće. Premda me Galja, kao svaki put, mamila šarolikim kulturnim programom, i još više biranom papicom ne bih li ostala, odjurila sam, po dogovoru s Mašom, u Zagreb. Da ju poslije deset godina (Domovinski rat je prošao) napokon dostojno dočekam, gostim i izvodim, naravno prema svojim penzionerskim mogućnostima. U tom smislu, izlazak na girice ili ćevape predstavljat će vrhunac čašćenja. Taj nedostatak namjeravala sam nadoknaditi kuhanjem u vlastitim loncima. To će Maša znati cijenti, tim više što uglavnom živi na suhoj hrani. Pa nek' se kod mene omasti, izjada i ispuše! Koliko je u mojoj moći, potrudit ću se ugađati njezinoj tanahnoj rahloćutnosti.

Još nisam završila s izlaganjem o dočeku, kad je zazvonio telefon. Al i ja razmijenili smo poglede.

'Ti si?' – zaškripalo je u slušalici umjesto pozdrava.

'A tko bi drugi bio!' – oglasila sam se s druge strane žice. Tek sam u mislima oblikovala pitanje *Kad ćeš doći*, kad me zapljusnula bujica brzotekućih riječi što nisu nalikovale na žuborenje nego na tutnjavu Niagare.

'Ne, neću doći!' – bubnjalo je u slušalici. 'Zaboravi! Dosta mi je vaše plemenite samilosti i ponižavanja!' (To se odnosi na Galju, Marantu, mene a i šire.) 'Da si iskreno željela da dođem pozvala bi me iz Zagreba! Ali, ne! Ti štetiš inozemne impulse i zoveš me samo kad si kod Galje ili Marante. Tvoje dobre namjere su najobičnija laž! Umjesto da me nazoveš iz Zagreba, *Hajde, dođi Maša! Igrat ćemo se igrice, poči u Maksimir*, ti me gnjaviš telefonom od sestara, i to kad te nahuškaju u lažnoj brizi za mene! Ako me ne volite, bar me poštedite pretvaranja!'

Prije negoli je spustila slušalicu stigla sam tek reći: 'Ako se predomisliš, javi mi.'

Bum! Tres! Škljoc!

“Tako.” – ispuhнула sam pred Alarikom kad sam mu ponovno sjela sučelice.

“Hja,” – počeo se Al po nosu – “ima ljudi koji ne žele odrasti ni sa 52 godine, koliko ih je natukla Maša. Ganjaju svoju neovisnost kao svojevrstu izgradnju karaktera. *Nismo svi jednaki*. – njihova je deviza. Ja sam ja! Ili ćeš to uzeti u obzir ili me se okani. Stoga im se mora vrlo oprezno približiti, da se njihovo samopoštovanje ne ugrozi.

Njihovo dostojanstvo uzdrma već i svaki dobronamjerni savjet, a neki opiopljivi poklon sroza ih na prosjaka. 'Zar od vas nešto tražim? Zar vas nešto molim?' – veli Maša kad primi košaru hrane od Marante ili lovnu od Galje."

"Kako od mene ne prima ništa" – nadovezala sam se – "našla sam se ponukanom da je barem pozovem u goste. Istina je da me Galja, kad sam kod nje u Ljubljani, svaki put tjera da nazovem našu najmlađu sestricu. 'Budi uporna.' – suflira stojeći kraj mene, dok okrećem brojeve za vezu u drugom gradu. Potom Galja uzdahne. 'Sa mnom ne želi razgovarati. Ali možda ćeš ti iz nje izvući kani li si pronaći kakav posao.' Budući da nema straha da će Maša od prve dići slušalicu, Galja i ja možemo mirno brbljati dalje. 'Ako ću početi s poslom' – namrštila sam se – 'znaš da će mi odmah spustiti slušalicu.' 'Znam.' – procijedila je Galja. 'Ali pokušaj ponovno.' – primetnula je kad se poslije dugog zvonjenja linija po drugi put prekinula. 'Obično se javi tek nakon treće zvonjave.' – objasnila mi je novost Galja. 'Da podigne slušalicu znaš po tome da utihne signal. I potom, slušajući, Maša s druge strane šuti. Ja za to više nemam živaca!' Zatim je, poslije kraćeg predaha, Galja uzviknula: 'Ali ona je naša sestra! Od istog smo oca i majke!' 'Smiri se,' – zagrlila sam je oko struka – 'pokušat ću ponovno s večeri. Znaš i sama da Maša po danu spava, a noću bdije.'

Do daljnjeg sam se okanila telefona, ali Galja nije prestala mozgati o Maši. 'Znaš li ti' – unijela mi se u lice – 'što mi je odgovorila na novogodišnju čestitku?' 'Što?' 'Zahvaljujem se na dobrim željama, a savjete o poslu zadrži za sebe! Joj,' – uhvatila se Galja za glavu – 'od čega taj čovjek misli živjeti?! Od socijalne pomoći pokriva tek režije. Ali mi se zato, dva ili tri puta uzastopce, vratila poštanska uplatnica s novcem. Ako nije htjela primiti novac, pomislila sam, vjerojatno su joj kapnule dividende. Navodno ima dionice u nekoj rentabilnoj firmi.'"

"Nego što!" – uskliknuo je Alarik. "Pošiljatelju vraćen novac. *Evo ti!*" – pomolio mi je pod nos figu. "Može Maša i bez Galjine milostinje. Osim toga, zar će poštaru otvarati vrata u negližeu, dok taj neotesanac uporno zvoni i do besvijesti lupa po vratima, urlajući: *Novčeki, novčeki! Stigli su novčeki!* I nije mu dovoljno što ju sramoti pred susjedima, koji zbog buke izvire iz svojih stanova, nego bi se *novčekima* još i intimizirao! Radi, čovječe, svoj posao – razmišlja Maša i preko zatvorenih vrata strogo poručuje: 'Ostavite *Obavijest* u poštanskom sandučiću!'"

"E, da," – nastavila sam – "za Mašu vrijedi *Čuvaj se Danajaca i kad darove donose*. Ali ni *nedanajski* darovi ne otvaraju vrata, ukoliko se ne najaviš bar tri dana unaprijed. To se uoči jednog Božića dogodilo Maranti. Napunila je torbu delicijama i nazvala Mašu. 'Želim ti čestitati Božić. Pored ostalog, donosim ti i orahnjaču koja mi je izvrsno uspješla.' Poslije duge šutnje s druge strane žice Maša je napokon progovorila: 'Nemoj doći.

Nemam pospremljen stan.' 'Pa ne dolazim gledati nered i prašinu u stanu' – ustrajavala je Maranta – 'nego vidjeti tebe.' 'Drugi put.' – kratko se zahvalila Maša. Naravno, ne možeš pred Mašinih vratima ostavljati kartone mlijeka, kao što su činili Galja i Zefko dok je još živjela u Ljubljani, nego samo probrane stvarčice.

I tako smo jednog ljeta Maranta i ja krenule Maši u posjet. Najavile smo se tjedan dana unaprijed i o tome obavijestile Galju. 'Nadam se' – instruirala nas je Galja – 'da ćete bar usmenim putem izvrtati namjerava li se taj čovjek zaposliti i od čega misli živjeti.'

Maranta je u samoposluzi nakupovala slane i slatke oblizeke, provjeravajući rok trajanja, i povrh svega nabacila još dva kesten-pirea. 'S jednim' – tutnula mi je kesten-pire pod nos – 'počastit ćemo se nas dvije, odnosno ti, kad se vratimo k meni kući.'

Evo nas najzad pred Mašinih stanom. Premda nas je prije upozorila da je žrtva zavjere zlih ljudi, odnosno susjeda (koji su joj, između ostalog, isključili satelitsku antenu i time ju lišili gledanja stranih, noćnih TV programa), neugodno smo se lecnule pred grafitom na njezinim ulaznim vratima. Maranta je odmahнула rukom, a ja sam, kad je Maša otvorila vrata, umjesto pozdrava ispod glasa izustila: 'Ako ne kaniš ti, daj meni krpu da obrišem taj *FUCK OFF* sa tvojih vrata.' 'Ne dolazi u obzir.' – procijedila je Maša. 'Zar se zbog ovog *fuck offa* trebam sramiti ja, ili ništarija koja je to naškrabala? Ovo ti samo dokazuje u kakvom okruženju živim!' I mimo te sitnice Maša se toliko obradovala da nam je skuhalo kavu. Trajalo je poprilično dugo, ali je zato kava bila bez premca. 'Pijem samo nescafé.' – pojasnila je Maranti i meni. 'Ne samo da je od turske kave bolji, nego ti nakon kuhanja ostane i čista džezva.' – dometnula je u prilog svojoj praktičnosti. Kako Maranta i ja nismo postavljale suvišna i neukusna pitanja o zaposlenju, atmosfera je bila više nego ugodna i zabavna.

'Zar nećeš pogledati što sam ti donijela?' – pitala je Maranta po treći put, uoči odlaska. Ako od ničeg drugog, očekivala je da će Maši zasjati lice barem od kilske čokolade s lješnjacima."

"Pa nije to u Mašinu stilu!" – graknuo je Al. "Da navali kao neki prosjak kopati po torbi i pritom se još klanjati i zahvaljivati."

"Sve u svemu,' – rekla sam Maranti dok smo koračale prema parkingu izvan vido-kruga Mašinog nebodera – 'posjet je uspio. A zašto nisi parkirala pred ulazom' – odjednom mi je sinulo – 'iako je bilo mjesta?' 'Eeee.' – zavrtjela je glavom Maranta. 'Tamo bi susjedi i svi stanari mogli vidjeti moj stari auto. Premda je održavan i očuvan, stara marka je ruglo koje bi moglo naštetiti Mašinom ugledu.'"

"Dakle," – gladio je Al neobrijanu bradu – "ovakvom tračanju od tebe nisam se nadao. Da se iskupiš, skuhaj frišku kavu! I to *Nes!*'"

Od bezobrazluka sam gotovo ispustila džezvu iz ruke.

“Dobit ćeš ti *nes* kad nama poraste standard!” – prosiktala sam. “A sada, umjesto kave možeš dobiti čaj.”

Al se pokunjio i svratio misli natrag na Mašu te razvezao:

“Što se posla tiče, čemu navaljivati protiv tolike ustrajnosti? Maša za svoj nerad ima filozofsko pokriće. Rad nije oslobađanje nego porobljavanje. Ako je rad kazna, gdje je tu sloboda? Nema na tom svijetu stvora koji ne teži slobodi i bezbrižnosti. Zar je poslan na ovaj svijet da bi se mučio? Tu je da uživa. Inače se život ne bi isplatio. Bilo bi prelijepo da *lufterski* život ne zagorčavaju pokroviteljski dušobrižnici, pa taman pred njima preseljenjem u drugi kraj pobjegao. Ali, pronađu te i tamo pa glođu i zabadaju nos, hineći dobre namjere, sve s ciljem da te podjarme. Onda ćemo biti *egal*. Eee, pa nećemo tako! – drži se Maša svojih načela. Svakom je pak jasno da je čovjek bez načela nitko i ništa.”

“U redu.” – zaustavila sam Ala. “Htjela bih ovu današnju trač-partiju privesti kraju. Dakle, kad smo se, po povratku iz posjeta Maši, Maranta i ja smjestile na njezinom zelenom balkonu, Maranta je otvorila kesten-pire i od užasa protrnula. Zurila je u poklopac ispod kojeg se nakupila plijesan, iako je rok trajanja jamčio ispravnost. 'Bože mili,' – uzdahnula je – 'a što ako je i Mašin kesten-pire pokvaren?! Sasut će na mene drvlje i kamenje. *Pa da, lako je vama bogatunima, a meni uvaljujete škart s rasprodaje!* Pa je nervozno šetala po stanu, a ja sam razbijala glavu time što ću reći Galji. Najzad Maranta nije mogla istrpjeti neizvjesnost, pa je nazvala Mašu i srećom doznala da je njezin kesten-pire bio ispravan i više nego odličan. Mljac!

Tako. Maranti je odlanulo, a meni se od raporta Galji smučilo. Ispitivati Mašu o poslu i kad će se zaposliti, pa taman labirintskim putem, znači nagaziti na minsko polje. Eksplozija i – priči je kraj. Naravno, Galja nije čekala da ja nazovem nego je nazvala prva. 'Štooo?' – zatreperio mi je bubnjić u ušima da sam morala odmaknuti slušalicu. 'Nemate mi na tu temu ništa reći?' – drečala je Galja. 'Pa o čemu ste onda dva sata klafrale? Valjda ste ti i Maranta potegnule pitanje o zapošljavanju! Daje li barem instrukcije? ... Ni to!'

'Da smo počele čačkati o poslu' - najzad sam se ohrabrila - 'Maša bi nas otpravila već na vratima. Ovako smo dva sata pričale viceve i dosita se nasmijale.'

'Joooj!' – stenjala je Galja. 'Jooj! Dolazi mi migrena.'

Bio je lijep dan, a to je značilo da bi me Alarik neizbježno tjerao van, na sunce, pa sam – da ga zadržim u kući – stavila pred njega štrudl od višanja, posipan šećerom u prahu.

“To je tvojih ruku djelo?” – zinuo je Al od čuda.

“Nego čijih?” – frknula sam ponosno. (Naravno da sam prešutjela da su kore bile s placa, višnje iz kompota na akciji, cimet, mrvice i ostale kerefeke iz dućana, ali je zato pećnica domaća.)

“Što još izvoljevaš?” – zujala sam oko njega. “Kavicu ili čaj?”

“Nescafé!” – ispalio je Al.

“O.K. Shvatila sam poruku pa ti prepuštam riječ.”

“Eh, Nataalka (kasnije samoprovzvana Maša)” – raznježio se Al – “bila je divna beba. S okicama boje plavog zumbula i paperjastim čuperkom navrh glave, smotanim u lo-knicu. Ubrzo zatim je očelavila, a iz korijena je počela tjerati gusta, kestenjasta kosa. 'Beba se rodila!' – podigao je Lumir novorođenče u zrak i lagano ga prodrmusao. 'Nek' se zove Nataalka.' I Beti se u bolničkom krevetu treptanjem vjeđa složila. 'Kad je već tu' – kazala je – 'dijete moraš voljeti.' Pa je Natalku privila na grudi i obilnim mlijekom podojila. Lumir je pak bio zadovoljan jer je ispunio još jedan član iz postbračnog ugo-vora. Na Kutelu je bebu čekao bijeli kinderbet, izrađen ručno prema Betinom nacrtu. 'Moja Nataalka!' – podigao je ponovno bebu uvis, pa ju zatim bradom pošakljao po lišcu. Nataalka se proderala i odmah zatim stavila dva prsta u usta. Znači, ta dva prstića u ustima njezina su utjeha. Ali toj nezgodnoj navadi morat će se kad-tad doskočiti kako joj se od stalnog cuclanja prstići ne bi deformirali.

Dojena majčinih mlijekom, beba je napredovala samoniklo, kao maslačak u pro-ljeće, i s devet mjeseci podigla se na vlastite noge pa zadrmla ogradom krevetića: *Tu sam!* – poručivalo je treštanje, a gugutanje bi se moglo prevesti: *Zašto ste me zatočili?* I tako je ispalo da Nataalka s kinderbetom nije bila zadovoljna, iako je bio prostran i udo-ban, ograđen tek pomičnom pregradom od tankih letvica kroz koje se doduše moglo viriti, ali se nije moglo izaći. I Beti se preračunala. Ako je mislila da će bez straha po kući poslovati dok je dijete na sigurnom u krevetcu, prevarila se. 'Plaćem se buni kad je zdrava,' – kazala je Lumiru – 'a šuti kad je bolesna. Stoga pozornost treba obratiti na njezinu šutnju.' 'Pa šuti i kad cucla prste.' – dreknuo je Lumir. 'A cucla ih više-manje stalno! Pogledaj,' - iščupao je prstiće iz Natalkinih usta - 'kao da su već tanji od ostalih. Ako sveudilj odbija duđu varalicu tome treba stati na kraj!'

Sastalo se stručno vijeće koje su činili, osim roditelja, Mica i Micika, Anza i šepavi učitelj. Poslije svakojakih prijedloga zaključak je donesen konsenzusom. Pelin! Treba započeti s pelinom! I tako se u gusti pelinov čaj svako malo namakao bebin srednji prstić i prstenjak. Ogorčeni plač što bi potom uslijedio razlijegao se po kući i grčio zajapure-no lišće. Nataalka je uporno vraćala prste u usta i kad je polizala pelin prstići su postali ponovno slatki, kao u majčinoj utrobi. Kako pelin nije pomogao, pribjegli su omatanju

prstića povojem. Natalka ga je učas naučila razvezati i raspetljati, pa je Beti morala smišljati sve zamršenije čvorove. Uglavnom, borba s cuclanjem trajala je do treće godine. Od treće do četvrte Natalka je cuclala potajno. Zatim je Beti Natalku posjela u krilo, zagladila joj gustu kosu i kazala: 'Lijepo djevojčice ne sišu prste. Osim toga, zubići ti mogu krivo izrasti.' Otad je Maša prestala navlačiti prste, ali je - kad su joj narasli drugi zubi - u slučaju napada nezadrživog smijeha stavljala ruku pred usta. Do zadjevočenja svladala je grleno smijanje koje se potom usavršavalo skalom raznobojnih smjehova bez otvaranja usta. Ruke su bile lijepe, prsti kao da nikada nisu vidjeli usta, ali sa zubima Maša nikad nije bila zadovoljna. Sa šest godina imala je dva reda zubiju. Kako ni čokoladni bombon nije uspijevao otvoriti usta, mlječni zubi njihali su se na jednoj niti sprijeda, a iza njih nicali su trajni zubi koji su, srećom, izgurali mlječne i sjeli na svoje mjesto. Pa svejedno i unatoč tomu, ostali su zubi, zubi i zubar, muka nepodnošljiva!

Ukratko, Natalka, alias Maša, bila je više-manje zdrava djevojčica. Kod petog djeteta Beti je imala dovoljno iskustva da više nije strepila od dječjih bolesti, iako se svaki put zgrozila pred tuđim rahitičnim djetetom. 'Rahitis nije bolest' - rekla bi - 'nego, prije svega, roditeljski nemar. Bar sunca za sve ima dovoljno.' Naravno, *živo srebro*, kako je Beti govorila za Natalku, svako malo se razritalo i prehladilo. Pa ga je prije spavanja čvršće zamotala u smotuljak. Onda je jednog dana, s nepune dvije godine, smotuljak sročio ovakvu rečenicu: 'Kad budem velika i ja ću tebe ovako stezati.' Beti se lecnula koliko se prenerazila, a zatim se po smotuljku prosipao smijeh nevjerice. 'Dakle, ovako nešto' - odmahivala je Beti glavom - 'zaista nisam očekivala od ovog *prcknedla*.'

Kako je Al pripovijedao punih usta jasno je da je počistio pladanj sa štrudlom. Gladio se po trbuhu i razlabavio se u stolici. Upitno sam ga pogledala očekujući nastavak i ubrzo dobila odgovor:

"Čiča Miča, gotova je priča!"

86

Prije betonizacije i umjetne trave Al i ja voljeli smo se smucati po šipražju, preostalim otocima samoniklog zelenja. Provlačili smo se između bazgi i gloga, kopriva, vrba i kupina, sve dok nas nije zakvačio trn nekog šipka, kao da nas je povukao za rukav i otresao se: Stani i gledaj! Uz Savski nasip još je bilo prostora kamo su se utjecali gušteri i mravi, kukci i sitne ptičice što su savijale gnijezda u grmlju.

"Ako se umirimo" - stavio je Al prst na usta - "možda će dozujati bumbar oprašivač jer grmlje je upravo u cvatu."

"Mah," - zamahnula sam rukom - "oprašivače su potamanili insekticidi namijenjeni komarcima! Ali," - spustila sam glas - "koliko ima vrba, mogli bismo između

drveća začuti frulicu. Zna se da svako stablo ima svog Fauna. Eee, kad bi taj obješenjak zasviruljio i iz mojih grudi potekle bi pjesmice.”

“Kako da ne!” – dočekao me Al srditim glasom i odmah me spustio na zemlju. “Od Faunove svirke” – negodovao je – “mogli bismo začuti jedino njegov plač. Poznato je da Fauni tuguju zbog svakog posjećenog stabla. I potom kao sumanutu oblijeću oko panja i rone gorke suze.”

“U redu, nećemo o suzama nego, recimo, o ružičastoj ljubavi. Takva je, naime, bila Galjina ljubav dok je čekala onog kojeg je zvala zaručnikom. Maša još nije prohodala kad se Galja zaručila.”

“E, da.” – sanjarski je zastao Al na nasipu, pa prpošno zakoračio dalje. “Punoljetna tinejdžerica Galja nije časila ni časa da se osamostali. S maturalnom svjedodžbom u džepu, spremala se za skok u novi život. Stoga je trebalo pronaći muža istih kvaliteta, ali višeg ranga. Nije ona bila od onih cura što će gubiti vrijeme na nekog brucoškog ubogara. Njezin muž mora biti gotov čovjek. Pa ako mu i manjka jedan ispit do diplome može zamiriti na oba oka, pogotovo ako je k tomu visok i stasit, crnomanjast i kose tako guste da kroz nju ne mogu proći ni prsti, a kamoli ona polovica češlja sa sitnim zubima. Sa popisa svih fakulteta Galja je izabrala strojarski. Ne samo zato što je ondje bio deficit studentica, nego prije svega zato što su strojari – graditelji. Život bez muža je ništa, a muž koji ne gradi je ništica. I tako se umjesto na svoju maturalnu zabavu zaputila na apsolventski ples strojara. S blistavim zubima i plesom u nogama zavrtjela se na podiju da se sve prašilo, a kad su se slegli plesni koraci i razbistrio se zrak ugledala je, u svoj vidljivoj neviđenosti, Zefka. Čim su im se pogledi sreli Eroti su zahihotali. Njihova namještaljka je uspjela. S visine su promatrali vrtoglavicu što je obuzela par Zefko-Galja koji je zaplutaio iznad podija u ošamućenom stiskavcu, takozvanom rondu zaljubljenih.”

“Dok ga je čekala na Kutelu da ga predstavi roditeljima” – prisjetila sam se – “Galja je oko sebe širila opipljivi krug ružičastog uzbuđenja da je svakog tko joj se približio oplazila nepodnošljiva čežnja. I tako sam i ja, motajući se unutar njezinog ružičastog isijavanja, čekala Zefka s nestrpljenjem kao da dolazi meni a ne njoj. Samo neka već jednom dođe da se muke čekanja prekrate! Iako je Zefko trebao doputovati tek u kasnoj noći, ružičasta svjetlost sipila je sveudilj oko Galje, a dan ranije bila je vidljiva i po danu. Možda je tomu doprinijela i zora što je zarudila na istoku i purpurom poškopila svaku kapljicu u vrtu, i oko lišća trešanja ostavljala crvenkaste obrube. Osvit dana navijestile su i ptice pjevice i ptice kreštalice. Cvrkutale su kao i obično, ali na dan dolaska pjevale su otvorena kljuna, ružičastim grlom, otprilike ovako: Zefko i Galja, zaljubljeni par, kad će se uzeti kupit ćemo dar! Ja sam pak Galjino zračenje provjeravala tako da sam stavljala ispruženi dlan prema suncu. Između prstiju mi se crveno iskrilo i žarilo

kao da su oko ruke frcale varnice, ali mi je bilo čudno da se to događalo i kad Galje nije bilo u blizini.

'Ne moraš mi ga opisivati' – rekla sam Galji kad su joj žute oči potamnjele do jantarskog zamagljenja – 'jer sam već sve čula što si govorila majci.'

'Da ga samo vidiš!' – tjerala je Galja svoje, kao da me nije čula. 'Da ga samo vidiš!' – uzdahnula je i poravnala čekanje kao da je bilo neki sparušeni i zgužvani list u njezinim vrućim dlanovima. Poravnala i presložila i povezala čekanje crvenom vrpcom. Da mi bude uzor i primjer kako se voljom može zatrti nestrpljivost. 'Doći će večeras.' – kazala je staloženo i pritom se vrpca razvezala. Mjerač čežnje, srcograf, nemirno je poskočio i ispisivao krivulje čiji srcogram je znala odgonetnuti samo Galja.

Namjeravala sam se maknuti na vrt. Vjerojatno – pomislila sam – ni tamo neće biti mira jer će umjesto trešanja na peteljkaма visjeti licitarski poljupci. 'Čekaj!' – povukla me Galja za pletenicu i zablesjedila: 'Kako bih željela da i ti nađeš lijepog muža kao što će biti moj. Ali zato prije toga moraš naučiti ispeći kruh. Bez toga nema udaje. Kruh ti je kao prijemni ispit za brak.' Premda sam to čula barem sto puta, raspoloženje mi je učas splasnulo. 'Pa već sam ga mijesila kad je majčica bila u bolnici!' – graknula sam i molećivim pogledom potražila majku. Beti je pobjegao smijeh pa se okrenula da ga ne primijetim, a zatim se ozbiljna lica obratila Galji: 'Kad dođe vrijeme već će naučiti. Ne uskrađujmo djeci djetinjstvo!' Poletjela sam majci, podigla je uvis i zateturala u vrtloženju. 'Ti moja najmilija matice!' – klikkala sam. I tako je poduka otpala, a Galju je ponovno preplavilo čekanje. Da ga zatomi prišla je kinderbetu, iščupala Natalki prste iz usta i zatim ju primila u naručje. Nanašala je bebu kao mačka mlade, iz kuhinje u sobu pa uokrug, i napokon zastala pred prozorom što je gledao u vrt. Vrt se namreškao ružičastim prelijevanjem, a takvi su bili i puteljci što su se slijevali u jednu jedincatu stazu po kojoj će doći Zefko. Zaogrnut ružičastim plaštem, vrt se širio i protegnuo na cijeli svijet. Ubrzo zatim, obrnutim putem, svijet se počeo vraćati da bi se skupio u ogromno srce bez granica, što je kucalo, lupalo i nabijalo šibajući u Galjin krvotok sukrvicu čežnje.

Galja me odvušla u primaću sobu, izvadila Zefkovu fotografiju što ju je držala u svilenom rupčiću na prsima i gurnula mi sliku pod nos: 'Pogledaj ti samo taj profil! Gotovo grčki! Tu, s cepinom u ruci' – pokazivala mi je prstom – 'zabija klin u liticu, a ispod njega ponor! Možeš li ti uopće zamisliti ovakvu hrabrost?! Pogledaj ti tu divlju kosu!' – uzdahnula je zatim. 'To nije ljudska kosa. To je griva lava koju ni milovanjem ne možeš raščestljati.'

I tako je ludilo trajalo cijeloga dana, do kasno u noć, kad sam od umora lipsala i skljkala se u krevet. Bila sam uvjerenjena da me Galja začarala odnosno zarazila. Da sam

se i ja zacopala u Zefka jer me čekanje izmoždilo preko svih granica izdržljivosti. Pa tko bi razlikovao ljubav prema Zefku od ljubavi prema torti što se hladila, pokrivena celofanom, navrh majčina ormara? Majčin ormar – zabranjen prisup sa snagom ljubave s prekriženim kostima. Ništa nisam sanjala, ali su mi sljedećeg dana rekli da sam u polusnu svako malo dizala glavu s jasutka i ispitivala: 'Je li već došao? Je li Zefko već došao?' Ali me zato usred noći nedvojbeno probudio krik zaprepaštenja, a iza toga uslijedilo je grohotno smijanje. Do mene je dopirao nepoznati muški glas što se saplitaos očevim smijehom i majčinim smijuljenjem. Rogušila se samo Galja, a potom se i ona pavela za ostalima. Načulila sam uši o čemu zaručnica zbori. 'To je djelo vrazjeg bumbara!' – zakriještala je. 'Taj ne preza ni pred bravama, ni pred lokotima. Uzalud majka upozorava *Kod mog ormara nemate što tražiti*.

Pokrila sam se preko glave. Zar sam ja bila kriva što Zefko nije prije došao? Cijeli dan me mučio, stoga nije čudno da je torta bila očerupana. Prvo sam s nje smazala svaku drugu ukrasnu puslicu. Kako zaručnik nije dolazio puslice su se rijedile, sve dok nije ostala samo jedna, i nju sam zataknila na sredinu torte. Od svega me pak najviše brinula glazura. Na mjestu gdje sam otkinula puslicu ostala je raspucana rupa koju sam naslinjenim prstom pokušala zagladiti. Pritom se glazura tanjila, pogotovo jer je bila bolja od puslica, sve dok se na nekoliko mjesta nije nazreo biskvitni kostur torte. Ipak, ujutro me dočekao pozamašan komad kolača. 'A onu jedincatu puslu' – klopila me Galja po glavi – 'možeš si zataknuti za uho!'

I tako sam upoznala Zefka i ustanovila da Galja nije pretjerivala. Zefko je pobjednik. I on i Galja su ljudi koji znaju što hoće. Oni su trkači na duge pruge s preponama. Prepone su tu ne da te obore već da te izazivanjem volje ojačaju."

87

Upravo sam pomislila kako Lumiru nije palo na pamet da Zefka izazove na hrvački dvoboj (ali ga je zato pobjeđivao u šahu) kad se oglasio Al:

"Kršan momak, taj Zefko! Nema što! Za takve se veli da su odvaljeni od stijene, kao da nisu potomci ljudi nego planinskih vrleti. Gorski vrhovi što nad njima bdiju i stalno ih zovu dođu im kao pra-pra-roditelji. Stoga se gorštaci pokoravaju planinskom masivu koji vlada nad pokrajinom kao vječita, nesvrgnuta dinastija, čiji šiljasti poglavari umjesto kruna nose kape od leda ili oblaka. Planinski ljudi su dragovoljni vazali prirode s kojom žive u daj-dam simbiozi. Kao u nekom obredu, klanjaju se tim kamenim zubljamama, naročito prilikom zalaska Sunca, kad tamne pukotine između litica postanu još dublje, dok se od stijena odbija svjetlost ljubičasto-ružičastih tonova, a planine bukne i plamte sve do ugašenog podnožja. Planinski lanac oprašta se s danom odbljescima

što plešu po goletnim plohama i nestaju u škrapama, dok ledenjaci svojim ogledalcima hvataju ukošenu lepezu boja, pa ju lome i raspršuju diljem gorskog područja. Ukratko, to je svetkovina prirode koja se ljepotom odužuje onima što ju vole. Iz takve gorštačke obitelji, što gaji rodoslov od 16. stoljeća nadalje, potječe Zefko kao najstariji sin.”

Ja sam se pak, za razliku od planinskih, sjetila nizinskih šuma:

“Listopadne, nizinske šume su treperave i razmažene, a igličaste, gorske žilave i otporne. Tek plitki sloj zemlje čini oslonac raširenom korijenju na golemom kamenom trupu. Zimi, kad se sjeverac stušti niz promrzle grane, smreke, ariši i borovi zacvokoću od hladnoće. Ako se dvije smreke među sobom taru i trljaju ne bi li se ugrijale, to je u planinskim šumama iznimka, a u nizinama više-manje pravilo. Bukve se maze, približuju se ukošenim deblima da se isprepletu. Korijenjem odvojena, dva stabla se negdje oko pupka sljube urastajući drvnim tkivom jedno u drugo, i na tim mjestima prave petlje i čvorove, sve dok im zajednički život ne dosadi. Kad se pak zaljube u susjednu bukvu, recimo nekog bukvana, dva stabla bi se razvezala i razišla, ali to više nije moguće. Međutim, gore u planini, gdje se drveće od šibanja vjetra ne može braniti, grane smreka, a naročito borova, vise niz debla kao čvorugavi, reumatični udovi. Za rane što ostaju nakon odlomljenih grana ti planinski borci proizvode vlastiti lijek. Ozljede premazuju smolom i nakon toga nema te povrede koja bi se inficirala.”

Al je zakolutao očima i uzdahnuo:

“Primjećujem da te Zefkova domaja otpuhnula ne u visine nego u bljezgarenje! Polazište je na Kutelu a ne u Alpama! Ukratko, bit gorskog svijeta je racionalnost. Netaknuta priroda ne odbacuje već reciklira, i sklad se održava. Takvi su i gorštaci. Na njihov račun ima viceva bar koliko i o Škotima, i to sasvim nepravedno. Odlike gorštaka su tek štedljivost u govoru i promišljenost u djelovanju. Takav je i Zefko. Škrt na riječima i bogat upornošću. U njegovim tamnim očima nema nikakve sanjarske smetenosti. Dobročudne oči, pune tople trezvenosti, ustvari su čvrste i nepopustljive, i teško uzmiču pred ustupcima. (Kad drugi put dođe na Kutelo posve sigurno će bar u jednoj partiji matirati Lumira).”

“Uoči odlaska zaručничkog para nebo nad Kutelom bilo je obasjano mjesecom i zvijezdama. Zagledala sam se u noćni svod i razmišljala o čarobnosti gorskog svijeta o kojem mi je pripovijedala Galja. Rastreslo me dočaravanje bajkovitog papkara s jednim rogom koji se između surih litica, barem jednom u sto godina, prikaže nekom sretnom namjerniku. Gledala sam i gledala, i pretraživala među zvijezdama. Uostalom, zašto bi se Jednorog skrivao samo u nedostupnim vrletima? Ako postoji, mogao bi se naluknuti i sa druge strane Mjeseca. Kako ga nisam našla, pitala sam Galjinog zaručnika: 'Jesi li ti ikad na nekim neizgaženim stazama ugledao jednorogog srndaća ili kozlića?' Zefko me

blijedo pogledao i ostao bez riječi. Zatim mi je stavio ruku na rame i prozborio: 'O, ti - '. Iza toga uslijedila je razvučena šutnja, da bi naposljetku završio rečenicu: '- bedaček!' Grafopointilistički sažetak izgledao bi otprilike ovako: O, ti.....bedaček!'

Galja i Zefko, sjedinjene dvije ljubavi. Strma i stjenovita, sa polegnutom i ravničarskom. Šutljiva i brbljava. Žito i mlinski kamen. I nije im kasnije bilo uzalud rečeno: *Što Bog sjedini neka čovjek ne rastavi.*"

88

"Kad razmišljam o minulim i sadašnjim prijateljstvima" – šiknula sam na Alarika – "ispada da si najčešće ti u prvom planu."

"He, he, he!" – zatresla se bradica od samodopadna smijeha.

Da se zanesenjak još više ne umisli zatajila sam kako su meni neke bliske osobe ljubomorne na njega. U dosadnom društvu pak izazovem sumnju čim mi misli odlutaju. A misli, zna se, lete Alariku. Uvijek me kopka što će izvući iz svoje brbljave torbe.

"Htjela si reći" – ispravio me – "iz riznice znanja!"

Zinula sam. Koliko god si umišljam da ga poznajem, ovaj stvor me zna osupnuti. Da riznice znanja! I za crni humor previše. Drskost i glupost ruku pod ruku. Nerazdvojni par.

"Dragi moooj," – razvukla sam i podvukla kad sam došla k sebi – "nije ni čudno da si mnogima antipatičan i da osim mene nemaš drugog prijatelja."

"Kad smo već kod prijateljstva" – skrenuo je napuhanac razgovor sa sebe – "ni Lumir ni Filko nisu njime obilovali. Lumir je branio svoj teritorij od svega što je imalo prizvuk muškosti, a Filko je oskudijevao u prijateljstvu jer nije uspijevao pronaći sumišljenika. Kako ćeš prijateljovati s onima što ti ugrožavaju mir - izjedao se Lumir, dok je Filko rezonirao: što će mi prijatelj koji ne razumije o čemu govorim? Otac i sin, zemlja-zrak. Prvi komunicira galamom, a drugi je najrazgovorljiviji sa šutnjom. Doduše, Lumir je volio nekoliko ljeskindolskih seljaka, smatrajući ih više-manje znancima, ali pod uvjetom da zaobilaze Kutelo. Čemu da se bez potrebe motaju po kuhinji i napasaju oči po Beti? Dovoljno je da zamakne u podrum po vino i još brže se vrati, a oni već s njegovom ženom zapodjenu razgovor ne bi li je što duže zadržali u svojoj blizini. Međutim, Filkovi mladenački samogovori, stegnuti šutnjom, ponekad bi toliko nabujali da su morali provaliti pred slušateljstvom. Za vrijeme odmora u srednjoj školi Filko bi istupio ispred razreda u nadi da će između svih đaka pronaći barem jednog koji će shvatiti cilj čovječanstva. Bila je to propovijed kako iz crva postati čovjekom i osloboditi se ropstva. Ali đaci se nisu smatrali crvima pa u tom nagovoru nisu prepoznali ni molbu za prijateljstvom.

I tako je za vrijeme školskih praznika Galja peckala Filka: 'Ako već nemaš nijednog prijatelja pronađi si bar curu!' 'Što ti znaš o životu?' – otfikario bi je svaki put

Filko pa se u večernjim satima počeo spremati za izlazak. Sa 17 godina više nije bio Filko nego Filomen. U internatu se protegnuo u dopadljiva mladića i nije da ga cure nisu pogledavale, tim više što je njegova zrelost bila zamučena sanjarskim pogledom. Prošetao se selom umiven do ispod kože i mokro zečešljane kose, u uštirkanoj košulji i hlačama s pomno izglačanim bugom te ulaštenim cipelama i djevojke su znatiželjno vrtjele glavama. Krajičkom oka zamjećivao je samo ljepotice, i tu i tamo nekoj ponešto dobacio. Ukoliko se cura odazvala hihotanjem ili bi ga oslovila s 'Filko' priči bi odmah došao kraj. S glupačama Filko nije želio imati posla.

Najzad je Filomen pronašao djevojku tankog struka i još tanjih udova što su se savijali meko poput Dragonovih grana. Umjesto razbarušenog smijeha smiješile su se samo njezine plave oči. Stojeći s njom pod mjesecinom uz rub šume Filko je oko Selenkina pojasa svezao svilenu maramu, a njoj se učinilo kao da ju je svezao svilenim rukama. Ukratko, svileni dodir zavrtlao je oboje u lebdeće stanje, kao da je Mjesec poništio zemaljsku silu teže. Preplavljeni uzburkanim zajedništvom, moćnim kao razmjena krvi, jedno od njih bilo je spremno na zakletvu. Ali to nije bio Filomen. Ne samo da se znao obuzdavati i u najkritičnijem času reći STOP, već zato što je imao drugi cilj u koji se nije uklapala trampa - ljubav za slobodu. Na rastanku poljubio je Selenku poljupcem bez obećanja, pa i od tog škrtog poljupca djevojci se zavrtjelo u glavi. Od tada Filka više nije vidjela, pa se prema obrascu ostavljenih cura ispitivala: Što sam krivo učinila? Gdje sam pogriješila? Kako nije našla odgovor zaputila se po savjet u šumu, kod one oronule babetine što je vodila ogranak Škole zavođenja.

'Kud si od svih momaka' – kinjila je učiteljica Selenku – 'morala natrapati baš na ovoga?! Nikako nisi smjela s njim poći na sastanak! Veliš, zanijele su te njegove oči. Kažu da takve oči u koje ne možeš proniknuti imaju 'lovci na snove'. Uglavnom,' -siktala je raščupana savjetodavka - 'tko ima imalo pameti klonit će se tih vjetropera da ne ispadne veća budala nego što jest.' Selenka je šmrcala. Učiteljica zavođenja kimala je glavom i nastavila: 'Kažeš da te nije povrijedio, pa ipak te povrijedio. Veliš da nije ni pokušao da legnete u travu? Je li bar zavukao ruku u tvoja njedra? Ni to! Sve dim i magla, i nemaš se za što uhvatiti, a kamoli za uvredu časti tužiti. Je li te prisilio na poljubac? Nije! Eee, to ti je otrov što ga siju sanjari. Siju otrov, prije svega u svoju dušu, a pritom misle da sade cvijeće. Iako ništa ne obećavaju, ostaje pitanje pada li s njih krivica. Dio krivice može im se otpisati jer u nastojanju da promijene svijet naiđu na toliko prepreka i muka da im na kraju život dođe kao samokažnjavanje.'

Čim je Selenka to čula odmah joj je odlanulo. Ako se kažnjavaju sami onda su računi izravnani. Rukom je otrla suze, čak se i nasmiješila i kazala: 'Upravo sam shvatila da se nisam zaljubila u Filomena nego u njegov poljubac. Pamtit ću samo

taj letimičan spoj usana kao maglovitu prozračnost zaustavljenog svitanja. Od svega ostala je samo polovica Filomenovog poljupca, a drugu je on nepovratno ponio sa sobom.' 'Ako hoćeš,' – ponudila se učiteljica zavodjenja – 'mogu skinuti i tu tvoju polovicu.' 'Ne treba.' – pokrila je rukom Selenka usta. 'Premda okrnjen, nosit ću taj poljubac za uspomenu.'"

89

Alarik je pristigao pokisao i mokrim cipelama smeteno šljapkao po tepihu u pred-soblju. Rastvorila sam kišobran nad kadom i pozvala ga u kuhinju:

"Upadaj, vrući čaj te čeka. S rumom!" – dometnula sam ne bih li razvedrila skise-ljenu facu. "Znaš li ti" – započela sam – "kakav deminutiv je izmislila Beti za čaj? Ne znaš, onda ću ti reći. Do naše četvrte godine čaj je bio čajčić. Uz čajčić smo preboljeli dječje bolesti, a bez čaja nismo smjeli poći ni na školski izlet.

'Da vidimo gdje boli?' – polagala bi nam majka ruke na čelo, na vrat, na prsa i tr-buh. 'Na špinanom šećeru skuhat ćemo fini čajčić' – cvrkutala je ptičica, pogladila nas po znojnom čelu i othitala u kuhinju. I odvratni čaj postao je čajčić čim nas je jednom rukom pridigla, a drugom prinijela šalicu. Dodatno zagrijan toplinom njezinih dlanova, i najgorči čaj pretvorio bi se u donekle ukusan čajčić. Srkali smo ga (bar što se mene tiče) pobožno, držeći pritom svoje ruke povrh majčinih. Zbog svojstva trava, čaj je uglavnom bio učinkovit, ali bolesti je liječio čajčić.

Međutim, čaj koji se morao ponijeti na školski izlet u prirodu bio je napitak zvan nečaj (pjesnik bi rekao – očaj). Iako zaslađen medom, izgubio je na slatkoći i k tomu mi stvarao nepotrebnu težinu u torbi. Povrh svega, nisam znala čega se više stidim: čaja, koji nitko od školaraca nije nosio, ili termosice. Kao svi, na izletu sam se napila vode na izvoru gdje smo se zajapureni naguravali i špricali. 'Pa nema više mjesta u torbi.' – molila sam i kumila majku dok mi je gurala termosicu u torbu. 'Sad ti boca smeta,' – bila je ne-umoljiva – 'ali kad nakon sendviča ožedniš vidjet ćeš kako će ti topli čaj prijati.' Dvapat sam se kući vratila s neotvorenom, ali zato razbijenom termosicom što sam primijetila tek nadomak doma. U praznoj torbi je sitno zveckalo i strugalo, i potom sam sa zaprepa-štenjem ustanovila da su to krhotine u termosici pljusketale zajedno s čajem. Joj, nije ni čudno koliko sam se s torbom nahitavala, ali sam zato čvrsto odlučila da ću se sa sljedećeg izleta vratiti s nerazbijenom termosicom. Za prve dvije, što sam ih sakrila među koprive izvan vrta, kazala sam da sam ih negdje zaboravila, a s trećom, punom čaja, zaustavila sam se kod vrtne ograde. Odšarafila sam čep i izlila čaj od majčine dušice po plotu.

'No,' – rekla je majčica kad je pogledala praznu torbu i bocu – 'nadam se da ti je čaj nakon pohanih bataka i trčanja uz jezero dobro došao. Tko ne bi po toj vrućini ožednio?'

Zagnjurila sam licem u Betine grudi i mahnito ju stezala oko struka. Pokušala mi je nježnom kretnjom maknuti glavu da mi vidi lice, a ja sam licem zaronila još jače, dublje preko njezine pregače i bluze. Još dublje, do njezine kože, i još dalje do njezina srca, gdje sam ju bez riječi molila: Oprosti mi - sa skrivenim licem da ne vidi – oprosti mi, bez riječi da ne shvati – oprosti mi! Uto je nahrupio otac, a za njim Maranta, a u kinderbetu je zagalamila Nataalka. Munjevito sam se otkinula od majke i poletjela pozdraviti oca. Potom se Beti časkom čudila vlažnoj pregači jer se nije mogla sjetiti ni kad, ni gdje se poprskala vodom.”

“Stoga bar Maranta nije imala sličnih problema” – nadovezao se Al, zagrijan rumom. “Ako su djeca na izletu odbila ponuđeni čaj, Čvorak bi ga iskapio do zadnje kapi. K tomu, Maranta sa izleta nikad nije dolazila praznih ruku. Oblutak, prošaran crvenim žilama, za tatu. Mirišljavi češer ili žir s izrezbarenom kapiicom, za mamu. Ručno ispletena sjedalica iz močvarnog pruća, za lutku. Sa izleta, nasmijana od uha do uha. I izletnički smijeh se nastavio kad je Lumir oblutak stavio na noćni ormarić, a Beti spremila žir na stelažu do samovara. Eh, taj Lumirov Čvorak, našopan bajkama, bio je zaljubljen u svijet, jer svijet na Kutelu bio je bajka. Na svakom koraku čudesnost. Kako se stapala s bićima iz bajki, tako je umjela progledati i kroz bića na javi.”

“Ja sam pak dražila sitna stvorenja ne bih li ih prisilila na prisnije druženje. Kuda bježiš? - okrenula bih puža prema sebi i pecnula ga po slinavim rogovima. Odmah ih je usrkao i potom sam čekala da ih ponovno isplazi i da me te okice na kraju ticala pogledaju. Iako sam čačkala po krtičnjacima, zavláčila ruke u duplje u potrazi za ptičjim jajima i šibom mlatila krastače, Čvorak me sveudilj pratio i usput sažalijevao zlostavljena stvorenja. Kod pohoda u šumu smo pak tražile svaka svoje. Maranta u potrazi za patuljcima, a ja za vilenjakom. Dok je ona kod svakog panja obraslog mahovinom i gljivama raskapala po lišću, mene su privlačile povišene grabe preko kojih je padalo korijenje drveća, tanko pri dnu kao nepodrezana brada nekog samotnjaka. Taj bradati slap me mamio kao da je iza njega ulaz u podzemlje. Tamo u šupljini, iza resaste zavjese, šćućureno u mraku, nalukavalo se neko plavooko zjakalo i smijuljenjem izazivalo: *Potraži me! Potraži me!* Skočila sam i razgrnula korijenje, a u rupi – nikoga. 'Ti sasvim sigurno nisi viljenjak!' – frknula sam u rupu. 'Vilenjaci se ne kriju po šupljinama, nego se igraju lovice među drvećem.' I tako, šumski pohod ne bi bio potpun ako ne bismo srele barem daždevnjaka što se nakon tumaranja po suhom lišću gegao prema nekom vlažnom izvoru. Evo ga! Kod presahlog potoka, u hladovini lepezastog lista, na kamenu – salamander! Maranta je poglela potbuške da ga može promatrati s iste razine, a ja sam pošla tražiti grančicu da ga prevrnem na leđa, ali sam se učas predomislila. 'Kako je krasan!' – uskliknule smo u jedan glas. 'Da je malo manji' – uzdahnula sam potom – "bio

bi divan broš. Samo bi ga trebalo na suncu presušiti, da iz njega ishlapi sva tekućina.' Maranta me maznula po gležnju, jer se crni gmaz sa žutim pjegama ukočio, kao da je shvatio prijatnju. Zatim su se Maranta i daždevnjak nepomično gledali u oči, ispreplićući prijateljstvo. Čvorak je gledao daždevnjakovim očima, a daždevnjak Čvorkovima. Kako je nestalo ugroze, salamander je trepnuo vlažnim, a Maranta suhim kapkom. To je bio oproštaj. Mlateći repom, gmaz se okrenuo i odgacao u svoje skrovište."

Vani je i dalje pljuštalo. Kiša i rum su učinili svoje, i stoga nije čudno da je Al pri-drijemao. (Moje priče su za njega uspavanke, a njegove bi za mene trebale biti škrinje pameti.)

"Znaš li ti" – prodrimala sam pospanca – "da smo Maranta i ja ludovale za kišom? Svrbjele su nas pete da pod bilo kakvim izgovorom izađemo na ljetni pljusak. Bosim nogama skakale smo po lokvama što su se skupljale na dvorištu. Nedugo zatim izmijele bi gliste. Ako mi se išta od njih sviđa, to su one male hrpice nažvakane zemlje što stoje uz put, kao nasumce pobacane maline. 'Fuj!' – vrisnula sam kad sam primijetila gujavicu i zabrodila po drugoj bari. 'Fuj i fuj!' – derala sam se i preskakivala ljigava stvorenja, dok je Maranta promatrala moje odskoke. Ako je fuj, onda će fuj i dokrajčiti. Pa je cijelim stopalom skočila na glistu. Jednim krajem gujavica se sfrkala, a na drugi je Čvorak zabio petu, zaokrenuo je i smrskao ljubičasti glistin okovratnik.

Uto se pojavio bivši sluga, tadašnji predsjednik zadruge, stao pred Marantu i upitao: 'A što ti je glista učinila?' Da se tim pitanjem predsjednik obratio Filku ili meni, mi bismo prezrivo frknuli, ali Maranta se pred njim ukipila. Ukopana, časkom je bespomoćno stajala i potom potrčala. Kod kutel-drva sjurila se niz travnjak prema zdencu, a pitanje je trčalo za njom. Tek kad se zaustavila pitanje se izoblikovalo u sram. I tako Maranta i dan-danas, kad primijeti da netko muči životinje, kaže: 'A što ti je glista učinila?'"

90

(Ne treba biti pronicljiv pa da se ustanovi kako smo Alarik i ja ishlapili. Umjesto da iznjedrimo neku svoju misao počeli smo se nabacivati citatima. I tako se papagaj oglasio: *Traženje pripada nestašici*, citirajući ne znam više koga. Žalosno je – pomislila sam – da se još i sad, kad nam smrt cupka za petama, bavimo tim pitanjem. Pa sam procijedila u istom stilu, citatom, i to zato jer: *Rađamo se kao originali, a umiremo kao kopije*. Da mi ne bi ostao dužan, Al je uzvratio citatom na citat: *Svaki svetac ima prošlost, i svaki grješnik ima budućnost*.

"Da, ukoliko ne izgubi nadu." – složila sam se. "Traženje pripada polunadi, a polunada i nestašica lice su i naličje pomanjkanja.

“I tako poludjevica sumnja” – zagledao mi se Al u istrošenu facu – “hoće li se stići za života vratiti na pročišćeni original i otarasiti se lažne kopije.

“Štos je u tome” – promrmljala sam – “da smo nas dvoje duševni odrpanci. Povrh svake boli – zakrpa. Zakrpa na zakrpi. Bar što se mene tiče, ne umijem i ne uspijevam zadržati trajno stanje predanosti i prihvaćanja. Čim me nadvlada strah pola nade mi iscuri. Ergo, fali mi pouzdanja što se temelji na ljubavi. I fali nam sveopće dobrote, premda nam je rečeno: *Ljubav sa strpljivošću podnosi sve što dolazi.*”

“Beti” – nabrao je Al čelo – “što je često zapadala u beznađe, držala se svoje krilatice: *Dobrota se može naučiti.* I potom se ugodno iznenadila kad su njezine riječi, nakon tolikih godina braka, pale na plodno tlo. Jest da Lumir nije mogao protiv svoje uskipljive ćudi i da se ubrzo nakon njezina povratka zbog svake sitnice razgoropadio, vikao i natjeravao djecu da su kao preplašeni zečevi skakala na svaki njegov mig, ali se, bar što se nje tiče, stišao i prestao pratiti svaki njezin korak. Pritisak je popustio i Beti je osjetila olakšanje, kao da se oko nje raspala rešetka u kojoj je bila zatočena. Nevjerojatno što dobrota može učiniti! I kad bi popričala sa znancima ili Virom Lumir nije graknuo i potom ju noćima preslušavao o čemu su pričali, važući pritom svaku riječ iza koje se krila, kao u nekom rebusu, tajna poruka. Štoviše, liježući u bračni krevet, Lumir uopće nije govorio. Grlo mu je presušilo, a grudi se nadimale. Ispružio je ruku prema Beti, tek toliko da se uvjeri da je tu, pokraj njega, i zatim joj okrenuo leđa. Neko vrijeme se prevrtao i potom obležao potrbuške. Ni u tom položaju nije se usudio zaspati jer bi se u snu glasnim govorenjem mogao odati i izlanuti, pa je požalio što je napravio kraval kad mu je Beti predložila da bi se nakon petog djeteta trebale razdvojiti bračne postelje. Jedna soba ionako je zjapila prazna. U susjednoj sobi prazan je divan i tamo bi mogao bar nakratko odahnuti i prepustiti se priviđanjima što bi ga odvela u san. Kao inače, ustajao bi ranom zorom, iz dana u dan, sve ispijenija lica. Nos, rascijepljen velikim nozdrvama, iskočio je iz koščata lica, a bore između obrva rasjekle su mu čelo. Iz duboko usađenih očiju nestalo je prodornosti i u njih se naselila povremena odsutnost. Sive šarenice odsutnost bi osjenčala zagasitim plavetnilom, i u tome je Beti opet prepoznala znak dobrote. Uglavnom, stega je popustila i najzad je svoju ženu počeo uvažavati kao biće, a ne kao svojinu. Čak ju je poslušnuo i prestao iz vrta donositi ružu. Konačno je shvatio da ruža živi na slobodi, a u vazi umire.

Šutljivi i suzdržani Lumir, intrigantna zagonetka i novina, probudio je u Beti ne samo naklonost već i zanimanje. Izravnost njegovih postupaka zakukuljila se u udaljeno rastresenost što je rezultiralo mirom u kući. Ah, kad bi taj mir potrajao! Počela je skupljati njegove dobre osobine i potom, s kuhačom u ruci, osjetila upravo ganuće što nikada nije prigovarao jelu. Pa premda se svejednako trudila oko kuhanja, primijetila je kako Lumirovu dobrotu prati i gubljenje apetita. Da preduhitri pitanja, na brzinu

strpa dio hrane u sebe i potom se povlači i kaže: 'Žurim za poslom.' Zatim se zagubi u halabuci dvorišta.

Kad bi taj mir potražio, zagrlila je Beti prilikom večere muža oko vrata i zagledala se u njegove oči što su poniknule u očiste nekom smetenom tugom. Je li se prevarila, ili je to zaista tuga, toliko strana Lumiru? Dotad je do tančina poznavala cijelu skalu bjesova što su praskali pod visokim naponom, u žarkim bojama i brzo se praznili, skrećući u privremeno zatišje. Bjesovi što su poharali kuću zbog ili uglavnom ... ah, zbog njezinog škrtog tijela koje se često ustezalo, ali zato nikad nije zakazalo njezino biće. I Beti je sinulo da bijes nije ništa drugo doli jedan od oblika tuge. Pa je zagrlila tugu, a Lumir se odazvao tek polaganjem svojih ruku povrh njezinih. Zatim je ustao od stola i izašao u noć.

Ako je bijes tuga, tuga nije bijes. Lumir se naslonio na kutel-drvo, pripalio cigaretu i zagledao se u zvjezdano nebo. Dakle, to je to. Žmirkave zvijezde o kojima fantaziraju sanjari! Nasmijao se sam sebi kad je shvatio. Na nebu se isticala i žarila jedna zvijezda koju zovu vladaricom ljepote i ljubavi. Kao ranoranilac, dobro je poznao Zornicu, ali sada se prikazala kao predatorica što je zaplijenila njegovo srce. Probola ga jednom zrakom i zarila se poput strelice u tkivo, razmrcvarila ga, a on ju unatoč boli nije želio iščupati. Bilo je previše slasti u neizgovorivom izgaranju i punokrvnoj boli što se pretakala u tugu. Tugo moje radosti – uzdahnuo je Lumir, a zatim se tuga, malo po malo, počela razilaziti u ustreptalu poniznost. Despot se dragovoljno srozao na roba, tu, pod kapom nebeskom, u vječnosti i zaustavljenom vremenu, gdje je neprestano bila prisutna Stina, kao cajger na cajgeru, opipljiva i nedodirnutna s neobećavajućim predujmom, kad se u priručnom podrumu pred njim razgolitila do pojasa. Otad je Lumir izgubio razum i obnevidio, premda mu je bijelo poprsje sveudilj lebdjelo pred očima.”

“Na dvorištu” – umiješala sam se u priču – “što su ga zaposjeli zadrugari se pak kao suhi busen nošen vjetrom kotrljao smijeh. Kad sam na vlastite uši čula: *Stari panj se zapalio* pecnulo me kao da sam bosom nogom stala na trn. Od uboda sam ošepavila i othramala na vrt, gdje sam se kolcem bacila na vrh Kalvilke. Tamo ću o svemu porazmisliti. Dotad smo se Filko i ja izrugivali drugima, a sad je došlo vrijeme da se drugi podsmjehuju nama. Kad majka prilikom izlaska stavi sunčane naočale da prikrije upitni pogled, zategnut ukočenim obrvama, laktovima se trkaju združne mljekarice. A kad se *stari panj zapali* otvoreno se rugaju mojemu ocu. Izvadila sam trn i počela uhoditi taj čudesni predmet očeve žudnje. Sprva kradomice, a poslije namještajući slučajne susrete.

Djevojka Stina došla je odnekuda trbuhom za kruhom i radila preko puta, u združnoj štali. Stanovala je u nekoj izbi na rubu sela i na posao dolazila uzbrdo, prečicom, s druge strane glavnog prilaza Kutelu. Nadomak dvorišta, iza zidane ograde,

dočekivala ju je svakog jutra svježje ubrana ruža položena kraj puteljka. Ne zna se do kada je Stina pobirala ruže, ni kad je Lumir smogao snage da joj ružu osobno uruči. Tek smijeh je krenuo kad su se ljepotica i Lumir počeli skrivati u priručnom vinskom podrumu. U međuvremenu, Beti još nije primijetila da se u vrtu nijedan pupoljak nije rascvjetao do kraja. Njezina pozornost bila je prvenstveno usmjerena na kamenjar i ostalo cvijeće, a ruže je prepustila rosen-kavaliru.”

“Ukratko,” – prekinuo me Al – “Lumir je snagom uzdisanja uspio zvijezdu predatoricu prizemljiti. Okružena bjeličastom aureolom netaknute mladosti, Stina je jutrom blistala kao Danica, a u predvečerje sjaj joj je zamutila tamna čežnja sa zemlje, pa je žmigala s neba kao Večernjača. Daleko ili blizu, za Lumira nije bilo razlike. I spuštenih kapaka, pred njim je titrao labuđi vrat pod blagim nagibom, što ga je savijala teška punđa, skupljena na potiljku kao kugla konjske grive. Tamnoplave oči sijevale su nadmoćno i bez koketerije, fini nosić ponad stisnutih, srcolikih usana i zaobljena brada zvučali su kao rima koloraturne melodije. Lice kao pjesma. To je bilo lice Beti kao djevojke, samo u tamnijoj varijanti. Lice i poprsje, ali ne i tijelo. Stina je bila krupnija, u drempavom hodu nije bilo mladenačke prpošnosti, ni u rukama valovitog izvijanja, ali je zato ohola samosvijest poništavala njezinu tromost. S mrenom na očima, Lumir je pak gledao samo u njezino bijelo lice i bijele grudi i ponekad, kad bi Stinu sreo na dvorištu, u čudu se lecnuo i upitao se: Što ti radiš vani kad si sva unutra? U meni. I tako je bauljao u košmaru zatomljene i neiznijete duše, nošen metežom suprotnih osjećaja, od ushita do sreće, od sreće do bezdana, od bezdana do plahovite nade da bi se na kraju taj kovitlac težinom nataložio u grudima, sloj tuge povrh sloja žudnje, kao neki sediment s raspucanim crvenim i plavim žilama, grumen boli koji ga je naposljetku oborio.

Lumir se slomio. Bacio se pred Beti na koljena i zaridao. Beti je znala puno prije nego joj je Micika uvijenim riječima pokušavala natuknuti. Smjesta je prekinula sluškinju, ali zato nije manje boljelo da njezin muž u zrelih, pedesetim godinama, od sebe čini redikula. Čekala je. Dotad se za izvanbračne izlete iskupljivao ugađanjem i sitnim darovima, a sada ju je potkradao ne samo ružama nego, prije svega, čašću. I to potkradanje u početku je smatrala dobrotom. Prisjetila se kako je istim, mukotrpnim strpljenjem čekao nju dok ju je snubio i bilo joj je jasno da za Stinom nije još do kraja posegnuo. Snubio ju je uznositi mladić na konju, a sada pred njom kleči prosjak. U redu. Ljubav, u svakom slučaju, oplemenjuje, ali mahnita zaljubljenost zastranjuje. I to zastranjivanje smatrala je dobrotom. Sad su se pred njom otvorila vrata slobode za kojom je toliko čežnula. Ali, kuda s djecom? Gdje započeti novi život? Stresla se od povrijeđenosti što joj je stegnula grlo. Što Lumir moli na koljenima? Da Stinu prime na

stan? Da se iz vlažnog ćumeza preseli u njihovu gostinsku sobu?! Najzad je grč u grlu popustio, pa je pribranim glasom izgovorila: 'Ako je tako, ja odlazim!'

'Neee!' – razlegnuo se po prvi put nakon mira u kući tako užasan i vapijući urlik da su se u sobi razgrnule zavjese i u vrtu otrprhnule ptice sa grana. 'Neee!' Kapale su suze po Betinim stopalima. 'Ti si majka moje djece i gospodarica Kutela!' Stezao je i ljubio Betine noge i u svojoj smušenosti više nije znao jeca li za jednom te istom osobom u dva lika ili jednim te istim likom u dvije osobe.'"

91

"Ponižena Beti i nepostiđeni Lumir. Ona se stidjela za oboje. Što je stid prema rani koja je još uvijek pekla? Što je stid prema labuđem vratu koji je još uvijek cikcacao po dvorištu? Otpjevani labuđi pjev! To je! Lumir je stisnuo zube i prisjetio se postbračnog ugovora kojim je ženu domamio kući. Što zapravo u ugovoru piše? Postoji li tamo klauzula o posljedicama ako ženu iznevjeri? Ne, takvu klauzulu ne bi potpisao ni u najsumanutijem rastrojstvu! Kako je glasio zadnji član ugovora? Mužnja krava. Tako je. Rješavanje u hodu. Beti, mila Beti sama je navukla kravarsku odoru kad su Mica i Micika bile zaokupljene drugim poslom. Dobrovoljna mužnja, odlazak u kino dvaput tjedno, preostaje još samo portretiranje kod Vira.

Vir se ionako motao po dvorištu pod raznim izlikama. 'Došao sam u zadrugu po sir,' – rekao je Lumiru i dometnuo - 'premda od Betinog *liptauera* nema boljeg.' Bacio je pogled na kuhinjski prozor što je gledao na dvorište i spazio Beti. 'Dođite gore.' – pozvala je braću. A Lumir je odgovorio: 'Zar ne vidiš da se Viru žuri!' Vir je uhvatio Betin pogled, a Lumir Virov. To ti je taj izvitopereni, umjetnički pogled! Čim zablista, već te razodijene. U trenu te skine do gole kože i potom od modela traži da se stvarno razgoliti. Pa da, do srži se ne može preko odjeće, gložio se Lumir i uto mu se prikazala Stinina živa bista. Da se usudio svojim velikim dlanovima milovati njezinu put i on bi stvorio umjetničko djelo. Od samih dodira napravio bi njezin obris kao jedinstveni kalup u koji bi utisnuo njezinu mladost i oteo je prolaznosti. Pa ipak, plesao je jedno ljeto i samo očima klesao suvenir za sjećanje. Odbacio je privid i obratio se Viru: 'Sada se napokon možemo dogovoriti kad ćeš početi portretirati Beti. Imaš li vremena?' 'Za Beti – uvijek.' – spremno je pristao Vir."

"Otac je izvukao džepni sat" – produžila sam priču – "i kazao: 'Sad je pet popodne. U pola sedam da ste natrag! Pola sata, u vrh glave, za tamo i natrag, pa taman cupkale puževim korakom, i jedan sat poziranja!' Uoči odlaska tutnuo mi je skrivečki novčanicu za bombone. Nije ni sumnjao da ću potkupninu pravilno shvatiti. Popratio ju je tek strogim pogledom – Ne puštaj majku iz vida, pogotovo u ateljeru! Prije toga promatrala

sam majku dok se spremala za izlazak. Iz trokrilnog ormara izvadila je nošeni i nikad ponošeni bijeli kostim, sašiven od plahti. Izglačan i besprijekorno čist, s ponovno pričvršćenim gumbima i prešiven sitnim šavovima na mjestu gdje se rasporio, legao je po njezinom tijelu kao saliven. K tomu, bluza od cvjetnog uzorka od svilenog krepa, skrojena od predratne haljine, s predratnim prstenjem i narukvicom i poslijeratnim sandalama. Usne je naglasila neupadljivim ružem i iza uha štrcnula kapljicu parfema. 'Za tebe, majčice, vele' – oblijetala sam oko nje – 'da si uvijek elegantna.' 'Ah,' – smijuljila se – 'stvar je u tome da ono što imaš znaš nositi, pa makar bila starudija. Pritom su ne manje važni hod i držanje.' – ispravila mi je kičmu i podigla glavu. (U razredu sam bila najviša cura pa sam se grbljenjem željela poravnati s drugima.)

Čim je Beti zakoračila na dvorište zadružna čeljad oplazila ju je ljubopitljivim zurenjem. Zabrzala je odmjerenim korakom, a pogledi, zajedno s Lumirovim, šetali su po njezinim ramenima, sve dok nismo stigle do drvoreda gdje je majka usporila. 'U pola sedam!' – viknuo je za nama Lumir.

Uhvatila sam majku za ruku. 'Idemo li alejom ili prećicom, mimo mlake?' Vratila mi je stisak, a ja sam se potom zatrčala travnjakom na kojem su, između kravljih balega, rasli samonikli šampinjoni. Kod mlake sam skočila na staro, srušeno stablo koje je u lokvu oborilo nevrijeme. Nogom pred nogu napredovala sam po natrulom deblu prema krošnji. Lišće je odavno istrulilo, a sve tanje grane, sluzave od žabljih jaja, izmicale su mi ispod nogu i sve dublje uranjale u vodu. Bosim stopalima uhvatila sam se za batrljak grane na sredini bare i raširenih ruku hvatala ravnotežu. Ovako balansirajući, čekala sam da me majka vidi. Kad se približila podigla sam jednu nogu, pa neka vidi da sam jednonoga čaplja. Čaplja je ptica, ptica je nebo, nebo su nebesa. Još sam, tu i tamo, pomislila zašto s neba, makar greškom nešto ne padne? Dok smo još bili mali, da pretekne naš strah od oluje, Beti je znala reći: 'Ne trebate se bojati ni grmljavine ni munja. To samo gore pospremaju.' Ako pospremaju, pomislila sam, sigurno gore ima i nespretnih anđela što bi mogli neku dragocjenosti ispustiti iz ruku. I potom ću to nezemaljsko pokloniti majci. Uto me žacnulo sjećanje na neslavni događaj sa smaragdnom prstenom. Ne, otamo neće ništa pasti. Nastavila sam trčkarati čas ispred nje, čas iza nje, sveudilj krileći rukama. Došlo je vrijeme da joj pričam o svojim letačkim snovima. Sad se neće moći izgovarati da za slušanje nema vremena. 'Znaš da sam noćas u snu letjela?' – započela sam bez uvoda. 'Da, da,' – oglasila se majčica i dometnula – 'sva djeca lete u snovima.' 'Neki ljudi su me progonili.' – nastavila sam, ali me majčica smjesta prekinula. 'Snovi su snovi, java je java!' Da su me progonili zato što sam im se rugala ionako nisam kanila priznati. Htjela sam joj ispričati da čim su me progonitelji dostigli, ja sam se vinula u zrak i pristala na obližnjem brežuljku. S

brežuljka na brežuljak, polijetala i slijetala, i gore, u visinama, se smijala. Eto, učinak noćnih snova – nula, pa sam pokušala s dnevnicama. 'A kako bi bilo' – kazala sam koračajući uz nju – 'kad bismo nas dvije pobjegle od kuće?' Beti se odsutno smijuljila i uzvratila: 'Da, da.' 'Stvarno, majčice?!' – oduševila sam se. 'Misliš li ozbiljno?' – zagrlila sam je oko struka. 'Ti bi sa mnom pobjegla?' 'Moolim?' – začudila se Beti. 'Ah, pa ti me uopće ne slušaš!' – povisila sam ton. 'Oprosti, dijete, oprosti. Upravo sam se nešto zamislila. Obecavam da ću te drugi put pomno slušati. Nego, što si rekla? Pobjeći? Kuda pobjeći? Kamo pobjeći? Kako bih vas mogla ostaviti?'

Uto smo stigle do stričeve kuće. Majka je produžila desno, prema ateljeru gdje ju je čekao Vir. Radit će plaketu, glavu u profilu. Spustit će joj obrve što neprirodno boraju njezino čelo. Sve ostalo prolazi. Tanki nos i visoko podignute jagodične kosti. Usko lice pravilnih proporcija zaokružiti će bujna kosa. To je to. Ali misli su mu se plele oko Betina smiješka. Još uvijek pune, savršeno oblikovane usne razdvajala je valovita linija što se kod uglova jedva vidljivim lukom sukala naviše. To je bio izazov. Uхватiti draž tog smiješka praiskonske ženstvenosti. Smiješka koji obećava i ne obećava, koji se brani i izaziva, vabi i odbacuje, koji se pokorava i vlada, pokazuje i skriva, bar kad je Lumir prisutan.

Ja sam se pak ispred kuće zaigrala sa sestričnom Vericom. Kao i ja, imala je kućicu na kestenu, ali mnogo prostraniju. Čim se popela njezin bi pas Paco počeo divlje lajati i grebati po stablu. Od grebanja drvo je pri dnu bilo posve oguljeno i ogoljeno. Uz to je veličinom služio kao naslon klupi koja je stajala uz stol pod hladovinom divovskog kestena. Dok je Beti pozirala, sestrična mi je dozvolila da se uspentram do nje i ispričala mi pasju baladu. Zaboravila sam na nadziranje u ateljeru i načulila uši.

Mješanac Paco izgledom mi se uopće nije sviđao, ali je pokazao da ljubav ne čini samo čuda, već da i mrtve vraća u život. Kad je Verica krenula vlakom na put psa su zatvorili u kuću. Pokunjeno se pritajilo da se ne bi odao lajanjem i vrebao trenutak kad će se odškrinuti vrata. Zatim je otprašio brzinom geparda, oglušio se na strinina dozi- vanja, i baš kad je vlak krenuo našao se na željezničkoj postaji. Verica, nešto starija od mene, gledala je kao sva djeca kroz prozor i, na svoj užas, spazila svog kućnog ljubimca. Vlak se zahuktao, a Paco za njim. 'Vrati se! Vrati se kući!' – urlala je sestrična, a Paco zapeo iz petnih žila. 'Vrati se!' – kapale su suze kroz prozor jurećeg putničkog vlaka. Paco se pak probijao čas uz cestu, čas kroz drač uz prugu, sve dok nije smalaksao i pao. 'Paco!' – krikнула je Verica i sišla na prvoj postaji. Trčala je natrag kroz šilje i žbunje, čas uz prugu, čas uz cestu, i najzad se bacila na Pacu. 'Paco moj! Paco moj!' Ali Paco se nije micao, pogođen srčanim udarom. Mlitav i još uvijek topao, mrtav i beživotan, sklupčan u njezinom naručju, odjednom je otvorio očni kapak, upravo kad je na njega kanula Veričina suza."

92

Dok sam kuhala kavu Alarik je šmugnuo u sobu. Koliko god bio moj intimus, ne vidim rado da šnjofa po mojoj biblioteci. 'Što kažeš?!' – dreknula sam iz kuhinje kad mi se učinilo da mumlja naslov neke knjige. Ostavila sam džezvu i pošla u sobu da vidim čime se zabavlja. 'Nema ga!' Ponovio je ono što u kuhinji nisam čula. 'Na plaketi nema Betinog smiješka!' – neopozivo je zaključio. 'Naravno da ga nema' – promrmljala sam – 'jer ga je prije izlivanja u broncu Vir morao odstraniti. U nagodbi s ocem Vir je Betin smiješak prokockao, a Lumir zaigrao!' Al me blijedo pogledao kao da nema pojma o čemu govorim.

"E, pa da!" – naglo se prisjetio i počeo vesti: "Lumiru se već nakon tjedan dana učinilo da portretiranje predugo traje i tako se uz prekide razvuklo na godinu dana. Smatrao je da bi Vir, koliko se zurenjem napasao po Betinom licu, portret mogao završiti u jednom danu, i k tomu još žmirečki. Nije poznao samo svaku njezinu vlas, nego i svaku kost i hrskavicu, svaku boru, opuštenost i zategnutost mišića. Ali, ne! Umjetnik pred sobom mora imati živi model ako hoće uhvatiti istinu, objašnjavao je Vir bratu. 'Međutim, ti to ne razumiješ!' I Lumir je zaškrgutao. Djelomično zbog omalovažavanja, a još više jer se obećanjem u ugovoru u nevolju sam uvalio. I sad – što je tu je! Ako Beti nije odlazila na poziranje, Viru je nehotice davao povoda da dolazi na Kutelo zanovijetati. 'Hoćeš li da završim tu glavu ili ne?!' Stavljen pred gotov čin, Lumir je vagao pred kojom mogućnošću će se manje izjedati. Ili da se Vir vrzma po Kutelu kad je odsutan, ili da Beti odlazi k njemu gdje ju na svom terenu raznim pričicama iz Praga i Pariza može smotati, puneći joj glavu i uši utopijskim fantazijama? Što se pak pratnje tiče, u Marantu je svakako imao više povjerenja nego u tebe. Čvorak je bio poslušan, a ti..."

"... A ja!? Naravno da mi je bilo dosadno čučati u ateljeru. Pozdravila sam strica i potom se skrasila na Veričinom kestenu. Tamo mi je bilo stražarsko mjesto. Imala sam pregled na cestu i svako malo razgrtala bih grane i motrila ne približava li se tatica. Sa ceste bi skrenuo, ne prema kući nego bi se šuljao zaobilaznim puteljkom prema mjestu nevjere. Čim sam ga ugledala stuštila sam se niz stablo kao odron tutnjave, odnosno tutnjava prouzročena odronom zemlje. Na kratke pruge trčala sam brzo. Ali tada sam zapela brzinom uragana i svaki put stigla u ateljer prije oca i šćućurila se u kutu. Potom su se vrata bešumno otvorila kao da je šarke podmazala natprirodna sila, vođena snagom što s ljudskim rukama nema veze. U okviru se, u svoj svojoj tjelesnosti, prikazao duh u liku Lumira. Vir je ustuknuo, Beti se lecnula, smiješak s njezinog lica je nestao."

"O.K." – prekinuo me Al. "Naposljedku je portret bio gotov. Preostao je još samo tehnički dio posla. Lumir se zagledao u crte i proučavao obrise minuciozno izrađenog

plitkog reljefa i zastao kod usana. 'To nije Beti!' – suknula je konstatacija kao vruća para. Oparen koketnim smiješkom, u hipu je uzavreo do vrelišta. Uto se sjetio davno razbijenog Betinog poprjsa, pa se svladao i obratio Viru: 'I to je tvoje tobožnje traganje za istinom?! Dodavanje ukrasa kojih nema! Odstupanje od stvarnosti, kako ti kažeš, u ime nekakvih umjetničkih sloboda! Ali, ja, seljak, to ne razumijem! Beti je ozbiljna žena a ne neka' Riječ mu je zapela u grlu. Zar će pred supranikom izustiti – 'namiguša'? Ili se namiguša pred Virom tako osmjehivala? Čak se prestala zagovarati da njegova ljubomora nema osnove. Dok se pravdala, bar ga je nakratko razuvjerala. A sada u bračnom krevetu šuti. Ili kaže: 'Umorila sam se.' Odjednom je shvatio da mu je brat tim, za njega nepostojećim smiješkom, ženu oteo. Stisnuo je pesnicu u džepu i neopozivo odlučio da Beti pošto-poto mora vratiti. Takvu kakva jest.

Ushodao se po ateljeru, a Vir je likovao. Zatim je stao pred brata i kazao: 'Prije nego odliješ plaketu u broncu skini taj smiješak s Betinih usta. Da sliči sebi.' 'Ne dolazi u obzir,' – poskočio je Vir i dometnuo – 'uzmi ili ostavi!'

Lumir je mozgao na koji način brata smekšati. Pripovijetke o seoskim usidjelicama koje je Vir gutao kao kolače s maslacem teško da će u ovom slučaju proći. I onda se sjetio njegove druge strasti, a to je bio šah. I tako je skovao plan i pred Vira izašao s nagodbom koja je glasila: 'Ako me pet puta zaredom matiraš, neka usta ostanu kakva jesu. Ukoliko pak pet puta zaredom pobijedim ja, smješak s portreta ćeš maknuti.' Stisak ruku. Dogovoreno!

I tako je zakazanog dana, odnosno noći započeo maraton na šezdeset i četiri crno-bijela polja. Još nije pijetao zakukurijekao kad je Lumir peti put zaredom uskliknuo: 'Mat!' I tek potom mu je odlanulo. Višesatna koncentracija u kojoj je predviđao barem tri poteza unaprijed, uronjena u grobnu tišinu, napokon je splasnula. Sad može i revanš koji je predložio Vir. Prestala je važiti šutnja i pravilo – *taknuto-maknuto*. Sad mu poneku partiju može i velikodušno prepustiti, pa neka se i Vir osladi pobjedom. Ali i u neobaveznoj igri Lumirove figure nisu se obazirale na njegove dobre namjere, kao da su mislile vlastitom glavom i nadalje mu donosile pobjede. Od zadovoljstva podrhtavala mu je brada prigušenim smijehom. Bacio je pogled na ojađenog Vira i okrenuo ploču s postavljenim figurama. 'Dakle, revanš koji ne mijenja stanje stvari. Izvoli!'

Vir je otvorio igru bijelim pješakom. Pa su ponovno navalili vojskama jedan na drugoga, Vir lauferima i kraljicom, a Lumir pješadijom i konjicom. Svoju kraljicu odmah na početku zaštitio je rokadom, a marširajućim pješacima sprječavao prodor s druge strane. Uz to je neviđeno gipkim konjima, kao da su se upravo nazobali zobi, skakao po nebranjnim kvadratima, napadajući isturenu Virovu kraljicu. 'Šeeh!' – uzdahnuo je Lumir i progutao smijeh. Uzmicanjem Virova je dama gubila na dostojanstvu, dok je Lumirova

kraljica bila zazidana između dvije kule. 'Ti ne držiš ni do kraljice,' – cerekao se Lumir – 'a kamoli do pješaka, odnosno pijuna koji je u rangu kmeta. A upravo na kmetskim žuljevima počiva cijeli svijet!' 'Umukni!' – dreknuo je Vir, ali Lumir je peckao dalje: 'Kad bi malo više cijenio svoju damu i ne bi se s njom istrčavao mogao bi i pobijediti. Eh, a sad, evo ti još jedan mali *šehić!* 'Zaveži!' – urliknuo je Vir. 'Moć je u pješadiji,' – nastavio je mljeti Lumir – 'stoga se ja ne razbacujem pijunima kao ti, već se borim za svakog kmeta, braneći ga u nuždi i kraljicom. Ako damu previdom i izgubiš, druga u kmetskoj odori korača dalje, sve dok se na kraju puta ne okruni. I tako najmanji postaje najveći.' 'Zar mogu uz tvoje verglanje igrati?!' – prasnuo je Vir i jednim zamahom ruke pomeo figure sa ploče. 'Ispočetka!' 'Može.' Ukratko, naganjanje po šahovskoj ploči trajalo je do zore. Vir je dobio zadnju partiju, ali to nije mijenjalo nagodbu. Umjesto na spavanje umjetnik se zaputio u ateljer, a Lumir kući. Srce mu je igralo, gore-dolje, kao da su ga pijuni ispraćali plesnim ritmom stepa. Usput je pjevao i pjevušio, a mogao bi i podvrisnuti kao da se podnapio. Međutim, Lumir nije bio pijanac. Pijana je bila samo pobjeda.

Prvo što je Beti ugledala kad se probudila bilo je širom nasmijano Lumirovo lice. Na njegovu razdraganost uzvratila je smiješkom, onim koji je Vir netom skinuo s portreta. Zatim je Lumiru sinulo da su oboje, on i njegov brat, spiskali taj osmijeh, svaki na svoj način.

Upalio je radio. Oglasila se Leoncavallova *Mattinata* i poželjela im dobro jutro."

93

Kiša je prestala pa smo se Al i ja uputili prema nasipu gdje su se još mogle pronaći oaze netaknute prirode. Skinula sam klompe i bosim nogama gacala po vlažnoj travi. Tabane mi je uhvatila zemlja, naša hraniteljica, i učvrstala me svježim krvotokom što mi je prostrujao tijelom. Htjela sam potrčati, ali me zaustavio puž. Držeći ga za kućicu zapjevušila sam njemu dobro poznatu ariju: *Puž, muž, vadi roge van da ti kuću ne prodam.* I slinavac se počeo odmotavati da bi me na kraju pogledao isplaženim rogovima. Suspregnula sam poriv da ga cmoknem u okice jer se uto oglasio Al:

"Ono što volimo, to i ubijamo, zar ne?"

Eh, taj moj pajdaš zna pogoditi trenutak da me osramoti, odnosno iznese moje grijeha na vidjelo.

Kako je rekao, tako mi je pred očima uskrasnio limeni kutelski pladanj na kojem su u živim bojama bili naslikani puževi, servirani u kućicama i posuti peršinom, s pozadinom vinske boce i dvije čaše.

"Taj pladanj bio je jedna od onih beskorisnih stvari što traže svoju svrhu. Na njemu se nije moglo posluživati jer bi se svatko trgnuo od prikazanog prizora. Ali pladanj za to

nije mario. Kao da je zadobio metalnu tvrdoglavost, odnosno plehnatu dušu, pa je tražio stalno mjesto u kući da bi sudjelovao služenjem. Beti ga je ostavila čak na dvorištu, ali ga ni otamo nitko nije uzeo. Čudno, pomislila je, sve što ostaviš na dvorištu možeš prekrižiti. U hipu dobije noge jer na dvorištu vlada pravilo: što je tvoje, to je i moje. Međutim, neoštećen i gotovo nov, poslužavnik je ostao. I tako se pladanj s oslikanim puževima, za koji nitko nije znao odakle se stvorio, motao i potrkavao po kući. Umjesto da se zametne, pladanj se pokazivao. Kad ga je Beti tutnula iza starog ormara u špajzi izvukao bi ga otac i natrusio po njemu sitno iskosana kuhana jaja pomiješana sa stolisnikom i stavio ga pred tek izlegle piliće što ih je donio pokazati u kuhinju. Ponekad je majka u kuhinji pladanj stavila na pod, kao podmetač psećim zdjelicama za vodu i hranu. Drugom zgodom poslužavnik bi poslužio kao podloga za ljuštenje krumpira. I potom bi zajedno s korama završio na vrtnom kompostu. Tamo bi ga s vremenom zasipali otpaci i prerastao drač, ali tako da je jednim vrhom virio iz komposta. Vraćajući se procvalim travnjakom kući, Lumir bi usput nabrao ljekovito bilje. U zavjetrini vrta ogledavao se gdje rukovet kičice i arnike odložiti. Na kompostu je spazio vrh pladnja što se pokazivao grlom naslikane boce. Obrisao je poslužavnik travom i po njemu naslagao biljke. Ljekovite trave ubrzo su se osušile i postale nasjeckani čajevi. Ali, što pladanj traži u štali, zabezeknuo se jednog dana Lumir. Pa ga je stavio pod mišku i odnio u kuću. Uglavnom, mrtvi predmet ponašao se kao živ i htio pošto-poto sudjelovati kao član domaćinstva. Kako god ga pobacivali, izronio bi iz nekog mjesta gdje smo ga najmanje očekivali. Pa kad je već bio tako nametljiv, jednom sam ga pobliže promotrila. I odmah mi je sinula ideja. Zašto se i mi, ukućani, ne bismo omastili puževima? Tim više što znalci vele da su delikatesa. Odrzala sam majci s pitanjem ima li u bakinoj Kuharici recept za spravljanje puževa. Beti se stresla grimasom gađenja i kazala: 'Sve što znam je to da u bakinoj kuharici nema recepta za nojevo Uskrsno jaje.' I tako sam se morala osloniti na sebe, budući da ni kućne pomoćnice nisu imale pojma kako se pripremaju puževi.

Kad sam priopćila Maranti što smjeram bespogovorno me odbila. 'Neću sudjelovati u pokolju puževa!' – otresla se i otišla vježbati violinu. Nakon prve kiše okupila sam dječurliju sa dvorišta i kazala: 'Idemo u lov na puževe! Kod mlake naložit ćemo vatru i pripremiti si užinu.' 'Fuuuj!' – dreknuli su klinci u jedan glas. 'A što vi, bedaci, znate o francuskoj kuhinji?!' – frknula sam i pošla s prošupljenim loncem iza zadružne štale gdje su među koprivama gmizali puževi, a neki su se popeli i na bazgu. Kao kolovođu, klinci su me pratili i lonac se učas napunio. Za svaki slučaj krenula sam s ulovom majci, u nadi da će se predomisliti. Dotad su se puževi zavukli u kućice i začepili se mjehuravom slinom. 'Molim te,' – užasnula se Beti – 'smjesta ih vrati gdje si ih našla!' Istresla sam ih u koprive, ali me zato tusti *escargoti* nisu prestajali proganjati.

Prvom zgodom kad su djeca poslije kiše kod lokve naložila vatru i u žeravici pekla krumpire, nabrala sam puževe i bacila ih u kipuću vodu. Zacvrčali su, savijali se i grčili i najzad nestali u kućicama. 'I što sad?' – obratila sam se klinčadiji. 'Kako ćemo ih iščačkati?' 'Fuuuj, kako zaudaraju!' – zagalamili su uglas. 'Jasno da zaudaraju' – rogušila sam se – 'kad su se kuhali zajedno sa crijevima.'

Napokon sam doskočila jadu. Pri sljedećem pokušaju ponijela sam uz lonac i nož. Zarezala sam svakog puzajućeg puža tik uz kućicu. Kako nož nije bio oštar puževi su se uvlačili nadpuževskom brzinom i tako mi je uspjelo otpiliti tek dio repa. Komidići su bili od čistog mesa, samo što ih nitko nije znao pripremiti ni na francuski, ni na kutelski način."

Zaškiljila sam na Alarika.

"Valjda ne očekuješ" – procijedio je – "da ću ovu okrutnost komentirati!"

"Ne očekujem!"

Ima li za masakr oprosta? Možda. U ovoj ispovijedi.

94

"Osim maturalne svjedodžbe – ničega! Ni komad garderobe, ni rezervne cipele, ni oprostajno pismo. Jedini Lumirov sin i nasljednik imanja jednostavno se izbrisao s Kutela. Za tebe, oče, više ne postojim! Lumir je ponovno uzeo svjedodžbu u ruke. Samo u tom papiru bio je sin. Ime i prezime, mjesto i datum rođenja. Pogledom je preletio odlične ocjene i premetao ispravu po rukama kao da je preko prsnih otisaka želio napipati Filomenovo bilo. Međutim, papir je kao opunomoćeni glasnik poručivao: Ono što si od mene tražio to sam i izvršio! Meni svjedodžba završene Srednje poljoprivredne škole ne treba! Njome se samo odužujem za četverogodišnje uzdržavanje. Nigdje – zbogom! Ni u primisli, ni u stvarnosti.

Filomen nije trpio opraštanja. Opraštanje za sobom vuče repove, a rastanak mora biti pravilnog oblika, kao neki geometrijski lik bez sadržaja, omeđen nepropusnim i konačnim linijama. Spljošteni okomiti romb kao uskličnik, s ili bez točke. Kao - amen. Kao – gotovo! Sentimentalno slinjenje uskomešanih emocija ne bi, doduše, promijenilo njegovu odluku, ali bi na kraju sve te naputke i savjete, zagrljaje i tapšanja ponio sa sobom, ne kao popudbinu nego kao prtljagu koja bi mu grbila leđa suvišnim i nepotrebnim balastom. Stoga vezu valja presjeći u korijenu, raskinuti je jednim nemilosrdnim zamahom. Čisti, nerazmrcvareni rez! Jest da zaboli, ali kasnije oslobađa. I tako je Filomen krenuo u svijet, slobodan i goloruk, bez prošlosti, pa čak i bez imena. Sa sobom je nosio samo nepokolebljivu odluku, sazidanu od uvreda. Slagao je uvrede kao povrede, ranu na ozljedu i pretvorio ih u hram patnje. Klimava utvrda, isprva kao utočište, bila je potom ishodište za bijeg, da bi s vremenom postala labirint iz kojeg

nije znao izaći. Ili nije htio sam sebi priznati da raskidom sa svima veza ne labavi, nego se nametljivim uspomenu učvršćuje. 'Moraš znati tko si i odakle si.' – izjavio je u poodmaklim godinama. 'U tuđini moraš znati kamo pripadaš.'

“Vjerojatno se čaša prelila” – nastavio je Alarik – “kad mu je Lumir uperio puščanu cijev u čelo.”

“O čemu pričaš?!” – zgrozila sam se.

Al mi je dugo piljio u oči i naposljetku kazao:

“E pa ti se prisjeti što ti je ispriповijedao Filomen kad je poslije 17 godina došao iz Kanade Galji u posjet.”

“U redu. I tada sam mu rekla: 'Ne vjerujem ti! Ne vjerujem!', na što je brat odmahnuo rukom i izustio: 'Tvoja stvar!'”

“Prema Filomenovu kazivanju,” – nije popuštao moj subesjednik kao da je htio osvježiti moje pamćenje – “to se dogodilo uoči Filkova odlaska u internat. Lumir je svojeg petnaestogodišnjeg sina poveo u lov. U tu svrhu posudio je od Vira naslijeđenu djedovu lovačku pušku. 'U čast tvojeg odlaska u svijet' – lupio je Filka po ramenu – 'Beti će nam spremi fazana ili zeca na divlje. Pa što ulovimo, bit će.' I potom su šutke stupali prema Savi gdje je Lumir posjedovao veliku oranicu, odijeljenu od posjeda. Kako je njiva bila izvan ruke Lumir ju je iznajmljivao u zamjenu za sezonske radove. Smještena u zavoju rijeke i daleko od naselja, spajala se u ograničeno lovno područje. Iz šipražja zoru su navješćivali slavuji, a čim se posve razdanilo biglisanje je nadomjestilo kričanje fazana. Tu i tamo iz skrovišta bi otprašio pokoji divlji zec i odmicao krivudavim skokovima, kormilareći bijelom pjegom na repu.

'Tiššše!' – zasiktao je Lumir kad je pod Filkovim nogama zapucketala suha grančica. Filko je stisnuo zube. Siktaj se stušio niz nakostriješenu kralježnicu i kod peta se zabio u zemlju. Fenomen – gromobran. Ali zato nervoza nije jenjavala. Uto je začuo zapovijed ispod glasa: 'Tiho se šuljaj ispred mene! Ako je fazan, vikni - *Leti!* Ako je zec ti gukni – *Trči!* Filku se grčio želudac. Djed je bar lovio kao gospodin, u pratnji lovačkih pasa. A za ovoga ovdje ja sam samo pas! Gonič i aporter u jednom! Nastavio je oprezno razgrtati gustiš kad se jedna šiba izmakla i naglo odskočila, oplazivši Filka po licu.

Filko je bio preteča *kulera*. Biti i ostati pod svaku cijenu *cool*, pa makar se radilo i o najpodlijem izazovu, za njega je bio imperativ. Izgled mrtav-hladan, a ostalo se nikoga ne tiče. I kad ga je šiba ošinula površina je ostala *cool*, ali je zato ciljana Lumirova pozornost što je bez prestanka rešetala njegova leđa, kao dahtanje za vratom, izazivala mučninu, nervoznu ustreptalost i odvratnost, strah da ne pogriješi i u tom najglupljem zadatku u ulozi psa. Prst s visina je opominjao, ali ga Filko nije ni čuo, ni vidio. Previdio je stršeći korijen ispred sebe, spotaknuo se i pao. Iz žbunja su

kričanjem i lepetom otrprnule ptice. Nervoza u želucu zapriječila je razmišljanje. Što treba viknuti? *Leti* ili *Trči*? *Trči* ili *Leti*? Ili je prekasno? Nije prekasno? 'Trči!' – izlenuo je u djeliću sekunde kad se posljednji fazan vinuo u zrak. Na *Trči* Lumir je pušku usmjerio ka zemlji, a zatim ju munjevito podigao uvis, naciljao, opalio i promašio. 'Glupane!' – urliknuo je. Glupaneee – razleglo se ravnicom. Zatim je puščanu cijev uperio među Filkove oči.

Iako je Filko poznao sva tri očeva bijesa i uvijek im se iznova vraćao raščlanjivanjem, sada, s uperenom cijevi, ponestalo je za to vremena jer je čekao smrt.

(Prema Filkovoju analizi, prvi Lumirov bijes bio je plod urođene razdražljivosti. Prasnuo bi iznebuha na sve što je pružalo otpor. To je mogla biti grana što ga je očevala, zaglavljena ladica ili pogrešan ključ u bravi. Suknuo bi kao gejzir u čije grotlo je upao komadić sapuna. Budući da nije stizao do mozga, prvi bijes bio je refleksni bijes. Taj bijes je Beti s vremenom prihvatila. Ako se netko nikako ne može svladati, ispada da je bijes neotuđivi dio njegove prirode. I najzad ispadne kao spontani bijes. Drugi bijes, ne manje goropadan od prvoga, ipak je stizao do mozga. Potpirivan gubitkom kontrole nad drugima, ponekad bi se udvostručio. Ali nikada zato što je gubio nadzor nad sobom. Treći bijes, smatrao je Filko, koji nije bio svojstven Lumiru, bio je ugladeni bijes. Daleko od naprasitosti, služio je tek da protivniku podmetne zamku. Tim trećim bijesom je postigao da je Vir maknuo smiješak s majčina portreta.)

Stojeći nekoliko metara od oca, Filko se skamenio. Otupljena lica i obamrla tijela zurio je u očevo zurenje preko nišana i čekao da povuče okidač. Čekao je da presudi sam sebi, na način da ubije njega. Ako opali, *cool* stavom će ga dokrajčiti. Ako ga ubije, za sve uvrede i poniženja će se osvetiti.

Grč na Lumirovu licu je popustio. Spustio je cijev i tek potom primijetio da se nad kutelskom ravnicom, sve do magličastih brežuljaka u daljini, rasprostrla stravična tišina. Tišina koju je zatim proparao neartikulirani krik. Ima li razlike ako nije okrvavio ruke, ali je zato okrvavio srce? I što je od svega ostalo? Krvava spona između oca i sina. Tajna koju su njih dvoje zapečatili mržnjom.

"Ne i ne!" – morala sam se umiješati u Alovo pripovijedanje. "Ni Lumir ni Filko nisu bili mrzitelji. Prihvaćam tek trenutak mržnje, prekovan u željeznu oštricu netrpeljivosti, ali nipošto mržnju kao trajno stanje. Nemržnja se kod Lumira pretvarala u jad, a kod Filka u gorčinu. S vremenom se jad produbljavao, a gorčina se okoštavala. Naposljetku srce ograđeno okloпом prestaje boljeti."

Šumski čovjek Lunko koji se uvijek zatekao gdje ne treba logorovao je tog jutra uz Savu. Bacio je udicu u vodu, kad se razlegnuo kriješćeci krik fazana, čudno hrapav i razlomljen. I potom je selom rastrubio da se Lumir sa sinom badava zaputio u lov jer

ništa nije ulovio. Vjerojatno zato jer je fazan, iz zahvalnosti što mu je Lumir poštedio život, preuzeo ljudsku dušu. Čemu bi inače kriknuo ljudskim glasom?

95

“Starkelje znaju kako stoje stvari kad tijelo gubi autonomiju i počinje ovisiti o bijelim kutama. Što se više raspada, to upornije se nameće i gura u prvi plan. Tijelo diktator! Sveopća porobljenost. Mladi mu robuju zbog ljepote, starci zbog zdravlja. Nema dana da u starom tijelu nešto ne zaškripi, štrečne, bocne ili bar uštine. I tako se društveni život i konverzacija svode na bolesti. Na toj temi starci naprosto živnu. Gutaju pripovijesti o svojim i tuđim boleštinama kao hit-romane. Ne možeš ti izokrenuti pravila dobrog ponašanja i nekog starca, umjesto pitanja *Kako Vaše zdravlje?* upitati *Jeste li u posljednje vrijeme pročitali neku dobru, povijesnu knjigu? Recimo, od Waltarija?* 'Što će mi povijesni falsifikati' – najmanje je što će vraški starkelja odbrusiti – 'kad pred sobom imam povijest vlastite bolesti!' Premda razgovore te vrste skrećem na vremenske prognoze i izbjegavam ih kao i liječnike, to još ne znači da me staračke tegobe i nezgode zaobilaze. I eto! Čim su mi pokrpali zube (da ne spominjem ostale dijagnoze), uganula sam iz čista mira gležanj. Sjedeći za stolom noga mi je utrnula, a kad sam ustala stropoštala sam se kao vreća krumpira. Gležanj mi je naočigled počeo oticati i u trenu nabubrio u gnjecavu buhtlu. Oteklina je mijenjala boje od maslinaste do ružičaste, da bi se poslije kraćeg vremena zaustavila ljubičastim podljevom kod prstiju. 'Dobro je.' – rekla sam sama sebi kad sam se pipkavo osovala i učvrstila na stopalu. Stare kosti su izdržale. Nema prijeloma. Neko vrijeme divila sam se toj nagloj transformaciji tkiva što je nabujalo brzinom dizanog tijesta i zatim se ustalilo kao nakazno izobličenje. Svako zlo za neko dobro, poduprla sam se Marantinom devizom. Sad bar imam valjani razlog da ne izlazim iz kuće i odazivam se na razne domjenke.”

“Boooli?” – procijedio je Alarik buljeći u slonovsku oteklinu.

“Buba, buba,” – zajaukala sam dječjim cviležom i plačnim glasom dometnula – “sada bi mi dobro došao majčin čajčić.”

Al je prasnuo u smijeh, ali se ubrzo smrknuo kad sam mu rekla da s ovakvom nogom ne mogu ni do dućana, a kamoli na plac.

“Danas ti kuhaš.” – postavila sam ga pred gotov čin.

I tako je zvario instant-ručak. Rižoto od smrznutih, očišćenih kozica.

“Znaš li ti” – zamumljala sam punim ustima – “da mi na Kutelu nismo imali pojma što su kozice, ali smo zato itekako poznavali okus potočnih rakova? To je bila obredna zakuska. 'Rakovi nisu hrana.' – naglasio je Lumir dok je drobio kuhana, crvena kliješta i ljuštio repove. 'Rakovi su samo oblizek. Stoga svakom tek mrvicu, da osladi nepce.' Beti se odrekla svoje porcije u korist djece. I tako smo Maranta, Natalka i ja posjedale oko

stola i čekale svoj red. Čim se komadić rakova repa pojavio između očeva palca i kažiprsta zamrle smo od iščekivanja. Zaokružio je pogledom po našim licima i potom ispruženom rukom krenuo ispred naših noseva. 'Evo, za početak pomirišite!' Miris kao predjelo i aperitiv u jednom. Kad se ruka nakon ponovnog kruženja približila mojim ustima brzo sam zinula, a tatica je još brže komadić repa strpao u Marantina usta. Isto se dogodilo Nataški. Zineš, a komadić mesa produži i završi u drugim ustima. Iako se branila, često i u majčinim. 'Prednost ima onaj' – najzad je objavio tatica – 'dakle, onaj' – zaustavio se pogledom na Maranti – 'koji mi je u lovu pomogao.' Marantino srce je poskočilo i zaigralo. Srce-vrtuljak poletjelo je uvis i hvatalo očeve riječi s velikim slovima: *Onaj Koji Mi Je U Lovu Pomogao!* Oči su joj žarile kao roj krijesnica. Ovakvu radost može isijavati samo ptičica. Nije Čvorak uzalud dobio svoje ime. I što bi onda otac drugo Čvorku kazao nego: 'Otvori kljun.' I osmogodišnji, paperjasti ptič je zinuo da mu je ispred grla zatitrao mali jezičak. Gledao je pobožno u komadić bijeloga mesa, čekao i očima pratio ruku što se lijevo-desno, amo-tamo šetala ispred njegova nosa, da bi se napokon prsti rastvorili i ispustili zalogajčić u Čvorkova usta. Nije to bila obična ruka, nego očeva ruka-hraniteljica. Sve što od nje dolazi – dobro je. Naposlijetku smo se i Nataška i ja omastile mrvicama rakovih repova, a tatica se zadovoljio isisavanjem nektara iz klijesta.

I tako je Maranta uživala u očevu društvu. Za mnom je trčkarala samo kad je Lumir bio odsutan. Inače se vrtjela oko njega kao svileni obad bez žalca. I kad se spremao van, zujala bi oko upregnutih seljačkih kola i vješala se konju oko vrata. 'Idem za poslom, ne možeš sa mnom.' – odvrtao je Lumir na molećive oči. Čvorak je pak izvalio: 'Ne moraš po selima tražiti težake. Ja ću ti izorati njivu.' Lumir se nasmijao i popeo na kola. Potjerao konja, a Čvorak za njim. 'Okopat ću ti vinograd!' – kriještao je ptič. Lumir je zategnuo uzde, zagledao se u roj krijesnica u Marantinim očima i kazao: 'Penji se!'. I potom su otkloparali od Ljeskindola prema zaseocima. Usput je Lumir kupio dva pozamašna škarnicla bombona. 'Jedan tebi, a drugi ćemo podijeliti sirotinjskoj dječurliji.' Ulazili su u potleušice gdje je otac novačio radnike. U kućama gdje je ležao tuberkulozni bolesnik, Maranti ulaz zabranjen. 'Pričekaj vani dok ne izručim zavežljaj s hranom.' Od bajte do bajte, najzad je skupio sedam kopača.

Vraćajući se kući Lumir je Čvorku tumačio: 'Više nitko ne želi raditi na zemlji. Svi se pogospodili. Proleter, kako ih zove vlast, nagrnuo su u fabriku. Neki ljenčare u zadruzi ili se klatare bez cilja, kao ono spadalo od Lunka. Sve može propasti, ali zemlja nikada!' Kola su se drmusala, a Lumir je svako malo bacao pogled na Kutelo, vidljivo iz svih rakursa. 'To je tvoj dom!' – lupio je Čvorka po žilavom bedru. 'Premda su ga pola odčehnuli, to je još uvijek tvoj dom! Jesi li vidjela koliko po onim kućercima ima sirotinje? A vama nikada dosta! Osim tebe, sve same smrknute njuške!' Opalio je konja

bičem da je iz kasa poskočio u galop, pa skrenuo prema potoku i zaustavio kola u hladovini šumarka.

Lumir je zavrnuo rukav do lakta i prozborio: 'Sada ćemo pokušati uhvatiti nekog klijesto-ujedača!' Zavukao je ruku u vlažnu rupu uz rub potoka i učas kliknuo: 'Evo ga! Nos me nije prevario.' Crni rak se škljocanjem otimao i mlaćenjem repa otresao. Migoljio nožicama i strigao ticalima i sitnim okicama šibao po Maranti. 'Ne boj se!' – nasmijao se Lumir. 'Sad ću te poučiti kako da ga uloviš a da te ne ščepa.' Čvorak je od straha zatvorio oči i prema očevim uputama zavukao drhtavu ruku u sljedeći otvor. Hvala Bogu – ništa! 'Pokušaj ovdje.' – razgrnuo je Lumir raskvašeni ulaz, zakamufliran natrulim lišćem i travkama. Marantini mišići su se napregnuli ne bi li istisnuli žmarce što su gmizali ne samo po ruci nego su se razmigoljili po cijelom tijelu. Poledinom ruke klizala je prijanjajući što više uz strop rakove kuće. Vlažni korjenčići u blatnjavoj rupi su se razmicali i škakljali, koža se ježila, trnci ludovali. 'Važno je samo' – upozoravao je tatica – 'da ruka uvijek bude iznad raka. Kad ga napipa, stušti se kao pauk s visine i zgrabi klještara za bokove.' 'Evo ga!' – vrisnula je Maranta i pomolila ulov ocu. 'Bravo! Tako to umije moj Čvorak! Bravo!'"

96

Koliko god zazirao od kratica, složenica i robotizirana jezika, Alarika je očarao novokomponirani izraz – *bobo* (boemski buržuj).

"Mentalnom striperu, kako se Frederic naziva, ne može se predbacivati snobizam, budući da se svlači iskreno i bez zadržke. U zagušenom vremenu, jezgrovite bilješke kao cvebe u kolaču. Lova i brzo življenje u ekskluzivnom mravinjaku, *Romantičnom egoistu* ne ostavljaju prostora za rasprave. Vinjete i margine dekoriraju sadržaj i stil. Svjetovnjak u centru zbivanja srče informacije s izvora i pretače ih u ekstrahirane misli, poduprte erudicijom. Događaji sažeti u mini-aforizme. Pisanje za pet! Svaka čast!" – ushićivao se Al.

"*Uz boboe*" – spustila sam zanesenjaka na zemlju – "životari i pokoji *probo* (proleter-ski boem). Premda su i jedni i drugi vjetrogonje izgubljeni u vremenu, dijeli ih nepremostivi jaz koji ne isključuje privlačnost suprotnosti. Antipodi koketiraju. Dobrovoljna samoća sa metežom života. Povlačenje s forsiranjem. *Bobo* se utapa u društvenim manifestacijama, izvodeći egzibicije i bravure kako biti voljen, dok *probo* uči (barem pod stare dane) kako voljeti Čovjeka. *Bobo* je još uvijek mlad i čeka Eshatona, *probo* je star i odavno zna da je početak i kraj – Bog."

"Ah, da!" – uzahnuo je Al. "Kulturno uzdizanje *proboa* ne svodi se na klubove i iščašene zabave, nego na ulične i ine performanse. Usluge *pro bono*. Hvala za gratis.

Međutim, *probo* nije škrtac. Umjesto da kupi tri kile krumpira, *probo* će ubaciti papirnatu novčanicu u košaricu odrpanog gitariste čim zapjeva Diogenovu pjesmu *Gdje je nestao čovjek*. Neki dan je pak probitku pantomimičara, što je satima pozlaćen od pete do glave stajao u stavu mirno na glavnom trgu, pridonio jedan cucak. Štrasn-pudl-potpuri bez gazde omuhavao se oko umjetnika, skamenjenog stupa, i najzad obilježio svojinu pišanjem po pantomimičarevim stopalima. Nagrađeno izvanprogramskom izvedbom, gledateljstvo je uzdrhtalo od uzbuđenja i škrabica se učas ispunila sitnišem. Tako zarađuju neshvaćeni boemi koji imaju vremena napretek.”

Al se odjednom smrknuo, po čemu sam zaključila da je počeo padati atmosferski tlak. I nisam dugo čekala potvrdu.

“Vivaldi je odsvirao svoje.” – izjasnio se. “Od četiri godišnja doba preostala su nam nesnosna ljeta i zime. Gdje su proljeća?! Gdje su jeseni?! U sintetičnom svijetu površnosti naši životi postaju šund. Ubrzanim sažimanjem raznog u jednoliko nameću se dopadljivo upakirani, rekombinirani spojevi. Umjetno u umjetnom. Falsificirana hrana, falsificirani ljudski eksponati. Otrovnna odjeća i igračke, otrovno drvo u namještaju. Kemija uništenja!”

“Ma daj prestani!” – prekinula sam gundalo i dometnula: “Rogoborenje bez efekta traćenje je energije. Vratimo se mi na Kutelo, gdje je proljeće bilo vrutak stvaranja.

Dok sam bila mala nisam mogla dočekati proljeće. Da skinem zimski kaput i navučem prve dokoljenke. I potom nisam mogla dočekati ljeto da mogu skakati bosa. Zatim jesen da sokovima prepuknu plodovi. I napokon zimu kad ću se sanjkama spuštati niz brdo. Lumir bi pak bez kalendara namirisao proljeće u zraku. Dolazilo je s lastavicama. Nisu još pristigle do gnijezda u štali, šarao je pogledom po nebu, ali se odmaraju negdje na pola puta. I zatim, dok su još kričale nad Kutelom u visokim i niskim letovima, Lumir bi opet nanjušio njihov odlazak. 'Bit će oštra zima.' – kazao bi.

Proljeće na selu je svetkovina prirode. Oda radosti i ljubakanja. Niče iz zemlje kao cvijećem osipana nevjesta na zelenim potpeticama. Putena udavača što se rosi nektarom i namiguje Suncu. Svjetlost za zelenilo. Zavođenje i ljubovanje, zujanje i lahorenje, snubljenje i rastvaranje. Tko koga, tko s kim po rodovima, ali svi zajedno sa Suncem. Oprašuju kukci s vjetrom u krila. Oprašuje vjetar s bočnim krilom bez boka. Kovitla se pelud, vija dozivanje. Zračni koridori zakrčeni paperjastim plutanjem. Leteće mace igraju lovice s padobranima maslačaka. Sudaraju se čežnje, očesu goloruka vabljenja. Rasprskavaju se mirisi, bubre tučkovi. Ponuda je velika, ali cijena ljubavi ne pada. Nudi se nebo, nudi se zemlja. Svijet je mlad i nabreknut, kao natečen od ljubavi. Sa krošanja kestena padaju majski hruštovi i natežu se zadcima. Podno aleje, u bari, nadimaju se žabci. Prskaju opne, izvijaju uzdasi. Nakon defloracije udvojena floracija. Ovoj u ovoju,

zametak u budućem sjemenu. Sve je posijano. Sve je zasađeno. Zajamčena budućnost u doba polunevinosti.

Zbog posvudašnjeg cvjetanja i Beti bi u proljeće procvala. Očijukala je sa samoniklim i vrtnim šarenilom i odnosila tu blagost u kuću. Pred otvorenim prozorom dočekala ju je grana trešnje što se bijelim bokorima istezala, kao da je na silu htjela ući u sobu. Od toga prizora Beti se svakog proljeća zapanjila. Promatrala je natiskane cvjetice što su lomili svjetlost i međusobno se naguravali ljepotom neoskrvnute prirode. Ljepota je pročišćenje. Sposobnošću da rasprši tjeskobu, ljepota izvlači skriveno i odnosi potisnuto, da bi na ispražnjeno mjesto udahnula ushit. I bez dodirivanja Beti je u dlanovima osjetila toplinu međusobnog strujanja. Zato su njezini zagrljaji u proljeće bili cvjetni i nikad ocvali. Puno kasnije promijenila sam mišljenje da je proljeće kič. Zbog majke znam da je proljeće na Kutelu bilo pjesma kratkog daha.”

97

Naravno, tajna policija što je raširila pipke i diljem zapada doznala je prva. Ali je informaciju zadržala za sebe. Dobro će doći kao dokaz za neku buduću priliku, kad će trebati Lumira pritisnuti. Iako su prošli mjeseci, Lumir je i dalje čekao povratak svog sina ili bar neku vijest o njemu. S druge strane, nije mu bilo na kraj pameti da prijavi njegov nestanak. Čemu bruka i poniženje? Ježio se od same pomisli na riječ – prijaviti. Nekoga prijaviti! Prijavljivanje, kao da je njegov sin lopov! Ako je već odlučio napustiti Kutelo, punoljetnost mu na to daje pravo. Punoljetnost zahtijeva odgovornost za vlastita djela, i tu više nema prisile. Ono što je najviše izjedalo Lumira bilo je pitanje je li živ. Je li njegov sin Filomen živ? Živ je, odgovarala je nada, ali zato strepnja nije popuštala. K tomu su ga i u selu znanci čudno, nekako zaobilazno pogledavali. Jesu li nešto znali ili tek naslućivali? Lumiru ne trebaju slutnje nego saznanje. I dobio ga je.

Od Lunka, od tog spadala od čovjeka! Ta protuha i niškoristi, taj Lunko i Lunetik, to nesnosno zabadalo opet je imalo teoriju o Filomenovu nestanku. Zar je taj luđak baš tad morao švrljati po šumi kad je navodno na vrištini Filomen zabio nož u srce Dragona?! Uostalom, kakav Dragon? Što je to? Ili, tko je to? Zar će se s ludom upuštati u rasprave o nekakvim nebulozama?! I što onda ako se nebo natuštilo i oblaci smrkнули? Gromovi i oluja. U čestaru je tuča uz ostale vočke okljaštrila i nedozrele oskoruše. Je li se u toj vremenskoj nepogodi zaista mogao čuti Filomenov krik *Kutelo je prokleta!?*

'Ako ne vjeruješ' – skinuo je Lunko s vrata ogrlicu od oskoruša – 'onda vidi što na njima piše!' Lumir je bacio pogled na recke i ureze što ih je na oskorušama ostavila tuča. Zatim je promotrio Lunka od pete do glave. Iz pohabana šešira stršalo je ptičje

perje, prošupljene hlače držalo je stegnuto uže. Na užetu čvorovi, u čvorovima zavežljaji ljekovitog bilja i zim zelenih boba. Držeći oglicu sveudilj ispred Lumirova nosa, Lunko je kazao: 'Eto, to ti je! Ako je krik *prokleta* odnijela grmljavina, Kutelo još uvijek stoji. Slova na oskorušama ne lažu.'

Lumir se preko volje zapiljio u ogrebotine na plodovima. Što mutikaša podvaljuje? Škrabotine kao slova što ih je sam nadrljao! 'Glupost!' – zaškrgutao je Lunku u lice. Črčkarije polupismena idiota! Premjerio je opet Lunka, ovaj put od glave nadalje. Bose noge. Napješačene bose noge, prljave od zemlje, žuljevite od lutanja. Ne, luda nema pameti za spletku. Ili ipak ima? Pa je ponovno svrnulo pogled na oskoruše i učinilo mu se da se urezi od tuče oblikuju u slova. K L T, a između njim nečitke, zaobljene ogrebotine. K L T ili K T L, ringišpil u glavi. 'Glupost!' – prasnuo je Lumir. Nije to nikakvo pismo. Prije će biti vražji švrakopis, šiljast kao rune. K L T ili K T L, vrtjelo se pred Lumirovim očima. To nisu bila slova nego kandže što su ga ščepale za srce.

'Sada znaš.' – rekao je Lunko. 'Pročitao si iako se samoglasnici ne vide jasno. *Ukleta* ili *Kutelo*. Kutelo je ukleta ili prokleta. Ista stvar. To ti poručuje živi sin.'

I tako je završila dragonska balada. Drvce našeg djetinjstva nestalo je zajedno s Filkom. Otad više nikad nisam kročila na vrištinu. Prestala sam razmišljati kako smo se zajedno smijali i oko Dragona prepirali. Smetnula sam s uma kako sam Filka zadirkivala da je Zmajevac muško, a on je tvrdio da je žensko. Grlili i gladili smo ga svatko sa svoje strane. Filku se učinilo da je lijeva strana, podno vrata mekša i zaobljenija. Čak se bradavica na dojci ispupčila jače nego na desnoj strani. 'Možda će Dragon jednom kroz kvрге izbaciti bokove,' – rekao je Filko – 'ali zato nikada neće imati pupak.' I nije. Zmajevac je niknuo iz sjemena naše mašte."

98

"Približavajući se Ljeskindolu, Maranta je na autocesti skrenula u traku za usporavanje. Šutke smo se vozile, ostavljajući iza sebe zaseoke i sela u ravnici. 'Još se uvijek vidi.' – napokon sam zaustila. Tristogodišnje zdanje na brežuljku i dalje dominira ljeskindolskim poljem, premda su ga u podnožju načičkale novoizgrađene kuće. Pročelje Kutela ostalo je neokrnjeno.

Što je ostalo od vrta? Njeguje li i dalje netko majčino cvijeće? Stoji li još uvijek ukošena jabuka Kalvilka? Je li netko postavio novu sjenicu nakon što je prijašnju izjela hrđa? Postoji li još ondje duh Kutela ili su ostali samo korijeni? Nadomak Ljeskindola Maranta je pritisnula gas i punom brzinom produžila. Dalje, što dalje! Boli. I mene, ali iz drugog razloga. Često sam poželjela da Kutelo, moj rodni dom, nestane s lica Zemlje. Da ga napadne kućna guba, leprozna gljiva što se ugnijezdi u temelje nekih kuća i po-

tom u vidu pljesnivih kolobara napreduje, proždire žbuku i mrvu ciglu, sve dok objekt ne sravni sa zemljom.

Kutelo zamiče. Kutelo iza nas. Kako odmiče, tako mi se primiče. Kao da me prstom kucka po ramenu i zadržava omčom sjećanja. Uspomene kao slike utisnute u vremenu. Slikovnica scena s istrgnutim listovima. Neprekidni igrokaz. Scene iz dana u dan, uglavnom za ručkom. Režiser i glavni glumac tražio je sudjelovanje općinstva okupljenog oko stola. Stol i ručak zajedno kao kućni semafor na kojem bez prekida trepće crveno svjetlo. Znak opasnosti za uprizorenje inačice istog sadržaja.

Maranta i dalje šuti. Vozimo se uz Savu, prema njezinom domu gdje nas očekuje najmlađa sestra Maša. Sada se smijulji. Pretvara se u Čvorka što trči po kutelskim livadama i igra se s leptirima lovice. Trči po pašnjacima i vješa se kravama oko vrata. Trči za zaprežnim kolima i moli oca da ju povede sa sobom. A ja listam slikovnicu i tražim istrgnute stranice.”

“Prije svega,” – upleo se Alarik – “moramo imati na umu da je Lumir, prva violina u orkestru, nakon Filomenova nestanka postao otvorena meta. Zlonamjerna pitanja što su potkapala i rušila njegovo samopouzdanje ponekad je uspio skrenuti da bi promašila cilj, ali je zato pred pitanjima-preslušavanjima ostao nemoćan. Unakrsna ili izravna, nisu bila tek puko zabadanje nego pitanje opstanka. Obilježen mrljom osumnjičenika, pod pritiskom motrenja, branio se istinom i samo istinom, sve dok na jednom od saslušanja nije eksplodirao. 'Možete me strpati i u zatvor,' – urliknuo je – 'ali moj odgovor ostaje uvijek isti! I po stoti put vam kažem da ne znam gdje mi je sin!' 'Ali zato mi znamo!' – iscerio se udbaški istražitelj, fiksirajući Lumira u oči. Međusobno probadanje očima u krcatoj tišini mučnine. U toj tišini je suština, srž i bit što će ga osloboditi neizvjesnosti i muke. Ako Filomena nema, jasno je da se nije mogao odzvati na opetovani poziv za odsluženje vojnog roka. Ako ga nema, ni pod prijetnjom privođenja, negdje ga ima. Zato su privodili njega. Lumir stoji pred istražiteljem i čeka. 'Tvoj sin, Filomen' – procijedio je najzad udbaš – 'zatražio je politički azil u Austriji. I ja i ti znamo što to znači.' Što god da znači, Lumir je potisnuo u drugi plan, a iz grudi mu se izvio uzdah olakšanja, pogurnut potisnutom strepnjom. Uzdah odrješenja: živ je! Filomen je živ!

Filomen živi, grabio je Lumir ubrzanim koracima prema kući. Ozarena lica mrmaljao je sam sebi u bradu: Neka im! Neka je svima koji su ga podbadali neprovjerenim naklapanjima! 'Čujem da ti je utekao sin.' – pecnuo ga je neki dan predsjednik zadruge. 'Je li istina da ti je Filko strugnuo preko granice?' – pravio je sažaljivo lice Anza. 'Gdje je Vaš gizdavi momak?' – bocnula ga je uvijenom znatiželjom cura što je kopala na njivi. Neka, ali zato Filomen živi! To je bila informacija iz prve ruke.

Hitao je uzbrdo da što prije novost priopći Beti i odjednom, nadomak kuće, usred voćnjaka, zastao. Lice mu se smračilo. Iz mračnih misli izronio je Lunko. Moć Lumirova predočavanja stvarala je teren za borbu s prikazama i učas oživjela ludu. Sva zapitkivanja i preslušavanja gubila su na težini spram izjave te protuhe. Okolišajući riječima, Lunko je pogodio najranjivije mjesto. Tvoj sin je živ, ali te odbacio! To je bio sadržaj poruke. Nož u leđa. Bi li manje boljelo da je Filomen mrtav ili odbacivanje boli jače od smrti? Smrt pripada nepovratnosti, odbacivanje trajanju. Smrt je konačnost, odbacivanje je nada. Što je bilo, prošlo je. Ako je olako opraštao sebi, zašto mu onda i drugi ne bi? Bi li manje peklo da se prije bijega Filomen s ocem sukobio? Da mu je strusio u lice – *Odričem te se!* Međutim, sin ga je lišio i toga. Sad napokon znaš! Nije li se seoska luda poslužila tim riječima? Sada znaš da te sin odbacio. Za Filomena više ne postojiš!”

“Mi smo dresirani psi.” – rekao je jednom Filko.” – nastavila sam prevrtati po istrgnutim listovima uspomena. 'Psi s načuljenim ušima i uzbibanim jastučićima na nogama što unaprijed registriraju podrhtavanje tla i spremaju se za potres. Tog dana tutnjava se oglasila na dnu stepenica. Štenge pucketaju, uvijaju se i škripe. Jerihonski zvukovi lome moje tijelo i razbijaju moje misli. Skočila sam iz sjedećeg položaja i pohrlila majci. 'Majčice moja, pošalji me nekud van. Bilo kuda, samo van!' Uto sam ugledala praznu košaru za drva i brzo je zgrabila. (Sjedenje, osim za knjigom, bilo je besposleno dangubljenje ravno prijestupu.) Natalka je cuclala dva prsta, Čvorak se zaletio ocu čim su se vrata treskom otvorila. 'Ljubim ruke, taticе.' 'Lj..b..m ruke.' – promrmljala sam i ja i vrebala trenutak da izađem. 'Kamo?!?' – presrela me zublja iz usta i pogledom raskolila na dvoje. 'Idem van, po drva.' – izmucala sam. 'Kamo, van?!? Zašto van?! Što još čekaš?! Marš! I, zar već nisi natrag?!' – izrešetala me paljba po leđima.

U kuhinji postavljen stol. Dvapat podgrijavan ručak. U prvoj pauzi otac grabi majku za ramena, unosi joj se u lice i drma svojim velikim rukama. Majka nemoćno klimata u klinču. 'Ti si znala da će Filomen pobjeći!' – odjekuje dernjava. Neka Kutelo proždere guba! Otac hropče. Stisak oko majčinih ramena labavi. 'Zašto?!' – odgurnuo ju je. 'Zašto?! Pa bar je tebe volio.' Kratko primirje. U tišini nijemo cvokotanje.

Sjedimo za stolom. Pauza druga. Lumir ne jede. Zuri u prazno, ali ne u Lunka. Zuri u istančano izdjeljanu predodžbu što ga izaziva. Zuri u Filomena. Ne u usta, iskrivljena podrugljivom grimasom, nego u ledeno lice. Ali tu je još nešto, bitno, što podržava njegovu moć i samopouzdanje. Šaka se obrušuje o stol. Tanjuri, čaše i pribor za jelo zveče zajedno s urlikom. 'Ovdje sam ja gospodar!' Ledeno lice pokrenulo se prijezirom. Prikaza ne poriče. Dapače. Kao da odgovara *Zar ti tvoje gospodarstvo netko osporava? Budi i ostani gospodar dovijeka.* Lumir opetovanim udarcem o stol šakom razbija izdajničku utvaru – Ovdje sam ja gospodar! Iskorijenjeno lice ne haje. Zatim se beskućnik po vlastitu izboru

raspršuje. Ne odbacuje samo oca nego i svetinju. Svetinja je rodni dom. Svetinja je zemlja koja podupire Lumira.

Pauza treća. Lumir je sve redom očešao pogledom i zaustavio se na meni. Premda se nada mnom već iskalio, bila sam spremna na sve, osim da će me uloviti u provjerenju i isprobanu zamku. Maločas goropadna spodoba preobrazila se u usrdno biće što me gledalo molećivim očima. Zatim je mučitelj progovorio. 'Kad umrem' – zaustio je patetičnim glasom – 'nadam se da ćeš mi na grob donijeti kiticu cvijeća.' Suze su mi briznule na oči. Nisam ni znala da u meni postoji takvo preobilje makar iznuđene ljubavi.

'Djeca nemaju apetit.' – obratio se zatim majci, kružeći pogledom po tanjurima s ostacima hrane. 'Trebaju im skuhati čaj od kičice.'

"Igrokaz završen." – stavio je Al točkicu na i. "Naslov *Ručak*, a pauze – scene."

99

Alarik je čekao izvješće kako sam provela vikend kod Marante, kad se nađu tri sestre na okupu. Namjeravala sam priču maksimalno skratiti, ali sam prema njegovim povijenim ušima shvatila da to neće proći. Al, naime, upija obiteljske tračeve polako i s guštom.

"Dakle, nakon vožnje (mimo Kutela) zakoračila sam u Marantin blistavi stan, najnovije uređen prema *feng shuiju*. Gdje god da kreneš, podupire te pet elemenata, u suglasju sa četiri strane svijeta. Ugođaju sklada neba i zemlje pridonose zvončići što rastjeruju negativne energije, kad jedan od elemenata iskoči iz kolotečine, a to se zna lo događati jutrom, kad je kućni ljubimac nervozno cupkao pred izlaznim vratima. 'Požuri, jer će se Biba popišati u hodniku.' – ciknula je Maranta na Mašu što se šminкала u kupaonici. 'Pa zar se za šumu treba larfati?!' – pritegnula sam za Marantom, a Maša mi je koljenom pred nosom zalupila vratima. Zatim je, nakon zalijevanja cvijeća po balkonima, na hodnik ponovno prispjela Maranta, odmjerila me od pete do glave i kazala: 'Našminkaj se i ti, ukoliko na fotkama ne želiš ispasti strašilo.' (Ako vani sije sunce Maranta ne kreće u šetnju bez foto-aparata i potom strašću *paparazza* ganja prizore iz prirode.) 'Čemu da svojom pojavom kvarim tvoje pejzaže?' – usprotivila sam se. 'Našminkala se ili ne, na kraju uvijek ispada da su osim kujice Bibe najfotogeničniji gušteri i mravi što se veru po maslačima. Idemo već jednom!' – zaškrgutala sam kvakom kupaonice. Maša je nanosila novu šminku što je bolje pristajala njezinoj puti i upitala: 'Koju kremu ti upotrebljavaš?' 'Kaloderm.' – spustila sam preko zubiju. 'Mmmm,' – pohvalno se izjasnila i dometnula – 'a znaš li što *kaloderm* znači?' 'Pa, *derma* je koža.' - dosjetila sam se. 'A *kalo*?' – presjekla me Maša. Istina, u kremu se nisam baš zadubljivala, na što će Maša: 'Pojma nemaš! Zar ti ništa ne govori *kaligrafija*, na

primjer? Dakle, *kalos* na grčkom predstavlja ljepotu.' – podučila me. 'Idemo, idemo!' – požurivala sam je jer je Bibin struk zbog prenapunjenog mjehura sve više gubio na *kalo* obliku. Konačno! Maša je spremna. Još samo biciklistička šilt-kapica. 'Povuci mi rep kroz rupu na kapici!' – okrenula mi je leđa. 'Jesi? Nisi? Ne tako!' Skinuta kapica, ponovno namještena kapica. 'Zar ne vidiš ovaj čuperak koji si ostavila?' 'Eh!' – uzdahnula sam jer je Sunce dobrano odskočilo, a namjeravale smo poći u berbu gljiva ranom zorom. 'Eh!' I da se odužim zbog svoje neukosti, iz mene je provalilo: '*Carpe diem!*' '*Carpe diem!*' – svिसoka je ponovila Maša. 'Znaš li ti' – glagoljala je dok ju je Maranta gurala kroz vrata – 'što to uopće znači? *Carpe diem! Carpe diem.* Lako je blebetati bez veze! Nije *carpere* samo 'zgrabiti' nego priča proistječe iz *carpex*, a to ti je 'zapešće'. Treba znati etimon!' Sad je uzdahnula Maranta i zabrzala prema šumi.

Berba gljiva nije mnogo obećavala. Gljivari su ranoranioci što su nam ostavili pročešljane terene. Tu i tamo golubica, poneka lisičica i pokoje Judino uho. Kujica Biba, što prolazi mimo mačaka kao da su nižerazredni soj, odjurila je za mirisom srna, a nas tri sestre raštrkale smo se po šumi. Maranta je nosila košaru i prije razlaza me upozorila da ne lunjam po šumi s uperenim nožem jer će mi se u protivnom gljive posakrivati. Proći ću mimo vrganja što će se pokriti otpalim listom, i eto ti – fige! I tako sam i bez noža i zbog dalekovidnosti brala samo fige, kad je lelujući kroz drveće do nas dopro Mašin uzvik oduševljenja. Maranta i ja pohitale smo na poprište ushita. Maša je prstom upirala pod grm ispod kojeg je čučala vrganjeva obitelj. Tata s naherenim i raspucanim klobukom, nešto dalje mlađa, debeljuškasta mama, okružena pubertetskim naraštajem i, tu i tamo, pokojom tetkom. Prizor za bogove. Marnata škljoca foto-aparatom i u prirodnom staništu uvijekječuje vrganje. Zatim s njima u košaru, pazeći na podrezivanje.

Maša se nadimala od ponosa i povelu gljivarsku raspravu s Marantom, a ispao je monolog. *Amanite* jestive, *amanite* otrovne, pa *boletusi* svih vrsta, pa *falusoidni* hrčci – proljetni i jesenski, sipala je latinskim imenima da je pod njezinim nogama šuštal mahovina kao da se tlo upravo premrežilo micelijem izgovorenih gljiva. 'Dozvolit ćeš' – isprsilu se pred Marantom – 'da o gljivama znam malo više od tebe. Čemu bi mi inače lani, nakon predavanja na izložbi gljiva, ponudili mjesto tržišnog inspektora?' Maranta i ja smo zinule, ali se Maranta brže snašla i odgovorila protupitanjem: 'A zašto onda to mjesto nisi prihvatila?' Odgovora nije bilo.

Nakon gozbe s gljivama, ja perem suđe, Maša briše suđe, a Maranta priprema ručak Bibi. Kad se sve blista sjedam uz stelažu gdje Maranta odlaže dnevne novine, poneku reklamu i revije. Čeprka i Maša i baca mi pod nos neriješenu križaljku. 'Evo ti! Pa da vidimo kako barataš znanjem! Nema te križaljke koju ja ne mogu riješiti dok trepneš okom.' 'Vjerujem ti.' – pokorno kimam, a ona prasnula u smijeh. 'Upravo sam se sjetila'

– hioće Maša – 'kako se Galja razgnjevila kad sam joj u križaljci ispravila Kanta. Nije E nego I-iii-mmanuel Kant. *Vrlo važno jeli I ili E!* – grunula je Galja kao iz topa. *Pronađi si radije posao i tamo se dokaži, pa ću ti priznati Immanuela.* – ispucala se u jednom dahu.' Potom se Maša manirom supervizora nadvila nad jednu od riješenih križaljki. Od slova do slova, vodoravno i okomito provjerava gdje je Maranti zapelo i gdje je pogriješila. Provjerava ispravke i usput me rešeta pitanjima iz svih područja. Ako mi se omakne točan odgovor ispruži ruku i usklikne *bingo* pa se rukujemo. Ogduravam neriješenu križaljku što mi ju ponovno tura pod nos i primam u ruke školske novine Glazbene škole u kojoj je Maranta ravnateljica.

Časopis ilustriran muzičkim instrumentima, didaktičke priče i osvrti o radu škole te na kraju za svaki znak ljubavni horoskop po notnom crtovlju. Negdje na sredini priloži učenika na temu *Moja učiteljica*. 'Pa to si ti!' – poskočila sam i zagrlila Marantu. Zagonetno se smijuljila i nastavila reckati mrkvicu, pripremajući Bibin objed. 'Dakle, slušaj!' – okrenula sam se Maši i počela naglas čitati.

'Moja učiteljica violine je gospođa Maranta. Ona je starija gospođa koja uvijek nosi odijela s hlačama. Možeš ju prepoznati po dugoj, svijetloj kosi, sapetoj u punđu. Uz to nosi zlatni lančić sa zelenim kamenom. Uvijek je nasmijana i prijazna. Često mi se obraća umiljato-šaljivim imenom, a meni se od toga smije. Kad moja violina cvili i škripi strpljivo me sluša i uvijek me potiče da iz nje izvučem ljepše tonove. Prije sviranja uvijek mi protumači skladbice. Gotovo uvijek me prati na klaviru ili mi se pridruži svojom violinom. Prilikom nastupa ili vježbi gudačkog orkestra nagradi nas, sve redom, bombonima. Često se šali, pa sat violine leti i još brže skonča. Učenica ta i ta. Ožujak, 2002.

Maša je zapela za riječ *uvijek*. U tom dječjem spisu provlači se kao konstanta riječ *uvijek*. Da. Iza *uvijek* postoji trud i upornost, vrlina jakih ljudi. S tim (*uvijek*) neprekidnim ulaganjem Maranta urasta u djecu i djeca u nju. Što god uradila i kakva god bila, Maranta je *uvijek* na strani djece. Ona je braniteljica sve djece svijeta. To je poseban rod za koji je spremna izgorjeti.

Maši se cackle oči od zadržanih suza. U grlu su, pa ih guta dugim zalogajima, a zatim joj pogled zastaje na grani imele što ju je Maranta ubrala na povratku iz šume. Bijele bobice koje imaju moć iscjeljenja i Maša stavlja jednu u usta. 'Pa, što radiš?' – lupila ju je Maranta po ruci. 'Zar bobe nisu otrovne?' Maša ni da trepne. Nije ona samo enigmatski sveznadar, gljivarski ekspert nego i fito-znalac. U prirodi za svaku bolest postoji lijek, za svaku bol protuotrov. Eto, boba već djeluje i Maša briše suze. Kad se javi, makar telefonom, njezina kćer Nike zacijelit će njezinu samoću.

Biba traži muing. Nema tu sjedenja kod kuće. Popodne u kafiću Biba liže sladoled s Marantina dlana, a Maša i ja sladimo se duplim porcijama. Uvečer seansa na balkonu.

Ispred nas trepere breze, šumovite brežuljke u pozadini polako briše tama. S pojavom zvijezda oživljavaju na balkonu ogromni rebrasti kaktusi što cvatu samo jednu noć, a su-tradan umiru. Sazrijeli pupovi, danju napuhani kao da zadržavaju dah, noću se rastvaraju u mirišljave cvjetove. Egzotični miris odašilje opojnu vrtoglavicu, misaono teturanje po vremenu i prostoru, i krči put sjećanjima. Maranta blijeska i škljoca po mini *saguarima* premda ih je već bezbroj puta snimila iz svih rakursa, nikad sita njihove ljepote. I Maša je omamljena. Miris kaktusa odveo ju je do cvijeta njezine mladosti. 'Znaš li' – obraća mi se poluodsutno – 'gdje sam ja otpjevala Himenejevu pjesmu?' 'Misliš reći, gdje si izgubila jumfer?' – pitam. 'Ne veli se jumfer' – ispravlja me – 'nego jungfer!' 'Pardon!' Maranti je zastao fotić u zraku, a zatim je stišanim glasom prosiktala: 'Smatram da priče tko, i kada, i gdje je izgubio jungfer nisu za balkon! Ljeti balkoni imaju uši!'

Napokon odlazak na počinak. Maranta u svoju, a nas dvije u susjednu sobu. Biba se prešetavala od kreveta do kreveta, da bi se najprije skrasila do Marantinih nogu. Ali, tu su i gošće. Da se ne bi osjećale prikraćenima njezine pozornosti, napustila je Marantino ležište i skočila na Mašin krevet. Ubrzo sam utonula u plitki san, kad me nešto prikliještilo, poprijeko, iznad gležnjeva kao neka meka ali teška kopča. Ritnula sam se da se oslobodim pritiska, ali Biba se samo promeškolljila i još me čvršće, svom težinom, pričepila. 'Makni se, Biba. Bibica!' – moljakala sam, a Maša se smijala. 'I bez tvog grijanja' – ritala sam se – 'udara mi klimakterijska vrućina u glavu.' Ni makac. Galama je izvukla Marantu iz njezine sobe. Prikazala se kao neka vremešna vila raspuštene kose što se straga prosipala po dugoj, čipkastoj spavaćici. 'Ako se Bibe želiš riješiti' – prozborila je vila – 'onda pusti vjetar, što ti nakon one porcije gljiva neće biti teško. Biba će se duboko uvrijediti i trenutno napustiti tvoj ležaj.' Uto se oglasila Maša što boluje od jezičnih finesa. 'Nazovimo puštanje vjetra pravim imenom.' – zahihotala je, kad je mene spopalo nadahnuće pa sam iz sveg grla zapjevala: 'Barabančik krjepka spal, gromka pjordnul i skazal.' Maša me popratila pljeskom, zatim ispričala tri vjetrovita vica, okrunivši prdac pravim imenom. Vicevi su se lelujali po sobi zajedno sa smijehom, sve dok ih vjetar, zvani propuh, nije izvjetrio kroz prozor. Ali tu još nije bio kraj. Maši se pričalo, meni se spavalo. Upravo kad sam zapadala u san prodrimalo me pitanje: 'Znaš li što je to oksimoron?' 'Pojma nemam.' – promrmljala sam. 'Mogao bi biti mirišljavi prdac što ti je pobjegao.' 'Jesi li ga ulovila?' 'Nisam.' 'Onda je i tebi pobjegao.' (Vele da je Kain ubio Abela zato jer je pričao stare viceve.)

Al je frkao nosom. Očekivao je da će priča završiti himenejskom pjesmom, a dobio je prdež. Da ga utješim, glavnu novost sačuvala sam za kraj.

“S prvim rujna” – značajno sam objavila – “Maša počinje raditi.”

“Ma, daaaa?” – zinuo je Al.

“Dobila je posao noćnog čuvara u domu za problematičnu djecu. Razgovor s upraviteljicom tekao je otprilike ovako: 'Djecu mogu animirati na bezbroj načina.' – započela je Maša. 'Prema njihovim dometima i sklonostima, smislit ću razne natjecateljske igrice u znanju. Nešto slično kvizu. Ili im čitati putopise da učvrste geografske pojmove. Ili ih voditi u prirodu i podučavati ih o ljekovitom bilju. Uz to mogu im davati satove iz engleskog i francuskog. Ukratko, učenje kroz igru i bez prisile.'"

'Vrlo zanimljivo.' – kimala je upraviteljica. 'No, bojim se da za to nećete imati prilike jer ste primljeni na mjesto noćne čuvarice. Naime, u deset navečer gase se svjetla i djeca moraju biti u krevetu.’"

100

Alarik je plesnim korakom ušetao u stan, zastao u hodniku pred ogledalom i obli-
znuo usne, pograbljao kosu unazad (iako mu je straga stegnuta gumicom), stao ispred
mene, naklonio se i počeo pjevati:

Srce mi pati, jer dugo ne svrati,

Srce me boli, po ljutoj rani soli!

Aj, jaj, jaj, jaj!

Ne mogu reći da sam ostala paf jer se ovakvi ispadi događaju bar jednom mjesečno
i nisu vrijedni spomena. Pogledala sam kalendar. O, pa da! Dan punog Mjeseca. Dan
Alove žute minute.

“Što ćemo!” – slegnula sam ramenima jer sam se prisjetila da zaraza pjevanja ljubav-
nih pjesama nije zaobišla ni nas. “Na Kutelu smo pjevušili starinske pjesme pa šlagere što
smo ih skidali s radija i drečali novokomponirane popijevke. Čim bih započela s jednom
arijom Čvorak se odmah poveo za mnom. Smjesta sam prekinula i započela novu pje-
smu, a Čvorak za mnom. Započela sam treću melodiju, a Čvorak za mnom. 'Zar ti nemaš
neku svoju pjesmu?' – graknula sam. 'Zar me moraš uvijek oponašati, majmune jedan?!'
– klopila sam Marantu po tintari. To više nije bio Čvorak nego ris koji mi je s leđa skočio
za vrat i oborio me na zemlju, gutio me i mlatio, a meni je od smijeha iscurila sva snaga.
'U redu, predajem se!' – raširila sam ruke. I kazala: 'Odsad ćeš biti moj sluga posilni.' Čvo-
rak se ponovno osipao srditim pjegama i maznuo me šakom pod rebra. 'U redu!' – kazala
sam. 'Od sada ćeš biti moja stalna pratilja i moja povjerenica. Tvoje zaduženje se sastoji
u tome da ćeš pomno pratiti i promatrati tko za mnom fućka i dobacuje, dok ja prolazim
uzdignute glave, ne zirkajući ni lijevo ni desno. Pa neću valjda reagiranjem na prostaklu-
ke krnjiti svoje dostojanstvo!' Sklopljen dogovor.

I koliko god se u kratkim hlačicama stisnutih tankim strukom i uskih četrnaesto-
godišnjih bokova kao u dječaka šepurila po dvorištu, miješajući pritom nožnim listo-

vima i gležnjevima – ništa! Što će mi sva nevještom rukom naškrabana pisamca, upucavanja i dobacivanja kad me onaj za kim mi je srce žudjelo nije udostojio ni pogleda, a kamoli uzdahnuo - *Vidi lijepih nogica*. I tko potom ne bi pjevao:

Srce me boli, aj, jaj, jaj, jaj,

Po ljutoj rani soli!

Eh, kad bi tip uzdahnuo: *Vidi lijepih nogica* raspuknula bih se od smijeha i okrstila ga budalom. Kad bi uzdahnuo smjesta bih se odljubila, ali tip je bio mudar. Mrgudno je šutio i pekao moju ljubav kao cvrčavu palačinku na laganoj vatri. Samo nemoj ništa zucnuti! – zaklinjala sam ga u krošnji kestena. Samo nemoj ništa izlanuti da te mogu dalje ljubiti! Samo šuti da za tobom mogu do vijeka venuti. Ako ti se pak, drzniče, – narogušila sam se – omakne neka opaska, za tebe imam spreman odgovor: *Moolim?! Kako se usuđujete? Zar Vam dajem bilo kakvog povoda?* Kako se od svega ništa nije dogodio preostalo mi je da ponovno zapjevam:

Srce mi pati jer ni pogledom ne svrati!

A kakva bi to ljubav bila da se nije nadala? Čvorak je prema sporazumu motrio mog odabranika i saopćio mi da bar nakratko zuri za mnom kad iza ugla zaokrenem ka zdencu. Srce mi je poskočilo i došlo mi je da se sjurim niz brijeg, ali dostojanstvo je suspregnulo moj korak, tim više što se iza mene začulo fićukanje. Milozvučno kao da se spuštalo s nebesa, kljuckalo me u potiljak i zazivalo: *Okreni se, okreni se*. Umjesto toga, podigla sam nos i sitnim koracima drobila prema zdencu gdje se Čvorak previjao od smijeha. 'Što se kesiš, blesonjo? Što je tako smiješno?' – prosiktala sam. Maranti su pak od smijeha suze navrle na oči. Kažiprstom mi je pokazivala nekamo preko svojih leđa, u visinu. Okrenula sam se u smjeru njezina prsta, kad se sa krošnje oraha ponovno zviždukanjem oglasio crni ptič žuta kljuna i milozvučnim cvrkutom pozivao: *Pogledaj me. Slušaj me. 'Pa šta!?'* – otrešla sam se. 'Snubio me barem kos.'

Nisam samo ja bila zaljubljena. I klinci pod mojom komandom blejali su u Mjesec zamagljenim očima, pa kad su Lumir i Beti bili u kinu ugrabili bismo tri sata raspojasa- ne slobode i tulili ljubavne pjesme da su se orile sve do Ljeskindola, gdje su pred otvorenim prozorima stajale djeve i mladići čekajući da im moć mjesečine tužaljku presloži u serenadu. *Ljubav je bol, ljubav je bol, ljubav je najslađa bol!*

I bol je trajala dok se moj odabranik jednog lijepog dana nije pojavio na dvorištu s rukom prebačenom preko ramena mlade žene. Nevjerojatno! – zinula sam. 'Zamisli ti pokvarenjaka!' – šapnula sam Maranti. 'Tip je oženjen a da mi to uopće nije priznao!' Unatoč svemu, mladi je muž ispunio sva moja očekivanja. Kao prvo, bio je neznanac, zaposlen u upravi zadruge. Čovjek iz daleka o kojem (bar u našoj kući) nitko nije ništa znao. Nepoznanica za odgonetanje. Kao drugo, bio je više nego naočit, a kao treće, uopće me nije zarezivao.

Najzad se moja tuga olakšala na papiru. Temperama sam počela crtati strip u sedam sličica. Sa četrnaest godina bila sam još uvijek opsjednuta netjelesnim rukama kojima ću grliti i koje će bez dodira grliti mene. Ruke, ruke. I napokon mi je sinulo kako pomoću nezemaljskih ruku na papiru izraziti zemaljski fijasko. Dakle, prva sličica: dlan s raširena prva tri prsta između kojih zvjeraju mačje oči. Prstenjak i mali prst podvijeni. (Ako zagusti, rep među noge.) Na drugoj sličici: dugi prsti streme pod nebo i negdje ispod zvijezda probijaju okvir papira. Otamo se ručica u obliku pauka na trećoj risariji spušta u razapetu mrežu. U četvrtom crtežu dva lelujava dlana – plavi i ružičasti - napokon se sjedinjuju jagodicama prstiju. U petoj slikariji ružičasta ruka se zajapurila i nabrekla žilama, posegnuvši za plavom. U šestoj, plava ruka se prstima izvija i bijegom oslobađa, a u sedmoj, crvenoj, pokazuje – figu!

Kad sam svoj uradak izložila roditeljima Beti je prasnula u smijeh, a Lumir se tako oduševio da je uskliknuo: 'Ovo treba uokviriti!' Pa je premetao i miješao po sličicama i zadivljeno se zaustavio na *figi*. Očima je gutao palac što je iz stisnute šake virio između kažiprsta i srednjaka kao isplaženi jezik. Zatim je zbrda-zdola skupio sličice i na prvo mjesto stavio *šipak*. 'Čekaj malo!' – uzjogunila sam se. 'Ako ih misliš dati uokviriti onda ću ti ih označiti brojevima. *Figa* dolazi na kraju.'

101

“Prošle su tri godine otkako se Filomenu zameo trag. Lumir je čekao pismonošu na istom mjestu gdje je nekoć čekao Stinu. Sada uz puteljak nije ostavljao ružu nego nadu. Čim bi se na dnu brežuljka pojavila uniforma s velikom torbom mirno bi odšetao u kuću. Ide. Prve godine nudio je poštara sortnim vinom u kuhinji, druge bučkurišem u podrumu, a treće jabukovačom na dvorištu. Ako je bio dobre volje. 'Sutra je novi dan' – govorio je iz dana u dan dok napokon nije pobjesnio. 'Ova pijandura od poštara sasvim sigurno je pismo izgubila! A tu su i udbaši! Ako nije poštar, pisma predusreću udbaši!' Njihova moć premašuje njegovu, ali – sutra je novi dan. Uostalom, zašto se baš sutra ne bi dogodilo čudo? Kad će pismonoša uz svečanu gestu, praveći se da pretražuje među brdom papirudije, izvaditi oмотnicu i uzviknuti: 'Tu je!' Tu je pismo što se pitaj Boga zašto, i pitaj Boga na kojoj granici, i pitaj Boga u kojem pretincu zametnulo ili na svom dugom putovanju zaglavilo! Pismo dugo tri godine!

Umjesto Filomenova pisma stiglo je Galjino u kojem najavljuje posjet Kutelu za vikend. Beti je odmah skinula stari stolnjak i stol za ručavanje prekrila novim. Jest da nije bilo dovoljno materijala za stolnjak u jednom komadu, ali je zato po sredini bio spojen čipkom iz dva restla bijela damasta. K tomu, ispod čipke nije se primjećivalo zakitano i prebajcano napuknuće, jer je Beti uz savjet stolara postala sama svoj majstor. Otkako

je Lumir prestao nabijati po stolu *Ovdje sam ja gospodar* uhvatila se posla i vratila stol u prvobitno stanje. I isplatio se jer je stol bio od dobre građe. Izdržao je Lumirovo lupanje i od udaraca nije se čak ni uleknuo. Da nije bilo ladice ne bi se ni oglasio. Zato je pak ladica ispunjena priborom za jelo i ostalim drangulijama pod batom šake svaki put ječala. S vremenom se od treskanja po sredini stola pojavila pukotina i širila se kao otvorena žila što ju je Beti stručnjački zatvorila i bajcom zakamuflirala. Stol razdora postao je stol primirja i Beti ga je voljela, ne samo zbog fino izrezbarenih nogu nego i zato što je njegova velika ploha bila najpogodnija za razvlačenje tijesta za štrudlu.

Lumir je podigao trogodišnju unuku, bacio je triput u zrak i potom joj zatrubio u vrat *brrrr* sve dok se nije raspuknula od smijeha. 'Ovaj žabac' – obratio se Galji – 'tek je godinu dana mlađi od Natalke. Teta i nećakinja kao dvije sestre.' Zatim je Galju uhvatio pod ruku i odveo je na stranu, pa joj se zagledao u oči. I bez da spomenu ime, između njih je stajao Filomen. Kad bih bar mogla slagati, komešala je Galja mislima, ali je znala da će otac tražiti dokaz. Pismo ili bar razglednicu u rukama. Galjine jantarske oči su potamnjele, a Lumirove sive su se suzile u prorez, tanku pukotinu kroz koju je prštalo iščekivanje. Spustila je pogled da preduhitri pitanje i kazala: 'Ne. Ni meni se nije javio.'

Poslije svečanog ručka Lumir i Zefko na šahiranje, klinci na vrt, a Galja u ophodnju stana. Po sobama je zvjerala ima li negdje štogod novoga, a zatim je počela prevrtati po krevetima kao da je listala knjigu. Najprije je odgrnula prostirku, pa prvu deku, pa drugu deku, sve dok nije stigla do plahti. 'Eh,' – uzdahnula je – 'bijeda je grozna stvar! Znaš na što sam potrošila svoju prvu plaću?' – obratila se majci i smjesta odgovorila: 'Na dvanaest metara najfinijeg damasta! Od toga sam dala izraditi posteljinu s izvezenim monogramom. Jastučnice su pak s umetcima ručno izrađenih čipki. Ono što sam mužu obećala, to sam i ostvarila. Moj muž spava u čipkama!' 'Neobično mi je drago.' – promrmljala je Beti i obrnutim redom prekrila krevet. 'Jest da šav na sredini plahte žulja,' – dometnula je – 'ali su zato plahte nepoderane i čiste.' 'Vječito krpanje!' – otpuhnula je Galja. 'Na prvi pogled – hajde, de, ali kad se bolje zagledaš – sve sama sirotinja!' 'Uzmi pladanj s kolačima,' – odgovorila je Beti – 'pa pođimo na vrt. Usred cvijeća bijeda se ne zamjećuje.'

Nije Beti bila samo stolarski šegrt što je obnavljao, lijepio i farbao pokućstvo, nego sveopći restaurator. Čim su se plahte po sredini počele tanjiti pozvala je u kuću švelju da ih prepravi i kao polunove stavi u funkciju. Izlizani dijelovi na bokove, a neizlizani, bočni, na sredinu, spojeni debelim šavom."

Al je počeo zijevati. "Ako me pamćenje ne vara, skrpane plahte smo već apsolvirali."

Premda mu plahte nisu razbuknale maštu, odlučila sam nastaviti s *plahtarskom* temom, pa taman zahrkao u stolcu.

“Hej!” – munula sam ga pod rebra. “Plahte! Evo što sam doznala prilikom nedavnog posjeta kod Marante. Kad je na svom balkonu na plahtama pričvrstila posljednju kvačicu okrenula se i kazala: 'Nisam ni ja bila anđelčić kao što ti misliš. Uostalom, ti si bila majčin anđelčić.' 'Osim kad sam bila vrag!' – dometnula sam u svoju obranu. Sjetila sam se kako je Beti na mom čelu tražila rogove kad bih napravila neku psinu. Pritom je nabacila zabrinuto lice ispod kojeg je titrao smiješak. 'Ne znam, ne znam...' – odmahivala bi glavom i klizila svojim mekim jagodicama po mom čelu i napokon zastala lijevo i desno, uz rub vlasišta. 'Ovdje je već jako tvrdo.' – ustanovila bi ozbiljnim glasom. 'Čak izbočeno! Ako se brzo ne popraviš' – zaprijetila je potisnutim smijuljenjem – 'mogli bi ti narasti roščići.' Od straha su mi se odsjekle noge. Pala sam na koljena i zavapila: 'Oprosti, majčice, oprosti! Nikad više! Nikad više!' Ova odgojna mjera palila je negdje do sedme godine.

'Meni pak Beti nije tražila rogove' – razvezla je Maranta – 'ne zato što sam navršila sedam godina nego zato što za svinjariju uopće nije znala. Kad si ti krenula u gimnaziju došao je red na mene da pasem krave. S tankom šibom u ruci jurcala sam za telićima i skakutala za vjevericama što su šmugnule navrh oraha i otamo mi mahale crvenim repovima. Uto se kod zdenca pojavila sluškinja i počela na štrik vješati svoje oprane plahte. Da nisu bile nove i bijele poput prvog snijega vjerojatno bih zaboravila na tvrđi šav na našim plahtama. Umjesto toga, općinila me njihova bjelina, tim više što su leljule na vjetru kao neke bahate zastave. Tek što je sluškinja zamaknula petama namočila sam pastirsku šibu u svježu kravlju balegu i njome počela klofati po opranim plahtama. Sluškinja se vratila, skinula balegom isprugane plahte, namočila ih u čabar, oprala i objesila na prijašnje mjesto. Danima sam čekala da me otac ili majka pozovu na odgovornost. Budući da nikad nisu doznali, poziv je izostao, ali je zato ostao dugi pogled sluškinje. Oplazio me kao šiba kojom sam uprljala njezine plahte.”

“O.K.” – razbudio se Al. “Ovo s kravljim drekom ti prolazi, ali vratimo se mi na Kutelo. Na odlasku Zefko je skinuo foto-aparat što mu se klatario oko vrata (u ono doba, bogatstvo ravno današnjem autu) i postrojio obitelj u dva reda. Beti je birala mjesta kod jorgovana, ulaza u sjenicu, pa kod božura, a Lumir ju je navlačio ispred ruže-penjačice na pročelju Kutela. Teta i nećakinja, Nataalka i Helena, svo vrijeme su se štipale, durile i hehetale, časkom mirno stajale pa oprčavale skup, pa ponovno čučnu- le, da se slika iz časa u čas mijenjala, raspadala i sastavljala u nove oblike, sve dok Zefko nije izgubio živce i graknuo: 'Pa dajte se već jednom umirite! Ku-ku, ptičica!'

U prvom redu Galjina kćer Helena, Maranta i Nataalka, a iza Galja, do Lumira, Beti i ti. Lumir u poluprofilu gleda u Betino lice, a ruka kojom ju je čas obgrljivao, čas hvatao njezine ruke, pomaknuta je. U Betinim očima odslikalo se cvijeće sa kamenjara, Galja se kao uvijek smijala divnim, bijelim zubima, a Čvorak što se leđima zalijepio

za oca, napućio je usta u kljun. Mlječnozube rođakinje kojima je Zefkovo dodijavanje dozlogrdilo ispale su namrgođene, a tvoju izvještačenu facu” – namignuo mi je Al – “neću ni komentirati.”

“Dodite nam opet!” – grlio je na rastanku sve redom Lumir i zatim, kao pri dolasku, povukao Galju u stranu. ‘Ako se javi tebi’ – kazao je ispod glasa – ‘nemoj me ostaviti da predugo čekam.’ ‘Obećajem!’ – zagrlila ga je Galja.”

102

Razmišljala sam jesam li u životu uopće učinila neko dobro djelo ili je sve ostalo na sramu i kajanju. Sram je žalac savjesti, a kajanje je molba unatrag bez mogućnosti ispravljanja. Oprost ne briše djelo jer se za to brine pamćenje. Uzalud posipanje pepelom ako se iz afektivnog pamćenja ne izvuku spoznaje i preslože se u prihvaćanje. Tek uspostavljena ravnoteža poništava samopredbacivanje. Ne, ne pamtim nijedno dobro djelo, ali znam da je dobro djelo nagnuće, poriv iz samilosti, bez kalkulantskog očekivanja nagrade. Dobro djelo isti se čas zaboravlja. Valjda se zato ne mogu sjetiti nijednoga.

Al je vrtio glavom i kazao:

“*Življenje unatrag ima jednu veliku prednost, a to je da ti pamćenje radi u oba smjera.* To ti poručuje Bijela kraljica iz *Alice*. Tako i grijesi u oba smjera imaju svoju svrhu. Od čega bi inače čovjek prao ruke? Osim svetačkih, ljudske ruke su prljave. Zato je *majčin anđelčić* – uštinuo me bezobraznik za smežurano lice – “htio majku razveseliti nečim nerukotvorenim, a to je bio - gle čuda - čičak!”

“E, da! Radilo se o jednom natprirodno lijepom čičku za kojeg sam bila uvjerena da ne potječe sa ovoga svijeta već da mu je sjeme, velikodušnošću Stvoritelja, doplutalo iz raja. Rajski čičak za rajsku Beti. Nikad uručen, gotovo me ubio.

U želji da tu nezemaljsku ljepotu donesem majci, čičak me posve općinio i smutio. Raskošnim ljubičastim cvijetom pokazivao mi se sa svih strana, zibajući se na povjetarcu. Ujedno me ostrim bodljama po lišću i stabljici odvrćao, kao da mi je poručivao: *Ostavi me na miru!* Začaranost je pak opomenu prevela u *Uberi me!* I tako sam prionula poslu. Ruku sam si omotala duplim listom velikog trpuca i uhvatila biljku nisko, malo iznad zemlje. Beti je voljela cvijeće na dugim stapkama. Umjesto da se odlomi, čičak se presavio i pao na zemlju. Na tom dijelu bio je najdeblji i najtvrdokorniji. Vrtjela i zaokretala sam ga u prijelomu, pušući od napora. Kako se odupirao počela sam ga navlačiti uz prijetnju: ‘Otkinut ću te na mjestu gdje si već nalomljen, pa makar me svu izgrebao!’ Nastavila sam ga cimati u svim smjerovima, pa opet zaokretati u slomljenom zglobu, sve dok iz debla nisu iskočile drvenkaste vlati, žilave kao tetive što nisu nimalo popuštale, ali su me zato preko izmrvljena trputčeva lišća porezale

po dlanu. Zajapurena, otišla sam potražiti novi oblog za ruku. Zatim sam dograbila čičak nešto više, gdje mu je stabalce bilo tanje. 'Tu ćeš se valjda dati otkinuti!' – siktala sam bodljikavcu. Ali nakostriješeni ljepotan i na tom mjestu se jednako odupirao i po drugi put nalomio. I tako sam ga slamala sve dok nisam stigla do cvijeta. Premda mi je ruka krvarila, nisam osjećala boli. Tek piljeći u ogrebotine, srdžba što je dotad u meni kipjela, naposljetku je planula. 'Prokleti cvijete,' – urliknula sam – 'iščupat ću te zajedno s korijenom!' Nogama sam se uprla o zemlju i golim rukama navalila iz sve snage potezati biljku. Pritom me čičak ubadao i grebao, ovijajući mi se oko nogu i ruku. 'Ubit ću te u sjemenu!' – vrisnula sam. Uto je u stresanju polumrtvi čičak živnuo i oplazio me po licu. Suhe suze bijesa frcnule su mi na oči. Još jednom sam divljački povukla biljku, a korijenje se nije čak ni razlabavilo. Prije nego se nemoćno složio, ponovno me ogrebao bočnim listom, kao da se time sa mnom oprostio. 'Zbogom!' – viknula sam i bosom petom skočila na cvijet u nakani da ga nepovratno satrem. Gazila sam po cvijetu sve dok se ljubičaste pahuljice nisu pomiješale sa zemljom. Iz zemlje si, u zemlju te vraćam!

Maločas očaravajući cvijet, nalik procvaloj artičoki u smanjenom obliku, ležao je preda mnom. Sedam puta nalomljen u stabljiki, okljaštrena lišća i osakaćen, s cvijetom zatučenim u prah. Izmrvcaren, na tlu je izdisao i preživljenim korijenjem optuživao. Gledajući u svoje djelo počela sam plakati. Otišao je u nepovrat komadić neba koji sam htjela odnijeti majci. Iza dobrih namjera ostale su ruke uprljane poluubojsvom. Korijen čička masakr je preživio."

Al je klimao glavom pa zaključio: "Kad se sjetim onog grma krumpira prilikom okopavanja i ovog čička dođe mi da te preporučim nekoj eko-vrtlarici."

103

Bila su to vremena karijerista s velovima, pučka maskerata, vještija noć obilježena kao socijalizam, doba sablasnih preobražaja, razodijevanja i preodijevanja.

Sandor Marai

Male vječnosti (kao osobne epohe) ljudske su vječnosti i imaju svoj rok trajanja. Mala vječnost, beskraj poduprt bespomoćnošću kao uteg oko vrata, koji u trajanju savija i lomi kičmu, kad-tad se sažme u procjepu vremena i podijeli ga na *prije* i *poslije*. Staro brojanje se dokida, astmatično ozračje rješava promjena. Prekid sa starim, izlazak u Obećanu zemlju. Gdje je? – ispitivala se Beti. Tu je. – mislio je Lumir. Iako mu je bila obećana i obećanjem razvrgnuta, Kutelo je bilo obećana zemlja. Rodni dom iz kojeg je crpio snagu ustrajavanja da odolijeva pritiscima vlasti, uvijek novim direktivama za

posezanjem u njegov okrnjeni imutak, odgrizanjem zemlje malo tu, malo tamo, kako bi se zaokružio kompleks za voćne nasade. Arondacija. U međuvremenu farma sa stokom je propala, zadružne štale prenamijenjene su u skladišta za voće. Projektom upravlja poluprofesionalni stručnjak. Preko crte razgraničenja posred dvorišta pogledava preko što bi se još moglo oteti. Lumir krpa kraj s krajem, novi upravitelj zadruge zida sebi kuću. K tomu, Lumir tavori rogeborenje svoje braće da je izdao oca. Pa sada ima što je tražio. Komunistički odmetnik, slizan s vlastima, koji se nije usprotivio kad se prilikom nacionalizacije višak zemlje dijelio bezemljašima. I neka se! – misli i dalje Lumir. Neka su bezemljaši dobili svoj dio kolača, pa makar za braću bio izrod obitelji koji se poslije rata oduševljavao pobjedom nad fašizmom, obnovom zemlje i time zarazio Galju što se iz omladinskih brigada vratila s dvije udarničke značke (što joj nije pomoglo da dobije stipendiju za daljnje školovanje), oduševljavao prestankom ubijanja i klanja, neka se zasvagda zakopaju ratne sjekire, neka svi narodi žive u miru, neka živi bratstvo i jedinstvo. Neka i unatoč svemu, on još uvijek stoji na svojoj zemlji, svoj na svome. Još uvijek ima najljepšu stoku u selu, rodne njive, pašnjake, šume i vinograd, dovoljno da o nikom ne ovisi. I što je najvažnije, ima sina koji će se vratiti kad mu mladenačke bube izvjetre iz glave. Ima Filomena koji će ga naslijediti i postati gospodar Kutela.

Beti je pak na Kutelo bila vezana sponama odricanja. Odrekla se svojih sanjarija da će nakon školovanja kod opatica i dalje živjeti u prijestolnici gdje je, tiskajući se sa školskim kolegicama na galeriji, prvi put udahнула ozračje opere, ulazeći na pstimu u posvećeni hram u kojem se iza zavjese krije ulaz u onostrano, odrekla se prve ljubavi, studenta s kojim se sastajala sitnim osmijehom i pogledima, stidljivim kao ona, koji će se jednom ohrabriti i zaprositi je da mu bude žena, građanska žena s najviše dvoje djece, odrekla se potpetica i izloga, izlazaka na koncerte i posjeta galerijama, odrekla se popodnevnih čavrljanja uz čaj i kolačiće, učenja u debatama i razmjeni mišljenja i, na kraju, nije se odrekla ničega jer je s roditeljima pristala u zabačenom selu blizu Ljeskindola, gdje ju je pronašao i nikad se odrekao Lumir, u klopci bez mogućnosti, gdje joj je preostalo – na nagovor njezine majke – samo pristajanje. I najzad se pristankom na brak odrekla sebe. Ali sebe traži sebe. Iznenada izviruje i kad se prepozna časkom se zacijeli, u skladu s onim što jesi, a ne možeš biti, ili se zamuti u neskladu s onim što nisi, a moraš biti. Rastreseno sebe, lutajući putnik što se zaglavi i rasprši, na javi traži u bespuću izlaz, bar kratki puteljak, sitnicu od života nakon iznurujućeg rada, pa makar to bio odlazak u kino dvaput tjedno. Toga se filmoljupka Beti nije odricala.

Iza ruskih bajki, odmah nakon rata, repertoar se bogatio filmovima drugih žanrova, pa je Beti pronalazila dovoljno štofa za razmišljanje, pogotovo o likovima u kojima se prepoznavala kao sudionica usred drame i čekala kako će se čvor razmrsiti. Poslije

predstave imala je potrebu o filmu popričati, ali Lumir za to nije imao sluha. Ne samo da mu je bilo suvišno tratiti riječi, nego bi u kinu često zadrijemao, s rukom na Betinoj ruci što je u polusnu puzila i pristala na Betinom bedru. Trgnuo bi se na upaljeno svjetlo i potom stao Beti odvlačiti iz društva dviju vremešnih dama što su imale abonman do njih.

Ako film damama nije bio po ukusu stale su raspravljati o predratnim filmovima, uzdisati za Gretom Garbo, fatalnom nad-ženom, božicom pred kojom su muškarci padali na koljena, a tu je znao načuliti uši i Lumir, prisjećajući se valjda leđnog striptiza Mate Hari (onog vela što je klizio niz njezine gole plećke naniže i razotkrivao koščatu strukturu tijela, obavijenog još jednim velom mliječne puti što je svakim djelićem izazivala privlačnošću odbijanja. Evo vam, podanici, poledine, - nijemo je zborio poluprofil božanstvene beštije - nokat malog prsta, a što je sprijeda zadržat ću za sebe) i rasprava se ovaj put otegnula od *Dame s kamelijama*, *Kraljice Kristine* i naposljetku završila na *Ani Karenjini*. 'U ono doba' – dometnula je jedna od dama (što je ujedno bila profesorica kojoj je Lumir uputio ispričnicu o izostanku iz škole) – 'u ono doba' – zatresla je pročelavom glavom od čega joj se zanjihala biserna suza na naušnici – 'bila je vladavina muškaraca.' 'Da nije bilo despota' – nadovezala se njezina pratilja – 'ni Karenjina ne bi tako tragično skončala.' Lumir je počeo gubiti strpljenje. Stare frajle kojima muškarac nikad nije zagrijao bedra laprdaju o ljubavi! Uhvatio je Beti pod ruku. 'Ako je ova vlast učinila išta dobro' – zanjihala se ponovno naušnica – 'onda je to da je izjednačila muškarce sa ženama.' Lumir je nečujno zaškripao zubima, zavrtio se s Beti lijevo-krug i jednim krevelječim *kistihandom* oprostio se od dama. Hodajući umjerenim korakom ka kući Lumir je zastao i obratio se Beti. 'Doma si uvijek rastresena i mučaljiva, a vani tako brbljiva da te jedva uspijevam izvući iz društva.' Beti je pak još uvijek bila u raspravi pa je kazala: 'Karenjina se ipak usudila.' 'I skončala pod kotačima!' – smjesta ju je poklopio Lumir. Nastavili su šutke, svatko sa svojim mislima. Lumiru bi bilo puno draže, umjesto u kinu, provoditi vrijeme u krčmi s pajdašima, gdje se ispod glasa govorilo o potezima vlasti, a glasno pretresali dnevni događaji, žive priče živih ljudi, a ne tamo dva sata buljiti u platno, uživljavajući se u izmišljotine i o tome još razglabati. Beti je pak razmišljala o ravnopravnosti spolova i što ona od toga dobiva ako je kao osoba ekonomski ovisna. Trebala bi se zaposliti, imati svoj novac, ah, i od same pomisli je zadrhtala, predviđajući kraval što bi ga Lumir upriorio već na sam spomen o zaposlenju. I predobro je znala odgovor: 'Tvoje zaposlenje je žena, kućanica i majka.'

Približavali su se kapelici. Misli su im zagasito svjetlucale, ali ne, to svjetlo iznad brda nisu bile misli. 'To je požar!' – kriknuo je Lumir. 'Kutelo gori!' I Lumirovo srce je u plamenu, i Betino obamrlo srce sagorijeva. Mahnitim koracima grabe prema kući, zastaju kod kapelice i u nevjerici gledaju u gospodsko pročelje, djelomice zakriveno

drvećem, lice Kutela prema istoku. Grabe dalje, ne kao inače preko vrta, nego ravno ka dvorištu odakle odjekuje metež, galama i nadvikivanje. Mravinjak vrvi. Gasitelji i zjakala što ih je privukla ogromna buktinja urlaju u kolu neuspjelog gašenja. S jedne strane neoštećen Lumirov dio, s druge strane, preko puta, ruše se u pepeo posljednje grede skladišta za voće. S noćnog neba sipe još samo crne pahulje.

Beti zuri u zgarište, Beti zuri u nebo. Treperi kao zublja što se ugasila pod zvijezdama. Kao da su se zvijezde poredale okomito na Kutelo, prijeteći odozgor posljedicama odozdol. Konjunkcija propasti. Zamućenje i mrak. Obzor neproglednosti. Kraj. Lumir zuri u zgarište i pogledava preko, gdje je dvorište ograđivalo gospodarsko zdanje i činilo zatvorenu cjelinu, a sada ondje cvrči još poneki ugarak. Iako zdanje ne pripada njemu, maločas sleđena krv proključala je u njegovim žilama i nastavila cvrčati poput tinjajuće žeravice na pustoši.

Početak odlaska za Beti, kraj ostanka za Lumira. Napuštanje i ustrajavanje susrest će se napokon u promjeni, kad će Lumir shvatiti da se Filomen neće vratiti. Kad će premašiti promašenost uzaludnog čekanja.

Ranom zorom došli su uhititi Lumira.

104

Zgroženost je nadvladala otpor. Nema političkih veza, nema para za advokata, nema potpornja koji bi Beti podupro rasklimanu samosvijest. Gdje su udlage što će joj učvrstiti kralježnicu, ruke i noge da sama krene braniti muža. Drugih branitelja nema. Trebalo je izaći pred taj zastrašujući svijet koji ima moć upravljanja ljudima. Trebalo je satrti otpor spram prijeteće zgrade milicije, robotskog organizma što funkcionira promišljenim, ali nepoznatim potezima, namještajući žrtvi klopku. Žrtva može samo migoljiti i otriesati nožicama kao kukac nad kojim se nadvijaju ljepljivi pipci moći koji stežu oko vrata. Hoće li uopće moći govoriti, istisnuti iz sebe glas ili će joj tjeskoba stegnuti grlo. Mora! Ohrabrenje je stiglo u ime istine i pravde. Istina je snaga, bodrila se Beti obijajući vrata, istina pobjeđuje, kucajući od vrata do vrata, ali pred svim tim natpisima, načelnik ovog odjela, referent onog odjela, od svih tih titula, povezanih mrežom u koju se hvataju neistomišljenici, istina kleca, a Beti korača dalje i najzad stiže pred vrata šefa milicije. Premda joj je šef ponudio stolicu, Beti pred šefom stoji, čvrsto stoji, ima zaleđe, pomoć priteče od Lumira što u zatvoru drma rešetkama i urliče – *Ni sam kriv!* To je sve što želi reći milicajcu. Zar nije dovoljno što su ga samim uhićenjem, unatoč neoborivom alibiju, obilježili kao zlikovca?

'Za vrijeme požara bili smo u kinu. To mogu potvrditi mnogi koji su nas vidjeli.'
'Znamo da ste bili u kinu,' – zanjihao se šef milicije u stolici – 'što pak još ne znači da

Lumir nije imao pomagača.' Beti su zatreperile vjeđe. 'K tome,' – nadovezao se šef – 'poznato nam je kako vaša porodica diše. To se ne odnosi samo na Filomena, političkog prebjega, nego i na Vašeg muža. Tko drugi bi imao motiva zapaliti zajedničko skladište? Podmetnuti požar kao čin osvete za oduzeto imanje! Uz to je interesantno kako nijedan plamičak nije osmudio vaš dio zgrade.' Posljednju rečenicu Beti je prečula jer su joj na riječ 'osveta' poskočile obrve, a oči bljesnule gnušanjem. Čudno, uhvatila se u mislima, kako ju ta riječ, zlokobna samim nagućem i sadržajem, osveta, od koje se ježi koža i diže kosa na glavi, nije slomila. Naprotiv, ispunila ju je gorkim prijezirom. Čudno, lecnula se, kako niski udarci u njoj izazivaju niske odjeke i srozavaju je na razinu zlotvora. Oborila je oči i pribrano izjavila: 'Moj muž je nevin. Alibi je nepobitan kao što je Bog na nebesima.' 'Bog još nikom nije svjedočio.' – nasmijao se istražitelj i produžio - 'Još uvijek istražujemo. Osumnjičenik je u zatvoru, a naše je da i dalje tražimo.' Prijezir se pretočio u ogorčenje, ogorčenje u smalaksalu gordost. Beti je podigla glavu i napuklim glasom istisla: 'Od mog muža učinili ste zločinca. Tražim samo da s njega skinete tu krivotvorenu mrlju. Tražite palikuću među svojimama...' – uspjela je primetnuti, a ostatak rečenice, *ljudima bez časti*, zapeo joj je u grlu.

Skladišta za voće zapalio je piroman, radnik u zadruzi. Palikuća bez povoda i razloga – razmišljao je Lumir, koračajući umorna koraka prema kući. Čudan tip za kojeg se tvrdilo da se u gašenju najviše isticao i postao junakom dana, ovjenčan plamenim jezičcima. Ali to je Lumir doznao tek kasnije. Prilikom puštanja iz zatvora, nakon škrtog priopćenja, znao je samo njegovo ime. 'E, moj čovječe!' – uzdahnio je Lumir. Bez razloga i povoda! I potom se sjetio užarenih očiju piromana na zgarištu kako je pirovao i likovao na svetkovini gašenja, svetkovini pobjede. Vratio se Lumir unazad i mozgao kako ga je prije toga palikuća pogledavao preko dvorišta s rukom obavijenom oko Stinina struka, pa čak mu jednom i namignuo. Jest da ga je uspio pecnuti u živac što vodi do srca i da je poniženje nakratko zapeklo, oplazivši ga površinski neočekivanim prostaštvom, ali tada je Lumir već bio slobodan. Odljubio se od Stine u trenu kad ju je prvi put spazio kako trlja svoje butine o bedra te protuhe, seoskog kavgadžije, što je na svakoj veselici pretvorenoj u pijanku brusio šake i izazivao makljažu, odljubio se u hipu kao da su mu poput prezrelih ljustaka otpali kapci, pa je progledao novim očima i umjesto Kraljice kojoj je uz puteljak svakog jutra ostavljao ružine pupoljke, ugledao običnu curu nevitka struka i neskladna trupa, prurušenu tek u jednu od mljekarica koja ne seže Beti ni do gležnjeva, opoganjenu surovim rukama tog momka na zlu glasu, Stinu drempava hoda i lijenih koraka, bivšu Ružu što je cvala u njegovu srcu, koja se i dalje gizdavo šepurila dvorištem, u nečistoj kuti i blatnjavim gumenim čizmama, uzdignutim nosom poručujući: *On je bar nevezan i mlad, a ti si oženjen i star*. I napokon

je taj izvor njegove nezajažljive čežnje, udajom za palikuću, nestao s vidika. Lumir se sam sebi nasmiyao. Na kraju je ispalo da je u požaru ipak imao pomagača. Palikuću i njega vezala je Stina.

Nadomak Kutela gdje ga je u bijeloj pregači čekala Beti prstima je začesljao makadamskom prašinom i znojem slijepljenu kosu i zatim dlanom prešao preko neobrijana lica. Koliko je prošlo od njegova uhićenja? Vječnost. Nije znao koliko dana, tek rekli su mu da su počinitelja priveli pravdi.

Ni Beti nitko nije obavijestio da je Lumir pušten iz zatvora. Čekala ga je na vrtu, čekala u kući i najzad se bacila na grudi svog muža što su ga unazad sedam dana pokušili na dvorištu, prije nego se s njom stigao oprostiti i presvući, s glavom pogurnutom nadalje strpali u maricu, u radnom, pokrpanom odijelu i iznošenim cipelama, bacila se na prašnjave grudi odrpanca s licem zaronjenim u njegov vrat i tiho zajecala.

Je li Betin doček bio presudan za donošenje konačne odluke? Ili je Beti iskoristila Lumirovu kratkotrajnu krotkost kad mu je u kasnoj noći šaptala u uho: 'Ne, Filomen se neće vratiti. Kutelo treba prodati i otići daleko odavde, u neki novi kraj, ozvučen mirom, daleko, daleko, s vidikovcem bez granica.' Lumir je pamtio taj doček, grijao ga i podgrijavao u grudima, smijuljeći se kako ovaj put nije morao prvi pružiti ruku, kako se nije trebao dovijati i obigravati oko Beti, a kamoli vaditi *Decameron* iz zaključane ladice *šrajbtiša* i za uvod čitati škakljive štorije o uspaljenim opaticama, pamtio je slatkoću noći kad su se dvije različitosti s ruba prema središtu susrele i prožele istim suučesničkim bolom u jedinstvo i razumijevanje, onaj trenutak pronicanja jedno u drugo, napokon dvoje stopljeno u jedno tijelo, u vječnosti trenutka, tu i onkraj u vezi braka između muža i žene, istovremeno podređeni i slavljani, darovatelji i ovisnici, ponuđeni i prihvaćeni u novom poretku bivstvovanja, kao da su blagovali razlomljeni kruh, zamiješen četveroručno u istoj zdjeli, jedno tijelo s plaćem iste gustoće i slanosti, bogatstvo da imaju jedno drugo, sebe u drugome, i Lumir je shvatio da je stanište i dom tamo gdje je Beti, bez obzira gdje to bilo.

Dozrela je odluka o prodaji Kutela.

105

Lastavice napuštaju čitanke.

Danijel Dragojević

Dobro je ciljao moj tata. O, moj papá! Filomena je promašio, ali kod mene izradio je oprez i izvukao priznanje: *My heart belongs to daddy!* Pogotkom ispod pojasa gdje vriju emocije narugao mi se taj majstor refleksa i izbacio me iz ravnovjesja. I namirio

se. Nasitio se gnjecavim stidom i odžedao se brazdama niz lice. *My heart belongs to daddy.*

Premda (zbog pokvarene mašte) nikad nisam bila dijete, (zbog začudnosti što je život) još uvijek sam dijete. Toliko je o meni znala Beti, toliko je o meni znao ili nije znao Lumir. Kad me prije sto godina, poslije mature, na Kutelo došao zaprositi prvi prosac, Beti se zgrozila i kazala ocu: 'Pa ona je još dijete!' Zaletjela sam se majci, podigla je uvis i zavrtjela se sa njom u krug. 'Ti moja najmilija majčice!' – klikkala sam. 'Ti si jedina koja me poznaješ.'

'Pa nisi više pučkoškolsko dijete da ti po spomenaru šaram životinje.' – rekao je Lumir prilikom mog rastanka s Kutelom i odlaska na studij. Žalila sam za očevim crtežima, razasutim po odbačenim bilježnicama. Žalila sam za svim tim repatim stvo-renjima, životinjskim repaticama. Repovi i vrtirepke kao filozofija. Parada repova po bilježnicama, od bahatog paunovog oka do razbarušena vjeveričjeg upitnika, od kravlje metlice na dnu batine do kokota, što kićenim repom u lukovima otresa dominaciju nad kokama, od konjske buktinje u galopu do kozjeg trokutastog repića što stršeći uvis otkriva zadnjicu. Repovi, repovi, bujni i zakržljali, namiguše oba spola oko kojih se okreće svijet. Ponekad se, u nedostatku prostora, Lumir zadovoljio i portretima stoke krupna zuba. Brzim potezima crtao je slinave kravlje njuške s kovčama između rogo-va i pospanim očima s poluotvorenim kopcima, dok su konjske glave u vrisku njištale. Razgaljenim desnim i zubima konji su rzali i ušiljenim ušima čekali komande.

'Nacrtaj mi još majmuna.' – zamolila sam jednom zgomom, kad je tatca bio dobre volje. Otac se časkom zamislio, pa uzeo olovku i u hipu sfrkanim repom majmuna zakačio o granu, zaoblio mu trup s kojeg su ravnotežu hvatale raskrečene nogice i učas je obezglavljeni majmun krilio zrakom kao da se njiše. Zatim je Lumir zapeo kod glave. Črčkao je i črčkao, gužvao i bacao istrgnute listove iz bilježnice te započinjao iznova. 'Ne znam zašto mi to vražje stvorenje izmiče.' – mrmljao je sve promuklijim glasom. 'Šćepao sam ga za rep,' – zaškrgutao je – 'ali nikako da pogodim tu majmunsku njušku.' Spljoštenom gubicom majmun se doduše cerekao, ali je još uvijek bio više čovjek nego majmun. Ispod niska čela bijesno su sijevale samo majmunске oči. Znala sam da su ljudske, pa sam brže-bolje sklopila teku.

U spomenaru sam jednu do druge ostavila dvije prazne stranice. Jednu za oca, drugu za majku. Kad god sam se obratila majci da mi nešto napiše, uvijek se nećkala i izgovarala. Znam da mi je s malo riječi htjela reći puno. Ali to puno bilo je prepuno, nikad sveobuhvatno sročeno i nikomu dosegljivo, a da ne bude fraza, puno i prepuno kao neprekidno dopunjavanje iz čije punine sam crpila milinu pripadanja. Zato se pak otac jednoga dana zapiljio u mene, uzeo spomenar i olovku pa u jednom mahu zapisao:

*Kada me više ne bude,
znat ćeš da sam bio,
a sada, dok još jesam,
prečesto misliš da me nema.*

Nadigrao je *Kiticu cvijeća* budući da više nisam bila dijete, ali je kiticom u spomenaru, kad sam prestala biti dijete, postigao isti cilj. U oba slučaja suze su mi nezadrživo briznule na oči.

Djetetu: *Kada umrem, nadam se da ćeš mi na grob donijeti kiticu cvijeća.*

Odraslom djetetu: *... a sada dok još jesam, prečesto misliš da me nema.*

Ima te, ima, oče moj, ne samo u mojoj davno stišanoj goropadnosti i žudnji za biti ljubljen. Ima te s obje strane. Tu i onkraj. Bio si i jesi.

My heart belongs to... mammy. O, mammyblue.

106

Lako se mislima prošetavati po prohodanim i prohodnim stazama, do prvog spoticanja. Spoticanje je tu da Božjeg vjetropira, šepavca s jednom nogom u limbu, zastavlja pitanjem: Čemu sva ta rabota oko pisanja?

“Tako rezoniraju bjegunci.” – veli Al koji nikomu ne može biti uzor dosljednosti. Bjegunci, ta samotna čeljad podvijena repa, avanturisti dvoumljenja i akrobati prevrtljivosti, anarhisti duše i autori smijeha, ti blesani u potrazi za savršenstvom i veterani nepoučljivosti, sa zametnutim šalabahterom (u kojem stoji: *U hram se ulazi niz stepenice.*), sliveni su s porazom kao kalup s otiskom. *Sve je ispraznost*, kaže Propovjednik, *Umjetnost je glupost*, izjašnjava se Rimbaud.

“Lumir je pak o porazu imao svoje mišljenje.” – dosjetio se Alarik dok smo se njihali u gondoli žičare prema Sljemenu. “Prilikom nekog atletskog natjecanja” – započeo je drobiti – “Lumir je bodrio trkača maratonca na začelju koji je ubrzo zaostao u vijugavoj koloni nabrijanih mišića. S pogledom uprtim u pete trkača ispred sebe zapeo je uzaludnim naporom, jer razdaljina se povećavala, ali nikad trkača ispred sebe neće dostići, a kamoli prestići, da bude bar predzadnji. Zadnji je zadnji, no trči dalje, saplićući se o prenategnute tetive, ostavljajući iza sebe poraz, gazeći ispred sebe poraz, trči polumrtav, nikomu više zanimljiv i bez klicanja uz stazu, tetura maratonač posljednji krug, zaboravljen od svjetine i kamera, i napokon se ruši na cilju. Eee, taj zaslužuje utjehu – pomislio je Lumir, a glasno je uzviknuo: 'Ovaj je pobjednik! Njemu pripada lovorov vijenac!’”

Neko smo vrijeme šutjeli, a zatim se Al ponovno oglasio:

“Znaš li ti” – podigao je obrve – “tko je konstruirao ovu žičaru?”

“Pojma nemam!” – odmahнула sam rukom. “Baš me briga čiji prsti su umiješani u ovu metalnu mašineriju! Željezo i strojevi su zadnja stvar koja bi me mogla baciti u trans.”

Al je zakoluto očima i poluuvrijeđeno frknuo:

“Zefko! Zefko je” – šibao me očima – “kao stručnjak za vučnice i žičare, pored ostalih, konstruirao i ovu sljemensku.”

Od čuda sam zinula, ali prekasno da pregrizem jezik. Al je pak nastavio:

“Iza takvih ljudi, graditelja, ostaje bar neki opipljiv trag na dobrobit ljudima. A što osim dimne zavjese ostaje iza piskarala?”

“Dim!” – odvratila sam.

Dok smo cupkali sljemenskim stazama, natkrivenim miomirisnim suncobranom drveća, misli su nam se razilazile prema onoj *jedan šumom, drugi drumom*. Al se još uvijek zanosio žičarom, a ja sam razmišljala da je krajnje vrijeme na Kutelo staviti točku.

“Zefko kao mladi inženjer strojarstva...” – započeo je Al, a ja sam nastavila – “... da nije stigla ona nesretna razglednica iz Rija otac vjerojatno ne bi prodao Kutelo.” Tu smo se zgledali i sastali. Rio! Čovječe, Rio de Janeiro! Kao da smo se našli usred vreve milijunskog Babilona nad kojim na okamenjenom brdu soli, raširenih ruku u obliku križa, bdije Krist.

“Bdije” – promrmljao je Al – “dok puno viša Nike pred njujorškim vratima, nadmena božica poduzetničke slobode, danas prijete dominacijom i svijetom sije strah!”

“Vratimo se mi na Kutelo!” – brzo sam prekinula humanistički nastrojena pajdaša da ne zabrazdi u političke vode ili skrene na tužbalicu o sudbini Indijanaca obiju Amerika.

“Dakle, Kutelo! Tog dana, mjesecima prije požara, Vir se zadovoljno smješkao. Nosio je na Kutelo dobru vijest koju je Lumir čekao godinama. Što sad hoće? – pomislio je Lumir kad je u sumraku nadolazeće noći prepoznao brata kako hita alejom, upravo kad se on spremao u selo da u birtijaškom društvu čuje tračeve. Što god da hoće, s Beti ga ne smije ostaviti nasamo, makar bila okružena djecom što će Vira salijetati i moljakati da im izvodi po stoput viđene mađioničarske trikove. Braća su ušla u kuću. Virovim licem plesale su zagonetne grimase, žmirkale oko očiju i savijale se oko ustiju, kao da je u rukavu krio zeca. Najzad je čarobnjak umjesto zeca izvukao razglednicu iz Rija i uručio je bratu.

Lumir nije gledao panoramu grada. Zurio je u naličje. Brzim pogledom oplazio je brazilsku marku i zatim šarao po sitnim slovima tog tvrdokornog rukopisa i zaustavio

se na adresi. Čelo mu se nabralo i namrštilo. Mrštenje je padalo po razglednici kao neki kapljični osip što je mutio slova, pa kao suhi osip od kojeg su se slova ponovno razbi-strila. Ne, tu dvojbe nema! Adresa i škrti sadržaj naslovljeni su na Vira!!! Otresitom gestom pružio je kartu Beti. Beti je prevrtala razglednicu i ustreptala pred velebnim spomenikom Bogočovjeku i treptala dalje, kao da ju je upravo zagrlio sin. Zatim je glasno pročitala: *Pozdrav iz Rija. Tvoj nećak Charles. 'Za mene je bio i ostat će Filomen!'* – bilo je sve što je Lumir izustio, a Beti se unatoč netaktičnosti skriveno smijuljila načinu na koji joj je Filomen zaobilaznim putem, preko Vira, poslao pozdrav. Odlaskom u svijet učinio je ono što njoj nije bilo dano. 'Zadržite kartu!' – rekao je Vir na odlasku. 'To, ne.' – otklonila je Beti. 'Razglednica je adresirana na tebe.' Zatim je Lumir otpratio brata i produžio u selo.

Čim su zamrle očeve stope” – nastavila sam priču – “majka me zamolila da pro-nađem atlas. Školarka Beti s petero djece razgrnula je pred sobom kartu svijeta i ka-žiprstom, u koji je navrla njezina primorska krv, započela plovidbu. Krenula je iz ne-poznate luke na sjeveru Italije, spustila se Jadranskim morem do Mediterana, spretno zaobišla Scilu i Haribdu i zaustavila se pred Gibraltarom. Tamo su zapuhali orkanski kovitlaci, ali se hrabro otisnula na Atlantik. S jedrima u prstu zaokrenula je prema jugu i potom, zbog uzburkana mora, vrludala gore-dolje, sjever-jug, brod se ljuljao i naginjao, putnike je hvatala mučnina, ali ne i Beti, držala se uspravno poput kapetana i otvorena čela prkosila neveri. Samo neka se plovi, plovi što dalje, od kopna ka novom kopnu, gdje se mir i nada stapaju u horizontu slobodnog življenja. Školarka ne zna da je sloboda u nama a ne izvan nas, pa hrli naprijed, držeći se sveudilj istočne obale Južne Amerike i naposljetku s olakšanjem usklikne: 'Ah, tu je! Tu je!' – i prstom se usidri u Rio de Janeiru. 'Ah,' – uzdahnula je ponovno – 'kako u ovoj kući fali globus!'

Lumir je pak u birtiji ispijao gemište. Častio je društvo, ali tamo nije bilo nikoga tko bi mu pružio utjehu. Na proslavi poraza pobjedniku nitko neće nataknuti lovorov vijenac. Gubitnik, kojeg je zanijekao sin, ovjenčao se sam.”

107

Godina 2002. bliži se kraju. Otvorene granice, slobodno tržište. Višak robe proizveden jeftinom radnom snagom slijeva se sa zapada i istoka. Bofl i škart uz bok ekskluzivnih trgovina. Nema čega nema, za svakoga prema džepu. Pazari se svaštarijom na cesti, od nošene odjeće do cipela, stvarima priraslih srcu kojih se zbog preživljavanja treba odreći, kupuje pod natkriljenim štandovima, pamuk, čisti pamuk, kemijski obrađen, divno genetski modificirano voće i povrće po velemarketima, gdje nam na ulazu dobrodošlicu iskazuje tri metra visok, debeljuškasti Djed Božićnjak koji se svako

malo grlato nasmije: 'O-HO-HO!' O-ho-ho, idemo dalje u zemlju Neverlandiju u kojoj se uz masovnu nezaposlenost izlaže skorojevički glamur u paradi taštine. Vanjština, vanjština! Metropolita okićena iluminacijom odiše s raskoši, metropolita po zakucima stenje od neimaštine, ali uoči Božića Djedica dolazi svakomu, biranoj manjini jahtom, hotelima, zazidljivim parcelama uz more, fingirano propalim poduzećima, većini pak s nadanjem, stoga kupujte i trošite nadu bezgotovinskim plaćanjem, na čekove, kartice i kredite sa zelenoškim kamatama, u sveopćoj svetkovini prodaje i rasprodaje, kupujte bezparaši izvanrednu priliku, popusti i sniženja cure iz poštanskih kaslića u vidu šarenih reklama, emisije na TV-u prekidaju patuljasti Božićnjaci što se klišu ili voze na sanjkama ne bi li nas nasanjkali bombastičnom ponudom proizvoda najnovijih dostignuća, što su danas *in* a sutra *out*, ali zato praznična groznica ne jenjava. Bokcima je platežno sredstvo gledanje pa kupuju očima, bogati kupuju *kešovinom*, ukoliko garantira popust 30%.

Što će svojoj djeci kupiti radnici propalih poduzeća koji šest ili više mjeseci nisu primili plaću? A što bi htjeli? Nije sve u želucu! Imaju stisnute šake koje im jamče pravo na unaprijed prijavljeni štrajk. Slobodu govora i okupljanja donio im je žuđeni kapitalizam.

U takvu raspoloženju zatekao me Al. Banuo je u kuću sav napirlitan, doduše u starom kaputu što ga je prije sedam godina kupio s poda na placu tj. u pokretnom *second hand boutiqueu*, ali zato u novim, talijanskim cipelama što su svojim sjajem zasjenile ne samo ogrtač nego pomutile i moj vid. Povrh svega, skratio je sijedu kosu i obrijano lice natrljao jeftinom pomadom.

“Pa šta tako buljiš?” – šepurio se preda mnom budući da nisam mogla skinuti pogleda s njegovih cipela. “Ne čini odijelo čovjeka” – isprasio se – “nego cipele. Stoga, na postolama ne vrijedi štedjeti! Ove sam kupio” – izokretao je gležnjevima – “kod stilista za cipele, a kosu su mi sredili u Studiju za njegu kose.”

Od prepasti objesila mi se vilica, a potom sam se ipak pribrala i priznala da me je vrijeme pregazilo.

“Na Kutelu smo” – duboko sam udahnula – “stiliste za obuču zvali šusterima, a salone za njegu kose – frizerajima. A što su onda švelje i krojači?”

“Pazi kako se izražavaš,” – frknuo je Al i protumačio – “to nisu nikakve švelje i krojači! To su umjetnici! Modni kreatori, a njihove radnje - *atelieri*!”

Ufff! Uspuhao se od moje neobaviještenosti o trendovima, pa je skinuo kaput i raskopčao košulju. Škicnula sam ispod njegova vrata i odahnula. Srećom, nije dao izbrijati dlake na prsima i pofarbati kosu. Da se to dogodilo, našem prijateljstvu došao bi kraj.

“Sjećaš li se” – prekrizio je noge i zamahnuo prema meni šiljkom cipele – “kako smo u to doba, dok smo bili mladi, hrlili u Trst i potom se u novom perju šminkali po Zagrebu?”

“E, da. Meni čak nije trebalo hrliti” – upala sam u sjećanje – “jer su roditelji početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća kupili kuću na samoj granici s Italijom. S naše strane državnu granicu kontrolirali su gusto načičkani, vidljivi i nevidljivi stražari. Iako me novi dom oduševio - gospodska kuća na brežuljku, vrt i sretna Beti, napokon sretna i pomlađena Beti - moje ushićenje je nakon svih burnih utisaka ubrzo splasnulo. Već prve kao i narednih noći dolje, uz željezničku prugu što je dijelila dvije zemlje, iz mrkline utihnule noći prolomio bi se grozomorni urlik: 'Stoj! Stoj! Pucati ću!' Malo zatim prasnuo bi hitac iza kojeg bi uslijedio zapomagajući ljudski krik. Jedan Život, s istom nadom kakvu je gajio Filko, ugasio se, sunuvši uvis poput oprostajne baklje, nakratko osvijetlio nebo pa se rasplinuo u neiživljenu putanju neke mladosti. Iza pucnja i smrti oglasilo bi se s talijanske strane bolno pseće zavijanje što je komadalo i usitnjavalo noć, a krik se nastavljao i odbijao o nadolazeću zoru, mreškajući trnce po mojoj podhladenj koži. Krik je trajao kao da se preselio u otužno pseće tuljenje. Tuljenje, tuljenje, sve hrapavije i promuklije, ispresjecano sve tišim naletima, kao zapljuskivanje očaja, naplavina tuge. O tim noćnim incidentima nitko nije govorio. Tek kad je Lumir pitao susjeda, taj je slegnuo ramenima i kazao: 'Nisu svi rođeni pod sretnom zvijezdom. Nekima se bijeg posreći, a mnogi skončaju s metkom u glavi.'

Mi pak nismo trebali bježati jer smo imali pogranične propusnice s kojima smo smjeli prelaziti granicu do mile volje. I mene je dopala ta povlastica, premda sam živjela i studirala u Zagrebu. Ukućani su se u susjednom talijanskom gradiću već udomaćili, pa čak i stekli prijatelje Slovence koji su u glavnoj ulici, *via* ta i ta, držali radnju, a za mene je prvi odlazak u inozemstvo bio događaj stoljeća. Čovječe, inozemstvo i k tomu na božićni sajam!

Maranta, Maša i ja trčale smo ispred roditelja, prema međunarodnom prijelazu, a Lumir je stupao polako, držeći Beti čvrsto ispod ruke. Ne samo da su ga susjedi prilikom doseljenja ispitivali je li mu Beti najstarija kćer, nego su i Talijani s druge strane napasali po njoj oči, držeći je Nijemicom. Zbog njezine plave kose i plavih očiju, decentne odjeće, nakita i šminke, zbog njezinog finog hoda i uspravnog držanja ophodili su se prema njoj prekomjerno susretljivo i sipali komplimente, od kojih je Lumir, bez dvojbe, razumio: '*Com'è bella, signora!* Kome bela signora – zastao je nasred puta – dok smo mi, tri sestre na dnu brežuljka dočekivale roditelje, zastao i viknuo: 'Čemu uopće hodati preko granice kad nam ovdje ništa ne fali!? Čemu kupovati kod tih napuhanih Digića što jedu mačke, ali zato ne prezaju da nama iza leđa viču *skjavo, zlavo!*' 'Kao

prvo,' – stišavala ga je Beti – 'djeca zaslužuju malo rasonode. A kao drugo, mi, Slovenci moramo držati do sebe. Stoga, nije svejedno kreneš li preko granice u dronjcima, pa se ondje presvlačiš u kupljenu robu, nego pristojno odijeven. Nije svejedno ako prekapaš po robi i uz to se cjenkaš poput mešetara, nego da platiš koliko traže. Kad bi se svi tako ponašali i Talijani bi promijenili mišljenje o nama.'

Kako se moje znanje talijanskog sastojalo od: *amore, bondorno, arivederci, prego i gracie*, devetogodišnja Natalka alias Maša počela me već putem podučavati: 'Ako ti netko kaže *kome si kiama*, ti mu reci *Ferdo salama*. Ako te pita *kome si diče*, ti odgovori *Ferdo felice*. Ako ti opet kaže *kome si diče*, ti odvrati *što te se tiče*. Čim smo se počele presavijati od smijeha pridružio nam se otac. 'A znaš što znači ovo?' – zastao je nasred puta, obraćajući se meni. 'Kvanto kosta una kransla, kvesta kva?' – i pomolio mi pod nos figu. 'To ti znači' – pojasnio je – 'koliko košta ovaj vjenčić smokava. Samo pritom pazi' – opomenuo me – 'da držiš glavu što dalje od prodavača, da ne bi umjesto figa zaradila pljusku.' I tako smo uz hihotanje prešli granicu.

Vrtoglavica. Nisam više hodala nego lebdjela na zračnim jastucima što su me odbacivali pod oblake i spuštali pred izloge. Mjesečarenje. Oči su mi iskakale, koljena klecala – idemo, idemo, požurivao je otac – idemo, odvlačila me majka od šarenila izloga – a ja sam od čudesa već obnevidjela, zaslijepila me opčinjenost – idemo, zagundao je Lumir, danas nam nije cilj kupovanje nego vaše unterhaltanje. Ošamućeno slijedim roditelje, s očima ostavljenim na cipelama, torbama i odjeći, ošamućenost mi sapliće korak, jer me cipele, torbe i odjeća uporno slijede – idemo, idemo, povisuje tata glas – i najzad smo se našli u samom žarištu zbivanja.

Božićni sajam. Ringišpil i lunapark na trgu, pod platanama, uokolo šatori i štandovi. Na svakom uglu, povezani u guliverski stručak, njihali su se baloni s napuhanim krokodilom u sredini. Sa zvučnika okačenih za grane, s kojih su u svim bojama žmirkale lampice, grmile su *canzone* s jednog kraja na drugi. U grlo su si skakali Milva i Modugno, a dolje, ispod krošanja, pridružile su im se sa tranzistora Mina i Rita Pavone. Koncert istodobnog nadglasavanja pratile su fanfare, a takt dodavale prskalice i praskalice. Iz fontane je brizgao vodoskok i škropio zaljubljenike čije poletne ruke su bile zauzete grljenjem i moćio umorne ruke sa zavežljajima u plastičnim vrećicama što su došle predahnuti. Uz glavnu ulicu pak buka druge vrste. Vreva i žamor križali su se sa cikom i sudarali s vikom prodavača. '*Scegliere! Scegliere!* – treštalo je sa svih strana. '*Occasioni, occasioni!* – vikao je prodavač posuđa. Porcelanski tanjuri letjeli su zrakom u lepezastim lukovima i nepogrešivo pristajali u rukama prodavača. Kupci rijetki, zjakala sve više. Zgnječena u gomili, zinula sam u žonglera što je sveudilj vitlao tanjurima, šalicama i čašama, a Lumir je škicao sa strane i čekao glavni zgoditak. Za strpljivo

promatranje očekivao je nagradu, porciju smijeha. Uzalud. Nijedan tanjur, nijedna šalica, nijedna čaša nije skliznula iz ruku cirkusanta i u krhotinama završila na pločniku. Dosadno! Idemo dalje! Prema natpisima u žarkim bojama *Sconti! Saldi!* i najzad se Beti zaustavila pred štandom s čarapama. '*Regalo, regalo!* – izvikivao je prodavač i istog trenu pred njom otpakirao novi par najlonki, pa počeo čavlima nemilosrdno strugati po finoj pređi. '*Regalo, regalo!* – šarao je čavlima uzduž i poprijeko a da se pritom nijedna nit, sitna poput vlasi, nije izvukla, a kamoli poderala. 'Pa sad' – smijuljila se Beti – 'ako su najlonke izdržale grebanje čavlima, čemu ih ne kupiti?' *Regalo* ili ne, tek Lumir je izvadio novčanik i za dva para platio koliko je prodavač tražio. Čarapar se pak klanjao Beti, klanjao novčaniku pa opet Beti i nešto za njom brbljao, od čega *Com'è bella, signora* Lumiru nije trebalo prevoditi.

Maranta i Maša su se pak smucale oko štandova sa slatkišima. Mandulati, čokolati, bomboni i keksoni, likeri i spumanti, sve dok nas otac nije skupio i poveo u kavanu na dobru glasu, gdje su i zimi nudili sladoled u svim bojama i okusima. Nakon prozebljih ruku, u blistavo uređenom lokaluu, obuzela me sveopća toplina zvana sreća, pa sam se topila i otapala, ali prije svega morala sam pronaći WC. 'Fuuj!' – izletjela sam van i kazala: 'Uza svu raskoš ovdje umjesto normalnog šekreta imaju čučavac!' Majka me pogledom stišavala, a uto je stigla i konobarica. 'Si, caffè. Caffè espresso? Caffè lungo? Caffè macchiato? Caffè con panna? Caffè corretto?' Sestre su pak samouvjereno naručile i za mene: 'Đelato kon pana e čilijeđe.' I potom prstima pokazivale kugle što ih je trebalo staviti u čaše. Nakon kave sa šlagom, kakve dotad zaista nisam okusila, i nakon sladoleda kakav dotad zaista nisam liznula, krenuli smo kući. Putem su Maranta i Maša lomile zube mandulata, a tatica je kazao: 'Svakog čuda pola sata dosta! A mi smo izgubili cijelo prijepodne.'

Čim smo stigli kući Beti se najprije presvukla u kućnu odoru, a zatim je otpakirala novi par najlonki i počela ih oprezno navlačiti na noge. Okrenula sa da poravna nat, kad su očice krenule uzbrdo, migoljeći od prstiju naviše. Bježale su prema bedrima kao mravci pošpricani pesticidom, ostavljajući iza sebe prugaste uzorke svih dužina. Ah, ni rukavice koje je prije toga stavila da noktom ne začehne fine niti nisu pomogle. 'Ah, ti Talijani,' – gledala je i gledala majčica u poderane najlonke – 'jest da su švindleri, ali ipak znaju biti tako zabavni. Da znamo njihov jezik' – bacila je umiljati pogled na muža – 'ovakve stvari se ne bi događale. Zato te molim' – zagrlila je oca oko vrata – 'da nam u najskorije vrijeme pronađeš nekog kućnog učitelja.' 'Nikakav učitelj neće se motati po ovoj kući!' – zagrmio je Lumir i stao razmišljati gdje da pronađe učiteljicu.

Sutradan sam sama otišla u kupovinu. U starim čizmama, starom puloveru i starim hlačama, ali je zato kaput kojim me počastio tatica kad je prodao Kutelo bio prve klase, sašiven po mojem predlošku kod zagrebačkog krojača za frajljice, dakle u kaputu

od najfinijeg štofa, preko kojeg je bila prebačena stara torba s novčanikom. Vratila sam se u novim lak-čizmama i pripadajućom lak-torbom, u novim hlačama, novoj majici povrh koje sam obukla novu bluzu, a budući da me još uvijek zeblo zagrijao me novi sloj topline u vidu novog vunenog pulovera. Majčica se časkom oduševila, a potom pitala: 'Gdje si ostavila stare stvari?' 'Kao mi Jugovići, priznala sam na Betinu sramotu, starudiju sam ostavila Digićima, negdje po kantama za smeće.'

K tomu sam cjenkanjem ušćarila i za šminke i kilu kave. Pored džeparca i love što sam je zaradila preko Student-servisa, zarajtala sam i mjesečnu stanarinu i hranu u Zagrebu, ali bio je Božić pa sam znala da će kućni Ježušek zažmiriti barem na jedno oko, jer to je doba kad se smiluje i raspikućama."

108

Palmin-dvor!

'Palmin-dvor!' – tako je uskliknula Beti kad je s Lumirom pod ruku, nakon obilaženja diljem Dežele u potrazi za novim domom, napokon ugledala vilu okruženu palmama. Palmin-dvoru pripadao je i odgovarajući *rajski vrt* koji se pred njom razlegnuo poput zelenog oblaka i iskrenjem s rubova obojio Betine plave oči u zeleno. Zelena duša vrta stopila se s njezinom zelenom i ganuće zalila suzama. Beti je jecala i grlila muža, i muž je prigrlio ženu zajedno s vrtom. Jer razlike nije bilo. Beti i vrt bili su jedno te isto. K tomu, i ta blaga klima! Zimi bura raščišćava zrak, a ljeti slani vjetar s mora hladi čelo.

'Kuća, doduše, nije nova, daleko od toga,' – ustanovio je Lumir obraćajući se Beti – 'ali na tavanu smo se uvjerali da su tramovi čvrsti jednako kao i krov. Treba samo pofarbati, kako ovdje vele, škure i pobijeliti stan. Premda polovicu prizemlja zauzimaju stanari, što je još jedan veliki minus, mjesta za svu djecu ima dovoljno.'

'Ali, ta panorama!' – usprotivila se nedostacima oduševljenjem Beti i odvušla Lumira na balkon, odakle se preko vrta pružao pogled do podnožja talijanskog gradića i dalje, a vodoravno sastajao se s talijanskim *castellom*, čije kule su noću bile osvjetljene kao da su u špaliru dočekivale topot konja i prolazak šlepa neke princeze. Što se panorame tiče, šutke je priznao Lumir, kuća s vidikovcem pored malog vinograda i voćnjaka bila je jedan od uvjeta za kupnju novog doma. Vinograd za veselje, tek toliko da na stolu ima domaćeg vina, od berbe do berbe, a ovaj, lijevo od balkona, upravo je odgovarao tim mjerilima, kao i voćnjak na dnu vrta. Ah, šutke se Beti zahvaljivala Bogu, ah, ovdje nema štala ni krava, ni onih smrdljivih repova što mlataraju oko glave. Tu nema, kao na Kutelu, daščanih podova nego ulašteni parketi. Umjesto drvene kade i lavora, tu je prostrana kupaonica, sva u bijelim pločicama, s velikom emajliranom kadmom i umivaonikom. I, što je najvažnije, tekućom vodom u slavinama! Zdenac na vrtu

služi tek za zalijevanje, a ne kao onaj kutelski što se zimi zaledio pa ga je trebalo otapati kipućom vodom. Tu se kamene stepenice neće ribati sirkovom četkom nego samo prebrisati mokrom krpom. Uostalom, tu nema ni blata jer su sve staze pošljunčane. K tomu, obitelj je spala na četiri člana o kojima treba brinuti. Ah, prenula se, zaboravila sam na vrt! Vrt je peti član obitelji.

Ukratko, posjed je bio zaokružena cjelina, odijeljena od susjeda bujnom vegetacijom. U vrtu je bilo toliko skrivenih kutaka i zakutaka da se moglo sunčati u Evinu kostimu ili u toplesu snatriti o ljubavi a da te pritom, osim smokava i rajskih jabuka (zvanih kaki) nitko nije zamijetio. Marantu i Mašu nisu štatile samo krošnje nego i guste živice *laurusa* što su filtrirale čežnje. Uzalud. Pubertetske čežnje, bestjelesne leptirice, hlapile su kroz gustiš i uzlijetale u visine, ili odsjedale na granama u vidu treperavog ljeskanja na lišću.

Palmin-dvor bio je sagrađen na platoima što su mu davali osebujuću razgibanost koja je rastjerivala dosadu i prilikom prvog posjeta priređivala iznenađenja. Na prvom, dohodnom platou iza željeznih vrata pogled je zaplijenila ogromna palma u ovalnoj gredi s patuljastim ružama u podnožju. Palma-stražar po kojoj je Beti nadjenula ime kući. S prilaznog platoa, uz bok kuće, pet kamenih stuba što su vodile na drugi plato, odakle je započinjao vrt. Desno od stuba kameni stol na popločanu tlu, a lijevo, ispred pročelja, druga palma u ovalnoj gredi. Tek iza drugog platoa ulazilo se na terasasti vrt na tri razine što su ga po sredini dijelile kamene stube do ukošene padine s voćnjakom. Na vrhu, sa svake strane stuba, uspomena na Kutelo. Trajnice. Dva grmolika božura podrijetlom iz Kine.

Kad sam se zatrčala niz skaline češljale su me lijevo-desno grane jabuka, a kad sam se stuštila niz puteljak uz vinograd na dnu me dočekala šuma od bambusa što je ujedno, uz dva velika čempresa na uglovima vrta, bila granica imanja.

Dolazeći kući tijekom ferija, a i kasnije na godišnje odmore, svaki put sam najprije progundala:

'Sviđa mi se, majčice, itekako sviđa novi dom, ali me ubija brdina po kojoj se čovjek mora uspinjati prije nego stigne do praga. Ne zove se uzalud naša ulica Strmec-brijeg. Ako ideš praznih ruku, još nekako, ali ako si natovaren putnim torbama jezik ti se isplazi do koljena.'

'A tek ona dva oštra zavoja.' – dometnula je Maša i primetnula: 'Da znaš, to nisu opasni zavoji nego - kurve perikoloze!'

'Ah, pa taj put je tako kratak' – negodovala je Beti – 'a k tomu postoji i blago nagnuta prečica što se vije među susjedovim vinogradima.'

'Da, ta prečica vodi u grad,' – mrgodila sam se – 'ali kad stignem autobusom ili vlakom, ili kad se ide u Italiju, nema druge nego uz i niz Strmec-brijeg.'

Natalke alias Maši novi dom iz nepoznatih razloga nije bio po čudi. Pa i Maranti se, kad bi ju netko pitao *Odakle si*, omaklo. Nije rekla iz Montane nego – iz Ljeskin-dola. Galju pak prilikom prvog posjeta nije omamio raspjevani *calicantus floridus* kod željeznih vrata, ni ošamutio ocvali miris jorgovana uz kuću, niti smela palma usred ovalne grede, ni potresao puteljak oivičen hortenzijama što je tekao uz gredu ka kući, ni osupnule kupolasto obrezane aukube što su iza živice stršale u nebo nego joj je pogled zastao na bočnoj fasadi Palmin-dvora. Mjerila ga je od dna do dimnjaka i natrag, pa opet od podnožja do gromobrana, i napokon izjavila:

'Kuća je lijepa, ali tko će tu grdosiju uzdržavati?!'

'Gr-do-si-ju?' – izmucala je Beti. Grdosiju!? Zatreptala je kopcima i učas svenula kao močvarna biljka u pustinji. Grdosija se svalila na njezina pleća i otežala paket s mašnom što ga je držala u rukama. Ruke su se ovjesile, a iz Galjina poklon-paketa 'gr-dosija' je istisnula sadržaj iznenađenja i ispunila ga olovom. Beti je nijemo stajala, zatim otresla olovnu prašinu i povelala Galju u kuću.

'Došla sam samo na kratak skok.' – hitala je Galja uz kamene štenge. 'Zefko je na službenom putu, radimo od jutra do sutra, a kod kuće me čekaju djeca. Drugi put, kad ćemo Zefko i ja doći autom, bilo bi dobro da se palma makne i plato preuredi u parkiralište.'

Ovo je za Beti bilo previše. Izravan napad na vrt!

'Ne dolazi u obzir!' – odrezala je odlučno. 'Dok sam ja živa palma ostaje na svom mjestu, a parkirati se može malo dalje, kod terase.'

U međuvremenu Lumir je bio zaokupljen drugim poslom. Namignuo je Maranti i ona je spremno pošla za njim. Koračali su prema zidanoj drvarnici na rubu dvorišta. Pod istim krovom nalazio se žičanom mrežom odijeljeni kokošinjac i rešetkaste gajbe s kunićima. Maranta je zastajkivala i žmirila jer je znala što ju čeka. Znala je kako će zec jednim udarcem skončati i klatiti se u očevim rukama.

'Evo!' – tutnuo joj je zadnje šape u ruke. 'Drži i ne mrdaj!' – primetnuo je i počeo džepnim nožićem, ostrim kao britva, spretno zarezivati oko stražnjih nožica, pa uokolo repa, da bi zatim u jednom potezu ogolio zeca do glave. Maranta je tu i tamo otvarala jedno oko i slušala što tatica govori: 'Domaćeg mlijeka nema više, ali zato imamo bar domaća jaja i kuniće koji te uvijek spase ako netko iznebuha bane. Za pac, doduše, nema vremena, ali ćemo zato Galju počastiti pečenjem. Nema zdravijeg mesa od zečetine.'

Dok je zec cvrčao u pečnici i Beti poslovala oko kuhanja, Galja je po drugi put obilazila stan na katu. Na prostranoj terasi, čiju ogradu je nadvisivala isprepletena vinova loza, vijorile su, uz oprano rublje, nove, bijele plahte. Šećući iz sobe u sobu ustanovila

je da su iz Kutela uz noćne ormariće preseljeni i bračni kreveti s pretapeciranim madraticama od konjske strune, što ih je Beti donijela u miraz. Zatim majčin ručno izrađen trokrilni ormar i kauč, starinski kanape, očev pisaći stol, *singerica* i veliko zidno ogledalo. Tu je bila i izrezbarena škrinja te sklopiva stelaža za knjige s kutelskim leksikonom *Minerva* po kojem je Beti sve češće prekapala. Veliku kuhinju Beti je kasnije prenamijenila u blagovaonicu, a špajzu u kuhinju. Kut s lamperijom u kuhinji pratile su klupe, a ispred njih kutelski, četvrtasti stol. Uz stari kredenc i neke sitnice, sve je bilo novo.

'Novi stolić i fotelje na novom tepihu u gostinskoj sobi.' – zadovoljno je kimala Galja i splela se o duge zavjese ispred balkonskih vrata. Tu joj se pridružila Beti. Svečano je razgrnula zavjese i širom rastvorila ostakljena vrata. Galja je zakoračila na balkon obrašten glicinijom u cvatu i najzad ju je miris oborio s nogu. Miris ili pogled, tek oči su joj se zacaklile. Zagrlila je majku i kazala:

'O, majko, ako si ti ovdje sretna – i ja sam.'

'Je li ti sad jasno' – uhvatila je Beti Galju ispod ruke – 'zašto smo kupili veliku kuću u kojoj ima mjesta za sve vas? U prizemlju stanuje vremešni bračni par, a ni oni neće živjeti vječno. Tu je i mansarda koja se može urediti u toplo gnjezdašće.'

'A kad se vrati Filomen' – upao je Lumir što se nečujno došuljao – 'moći će se smjestiti u vrtlarevoj kući na kraju dvorišta, ako već sa mnom ne želi biti pod istim krovom. U prizemlju je praonica, a na katu stan.'

Lumir se nadao jer ga je nekoliko mjeseci ranije Galja obavijestila da joj se Filko javio razglednicom iz Meksika.

'Joj!' – odjednom se preнула Beti. 'Sasvim sam zaboravila na tvoj dar. Oprosti, molim te, oprosti.'

Pa je razvezala mašnu, a iz paketa je izronio pravi, pravcati globus.

'O, Bože! O, Galinka moja, Galinka! Oduvijek sam željela bar mali, dječji globus, a sada je preda mnom cijeli svijet.'

109

Danas je na Alariku red. Dosta sam se napripovijedala ovih dana, dok se on lju-ljuškao u stolici.

"Prije kave neću ni pisnuti!" – smjesta se uzjogunio i tek kad sam pred njega stavila džezvu kave počeo je drobiti:

"Dakle, Lumir je vagao. Jezičci na vagi još se nisu spojili. Ako je Beti umiljavanjem isfehtala talijansko-slovenski rječnik, učiteljica je i dalje visjela u zraku. Pa se dao na traženje i sam se začudio koliko je pritom imao sreće. Propitao se kod susjeda, a taj se

časkom zamislio, počeo iza uha i zaustio: 'Ne znam Vaše kriterije. Ali, ako niste baš probirljivi, nedaleko odavde, u podnožju Vašeg vrta, uz cestu blizu međunarodnog prijelaza nalazi se kuća u kojoj žive dvije sestre. Koliko mi je poznato, te stare profesorice vladaju s nekoliko stranih jezika i prehranjuju se instrukcijama što ih daju učenicima. Raspitajte se kod njih. Neki pak vele' – nakašljao se susjed – 'da tim vješticama dodatni dohodak pritječe od prizivanja duhova.' Lumir je na sav glas zahihotao, a pridružio mu se i susjed. 'Prava je rijetkost' – nastavio je potom susjed – 'sresti ih na cesti. Stoga sumnjam da ćete ih namamiti u kuću.' Lumir se zahvalio na izdašnim informacijama i zaputio se prema kući profesorica. Ako su malo ćaknute, ne smeta. Glavno je da se po Palmin-dvoru neće motati nikakav učitelj!

Nakon zaključena posla Lumir je podnio Beti sljedeće izvješće: 'Kao prvo i posljednje, tamo nećeš odlaziti! Ali ne zato što navodno te usidjelice ne izlaze, jer učenike primaju isključivo u kući. Drže se kao mačke doma, ali ih nužda ipak ponekad istjera van. Koliko sam iz razgovora shvatio, to se događa kad im ponestane šminke ili farbe za kosu. Možda su zato tako dugo oklijevale prije nego što su me pripustile u kuću, iako vrata nisu bila zaključana. Zamijetio sam tek kako se na naherenim škurama miču rebrenice. Da me ne služi dobar vid i to bi mi promaklo, budući da je ruševna kuća od dna do krova prekrivena bršljanom, pa se prozori jedva naziru. A do njih se, bome, treba i probiti! Uz puteljak zaustavljaju te grane voćaka što vise do poda, da ne spominjem razbuktalno grmlje kupina. Dok koračaš svako malo splete ti se oko nogu bodljikava šiba ili te oplazi grana po licu. Osim toga,' – zapiljio se u Beti - 'koliko god te svrbjele pete što bi samo landrale i izlazile, tamo nećeš odlaziti jer jednostavno nemaš gdje sjesti! Nije da me nisu ponudile stolicom, dapače, ali zato imam straga kokošji drek na hlačama! Dok sam sjedao promatrale su me tako ispitivački i radoznalo da govno na stolici uopće nisam primijetio. K tomu, zurenju se pridružio ogromni mačak što me uzdignuta repa poput uperene sulice fiksirao sa stola. Tek potom je jedna od njih brzim potezom podlaktice pomela mačka sa stola, zajedno s kokošjim i mišjim izmetom. Dok sam sjedio, zakeljen kokošjim govnom, pogled mi je odlutao na prozorsku policu gdje su se sunčali gušteri. Uto me trgnulo zujanje muhe što se upravo zakoprčala u paukovoj mreži. Inače,' – odjednom se razgnjevio Lumir i srdito prstima začesljao kosu – 'ako se prilikom ulaska dovoljno ne sagneš glavu ti može oplesti paučina i ostati na čelu kao neka svilena kapica. Uza sve to, iz kuta je netremice piljio crni mačak i svojim zelenim očima pratio svaki moj pokret. Nije mi samo jasno odakle uz ovakvog mačora posvuda mišji izmet.'

Beti je slušala, a Lumir se ponovno pogrebao straga i viknuo: 'Što se dreka na hlačama tiče, sam sam si kriv! Čim sam ušao spazio sam kako se kokoši šeću po stolicama

i prešetavaju po stolu. Umaču kljun u mačju zdjelicu, ključaju s kredenca i potom se gnijezde među krpama na sofi. Već na vratima trebao sam zaključiti koliko je sati! Tim više kad mi je jedna od njih, nakon uporna kucanja ipak otvorila i dočekala me pitanjem: *Jeste li svratili zbog prizivanja duhova ili ste došli podrezati vočke?*

Na rastanku' – nastavio je Lumir kad se otpuhao – 'opet su me dugo mjerkale sve dok nisam shvatio. Odvraćao sam pogled s njihove raskuštrane i prorijeđene kose, a zatim se mašio za novčanik i ostavio predujam. Kad se dotjeraju, vještice će izaći pa tvoja nastava može početi.'

I tako je nastava započela. Beti se naoružala odbačenim, dokraja neispisanim bilježnicama, okrenula ih s druge strane i na prvu stranicu velikim slovima napisala: POČETNI TEČAJ IZ TALIJANSKOG. Učiteljice, odnosno profesorice dolazile su naizmjenice, ovisno o tome koja si je prva uspijela pofarbatu kosu. Prilikom prvog susreta s profesoricom Beti se, unatoč iscrpnom opisu i zapažanjima kojima ju je snabdio Lumir, ipak lecnula. Ali ne zbog mirisnog oblaka što ju je zapuhnuo, niti zlatnog broša s rubinom što je vukao čipkasti najlon-ovratnik nadolje i time još više otkrivao smežurani vrat, već zbog poderanih rukava na vesti. Lecnula se zapravo Betina maksima: nitko nije tako siromašan da si ne bi mogao priuštiti iglu i konac! Zanimarila je i fleke na suknji, kao i poderane najlonke što su virile ponad izgledanih potpetica na cipelama. Nije važno, zažmirila je na oba oka. Uostalom, stare dame (ah, Lumiru je jednom izletjelo – drapaćoze) nisu došle paradirati nego podučavati i Beti se radosno prihvatila posla. Marljivo je pisala zadaće i učila lekcije. Rečenice su joj bile kratke jer se nipošto pred Talijanima nije htjela osramotiti nekom pogrešnom prepozicijom ili glagolskim vremenom. Tek toliko da u talijanskim dućanima ne mora zamuckivati, a ne daj Bože, pokazivati prstom, premda talijanski trgovci shvaćaju svaki mig pantomime i čak čitaju misli, razvrstavajući ih na: kupce, zanovijetala i zjakala.

Naravno, kupovati se moglo i kod Slovenaca starosjedilaca, od kojih su mnogi bili veći Talijani od Talijana. Kad su se Lumir i Beti, ponukani patriotskim žarom, jednom obreli u njihovoj butigi, prodavačica Slovenka nikako nije razumijela što traže nego je svisoka upitala: *Che cosa vuole?* 'Ke koza vuole!' – zakriještao je Lumir i zatim procijedio: 'Od Vas više ništa!'

Ke koza vuole, ke koza vuole! – bijesnio je Lumir cijeli dan i tek se navečer razvedrio. 'Ne bi li se dodvorili Talijanima – zacerekao se – 'naši sunarodnjaci su na svoja prezimena nakalemili razne privjeske kao *-eti, -eli, -ini* i sad se tim tablama povrh dućana diče. I tako ti' – tumačio je Beti – 'recimo, iz običnog Pevca ili Pjevca, odnosno Oroza, može nastati: Orozetti, Orrozzelini ili pak Orozelli!' Varijacije na temu. Ubacivanjem duplih suglasnika prema nahodjenju, Lumir se zanosio usputnim

nadahnućem i dvojne konsonante podvlačio i naglašavao kako bi novotvorbe što vjernije oponašale talijanski izgovor. *Ma, senti questa voce!* Puna usta melodioznosti, reperska izvedba prezimenske kanconete. Teatar u kući. 'Sramota!' – zgražala se Beti. 'Sramota! Zatajiti svoj jezik isto je kao zatajiti vlastitu mater.' Maranta i Maša su se pak previjale od smijeha, a to je bio dovoljan poticaj da Lumir nastavi. 'Da, zaboravio sam –iči. Na primjer, Orrozici! Ne, Orrozici ne zvuči dobro! Suviše patvoreno. Bolje je – Cucurricci! Ku-ku-ri-ku!'

Premda se preko granice oprezno izražavala, Beti je ubrzo svladala osnove komuniciranja i podučavanje se bližilo kraju. Učiteljice su se već udomačile, pa je razmišljala kako da onaj s poderanom vestom ponudi svoju (nošenu tek za izlaske i očuvanu kao da je bila nova), a da je pritom ne uvrijedi. Pa je snebivajući se, započela: 'Boji Vaših očiju, a k tomu i nordijsko plavoj kosi, ova zelena vesta sigurno bi lijepo pristajala?' 'Vesta ne dolazi u obzir!' – smjesta je otklonila profesorica i dodala: 'Za obući imamo preko glave i ne valja uzimati ono čega ima napretek. Ali' – smekšao joj se kriještavi glas – 'ako nam već želite nešto darovati bile bismo Vam zahvalne ako nam preko granice nabavite noćnu kremu za lice. Za ovu kolekciju što se upravo reklamira' – potkrijepila je zamolbu – 'vele da netragom briše bore!'

Beti su se širom rastvorile oči, a uši provjeravale je li dobro čula. Zamolba joj se zahliknula u grlu, a zatim je njezinu osupnutost prekrpio smješak čuđenja. Na izokrenutu stvarnost što je pala naglavačke nije odgovorila nego je učiteljicu otpremila s košaricom voća, a potom se obratila Lumiru. 'Iako znam da ništa ne znam' – poslušila se istrošenom frazom – 'novac za instrukcije nije bačen u vjetar. A sad te molim da daljnje podučavanje otkazeš.'

Međutim, profesoricama su tako omilili Betini kolačići da su svraćale na Palmindvor i nakon završene nastave. S košaricom ili bez, iz prijateljskih pobuda, naročito u vrijeme zrenja smokava i rajskih jabuka. Navodno sok od kakija regenerira kožu bolje od najskuplje kreme za lice."

110

Što je život ljudski? Nataalka se nikad time nije opterećivala. Neka samo na to pitanje odgovaraju mudrijaši ako ih već tako žulja i svoje spoznaje zadrže za sebe. Umjesto da se odvija *U ritmu muzike za ples* život je ritam dosadnih i prisilnih radnji. Dosada kod kuće, dosada u školi! Dosada s dva kraja, s glavom i repom. Na repu te rastoči u bezvoljnost, a na glavi gurne u poduzetnost. U sredini dosade je pak čekanje koje bi trebao uskomešati neki nepredvidivi događaj, uzbuđenje prvog reda, što izbacuje iz kolotečine s jedinim ciljem da te razgali i razveseli. Ponekad se to dogodi i bez zasluge,

ako čekaš prekrštenih ruku, a ponekad treba napraviti prvi korak i uzbuđenje izazvati. Tada glava čekanja stupa u akciju.

'Život nije zabava!' – zagrmio je Lumir kad je Natalku pozvao na raport. 'Zar od drugih ljudi moram doznati' – zakričao je – 'da u školu hodaš po željezničkim tračnicama umjesto stazom uz prugu po kojoj gazi sav ostali svijet? Još me podilaze žmarci' – zagrcnuo se – 'dok mi u ušima bruji pitanje susjede: *Znate li Vi, gospon, da Vaša pupa hoda po tračnicama, upravo kad se vlak približava?* Odgovori!' – urliknuo je. 'Je li to istina?!' Natalka je oborena pogleda mrgodno šutjela iz čega je Lumir razabrao potvrđan odgovor. 'Da takve glasine više nikad nisam čuo!' – podviknuo je i time je scena bila završena. Kad se bura oko tračnica stišala Natalka se dosjetila nove zabave. Hodajući poslušno stazom uz prugu, stigla je do glavne ceste. Premjestila je remenje na školskoj torbi što se zarezivalo u ramena, ogledala se lijevo-desno, pa odvažno zakoračila na sredinu ceste. Automobili su trubili, kočnice škripale, ali je brzonoga Natalka imala unazad povijene uši kojima je prema zvuku nepogrešivom preciznošću mjerila razdaljinu i uvijek posljednji tren odskočila.

'Da, noge su joj brze.' – ustanovio je Lumir kad se vratio iz škole, kamo ga je pozvala razrednica. 'Da ima jedinicu iz matematike i fizike, to već znam.' – preduhitrio je Lumir razrednicu nakon pozdravnog uvoda. 'Ali što je sad? Koliko ima neopravdanih sati?' 'Ne radi se o tome.' – požurila se objasniti razrednica. 'Ovaj put treba Vas zapravo nastavnik iz fiskulture.'

'Vaša kćer' – dočekao je raskriljenih ruku učitelj tjelesnog Lumira – 'je pravi atletski talent! Stometarsku dionicu pretrčala je u vremenu....' Lumir je zamahnuo rukom i prekinuo nastavnika usred rečenice. 'Ne zanimaju me nikakva vremena,' – prozborio je i zatim se nasmijao – 'ali me raduje ako je pobjedila. Prema Vašem oduševljenju, očito je na cilj stigla prva.' 'Ne shvaćate što želim reći.' – navaljivao je fiskulturnik i nastavio: 'Ako bi redovito trenirala mogla bi na omladinskom prvenstvu postići izvanredne rezultate. Na kratke pruge postiže brzinu munje!' 'Ne poznam nikoga' – izjavio je Lumir – 'tko bi na trčanje tratio vrijeme i k tomu od trčanja još i živio.'

Vraćajući se kući Lumir je Natalki kupio najveću čokoladu s lješnjacima. 'Nisam znao da si u nekakvoj utrci pobjedila.' – kazao je prilikom uručjenja i napokon dočekao široki osmijeh. 'Nastavnik me pak nagovarao' – primetnuo je – 'kako bi trebala svakog dana trenirati.' 'Pa nisam zec da bih se bavila trčanjem.' – odvrtila je Natalka punih usta u kojima su se kotrljali lješnjaci. 'Tako i ja mislim.' – složio se tatica.

Malo po malo, i redosljed vladavine na Palmin-dvoru izmijenio se nauštrb Lumira. Palmin-dvoru biljeg je udarila Maša i obilježila ga svojim peripetijama, zgodama i nezgodama. Kad bi Galja dolazila u posjet svaki bi put uzviknula: 'Zar u ovoj kući nema druge teme osim Maše?! Maša, pa Maša! Vječito pretresanje i razglabanje, a ona tjera svoje.'

“E, da!” – umiješao se u moje misli Alarik. “Na montanskom nebu” – prozborio je pjesnički – “jedna se zvijezda uzdizala, dok je druga tonula. Lumirova blještava zvijezda je zalazila i postupnim silaskom uzmicala pred usponom mlade zvijezde stajačice, čiji sjaj je ovisio o mijenjanju krakova. Nepostojanost nove odražavala se u naizmjeničnom blještanju i gašenju, s tim da gašenja – kako vrijeme prolazi – traju sve duže. Današnji Mašin život mogao bi se prikazati ravnom crtom na kojoj u nepravilnom redosljedu izbijaju šiljci nagore ili nadolje. Kad je na vrhuncu, svijet se pred njom rasprostire novim mogućnostima, a kad je na dnu zaključa se u stan i nikoga ne pušta blizu. Konvencije i obrasci su za mediokritete, a ona se ističe prkosom, makar na vlastitu štetu. Dapače. Što je posljedična patnja dublja, dosljednija je svojoj prirodi. Upornim ponavljanjem istih grešaka, od promjene miliji joj je kruh samokažnjavanja. Ustrajavanjem u odbijanju pomoći, bar prividno drži uspravnom kičmu. Ali, bez zarade, teško je ganjati neovisnost. Unatoč tomu, za Natašku ne vrijedi uzrečica: *Što se mora nije teško*. Ne da je preteško, već se i ne mora.”

111

“U Filomenov *curriculum vitae* nećemo zadirati!” – smjesta se ogradio Al. “O nje-govoj epopeji što bi se mogla nazvati *U potrazi za srećom* ne znamo gotovo ništa. Svaka tvrdnja bila bi prevratnička. Mogli bismo se osloniti na ono što je ispričovijedao Galji, na kratke natuknice iz druge ruke. Ukratko, Filomen je bio svjetski putnik bez prtljage, niotkuda i odasvud, svugdje nepoznat, kao poliglot nigdje stran, druželjubiv sa samoćom i ustegnut ljudima, razmetljiv u samogovoru i nedostupan većini. Jer ljudski rod je u prosjeku neosvještena gomila koja tek pod mukom zlostavljanja i nepravde počinje učiti kako iz čovječuljka postati Čovjekom. Na rubu pakla i sugovornik s nebom, u vječitoj nadi da će pronaći uknjiženu domovinu, makar promijenio tri državljanstva. Praznoruk s ispruženim dlanovima – udijeli prvi, duplo ću ti vratiti, udijeli prvi da znam da ti je stalo – nepovjerljivi molitelj i otklonitelj ljubavi. Tražitelj utopijskog društva bez tlačitelja u kojem se pojedincu kao individui odaje poštovanje i žrtva iluzije. Vjernik u izmaštanoj šansu – prekretnicu i odbacivač šanse, šarao je diljem obje Amerike, puno radio i krvavo zarađivao samo za putovanja. *Globetrotter* finih manira u elegantnom odijelu, gospodin i sam sebi šef, gospodar svog života i vremena, bar dok putovanje traje, u potrazi za srećom, tim lepršavim uzletom u sferu vječnosti, gdje ne treba ništa ispravljati jer je sve na svom mjestu, ništa pamtiti ni zlopamtiti, nego samo biti.”

“Dobro,” – prekinula sam Ala – “reci bar ono što je ispričovijedao Galji.”

“U najkraćim crtama,” – nabrao je Al čelo – “iz Austrije se probio u Zapadnu Njemačku gdje se zaposlio u nekoj tvornici, a tvorničar ga je poslije šest mjeseci kao

nadobudnog mladca unaprijedio u nadglednika i upoznao ga sa svojom kćeri. Mlada Nijemica je u ljubavnom zagrljaju zaniжела i rodila sina. Kad je vezu trebalo potvrditi brakom Filko je ostavio tvorničarevu kćer (bogataška jedinica lako će si naći muža) i zaputio se bez papira u Italiju. U Genovi se kao slijepi putnik ukrcao na prekoceanski brod i mimo volje pristao u Riju. Tropska klima Brazila isušila mu je tijelo i dušu, ali ne i nadu da će se kad-tad dokopati Sjeverne Amerike. Prva postaja bila je Meksiko gdje je sagradio kuću i oženio se kreolskom ljepoticom, sićušnih glježnjeva i vatrenih stopala što su ljuljala bokove. Kad je shvatio da je uz ženu oženio i njezinu sirotinjsku familiju napustio je bez naknade i kuću i Kreolku i otišao u SAD, sve do Aljaske. Ondje se na meteorološkoj stanici, između mjerenja i slanja izvještaja u centralu, bavio knjigama o Nadčovjeku. K tomu je na samom sjeveru sjevera Filomen volio promatrati vrane. Poštovao je ta divna, samoživa stvorenja, prefrigana i snalazljiva, te umjetnice preživljavanja u najtežim uvjetima i okolnostima, svugdje kod kuće, prilagođene od jednog do drugog pola, te učiteljice izdržljivosti što su podupirale njegovu snagu. Najzad se trajno skrasio na zapadnoj obali Kanade gdje živi i danas. U međuvremenu je kao turist posjećivao europske metropole i često bi se obreo i u Ljubljani. Ponekad bi odsjeo kod Galje i bio primljen kao vicelord, a drugi put se pritajio u hotelu odakle se nikom nije javljao.

Nekoć središnja figura u žarištu zbivanja, pokretač vrtnje i talasanja, Lumir je u šezdesetima počeo usporavati. Odmaknutost nije bila njegova osobina. Upoznao ju je malo pomalo na Palmin-dvoru. Kako se krug njegovih interesa sužavao, tako se hodom unatrag približavao sebi. Ostala mu je samo jedna želja. Jedna jedina, da prije smrti zagrlji sina. Zagrljajem dugim cijelu vječnost ispričat će se najrječitije kad će se dva srca sresti u usklađenim otkucanjima. Dva bila u jednom, izravnat će stare nespornice i izglediti nepravde što ih je počinio, bez nepotrebnih riječi *oprosti mi* i *opraštam ti*, otac i sin zajedno u konačnom pomirenju.

Lumir je već zaboravio da Filomen ne podnosi uzburkano ozračje i galamu. Premda malorječiv, prednost je davao razgovoru a ne egzaltiranim uzvicima, popraćenim prekomjernim gestikuliranjem i dodirivanjem, tom izljevu emocija, kiču osjećaja što nahrupe iz očevih grudi kao bujica neobuzdane rijeke koja bi mogla zapljusnuti i razlabaviti Filomenove brane. Filomenov nehaj izražen prividnim mirom bio je tek zavoj preko starih rana. Povijanjem, doduše, ne zarastu, ali dok zavoj drži rane bar ne bole.

Filomen se pojavio na Palmin-dvoru prije Galjinog pisma što je obavještavalo o bratovu dolasku iz Amerike i posjetu roditeljima. 'Tko sad opet zvoni?' – zagundao je Lumir i nevoljko pošao prema ostakljenim vratima. Iza prozorskih zavjesa nazirala se muška silhueta. Otvorio je vrata i zamro. Zamro, smeten nevjericom, nijem i bez glasa, ne, to nije priviđenje, pred njim nije stajao golobrađi mladić što je pobjegao u svijet

nego stasit, mladi muškarac. Zatim se prolomio krik: 'Sine moj!' I Lumir se bacio cijelim bićem na Filomenova prsa. 'Sine moj, sine moj!' – mahnito ga je stezao i privijao, odmicao od sebe da ga bolje vidi, pa opet prigrljivao, 'Sine moj! Sine moj, vratio si se!'

Ustreptala na hodniku, Beti je promatrala prizor. Lumirove ruke što su stezale sina poput dragocjena plijena koji mu više neće uteći i Filomenove spuštene ruke što su se podigle tek toliko da se iskobeljaju iz očeva stiska. Unutarnjim šumom priključila se kucanju dvaju srdaca ne bi li čula podudarnost, ali samo je jedno srce bjesomučno udaralo u ono drugo, što se nije ni pomaklo, a da odašiljatelj to nije primijetio. Možda zato jer je Lumirov srčani orkestar sa solo bubnjevima igrao za dvoje, ili naprosto nije mario jer je naposljetku ispunio svoju posljednju želju. Niz Betino lice kliznule su dvije krupne suze. Neka Beti plače, nije shvatio Lumir kad ju je Filomen uhvatio za ruke. Neka plače, polako se stišavao i nikad nije doznao da je jedna od Betinih suza kanula zbog njega. Konačno se i Maranta bacila bratu oko vrata, dok je Natalka svo vrijeme iz prikrajka šacala nepoznata svata. 'Pa zagrlj brata!' – podviknuo je Lumir i gurnuo Mašu ka Filomenu. 'Ne trebaš se čuditi,' – pojasnio je – 'kad si ti otišao Natalka je imala tek dvije godine.'

Najzad se uzbuđenje stišalo. Filomen je skočio do auta parkiranog uz terasu i izvađio ručnu prtljagu što se sastojala od rezervnog odijela, zakačenog za kukicu automobilskih vrata i četverouglaste kožne torbe nalik ovećoj aktovki. Kad se Filomen presvukao u gostinskoj sobi Lumir je sina poveo na vrt i na povratku zastao pred vrtlarovom kućom. 'U prizemlju je bila praonica, a na katu je prazan stan' – lupio je Filka po ramenu – 'gdje se možeš nastaniti. U Montani ćeš pronaći posao i osnovati obitelj.' 'Vidjet ćemo.' – promrsio je Filko.

U međuvremenu Beti je išetkala Filkovo ručno sašiveno odijelo i objesila ga na strik na terasi da se prozrači. Maranta se dohvatila svog redovnog zadatka, pa je u hodniku poredala sve cipele i dala se na čišćenje i glancanje. Dok je ona mekom četkom prelazila preko Filkovih mokasina, Natalka je bacala pogled na bratovu torbu. Ako se u toj aktovki kriju kakvi darovi već bi trebali izaći na vidjelo. Iako se to još nije dogodilo, i dalje je oko torbe nadobudno kružila. Prilikom otvaranja zirkala je bratu pod prste i u torbi najprije ugledala par zamotanih cipela ograđenih pregradom, pa tri brižljivo složene košulje, svilene kravate i donje rublje. Iz unutarnjeg džepa na poklopcu izvirió je muški manikircajg, ali to još ne znači da torba nema skrivenih pretinaca. Kako se do večeri ništa nije dogodilo Natalka je zaključila da samo stranci ne donose darove. Maranti su pak zaiskirle oči kad joj je Filko za očišćene cipele tutnuo u ruke deset dolara.

I Beti se potajice ogledavala, ali ne zbog darova. Ako bi ona već za kraći put natrpala torbu svim i svaćim (a za duža putovanja natiskala garderobu koju nikada nije

stigla iznositi, držeći se gesla – bolje nositi nego prositi), nikako joj nije bilo jasno kako putnik iz Amerike dolazi samo s ovećom aktovkom. Pa je, snebivajući se, priupitala: 'Je li ovo sva tvoja prtljaga?' 'Sva.' – potvrdio je Filko i pojasnio: 'Što mi treba usput kupujem, a što mi ne treba odbacujem.' 'A taaako?' – kimala je štedljiva Beti i primetnula: 'Pa da, tegljenje i skrb oko kofera mogu te na putovanjima samo ometati.' I više nije htjela ispitivati. Bit će dana kad će joj o svojim rutama potanko pričati. Ako ne prije, ugrabit će trenutak u predvečerje, kad Lumir odlazi u Montanu na šah. Sjest će uz kameni stol pod smokvom i dok bude čistila radić ili ljuštila grašak, slušat će sina kako pred njom rasprostire svoj život. Prihvatila je odgađanje kao zalog njegova ostanka.

'Ne razumijem' – obratio se Filomen majci na kraju dana, kad su ostali nasamo – 'zašto niste kupili neku kuću na moru, gdje biste mogli živjeti od turizma?' 'Ah,' – uzdahnula je Beti – 'i ja sam na to pomislila. Ali bar ti poznaješ svog oca. Turizam podrazumijeva susretljivo ophođenje sa strancima.' 'Naravno.' – smrknuo se Filko i zaključio: 'On bi skandalima i ljubomornim ispadima rastjerao sve goste.'

112

Nakon 2000. godine Alu i meni podebljala se penzija i time poskočio standard, pa me nije začudilo da se moj pajdaš jednoga dana isprasio i pozvao me na večeru. Čovječe, večera uz muziku, šampanjac i svijeće! Počela sam prekapati po ormaru i najzad iskombinirala krpice, nešto od Galje (nošeno, ali prvoklasno) i nešto s placa (nenošeno, s kineskim hijeroglifima) i, razumije se, pečat glamuru udarile su talijanske cipele. Zbog dalekovidnosti, ocjena prolazna, i preostalo mi je još samo staviti šminku na oči. Jedva sam pronašla zaturenu maskaru što se od dugogodišnje neupotrebe osušila, pa sam četkicu najprije naslinila, a potom namočila u vodu i izvukla tek toliko crnila da su mi na krajićima trepavica ostale sitne grudice. Dovoljno da Ala oborim s nogu. Fatalne oči (kako su mi u davnini tepali frajeri) hipnotizirat će ga da će previdjeti sve ostale nedostatke.

Alarik je došao u zakazano vrijeme, uhvatio se za glavu i uzviknuo:

"O, moj Bože! Čemu si se tako napirlitala i nalarfala?! Mjestu kamo te vodim bolje bi pristajale dimije!"

Naravno, nije trebalo biti vidovit pa da shvatim kamo će me odvući. I tako, dok smo u obližnjoj *caffè*-birtiji čačkalicama nabadali luk, cévape i pomfrit te otpijali crno vino, sjetila sam se Filomenovog poziva na gala-večeru.

"Mom bratu" – prijekorno sam zatreptala vijeđama – "ne bi palo na pamet da nekog vodi u ćumez na cévape, a kamoli na fileke ili burek!"

"Baš su sočni!" – cmoknuo je Al, stavljajući šesti (od deset) cévap u usta. Sočno je

žvakao i još sočnije praznio čaše, i na kraju su mu se oči naizmjenice mutile i caklile, pa mi je ubrzo postalo jasno da tog dana neću iz njega izvući nikakvu priču.

Na povratku kući pridružila sam se njegovu teturavu koraku, pa smo zdušno zapjevali jednu divnu ariju što glasi: *Život je lijep kad nisi slijep.*

113

Do sljedećeg dana Alarik je probavio ćevape, ali ga je još uvijek crvalo kako je protekla večera na koju nas je pozvao Filomen na Palmin-dvoru.

“Pa, razumije se” – kazala sam – “da nas je Filko odveo u najbolji restoran u Montani. Šef sale začas se našao kod našeg stola i podijelio pet jelovnika u kožnatim koricama sa zlatnim brandom firme. Roditelji su naručili prema Filkovoju preporuci, a nas tri sestre samovažno smo listale jelovnik poput znalčkih šmekera svjetske kuhinje i najzad iz bezbroj jela egzotičnih imena izabrale tri ptičja mlijeka. Pa, komu prijalo, komu se zagrcnulo!

To je bio drugi poziv na večeru, a prva gala-večera je propala. Čim me Galja obavijestila o Filomenovu povratku odjurila sam busom kući, bez zaustavljanja kod sestre. (Nije mi bilo nakraj pameti da slušam Galjine prodike i rešetanja. Rafali na varijacije. Manji je bio grijeh što nisam završila faks od onog, neoprostivog da si još nisam pronašla muža. 'I što si sad? S gimnazijskom maturom – ništa! Što znaš raditi? Ništa! Što te uopće zanima?' 'Sve!', narogušila sam se. 'Sve je kao ništa.', nije se dala smesti Galja što je za sve probleme imala rješenje. 'Pronađi si muža!', odrezala je. 'S dvadeset i pet godina bije ti posljednja ura! Upoznat ću te...' 'Moolim te!', prekinula bih je svaki put. 'Upoznat ću te s daljnim Zefkovim rođakom koji je na postdiplomskom u Londonu. Otkad te vidio stalno se raspituje o tebi.' 'London intrigantno zvuči, ali on je za glavu niži od mene!, ispalila sam. 'Joooj, bedak jedan! Joj, ti tvrdoglava tikvo! Radije rasipaš vrijeme na nekakvog studenta koji ima pitaj Boga koliko ispita do diplome, umjesto da hvataš šansu što ti se nudi.')

Lumir se za svečanu večeru spremio prvi i čekao nas u vrtu, kod kamenog stola. Zatim se zbigecao Filko i prošetavao se dugačkim hodnikom što je šuštao od ubrzanih koraka, lupkanja vratima, ulazaka i izlazaka iz kupaonice. Komešanje se nastavilo pred velikim zidnim ogledalom gdje je Maranta vrteći koljenom u polukrugu napuhavala talijansku podsuknju, a Maša isprobavala treću haljinu. Zatim sam se između njih dvije progurala i ja, bokovima lijevo-desno odgurnula obje, poravnala trapez hlače i zategnula pripijenu majicu. Kao zadnji čin, prišla mi je majka da joj zakopčam starinsku filigransku narukvicu. Uto je iz vrta nahrupio otac čije čekanje je ispunilo pepeljaru opušcima i graknuo u hodnik: 'Idemo li već jednom ili ne?!

Filomen je krenuo prema vratima i stavio ruku povrh unutarnjeg džepa sakoa. Odjednom je problijedio i lice mu se smračilo. Počeo se pljeskati po vanjskim džepovima sakoa i zavláčiti ruke u džepove hlača. 'Što je, što je, Filomene?' – priskoćio mu je otac. 'Što tražiš?' Filomen je stajao u mjestu, zaokružio po svima pogledom i zaustavio se na meni. 'Nestao mi je novčanik,' – procijedio je, svrdlajući me očima – 'a maločas je bio ovdje!' 'Ako je maločas bio ovdje' – viknuo je Lumir – 'onda nije ispario!' Pa je poput žbira navalio pipati bratove džepove i zatim uzviknuo: 'Gdje ti je odijelo što si ga presvukao?' Brat je otišao po odijelo, a ja sam i dalje obamrlo stajala. Svrdlajući pogled nije bio nalik očevom. Probio mi je čelo i rasprsnuo se u sitne strijelice što su me sumnjom obeščastile. Umro je Dragon. Za svagda nestao naš Zmajevac. Uostalom, zar mi jednom prilikom Filko nije rekao: 'Da smo nas dvoje brat i sestra tek je puka slučajnost. Slučajnost ne vezuje, a još manje obvezuje.'

Otac je pak mahnitno pretraživao Filomenovo odijelo. Zavláčio je ruke u sve džepove i pretresao nogavice, sve dok nije stigao do rukava. Najzad je kod lakta zgrabio neku kvrgu, izokrenuo rukav i uzviknuo: 'Tu je!' U rukama je držao novčanik i izručio ga sinu. 'Ako je maločas bio tu' – pljesnuo je sina po ramenu – 'onda je tu!' Filomen me ponovno pogledao, trepnuo kopcima i tiho izustio: 'Oprosti mi! Svijet me naućio da ne vjerujem više nikomu!'

Lepršavo iščekivanje se probušilo, iz balona je sitno pištalo, ali je Lumir odmah stavio zakrpu. 'E, pa sad smo valjda spremni za pokret!' – veselo je obznanio i bacio pogled na Mašu. 'Ja još nisam gotova!' – dreknula je Natalka i otperjala u svoju sobu. Kad je brava škljocnula otac se u par koraka našao pred njezinim vratima i povišenim glasom zapovijedio: 'Da si smjesta vani! Ne zove nas Filomen' – snizio je ton – 'svaki dan na večeru. Otvaraj!' – stresao je kvaku. 'Ostavite me na miru! Ne idem nikuda!' – curilo je ispod praga zaključanih vrata. Filko i ja smo se zgledali. U njegovim očima odslikavala se začuđujuća nevjerica, premda je scena, bar što se oca tiče, bila poznata i ujedno radikalno nova. (Maša nije bila pseto kao nas dvoje što smo šutke izvršavali naredbe.) 'Otvaraj!' – prolomio se iznova urlik. S druge strane pak tišina i muk. Šćućurena na krevetu, Natalka je znala da otac, koliko god urlao, neće provaliti. Može lupati po vratima i stresati do mile volje kvakom, ali provaliti neće! Tu lekciju je već naućio. I Lumir je odjednom odustao. Ustuknuo pred kvakom kao da je bila nabijena strujom, dok mu je u ušima brujala nedavna Natalkina prijetnja: 'Napraviš li još samo jedan korak' – frktala je onomad čućeći na prozorskoj dasci – 'skoćit ću! Bacit ću se kroz prozor!' I Lumir je znao da bi to učinila, kao što bi učinila i sada.

Pognuo je glavu, zgrabio pješaćki štap i na izlazu zaškrgutao: 'Idem u grad, na partiju šaha!'"

114

“Što vi znate o životu?’ – bila je omiljena Filomenova uzrečica kad se nije htio upuštati u razgovor s ignorantima. Bilo bi sasvim bespredmetno raspravljati s bilo kim od nas, u čijem rodu nije bilo nijednog političara. Kakvog smisla bi imalo govoriti o besmrtnosti makijavelizma na kojem počiva svijet, a koji zadire u život svakog pojedinca, izravno ili posredno. Najbestidnijem i najprofitabilnijem zanimanju skloni su mnogi, ali na vrh se, prema više-manje ustaljenom obrascu, popne prevratom ili govorničkim zaludivanjem masa najlukaviji, što ustavom, u ime demokracije, učvrsti doživotno vladanje. Međutim, naivci to ne vide. Ako im je za *kruha i igara* jedini danak flaster na ustima režim je podnošljiv, dapače, nezamjenjivog vladara se veliča, tim više što koketiranjem lijevo-desno ekvilibrist učvršćuje poziciju i stječe uvažavanje u svijetu. Slavi, odnosno popularnosti tog zagorskog purana i masonskog hohštaplera pridonio je i Churchill navodnom izjavom: *Valter je David koji je pobijedio dva Golijata: Hitlera i Staljina*. Na strategiji poslušničkog dodvoravanja gradile su se karijere, ne mareći za stručnost, dijelile kolajne za odanost, veza do veze po daj-dam principu s pokrićem za lopovluk – ruka ruku mije.”

“Ma daj prestani!” – prekinula sam Alarika. “Pun mi je kufer te prežvakane političke frazeologije. Svijet može promijeniti na bolje samo praštanje, a ne optuživanje.”

“U redu.” – složio se Al. “Ovaj uvod je nužan tek kao kroki, jedna kompendijska slika kako bi se ocrtao profil političkog emigranta. Ne treba zaboraviti da se Filomen vratio s američkom putovnicom dok je *Il Principe* još čvrsto sjedio na tronu. Istina, za svoj narod je učinio puno dobra u domeni socijale, za što mu svaka čast, ali još više za režim što ga je diljem svijeta čuvala raspletena mreža uhoda. Naravno, u svoje redove vrbovali su i emigrante, a najlakše je bilo ucijeniti šljam s kriminalnom prošlošću. Nagrada za prokazivače antikomunističkih sunarodnjaka pod sloganom: *Bit će ti oprosteno kad iz čovjeka postaneš izrod!* Ako su time htjeli pridobiti Filomena koji je oduvijek zazirao od bilo kakvih udruženja, partija i organizacija, prevarili su se. Zaključak se može izvući iz činjenice da je u zagušljivom, milijunskom gradu ostao sam i bez ikakva zaleđa. I sad, o čemu da razgovara s naivnom Galjom što je kao omladinka, odmah nakon rata, oduševljeno krenula u Bosnu na dvije radničke brigade? Ili o još naivnijem ocu što je zagovarao agrarnu reformu i time navukao na sebe i Kutelo djedovo prokletstvo i mržnju braće?

‘Da ne skapam od gladi’ – zagledao se Filomen Galji u oči – ‘od tri mogućnosti nudile su se dvije. Ili postati lopov, ili se prihvatiti posla koji je odbijao i najbjedniji probisvijet. Živi ili crkni! I tako sam postao izbacivač. Ne iz barova, za to i nisam više imao snage, nego s nalogom u ruci i u pratnji žandara, izbacivač sirotinjskih obitelji iz favela koje zbog prezaduženosti nisu mogle plaćati stanarinu. Izbacivač starica što su čupale kosu, muževa sa stisnutim pesnicama i nožem iza leđa, majki s čoporom

dječurlije što su mi se bacale pod noge - smiluj se, čovječe, smiluj se bar djeci - izbacivač sirotinjskog imetka što se gomilao pored sirotinjskog pokućstva, zajedno s prljavim jastucima, odjećom i loncima, izbacivač vriskova popraćenih preklinjanjem i proklinjanjem. To je u Riju bio moj prvi posao.

'Jo!' – zastenjala je Galja. 'Jo!'

'Pitala si i čula odgovor. A da me više ne bi ispitala reći ću ti još ovo: od krvave zarade kupio sam novo odijelo, košulju, kravatu i cipele i dobio posao konobara, pa recepcionera u hotelu s pet zvijezdica. U Brazilu sam ostao koliko je bilo potrebno da steknem državljanstvo. Zatim put pod noge. Pravac sjever. Ti nemaš pojma' – dometnuo je nakon poduže šutnje Filomen – 'što znači tropska klima. Od neprekidnog preznojavanja na čovjeku sve istrune. Raspada se odjeća i obuća, pa bila i od najfinije kože. Cipele nakon tjedan dana možeš slobodno baciti, kao i sve ostalo. Truneš izvana, i još više iznutra.'

"Dobro," – upala sam Alariku u riječ – "što još znamo iz Filomenova života u Brazilu?"

"Ništa," – uzvratio je Al – "osim smrti što ju je povjerio Beti na Palmin-dvoru.

Premda dobar plivač, Filomen se utopio. Sprva je žustrim plivanjem pokušavao nadvladati bujicu, ali matica divlje rijeke bila je jača i odvlačila ga je sve dalje od obale. Blatnjava rijeka, gusta od prašumskih krikova, valjala ga je nizvodno kao olupinu kokosova oraha. Naizmjenice je nestajao ispod površine, pa razjapljenim ustima udahnuo, i tako unedogled, sve dok nije iscrpio posljednje snage. Kraj. Izronio je još jednom i punih pluća prepustio se smrti. Zbogom širni svijete koji si toliko obećavao! Zbogom nado koja si to uvjerenje podržavala! Zbogom krvavi živote!, uskliknuo je bez glasa i ugledao na obali sebe, utvaru ili biće s njegovim likom kako s kopna u podivljaloj rijeci prati valjanje beživotnog tijela čije udove su proždrali i izbacivali valovi, vrtložeći ih u virovima. Uto mu se o noge splela neka grana i ispružila jedan krak nadohvat ruke. Luđačkom snagom iz nepoznata izvora utopljenik je sčepao rašlje i bacio pogled na obalu. Tamo više nije bilo nikoga. Je li to bio anđeo-čuvar u njegovu obličju, poslan višom silom da smrt preokrene u neumrlost, grob u život? Što god bilo, Filomen se za granu spasa zahvalio, a njegove suze otplakivalo je blatno zapljuskivanje."

115

Na Palmin-dvoru špicli su bili iz roda krilaša. Čim su cvrčci na nekom drvetu prestali strugati krilcima svakom je bilo jasno da su tamo isprepletenih ruku oko bokova zastali Filomen i Marta. Dok su se laganim hodom pod špaliorom vinove loze na puteljku prema vrtlarevoj kući ljubili zabrenčale su oko njih ose i vile se u kolu ponad

njihovih glava. Ose su bile nasrtljivije. Spuštale su se na gole ruke ljubavnika kao da im je iz kože hlapio slatki nektar sličan probušenim vočkama. Uvečer su pak pristup vrtlarevoj kući branili plavi leptirići što su tako gusto posjedali na rupičaste zavjese da se u sobu uopće nije moglo vidjeti.

Lumir je trljao ruke, Beti je Marti pomogla opremiti stan ponad praonice. Otkako je Filomen mladoj ljepotici nataknuo zaručnički prsten Palmin-dvor je živnuo treperavom nadom, a tome se pridružio i vrt, kao da je požurivao zrenje plodova. Debljalo se korijenasto povrće pod zemljom i paprike nad zemljom, prije roka crvenjeli su se paradajzi, kunići se prekomjerno kotili, a kokoši su nosile jaja s duplim žumanjcima. Jedino čega se Beti preplašila bili su nepoznati narančasti puževi golači što su puzali uz vlažan puteljak, odsjedali po bršljanu pa se iznenada skotrljali pred noge i nastavili sliniti po gredama. Bilo ih je toliko da su ih se i ptice prejele, ali štetu nisu činili. Tog ljeta pojavili su se niotkuda i poslije nikad više. Očito nisu bili endemci.

Učinak svih tih djelovanja pokazao se u Filomenovoj popunjenosti. Nestalo je vanjskih i unutarnjih udubina. U dubokim očima sjenke su se skratile, a skladno lice odavalo je zadovoljstvo. Pogled mu se udvostručio kao da su kroz Filomenove oči virile Martine mekim, povjerljivim sjajem. Koliko su bili bliski moglo se vidjeti kad se Filko razgolitio do pasa. Bradavice na prsima bile su njegove, a zrnasti kolobari Martini. Slično su dijelili pupak i pupčane vrpce povezali uzajamnošću. Marta je htjela čvor, ali ju je Filomen uvjerio da je labavija veza prozračnija i ljepša.

Tog ljeta nije bujao samo povrtnjak nego je pod hitno trebalo poduprijeti vočke da obilje plodova ne bi polomilo grane. Maranta je ocu pomogla stavljati rašlje i kad su sve zimske jabuke i kruške bile podboltane krenuli su ka vinogradu. Trsje krcato groždem u preranom sazrijevanju, a na okolnom drveću načičkane ptice i ptičice. Po naključanim bobicama pasle su muhe i ose. Isisavanje, cuclanje i ptičje zobanje uzelo je takvog maha da je Maranta odlučila napraviti strašilo i smjesta se primila posla. Nafilane hulahupke predstavljale su trup i noge, a glavu i ruke obavijala je koža od poderanih najlonki. Napunjenu, okruglu glavu pričvrstila je očevom kravatom, na lice prišila dva sedefasta gumba umjesto očiju, a usta iscrtala majčinim ružem. Na leđima je špagom namjestila ruke što su umjesto dlanova mahale šupljim najlonskim stopalima te je za kraj na glavu nabila Lumirov šešir i ukasila ga kokošjim perom. Zatim su tatica i kćer zajedno nataknuili strašilo na najviši kolac u vinogradu, pa se šćućurili kod lovorova grma i čekali. Ptice što su svo vrijeme promatrale njihovu rabotu odjednom su zažagorile i nakrivile glave. Prva se odvažila svraka. Obletjela je strašilo i u drugom krugu išćupala kokošje pero. Slijedile su je ostale i gozba je započela. Lumir je skočio na noge, pljeskao dlanovima, kriještao, graktao i hukao oponašajući kopce, štekavce

i sove, ali domaće ptice pitomice tek bi malo otprhnule uvis i čim je galama utihnula ponovno se spustile na vinograd.

Nakon promašaja sa strašilom susjed je Lumiru preporučio talijanska strašila što plaše ptice (*To Vam velim iz iskustva*, naglasio je) da bježe od grožđa kao vrag pred tamjanom. I tako je vinograd osvanuo ukrašen svjetlucavim, četvrtastim pločicama što su na povjetarcu metalno zvecale i lomile svjetlost kao ogledalca. Ptičurlija je pak već kod susjeda vidjela to čudo i čim je Lumir zamaknuo petama stuštila se na vinograd u vidu cvrkutavog oblaka. Međutim, Lumir se nije predavao. Sjetio se kako Betin pas Foksi, uz cviljenje i podvijena repa, strugne na terasu čim se Maranta dohvati violine. Ako guđenje potjera psa, kako ne bi prestrašilo ptice! Ali ne, smjesta se predomislio. Maranta je ipak prva violina u školskom orkestru. Osim toga, tko zna? Ako bi i pristala vježbati u vinogradu, moglo bi se dogoditi da nekom milozvučnom sonatinom pticama još i poveća apetit.

Mimo svega, preuranjena berba u kojoj su sudjelovali zaručnici Filomen i Marta bila je dobra. Kad je Lumir u vinskom podrumu napunio jednu bačvu s merlotom, drugu s bijelim vinom raznih sorti, a treću s jabukovačom lupio je sina po ramenu i kazao: 'Do sljedeće berbe, za sve nas dosta!' S druge strane buradi police je popunila Beti kompotima i marmeladama, sokovima od bazge i rajčice, zelenim i crvenim ajvarom, a za kisele krastavce ponestalo je staklenki.

Stojeći pred prozorom u vrtlarevoj kući Filomen je razgrnuo rupičastu zavjesu i rastjerao plave leptiriće. Pogleda uperenog u daljinu duboko je udahnuo jesen i zatim sjeo u auto. Nije se vratio do večeri. Ni sljedećeg dana, ni trećeg dana, ni četvrtog dana, ni petog dana, ni šestog dana, a sedmog dana Beti je kazala mužu: 'Filomen se neće vratiti.'

116

Prošli su mjeseci, godina dana i poslije još mnoge godine a da Lumir više nije spomenuo Filomenovo ime, niti ispitivao Galju je li se njoj javio. Tek poslije njegova nestanka počeo je opet neko vrijeme u snu glasno govoriti. Prevrtao se u krevetu i postavljao jedno te isto pitanje – *Zašto?* I tako se i Betin san razmrvio na lutajuće misli bez odjeka, pa je Galja majci za čvršći san počela slati apaurine.

Iako još dovoljno žilav i gipka koraka, Lumira je Strmec-brijeg počeo umarati. Zamijenio je pješački štap s metalnim šiljkom koji je nabadao i odzvanjao na asfaltu za laganiji štap s gumenom potpeticom. Činilo mu se da je s tim štapom manje upadljiv i da se neprimjetnije kreće među ljudima. Montana je mali grad i vijesti se brzo šire. Što se Filomena tiče, Lumir je posložio sam sa sobom račune i sada ga je, nakon sinova odlaska, zanimala Marta. Izbjegavao je s njom izravan susret, a kad bi ga na drugoj strani ulice

mimoišla, zurio bi u njezina leđa. Pa kad bi i pohitao za njom i zaustavio je, što bi joj mogao reći? Na isto pitanje što su ga oboje postavljali nije imao odgovor. I da joj objasni da se sin nije oprostio s nikim od ukućana, pa čak ni s majkom, kakva bi joj utjeha bila? Ili da joj kaže: Nisu mu dali posla. Dosje ilegalnog prebjega i političkog azilanta prati ga kao crna mrlja koju vlasti neće tek tako izbrisati. Zar je očekivao da će ga dočekati raširenih ruku? Dok se udaljavala pitao se nosi li Marta još uvijek zaručnički prsten. Vidljivo je bilo samo to da je odsjekla svoju bujnu kosu kojoj se Filomen tako divio.

Dok su hodali s rukom u ruci, Filomen je svaku večer pratio Martu do njezinog roditeljskog doma, a ponekad bi prespavala i u vrtlarevoj kućici. I sad se, kad je otle-sala jedno vruće ljeto, promatrala u zrcalu. Premda je pogled iz iztočenih očiju mutio sliku, znala je da je obilježena. Bol što se iz pupka zrakasto širio tijelom učinio je dušu tjelesnom, a tijelo okrnjeno prozirnim. Pa ipak, njihova tijela, Filomenovo popunjeno i njezino zategnuto mladošću, nisu lagala. Lagala je povremeno Filomenova odsutnost u koju nije imala pristup. Zaustavio bi je riječima: 'Kako si lijepa, djevojko! Kosa ti je teška kao slap vode ili kao kruna razasuta po jastuku.' Zasipao ju je talijanskim češljici-ma nalik dijademama, pa joj podizao i spuštao vlasi, pleo straga ili sprijeda pod vratom debelu peletenicu što je kao svileni rep klizila među dojnama. Zatim bi je ponovno rasplitao i časkom odlutao, kao da je povukao jedan kraj vrpce kojom su vezali svoje zajedništvo. Marta nije pogađala Filomenove misli. Ona je samo osjećala da se u odma-knutosti udaljuje i da ga tada gubi. Bila joj je nepoznata Filomenova deviza *Snaga je u tome da prekineš u trenutku najveće vezanosti*, ali je zato kao zalag ponovnog susreta počela u vrtlarevoj kući ostavljati razne sitnice. Unatoč svim nježnostima i iskazivanjima pozornosti, počela je strepiti da je svaki sastanak posljednji.

Promatrala se u zrcalu. Tuđe lice, strano tijelo. Razdano lice i rasipnički ispokla-njano tijelo. Ništa uzeto na silu, pa ipak sve oduzeto. Tek obris u ogledalu, prekriven ljušturom. Živa je ostala samo teška kosa, duga do lakta, kosa s kojom su se igrali skrivača. Kako se smijala kad joj je Filomen zapiknuo prst u tjeme i otamo počeo raščesljavati kosu uokolo glave, prebacujući najgušće pramenove preko lica. Smijeh je raspuhivao vlasi i pramenovima pravio po licu razdjeljke i proreze koje je Filomen žmirečki istraživao. 'Evo oka.' – cmoknuo bi je na usta. 'Evo uha.' – i poljubio ju u oko. 'Evo nosa.' I jezikom bi je poškakljao po uhu. 'Evo čela.' I isisao bi vršak njezina jezika.

Promatrala je kosu s koje još uvijek nije uspjela isprati Filomenove dlanove. Svaka vlas pamtila je jagodice njegovih prstiju. Poželjela je kosu, dugu do poda, da se u nju zaprede i sakrije. Poželjela je kosu, dugu preko stopala, da može po njoj gaziti, pa je uzela u ruke škare. Nemilosrdno je škljocala i svakim odrezanim pramenom

odbacivala zaručnikove dodire. Pramen po pramen, kosa bar ne boli. Kosa ne boli iako su pramenovi pod njezinim nogama ječali i žalili.

'Kad sam ju ugledao s leđa' – obznanio je Lumir Beti – 'jedva sam ju prepoznao. Kosa je bila njezin zaštitni znak.' Beti je uzdahnula i dodala: 'Na nama je da tu nemilu stvar izgledimo. Molim te, izmisli nešto, što god znaš, i dovedi Martu na Palmin-dvor.'

Marta poziv nije otklonila. Beti ju je privinula na prsa, posjela u gostinskoj sobi i ponudila pitom od zimskih jabuka.

'Ponekad mi padnu na pamet neobične misli' – tiho je prozborila držeći Martu za ruke – 'a to je da nitko nije nevin ni kad se rodi. Kao da za sobom vučemo nekakve stope iz prošlosti što nas prate u sadašnjosti. Kažu da je uvijek kriv začetnik, onaj koji povuče prvi potez. No to je samo donekle točno. Nije važno tko počne prvi. Važno je da drugi istom mjerom ne uzvrat. Začetnik započne jer se osjeća prikraćenim. Prikraćenom pak duguje netko treći. Ako bismo začetniku za nanesenu uvredu oprostili zaustavili bismo krivicu. Znam,' – stegnula je Martine ruke – 'lako je govoriti. Međutim, moramo se učiti velikodušnosti. Iako je često neshvatljivo na koji način se sve to odvija, znam da se dugovi kad-tad izmire. Šteta je u tome što dugove gotovo nikad ne plaćamo osobi koju smo povrijedili, već nam događaji donesu ususret nešto ili nekoga tko će se naplatiti. I tako se u krugu zamršenosti vrte ljudski odnosi. Ispada da nam sudbina donosi upravo ono što najviše želimo izbjeći. Sreća i nesreća su blizanke. U svakoj nesreći krije se klica sreće. Stoga, glavu gore! Ovako lijepa djevojka ne smije tugovati. Odakle znam što Filomenu nosi budućnost? Mnogo je propatio i čini mi se da je patnja njegova postojana pratilja.'

Marta je podigla glavu. Sasušene oči ovlažile su se bljeskom, a zatim je izustila:

'Zbog Filomena ostavila sam momka koji me je volio.'

I tako, u zamršenosti ljudskih odnosa, Beti nije znala je li bljesak žaljenja pripadao Filomenu ili momku kojeg je Marta ostavila.

117

Ljeto 2008. Trideset i osam stupnjeva u hladu. I dalje vrijedi zabrana raspravljanja o meteoropatskim frustracijama. Al je doteturao i skljkao se u stolicu. Jadnik je zakolutao očima, pa spustio kapke, pa počeo sanjarski žmirkati kao da je prizivao nešto iz davnine, a nedugo zatim sam začula:

"Djevojčice, pusti da ti dignem suknju,

da te vidim.

Otvori mojim starim prstima

zelenu ružu svoje utrobe."

“E pa sad vidim” – zinula sam – “da ti je vrućina udarila u glavu i da si sasvim pošandrao!”

Naravno da nije pošandrao. Smišljeno je odapeo strelicu što je putovala u daleku prošlost i pogodila moju šesnaestogodišnju petu, zbog čega sam malo ošepavila u duši.

“Kad sam krenula u gimnaziju” – počela sam se prisjećati – “otac me smjestio u internat. Na kraju godine svjedodžba je bila jedva prolazna pa je otac stao ispred mene i zaškrgutao zubima: 'Kod kuće uvijek rogororiš da nemaš vremena za učenje, a što se dogodilo u internatu gdje osim učenja nisi imala drugog posla? Ako stvari stoje tako, sljedeću školsku godinu vozit ćeš se vlakom kao ostala djeca! I pritom se nemoj čuditi ako ću te na vrhu brijega dočekati s motikom ili grabljama.' I tako je na Kutelu počelo ustajanje u pet sati ujutro (u osvit dana ili u mrkloj noći po zimi) i svakodnevno trčanje na vlak. Preptopni putnički vlak drugog razreda za đake i radničku klasu vukla je lokomotiva iz čijeg je dimnjaka tijekom vožnje sukljala povijena čađa, glavnom kao užareni dimni stup uvis, a ostatkom sitnim česticama niz prozore. Sedam vagona s drvenim klupama spajala je pomična spojna platforma između vagona, ograđena sa svake strane metalnom rešetkom tako da se vlakom moglo prešetavati od zadnjeg vagona do lokomotive i natrag, sve dok kondukteri nisu toj đackoj promenadi stali na kraj i, tu i tamo, nasumce zaključali poneki vagon. Pogubila sam mnogo šalova što ih je vjetar otpirio u trku, a to bih primijetila tek u vlaku u čiji zadnji vagon sam uglavnom uspijevala uskočiti. I potom sam, dok je vlak tutnjao, prelazila iz vagona u vagon, sve dok ne bih došla do svog društva. Da Lumir nije bio trener brzog trčanja ne bih tog dana u posljednji tren dograbila ručku zadnjeg vagona koji je stao ubrzavati. Neko vrijeme sam se otpuhavala i potom sjela do prozora. Nije me brinuo pismeni iz matematike nego moje zajapureno lice što crvenim flekama zbrčka ljepotu i u takvom stanju nisam htjela da me itko vidi. Napokon sam se ohladila i pogledala putnika nasuprot. O, Bože! Prije nego sam primijetila da je grbav i da kraj nogu ima ortopedski štap, pogledom me zarobio. Netremičnim fiksiranjem držao je svoje lice u mom fokusu i ja sam kao opčinjena zurila u svijetloplave oči, iz čijih proširenih zjenica me nepopustljivo uhvatio snop zračenja koji je odvlačio pogled s njegova tijela. Krv mi je šiknula u glavu. Crvenjenje je bilo moja slaba točka. Izdajnički znak uzdrmanosti koji me stavljao u podređeni položaj. Tad se putnik, zabavljen mijenjanjem boja na mom licu, osmjehnuo. Napetost je nakratko popustila pa sam se neupadljivo usredotočila na njegov trup, tanke ruke i noge, a zatim na četrdesetogodišnje lice s ne baš bujnom kosom. Zatim ponovno na oči što su preko mojih prodirale ne samo u moje astralno biće nego i u moje meso, kao da me nadmoćnom bestidnošću razdjevičuju. Htjela sam ustati i premjestiti se, ali me zadržala njegova kljakavost. Grba je bila njegovo oružje i

ujedno izazivanje obzira kojim me podčinio. Umjesto da sjednem na klupu na drugoj strani ili produžim dalje, krv mi je ponovno udarila u glavu pa sam se znatizeljno (iako sam znala sve krajobrazu uz prugu) zagledala kroz prozor. Navala vrućine je najzad splasnula i tad se putnik oglasio. 'Ja sam pjesnik.' – izustio je očaravajućim glasom. U rukama je držao svilenu maramicu natopljenu eteričnim mirisom, i prije nego sam se snašla primaknuo je rupčić mojem čelu i počeo me tapkati po sljepoočnicama. 'Učinilo mi se' – začula sam iz daljine brižni glas – 'da Vam je pozlilo.' Pritom je piljio u mene nesmanjenom žestinom, a ja sam se već toliko pribrala da sam mogla promatrati njegovo lice. Usko, ispijeno lice s tamnim kolobarima oko užarenih očiju i jest bilo pjesničko. I više od toga! Jer pjesnik je nastavio izgovarati započetu pjesmu kojom me Alarik navukao na priču.

*Ljepojko, bježi ljepotice!
 Uhvatit će te zeleni vjetar.
 Bježi, balavice, bježi!
 Gledaj odakle dolazi!
 Satir niskih zvijezda
 s blistavim jezicima.*

Koža mi je probljedila kao da se sva krv istočila u srce što se kupalo u pjenušavom ushitu. Pjesnik je nastavio put, a ja sam mu oprostila maloprijajšnju drskost i zurenje i umalo zaboravila sići s vlaka. Pjesnik je ipak pjesnik! Nadbiće u srodstvu s bogovima, s jednom nogom na Olimpu, a s drugom na oblacima, krilato, vrhunaravno stvorenje koje ukazuje na zamke i rastjeruje ljudsku tugu, polubog što me milostivo upozorio. Grbav ili ne, u grbavu pjesmu sam se zaljubila. Bila sam uvjerenja da ju je poet upravo iznjedrio za mene. (Godinama kasnije, u društvu sličnih pajdaša, kad sam umjesto odlaska na faks po zagrebačkim pajzlama slušala poeziju, shvatila sam čija je to pjesma bila i k tomu još parafrazirana. Nismo ludovali samo za Jesenjinom nego i za Lorcom.)

I tako je *Satir niskih zvijezda* uvukao poludjevicu u igru. Drugu polovicu nevinosti ukrala mi je mašta. I prije nego sam iskočila iz vlaka obratila sam se pjesniku i ispod glasa poručila: 'Sutra ću opet biti na tom vlaku.' Ali sutradan se poludjevica predomisli i preobrazila se u krakatu djevojku koja je odlučila zamesti trag. Stoga sam ušla u prvi vagon do lokomotive. Prepunjena pjesmom što mi je širila grudi do rasprsnuća, tražila sam samoću da me nitko ne uznemiruje. Da brbljanjem ne umanjuje i buši moju pjesmu i da pjesma bukta samo u meni. Mudar li je pjesnik, mudar, ispreplitala sam stihove. Nije se bedasto poskliznuo i kazao: *Dodi, ljepojko, dođi nego Bježi, djevojčice, bježi!* Ima li većeg

zova od odbijanja?! Sjela sam u kut na klupi i osvrnula se uokolo. O, moj Bože! Sučelice meni sjedio je pjesnik. 'Kao da smo se dogovorili.' – naklonio se, a meni je od zaprepaštenja grunula krv u glavu. Umjesto nelagode preplavio me bijes što me nespremnu zaskočio, i dodatni bijes što mi je ponovno natjerao crvenilo na obraze. Ustala sam s klupe, uzela torbu i na odlasku dobacila: 'Inače ovim vlakom putujem u školu.'

Nikad nisam doznala odakle i kamo je putovao pjesnik. Kad sam ulazila bio je u vlaku, a kad sam izlazila produžio je dalje. Trećega dana ušla sam u srednji vagon gdje se skupljalo moje društvo. 'Ide.' – šapnula mi je prijateljica kojoj sam ispričala zgodu i potom sam se sakrila ispod jakni i balonera. Cure su me ogradile koljenima i sagnule se jedna prema drugoj, a ja sam se, šćućurena i zakrabuljena u kutu, gušila od smijeha. Stihotvorac je šepajući produžio. Četvrtog dana odustala sam od igre skrivača i pravila se da pjesnika ne poznajem, a petog dana došao je kraj.

Petoga dana spazila sam stihoklepca kako između rešetaka vagona drma kvakom zabravljenog vagona. Očito je vrebao i vidio u koji vagon sam ušla. Vlak je kloparao. Čekala sam da se zaputi natrag, odakle je došao. I stvarno se okrenuo. Uto je vlak stigao u zavoj i odbacio pjesnika na suprotnu stranu gibljive ograde. Ubrzo se osovio i uhvatio ravnotežu. Pod lijevom miškom stiskao je torbu, a štapom u desnoj ruci pipkao ispred sebe. U kratom ali uskom prolazu između vagona štap je zakoračio prvi, a za njim se pokrenula desna noga, povijena u trokut bez donje stranice, kratko zaklatarila po zraku i zatim se prizemljila. Iza nje kročila je lijeva noga, poduprta desnom i štapom. Najzad je stupio u hodnik svog vagona i meni je konačno odlanulo. Dosta je bilo!

Vani je bilo proljeće. Otvorila sam prozor da udahnem svježe jutro i bacim niz vjetar pjesnikovu pjesmu. Krajolici su letjeli, vlak je jureći zviždao kao da se natjecao s vjetrom. Nagnula sam se do pojasa kroz prozor i zurila u pravcu kretanja. Neka me šiba vjetar, neka, neka, sve dok mi u oko nije uletjela sitna čestica iz huktajuće lokomotive. Okrenula sam glavu i skamenila se. Okom što nije suzilo ugledala sam s vanjske strane susjednog vagona pjesnika kako stoji na prilaznoj stepenici i koščatom rukom grčevito se pridržava ručke. Kotači režu tračnice i vare ih iskrama, rešetka između vagona škripi i šklepeće, poluge platforme između vagona trenjem stružu jedna o drugu i metalno ječe, a vjetar fijuče i kovitla se oko pjesnika. Nogavice mu se lijepe oko kljakavih, tankih nogu, a on se grbom pokušava odgurnuti i ščepati ručku susjednog vagona. Zatvorila sam oči. I preko kapaka vidjela sam kako se cijelim tijelom isteže i jednom nogom zakoračuje u prazno. Uto mu je štap odletio pod kotače. Otvorila sam oči. Povukao je nogu i kratko se pribirao, da bi malo zatim ponovio postupak. Sagnuo se da smanji otpor vjetra i spremao na zalet. Naposljetku se silovito odgurnuo i doskočio na stepenice susjednog to jest, mog vagona. Malo zatim vlak se zaustavio.

Izjurila sam iz vlaka na postaji prije škole. Tamo smo se skidali s vlaka kad smo markirali. Preko pruge šumarak, a usred njega bara. Sjela sam pod vrbu i čekala popodnevi vlak da me odvede kući. Pjesma mi se još uvijek sviđala, a po sljepoočnicama mi je bubnjao tek jedan stih: *Bježi, balavice, bježi.*

118

Sjedeći u dubokoj hladovini, Alarik i ja promatramo šetače s psima kojih u gradu ima sve više. Na repertoaru su pasmine svih fela, od koljača do miroljubivih retrievera, a meni pozornost privlače psi prefriganci, kamo ubrajam jazavčare i škotske terijere. Al veli da sam pseći rasist jer ne volim vučjake, ni one čudom prirode sklepane mješance koji znaju biti takve rugobe da se pred njima nakostriješim. Stoga sam od svoje kćeri zaslužila dodatni epitet, da sam pored rasista i pasji snob. Promatramo pse i promatramo vlasnike, kad me Al mune pod rebra i kroz smijeh istisne:

“Znaš li ti što pasoljupci misle o čovjeku?”

Moram priznati da se u tu materiju nisam udubljavala.

“O tome što pasoljupci misle o ljudskom stvoru” – pogledao me Al ispod oka – “izrazio se *lord* Byron u svom epitafu newfoundlandskom psu.”

“Daaa?” – načulila sam uši. “I, što *lord* zbori o čovjeku?”

Al je ustao s klupe, stao ispred mene, naklonio se i odrecitirao:

*“Tko zna te, prezre te istog maha,
ti gnusna hrpo oživljenog praha!”*

Srećom da na Alov ispad nitko nije reagirao, pa smo produžili hodajući i sreli jednog foksterijera koji me podsjetio na Foksija na Palmin-dvoru.

“Eee, taj foksterijer” – počeo je drobiti Al – “nije zaslužio ni svoje ime, i ostao je zauvijek Foksi. Pas bez manira ne zaslužuje ime, smatrala je Beti, jer se Foksi pokazao ne samo neodgojen nego i neodgojiv. Ako je naučila mačka da skače kroz obruč ruku ili preko drške metle, Beti je pred Foksijevom neposlušnošću digla ruke. Pašče nije htjelo ni prositi i fino uzeti zalogajčić iz ruku, ali ga je trpjela zbog njegove srdačnosti prilikom pozdravljanja, kad je skakao dva metra uvis ne bi li joj liznuo lice. Lumir ga je pak trpio zbog Beti. Ovisno o raspoloženju, Foksi je za Lumira bio Cucak, a kad je noćima zavijao na terasi – Vražje Pseto! Za Mašu je pak svaki pas, neovisno o spolu, jednostavno – Pas, dok je za Marantu svaki pas – Mili Pesolin. Što manje voljen, to više prigrljen.

Beti je Foksija dobila od prijateljice iz Italije. Premda nije bio štene, nadala se da će ga uspjeti dresirati i naučiti najosnovnijim pravilima pristojnosti. ‘Možda Cucak reagira na talijanske komande.’ – dosjetio se Lumir, ali ni to nije dalo rezultata. Jedino što je od prve shvatio bilo je – Marš! Kad bi Lumir zaurloao *Mars!* Pesolin bi se podvijena repa utekao

Beti ili Maranti. Neki put bi se Lumir sažalio, pljesnuo se po bedru i zazvao Foksija: 'Dođi ovamo! *Vieni qui!*' Ma kakvi! Ništa. Foksi ni makac. Potuljen, žmigao je okicama, a Lumir bi zamahnuo rukom i kazao: 'Vražji foks!'

Lako za Foksla što bi na terasi zavijao cijelu noć da ga Beti nije pustila u kuću. I bez njegova štekantja Lumirov san remetio je drugi nemir što ga je tjerao na danonoćnu budnost. I kad Cucak utihne zna da Beti u spavaćici stoji na terasi i gleda preko, u vrtlarevu kuću, a potom kaže da je udisala svjež, noćni zrak. I kad po danu vješa rublje na terasi pogledava prema vrtlarevoj kući, odakle ju po stoput na dan pozdravlja susjed, dobacujući razne opaske o vremenu ili vrtu ne bi li ju navukao na duži razgovor. Pa da, za biljne uši nabavit će joj preko, u Italiji, nekakav prah i ostale herbicide. Izmislit će bilo što, samo da ju domami u vrt i potom s njegovom ženom tobože razmjenjuje savjete.

'Sad na Palmin-dvoru više nismo sami!' – zagrmió je Lumir. 'Otkako sam (Misli: da nisam, ali jesam. Da je ostao, ne bih. Jesam, jer je odlaskom dom odbacio. Moj sin Filomen!) prodao vrtlarevu kuću Stipiću nigdje više mira! Stipićeve klinci' – vikao je – 'galame i urlaju dok se natjeravaju biciklima, a buci doprinosi i tutnjava motorina kojim se vozika Stipička! Ona je dobra duša,' – snizio je ton – 'neki dan me zaustavila na Strmec-brijegu i kazala: *Eee, gospon Lubomir, zašto si i Vi ne kupite motorin umjesto da na rukama vučete spizu? Pogotovo kad i vrapci na granama cvrkuću da sjedite na milijunima!* Zatim je preuzela teret iz Lumirovih ruku i stavila ga na svoj motorin, a Lumir se prisjetio jednog davnog teškog motora s prikolicom i Betinog slatkog smijeha. Teškog motora kojim je Vir iz Pariza doputovao na Kutelo i pozvao mladi bračni par na vožnju. Baškareći se u prikolici kao u nekom zaobljenom kajaku na trećem kotaču, Beti se smijala kao dijete dok su se vozili prema Ljeskindolu, pa zatim zaokrenuli kod crkve i zapražili prema gradu. U kožnatoj jakni i pripadajućoj kapici s remenčićima, u tom sportskom kompletu što ga je donijela u miraz, nagutala se benzinskih para i makadamske prašine, dok je on, sjedeći iza Vira, strepio. Strepio da će joj zbog blagoslovljenog stanja s Galjom pozliti, a Beti se sveudilj smijala kao dijete.

Uspomena ili susjeda Stipić, tek Lumir se iz Montane jednog dana dovezao na motorinu. Prije nego je Beti uspjela bilo što izustiti, novopečeni motorist je kazao: 'Za ovu prdalicu što ima snagu vući dva čovjeka po ravnini ne treba polagati nikakvog ispita. Ruke su pokazivači smjerova, upališ motor i – tjeraj! Obuci se i idemo na prvu vožnju.' Uzbuđenje je s Beti prešlo na Foksija. Čas je oblijetao motocikl, čas skakao na Beti, oprčavao i lajao, sve dok nije začuo – *Marš!*

'Cucak neka ostane kod kuće!' – zapovjedio je Lumir Natalki. 'Pazi da ne pobjegne!' – zaprijetio je ubojitim pogledom. Zatim su tvoji roditelji nestali iza okuke. Pri ulasku na glavnu cestu Lumir je lijevom rukom upalio smjerokaz, pa raspalio najvećom

brzinom. Dok su jurili 50 km na sat pratio ih je divlji orkestar zvukova sačinjen od dva razglašena instrumenta. U frulu je fićukao kuštravi vjetar, a zaglušujući buku motora pratio je brundajući kontrabas. Beti je bez kapice na glavi maltene oglušila. Unatoč tomu, razabrala je treći glas. Zar ne vele da i motor može kašljucati, pomislila je, ali hropac je dolazio odostraga. Obujmila je čvršće Lumira oko struka i okrenula glavu. Isplažena jezika i na izmaku snaga, Foksi je galopirao za motorinom. A, joj, nije stigla ni kriknuti, kad se antiljubimac zabio u stražnji kotač. Tupi udarac, motocikl je zateturao gubeći ravnotežu, Lumir je naglo zakočio, a Beti je u luku poletjela u grabu. Brzo se pridigla, a kad je ustanovila da je neozlijeđena, a k tomu se i Lumir zadržao na motorinu, pogledala je onesviještenog Foksija. 'Ah, to pašče!' – uzdahnula je i podigla mlitavo stvorenje u naručje. 'I što ćemo sad?!' – graknuo je Lumir i smjesta odlučio: 'Vraćamo se kući!' Po ravnoj cesti, *via casa*, motorin se iskazao i vukao Lumira, Beti i beživotnog ljubimca sve do Strmec-brijega. Tu se Beti zahvalila na daljnjoj vožnji i pješice krenula Strmec-brijegom. Nadomak kuće Foksi se počeo trzati, i kad je zaškiljio na jedno oko Beti je znala da će se i bez veterinarara oporaviti.

'Zar ti nisam zapovijedio....' – zakričao je Lumir na Natalku, a ona ga je povelu u hodnik i prstom uperila u izlazna vrata. 'Ove friške ogrebotine ne lažu. A ako je pas skočio kroz balkon ili s terase, nije moja krivica.'

Al je završio priču, a ja sam razmišljala o psećoj odanosti i kako se obrazac ponavlja. U Ljeskindolu Veričin Paco je do iznemoglosti trčao za vlakom, a na Montani Betin Foksi jurio za motorinom. I jedan i drugi štekali su jednu te istu molbu – *Nemoj me ostaviti*.

119

Na isteku zlatnog doba bezbrižnosti Maša je do dna iscrpila kvotu naklonosti i praštanja. Po drugi put razvedena od istog muža, prepustila je kćer ocu. Ako nije u stanju brinuti se o sebi, kako će se skrbiti o djetetu? Nikakvo iskustvo ne pridonosi da Maša mijenja kožu. Iza nje ne ostaje svlak. Biti dosljedan sebi i svojoj nesreći njezina je nit vodilja. I – što sad? Pritisak sa svih strana. Zlurado pitanje *Kad ćeš se zaposliti?* tlačilo je Mašin grudni koš i abdomen. Organi su se ritali, lučenjem žuči jetra je pitanje neuspješno izbacivala, spljošteno srce zaustavljalo je proces, bunio se želudac nadotakanjem kiseline. Rastače li solna kiselina željezne utege, neutralizirajući ih mrvljenjem ili će želudac sam obaviti posao i grčenjem probaviti *Kad ćeš se zaposliti?* U tom slučaju spljošteno srce zadobit će prvobitni oblik i napumpati krvotok novim pokušajem.

Iako je tražila posao isključivo sa slovima, nudio se posao s brojkama. Maksima *Sve samo brojke* ne pod pritiskom je ustuknula. U banci se barata brojkama. Početni

izazov, gotovo zanos novoga. Brojke, brojke, brojke, uzduž i poprijeko, okomito i vodoravno, odozdo nagore, odozgor nadolje, štima-ne štima, ispituju vlažni dlanovi, pa opet ispočetka, u križ i uz niz, otvaraju se pore iznad gornje usne, šire se pore kod vlasišta i vlaže čelo. Sve operacije teku nepogrešivo, od prve, obavljene prije ostalih brzinom moždanih vijuga, ali Mašu zaustavlja provjeravanje, sumnja nagriza i stavlja pod upitnik njezinu sposobnost. Odrasli traže točnost, brojke zahtijevaju egzaktnost, znoj s potiljka klizi niz kralježnicu, štima-ne štima taj bankarski sudoku? Sumnja iziskuje dodatne napore, sumnja cijedi posljednje snage. Odrasli imaju zakonitosti i prohtjeve, odrasli traže odgovornost, odrasli vladaju svijetom. Može Maša njima itekako parirati, ali samo u neobaveznim situacijama, izvan svakog radnog vremena i prostora, na neutralnom terenu uz kavicu ili crnu pivicu, gdje ih svojim kviz-sveznadarstvom može frapirati da razvale laloke, ali je posve nemoćna na robiji posla, tom svakodnevnom upinjanju što ga zovu egzistencijom.

'Dobro obavljate svoj posao,' – rekao je šef banke po isteku tri mjeseca – 'stoga ćemo Vas premjestiti na više radno mjesto u drugoj podružnici.'

Šok. Smak. Je li dobro čula, nova filijala na kraju grada, nova autobusna linija, sat ranije ustajanje i spremanje, nove njuške koje će joj gledati pod prste, promatrati njezino orošeno čelo i buljiti u usta, novo uhodavanje, upravo kad se ovdje kako-tako svikla. A ne! Nećemo tako, bratac, naišao si na krivu osobu! – govori Maša stisnutih usana. Nećete se vi sa mnom potrkavati, još jače stišće usne, jer ako ih otvori, otvorit će se i ostali otvori na njezinom licu. Iz rastopljenih očiju briznule bi suze niz obraze, udvostručene s onima što bi se točile kroz nos iz istih žlijezda u oku, nosne suze, bezbojne i prozirne, u vrtlogu s očnima prošarale bi njezin očaj koji se ne bi mogao sakriti. Stoga Maša stišće usne, jok brate, šaljite vi u podružnicu koga god hoćete, sa mnom nećete tek tako manipulirati! I tu je kraj. Kraj radnog vremena, izlazak u ozračje u kojem može disati.

'Mogla si zatražiti bolovanje!', grmi preko telefona Galja. 'Mogla si otići mojoj psihijatrici koju sam ti bezbroj puta preporučila.', roguši se Maranta. 'Kako da ne,' - uzvraća Maša – 'vi biste mene proglasili ludom, a ja psihijatru sama mogu održati predavanje o opsesivno-kompulzivnim smetnjama.' Ne treba njoj medicinski dušobrižnik tumačiti prisilne radnje, muku već pri samom izlasku iz kuće, kad uzastopce provjerava da li vrata hladnjaka čvrsto prijanjaju, je li se šminka razmazala, je li ugasila štednjak, jesu li cipele očišćene do najsitnije mrljice, je li ugasila svjetlo u kupaonici, nije li daljinski na svom mjestu, naliježe li jakna bez faldanja oko tankog struka, je li zaboravila zatvoriti prozor, nije li čuperak kose odlepršao u krivo. OK. Napokon, sve je u redu, ulazi u dizalo, pa se vraća provjeriti je li zaključala vrata stana. Potom korača uspravno i uzdignute glave.

Da, uspravno! Radila-ne radila, na kraju svakog mjeseca plaća režije, u sandučiću nema opomena, živi bez financijskih dugova. Lova uvijek odnekud kapne. Jednom od nasljedstva, drugi put u koverti. Bog je velik.

Što se pak nefinancijskih dugova tiče, njih plaća u ratama i ponekad joj se čini da kredit nikad neće otplatiti ni molbama, ni suzama. Vjerovnici, bivši muž i kćer Nike, čvrstog su karaktera.

I tako bez psihijatra Maša zna svoju dijagnozu. Ona je informirana i načitana. K tomu, i naslušana. Preko radija poznaje klasična glazbena djela, sve do stavaka pojedinih simfonija. Preko stručnih knjiga nauči do potankosti sve što ju veseli i zanima. 'Samo pitaj kako se zove ova travka po kojoj gaziš ili ovaj nezatni cvjetić uz puteljak koji nitko ne primjećuje. Ili ovo rijetko drvo iz Japana.' I bez da pitaš, ispalit će latinski naziv. Samo pitaj, ali pregrizi jezik, ne pitaj ništa o poslu ako ne želiš da zašuti. Od svih prisilnih radnji posao je najveća prisilna radnja koja ugrožava njezinu opstojnost. Stoga bijeg s posla nije instinkt već zdravorazumsko opredjeljenje, pa makar bio šuplji spas koji s vremenom počinje bujati prazninom. Ispražnjen svijet od svih sadržaja. Sravnjena muka. Iz praznoga u prazno, iz praznine u ništavilo, iz ništavila u zaključanu samoću i mrtvi telefon.

"Pa, šta?" – oglasio se napokon Alarik. "Naša ptičica leprša samo na slobodi. I Bog hrani ptice nebeske bez da siju i žanju jer privređivanje očito ne pripada raju. Ptice preletavaju nebom kako ih je volja, a samo čovjek je dobio na dar volju višeg reda. Prema tome, i samovolja je prema slobodnom odabiru – slobodna volja. Tako je vjerojatno razmišljala na Palmin-dvoru Maša kad je odlučila da neće izaći na maturu. Otići će preko, gdje nema nikakvih obveza ni potraživanja, nikakvog ljudskog daveža, odlutati u beskraj, nedostupan svima, daleko u svemirsko prostranstvo vječitog mira."

"E, moj čovječe," – uzdahnula sam – "zalutao si u daleku prošlost, a Maša se i dan danas tomu smije. Retrogradni smijeh kao nadvladani pucanj u prazno."

Čim je čuo za smijeh, pa makar bio retrogradni, Al je smjesta živnuo.

"Pričaj!" – dahnuo je s potisnutom znatiželjom.

"Unazad ne znam koliko godina" – započela sam – "tri sestre našle smo se na okupu kod Marante. Maša se zagledala u neku bočicu s tabletama i iznebuha prasnula u smijeh. 'Da sam bar od svih tih sedativa na Palmin-dvoru zaspala.' – presavijala se u struku. 'Ali, ne! Umjesto pospanosti sluh mi se istančao i vid izoštrio. U kutu stropa promatrala sam pauka koji je u mrežu domamio muhu. Omatajući plijen, nožice su brzo štrikale, a zujanje je pomalo jenjavalo. Nastupila je tišina i protegla se hodnikom.'

Izdisanje nikako nije dolazilo, a Maša je sveudilj čekala da naiđe majka i u svom krevetu zatekne dijete-Natalku, poluukočeno i do bjeline probljedilo siročće sa spušte-nim kopcima, što upravo emanira, pretvarajući se u maglicu, opraštajući se od ovog

svijeta posljednjim neizdahom. Najzad je hodnik šušnuo. Umjesto Betinih sitnih koraka hodnikom su se prikradali dugi, tihi koraci, spretno zaobilazeći štendere sa cvijećem, tihi koraci, ali nabiti silom odlučnosti da jednom zasnagda potvrde ili opovrgnu ključajuću bol što nikad ne prestaje, sumnju da ga Beti vara. Inkasatori, poštari, susjedi, utvare ili zbilja, dokaza nikad nema, jalovi lov na aveti s nevidljivim otiscima unutar lubanje u prednjim režnjevima koji raščlanjuju Betine postupke u ophođenju s muškarcima. Prije nego su se širom rastvorila vrata umiruće djetete razrogačilo je oči kao ćuk u ponoć. I gle ti čuda, začnuo se Lumir. Na ženinoj postelji, umjesto da uči, izležava se Maša. 'Zar ćemo se usred bijela dana valjati po krevetu?!?' – dreknuo je takvom silinom da je Maši poskočio i najsitniji živac. 'Smjesta ustaj i uhvati se knjige! Čeka te matura!'

Beti što je mislila da Maša uči u svojoj sobi pohitala je iz kuhinje prema spavaćoj sobi odakle je dolazila galama. Maša je živa i zdrava stajala pokraj noćnog ormarića na kojem je bila izvrnuta prazna bočica s apaurinima. Znala je da bočica nije bila puna, što nije zaustavilo treptanje vjeđa. Prateći Betin pogled, Lumir je ščepao bočicu, izokrenuo je i mlatio njenim grlom po dlanu, mlatio i mlatio, ne bi li istisnuo barem jednu nepostojeću tabletu, ali bočica je šuplje klokotala kao da ispušta balone prilikom uranjanja. I tad je Lumir neartikulirano kriknuo, zgrabio Mašu za ramena, pa ju istovremeno stresao, privijao i grlio, cijedeći pritom riječi. 'Krv svoju ću ti dati,' – škripao je suhim grlom – 'srce, ako hoćeš' – drmao, stezao i grlio – 'evo ti moj život!' – prepuknuo mu je glas.

Iscrpljen erupcijom emocija, Lumir je krenuo na vrt, sjeo pod stablo kaki jabuke i razmišljao kako sve odgojne metode kod Maše padaju u vodu. Prijetnja da u svojoj kući neće trpjeti repetente djelovala je kod ostale djece, ali ne i kod Maše. Prije dvije godine dopustio joj je da ponavlja razred, ali je zato ferije morala provesti u Ljeskindolu. 'Tamo ćeš' – siktao joj je u lice – 'u seljačkoj zadrugi brati voće s radnicima, a stan i hranu odradit ćeš kod strica Vira, pomažući njegovoj ženi u domaćinstvu! Pa da vidiš kako se zarađuje kruh svagdanji!' A sad se ovim umišljenim samoubojstvom pokazalo da je i ta kutelska lekcija bila promašaj. Maša jednostavno nije kanila pristupiti maturi.

Beti je pak uvijek iznova premetala misli kako pomoći djetetu koje ne sluša. Tegnila ih je kao Sizif prema vrhu rješenja, ali misli su se svaki put skotrljale na dno, bez odgovora. Zamoliš jednom, zamoliš drugi put. Treći put molba već zapinje u grlu. Nema odaziva. Kao odjek, vraća se tek neuvažavanje. K tomu, i Lumir sve rjeđe zagrmi: 'Zar nisi čula što te zamolila majka?' Umjesto toga, ako se radi o nekom posliću, sam obavi Mašin zadatak. Misli se sudaraju nizbrdicom, to više nisu Sizifovi oblutci, stopili su se u oštri grumen koji je sve teže pomaknuti, pa će morati zamoliti Galju da joj i dalje šalje sedative."

Kad se radi o Maši, Alariku se nikud ne žuri. Nedvosmislenim pogledima bockao me da nastavim.

“O.K. Dakle, maturu je Maša položila u jesenskom roku, a godinama zatim, kad se prvi put rastala od muža, priredila je i meni scenu sličnog sadržaja. (Al se usidrio u stolici i čekao nastavak otvorenih usta.)

Usred noći” – klopila sam ga po glavi – “zazvonio je telefon i s druge strane žice zastenjao je umirući glas. 'Progutala sam *Amanitu muscariju*.' – izdabila je Maša. 'Što si...?!' – zagrcnula sam se. 'Muharu, čovječe!' – glasio je maltene uvrijeđeni jecaj. 'Za Boga miloga, nemoj se šaliti!' – vrisnula sam, dok su se u očima moje sedmogodišnje Kristine počele nabirati suze. 'Zovi hitnu pomoć, hitnu, hitnu!' – navaljivalo je moje dijete. Premda je moje gljivarsko znanje krajnje oskudno, i svakom je mališanu koji lista slikovnice jasno da je lijepa kaćiperka muhara s crvenim klobukom i bijelim pjegama (ako već ne u Sibiru) u našim krajevima otrovna. Gorko sam zažalila što prije nisam pomnije slušala Mašina izlaganja o otrovnim parazitima i njihovim toksinima. Od uvjetno jestivih gljiva što mogu izazvati samo bljuvanje, do onih koje trenutno usmrćuju, dok druge opet razorno djelovanje očituju tek nakon nekoliko dana. I sad, kojom brzinom djeluje muhara? – bubnjalo mi je u sljepoočnicama. I koje sustave, odnosno organe, otrov napada? Od nekih toksina možeš poludjeti – brujalo mi je u glavi Mašino naučavanje – jer razaraju živčani sustav, dok drugi opet rastaču jetru ili blokiraju rad srca. Treći izazivaju najprije mučninu u želucu, stizala su prisjećanja brzinom mučnine u mojem želucu. Uto mi je Kristina iščupala slušalicu iz ruku. 'Smiri se, draga Maša.' – zacvrkutala je plačljivim glasom. 'Smiri se i spusti slušalicu, jer odmah zovemo hitnu pomoć.'

Kao vrsna mikologinja što je proučila svu dostupnu literaturu o gljivama, Maša zna ne samo doziranje nego i kako otrovu doskočiti protuotrovom.

I tako smo iz Zagreba zvali *emergency* u Ljubljani. Ni danas ne znam je li hitna stigla na Mašinu adresu. Uglavnom, Maša je preživjela nadmudrivši smrt. Kako i ne bi kad je u rukama imala protuotrov koji djelovanje muskarina nepogrešivo poništava. Eksperiment se sastoji u tomu da komadić muhare jednostavno ispljuneš iz usta.”

120

Treća dob, bar što se Alarika i mene tiče, kroji vrijeme po vlastitu nahođenju, ne zanemarujući pritom konstantu – odavde do smrti. Ne zamaramo se više godinama ni datumima. Prema našem kalendaru, vozikamo se u svim smjerovima, kuda nas tračnice uspomena nanesu. I to je dobar muving. Kao fosilizirani otisci u vremenu, seljakamo se iz kraja u kraj, u posjet minulim događajima.

I tako me jednog svibanjskog dana Al unezvijereno pitao:

“Jesi li čestitala 53. rođendan Maši?”

“Zadnji tren.” – odgovorila sam. “Za pisanje je bilo prekasno, pa sam ju nazvala telefonom i oboružala se strpljenjem. Trebat će mi za dugo čekanje, dok se linija ne prekine. Ako me netko treba – rezonira Maša – nazvat će ponovno. Ako je nekomu doista stalo, zvat će od jutra do sutra. Ako pak zove tek tako, iz puke formalnosti ili lažne zabrinutosti, onda ni ne zaslužuje da dignem slušalicu. Ponekad ju ipak svlada znatiželja nije li s druge strane neka *persona grata*. *Grata, non grata*, ovisno o raspoloženju, s druge strane je muk. Pa istresi u prazno što ti je na duši. Ovaj put je pak, začudo, od prve podigla slušalicu. 'A ti si!' – procijedila je razočarano i u jednom dahu dometnula: 'U redu! Želiš mi sve najbolje i tako dalje, a sada skрати! Upravo na TV-u gledam *Jadnike* i ne bih htjela propustiti nijednu scenu. 'Kakve jadnike? Igojevske?' – upitala sam. 'Da, hugojevske.' – ispravila me i prasnula u smijeh. 'Les Mi-se-rab-les!' – sjeckala je slogove, dajući mi do znanja kako zvuči original. '*Jadnici* za jadnika!' – orio se smijeh uz pojašnjenje: 'Svaka ptica svome jat u leti. A sada – bok!' 'Čekaj malo!' – zaustavljala sam je jer su 'mizerabli' i mene zarazili smijehom, ali Maša je ostala nepopustljiva. 'Zovi kasnije! Bok!'”

Al se smijuckao u bradu. Očito me kanio navući da iz neke vremenske rupe iščeprkam još ponešto o Maši, ne mareći za njezino mišljenje da smo nas dvoje bezobzirni tračmejkari što bruse jezike na njezin račun.

“Još mi uvijek duguješ izvješće” – namignuo mi je izazivački Al – “kako, gdje i kada je Maša, odnosno Natalka, izgubila nevinost.”

“E, pa” – zamislila sam se – “nevinost gubimo unaprijed, prije gubitka nevinosti. Lomljenjem pečata čednosti iz Natalke je prividno nastala Maša koja u rasponu iluzija, seleći se iz kraja u kraj u potrazi za dobrim ljudima, ostaje i dalje Natalka. Premda inzistira na Maši, bar kod nekih zadržava neukinuti bonus da se Natalki progleda kroz prste. Pogotovo do mature, do prve zrelosti. Drugu zrelost pak zaokružuje tjelesni inicijacijski čin. Ali, tko je toga vrijedan? Nema u Montani ni s jedne ni s druge strane granice tog frajera koji bi se mogao hvastati da je Natalkin cvijet ubrao! Evo vam svima skupa fige! Tim više što je imala zaleđe u stalnom obožavatelju. Zajedno su markirali nastavu, skupa trošili njegov džeparac, častili se i mastili po kafićima i slastičarnicama, pijuckali *Koktu* s rumom i otpuhivali sitne dimčiče najskupljih cigareta. Tada se još nije znalo ili govorilo o biljčicama što nose pod nebo i srozavaju u pakao. Bunt se izražavao tek dugom kosom što je Natalkinom sljedbeniku u rezancima padala preko obrva, prekrivajući tugaljivom čežnjom zamagljene oči. Uostalom, čemu i nepostojeća droga, kad je Maša sama po sebi za tog *funa* bila droga, nevučeni dim što stvara ovisnost,

neliznuti opijati što izaziva vrtoglavicu i trans kad Nataalkine duge noge grabe stazom i pobjeđuju na školskim utrckama, a verbalne akrobacije zaustavljaju dah. Ošamućen opojnošću, šul-kolega se bez ostatka predao Nataalkinoj dominaciji, makar bio tek njezino mezimče i potporanj njezinoj nesigurnosti, nije važno, kud domina okom tud mezimče skokom. Držanje za rukice, i to je bilo sve. Pardon! Ništa preko toga. Platonik za aperitiv, platonik za zbogom.”

“Beštije! Djevice su beštije!” – zarezao je Al, mršteći obrve. “One imaju moć” – škr-gutao je dalje – “da unište muški rod. Zato muškarci toliko žude da ih razdjevičenjem podvrgnu i očuvaju vlast na sobom i nad njima!”

Prije negoli sam se snašla, zgrožena ovim ispadom, Al mi je naredio: “Privodi priču kraju!”

“Evo, odmah.” – pokunjeno sam izjavila. “Ukratko, poslije mature Maša je na nekoliko dana došla k meni u Zagreb. Svrhu tog putovanja doznala sam ne baš tako davno, izravno od Maše, kad smo se opet nas tri sestre našle na okupu kod Marante. Kako je Maša imala razrađen plan, posjet bi se mogao nazvati 'službeno putovanje u Zagreb'. Prilikom opraštanja na kolodvoru izgrlile smo se i izljubile, i ja sam produžila na posao. Maša je pak, umjesto na vlak, odšetuckala u smjeru Studentskog centra. Tamo je odmjerila studente, sjela u *snack-baru* do kršnog lika plivačkih ramena i plesčkih bokova, s pogledom što se zalijepio za njezinu auru. Feromoni su obostrano proradili, šireći pod visokim naponom titrajne krugove privlačnosti. Momak je prestao nabadati pomfrit, opčinjen plavetnilom što je lilo iz Mašinih očiju. Odakle ova dugonoga riba u talijanskim krpicama dolazi, ispitivao se, dok je ribi neobuzdani smijeh razdirao grudi, ali to se izvana nije primjećivalo. Sa zubima koji su po njezinom uvjerenju kvarili ljepotu lica Maša se nije dičila pa je smijeh stidljivo dozirala kroz nosnice. '*I am student from London.*' – pojasnila je usijanih očiju. 'A tako?' – predstavio se studoš i dometnuo: 'Ja sam Galeb s Jadrana.' '*My name is Virgo alias Virginia.*' – kazala je Maša i pantomimom pojasnila da joj je pobjegao avion i da nema gdje prenoćiti. '*No problem.*' – oduševio se Galeb i dometnuo: 'Cimer mi je upravo otputovao.'

I tako se u dvokrevetnoj studentskoj sobi zbila poganska svadba. Brzopoteznom *off* turniru u lakom hrvanju, to jest, golom prelamanju i svijanju, bez kaznenih bodova za hvatanje ispod pojasa, svijeću je držao Himenej, žmireći na jedno oko. Sve u svemu, *fair play* s neriješenim rezultatom. Igra bez gubitnika i dobitnika, bez uvreda i povreda, koja je završila milovanjem. Virginia, Virgina – uzdisao je Galeb, ljubeći ljusku po ljusku izmigoljavajućeg tijela. Riba mu je curila iz šaka, kliska i nezadrživa, ali mu je bar ostavila adresu. Da nema tog krvavog ljljanja prosutog djevičanstva na sivkastoj studentskoj plahti cimer mu nikada ne bi povjerovao da je obljubio djevicu.

Na unaprijed napisanoj cedulji stajala je ova adresa:
 Miss Virginia Deflowers
 Unknown Street 69
 London, England

121

Naša gimnastika sastoji se od pješaćenja unutar naselja. Obično Alarik hoda ispred mene, a ja se vučem za njim. Slično se događa i u Ljubljani kad sam u posjetu Galji. Premda i nju muče staračke boljke, Galja se ne da i maršira regrutskim korakom, a ja pušem za njom. 'Čekaj malo, zakoči!' I ona stane, odmjeri me od pete do glave i kaže: 'Kad ću ja ovako cupkati sa mnom će biti gotovo.'

I sad me Al natjerava po svim tim puteljcima i parkovima, i baš kad pomislim da je šetnji došao kraj skreće prema Bundeku.

"Stani, čovječe!" – vičem za njim i snagom volje zadržavam znoj što vreba na rubu svake pore. (Ako znoj izbije, moju razdražljivost neće stišati ni kavica u najbližem kafiću.) Al ne haje i stupa dalje.

"Da ne patimo od inkontinencije?" – dobacuje mi preko ramena.

"To još ne." – odmahujem i mrmljam. "Danas me muči kostobolja. Previše vlage u zraku."

"I kurje oči, pretpostavljam." – odgovara Al i napokon zastaje kod klupe ispod lipe.

"Aaah!" – stropoštala sam se na klupu. "Blaženstvo."

Obavio nas je mirisni oblak lipe, procvala rapsodija u prirodnoj parfumeriji. Apoteka u ljekovitom balonu opuštanja, blagodat zemlje svakom prolazniku. Divota mio-mirisne esencije što polako stišava misli i raspršuje ih u utihu duše.

Upravo sam se oprastala od posljednje misli, odluke da danas nećemo ni o čemu razglabati, kad me Al munuo pod rebra.

"Sjećaš li se noćasnijih snova?" – pitao me. (Sjećanje je stvar budnosti, a starci su dremaljiva starčad.)

"Ni noćasnijih, ni jučerašnjih, ni nikakvih." – odrezala sam i malo zatim sjetno dodala: "Ali se itekako sjećam djetinjih letačkih snova. Eh, letovi! Događali su se kad bih nekog klinca ili klinku toliko razdražila da bi stisnutih šaka pojurili za mnom, a ja bih se jednostavno odlijepila od zemlje i raskriljenih ruku poletjela. S brežuljka na brežuljak, pa ponovno uvis. Nosilo me nad ljeskindolskom dolinom, a ja sam odozgor klikkala *Uhvati me ako možeš!* Sa zadjevojenjem letački snovi su jenjavali. Za petama su mi bili odrasli progonitelji koji me nikad nisu ulovili, iako su mi noge bile zakočene. Trudim se iz petnih žila, bježim cijelim tijelom, trče ruke, trči strah, ali noge su nepomične,

odumrle u fetalnom položaju. Netko me izbavlja. Imam dva anđela čuvara. Jedan od njih je Beti koja mi ravna skvrčena koljena. Do dvadesete godine progonitelji su me ostavili i ja sam ostavila anđele čuvere. Otada su počeli padovi. Pad s raznih tornjeva, pad u provaliju. Nazubljeno dno munjevito se približava, već se vidim rascopan u tisuću komada i mirim se sa smrću. Netko me opet izbavlja. Iz more me budi netjelesni dlan na čijem prstenjaku bliješti pečatnjak sa svevidećim okom.”

Iako znam da se Al preda mnom samo kuraži, pravim se da to ne primjećujem. Upravo mu bolna grimasa vuče usne nadolje. Štreca ga u križu, a maločas se sprdao s mojim kurjim očima. Počeo se bolno meškoltiti po klupi, ali srećom nije stenjaao.

“Polako, čovječe!” – uhvatila sam ga pod ruku jer mi se još nije išlo kući. “Ispričat ću ti pričicu.” – zadržavala sam ga.

“O Maši?” – osovio se trzajem kao dizač utega iz čučnja.

“Nije važno o komu ili čemu.”

Ono što znam je to da se Al hvata na šaljive zgode kao svraka na šarena stakalca. Hodajući bokom uz bok, s nogice na nogu, započela sam:

“Kao što znaš, tatu Lumira nije bilo teško razgnjeviti. Već pri samoj pomisli da će ga Beti kad tad početi oblijetati da treba ići preko granice kiptio bi unaprijed i naizgled bez povoda škripao zubima. Njemu se nikako nije išlo, a pustiti Beti samu značilo je podvrgnuti se još većim mukama. Kao što su u tuđini trajale, muke bi istog časa prestale čim bi pri povratku stupio na domaće tlo. Na svojoj zemlji, svaki put bi odahnuo.

Otpor 'prelaženja *preko*' donekle se ublažio kad je stasala Maranta. Žgoljavi Čvorak kao da je preko noći odbacio kljun i paperje i iz djevojčeta pretvorio se u vitku i savitljivu gospođicu što je hodala više po prstima negoli po tabanima. Pritom su joj nabrane podsuknje šuštale kao da brodi po vodi. Koraci kao zapljuskivanje netaknute mladosti što su iza sebe ostavljali melodiju žuborenja. Čvrsta i ujedno prilagodljiva poput tekućine, Maranta je poprimila oblik posude. Vrč ljubavi za oca, vaza za Beti. Njezino ugađanje i danas ima oblik srca. Otac Maranti nije bio samo tatica nego i stup sigurnosti i zaštite. Pa kad su joj s obje strane granice sipali komplimente privijala se uz njega kao da poručuje - *Ja sam već zauzeta*. I Lumir se smijuljio. Nije mario za jednog od talijanskih carinika koji bi svaki put zadržao Marantinu propusnicu, prelistavao je lijevo-desno, pa se ponovno vraćao na fotografiju da bi ju naposljetku ispružio. S jedne strane carinikovi zdepasti prsti, s druge strane Marantini violinski prsti, a carinik i dalje ne pušta propusnicu, sve dok ne izmami Marantin zelenkasti pogled. Ne, ta ceremonija Lumira nije dirala ni koliko je crno pod noktom, ali se zato danima zanosio jednim usklikom. Eh, kako je taj carinik na našoj strani, naše gore list, kad je prvi put

ugledao Marantu, mimo svih pravila službe, uzviknuo: 'To nije djevojka! To je vila!' *To je vila*, prštao je usklik pod nebo kao roj krijesnica.

Otad se Lumir lakše dao nagovoriti na šoping preko 'grane'. Ali tog dana, kao za inat, carinik-vila nije bio u službi, pa je Lumir natjeravao Beti, Marantu i Natalku da se što prije vrate kući. 'Tu smo već bili! To smo već vidjeli! To smo već kupili!' – odvlačio ih je ispred izloga, ali se Natalka prije sladoleda nije dala. 'U redu,' – procijedio je *pater familias* nervozno – 'ako je talijanski *gelato* stoput bolji, ali kavu i sokove popit ćemo na našoj strani!' Rečeno – učinjeno.

Kafić tik uz međunarodni prijelaz, krcat kamiondžijama, švercerima, preprodavačima i inim mešetarima žagorio je uglavnom balkanskim jezicima. Između pinkleca i zavežljaja Lumir je jedva pronašao slobodan stol. Umjesto na stolicu kamo se odložila kupovina, Maranta se zavukla ocu u krilo i licem zaronila u njegov smežurani vrat. Sklonište od pogleda, opaski i dobacivanja. Preko puta kafića, na prostranom ugibalištu poredani kamioni s prikolicama žive robe. U jednoj rešetkastoj prikolici mukale su krave, u drugoj se naguravali kunići, u trećoj ključala se perad. Otamo se širio nesnosan smrad i svako malo doplutao do kafića. Beti je diskretno frkala nosom, Natalka je prstima začepila nosnice. 'Smrad ili ne, nije važno,' – rekao je Lumir preko Marantinih leđa i dometnuo – 'na svojoj smo zemlji.' Maranta se pak i dalje privijala uz oca. Naravno, odavno više nije cuclala njegovu ušnu resicu, ali se zato nije odrekla zagrljaja u njegovu naručju.

Motreći sablažnjiv prizor, tipovi za susjednim stolom časkom su utihnuli, a zatim im je oko usta zatitrala sjenka zgražavajućeg prijezira. Svako malo ošinuli bi Lumira mrkim pogledom, a on se smijuljio. Na to je jedan od vozača pljunuo na pod, a drugi je procijedio: 'Umjesto da se srami, stari jarac se još diči! Cura očigledno nije punoljetna!' Lumir je uzvratio ledenim pogledom i mirno izustio: 'Ona je moja.' (U to doba se još nije govorilo o pedofiliji nego o nekim našim prefrigankama što su se udavale za talijanske starce ne bi li najprije stekle državljanstvo, a potom kao ucviljene udovice i imetak.) Marantu se zapekle riječi *stari jarac*, ali ju je unatoč tomu svladao smijeh. Zaronjenoj sveudilj u očev vrat, prigušeni smijeh buknuo je na ramena i stresao ih kao da zatočenica plače. Ovaj plač, ovo grčenje mladih ramena prelilo je čašu. Jedan od kamiondžija se pridigao i zarežao Lumiru u facu: 'Trebalo bi te prijaviti!' Lumir je uzvratio: 'Ona je moja.' 'Zar te nije stid?' – nakostriješio se drugi. Lumir se zabavljao, poduprt Marantinih smijehom. Odmjerio je oba nasrtljivca oštrim pogledom i ponovio: 'Ona je moja.' 'Ma šta tvoja, kako tvoja?!' – skočio je goropadnik sa stolice i prijeteci gruvao u Lumirovo lice. 'Ako imaš para to još ne znači da imaš pravo zavoditi maloljetnice!' Uto se na noge digao i Lumir, tako naglo da se Maranta skotrljala s njegovih koljena.

Napadač i napadnuti probadali su se očima iz kojih su sijevale munje i pržile zjenice da bi čas zatim Lumir okončao igrokaz.

'Ona je mooo-ja' – naglasio je povišenim tonom i iza kratke stanke dodao – '... kćer!'"

122

“O čemu mozgaš?” – prekinula sam Alovo odsutno motrenje kroz mene u sebe.

“Razmišljam” – progovorio je – “kad je ustvari počela Lumirova odbojnost spram odlaska u Italiju. Nije se tu radilo samo o nepoznavanju jezika. Za razliku od njega, Beti je u novom okruženju plivala kao riba u vodi. Već kao curička pjevušila je *Torna a Surriento*, povodeći se za gostima u roditeljskom domu. *Guarda il mare come e' bello*, a dalje nije išlo, riječi strane, riječi nepoznate, dalje je pjevala samo melodija, bliska i pjevna, oblivena srcem i krcata čežnjom za čudesima širnog svijeta. Stoga joj je taj idiom u Montani s korijenima iz djetinjstva, pomiješan iskrivljenim talijanskim riječima bio blizak, osim kad ju je susjeda Stipić prvi put oslovita sa - šjora. Beti se lecnula, ah, ta priprosta duša, ali je ipak kazala: 'Gospođo Stipić, (predah) kao što oslovljavam vas ja, bilo bi mi puno milije da mi se jednostavno obraćate s 'gospođo'. I gospođa Stipić je otrprve shvatila i time stekla nepodvojivo Betino uvažavanje. Lumir pak nije bio tako osjetljiv na tituliranje. Njega su uglavnom svi i svugdje nagovarali s 'gospon Lubomir'. Kakvo čudno ime – Lumir! Valjda prilikom upoznavanja nisu dobro čuli. I Lumir ih je s vremenom prestao ispravljati. Pa neka budem Lubomir, cerekao se.”

“Od-boj-nost!” – vratila sam Alarika na početak.

“E, da.” – zamislio se Al. “Koliko pamtim, to se dogodilo ubrzo po doseljenju u Montanu. Lumira i Beti zasipali su susjedi i ini dobronamjernici informacijama i savjetima kako se može preko granice ušičariti. Najisplativije i najtraženije su cigarete, samo što su u većim količinama zabranjene. Svaka punoljetna osoba smije prenositi tek jednu kutiju i ni opuška više. Tu kod Talijana nema milosti! Inače, svatko ima pravo prenijeti kilu govedine i jedan maslac te dobiti za njih toliko lira koliko je platio u dinarima, ako ne i povrh toga. A za te lire može opet kupiti duplo nego bi ga koštalo u našim dućanima. I Maranta i Maša su navalile. 'Za kilu mesa' – navlačila je Nataalka oca za rukav – 'mogla bih lizati *gelato* mjesec dana.' Beti se snebivala, izgovarala i odgovarala: 'Drugi imaju svoje mušterije, a mi ne poznajemo nikoga.' 'Taman posla!' – pridružio joj se Lumir. 'Nositi Digićima meso i nuditi ga na cesti kao neki ubogari! A oni bi za nama vikali: Zlavi, sk-javi!' 'Ili' – prasnula je Nataalka u smijeh – 'povereti i poverači.' Za neko vrijeme rasprava o razmjeni dobara je utihnula, sve dok Nataalka nije izašla s prijedlogom: 'Ako nećeš ti' – obratila se ocu – 'onda ću ja od svog džeparca kupiti kilu mesa i nekoliko kutija cigareta.'

'Cigarete ne dolaze u obzir!' – zagrmio je Lumir prije nego se sjetio da Natalkin džeparac dostaje tek za jednu čokoladu. 'Ali kad mi već ne date mira' – snizio je ton – 'odnijet ćemo preko očišćenog zeca. To je bar specijalitet, pogotovo ako se spravi na divlje. Ako se Digići prave takvim šmekerima valjda će znati cijeniti domaće meso.'

Obećano-učinjeno. Prije odlaska Maranta je skoknula na vrt i u rasporeni trbuh oguljenog zeca stavila grančicu ružmarina i tri lovorova lista. Lumir je samouvjereno stupao jer je znao kome će zeca uvaliti. Jednom se obreo u *oštariji* čija vlasnica je bila slovenskog podrijetla. Tamo je sa susjedom pojeo tripice na trščanski način i uz *un bicchiere di vino rosso* ispričao tri sočna vica. *Šjora* se glasno smijala pa ga je vjerojatno i upamtila.

'Buongiorno. O, benvenuti!' 'Dobar dan.' – kimnuo je Lumir i iz plastične vrećice izvadio zeca. Prije nego je stigao objasniti prednosti i kvalitetu ponuđene robe, krčmarica je vrisnula i rukama pokrila oči. Unatoč tomu, utisak je bio prestrašan. U nju su, iz oguljene zečje lubanje, zurile buljave, krvave oči, a iz ušiljene gubice stršali prijeteći zubi. 'Fuuuj!' – zalamatala je rukama – 'fuj i fuj! Zar Vi mislite' – kriještala je – 'da mi u našem lokalu nudimo mačke?!' Sad se pak zgrozio Lumir i uzvratilo gromoglasnom paljbom: 'A zar Vam mačke za vrijeme rata nisu prijale?! Tako se bar priča. Dok ste vi žderali mačke, mi smo jeli kuniće.' 'Fuori!!!' – vrištala je birtijašica. 'Van!' Zbog galame utihnuli su gosti u *oštariji*, a urlanje je zaustavljalo i prolaznike pred otvorenim vratima krčme gdje su čekale Beti, Maranta i Natalka. Zastala je i neka dama, naklonila se Beti i na slovenskom pitala o čemu se radi. 'Ah' – osmjehnula se upravo kad je Lumir izletio iz birtije – 'ja ću uzeti Vašeg zeca.'

I tako je započelo poznanstvo, a zatim prijateljstvo koje je trajalo do kraja života. Gospođa Marija povela je obiteljski četverac do radnje svog supruga Pepija. Nakon upoznavanja Pepi je, ne mareći za radno vrijeme, odmah zaključao trgovinu i pozvao sve skupa u obližnju kavanu. Tamo su rasprostrli svoje živote, muški po muški, a Beti s Marijom, dok su Maranta i Natalka poslije prvog sladoleda dobile dozvolu da skoknu van i ispred izloga napasaju oči. Lumir je iz novčanika izvadio fotografije. 'Ovo je moja najstarija kći Galinka' – pružio je sliku Pepiju – 'koja živi s mužem u Ljubljani i ima dvoje djece.' Pepi se zagledao u Galjine lokne što su puzile niz njezin dekolte, vragoljaste oči i nasmijane pune usne između kojih su bliještali zubozovni zubi. 'Ovo je moj sin Filomen.' – ispružio je drugu fotografiju i Pepi se istom znatiželjom zapiljio u kokoticu mladića finih crta lica i stisnutih usana. 'Ovo je pak moja kćer koja studira u Zagrebu.' – pomolio je Lumir posljednju sliku Pepiju pod nos. 'Ostale dvije frajlice si pak vidio u živo.' – dometnuo je. Po nekom nepisanom pravilu djeca su ulazila u Lumirov novčanik tek nakon punoljetnosti. Za to vrijeme su pak Marija i Beti pripijenih glava šaputale. Oh, kakva nevjerojatna bliskost i podudarnost. I gospođa Marija ima sina jedinca u Australiji koji je

poslije srednje škole bez pozdrava odmaglio u svijet. Ne, ni on se ne javlja. 'Pa,... moglo bi se reći' – povjerila se Marija najtišim glasom – 'da je za to kriv Pepi. On nije imao sluha za dječakove vizije.' I tako se mjera sinove pripadnosti prevršila kad je njegov otac tresnuo o zid nekakav *perpetuum mobile* kojim se sin odmalena zanosio i u tu igračku utrošio sate i dane, mjesece i godine svog snatrenja. Ta nikad završena igračka treskom o zid razlomila se u nesastavljive dijelove, na krš dječaćkih snova. Beti je sućutno kimala i razmišljala kako nekima treba puno više od razbijene igračke.

Do granice se u Lumirovim mislima kovitlalo novo poznanstvo, ali je kroz pukotine misli stalno provirivao zec i vražja birtijašica. Najzad je pročitao *Confine di stato* pa je ubrzao korak da što prije stane na rodnu grud.

'Kako se na kraju sve okrene na dobro' – drobila je Beti dok su se penjali uz Strmec-brijeg. 'Umjesto pojedinih tripica upoznali smo divne ljude. Pozvala sam Mariju i Pepiju u nedjelju na ručak. K tomu će Pepi sa sobom ponijeti violinu pa može s Marantom zaguditi u duetu. U ovom današnjem slučaju' – nastavila je poslije kraćeg promišljanja – 'nemam ništa protiv što si pokazivao fotografije naše djece Pepiju i Mariji. Ali, turati ih pod nos slučajnim prolaznicima i neznancima, kao što običavaš činiti u nekom usputnom društvu, vlaku ili busu, držim neoprostivim. Koliko puta sam te zamolila da se okaniš tih seljačkih manira?'

'Seljačkih manira! Da seljačkih manira!' – planuo je Lumir nasred Strmec-brijega. 'Pa što ako ih pokazujem?! Nisu ni propalice ni lopovi! I što je zajedničko svim ljudima? Obitelj, djeca i smijeh! To bar svatko razumije!'

'Ne radi se o tome.' – stišavala ga je Beti. 'Kako ne shvaćaš da je pokazivanje fotografija strancima, koje po svoj prilici više nikad nećeš ni vidjeti ni sreći, neka vrsta pozljede. Neki će se u slike ljubopitljivo zabaljiti i početi postavljati neumjesna pitanja, sve do intime, ukoliko im to dopustiš. Drugi će ih pak ofrlje zagledati, površno iz pristojnosti ili dosade. I jedni i drugi pritom našoj djeci krađu djeličak duše. Prvi prisvajanjem, a drugi odbacivanjem.'

Lumir je zastao i promatrao svoju ženu.

'Ponekad govoriš tako čudno' – izustio je – 'da te uopće ne razumijem.'"

123

Stari zazivahu muze,
mi zazivamo sami sebe.

Alvaro De Campos

Al je počeo pričati sam sa sobom. I to ide u gerontološki staž.

"Šta mrmljaš?! Ne čujem dobro." – lupila sam ga po bedru.

“Poigravam se mišlju” – trgnuo se – “kako smo u žurbi da što prije okončamo ovu našu pisaniju posve smetnuli s uma arboretske priče. Fali mi Lunko!”

“I meni!” – smjesta sam se složila i odcupkala ka skrovištu sa šampanjcem. Stavila sam dvije čaše i bocu na stol.

“Evo ga! Kad pukne čep” – svečano sam objavila – “ima da počneš s pričom!”

Alu su se zacaklile oči. Čim smo se kucnuli pitao me:

“Znaš li ti što je vjetropirka?”

“Pojma nemam.” – odgovorila sam.

“Eee, onda ću ti ispričati romansu o Vjetropirki i Hrastu. Budući da se radi o arboretskoj *skazki*, naša Vjotropirka živjela je u prirodi, okružena šumama. Više od svega čeznula je za prijateljstvom s nekom divljom životinjom, pa bio to vuk, ris ili lisica. Ali, otkako je čovjek podjarmio svijet životinje se boje ljudi. Ona ih nije željela pripitomiti nego ih samo zagrliti, grliti i grliti, i s njima se poigrati prilikom nezakazanog sastanka. Usto je tražila formulu kako domamiti nekog gavrana da joj ključa iz ruke. Roditelje nije poznavala, pa joj je dom nudio ogromni Hrast. Zime je provodila u njegovoj duplji zajedno s hiberniranim ježevima, a kad je zatopljilo ljetovala je u Hrastovoj krošnji. Pritom se Hrast ni u korijenju nije žalio na svog podstanara, iako nije s njim živio u simbiozi. Prije bi se moglo reći da je Vjetropirka bila njegov nametnik. Za gostoprimstvo nije primao ništa, ali da Vjetropirku razveseli Hrast je smišljao svašta. Da bi se lakše uspenjala u svoju ljetnu rezidenciju u krošnji, Hrast je na poseban način savijao i grbio grane da su bile ne samo uporišta već su na pojedinim zavojima izgledale kao cik-cak stepenice. Pa što! Vjetropirka te sitne žrtve uopće nije primjećivala jer se to razumijevalo samo po sebi. Hrast je bio tu da joj ugađa. Samo jednom u svom dugom pamćenju Hrast se zaletio kad je očekivao priznanje za svoje usluge. Ne samo da je na svom deblu dodatno gajio velike, drvenkaste gljive kao odskočne daske prema vrhu, nego je godinama u pregibu jedne grane s naslonom skupljao spore protofita ne bi li klupica od grane zarasla u najmekšu mahovinu. I kad je Vjetropirka sjedala u taj svoj naslonjač s jastukom od mahovine, Hrast ju je gledao zelenim očima i žmirkao žirovima te čekao bar neki znak zahvalnosti. ‘Zar sam te nešto tražila?’ – obrecnula se Vjetropirka i otperjala k jezeru.

Otad se Hrast naučio šutjeti, prema načelu koje glasi *Učini i ne očekuj pohvalu, a kamoli nagradu*. I na kraju, čime bi mu Vjetropirka mogla uzvratiti kad je u kontaktu bila površna i ujedno prezaokupljena vječnim pitanjima. Što je život? Što je svijet? I čemu se oko bilo čega trsiti kad te na kraju čeka smrt? K tomu, ljudi su bili najveća nepoznanica. Tu bi joj dobro došla nevidljivost. U tome je vidjela nesagledive prednosti i mogućnosti. Ona bi vidjela druge, ali drugi ne bi vidjeli nju. Promatranjem nekog u

času kad je siguran da ga nitko ne gleda, pa ako još pritom vodi monolog, mogla bi bez zaobilaznog puta doznati što misli, a to znači vidjeti istinu. Misli su čovjekov dvojniki.

Vršnjaci su joj bili dosadni, odrasli zapitkivanjem odbojni, pa joj je najdraže društvo bila povremena samoća na Hrastu. Ako su djevojčice plele vjenčiće od tratinčica ili narukvice od maslačaka, naša Vjetropirka bi rekla: *Baš neću!* Jer ona je plela vijence od skinutih oblaka i stavljala ih oko čela gdje su se, miješajući se s nakanama, pretvarali u snove. Drvenjaci su tvrdili da su Vjetropirkini snovi neuhvatljivi jer mijenjaju boje prema godišnjim dobima. Osim toga, djeva se po lugovima tako brzo kretala da je snovima zametala trag. Tek kad bi se očevala o neku granu što bi nehotice skinula poneki san, taj san bi čakom bljesnuo kao šareni balončić da bi ubrzo splasnuo kao utrnuta svijeća. Ugasila bi ga suza.

Vjetropirka je imala svoj kutak kraj jezera kamo nitko nije zalazio i ondje bi se, unutar polukruga smreka, bacila na leđa pa raščetverila zelenkaste krakove. Dok je raskriljenih ruku gledala u nebo, raširene noge započinjale bi obredni ples. Izokrenula bi ih bočno i savijala ih u koljenima, sve dok se stopala ne bi priljubila. U tom položaju noge su činile romb, pa su neki Drvenjaci tvrdili da se bedrima nudi, dok bi drugi osporavali i zastupali mišljenje da se djeva tabanima moli. Ta podvojenost još se više odražavala u vodi što je Vjetropirka otkrila kad se potopila u jezero. S glavom iznad površine, razgledavala je kako izgledaju trup, noge, a naročito ruke. Ovisno o nagibu i lomljenju svjetla, udovi pod vodom poprimali bi groteskne oblike kao u cirkuskim ogledalima. Okomito postavljenom dlanu voda odgriza nokte i skraćuje duge prste, sabijajući ih zdepastim člancima u zadebljale batrljke koji vire iz zgnječenog dlana kao nakaze. Ruke kepeca!, zgrozila se Vjetropirka. To sam ja. Ova ruka pripada meni. Zato je pod ostrim kutom ukosila drugi dlan, kad tamo, prsti se izdužuju kao ticala, prsti rastu unedogled kao čežnja za nedostižnim. I to sam ja!, veli Vjetropirka. Kepec i sanjalica u istom dahu. Naglo izvlači obje ruke iz vode i okreće dlanove prema Suncu. Između prstiju frcaju crvene iskre.

I tako je naša djeva shvatila da se ne sastoji samo od zraka i vode, nego da je k tomu i vatrena. Svi oni minerali i metali u tijelu su joj pak prizemljivanjem stvarali težinu. I kad je težina prešla granice izdržljivosti sinulo joj je da nije samo tijelo, pa se ponovno ispitala. Tko sam ja? S vremenom joj se od muke i dovijanja lice rascijepilo na bespomoćno i obranaško. Sa svakom sumnjom, a poslije i ponekom spoznajom, gubila je malo pomalo nevinost, a time i snagu. Samopouzdanje je splašnjavalo, lice joj je blijedilo kao da ga je napao sjeverni lišaj i obrubio oči tugom.”

“Eh,” – uzdahnula sam – “tu Vjetropirku trebalo je što prije udati, pa makar na silu! Pa da vidiš kako bi uz muža i čopor djece tugu protjerale brige. Ili ju dati nekom starcu

da ga poput Sunamke grije zapečaćenim tijelom. Ukoliko bi starac bio mudar još bi ju naučio služiti.”

“Da ne bi!” – uzrujao se Al. “Koji bi starac riskirao da ga ženica iz dana u dan ždere kako joj je upropastio život.”

Šampanjac se pjenušao u Alarikovoj i mojoj čaši. Oči su se caklile, oči su se mutile. Alu se počeo plesiti jezik, ali sam svejedno s nestrpljenjem čekala kraj priče.

“Prema njezinu imenu” – nastavio je sanjarski Al – “moglo bi se zaključiti da se Vjetropirka okretala kako vjetar puše. Međutim, bilo je baš suprotno. Ona se sukala protiv vjetra i s njim prsa o prsa plesala. Nikad nije nastupala javno jer se s vjetrom uglavnom hrvala. Nimalo elegantnim nego odlučnim koracima odgurivala ga je od sebe čim bi je prejako stegnuo oko struka. Prije bi se moglo reći da je taj nezgrapni ples u paru bio borba nadmetanja.

Jednom kad je Vjetropirki samoća dojadila obrela se na plesnjaku gdje se skupljala arboretska mladež. Za oko joj je zapeo Drvenjak dugih nogu i čudnih očiju kakve dotad nije vidjela. Momak nije bio naočit, ali su zato njegove zrnaste oči kao u nekog kukca, okružene velikim krugovima, zamaglile ostale nedostatke, pogotovo grube crte lica. Surova nježnost!, ustreptala je Vjetropirka. Tada još nije znala da je Dugonogi bio plesač za vjetrom, a prema nahođenju, s vjetrom u leđa. Nije važno, zaključila je potom. Ako nečija izvedba ili djelo izazivaju ekstazu, prevrtljivcu se, makar bio hulja, može i progledati kroz prste. Tu principi padaju u vodu. Zajedništvo je u vjetropirstvu.

Stoga se nije začudila da je plesač stao baš ispred nje. Muzika je započela. Orkestrom od crnogoričnog i listopadnog drveća koji se zvao *Harfa na eolove strune* dirigirao je vjetar. Svako drvo ponaosob šumorilo je svojim glasom, a opet ujednačenim ritmom. Vitki Drvenjak ošinuo je pogledom Vjetropirku, petom tripud lupio o zemlju te otpočeo šumski *paso doble*. Bez crvene krpe izazivao je Eola, povijajući se prema njegovim naletima. Koraci meki kao lahor, koraci divlji kao uragan klizili su i toptali travnatim podijem, usaglašeni s trenutkom hira, a taj hir je bio nadahnuće s uvijek novim gibovima rekombiniranih arabesaka. Ples vrtloženja i vijavice, pijavica zanosne opojnosti što je digla sve živo na noge. Drvenjakinje su vrištale, njihovi vršnjaci se mrgodili. Od napetosti koža je na plesačevim udovima pucala, struk se tanjio, zrnaste oči su palile i vatrom spržile Vjetropirkinu dušu. Ples Fauna i Satira sliven u jedan žar razorio je njezino srce. Od performansa se rastopila, više nije postojala. Umrla je od ljepote i sva se pretočila u njegovo biće. Stisnutim grlom zadržala je za sebe samo suze. U tom postojanju nepostojanosti, gle ti čuda, ostalo je pored suza i zrno razuma. Plesaču je bila spremna bez zadržke predati svoj život, rasprostrti ga pred njim kao tepih, ali pod kockarskim uvjetom: sve ili ništa! Međutim, kad je vidjela kako grudnjaci i gaćice

s raznim razrezima u kovitlacu s tangama lete pod plesačeve noge shvatila je da Dugonogi nikad neće biti samo njezin.

Sljedećeg je dana Dugonogi zakazao Vjetropirki *rendezvous*. Dotad je njezin strah da će ga kad-tad izgubiti već razradio strategiju obrane. Pa kad joj je izjavio ljubav, ona je odgovorila: 'Ne volim te.' I kad joj je na sljedećem sastanku rekao: 'Volim te' ona je odgovorila: 'A ja tebe – ne!' I kad je na trećem čenku smrknuta lica procijedio 'Volim te', ona je nakon kratkog nećkanja odgovorila: 'Sloboda mi je preča od ljubavi.' Pritom ga nijednom nije pogledala u oči. Napokon je tipu dojadilo. Pošao je na posljednji sastanak, a Vjetropirka to nije znala. Mislila je da je zabava tek počela i da će romantično oblijetanje, ako već ne unedogled, potrajati duže. Dugonogi je pak stao pred nju te glasno i jasno objavio: 'Prevario sam te.' Zatim je bez pozdrava i osvrtnja krenuo u suprotnom smjeru, prema konačnom rastanku. Zureći u njegova sve udaljenija leđa, Vjetropirka je počela plakati. Plakala je tri duga dana, a zatim mu je golubinjom poštom brzojavila dvije riječi. Dvije krvave riječi: Volim te. Odgovor nikad nije stigao. I tad se Vjetropirka sjetila Hrasta i njemu se utekla.

Hrast nije ništa zapitkivao. Dočekao ju je objeručke jer je znao da će kad-tad doći. I sad je svojom raspucanom korom srkao preko njezinih tabana i dlanova vlagu njezinih suza i suhoću njezine duše. Prije toga pomirio je svrake i vrane da su se gnijezdile na istoj grani na kojoj je bio oslonac klupice s mahovinom. Sve u svrhu da djecu razveseli. Šćućurena na klupici, Vjetropirka je slušala kriještanje i graktanje, pa briznula u plač. Ovaj put se rasplakala zbog Hrastove dobrote. Hrast je pak povrh njezinih zgurenih leđa nadvio dvije grane. Ona je i dalje jecala, sve dok se suze nisu počele mutiti. Bistri- nu im je oduzimalo rogušenje. Dobrota sputava, počela se izvlačiti iz Hrastova zagr- ljaja. Dobrota nameće krivnju i zaustavlja zastranjenje. Dobrota ograničava slobodu samovolje. Ukratko, dobrota obvezuje, mrmljala je i potom se izravno obratila Hrastu: 'Ti me ne poznaješ. Ono što misliš o meni, to nisam ja!' Hrast ju je pak obgrlio trećom granom. 'To si ti.' – zašuštao je i četvrtom grančicom kliznuo na njezino zapešće. 'To nisam ja!' – vrisnula je Vjetropirka i otperjala koliko su je brze noge nosile. Hrast naravno nije mogao trčati, ali je zato stresao razbarušenom krošnjom, kao da je za njom viknuo: Tu sam! Čekat ću te na istom mjestu!

Hrast je živio bez računice. Nije mu bilo nakraj pameti da Vjetropirku zadužuje dobrotom. Znao je da je mladost okićena samodopadnošću tašta i da je samodostat- nost ruho oholosti, koliko god se oholost pozivala na pravo individualnosti. Znao je da će se Vjetropirkin ego još dokazivati, sve dok se poslije mnogih bravura u ma- lenosti ne sastavi sam sa sobom. Dotad će nedaće i porazi smanjivati ego, a to je bio njezin izbor.

Vjetropirka je starila. Sklapala je oči usred bijela dana i dok je razmišljala o svojem životu za ničim nije žalila. Ni za propustom da je neuporabljena dobrota neupotrebljiva. Mrena joj je malo pomalo obrastala oči, pa kad je sasvim obnevidjela uvidjela je da nije samo Hrast ljubio nju, nego da je ljubav bila obostrana.”

124

Svake godine, negdje sredinom svibnja, ponavlja se isti scenarij. Galja me dan za danom izvještava: 'Trešnje u atriju su počle debljati'.... 'Trešnje su počele crvenjeti' ... 'Trešnje su zrele. Budeš li odugovlačila i odlagala dokrajčit će ih ptići. Onda ih možeš objesiti mačku o rep!'

Ja pak na debljajuće trešnje odgovaram: 'Ne mogu na put, bole me zglobovi.' Kad se crvene velim: 'Znaš da mi ciste na lijevom bubregu stvaraju teškoće.' Kad su zrele mogla bih reći: 'Imam kronični bronhitis', što je stvarno moja najozbiljnija boljka. Ali spustiti ovakvu izjavu preko žice bilo bi pogubnije nego da sam slagala: 'Slomila sam obje noge.' Na riječ 'bronhitis', i to još kronični, pali se fitilj iza kojeg slijedi eksplozija u mojoj slušalici. Antipućački rafali bombardiraju eter, a da ne oglušim istog časa mičem slušalicu s uha. I mimo toga, nikotinski otrov ciljan u lubanju praši mi u lice, urlanje me obara s nogu i stvara potrebu da istog časa zapalim ne bi li me cigareta smirila. I mirim se s konstatacijom da smo Maranta i ja megabudale što si pušenjem uništavaju i skraćuju život.

Naravno, unazad desetak godina nije me trebalo mamiti na trešnje. Još dok su bile zelene završile bi me pete, a sada, kad se na svaki poziv izmotavam, Galja zna da me treba postaviti pred gotov čin. Zato pribjegne autoritetu koji će moj otpor bez pogovora slomiti. Riječ autoriteta je konačna, kao dekret. 'Trešnje su zrele!' – probudi me sljedećeg jutra rezolutni glas. 'Spakiraj se,' – zapovijeda Zefko – 'i sjedni na vlak!' Škljoc!

'Idem u Ljubljano.' – velim Alu, i taj se istog časa smrkne.

'Idem u Ljubljano.' – taktično priopćavam Kristini, i ta se istog časa zapjeni. 'Ota-mo se uvijek vraćaš bolesna.' – ispaljuje moja kćer. Ono 'uvijek' je bilo jednom u deset godina (i tad me Galja mazila i pazila, liječila i izliječila), ali Kristina ne odustaje: 'Tamo se uvijek zaraziš!' Lako za zarazu. Štos je u tomu da se unutar rutine krećem po sve kraćoj elipsi svakodnevlja. Svaki iskorak iz uobičajenog stvara nervozu, a pri pomisli na putovanje hvata me *rajzefiber* kao da putujem na Mjesec. Tijelo sve više usporava, a moždani pogon još kako-tako funkcionira. 'Lepršav duh u iznošenom tijelu.' – zna mi polaskati Al ako ja plaćam pivo ili rum s čajem.

Evo me napokon u Galjinu vrtu. Složljive aluminijske ljestve već su prislonjene na stablo. Zrele trešnje, crvene, sočne i hrskave, mi namiguju i ja namigujem njima.

'Pazi!', pridržava Zefko lojtru dok se penjem, 'Pazi!', vikne Galja dok se hvatam za prvu granu. I svečanost započinje. Berba iz prve ruke. Galja zna da trešnje nikad ne kupujem na tržnici i da jedem samo one koje izravno uberem sa stabla. Iako su i jedne i druge obogaćene proteinima, ne mogu se oteti dojmu da iz trešanja na placu tik pod koricom grebuckaju crvi. Ovdje, kod Galje, ih pak nepogrešivo napipam na mekšim i tek neznatno udubljenim mjestima. Nije važno! Galjini crvi su bar domaći! Žmirim, zobljem, mljackam, pljuckam. Košnice bubnjaju po ravnom krovu ili padaju po hortenzijama, Galja i Zefko zaneseno promatraju prizor i trkaju se laktovima. Zobljem, hrskam neoprane trešnje presvučene ljubljanskim smogom, Zefko odlazi u kabinet, a Galja prekrivenih ruku gleda dalje. Gleda kako privlačim nove, neobrane grane, licem joj plešu grimase začudne ugone, izvijanjem obrva promatra moj profil ispod pojasa, čudo, kako netko može utrpiti tolike količine u sebe, ima pravo, od čuda već teturam, trešnje mi vire iz očiju i nosa, a na ušima se klatare rašljaste naušnice kao dva okrugla, nebrušena rubina od crvljivih trešanja. 'Nooo,' – veli Galja – 'nadam se da si ih se najela do sljedeće godine.' Dok silazim čvrsto drži ljestve, štoviše, pridržava ih cijelim tijelom, na što ju upozorava moj udvostručeni volumen te pri svakoj prečki vikne: 'Pazi! Ako se u ovim godinama polomimo s nama je kraj.' 'E,' – velim – 'prije sam se, preskačući prečke, u jednom skoku našla navrh stabla.' 'Sada nije prije.' – odgovara Galja i hvata me za gležanj dok drugom nogom sigurno stajem na tlo.

Na prostrtom vrtnom stolu stoji štrudl od trešanja. Zatim dolazi Galja s velikom džezvom i tri šalice. 'Dođi na kavu!' – zove Zefka, obraćajući se prozoru kabineta. 'Dođi, da malo popričamo.' Zavjesa se ni ne pomakne. 'Daj ga ti pozovi, možda će tebe poslušati.' – obraća se Galja sada meni. Zovem i ja, grebući pritom po prozoru. Naposljetku se Zefko pojavljuje na vratima atrijsa. Kratko stoji, visok i plećat, muževna lica i kratke, sijede kose, odsutno motri Galju i mene, ali nas ne vidi jer je duhom i dalje za radnim stolom, u kabinetu. Iz glave mu strše bežične antene kojima je prikopčan na računalo s neriješenim zadatkom. Galja ga mjerka, srce joj preplavljuje milina, pa mi ispod glasa kaže: 'Zar nije još uvijek zgodan? I kao starac, meni je moj muž neodoljiv.'

Najzad Zefko sjeda za stol pa me pita: 'No, kako je u Zagrebu?' Preopširno pitanje, pa ne znam odakle bih počela. Dok smišljam, Zefko u dva gutljaja iskapu kavu, diže se od stola i odlazi. 'Ah,' – uzdiše Galja – 'ah! Eto, sad vidiš s kim ja živim! Ne možeš ti s tim čovjekom ni o čemu popričati! Želiš li nešto doznati, iz njega moraš izvlačiti riječ po riječ, i potom iz 'da' ili 'ne' sastaviti odgovor na postavljeno pitanje. Naravno, kad cijele dane bulji u ekran!' Zatim prinosi šalicu ustima i izlije u sebe sadržaj sve do zoca. Balkanski ritual kafenisanja, srk po srk, natenane uz čavrljanje, ovdje je nepoznat. Ja

pak pijuckam i zadržavam Galju koja je već na nogama. Pošteno rečeno, u kuhinju hita u pravi čas. Cigareta što me svo vrijeme bockala – sad ili nikad – gubila je na strpljenju.

Zakopala sam čik u zemlju i krenula u kuću. Galja kuha, Zefko, ukoliko ne konstruira zupčanike s ukošenim zupcima koji smanjuju otpor, crta po ekranu kćerkin nakit. Prema Heleninim predlošcima stavlja naušnice, ogrlice i broševe u razne zadane proporcije jer Helena nema pojma o kompjutoru. Ona je akademska slikarica, a kruh zarađuje kreiranjem nakita.

Zvoni na vratima. Da Galja ne ponavlja *Pogledaj tko je* dragovoljno preuzimam ulogu vratara. Upada Helena: 'O bok', zaglimo se, 'oprosti, sad nemam vremena'. I hita prema kabinetu. 'Je li gotova kolajna za gradonačelnika?' – pita s vrata i razgledava uručeno Zefkovo djelo. 'Hvala ti. Žurim.' Na izlaznim vratima sudara se s bratom. 'O, bok,' – veli Gogo, zagrlimo se – 'samo sam u prolazu.' U kuhinji s nogu čvakne šnicl, popije čašu čaja i odjuri dalje. Na faksu ga čekaju brucoši, ispiti i predavanja. 'Tako ti je kod nas svaki dan, da ne spominjem unuke.' – pojašnjava Galja iz kuhinje. 'Ako ne zvoni na vratima, zvone telefoni i mobiteli.'

Zvoni. 'To je sigurno poštar.' – veli Galja. Poštanska priča mi je otprije poznata i spada u dio prijepodnevnog Galjinog društvenog života. Poštari se tijekom godina mijenjaju, jedni su pričljivi drugi šutljivi, bili mladi ili stari, Galja zna tko su i odakle dolaze, imaju li familiju ili tek razmišljaju o braku. A dok se na vratima klepeće treba ih nečim ponuditi, pa ako nema domaćih kolača, na polici s unutarnje strane zastakljenih vrata uvijek stoji šaka bombona. I tako, premda je na vratima prorez za ubacivanje pošte, i premda poštar ne nosi nikakvu preporuku, on na vratima zvoni. Kad sam otvorila, poštar se lecnuo ugledavši nepoznato lice, zatim je pomeo s police bombone i krenuo dalje.

Šećem dugim hodnikom. Ulaz u sve prostorije osim u Zefkov kabinet – dozvoljen. 'Ne spavam više u bračnom krevetu.' – rastumačila mi je Galja kad mi se pridružila u svojoj sobi. 'Otkako sam počela hrkati premjestila sam se ovamo. Tu imam pored ležaja i komodu s knjigama i toaletni stolić.' Na zidu pored ogledala veliki pano s pokretnim slikama. Tu se fotografije prema aktualnosti skidaju, premještaju ili nabadaju jedne poverh drugih. Neke od njih pak trajno zauzimaju svoje mjesto. 'Tko bi stalno prelistavao albume' – veli Galja – 'kad ovdje svakog dana imam sve na okupu.' 'Dobar izum.' – složila sam se i zagledala u lice Lumira i Beti kad su bili srednjih godina. Stegnulo me oko srca, pa sam pogled skrenula na djeda po očevoj liniji. Djed kao mladi inženjer šumarstva, markantna ljudina despotskog držanja s privlačno zastrašujućim sivim očima. Do njega, na drugoj fotografiji, njegova žena kao školarka, sićušna kao Snjeguljica s bijelim, čipkastim okovratnikom i violinom ispod ruke. Slijedi mladi Zefko, Galjin zaručnik, na strmoj litici s cepinom u ruci. Do njega se smije Galja. Otud dalje počinju rošade. Djeca, Helena

i Gogo, u pelenama, pa kao đaci i pubertetlije, s diplomama i na vjenčanjima. Između njih su nagurani i isprepleteni unuci u svim pozama, prigodama i zgodama. Unuci kao bebe u kolicima, mališani na ljuljačkama i vrtuljcima, sa svijećicama na tortama, klinci na štulama i sa špičastim tuljcima za vrijeme maškarada, pa još veći klinci na koturaljkama i sanjkama, polugoli na moru i zabundani do nosa u planinama.

'Idem na vrt.' – pripočavam Galji.

'Zar opet?'

'Kako – opet?'

'Upravo si cigaretu zgasila! Zar misliš da te nisam vidjela kako u zemlju zakopavaš čik.'

'Ondona su prošla bar tri sata.' – branim se. 'Osim toga, što te smeta ako pušim vani?'

'Ne smeta meni nego škodi tebi. Ne i ne! Ako ti je dosadno' – dalje govori – 'imaš tu hrpu križaljki ili zaviri u moje dnevnike s putovanja.'

Spuštena nosa hvatam se dnevnika. Za utjehu Galja mi nudi škotski ječmenovac. Šta će mi, viski se ne dimi.

Brazil. Datumi stoje iznad svake turneje, ali meni istog trena ispare. (Penzionersko vrijeme ne haje za kronologiju.) Osim toga, slike iz Brazila sam već vidjela, Rio, Sao Paulo, Manaus, ali me zato jedna fotografija na kojoj Galja na lijani prelijeće rukavac Amazone uvijek nanovo oduševi. Zefko snima, grupica turista zadržava dah i razjapljenih usta promatra let. Frrr, leti Galja po zraku, frrr iznad vodene baruštine u kojoj zijevaju aligatori, iz mulja vire anakondine oči, a u vodi škljocaju pirane zubića ušiljenih kao igle. 'Nema tu nikakvih krokodila ni pirana.' – smiruje vodič turiste i kimanjem odaje pohvalu ludosti šezdestpetogodišnjoj Galji.

'Nakon Brazila' – naslonila se Galja straga na moja leđa – 'zaklela sam se da više nikad i ni pod koju cijenu neću sjesti u avion. Ni da još jednom imam dvadeset godina i da me preko *Bare* čeka neki Brad Pitt. Šmrkljivec s dječjom facom, a na kraju ipak vidiš da je muško.' Mene šmrkljivec Pitt ne tangira, pa sam sućutno šutjela jer je Galja na povratku iz Brazila maltene izdahnula. Na visini 10.000 metara, iznad puste vode Atlantika, zastalo joj je srce. Panika u avionu, strka stjuardesa, masiranje i pljuskanje, oživljavanje davanjem kisika, sve dok se izvrnute oči treptajem nisu povratile u ovaj svijet i u čudu promatrale Zefka što ju je lupkao po leđima.

Putni dnevnik listam napreskokce. Pariz. Trodnevni izlet s kćerkom Helenom. Dan, mjesec, godina plus prazan list. Tu nema nikakvih dojmova, ni zapažnja, ni opisivanja znamenitosti. 'Ah,' – uzdiše Galja dok na tavi okreće šnicle od sira – 'ne mogu si oprostiti da sam Heleni upropastila putovanje. Od svega sam uspjela vidjeti tek Mona Lisu. I to sve zbog moje sračke koja je uslijedila čim smo sletjele na Orly.

Grozota! Strašan proljev, nepogoda diluvijskih razmjera, trgao je Galjina već sasvim ispražnjena crijeva i držao je tri dana i tri noći zarobljenom u četiri zida hotelske sobe. 'Grozota kakvu ne bih poželjela ni najljućem zlotvoru.' – zaključuje Galja.

Tokio. Međunarodni simpozij strojara. Doktori znanosti izlažu svoje referate na engleskom, dok se njihove pratilje zabavljaju kulturnim programom. Zajednički su im ručkovi ili večere. Na koktelu Galja u večernjoj haljini i s unikatnim Heleninim nakitom vršlja uokolo ne bi li našla sugovornika koji ne bi tupio samo o pustoju suhoparnosti strojeva nego bi zaškriko i nekim drukčijim sadržajem. Sugovornika, jer dama joj je preko dana bilo dosta. Dosta ju je koštalo naprezanja da ne pogriješi kad im je na engleskom opisivala neopisive ljepote Dežele iz koje dolazi. Stoga se na koktelu htjela zabavljati i opustiti, a to je bilo moguće samo uz neku slavensku dušu. I tako se našla pred Rusom, a razgovor između nje i Baćuške tekao je otprilike ovako:

Galja: 'Skažite menja, galupčik, čtonibud o maladih ruskih pisateljah.'

Doktor strojarstva se začnuo, ali se još brže snašao:

'Znaješ ti dlja Dostojevski?'

'Znaju.' – veli Galja.

'Znaješ ti Puškina?'

'Znaju.'

'Znaješ ti Ljermontova?'

'Znaju.'

'Ergo,' – zaključuje Rus – 'anji budut vsjegda maladije!'

'Eta pravda.' – kimnula je Galja.

Idu dani. Trešnje se penju na sve više grane, pa mi Zefko dodaje kuku za privlačenje. U međuvremenu, *moving* bez zastoja. Nema tu počivanja, ni popodnevnog izležavanja kao u Zagrebu, gdje me s nestrpljenjem iščekuju Kristina i Alarik. K tomu, ni Galja ne dozvoljava da njezin vrt postane groblje čikova.

125

Poželi dobrodošlicu samomu sebi.

Hafis (perzijski sufi iz 14. stoljeća)

“Prvi Mašin brak je bio pokus, a kakav okus ima drugi brak s istim mužem? Hokus-pokus, a ispalo je daleko od bajke. Kad se po drugi put rastala, Safo joj je u Ljubljani ostavio trosobni stan, a Maša je njemu ostavila šestogodišnju jedinicu Nike. Pa šta?! I on je roditelj! Zašto bi nakon rastave dijete uvijek trebalo pripasti majci? Jesmo li ravnopravni ili nismo?”

Safo je iz stana pokupio svoje stvari, a Maša je prazninu popunila novim namještajem novcem od nasljedstva. Novi složljivi stol i šest stolica, novi ormari i dva kauča. Kao prvo je pak dala zastakliti balkone kako bi spriječila najezdu pogleda iz susjedstva. Unatoč tomu, svi ti novi predmeti i zahvati nisu istjerali duhove iz stana. Ako tamo više nije stanovao Safo, Nike je i dalje boravila u raznim zaostalim haljinicama ili se smijala s fotografije s nekom lutkom raščupane kose. Ili bi izvirila iz ladice svog radnog stola u vidu pošaranih bilježnica i slikovnica, a njezini otisci prstiju zadržali su se i na bojcama, gubicama i šiljilu. Bi li manje boljelo da je ladicu jednostavno izokrenula i bacila sadržaj u smeće? Pa kad bi počistila i svu prošlost iz stana, tko će sjedati za veliki stol, tko će spremati svečane večere i pozivati goste kao što je činio Safo? Tko će u gostinskoj sobi prespavati kad ni ona ne uspijeva usnuti u svojoj zaključanoj samoći? Oporavak u zamračenom stanu bi uslijedio da je mogla spavati. Ali progonitelji, to jest samozvani dobročinitelji nisu joj dali da predahne ni noću, ni danju. Najprije zvone, pa kucaju, pa nabijaju po vratima, pa urlaju. 'Otvoraj! Znam da si unutra.' I najzad, Zefko i Galja odustaju i ostavljaju košaru s namirnicama pred vratima. Taman posla da im otvori i sluša Galjine prodike koje ne može izbjeći kad se nađe na njihovu terenu.

Prodike, prodike, kao: 'Ako nisi kadra brinuti o vlastitom djetetu, onda se bar pobrini za sebe!', 'Pronašli smo ti posao u knjižnici i koliko je trajao?!', 'Kod Zefka si na faksu bila tajnica, pa ga poslije mjesec dana, nedolaskom na posao, osramotila! Glavobolja! Uvijek tvoja glavobolja! I ja patim od migrene, pa tko me što pital?!', 'Pronašli smo ti posao...'

'Dosta! Dosta mi je vašeg ponižavanja u ruhu milosrđa! Dosta!'

"Srećom," – nastavio je Alarik – "Maša ima jakog anđela čuvara koji ju izvlači iz gliba bezizlaznosti. U njezin zamračen stan pošalje zraku svjetlosti što šara po zidovima i pretražuje svaki kutak, sve dok ne pronađe, a potom takne Mašino srce. Kad se to dogodi u hipu se oporavi i pridigne te opet postane sama sebi dopadljiva. Pomno se dotjera i krene u Tivoli gdje ju čekaju vjeverice, ili odseće do dućana s kućnim ljubimcima. Kući se vraća s velikom krletkom u kojoj skakuću dva hrčka, napokon dva umiljata stvora o kojima će se skrbiti. 'Dođite vidjeti moje hrčke.' – poziva tebe i Marantu u posjet."

"E, da." – vratila sam se nekih četvrt stoljeća unatrag. "Maša je Marantu i mene uvela u prostran, ukusno namješten stan. Na stoliću krletka i hrčci s kraljevskom podvorbom. Čas razbacuju sjemenke, čas grickaju list salate, čas glodaju krišku jabuke, ili se zabavljaju mrkvom, pa čim se odžedaju na izvoru svježe vode počnu se natjecati koji će prvi skočiti u vrtuljak. 'Zbog njih' – tumači Maša – 'moram svaki dan na plac, da imaju uvijek svježu hranu.' Zatim ih vadi iz krletke i stavlja sebi u krilo. Jedan se odmah

popeo na njezino rame, a drugog Maša gladi po svilenom kožuhu u svom naručju. 'Ovo su jedina bića' – procijedila je kroz stisnuto grlo – 'koja me razumiju. K tomu, ne znaju govoriti ljudskom zajedljivošću nego dragovoljno dijele moju tugu.'

Maranta i ja šikamo po stanu. Novo pokušstvo, a kauči tek napola raspakirani. Gledamo u čudu zaštitni najlon u koji su presvučeni, Maša prati naš pogled i kaže: 'Da, ne spavam ni na jednom nego na podu!' 'Ali – zašto?!' – izletjelo nam je u jedan glas. 'Zato što ne zaslužujem! Nikom nisam potrebna,' – nastavila je Maša – 'jer sam svima suvišna. Ništavni sam stvor koji propuste odrađuje samokažnjavanjem.' 'Ma, daj prestani!' – narogušila se Maranta. 'Prestani već jednom sa samosažaljevanjem i samoopuživanjem! Oprosti samoj sebi i raskini krug ponavljanja! Tek tada ćeš se osloboditi.' 'Lako je tebi frazirati!' – otreša se Maša. 'Što se mene tiče, svoju mudrost slobodno zadrži za sebe.'

"Mašu nadahnjuju počeci." – produžio je Al. "Početak je svesadržavajuća jezgra iz koje se lepezasto širi bezbroj mogućnosti. Početak je kao zvonik nade ili toranj s nepomućenim vidikom koji pri temelju briše sedam neplodnih godina. Slavoluk ispod kojeg treba samo zakoračiti u novi život. Zvona zvone obećavajuću melodiju: Idemo ispočetka! Idemo iznova! I tako to ide dok početak ne sazrije u kraj.

Nakon svakih sedam godina početak se istroši i malaksa, i tad nastupa vrijeme za novi početak. Nezamislivi val energije preplavi Mašine grudi i ona izvede svoj naum protiv svakog savjeta i bez ičije intervencije. Iz trosobnog stana u Ljubljani u jednosobni stan u Ljubljani. 'To nije stan nego špelunka,' – izjasnila se – 'i k tomu je preblizu Galji.' Iz špelunke u grad X u jednosobni stan. Od razlike se jedno vrijeme pristojno živi. Stan u gradu X opremljen je novim namještajem, u sobi je krevet na kat koji čeka kćer Nike. Maša čeka Nike. Čeka i naziva telefonom, i Nike ipak jednom svraća. Maša se kćeri sva predaje, Maša joj se ugađanjem nudi i od sreće umišlja da će taj jednom biti jednom u mjesec dana, ako ne posjetom onda bar jednom u mjesec dana zov telefonom. Pa naziva dan za danom, a s druge strane muk. 'Naravno' – plače – 'kad Safo ima telefon koji ispisuje broj pozivatelja.' I onda zove tebe i Marantu."

"I počinje se od nas opraštati." – kimnula sam. 'Otići ću nekamo' – drhti glas u slušalici – 'gdje me nitko od vas neće pronaći. Dosta mi je vaših dobronamjernih savjeta i uplitanja u moj život. Ali, prije svega,' – zapinje glas – 'otići ću jer mojoj kćeri nije stalo do mene. U redu,' – prekida se glas – 'u redu, ne voli me, nisam to ni zaslužila. Odlazim jer više ne mogu gledati u prazan krevet, ne mogu više danima dežurati kraj telefona. Čekam i zurim u telefon. Možda će se baš danas dogoditi čudo. Možda će stići pomilovanje. Evo me, majko, sve sam ti oprostila. Ali, telefon šuti. Nije to aparat za komuniciranje, to je sprava za mučenje čija tišina me razapinje. I potom počinjem

skupljati hrabrost da ne nazovem ja. Umjesto hrabrosti, počinju me tlačiti suze. Nabiru se iz cijelog tijela, iz kostiju i mesa i tad mi je potrebna sva snaga da ih zadržim za sebe, da ne prasnu mimo moje volje. Potrebna mi je sva odlučnost da mi glas ne zadrhti, sva moć da mi glas u pola rečenice ne prepukne, sva sila da riječi ne zvuče uzrujano, sva pomoć svijeta da ne proplačem. Što još hoćeš od mene, Nike, dijete moje? – vičem u sebi. Godinama klečim na svojem ispaštanju. Oduzela si mi pravo da te nazovem nemilosrdnom jer tvoja rana u dodiru s mojom ne zarasta. Prepustila sam te ocu kad sam ti bila najpotrebnija. Priznajem zločin i nosim mrlju na duši, ali zar tražim tako puno, da me bar tu i tamo nazoveš? Pa i prosjaku se udijeli bez zasluge. Ne tražim ljubav nego milost. Kap milosrđa. 'Suze putuju žicom iz grada X i vlaže moje uho u Zagrebu. Kotrljaju se niz bjeloputo lice i kaplju po mojoj žalosti.

Žalost me dotukla. Sjela sam i pripalila cigaretu, kad se ponovno oglasio telefon. Maranta. 'Ne sekiraj se!' – tješi me. 'Ne odlazi Maša samo zbog Nike nego i zbog ljubopitljivih stanara. Nije lako odgovarati na drzničko pitanje: *Kad će Vas opet posjetiti kćer?* Pred neotesanim zabadalima Maša brani svoje dostojanstvo protupitanjem: *Zar nemate nikakvih svojih briga da sam Vam ja toliko zanimljiva?* I tim odgovorom, kako kaže Maša, svakom začepi gubicu. Naravno, pitanje se time ne rasprši. Pluta i poput prašine se sliježe na duši. I Maša se guši. Ne samo zbog pitanja nego zbog nepodnošljive vrućine koja nahrupi u stan već ujutro jer su prozori okrenuti ka istoku. Stoga je agenciji za posredovanje striktno naglasila da želi isti takav stan, ako ne i veći, na periferiji, pod uvjetom da prozori gledaju na zapad. Ili to, ili samostan.' – zaključuje Maranta.

Upravo sam se pribrala, kad je još jednom zazvonio telefon. Galja. 'Jooj!' – zakukala je. 'Pa dajte ju bar vas dvije, ti i Maranta, odgovorite da ne napravi neku novu glupost! Kuda još iz jednosobnog stana može otići?! U neku izbu u zabiti, gdje u blizini nema ni doktora! A koliko sam željela da bar jednu sestru imam u Ljubljani! Da s njom mogu popričati, otići u kino ili kazalište. A znaš li ti što je meni, najstarijoj, moja najmlađa sestra, dok je još bila u Ljubljani, odgovorila kad sam ju pozvala na koncert?' 'Ne.' – odgovoram iako sam to već stoput čula. 'Odgovorila mi je,' – kipi Galja i daje si oduška – 'odgovorila mi je: *Nisam spala na to da se družim sa starim babama!* 'Užas!' – zgrozim se svaki put da amortiziram Galjinu ogorčenost. Zatim sam dometnula: 'Maranta mi je prenijela drugu Mašinu soluciju, a to je – samostan.' 'Štaaa!?' – zakriještala je Galja. 'Samostan! Zar taj vrag misli da će se ondje samo moliti? U samostanu će rintati kao mazga i k tomu prati ne samo podove nego i riti ostarjelim i nemoćnim opaticama!' 'Pa,' – promrmljala sam – 'riti će je svakako odvratiti od pokajanja.'

Agencija je Maši pronašla odgovarajući stan na selu, u staroj školi prenamijenjenoj u stanove. Debeli zidovi i prozori s pogledom na zapad jamče hladovinu tijekom

cijelog dana. Osim toga, škola stoji na osamljenom brežuljku, pa susjedi ne mogu ni preko dvojnih zastora buljiti u stan. Ispred prozora na katu razapeta je samo telegraf-ska žica na koju u kasnoj noći slijeće žutooka sova i okruglim očima promatra Mašu. Njezine velike oči nisu umiljate kao one u hrčaka, ali su zato bar nepristrane. Dok nepomično čuči na žici, Maša se sovi smiješi jer se njezina mudrost ne sastoji u blebetanju nego u šutnji. Krajolik je slikovit, okružen šumama u kojima vrve krpelji što prenose boreliozu, pa je branje gljiva nepoželjno. Do najbližeg gradića dijeli je sedam kilometara, što na biciklu predstavlja izlet, ukoliko ne pljušti kiša ili mete snijeg. Inače, stan je prekrasan, veći od onog u gradu X. Od namještaja, zavjesa i tepiha, stan je uređen u plavo-bijelim nijansama što pridonosi ugođaju mira. Tajni telefon je postao javan, adresa poznata. Nike je jednom svratila i otad ju Maša moljaka da ju preko gluhog telefona nazove barem jednom mjesečno. I kad ju moljakanje dokraja skrha, Maša se ruši na koljena i zavapi pod nebo. Stiže milosrđe u vidu obnovljene snage. Volja-čelik plus odluka-beton sliju se u armirani stup na kojem piše: NIKAD VIŠE. Nikad više neće nazvati svoju kćer. Dok gimnasticira, pri svakom čučnju sama sebi zapovijeda: Nikad više neću si dozvoliti da budem gnjavator! Ako mi pruži mali prst, ne moram ju zgrabiti za cijelu ruku! Da ju posve ne izgubim, nikad više ne smijem ju nazvati plačnim glasom! Svladat ću se i čekati da Nike nazove prva! Ne, nipošto ne smijem forsirati nego se suzdržavati dok mi srce ne pukne! Pa i tada ću se obuzdati, premda će prsti sami okretati Nikin broj.”

“I tako se Maša uči strpljivoj pobožnosti.” – privodio je Al priču kraju. “Jednom je rodila, a kad se djeteta odrekla nije znala da je zanjela tugu. I taj zametak, nikada porođen, nikako da se odcijepi od maternice. Posteljica ga ne pušta, pa se poput periodičnog krvarenja uvijek nanovo rađa plačem.”

126

Dok sam kuhala kavu Al se već uspio omotati u dimnu zavjesu. Ugasio je treći čik, a ja sam uzdahnula:

“E, moj čovječe, da te Galja sada vidi ne znam kako bi se proveo!”

“Bez cigarete ne mogu misliti.” – otpilio me moj subesjednik.

“E pa onda neka te misli odnesu na Palmin-dvor!”

Al je nabrao čelo i započeo:

“Lumir i Beti voljeli su kolektivni rad, ali su mu pristupali sa sasvim oprečnim metodama. Za Lumira je svaki posao bio vremenski mjerljiv, a za Beti bez konca i kraja. Beskonačan u kući, beskrajan na vrtu. U kućnim poslovima rad se odvijao kao monotono ponavljanje, na vrtu kao stvaranje. U kući, kao sama po sebi

razumljiva rutina, na vrtu kao zanos. U kući, svaki posao nezahvalan, a na vrtu svakom okrenutom lopatom i iščupanim korovom zahvalan. Ukratko, kuća je od nevidljivih poslova vegetirala, dok se obrađeni vrt cvjetanjem dičio. Zato se Beti više voljela družiti na vrtu s živim bićima nego premetati mrtve lonce po kuhinji. Koliko vremena se samo potroši na kuhanje da bi se učas pojelo, dok vrt za svaki utrošeni trenutak nagrađuje ljepotom. U kući su se neki poslovi mogli odgoditi, ali ne i na vrtu. Vrt je bio pohlepan, nezasićen Betine pozornosti. Vječito je potraživao njezine ruke da ga održavaju, dodiruju i maze, ali uza svu ljubav i marljivost Betine dvije ruke bile su premalo. Iako je s proljeća najteže poslove obavio pokućar Aleks, a vinograd okopavao susjed Stipić, Lumir i Beti s nestrpljenjem su očekivali priljev nove radne snage.”

“I radna snaga je svakog ljeta pristizala.” – prekinula sam Alarika. “Trebalo je ojačati postojeću postavu koju je uz roditelje činila učenica Maša. Maranta bi došla iz Ljubljane gdje je studirala na Muzičkoj akademiji, a ja bih došla iz Zagreba gdje sam nakon propalog faksa radila. Došle smo kući. Dok su bili živi, boravak s roditeljima bio nam je ladanje. 'Vratile su se raseljene ptičice!' – dočekivao nas je raširenih ruku Lumir. 'Vratile su se djevojčice.' – grlila nas je Beti. Poslovi su nas čekali, a svi su bez odlaganja bili preći od najprećih.

'Danas zaboravi na svoje ružice!' – graknuo je Lumir na Beti. 'Danas trebam cure ja' – uperio je prst u Marantu i mene – 'jer ćemo praviti jabukovaču! Dva sata agilnog rada i poslije ste fraj. Bude li vam se prohtjelo, popodne možete otići preko granice ukoliko vas u tome neće spriječiti sračka. Na vama je, što vam se više isplati. Prodavati zjake po talijanskim izlozima ili se napiti domaće jabukovače.'

Maranti su se zakrijesile oči jer je voljela raditi s ocem, a ja podjednako s Marantom i Beti. Nataalka alias Maša je pak davala prednost individualnim rabotama i tako je već treći dan štihala jednu te istu gredicu. Zabadala je lopatu u zemlju, polako je prevrtala i potom oštricom mrvila grumenje, i što je sporije napredovala, to jače joj je na sve pore izbijao znoj. Mučenički znoj, kap po kap, na sveudilj vodoravno sagnutom licu, graške se nisu spajale u potočić nego su debljale od čela do brade, kao da joj se cijelo lice osulo suzama ili nekakvim prozirnim bradavicama. Prizor me časkom užasnua. Glavom mi je proletjela misao da je Nataalka oboljela od neke neizlječive kožne bolesti, a zatim sam s olakšanjem dreknula: 'Pa zašto si ne otareš taj znoj?!' 'A što se to tebe tiče?' – zasiktala je Maša u zemlju, ne mijenjajući položaj tijela. 'Neka graške znoja padaju' – dometnula je – 'kako ih je volja.'

Pokazalo se da je posao za koji sam mislila da će trajati cijeli dan bio okončan kako je otac predvidio. Maranta se popela na drvo i stala tresti krošnju jabuke takvom

silinom kao da je u Ljubljani dane provodila u teretani a ne s gudalom u ruci. Ponosila se svojim mišićima kao nekoć Lumir na Kutelu, kad je izazivao Galjine zaručnike na hrvački dvboj. Maranta se doduše nije hrvala, ali je zato pozivala momke na obaranje ruku. Onaj koji bi iz kavalirštine popustio nije bio dostojan njezine pažnje, a onaj kojeg bi pobijedila, nad njim bi se sažalila. Sažaljenje je pak odvojak ljubavi i po tom ključu je kasnije odabrala svojeg muža.”

“Što se ispostavilo kao promašaj!” – prekinuo me Al i vratio me na jabukovaču.

“O.K. Lumir je Marantino tresenje jabuka promatrao sa strane, a ja sam čučala ispod stabla i skupljala plodove što su kao tuča pljuštali po mojim leđima i glavi. 'Srećom, imaš tvrdgu glavu.' – dobacio mi je tatica i počeo skupa sa mnom skupljati jabuke u veliku košaru. Još nismo stigli sve pokupiti kad se zatresla krošnja sljedećeg drveta. Košara za košarom u vinski podrum gdje su nas čekali oprani mlin i preša.

Lumir je znao da smo obavili tek pola posla. Za podizanje radnog morala običavao je za uvod ispričati neki vic ili novost. I tako me, kad su sve jabuke bile u podrumu, pitao: 'Jesi li čula da je naša susjeda Stipička zatvorena?' 'Štaaa?' – zinula sam. 'Zašto?! Što je napravila?' 'Pa,' – mrštio se zagonetno moj tata – 'izgleda da se prejela koh-čokolade.' Zatim je napunio mlin do vrha i Maranta i ja dohvatile smo se ručke. Sprva smo ručku jedva pokrenule, a potom smo se zalaufale. Okretale smo ručku čas lijevom čas desnom rukom, jabuke u mlinu su poskakivale, crvi u njima su cičali, a mi smo mljele i mljele, sve dok mi lopatice nisu poispadale. Lumir je podmetao *škafove* i samljevenu kašu tiskao i ravnao u preši dok se nije napunila. Čim se nakon svake preše jabukovača izbistrila stavio bi ispod žlijeba čašu, gucnuo pa slatki sok ponudio nama. 'Pijte, cure, same ste privredile!' Tri preše i bure za jabukovaču se napunilo. Gotovo. Odmor. Lumir je pogledao na sat. Od branja do soka protekla su dva sata, a Maranta se još uvijek upinjala o željeznu šipku ne bi li zupčanik preše pomaknula za još jedan zubac i istisnula posljednju kap jabukovače.

Sutradan je na red došla Beti odnosno vrt. Prije berbe jabuka Lumir je pokosio voćnjak, a sad je trebalo pokositi terase i razne lijehe oko cvijeća, i taj posao je otac s radošću prepustio Maranti. Dok je sam kosio oko svog tog suvišnog cvijeća nije mogao ni pošteno zamahnuti a da pritom nije odrubio glavu nekoj georgini, floksu ili ocvaloj narcisi. Rezultat svega je bio taj da je umjesto pohvale slušao Betine žalopojke. I tako se Maranta prihvatila kose. Pažljivo je obigravala oko svake plemenite biljčice, a ja sam oprćčala vrt od međaša do međaša. Kako god Aleks svakog proljeća kljaštario graničnu živicu, akacije i bambusi proždimali su malo pomalo vrt i svake godine napredovali bar za pedalj. S vremenom su skroz opkolili ranu trešnju od koje potom nismo okusili ploda. Umjesto nas, danju i noću su je obirali vojnici-graničari. 'Pa i soldati su ljudi!' –

zamahnuo je Lumir rukom i na naše negodovanje dodao: 'Imate još jednu trešnju na čistini.' Uglavnom, sve vrste voćaka dozorijevale su svojim redom, sve do pozne jeseni kad su se na ogoljelim stablima zanjihale naranđaste kaki jabuke. Hirovite voćke koje su neovisno o vremenskim prilikama jedne godine bile slatke, a druge trpke.

Maranta je kosila, a zatim mi se na vrhu kamenih stepenica pridružila majka. Taj prvi plato uz pročelje kuće bio nam je svima najdraži jer se nalazio na razini s kamenim stolom gdje smo se okupljali za vrijeme odmaranja. Tu se u debeloj hladovini pila kava i Betin kućni aer-konjak, tu se roštiljalo, tu se čistio radič i ponekad primali gosti. Otamo su u predvečerje putovale misli u daljine, zaustavljale se na horizontu i naposljetku se rasplinule u plutajućim oblacima. Beti me uhvatila pod ruku i povelala do kamenjara. Kao na Kutelu, i ovaj na Palmin-dvoru kamenjar je bio povezan s Betinom žilom kucavicom. Puls sezonskog i trajnog cvijeća pulsirao je s ritmom njezinog srca. A kako srce kuca i noću, tako je Beti kamenjar sanjala i u snu premještala biljke, presađivala i dosađivala, da je kamenjar stalno mijenjao boje i oblike. Kao neki šminker što se nosi po modi i mijenja ruho s godišnjim dobima. Beti me još uvijek držala ispod ruke i čekala da me preplavi ushit. 'Oprosti, majčice,' – kazala sam – 'ti znaš da više od cvijeća volim drveće. Osim toga, ne znam što na kamenjaru treba oplijeviti.' 'Pokazat ću ti što je drač.' 'Ali ja tu ne vidim nikakvog korova.' – pobunila sam se. 'Ooo, ima ga, ima.' – pokazivala mi je majčica biljke što ih je trebalo iskorijeniti. I, što sad? Meni se poneki drač tako sviđa da mi ga je žao iščupati. U redu, slak poznajem, slak je uljez što svojim tankim viticama guši sve pred sobom, ali tu, između, su rasli sićušni plavi i bijeli cvjetići što nisu narušavali ljepotu cjeline. 'To je korov!' – izjasnila se Beti bez milosti i odhitala pred kuću.

Ispred kuće živica od *laurusa* bila je potkresana, ispred nje hortenzije, roza i ljubičaste u punom cvatu, ali je zato na elipsastoj gredi s palmom opet niknuo nezajažljivi korov. K tomu je na pošljunčani puteljak nezadrživo izbijala trava.

'Oplijevila sam kamenjar.' – raportirala sam majci.

Prije toga sam one plemenite biljčice i razne puzavice što sam i greškom iščupala zajedno s korijenom sakrila u žbunju kupina.

'Kad si već tu' – oglasila se Beti dok je čupala korov između patuljastih ruža na gredi s palmom – 'donesi mi, molim te, motiku jer treba poravnati ovu stazu.'

Dolazim s motikom, zamahnem tri puta da izoštrim rub puteljka, a majčica će na to: 'Kad si već tu s motikom, mislim da je važnije iskopati dolje na vrtu jamu, kamo ćemo presaditi grm jasmína, da dobije više sunca.'

Cupkam za njom da mi pokaže gdje moram kopati. Maranta s kosom odlazi na treću terasu. Iza zavjese na katu škilji Maša. Beti se lagano spušta niz stepenice i osvrće po pokošenim terasama.

'Oh, kako si to lijepo pokosila, dijete moje!' – odaje priznanje Maranti. 'To sad više nisu neobuzdanom travom raščupane lijehe nego meki tepisi iz kojih izranjaju aloe, juke i ukrasne artičoke. Idem smjesta po grablje da očistim ovo do kraja.'

Maranta kosi dalje, Beti zaboravlja grablje, pa se umiljato obraća Maranti:

'Ostavi nakratko kosu, molim te. Upravo sam primijetila kako se kod magnolije ugnijezdila bazga. Tu joj nipošto nije mjesto i trebalo bi ju posjeći.'

Maranta ostavlja kosu, odlazi po sjekiru, posjeće bazgu i ponovno se laća kose, dok se ja, nakon iskopane jame, muvam i kopam oko grma što ga treba presaditi da dobije više sunca. Beti mi svojom motikom priskaće u pomoć i najzad smo grm jasmína zajedno s korijenjem izvadile i donijele do rupe.

'Ah, pa nismo se sjetile na kompost!' – uzdahne Beti i ponovno zovne Marantu. 'Budi tako dobra, molim te, uzmi staru košaru i nagrebi kompost da ovom grmu damo hranjivu podlogu.'

Maranta stišće zube, ostavlja kosu, odlazi po košaru, napuni je kompostom, pa ju tresne pred naše noge. Zatim se žilavim koracima vraća kosi. Konačno smo zagreble grm što je sinuo na suncu, majka ga obilazi i zagledava sa svih strana, pa mi veli:

'Nemoj se ljutiti, skokni još po kantu za zalijevanje, pa da svršimo s tim poslom.'

Maranta je kipjela, ja sam se smijuljila. Promjene, kako god neznatne bile, razbijaju jednoličnost na veselije dionice. Malo tu, malo tamo, s oboda prema središtu ili obratno, i na kraju se svi poslovi pozavršavaju istovremeno. Jer ostavljati napola završen posao, držala je Beti, nije samo sramota nego čin koji krnji ljudsko dostojanstvo.

Napokon smo majka, Maranta i ja posjedale oko kamenog stola. Malo zatim pridružila nam se Maša s kriglom jabukovače. Marantina metalno zlatna koža caklila se od znoja. 'Znaš' – zagledala se majci u oči – 'zašto više volim raditi s ocem? Kad on kaže *Radit ćemo ovo* onda i uradimo do kraja ono. A ti, čas ovo, čas ono. Zadađ svakom određeni zadatak, da znamo što nam je činiti.'

Beti, što je upravo razmišljala kako bi na povrtnjaku još trebalo okopati kelj i zelje, na Marantine riječi se lecnula, kratko zamislila, pa pomirljivo kazala: 'Imaš potpuno pravo. Za danas je dosta. Sutra je novi dan, a sad idemo pripremiti kolač. Ja ću zamijesiti tijesto, Maranta će miješati kremu, Maša prebirati grožđice, a ti ćeš skuhati kavu.' I odjednom je zamijenila vrtni miris za kuhinjski. Ali i dalje je mirisala, ovaj put na jednu tropsku orhideju čiji plodovi sadrže aromat vanilin.

U predvečerje Beti je s balkona bacila posljednji pogled na vrt. Uz nju smo stajale Maranta, Maša i ja.

'Djeco moja,' – navijestila je nakon kraće stanke – 'kad će me jednom prestati veseliti vrt onda znajte da mi se bliži kraj.'

Pláč mi je stegnuo grlo, pa ju nisam mogla podići i zavrtjeti se s njom u krug i klikatati: 'Ti nikada nećeš umrijeti!' Zadržale su me one plemenite biljke s kamenjara koje sam nepažnjom i nemarom iščupala zajedno s korovom i sve skupa sakrila u grmlje kupina. I da sam otrčala na vrt i ponovno ih posadila ne bi se primile. Jer bile su osjetljive i tijekom dana korijenje im je sigurno odumrijelo. Bez zalijevanja primio bi se samo korov.

127

Ne čudi me da bi Alarik sveudilj raspredao u Maši. Zato - veli - jer su njezinoj nesigurnosti, pogotovo kad te odpiše, potrebni dokazi ljubavi. Usmjeren je na nju kao da ih povezuje nategnuta vrpca osjećaja kojom Al manevrira povuci-potegni, ali tako da se nit ne prekine nego da se namotava. I tako ima puno razumijevanja za Mašinu misao-vodilju: Očekuj sve i ne očekuj išta! Tu sredine nema. Išta je bar bezbolno ništa. Bolje neopečeni prsti nego svašta. Međutim, da bi se stvari odvijale ipak treba poduzeti ponešto.

"I tako je Maša" – otplovio je Al u njezinu mladost – "raskinula zaruke tik pred vjenčanje i poslala ususret novoj sreći. Bit će kako bude. I bude kako će biti. Uzmaka više nema. *Bit će* je nadomak pa nek se dogodi, koračala je uspravna držanja na visokim potpeticama i otpuhivala pramen kose što joj je padao na zasjenjene plave oči. Na *sudar* je namjerno kasnila, pa ako ju frajer još čeka možda će biti, ako je pak otišao, bi će kako je moglo biti ili ne biti. S jedne strane, sve je prst sudbine, a s druge, Maša u sudbinu nije vjerovala.

Maši se nije žurilo. Prije nego je ušetala na mjesto sastanka odaslala je svoje glasnike. To su slutnje što otprhnu uvis kao jato golubova i lete pred njom u izviđačkom letu. Vrate li se u krugovima i usput guguću Mašino uganuto srce skoči na svoje mjesto i ponovno se uglavi. Vrate li se pak u ravnoj, prizemnoj crti - znak je nepovoljan. A što znači kad se slutnje uopće ne vrate? To Maša još nije iskusila, pa je usporila korak upravo kad se našla na mjestu sastanka. I gle! Na pločniku ispred kavane jato skakutavih golubova otimalo se o sjemenke koje im je bacala neka bakica. Odgovor je bio tu. Koliko god kasnila, znala je da ju Safijan čeka.

Dotad su se Safo i Maša poznavali isključivo preko pisama u kojima su izrazili želje kakav i što bi partner trebao biti. Maši su dozlogrdili dotadašnji udvarači i zaruke, pa je po kratkom postupku odlučila pronaći muža. A tome služi oglasnik. Tko bi se dalje gnjavio i prepucavao s tipovima kad jednim potezom može riješiti stvar.

Čim je ušla Safijan je prema opisu prepoznao Mašu. Ustao je od stola i pošao joj ususret i zatim su se rukovale dvije opčinjenosti. Ah, ti krasni zubi, visok rast i blond

kosa! – plavilo je oduševljenje Mašu. I, ah, ti uski bokovi, duge noge i zamagljene plave oči – pleo se oblačić ushita oko Safijanova čela. I Maša je, unatoč bolovima u gornjem kutnjaku, stekla dovoljno povjerenja u sebe pa se počela smijati razgolićenim, plombranim sjekutićima. Pridružio joj se Safo, ah, kako život može biti lijep, pa su se smijali kao školarci na ekskurziji. Oda radosti zvonila im je u srcima kao nedovršena simfonija. Stoga ne čudi da Safijan nije odugovlačio i da je Mašu ubrzo zaprosio. 'Ali prije toga' – uozbiljio se – 'moram ti, draga Mašo, nešto reći da poslije ne bi bilo – nisam znala. Radi se o tome' – kratko je zastao – 'da ja nosim svileno rublje.'

Tu se Maša lecnula i našla zatečenom, ali zar sve to skupa nije igra kojom ju je želio još više fascinirati? Što svileno rublje uopće znači? Neko njoj nepoznato prenemaganje ili je nagnuće prema mladićima tek Safijanov hir koji je kao muzikolog i povjesničar umjetnosti pokupio iz stare Grčke čijim čarima je bio podložan? Ili je to oblik više estetike, kako ju je napola uvjerio? Maša se smijala. Istančana estetika koju ne razumije svaka šuša-buša. Bila je odabrana jer je očito zadovoljavala Safove kriterije. I što joj je još povjerio? Da je majka mazila samo mlađeg brata. Izlazi li odatle strah pred ženom Majkom ili pred svakom ženom? Što zagonetnije, to intrigantnije! Nije Safo knjiga što je spala na dva slova nego dvije nepopisane knjige što se odstraga istovremeno listaju ka sredini. Bilo kako mu drago, svilene gaće ili ne, tek uz fizičku privlačnost pretegnula su ona divna dva ukrasa ispred Safijanova imena, dva doktorata koje je danonoćnim radom stekao mladi Safo. I kad ju je na rastanku strastveno poljubio, Maša je sklopila oči i tad joj se učinilo da je budućeg muža strpala u jedne korice.

Ukratko," – zaključio je Al – "Safo je bio i ostao jedina Mašina ljubav. Ne samo zato što se nije dao zaslužjiti nego zato što ga ni plaćem nije uspjela privoljeti da ju oženi po treći put. Oспораваном čežnjom prikopčana je na njega iglicom kao okrnjeni broš čiji dragi kamen je ispao."

128

U posljednje vrijeme Al svraća svaki dan. Na čašicu razgovora, veli dubokoumno. Ako se želim od njega odmoriti dovoljno je da kažem:

"Sutra imam generalno pospremanje. Dobiješ li nadahnuće, možeš mi se pridružiti pri pranju prozora."

Nedolazak zajamčen. Ali, mira nema. Svako malo zvrnda telefon. Provala u intimu stana preko žice.

Nasrtljivi oglašivači ne odustaju:

Slučajnim odabirom postali ste sretni dobitnik....

“... leta na Mjesec!” – zaključujem i spuštam slušalicu.

Slučajnim odabirom dobili ste nagradu....

“... čuvaj se Danajaca koji darove nose!” Tres!

Upravo sam skidala zavjese, kad zvoni na vratima. Evo još jednog prodavača magle! Da vidimo što taj nudi.

“Sebe.” – naklonio se Al i bez poziva ušetao u stan. “Odnosno,” – započeo je prekapati po džepovima – “svitak arboretske poezije koji je Lunko našao u duplji Hrasta.”

Ostavila sam napola skinute zavjese i pohitala kuhati kavu. U međuvremenu, Al se već udomaćeno zavalio u kuhinjsku stolicu.

“Evo ti dodatni jastuk za leđa, da ti bude mekše!” – ulagivala sam mu se, sve u nadi da će mi poezija uliti dovoljno snage da pospremanje završim do kraja dana.

“Bez velikog uvoda,” – započeo je Al usredotočena pogleda u moje oči – “poznato ti je da su arboretska djeca govorila u rimama, a ukoliko su patila od disleksije, pjevanjem, predpostavljajući da će time zabašuriti svoju manu. Svako pitanje ili odgovor otpjevali su melodijom nekog hita, ali svojim riječima. Ukratko, Rima (s velikim slovom), dopuhana s eolskih sfera, bila je imperativ! Ako im se pak posrećio poneki stih, taj uradak urezivali su u kore drveća, dok su ostale pjesme postale tako popularne da su se usmenom predajom održale do današnjih dana. Čak kad su se mali Drvenjaci naljutili, posvađali ili ih je spopala ljubomora, nabacivali bi se poezijom kao kamenjem. Umjesto da se potuku, gađali su se, ovisno o prilikama, pjesmama oblim ili ušiljenim kao psovke. Evo ti primjera.”

Naćulila sam uši i Al je otpjevušio:

“Prdić i prdička, zaljubljeni par, kad potpale vjetrove nosi ih u visine ljubavni žar!”

“Znaš što...?” – bilo je sve što sam u prvi čas uspjela izustiti. Potom sam skočila na noge i počela mahnito izmicati jastuk iza njegovih leđa.

“Pokazat ću ja tebi prdiće!” – siktala sam i napokon ga izvučenim jastukom stala mlatiti po tikvi. Al se zaklanjao rukama i urlikao:

“Čekaj malo! Još ti nisam pokazao Lunkov svitak! Izgleda da je to dio korespondencije između Vjetropirke i nekog konjokradice.”

Znatizelja me premamila, pa sam prestala tući Ala i ponovno naćulila uši. Ovaj put oprezno i s nakanom da se više neću dati nasamariti.

“Premda nije potpisano” – zaigrao se Al – “pretpostavljam da je ovo pismo Vjetropirkino, a upućeno je jahaču crnih konja. Glasi ovako:

*Odsad je Mjesec moje mezimče,
Na njegove sjenke oči ću polagati,
Dlanovima njemu pjesme skladati,
Prstiće mu u usta stavljati,*

*I noktima ga po nepcu grebati.
Sline ću njegove a ne tvoje srkati,
Gledaj, zajedno metemo mjesečinu,
oko nas se roje zlatne mušice,
ali znaj, mušice nisu krijesnice,
krijesnice bi bile, kad bi tebe voljele.”*

Podigla sam ruke u znak predaje.

“Čekaj,” – preduhitrio me Al – “slušaj ovo! Odgovor konjokradice ima naslov *Memento*, a glasi ovako:

*Radi što god hoćeš, ali mi se vrati.
Ljubakaj s kim god hoćeš, ali mi se vrati,
I kad ne budeš pobjeđivala, opet mi se vrati.
Sve dok jednom nježno ne povučem dodire,
nježnije kidnem nalijevo i
najnježnije ti prepustim zapregu od vranaca.*

*Raspali bičem po konjima,
Tjeraj životinje, uplakana gospodarice,
Uskoro će lipsati s pjenom na nozdrvama.
I ti ćeš se nježno raspjeniti,
Nježnije progutati pljuvačku,
I najnježnije me ispljunuti iz usta.
Vranci će me kopitom nagaziti,
Umišeljnom slobodom zakitit ćeš grudi,
Dosad kopito nikom nije potkova,
A ti nježno mrvli zaborav,
Nježnije od stida prazninom ćeš zjapiti i
Najnježnije će te izdati sloboda.”*

Pravila sam se da ne primjećujem kako Al pilji u mene.

“Šta zuriš?!” – nadurila sam se. “Ako ti nešto nije jasno, onda u *Knjizi promjena* konzultiraj mudraca s Istoka. Što tamo na pločicama kornjačina oklopa piše? Ako ne znaš, pročitaj ću ti. Dakle: *Vjetropirka je krava koja daje više mlijeka od svih ostalih. Njezino mlijeko je najslađe, ali na kraju se uvijek ritne i sve prolije. I dalje: Pruži joj prvi ruku jer joj taština smeta. Ali, ne idi ususret predaleko. Prihvati je, jer joj je pomoć potrebna, a to je*

dobro djelo. Ipak, čekaj da sama sazrije i zatraži pomoć. Ne beri zeleno voće, ima kiseo okus. Neka se odluči sama.

A sada, dosta smo dangubili!” – podigla sam se sa stolice. “Kad si već tu, pomoći ćeš mi oprati prozore.”

Tutnula sam Alu mokru krpu pod nos, a njemu se nos izdužio.

129

Alarik se od pranja prozora toliko iscrpio da se sljedećeg dana stropoštao u stolicu i jedva promrsio:

“Danas je na tebi red! Razgrni zastor sjećanja i iz nabora vremena približi nam poneki odsječak s ljetovanja na Palmin-dvoru! Recimo, dok ste ti, Maranta i Maša bile cure.”

“Prema Galjinim mjerilima,” – zamislila sam se – “(iako se nikad nije glasno izjasnila jer nadu treba gajiti do posljednjeg daha) ja sam već s 25 godina bila stara cura, Maranta je bila na pragu cvjetanja, a Natalka još zatvoreni pupoljak. Maranta je paralelno pohađala gimnaziju i srednju glazbenu školu, Natalka je tek postala gimnazijalka, a ja sam ostala propali student.

Na Palmin-dvoru nije bilo golubova, pa je poštu na motorinu raznosio poštar. I tako je jednog dana zajedno s novinama na Mašinu adresu stigla razglednica s crvenom ružom. Polurastvorena ruža je postutim kapljicama dahtala kao da je lila krvavi znoj. Nije to za ono vrijeme bila obična razglednica. Nekom novom tehnologijom, na poleđini glatka, a lice s ružom bilo je razlomljeno i na opip hrapavo, kao da su latice pucale po šavovima i rosnim kapljicama pečatile uzdisaje. Straga pak skromni sadržaj ispisan nevještom rukom i, što je najgore, s pravopisnim pogreškama. Jer pravopisna greška za Mašu je neoprostivi grijeh koji pisca srozava na – otpis. Mimo svega, Maša je prasnula u smijeh, što joj je nadimao grudi zanosnom vrućinom. Da se ohladi, širom je u gostinskoj sobi razgrnula zavjese i otvorila balkonska vrata, sjela za pianino i na stalak, pored Bachove *Ave Marie*, stavila razglednicu s crvenom ružom. Zanimarila je sadržaj s poleđine i počela svirati. Bacha je ionako znala napamet, pa je iz pukotina razlomljenih latica čitala note tako žestokim *appassionatom* da su na granama utihnule ptice, a na vrtu zadržali ljljani. I tako se *Ave Maria* razlijevala sve do graničnog prijelaza, dok noć prije toga podoknicu nitko nije čuo. Čak ni Foksl nije zalajao.

Ako su ukućani spavali snom pravednika, milozvučno pjevušenje nije promaklo susjedi. Samo je gospođa Stipić znala komu je serenada bila namijenjena, pa se sljedećeg jutra prijekorno obratila Maranti: 'Eeee, pupa moja, bilo bi lijepo da si se bar na prozoru pojavila dok su ti momci na mjesecini pjevali.'”

“Eh,” – najzad je Al došao k sebi – “trubadura više nema! A ovi posljednji romantičari koji su bili Marantini kolege iz glazbene škole zaboravili su vrlinu upornosti, pa su nakon prve selenske podoknice odustali. Ali zato se na obzoru pojavio novi udvarač. Istina, nije bio neki ljepotan, još manje okretan na jeziku, pa je svoju naklonost izrazio gajbom svježe ubranih breskvi iz svog voćnjaka. Položio je voćke Maranti pod noge i žmirkao u njezine oči. Zagasito ružičaste breskve pucale su pod pritiskom sokova, i da ih nije stezala plišasta pokožica rasprsnule bi se i prokapale niz grlo poljupcima. I Maranta je žmirkala i na mjestu cupkala. U breskve se zaljubila, ali u momka ne. Na akademiji je pak Marantu oblijetao fagotist trubadurske upornosti. Ali, taj se kod jela oblizivao i mljackao. Makar oko vrata vezao salvetu, uvijek bi na ubrusu ostao komadićak rezanca ili mrlja nekog umaka. Stoga je prednost davao pohancima.

'Pa što bi ti s njim falilo?!' – derala se nakon Marantinog bračnog kraha Galja. 'Da si uzela onog s breskvama, koji je diplomirao s desetkom i postao ugledni građanin, danas bi bila gospođa! Da si uzela fagotista, koji je danas solist u filharmoniji, bila bi gospođa!'

Idu dani, idu godine. Srećom je tad status gospođe imala bar Maša.”

“Ni mene nisu mimoišle Galjine bukvice.” – nadovezala sam se na Ala. “Tim više što mi je svim srcem željela sreću, to jest novi procvat koji bi uslijedio ponovnom udajom. 'Umjesto da imam dvije sretno udane sestre' – kukala je Galja – 'imam dvije rastavljenice. Umjesto da imam dvije uvažene gospođe' – jedila se – 'imam dvije raspuštenice!' I tako se kuknjava stupnjevala u deračinu, a deračina završavala befelom: 'Pronađi si muža!'

Moj brak je poslije šestogodišnjeg hodanja trajao godinu dana. Dovoljno da dobijem kćer Kristinu. Marantin brak potrajao je nešto duže, dovoljno da dobije dvoje djece: Rurika i Maju. Rurik je Marantu nadahnuo kad je to ime pročitala na nadgrobnoj ploči jednog našeg pretka. I kad su klinici krenuli u školu ustobočili su se ispred Marante i graknuli: 'Neću više biti Rurik! Pronađi mi novo ime! Neću više biti Maja nego Gaja!' Što se mog odabira tiče, srećom između dva imena prevagnula je Kristina. Ne znam što bi bilo da sam kćeri nadjenula ime Solvejg, premda mi je – dok sam je nosila – Griegov *Peer Gynt* brujao u prsima, a Solvejgina pjesma punila mi žlijezde mlijekom.

Ljeto je bilo vrijeme okupljanja. Te godine je Maša sa Safom bila na bračnom putovanju po Španjolskoj, a Maranta i ja smo se sjatile s djecom i putnim torbama na Palmin-dvor. Razmiljeli smo se po sobama i zaposjeli kuću od tavana do prizemlja. Osvajanje je krenulo od vrha nadolje, pa su klinici već prvog dana na mansardi upriličili natjecanje tko će na starom madracu najviše odskočiti. Federi su pucali, lusteri na katu se zibali, sve dok Beti nije zaključala tavanska vrata. 'Zar vam ne bi bilo zabavnije,

dječice draga,' – otpuhivala je i rukom razgrtala oblak prašine – 'da se igrate dolje na vrtu?' Kristina, Rurik i Maja pognuli su glave i stušili se na hodnik. Kod otirača su uzeli zalet, pa se zatrčali ulaštenim hodnikom i otklizali do terase. Pritom su se štenderi uvrijeđeno otresali, a lončanice na njima mrgodile. Na terasi su navalili ganjati guštere što su se sunčali po žljebovima, i naguravanjem prevrnuli tegle sa začinima. 'Ah,' – uzdisala je Beti, šećući pogledom od mene do Marante – 'zar tu djecu ne možete ukrotiti?' Maranta se trznula kao da ju je pogodio grom, a mene je spopao smijeh. 'Pa i oni su, majčice, na godišnjem odmoru.' – kazala sam. A Maranta je ciknula: 'Djeca nisu zvijeri da ih treba krotiti. Kakav izraz – 'krotiti!' Djecu krotiti!' – sveudilj je mrmljala dok je mela zemlju i vraćala vlasac i mažuran u tegle. Zatim je privila Rurika i Maju na grudi takvom silinom kao da im je zbog Betine primjedbe zaprijetila pogibelj."

"O.K." – uključio se Al u daljnja zbivanja. "Nakon terase, klinci su naposljetku otperjali na vrt gdje je u hladovini ispod stabla kaki jabuke Lumir čitao novine. Uuuh! Kuda pred tom halabukom pobjeći?! Čitao je naslove napreskokce i ujedno promatrao igru lovice i skrivača. Čas se smijuljio, čas mrštio, i ubrzo izgubio živce. 'Pa tko će sve te račune za vodu platiti?!' – zagrmio je kad vrištanje i špricanje iz gumene cijevi za zalijevanje nikako nije prestajalo. Dječurlija se čakom ukipila i potom u jedan glas graknula: 'Onaj koji je pipu otvorio neka ju i zatvori! Nisam ja! Nisam ni ja!' Nisam ni ja, sve dok Kristina nije zacepetala i otkoračala u podrum zavrnuti slavinu. Zatim se do kože premočena trojka zaputila ka kokošinjcu i dugo se zadržala pred nastambom sa zečevima. I kunići su u jednom danu proslavili Dan mrkve, Praznik salate i običan dan djeteline. Eh, sklopio je Lumir novine, mira neće biti sve do navečer kad će najzad ti skakavci otići na spavanje."

"Filmofilka Beti" – uzela sam Alu riječ – "požurila je s večerom jer nas je nakon televizijskog Dnevnika čekao obećavajući film. Trknula sam Marantu pod rebra i namignula: Helmut Berger! Maranta mi je uzvratila zagonetnim pogledom, a ja sam se zavrtjela na peti. Klinci su se zgledali. Iako nisu imali pojma o kojem se filmu radi, a još manje tko je Helmut, nepogrešivo su odgonetnuli šifru. A šifra je glasila – 'zabrana!'"

Poslije večere što su je razvlačili kao žvakaču gumu, Kristinu je iznebuha zašarafilo u trbuhu, Rurik je pokazivao Maranti ubod od ose, dok je Maja zbog ogrebotine na koljenu počela šepesati i skakati po jednoj nozi. Lumir je sijevao očima sve dok ih Maranta nije skupila i pvela u kupaonicu. Tamo su uz gundanje, nadugo i naširoko, kefali mlječne i ine zube, da bi napokon Kristini, Ruriku i Maji navukla pidžame. Umjesto u sobe šmugnuli su opet u kuhinju i ugnijezdili se u kutu kod stola odakle se pružao najbolji vidik na televizor. 'Smjesta na spavanje!' – urliknuo je Lumir i ukaz potkrijepio udarcem o stol. Klinci su se ukočili, ali se nisu micali. Rurik i Maja

pogledavali su Marantu pa Kristinu. Kao najstarija, devetogodišnja Kristina imala je na skali podložništva najveća prava. Pa se prvi isprasio četiri godine mlađi Rurik: 'Ako ne ide Kristina ne idem ni ja!' 'Ako ne ide Rurik' – skočila je Maja, godinu dana mlađa od brata – 'ne idem ni ja!'

Lumir je zinuo i zanijemio, ali se začas pribrao. 'Dok nabrojim do tri' – riknuo je kao ostarjeli lav samotnjak da se dječurliji naježila koža – 'da ste mi svi u krevetu! Jedan! Jedan i pol! Dva! Dva i pol!' Tek na 'tri' poskakali su s klupe i postavili se u vrstu. 'Noć, djedice!', 'Laku noć!', 'Noć!' 'Noć, noć.' – otpremao ih je djedica ponaosob, dajući im potisak pljeskom u zadnjicu. Konačno.

Film *Sumrak bogova* započeo je u grobnoj tišini. Lumir je ubrzo nakon početka zamahnuo rukom i promrmljao: 'Te nacističke izvitoperenosti smo već vidjeli!' Učas mu je popustila pozornost, glava mu je klonula na prsa i dok je tonuo u san Beti mu je skinula naočale. Da užitak gledanja bude potpun, Beti se još nečega dosjetila i nestala u špajzi. Ubrzo se vratila s pladnjem kolača i smjestila se u fotelji do Lumira. Zatim se, osim povremenog hrkanja, u kuhinji nije čuo ni let komarca. Sve što se moglo uhvatiti ušima bili su glasovi i zvučna kulisa filma na crno-bijelom televizoru koji je imao ostru sliku, ali je pod starost počeo krčati i kašljucati. K tomu se tim neugodnim zvucima tu i tamo pridružilo nekakvo šuškanje i komešanje, pa je Beti prošaptala: 'Trebalo bi pozvati majstora da vidi što ne valja s tonom.'

Lumir je pak i u snu stezao Betinu ruku. Kakva blagodat, imati ženu pokraj sebe, njenu odsutnu ruku držati u svojoj, pa što ako je odsutna iako je prisutna, tu je pored njega, živa i diše, i dok ona diše i on diše, preplitao je san s javom, kad je neko naguravanje ispod stola bubnulo i zatreslo stol. Usto se negdje s poda začulo piskutavo kihanje, a zatim se između resa stolnjaka pojavilo tjeme crnokose Maje. Lumir je kriknuo i od šoka ostao bez suvislih riječi. Buljio je u crnu glavicu što se prčastim nosićem uspravila, ali tu prepasti nije bio kraj. Iza Maje provirila je još jedna glava pokrivena stolnjakom. Između resa zirkale su Kristinine oči. Kristini je slijedio Rurik koji se jednim skokom osovio na noge. 'O ljudi moji,' – zalamatao je Lumir rukama kad mu se povratio glas – 'ovo je van pameti! Zar nisi ove skakavce spremila na spavanje?!' – dreknuo je na Marantu. 'O, sveti Josipe i Marijo, zar su svo vrijeme gledali ove opačine s ekrana?'

Očito je djedica tu i tamo otvorio oči i zadržao se na nekoj pikantnoj sceni.

'Pa kad su se ušuljali?' – treperila je Beti kopcima.

'Ugrabili su trenutak' – odgovorio je netko iz polutame – 'kad si ti otišla u špajzu po kolače.'

Zaorio se smijeh, a na ekranu je pucketao i bljeskao - THE END."

130

Palmin-dvor je za vrijeme godišnjih odmora bio košnica. Prozori i vrata premetnuli bi se u saće, pa se tijekom cijelog dana ulijetalo i izlijetalo, vrvjelo i zujalo. Izvan svih zbivanja ostala je samo jedna pčela radilica, radoholičarka Galja koja je do grla bila zokupljena svojom obitelji i radnim obvezama tako da je vrlo rijetko svračala, ali zato je bar jednom dnevno zvala: 'Što ima novoga?' Uvijek isto pitanje! Pa što bi od danas do sutra bilo novoga?! – zabrenčao bi svatko u sebi, a u slušalicu bubnuo: 'Ništa!' 'Kako, ništa?!' – povisila bi Galja ton. 'Uvijek - ništa, pa ništa! Uostalom,' – objavila je – 'dolazim ovaj vikend da se sama uvjerim kako izgleda taj 'ništa!'

Vijest da na Palmin-dvor stiže Galja uznemirila je pčelinji roj sastavljen od ukućana i u trenu se novost ticalima i treperenjem krilaca proširila košnicom. Beti se zamislila, uhvatila se za bradu, pa prozborila: 'Vrt je, doduše, u redu, ali treba srediti kuću.' 'Tkooo?!' – zakriještao je Lumir. 'Tko dolazi!?' 'Ah,' – pojasnila je Beti – 'vaš otac sve slabije čuje.'

Maranta se smjesta prihvatila metle i partviša i počela od tavanskih stepenica nadolje skidati paučine. Koliko god se žurila, posao je potrajao jer je svakog pauka što se uhvatio na pahalicu odnosila na vrt i usput mu se ispričavala: 'Žalim što sam ti morala razderati mrežu. Oprosti, ali među lovorovim lišćem ima dovoljno mušica, pa bar nećeš gladovati.' Međutim, nisu se svi pauci zadržali na dugom partvišu nego su, vozeći se na tankim nitima, pristajali na suprotnim zidovima ili se šćućurili u kutu što je zbog visokih stropova iziskivalo dodatne napore. Mene je pak Beti povela u kupaonicu i zastala pred zidnim ormarićem za prvu pomoć. 'Tu će Galja najprije zaviriti,' – kazala je – 'stoga moramo tu kućnu apoteku pod hitno srediti.' Čim je otvorila vratašca usipali su se od dugog stajanja sivkasti zavoji i povukli za sobom ukosnice i razne druge špange ukrašene blještavim stakalcima. Tek iza toga razotkrio se preostali sadržaj ljekarne. Pored raznih analgetika tiskali su se lakovi za nokte, sirup za iskašljavanje i Lumirov antidiuretik, a iza raznih losiona pokraj lanjskih dječjih četkica za zube sakrili su se multivitamini. 'Ah,' – drobila je Beti – 'uza svo povrće i voće na vrtu Galja drži da smo devitaminizirani i podhranjeni, pa zajedno s lijekovima uporno šalje vitamine i minerale. Molim te, čitaj datume, sigurno je većini te krame istekao rok, jer sve što trošimo su aspirini i apaurini koji se valjaju po noćnim ormarićima. No, dobro,' – nastavila je prebirati – 'ovaj sprej za dezinfekciju je stvarno koristan, pa i ove kreme protiv ugriza insekata, pogotovo kad je unučad ovdje, ali - mlijeko u prahu!' – odjednom je zastala i naborala čelo. Taman sam se mučila da odgo-netnem rok trajanja na nekoj bočici, kad je majčica odhitala u spavaću sobu, a ja za njom.

U roditeljskoj spavaonici na ormaru poslagane okrugle doze s mlijekom. 'Ah,' – uzdahnula je Beti – 'nekoliko sam ih već poklonila gospođi Stipić i Mariji, čak i onim pro-

fesoricama talijanskog, ali još uvijek ih ima! Molim te, uzmi bar dvije da ih bude manje.' 'Pa što će mi, majčice, mlijeko u prahu?' – rekla sam i potom se sjetila da ponekad zatreba Kristini za spravljanje nekakvog slatkiša u obliku kuglica. Pa sam dvije pikse strpala na dno putne torbe. Beti je odahnula i vratila se u kupaonicu. Sredile smo kućnu apoteku tako temeljito da su police ostale gotovo prazne. Uto je i Maranta završila s paucima i povukla me za sobom. Iz sobe u sobu, stresale smo preko prozora i balkona tepihe, mazale i laštile parkete. Maša je pak imala povlaštenu položaj. Ona je bila u blagoslovljenom stanju. Ukoliko se nije odmarala došaptavala se na vrtu s Kristinom ili je raznim zagonetkama i pitalicama na koje nisu znali odgovor zadirkivala Rurika i Maju.

'A što ćemo za ručak?' – usplahirila se sutradan Beti.

'Kuhaču prepusti meni.' – ponudio se Safijan i tako smo spremno dočekali uvaženu gošću.

'Heej!' – pohitao je Galji prvi u susret Lumir čim je začuo škripave korake na šljunku.

Zatim su Galju opkolila djeca. Cika i vika, sve dok tetica nije podijelila darove. Na vrtu su klincima iz usta curile pruge čokolade i kapale po majicama, a višak bombona zalijepili su na koru stabla kaki-jabuke da bi se omastili i mravci. Lumir je s paletom francuskih sireva nestao u špajzi, uzeo prazne boce i zaputio se u vinski podrum, a Beti je na kuhinjskom stolu otvarala mega-bombonijeru.

Galja se spustila u očevu fotelju i učas skočila. 'Uh, od sve te halabuke zaboravila sam nakon puta oprati ruke!' Pa je iz putne torbice izvadila poveću vrećicu natrpanu medikamentima i pohitala u kupaonicu. Sapunom je ispod slavine umivaonika dobro istrljala ruke i potom otvorila ormarić za prvu pomoć i na poluprazne police poslagala nove lijekove. 'Stigla sam u zadnji čas,' – mrmljala je sebi u bradu i dometnula - 'tu osim flastera nema nijednog zavoja!' Nedugo zatim iz kupaonice se zaorio krik. 'Joooj!' – razlijevala se dernjava. 'Joj! Od ovog šlamperaja mogao bi netko smrtno stradati!' 'Što je? Što je?' – hitala je Beti, a ja za njom. Galja je prstom upirala najprije u bojler s naherenom kapom, a zatim se, kao da je upravo doživjela strujni udar, zgroženo zagledala u utičnicu i električne žice zakucane na zidu povrh kade. 'Od ovih grozota' – ježila se – 'ne samo da može nastati kratki spoj nego i požar!' Beti je drhturila, pa sam stala između nje i Galje. 'Zar ti misliš' – zapiljila sam se najstarijoj sestri u oči - 'da bi naš tata podnosio nekakve majstore u kući koji bi k tomu još razbijali i razvaljivali zid? Sve brige oko kuće prepustio je majci. I ona se potom snalazi s raznim fušerima koji u roku *odmah!* moraju srediti stvari. Hodi, idemo!' – povukla sam Galju za rukav. Ne bez razloga. Da je otvorila slavinu od kade ustanovila bi da ni odvodna cijev ne guta kako treba i da se u prizemlju, ispod kupaonice, širi fleka na stropu. Uto je Beti i mene spasio Safijan pozivom na ručak.

Stol je bio postavljen kako priliči, osim što su se ispred duplih tanjura komešale čaše raznih oblika i veličina. Galja je nadigla obrve, pa sam je brže-bolje preduhitrila: 'Što fali čašama od senfa? Dok su klinici ovdje' – dometnula sam – 'postavljen je rekord ako se dnevno razbije samo jedna čaša.' Blagovali smo u miru i svako malo odavali priznanje Safijanu za kulinarsko umijeće. Nakon Betine pite djeca su se raspršila, kuda koji, gore-dolje po stepenicama, poslije kave Lumir na počinak, a Maranta s punom šalicom kave na terasu. Galja je u tri gutljala iskapila kavu i pozorno zirkala po kuhinji. 'Ova ideja' – ustala je od stola i obratila se majci – 'da si iz prostrane kuhinje napravila blagovaonicu i dnevni boravak nije loša. Ali da mi je znati' – nakostriješila se – 'tko navlači sav taj kič u kuću!' 'Kič ili ne' – ojunačila se Beti – 'sve su to pokloni djece i dragih ljudi, pa kako ih mogu odbaciti?' Galja je pak i dalje zurila u rubnu policu lamperije, a Beti je pojašnjavala: 'Ovog gumenog lovca s raskopčanim lajbekom i velikom trbušinom, zajedno s pripadajućim jazavčarom, poklonila mi je Maša. Ovaj stalak za mirisne štapiće...' Galja me pogledala i umjesto majke odgovorila: 'Da, znam odakle taj dolazi.' 'Ovaj tanjurić s grbom darovala mi je učiteljica talijanskog.'

Galja je prešla preko police na kojoj je bilo još kojekakvih drangulija, od minijaturne pokvarene muzičke škrinjice, čačkalica s obojenim plastičnim kopicama do majmuna izrezbarenog iz kokosova oraha. Srećom, venecijansku gondolu nitko nije donio u kuću. Zatim je Galja pogled prikovala na vrh kredenca i zakolutala očima. Beti se trgnula i zabrzala da pretekne bilo kakvu opasku: 'Ovaj plavo-bijeli vrč i cokulu s vjetrenjačama' – istisnula je u jednom dahu – 'donio mi je Safijan iz Nizozemske.' Safijan, muzikolog i kunsthistoričar, zacrvnio se do ušiju, dovoljno da se Maša raspoluti od smijeha. 'Ako slučajno ne znaš' – grgljala je kroz hihotanje gledajući Galju – 'onda ću te podučiti da ovaj kič od cokula i vjetrenjača pripada delftskoj fajansi.'

Smijeh je preplavio kuhinju. Smijao se i Safo zubima bijelim sve do kutnjaka, presamitila se i Galja. Dok se Mašin smijeh napuhivao u obrazima, Galjin se po olabavljenim prsnim i leđnim mišićima spustio u trbuh. 'Ne mogu više!' – presavijala se Galja, ali se ipak okrenula za trideset stupnjava i promatrala ukrasnu dasku za sjeckanje što je visila u kutu kod štednjaka. 'Ovu polakiranu dasku s naslikanim lukom i češnjakom...' – započela je opet Beti, ali nije dovršila jer je Galji smijeh iz trbuha planuo na oči. Svilenim rupčićem tapkala je suze i bacila pogled na napu na čijem se kutu, prikucana čavličem, klatarila starinska mesingana šeflja. 'Sada bi bilo dosta.' – uhvatila je Beti Galju pod ruku u namjeri da ju povede na vrt. Ali, Galja se nije dala nego je zastala ispred zidne stalaže. Već donekle stišana, kimnula je kutelskom samovaru i dvjema srebrnim šalicama, pa se zapiljila u manju policu ispod na kojoj se tiskala kolekcija minijaturnih vrčića svih vrsta i sa svih strana svijeta. U par koraka vratila se na sredinu kuhinje gdje

su joj frizuru zakvačili kineski zvončići obješeni za luster. 'Ovaj aerofon...' – zacičala je Beti, a ja sam nastavila: '... donijela je gospođa Marija s puta.' Maša je podvriskivala, Galja od ošamućenosti teturala i završila inspekciju na vrhu televizora na kojem je stajao trorogi svijećnjak nakapan voskom dogorjelih svijea.

Naravno, nije smijeh gnječio samo Galjin trbuh nego još više mjehur, pa je pohitala na WC. Pljuštanju po školjki pridružilo se smijanje. 'Čije je pak ovo djelo?' – lomila je rukama, upirući prstom u veliku, obojenu karikaturu prikucanu na vrata. 'E,' – rekla sam – 'to ti je tatičin ljubimac. Kad je Aznavoura prvi put vidio na televiziji toliko se oduševio da je šansonijera poželio imati stalno pred očima. Dotle je pak ime 'Aznavour, Aznavour' premetao po ustima naglašavajući 'r' kao češko 'r' s kružićem na vrhu, pa je zvučalo kao 'Aznavuž, Aznavuž', pretvarajući Armenca u Čeha, sve dok u nekom talijanskom časopisu nije ugledao ovu karikaturu. Smjesta ju je izrezao i baš kad ju je namjeravao zakucati na kuhinjska vrata naišla je Beti. 'A, to ne!' – preduhitrila je taticu i dometnula: 'Ako ti je do tog pjevača već toliko stalo, onda ga zakucaj s unutarnje strane WC-a, pa ga možeš svako malo promatrati sa školjke.' Galja je kolutala očima i lamatala rukama. Očito je razmišljala kako tatici, s obzirom na osjetljiva crijeva i povećanu prostatu, što mu je pritiskala mjehur, posao na klozetu olakšava dočarana šansona *Isabel*. Eh, Izabel, Izabel! *Mon amour!*

'No, dobro...' – uhvatila je Beti ponovno Galju pod ruku u namjeri da ju odvuče na vrt, ali – pokazalo se – da kućna supervizija još nije bila gotova. U gostinskoj sobi nije bilo većih primjedbi, pa se Galja hodnikom zaputila u svoju sobu. Čim je zakoračila odjeknuo je krik: 'Jooj!' 'Tiše, malo, tiše' – smirivala ju je Beti i prošaptala – 'preko puta se odmara tatica.' Galja je pak, zureći u portret na zidu, i dalje od užasa drhtala i dječala: 'Pa tko je ovu nakazu donio u kuću?! Kako s tim u sobi ti i Kristina' – šibala me očima – 'uopće možete živjeti? Uostalom, tko je to uopće? Što poručuje ta razvijorena kosa, luđački pogled i divlji izraz lica?' I već je primakla stolicu u namjeri da portret skinu. 'Čekaj malo!' – ustobočila sam se ispred nje. 'Ako te već zanima' – kazala sam – 'ovo je proročanska slika koju mi je poklonila prijateljica. Nije važno tko je, ni što je. Ovom mladom licu ne možeš odrediti čak ni spol. To je tek ljudsko lice iz bliske budućnosti. Uhvaćeni trenutak ludila, kako je rekla autorica, koji prijeti da prijeđe u trajno stanje čovječanstva. Ja pak velim da izgubljene dušice neće spasiti nikakvi psihijatri. Rastezljivim dopuštanjem odnosno permisivnošću širi se patologija. I to zato što su takozvana ljudska prava prognala u zapećak Božja prava.' – zaključila sam i izgurala Galju iz sobe.

Galja se kratko zadržala ispred zastakljenih vrata terase gdje se ispod tende Safijan zadubio u stručnu literaturu, a malo dalje se u toplesu na rogožini sunčala Maranta. Zatim je uhvatila kvaku roditeljske spavaće sobe, a Beti je prošaptala: 'Pst!' I Galja je tiho

otvorila vrata. S vrata je bacila pogled na vrh ormara na kojem je stajala samo jedna okrugla piksa. 'Vidim da mlijeko u prahu trošite;' – zadovoljno je kimnula i primetnula – 'čim uhvatim nekog tko ide u Montanu poslat ću vam uz med novu pošiljku.' 'Nije potrebno, draga Galinka' – zatreperila je Beti – 'zaista. Ti si tako dobro dijete, i previše brineš o ocu i meni. Ali moram ti priznati da nam je puno draže obično, tekuće mlijeko. Stoga te molim da nam više, bar neko vrijeme, ne šalješ nadomjestak u prahu.'

Vrijeme je jurilo, Sunce se nagibalo i Galja se spremala na povratak. Beti joj je naterpala torbu plodovima sa vrta, a Lumir je pokraj torbe stavio demižon domaćeg vina Merlota. Na samom odlasku skoknula je još u podrum gdje se uvjerala da za nadolazeću zimu ima dovoljno drva i ugljena.

Pogled rastanka koji neće izbjeći poznavala je Galja još iz Kutela. Bio je star kao Lumirov život, ali sve umorniji. Zbog neke zagasite tuge žacnuo je Galju jače nego ranije, pa je zagrlila oca prije nego je postavio pitanje. I bila mu je zahvalna što ju je samo tapšao po leđima, što bi moglo značiti da je s Filomenom u sebi raščistio.

131

Netko od nas jednom je na Palmin-dvoru iz čista mira izlanuo: *Memento mori*. Odrasli i djeca su se zgledali i Maša je prva prasnula u smijeh. Smrt čeka svakoga, pa čemu oko toga razbijati glavu? *Memento* se nije odnosio na nikoga i odnosio se na sve. Zvučao je bolje od ostalih otrcanih riječi, pa se uvukao u svakidašnji govor, razbijajući monotoniju. Ponavljanjem je tako oguglao i izgubio na značenju da je iz doskočice postao kućna pošalica za postizanje dobre volje. Kao relaksirajuća mantra, navlaćio je na sebe čestice smijeha i njegovo djelovanje rijetko bi zakazalo. Čim bi se netko nadurio, smrknuo ili rastužio drugi bi mu, kao loptu, dobacio - *Memento mori!* Puna kapa da je zlovolju istisnulo cerekanje.

Kesio se i Lumir, iako je Beti rekla da slabo čuje. Jedva čuje i prečuje ono što mu se ne sviđa. Sa smrću se Lumir već zbližio, pa je malo pomalo gubio zanimanje za vanjska zbivanja, za bitne i nebitne stvari. Krug njegova interesa suzio se na šale i vremensku prognozu, a u samom središtu žarila se Beti. Čudno, mislila je Beti, kako dobro čuje kad netko ispriča vic, a što se vremenske prognoze tiče, to je svima bilo jasno. Slušao ju je svakog sata na radiju, a pogotovo onu opširniju poslije večernjeg TV Dnevnika. Političke vijesti, domaće i inozemne, sport i kultura prohujali bi mimo njegovih ušiju, ali tek što bi se na ekranu pojavio znak za vremensku prognozu lupio bi šakom po stolu i zagrmio: 'Mir! Da čujemo kakvo nas vrijeme sutra očekuje.' Pa bilo sutradan sunčano ili najavljena dugotrajna vedrina, Lumirovo srce tlačili su tmurni olujni oblaci puni elektriciteta koji nikako da se rasprše ili pljusnu oborinom i rasterete njegovu

dušu. Otkako se na Palmin-dvoru pojavio Mašin muž Safijan Lumir je izgubio primat. Njegovo gospodstvo i mir bili su iz temelja potreseni.

Safijan je taj koji se stalno vrti u kuhinji oko Beti i nuđa je (doduše, i ostale) desertnim vinom, iako zna da Beti ne pije alkohol. On je taj koji je njegovoj ženi podmetnuo mamac na koji se ona tako spremno odazvala i još radosnije ulovila. Zeta je obasula milinom, prosutom milinom kakvu on, kao neki pozadinac, uzalud očekuje. Može li se zaboraviti Betin ushit popraćen zagrljajem koji mu je uporno lebdio pred očima? K tomu, ni Safo se nije ustezao nego je sjajio srećom kad je njegovoj ženi uručio komplet knjiga. Ruski klasici! Otad se Safijanov trag, bio prisutan ili ne, kao neki zloguki duh, protegnuo u trajno stanje i postavio između muža i žene zid, samoću u dvoje. Knjige poslagane na Betinom noćnom ormariću! Beti ih štuje kao svetinje i čuva kao dragocjenost. Stoga nije čudno da je za njih sašila platneni ovitak, kao neko odijelce što štiti nebuloze između korica. Knjige, knjižurine, ti mrski papirnati protivnici, oduzimali su mu ženu, iako ih je ona itekako s njim željela podijeliti.

'Uzmi bar jednu knjigu u ruke.' – nutkala ga je Beti. 'Recimo, neku kraću pripovijetku.' I tako ga je navukla na *Konjsko prezime*. 'Ako nećeš ti,' – kazala je – 'onda ću ti ja naglas pročitati ovu priču od Čehova za koju vjerujem da će ti se svidjeti.'

'U redu. Ovsov! Nije loše. Ovsov! Ovsov!' – cerekao se Lumir.

Zatim bi se Beti uhvatila svoje knjige i odlutala u prostranstvo fantazija, sveudilj razmišljajući o sadržajima i opajajući se tim izmišljotinama. Usto je znala još i zanovijetati. Ah, zašto u tebi nemam sugovornika, žalila se, jer bi u nedogled brbljala o nekakvom Rogožinu ili Miškinu. Što pored živa muža pronalazi u svim tim zapletima što su se dogodili ili se nisu dogodili stvarnim ili izmaštanim likovima? I što se od tog Rogožina ili Miškina može doznati, odnosno - kako Beti veli - naučiti? Što se njega tiče, priučavao se tek na gubljenje. Dok Beti čita, za muža ne postoji. I tako su mu mrtvopisi ruskih klasika sjeli za vrat i težinom pogurali Lumirov životopis prema zapisu nepostojanja.

Dok Beti čita, za muža ne postoji. O, postoji. Itekako postoji! Dok su sami, Beti prvo servira doručak i potom pazi da ručak bude točno u podne. Zatim ga ispituje što bi za večeru. Osim toga, nadgleda njegovo kupanje, dodaje mu sapun i trlja leđa. Pa mu nakon pranja glave pažljivo začeslja sijedu kosu unatrag. I dok se izvlači iz kade, Beti ga pridržava i na kraju natakne čistu odjeću. Ali, uza sve to, tu je Safijan koji ga, ne samo knjigama nego i stalnim motanjem oko Beti, rastavlja od žene!

Ipak, na šahovskom terenu Lumir je i dalje nosio krunu, i koliko god se Safo upinjao, nije ga uspijevaio skinuti s prijestolja. Naganjali su se po crno-bijelim poljima kao dva oklopnika, kao nekoć Lumir i Vir, da bi na kraju Lumirova konjica do nogu potukla Safijanovu vojsku. Poslije treće uzastopne pobjede Lumir bi predahnuo i uznosito

protegnuo noge na terasi gdje su se u predvečerje odvijali šahovski turniri. Zatim bi zauzeo pregledno mjesto i nasuprot Safijana posadio mene. Naravno da se kao kibic svrstao na moju stranu, dok je trogodišnja Nike drukala za svog oca. Mašino navijanje je pak, ukoliko ju nije boljela glava (pa bi uzdisala *Ho mal di testa*), bilo nepredvidljivo.

'Sad!' – dao je Lumir znak za start, pa smo se Safo i ja zalaufali po šahovskoj ploči. Otac me svako malo trkao koljenom ili nagazio papučom u cilju opomene i borbene pozornosti. Iako je Safo znao za komešanje nogu ispod stola, na njegovom licu nije trznula ni žilica. Osim, kad mi je bila ugrožena kraljica, pa je umjesto mene tatica greškom raspalio Safu po cjevanici da je bolno jauknuo i poskočio. Maša je puknula od smijeha. 'Tišina!' Okršaj se nastavio. Lumir mi je profinjenije gazio po prstima i jednom čak zarzao: 'Tha-ha!' Spasila sam konja, ali unatoč tomu obruč oko mojeg kralja se stezao. Safijan je prijeto kulom i lovcima, Lumir je sve nervoznije cupkao i strugao šlapama, ali pomoći nije bilo. Safo me pobijedio. Ne sjećam se je li tada Maša imala glavobolju, tek trogodišnja Nike oduševljeno je zapljeskala i uskliknula: 'Memento mat!'

132

Vani se razvedrilo, pa me Alarik poveo u šetnju. U parku smo promatrali pse svih pasmina, mješance i pomodarske s pedigreom, a zatim se moj pratitelj zapiljio u jednog foksterijera.

“E, danas bismo, za razliku od ljudskih peripetija, mogli pričati basne. Odnosno, basnu o neslavnom svršetku Foksija.”

“Izvoli.” – odazvala sam se.

Al je započeo:

“Foksi je preživio sudar s Lumirovim motorinom, a godinu zatim skončao je pod kotačima automobila. Lumiru je odlanulo, Beti se nije izjašnjavala iako joj se Foksi zamjerio, pa čak ni Maranta nije pronalazila riječi kojima bi kućnog ljubimca branila. Maranta Foksiju nije oprostila jer je divljačkim skakanjem oko majke prouzročio njezin pad da je Beti slomila nogu. Za Foksijem je žalila jedino Natalka i oplakivala njegovu smrt u zaključanoj sobi. 'Pa što se tu ima cmizdriti za jednim cuckom niškorišti,' – lupao je Lumir po njezinim vratima – 'štoviše, žaliti za štetočinom?! Nabavit ćemo drugog!' Natalka nije otvarala, pa je Lumir na vrata prislonio uho i učinilo mu se da ispod praga ne šiklja ljudsko jecanje nego pasje cviljenje.

Glupost! - uzrujavao se Lumir. Pas koji je upropastio njegovu nadu i diku. Lumiru na ponos bio je obnovljeni vinograd što je te godine obrodio najvršnjim plodom. 'Ne bih ništa rekao' – najprije je kričao, pa do sljedeće berbe kukao dok je umjesto Merlota pio kiselu jabukovaču – 'da je grožđe uništila tuča ili neka druga nepogoda! Ali, kad je vino

bilo već u bačvama i na sigurnom, otišlo je u nepovrat zbog prokletog cucka!' Nesreći je pak doprinijela Stipička sa svojim kokošima. Naravno da je Foksl na njih navalio. I tako je do podruma, gdje je Lumir pretakao mlado vino, doprla sa dvorišta krika i vika, pa je poput metka izletio van da vidi što se događa. Pred kokošinjem nisu usplahireno kokodakale samo kokoši nego još više Stipička. 'Tko će mi štetu nadoknaditi? - pljuštalo je s jedne strane. 'Već ste se naplatili.' – čulo se s druge strane. 'Ako mi kao gazde' – vikao je Lumir – 'držimo naše kokoši zatvorene, vi sebi dozvoljavate da svoje puštate van, gdje prave štetu po ženinim gredama! Šteta na štetu, pa smo si kvit!' Frcalo su iskre, frcalo je perje u čijem oblaku je Foksl vitlao s plijenom u zubima. 'Marš!' – okončao je Lumir svađu i Foksi je spustio Stipičkinu pridavljenu kokoš te podvijena repa slijedio gospodara do podruma. Sjeo je pred rešetkasta podrumska vrata i nakrivio glavu.

Čim je stupio u vinski podrum Lumiru se učinilo da je zagazio u mljackavo blato. Čas zatim prolomio se urnebesni krik što je dopro sve do Maše koja se muvala oko kamenog stola kod kaki-jabuke. 'Ne, to nije moguće!!!' – kričao je Lumir držeći se za glavu. 'To nije moguće, a ipak je moguće!' Zurio je u škaf ispod pipe iz kojeg se prelijevalo vino. Zurio je u praznu bačvu, pa u pipu na bačvi koju je zbog deračine sa dvorišta zaboravio zavrnuti. Šljapkao je po zemljanom podu što stvara mikro-klimu za dozrijevanje vina, mljackao potplatima po vinskom blatu iz kojeg bi mogla niknuti samo plijesan, pa se kao urečen zapiljio u rupu kod zida koja je, osim onoga što je preostalo u škafu, progutala svo vino. Opsjele su ga furije, pa mu je uzmanjkalo zraka. Van! Van! Kao sumanut izjurio je iz podruma i prvo što je ugledao bio je Foksi što ga je čekao pred vratima.

Nevjerojatno! Cucak sjedi, gleda ga u oči i naginje glavu kao da očekuje pohvalu! 'Marš, ti prokleta pseto!' – urliknuo je Lumir. Foksl je shvatio da je pao u nemilost, ali nije znao zašto. Premda mu je taj grozomorni *Marš*, što mu je nakostriješio dlake od glave pa do repa, sledio sve kosti, ipak je uspio odskočiti i sjeo nešto dalje. Zacaklio je očima i zamahnuo repom. U nemilost je pao, pa je od gospodara očekivao, ako već ne ispriku, onda bar pojašnjenje. 'Miči mi se s očiju, vražje pseto!' – proderao se Lumir. Foksi je dobio odgovor i osovio se na drhturave noge. Posljednji je put pogledao gospodara upitnim, a gazdi se učinilo predbacivačkim pogledom, što ga je dodatno razjarilo, pa je još jednom riknuo: 'Marš!' Tek tada je Foksi pognute glave i teturava koraka otcepetao tinejdzkerki Natalki što se nije micala od stola kod kaki-jabuke.

Kao da je znala što znači biti prognan iz ljubavi, Natalka je pogladila Foksija. 'Jadan pas, htio si se umiliti, a dočekao te *marš* u stražnjicu. Prokletstvo ti je savilo rep među noge i sad si tu gdje jesi. Osamljen si, a ne znaš zašto. Osamljena sam i znam zašto mi se plaće.' Gledala je Foksiju u oči, uživljavajući se u njegovu uvrijeđenu tugu kao da

je sama primila pseće udarce. Prvi *marš* kao otisak očeve cipele u leđa, drugi *marš* kao udubljenje na duši, 'miči mi se s očiju' kao stisak u grlu, sve dok se iz zamagljenih očiju nisu otkotrljale suze i poškropile Foksijeve oči. 'Sam si, pas, kao i ja. Sama sam kao pas.'

Za nemili događaj doznala je i Galja. Nakon opširnog izvješća Lumir je završio: 'Ove godine ne putuje demizon u Ljubljani.' Zatim je slušalicu predao Beti. 'Da nisu u svemu tome' – mrštila se Galja – 'umiješani Nataalkini prsti?' 'Ah, ne, ne.' – pecnulo je Beti. 'Nemojmo optuživati dijete za nešto što nije učinilo.'

Prolazile su godine. Berbe na Palmin-dvoru bile su kojekakve, uglavnom sve oskudnije. Ni vino nije bilo kao nekoć prvoklasno, nego je sve više sličilo na bučkuriš. Maša je odrasla i kad je sama ili s mužem dolazila kući postavila bi pred oca bocu Merlota. 'Pa, čemu bacati novac' – branio se uz smijuljenje Lumir – 'kad u podrumu još ima domaćeg vina.'"

"E, da." – umiješala sam se Alu u priču. "Prolazile su godine i na peripetiju s vinom što je otišlo u nepovrat pao je debeli sloj zaborava. Naša djeca postali su ljudi, a Maranta, Maša i ja ostale smo tri rastavljene sestre. Kad smo se jednom okupile kod Marante, Maša me povela u šetnju uz Savu i upitala: 'Sjećaš li se Foksija?' Kimnula sam. 'Sjećaš li se kako je tata jadikovao kad je zbog Foksija iscurilo svo vino iz bačve?' Kimnula sam. 'E, pa moraš znati' – protisnula je Maša – 'da nije bio kriv Foksi.... nego ja!' Muk. Maša se gušila.

'Naravno,' – produžila je kroz jecanje – 'mogla sam se ispovjediti ocu ili majci, ali kako je vrijeme prolazilo to je bilo sve teže učiniti. Kojim riječima da im priznam da sam svo vrijeme znala što se događa? Dok je trajala dernjava na dvorištu otišla sam u podrum i vidjela kako se vino prelijeva preko škafa. Prizor svih tih šumova i zapljuskivanja me opčinio. Ošamućeno sam lepršala po rubu između dopuštenog i zabranjenog. Žmarci užitka, očaranje grijehom. Promatrala sam pjenušanje i mjehuriće što ih je srkala zemlja. Gledala sam u potočice vina što su vijugali i spajali se u maticu. Piljila sam u maticu što se širila u vinsku žilu i utirala si put do rupe u zemljanom podu. Promatrala sam pipu iz koje je bez prestanka prštalo vino. Promatrala, ali slavinu nisam zavrnila. Pa nisam ju ja ni otvorila! - opravdala sam se i napustila podrum prije očeva povratka.'

Neistovareni teret Maša je prenijela preko očeva i majčina groba i strpljivo ga nosila sedamnaest godina. Dovoljno da propust grcanjem istrese u moje naručje. Usto mi je sinulo da su se na onim bocama Merlota što ih je donosila ocu, ispod naljepnice, nazirali stihovi talijanske *canzone*: *Vino amaro, non farmi soffrire.*"

Alarik je kroz grane zurio u nebo i kazao:

"Maša zaslužuje najviše ljubavi! Iako ne zna služiti, temeljito zna odslužiti kaznu."

133

Dani ispod dana
sve manji i sve duži.
Emily Dickinson

“Beti je bila čuvarica zasebnosti i zaštitnica privatnosti. Krhak je taj balon intime. Jednom sam popušta, drugi put ga buši znatiželja izvana. Ako već nije uspijevala stišati galamu na terasi gdje se tijekom ljeta bučno razgovaralo, nadvikivalo i nadmudrivalo, pričalo bez zadržke o zgodama i nezgodama što je dopiralo do Stipićeve kuće u dvorištu, onda je bar sama zauzela stav nedodirljivosti. U čemu je draž baviti se tuđim životima kad svatko ima svojih briga napretek? Ogovaranje je talog što se lijepi na nekoga tko nije prisutan, i taj netko izvana postaje svačiji, iako iznutra ostaje svoj. Zluradost tračanja načička ga tuđim nakalemljenim mišljenjima i zaključcima i time odgriza dio njegove srži. Naravno, tračevi traže građu, a tome služi zapitkivanje. Beti je pak takva neumjesna pitanja držala pomanjkanjem odgoja ili nedostatkom urođenog osjećaja za mjeru. I jedno i drugo krnji dostojanstvo čovjeka.

I tako se Beti na samom početku ogradila. 'Ah, draga gospođo Stipić, mene ne zanima što drugi stavljaju u lonac, ni tko s kim šuruje, ni tko se nosi po modi i još manje tko je dotjerao novi automobil u svoje dvorište.' Beti se nadala da je nakon takvog stajališta Stipićki sinulo da razmjene informacija neće biti. Ali dobra duša, gospođa Stipić, s tim nije bila zadovoljna. Ono što je čula sa terase i ono što je izravnim, izokrenutim pitanjima izvukla iz djece (recimo, s čokoladom u ruci stala bi ispred Kristine i kazala: 'Godinama ne viđam tvog tatu. Sigurno je na dalekom putu?' 'A neee,' – spremno bi pojasnila Kristi – 'moja mama je već dugo rastavljena.'), još uvijek nije stvaralo cjelovitu sliku. Pa je cupkala za Betinim petama po vrtu, pogledavala u nebo, pa u kolerabu i ustvrdila: 'Otkako je nestao Filomen nestalo je i onih puževa golača. Dok su ih kokoši zobale jaja su imala kao mak crvene žumanjke.' Beti je koraknula dalje, a susjeda je nastavila: 'Eeee, jedna pupa koju je Filomen ostavio! Tim više što svi znaju da si je u Trstu već bila kupila vjenčanicu.' 'Ah,' – uzdahnula je Beti i odgovorila – 'ovim paradajzima moramo nabaviti nove kolce. A sada me ispričajte, u kući me čeka posao.' Začs se predomislila i krenula prema lijehi s jagodama, a gospođa Stipić za njom. Bacila je pogled na terasu gdje je Maranta u monokiniju vješala rublje. Pukotine između loze pokrivala je plahnama koje su posve zastrle poglede izvana, a dobra duša je izjavila: 'Čudi me da ove godine s Marantom nije došao i njen muž. Sigurno su ga zadržali poslovi.' Beti je pak promrsila: 'Ove jagode penjačice moram pod hitno podvezati i dodati im još komposta.' 'A kćerka iz Zagreba....' – nadovezala se Stipićka,

a Beti se zagrcnula. 'Sad stvarno moram požuriti. Čeka me kuhanje ručka.' Tako su se otprilike odvijali razgovori što su uključivali Betinu djecu.

Premda je imala vlastitu okućnicu, gospođa Stipić bila je na našem vrtu kao na svome. Promatrala je kako rastu tikvice i krastavci, gusjenice po zelju i pjege po jesenskim kruškama. Jednog dana se pak zagledala u bujno zelenilo i pogled prikovala na palme te kazala: 'Eee, da Vam ja nisam dovela kupca za ovo palmino lišće ni to ne biste prodali! A to lišće se stalno traži za grobne aranžmane i vijence. K tome ste mogli i malo više strpati u džep dok je dolje, u *Vrtnariji*, gospon Lubomir bio šef otpreme. Umjesto da utrapi i svoje, kako se svi snalaze, zabadao je nos tamo gdje ne treba.' 'Ali, molim Vas!' – uspravila se Beti koja je plijevala na kamenjaru. '*Vrtnarija* je državno a ne naše poduzeće.' – zatreptala je kopcima. 'Zar ste od nas očekivali da bismo mešetarili i bavili se nezakonitim poslom, podvaljujući svoje cvijeće i zelenilo pod njihovo?' 'Eh,' – vrtjela je Stipička glavom – 'ali oprostite što Vam to moram reći. Da je Vaš muž bio pametniji i tu i tamo znao zažmiriti, a ne svima gledati pod prste, vjerojatno ga uprava ne bi strpala u prijevremenu, staračku penziju.'

Ako Beti ne bi zatekla na vrtu, gospođa Stipić pronalazila je razloge da svrati u kuću. Pristojno bi pozvonila, pa uz *Con permesso, con permesso* zakoračila u hodnik. Beti bi je ponekad presrela i pojasnila: 'Oprostite, ako nije nešto hitno, sada upravo ručamo.' 'O, *škužajte, škužajte*, nisam znala, navratit ću kasnije.'

'*Škužajte i kom permeso*, kakva finoća,' – škripao je Lumir za stolom – 'ali zato mora uvijek banuti u podne i šnjofati što imamo za ručak!'

'Ah,' – pogladila ga je Beti po sijedoj kosi i kazala – 'nemoj zaboraviti da nam gospođa Stipić čini razne usluge. Sutra će me obavijestiti je li našla mojstora za kupaonicu.'

Sutradan je društvo sjedilo oko stola. Otac i majka, Maranta s Rurikom i Majom, Maša i Safijan s Nike u naručju, Kristina i ja. Juha se pušila iz otvorene zdjele. Na zvuk zvona, točno u podne, Beti je s pladnjem kolača pohitala otvoriti vrata. Noseći važnu vijest, gospođa Stipić nije čekala da Beti otvori vrata nego ju je sačekala nasred hodnika, primila kolače - *o tante grazie*, niste trebali, *grazie mille*, ali moji dečki ne mogu prehvaliti Vašu pitu od marelica - korak po korak, sve bliže kuhinji. Bla-bla-bla-bla, te pite, te majstori, udisao je kipuće pare Lumir i najzad mu se učinilo da su se zatvorila ulazna vrata. Juha se hladila, a Beti niotkud. Nisu se zatvorila vanjska vrata nego je Beti privukla kuhinjska ispred kojih se gospođa Stipić premještala s noge na nogu i sveudilj klafrala. Lumir se uzvrpoljio, dobro je čuo da su se vrata zatvorila, a Beti opet niotkud. Kipio je i kipio, pa prekipio i prasnuo da su se zanjihali kineski zvončići na lusteru. 'Zar ta vrazja baba od Stipičke još nije otišla?!' – odjeknulo je kao grom diljem kuće. Beti se skamenila, gospođa Stipić časkom se ukočila. Uto se u kuhinji prolomio smijeh što ga

je povela Maša, a gospođa Stipić otprašila je niz stepenice brzinom uragana. 'Oprostite, molim Vas!' – klicala je za njom Beti. 'Nemojte mom mužu zamjeriti, pogotovo....!', ali Stipićka zbog oštećenih bubnjića više ništa nije čula."

"E da." – trgnuo se iz poludrijemeža Al. "Lumir je još uvijek u kući vodio glavnu riječ. Istjerao je vodoinstalatera što se više motao oko Beti nego bavio cijevima i isto se tako s proljeća mrštio na šepavog Aleksa, da o susjedu Stipiću i ne govorim."

"No, dobro." – prekinula sam Alarika. "Lumir je vladao i za stolom stolovao. Ali kako su godine prolazile vladavina mu se počela klimati, bar za vrijeme našeg boravka na Palmin-dvoru. Majčica se stvrstala na stranu djece i kad je u uobičajeno vrijeme trebalo otići na spavanje, tatica bi ostao u manjini. Utaman je majku uvjeravao da je od cjelodnevnog trčkanja iscrpljena, a kad to nije dalo rezultata ustrajao je u našem društvu sjedeći u svojem naslonjaču. Kako otići na počinak ako s njim ne ide i žena, jer dok žena ne leži pokraj njega nema ni počinka! Pa je pogledavao Beti ispod oka i stavljao ruku povrh njezine, a neisprosiva žena nije reagirala. Naposljetku bi ustao, prostrijelio skup očima i frknuo: 'Ako vam je milije buljiti u ovu kutiju od televizije, samo naprijed!' 'Laku noć, djedice!' – zažagorio bi kućni zbor unisono. U pola koraka djedica je zastao i sijevnuo očima. Dječurlija, što je odrastanjem stekla pravo gledanja kaubojskih filmova, u hipu se zbila u migoljeće klupko. Klinci su se povezali u konspirativnu ligu otpora s geslom *svi za jednoga, jedan za sve*. Međutim, Lumir se pogledom zadržao na meni i procijedio: 'Za tebe nisam nikakav djedica već otac! Ni za tebe, draga ženo' – obratio se majci – 'nisam djedica nego tvoj muž!'

Čim su se vrata treskom zatvorila brbljanje se rasulo kao grah iz otvorene vreće. Isprva ispotiha, a zatim se razmahalo tako da smo se tri sestre i Safijan, načinjajući bar tri teme istovremeno, morali nadvikivati i galamom potkrepljivati svoja stajališta. Debata se proteгла i za vrijeme trajanja filma, i sad je treća generacija pokazala zube. *Pssst, ššš, mir i tišina!* – siktali su svako malo klinci, ne bi li bolje čuli topot konjskih kopita između kaktusa pustinjske Sonore.

Lumir je pak iz kreveta osluškiavao pljuštanje riječi, bujicu bez značenja što se poput valova uzdizala i opadala i prečesto završavala smijehom. E pa sad je tog unterhaltanja dosta! Zbacio je sa sebe flanelsku plahtu i na bosim prstima docupkao do kuhinje. Usred smijeha vrata su se načujno otvorila i u okviru se prikazao vremešni Golijat u pidžami, s kapićom od Betine najlon-čarape i pripadajućim cofom u vidu čvora, strašnog i prijetećeg pogleda, i ukipljen zastao na golim platfusima. Sijevao je očima da se zamračena kuhinja prošarala svijetlećim trakama, sve dok nisu zanijemila i posljednja usta. Tada je počeo naizmjenice gasiti i paliti svjetlo. Mrak – blic. Mrak – blic. Mrak – blic. Neka se zna da je došao fajrunt. 'Nemoj taticе!' – uskliknula je molećivim glasom

Maranta. ‘Zar ne vidiš kako djeca uživaju? A zašto ne bi i ti, tatice,’ – nadovezala se Beti – ‘odnosno, mužu moj, pogledao ovaj film do kraja?’ ‘Pođi sa mnom.’ – šapnuo joj je muž u vrat. ‘Ma pusti djeci veselje,’ – obavila mu je žena ruke oko vrata – ‘tim više što će brzo otići pa ćemo opet ostati sami. K tomu, i film će uskoro završiti.’ ‘Neka vam bude.’ – popustio je gospodar i odšljapkao natrag u postelju.

Pa je opet osluškivao, držeći svoj dlan na Betinu uzglavlju. Dok se prevrtao u krevetu žamor se nastavio, pa je poželio da filmski banditi s crnim povezima preko njuške potamane kauboje ili, još bolje, da se s trećim kradljivcima stoke svi među sobom umlate. Ali, ne ide to tako jednostavno. Jer ni cijeli šaržer ne može dotući glavnog junaka kao što je onaj John Wayne sa kojeg Beti ne skida oči. Malorječiva muškarčina! Da, tako se o tom glumcu izjasnila! Naćulio je ponovno uši, baš kad je zatreštao kravlji stampedo i tad je shvatio da je daleko do kraja filma i da će se Betin *Uskoro* protegnuti unedogled. Ovaj put je zbacio najlon-kapicu s cofom, navukao papuče i odlučnim korakom domarširao u kuhinju. Bez riječi je išćupao utikač televizora i ugasio svjetlo. Gotovo. Nema više! Kraj crtića.”

“*That’s all, folks!*” – priklopio je Al.

134

Jesen. Mir. - odahnuo je Lumir kad se i Safo s obitelji pokupio s Palmin-dvora. Pozna jesen. Mir. - odahnula je Beti kad su se svi poslovi na vrtu pozavršavali, a na noćnom ormariću čekale su je knjige. Nemir, žacnulo je Lumira kad je bacio pogled na taj komplet Dostojevskog. Radost zemlje, kad se Beti prošetavala po smrznutom vrtu što se spremao na zimski san.

Naravno, kao šesto dijete, vrt od mame Beti nije odustajao. Zvao ju je promrzlim glasom što je škripao među ogoljenim granama i Beti ga nije ostavila na cjedilu. Pazeći da se ne poklizne na zaleđenim čupercima trave, zabundana do nosa, šarala je među gredama povrtnjaka, zastajkiivala pred zimzelenim živicama i najzad se spustila sve do međe. Usporedo s bambusovom granicom šetuckala je prema ranoj trešnji što se gušila u neprobojnom gustišu. Ah, pomislila je, nisu te rane trešnje obirali samo graničari nego i Stipićevi dečki. Bilo bi lijepo da su se poneke godine s malim pregrštom i nas sjetili. Prekrižila je trešnje i zavirila nešto niže u šiblje isprepletene kupinama i glogom, i gle čuda, u podrastu je čučao stari panj. Truli panj kao pladanj za gozbu, obrašten vjenčićima jestivih gljiva. Beti se ushitila kao da je otkrila ulaz u zlatni rudnik koji će zatajiti i otkriće donijeti na vidjelo kad za to dođe vrijeme. Tako je Beti činila i na taj način ukućanima priređivala iznenađenja. (Recimo, kad bi bilo svega previše sakrila bi višak i iznijela ga na stol kad je svega bilo premalo. *Oh, majčice, odakle si izvukla ovaj šampanjac... ili zimsku salamu? Ili:*

Otkud ti ta bombonijera? Šampanjac i salama se nisu pokvarili, a čokoladni bomboni znali su biti presvučeni sivkastom patinom, što nikog nije smetalo da ih uslast potamani.) I sad je taj panj, krcat mladim, pupajućim panjevka, priredio njoj iznenađenje, kao da joj je čestitao Dan sreće. Pa je krenula kući laka koraka, radost joj je puhala u leđa, svako malo bi zastajkivala na kamenim stepenicama, osvrtala se lijevo-desno i s vrtom se do proljeća opraštala. Svijet se vrti u svom ritmu i proljeće će opet doći.

I Beti se mislima preselila u nadolazeće proljeće kad će vrt ponovno oživjeti. Nakon prvog rominjanja tople kiše buknuć će preko noći zelenilom i preobraziti se u mladu trudnicu. Zelenu nevjestu čiji će trbuh ispunjen klicama i klijanjem iz dana u dan rasti, sve dok se od nadimanja ne raspukne i istrese plodove. I tako je nadolazeće proljeće Betine plave oči prošaralo zelenim pjegama. Stoga nije opazila da ju je na vrhu stepenica dočekala gospođa Stipić.

'Došla sam Vas pitati' – ponudila se dobra duša – 'trebate li štogod iz butige?' 'O, najljepša hvala, gospođo Stipić, danas ništa.' – otklonila je Beti, a susjeda je usput napomenula: 'Znate li da Vam na dnu vrta rastu panjevke?' 'O, znam, znam,' – zacaklila je Beti očima i dometnula – 'pričekat ću još koji dan da malo narastu.'

Te noći Beti nije sanjala likove iz romana, ni Raskoljnikova ni Dmitrija Karamazova, nego zimnicu. U snu su joj se prikazivali stari i tek posječeni panjevi, svi redom obrašteni buketima jestivih gljiva. Zatim su se panjevke smjestile u tri staklenke u octenoj mješavini s lovorom i zrnima papra, a nedugo zatim našle su se kao ukrasni klobučići povrh svećanih božićnih i novogodišnjih salata. Doći će djeca pa će ih ovaj put iznenaditi novim aranžmanom. Ujutro se začudila da san nije zaboravila. Zadržao se kao neki podsjetnik ili znak opomene. Stoga je s košaricom požurila na rub vrta da pokupi taj neočekivani dar s neba za koji se, za razliku od povrtnjaka, nije trebalo ni mučiti ni znojiti.

Pred panjem je najprije ustuknula. Da joj nije treperenje kapaka zamutilo vid? Vidi li uopće ili budna sanja? Gledala je u panj, gledala u zgaženo mjesto oko panja, ali gljive nije ugledala. Iz panja su stršali tek posječeni batići.

I tako se potvrdilo da neuvaženo iskustvo ima uvijek isti učinak. Poučak glasi: nije dobro veseliti se unaprijed.

135

Djelovanje je vrednije od postignuća.

Gautama Buddha

Ima razdoblja kad se Alarik i ja mjesecima jedan drugome ne javljamo i udaljimo se kao zemlja i zrak. Onomu u zraku rasloji se duša, a onomu na zemlji izmiče tlo pod nogama.

Bog je - biti za drugoga. A što je kad nisi ni za sebe? Ponizno i oholo tražimo mjesto na kojem bismo se učvrstili. *Vjerujem, pomози mojoj nevjeri.* Gdje je nulta točka sveukupnosti, lišena svih potreba? Skupljenost svih htijenja u nehtijenje? Blaženstvo punine u ničemu? Tu je. Tko je rekao: 'Kad je Bog na prvom mjestu sve je na svom mjestu.'? Blago onima koji bez provjeravanja vjeruju. Jao onima koji se s Bogom nadmeću!

Al je vrtio glavom i naposljetku progovorio:

"Poznao sam jednog slikara koji se kraljevstvom zemaljskim pokušavao približiti Bogu. Iako je znao da je život samo u Boga, neštedimice je udahnjivao svoj vlastiti život u slike ne bi li mrtve slike oživjele i posvjedočile ljudima da je i on tvorac, makar u malom i najmanjem. Tema našem maleru što se zvao Kistoper bila je do kraja života jedna te ista. Pijetao. Pijetao u seoskom okruženju, na dvorištu, na plotu ili u letu, pa čak na kupu stajskog gnoja ili kao glineni zaštitnik na vrhu krova. S vremenom se pozadina gubila, pa je pijetao lebdio u zrakopraznom prostoru koji je slikar zvao eter. Pemzlaio je naš Kistoper pijevca u svim mogućim osvjetljenjima i pozama. U profilu, sprijeda, poluprofilu i s boka, s otvorenim i zatvorenim kljunom, krijeste crvene kao krv i glave uvijek zabačene unazad, prema nebu. Od praskozorja do predvečerja nama-kao je kistove u eter i boje, ali nikad ni s jednom slikom nije bio zadovoljan. Umjesto da su slike eterične, sve redom su nedovršene mazarije, jadao se, jedio i izjedao svoje načeto srce. Srce bi mogao zaliječiti samo zvuk, mozgao je bez prekida i prestanka. Prazvuk je stvorio svijet preko Riječi 'Budi' u Božjim ustima. Da mi je udahnuti u pijetla glas, on bi na platnu oživio! I sad čime da ispuni srce što sagorijeva od nemoći kad naslikani pijevac otvorena kljuna ne pušta glasa, premda mu je kičicom majstorski odvojio šiljasti jezičak od nepca? Jezičak gotovo vibrira, samo što zvuk ne odjekne, i majstor pijevcu zapovijeda:

'Pjevaj, ptico! Bogu kukuriči!

Slike s falingom, kako ih je nazivao Kistoper, gomilale su se u *atelieru* oslonjene pozadinom na sva četiri zida. I oni rijetki posjetitelji što su pokucali na njegova vrata nikad ih nisu vidjeli licem sprijeda. Naročito ih je pak krio pred kolegama. Oni su smijeli baciti pogled tek na osnutak na stalku ili, još bolje, na prazno platno. Čim bi se pak približili zidovima Kristoper bi im zakrčio put te se proderao: 'Ostavi! Ne diraj!' I zatim tišim glasom promrsio: 'Ove slike ne pripadaju nikome. Ne postoje. To su samo okviri promašaja!' Malo pomalo društvo mu se osipalo. Zaboravio je tulum i terevenke na Akademiji. Maglovito se prisjećao tek jedne djevojke koja mu je između žila na zapešću ugasila gorući opušak. Rana je zacvrčala tik uz meridijan što vodi do srca, a zatim mu je djevojka položila u dlan komadić papira na kojem je pisalo otprilike ovako: *Mogla bi nam se desiti ljubav. Ljubav, velim, ali ja ne znam želim li je il' ne želim.*

Šta ćemo?!” – slegnuo je Al ramenima i produžio: “Kistoperu je jedina ljubav bio i ostao pijetao odnosno njegov glas. Nijem na platnu, kukurijekao mu je iz noći u noć u snovima, i to je jedini razlog da umjetnik do posljednjeg daha nije odustao. Slijediti svoje snove stvar je principa. Izdaš li sebe izdao si cijeli svijet! I tako je naš maler razapeo novo platno i krenuo slikati svoj san. Istom mu je sinula ideja da pijetla izmjesti iz zrakopravnog prostora i postavi ga na gradski trg. Ako ne umije pjevati Bogu možda će zakriještati pred ljudima. Slika veduta. Zijejavajući pijevac, zagledan u nebo, s raskriljenim krilima i raskrečenih nogu, kandžama hvata vrh spomenika kao neki zaslužni muž.

Pjevaj, ptico! Kukuriči na sav glas! Tu si da budiš ljude!”

Pijevac mi je lagano dozlogrdio, pa sam lanula: “Nadam se da je taj vraški kokot na vrhu spomenika dobio laringitis!”

Al je kihnuo i nakratko zašutio.

“No dobro. Što je bilo dalje?”

“Pa,” – promrmljao je Al – “ne bih se upuštao u detaljno mahnitiranje što je spopalo Kristopera. Ukratko, pokupio je sve slike i poslagaio ih na sredinu *ateliera*. Jednu povrh druge u grbavi stožac s bridovima kao da je pravio lomaču. Iz hrpe su pod raznim kutovima izvirivali kokotovi repovi, uznosite krijeste, krila ili kandže. Sam je slike stvorio, sam će ih i uništiti! Pa je uz urlanje *Svega mi je dosta* počeo skakati po naslikanim pijetlovima sve dok im nije zdrobio glave, izbio sve oči i zgazio posljednje pero. Povrh trešća pobacao je kistove i boje, sveudilj uz kricanje: 'Nikad više!' Tube su prskale, iz njih su gmizali obojeni crvi, da bi na kraju potplatima sav taj krš izmiješao u šarenu kašu. Tako! Prihvatit će se drugog posla!

Nakon završnog čina” – nastavio je poslije kraće pauze Al – “Kistoper ostavlja *atelier*. Tumara uz rijeku oivičenu žalosnim vrbama, prepušta se šumornom zapljusivanju rijeke, čistom zvuku prirode što ga je dotad zanemarivao. Utiha mu zaposjeda duh, krhkost duha, upravo stečeni mir probija neki podmetnuti glas. O, ne! - hvata se Kistoper za glavu - ne opet! Rukama čepi uši i koliko god da ih dlanovima pritišće, glas svejednako zavodi: *Kukuriku!* To nije pijevac iz snova, to je demon što mu čuču na ramenu i posve razgovijetno kvoca: *Ako si ti ostavio mene, ja nisam tebe!* To je mora što je uzdrkala i ujedno opozvala odluku da se više nikad neće primiti kičice, to je nova nada da će kad-tad pijevca staviti pod svoju vlast.

I tako lutaju gradom, umjetnik i drugima nevidljivi pijetao na njegovu ramenu. Pijevac preuzima vodstvo, upravlja malerovim koracima i zabijanjem kandži zaustavlja ga pred izlogom prodajne galerije. Slikar se ne osvrće, htio bi produžiti, ali ga pijevac drži u procjepu. Nemoćno prikovan, Kistoper ipak baca pogled na izlog s umjetninama i tamo ga dočeka smrt. Klimave noge propadaju, guta ga podzemlje, ruši se u ponor

duše. Ubilo ga je otkrivenje da ga je drugi slikar (kojeg nije poznao) pretekao, pokrao i bestidno opljačkao. Dotukao ga krađom Kristoperova sna. Premda je i taj tuđi pijetao u izlogu bio nijem, na platnu je bio živ. Svisoka je svevidećim okom i zacakljenom zjenicom fiksirao Kistopera i pratio svaki treptaj na njegovu licu. I našem umjetniku poteku niz lice najgorče suze.”

“Od svih tih kokota” – prekinula sam Ala – “zavrtjelo mi se u glavi. Koliko ih uopće ima? Jedan kao zgaženi san u slikama, drugi kao demon čuči na malerovim ramenima i treći od nepoznatog autora u izlogu?”

“Shvatila si.” – dočekao me Al kao da sam otkrila najdublju tajnu.

“O.K. Što je bilo dalje?”

“Dakle,” – skupio je Al kuštrave obrve – “kad se naš umjetnik malo pribrao morao se nečim utješiti. Pa je sa distance počeo promatrati konkurentskog pijevca u izlogu. Manirom zajedljivog kritičara mjerkao ga je od glave do repa, najprije u cjelini pa do najpodrobnijih pojedinosti. Više nego je trebalo zadržao se na izrezbarednoj krijesti, da bi završio pregled na svakom percu posebno. Pritom ga je s platna pratilo živo oko pijevca kao da se preselilo u njegov vid. Kistoperu ponovno briznu suze na oči, zamute mu pogled, a on pilji dalje i ni u razlivenoj slici ne nađe greške. Sjetio se poništene odluke da jednom zasnaga od slikanja digne ruke, kad ga je zloduh s ramena ključnuo u tjeme. Negdje blizu centra za vid i sad je našem umjetniku sinulo. Vid! – kliktao je. Vid! Ako mu nije uspjelo udahnuti zvuk onda će pijevcu podariti vid. Brzinom nadahnuća što je ravna brzini svjetlosti Kistoper je okrilario i poletio u svoj *atelier*. Brže, još brže, više nije znao goni li ga demon ili pijetlovo oko u njegovu oku, uokljiivo oko iz izloga što ga je na svom platnu želio ovjekovječiti prije nego urok mine.

I da ne duljim unedogled,” – uzdahnuo je Al – “sljedeća Kistoperova faza slikanja svela se na slikanje vida. Kako je stario, sve više je kistove namakao u eter i nedovršenim slikama oblagao zidove. Tamo su se skupljali pijetlovi s otvorenim, poluspuštenim i sklopljenim kopcima, neki bez očiju, drugi opet s dupljama iz kojih je sijevalo, s tim da su pogledi pijetlova postajali sve ljudskiji. Kad je počeo slijepjeti Kistoper je uglavnom slikao noću, a danju žmirečki jer su oko njegovih kistova neprestano frcale iskricice i osvjetljavale poteze. U svom ogromnom opusu dogodilo se samo jednom da je šilom pijevcu probio oko. Oko mu je iscurilo i otad je našem umjetniku ostao samo unutarnji vid. Što se pak boja tiče, birao ih je nepogrešivom preciznošću. Kružeći dlanom nad tubama, prepoznao ih je prema isijavanju topline.”

Na kraju mi se taj nevoljnik tako sažalio i umilio da sam Alarika morala upitati: “Je li još živ, taj Kistoper?”

“Takvi uvijek žive.” – dočekao me Al.

“Bog zna” – razmišljala sam naglas – “šta ovako slijep radi u poodmaklim godinama?”
“Slika pijetla!” – frknuo je Al. “I to u plavo-ljubičastim tonovima.”

136

“Danas je prvi dan zime!” – zacvokotao je Al, vješajući kaput na zidnu vješalicu.

Zaobilaznim pogledom provjerila sam nosi li termo-čarape, u redu, i cipele debelih potplata, pa neće valjda drhturiti u toploj kuhinji. K tomu ću mu u čaj kapnuti malo ruma. Pretpostavljam da ispod tiftinskih hlača povrh bokserica nosi i duge gaće (Čisti pamuk iz Turske, podičio se) kupljene na romskom štandu, ali unatoč svemu huknuo je u ruke i promrmljao:

“Draga moja, počeli smo se hladiti. U tabanima sve manje topline, kao da nas zemlja otupšta.”

“I, što onda?!” – frknula sam. “Ako nas zemlja otpušta oslobađa nas vezanosti za ovaj svijet. Šansa da nestanemo bez žaljenja.”

“Bez žaljenja, svakako,” – namrštio se Al – “ali meni se još ne ide.”

“Kako ti kažeš.” – slegnula sam ramenima i dodala: “Sad bi pak našu podhladenost mogle zagrijati morske priče.”

“Eh, more, more.” – čeznutljivo je uzdahnuo Al. “Kad se sjetim Mašinog povratka s mora i bez ruma oblije me vrućina od nožnog palca sve do ušiju, i preko toga. Dovoljno da se sjetiš Mašinog recepta kako unatoč bijeloj i prozirnoj koži možeš pocrniti u jednom danu. Prema toj računici, efekt jednodnevnog sunčanja ravan je sedmodnevnom prženju na plaži. Nije se Maša upustila u taj pothvat naslijepo i bez priprema. Za brzinsku preplanulost u jednom danu imala je pokriće. Kao samouki izumitelj, iznašla je strogo čuvanu formulu koja je izašla na vidjelo tek uoči odlaska na more. 'Zaštitne kreme i faktore' – frktala je na Safijana – 'slobodno zadrži za sebe. Koži mekoj kao putar ne treba kemije. Stoga, putar na putar.' – tumačila je mužu dok je maslacem mazala lice i tijelo.

Plaža. Novi sloj maslaca. Prostrani ručnik na kojem se Maša satima izležavala bivao je sve masniji, a nezaštićena koža što je požudno srkala ultra-lila zrake sve tanja i napetija. Do večeri cilj je bio postignut. Maša je bliještala kao brončani kip kršten vatrom. Nakupljena vrućina počela je buktjeti u času povratka. Na zapovijed, Safo je otvorio sve prozore na automobilu, kratko olakšanje, ali gle vraga, vjetrić se urotio. Umjesto da hladi i gladi, još više pecka kožu trncima. 'Nije to ništa.' – mrgodila se Maša. 'Kad dođemo kući namazat ću se kiselim mlijekom koje sto posto smiruje kožu.'

Kad je Beti ugledala Mašu pokrila je lice rukama, a Lumir je uzviknuo: 'Na more je otišla Nataalka, a kući se vratio kuhani rak!' 'Koža samo što se ne mjehura.' – uzdisala

je Beti i pohitala u kupaonicu. 'Treba kadu do vrha napuniti hladnom vodom koja izvlači opekotine. Ako već nije prekasno!' Maša nije smatrala da je prekasno jer je i dalje prednost davala mlječnim proizvodima. Kiselog mlijeka nije bilo, pa je ispraznila policu hlanjaka na kojoj su bili poslagani jogurti. Jogurtom na jogurt, a iz bijelog kipa sveudilj izbija crvenilo. Najzad se potopila u kadu iz koje je virio tek sprženi nos. Voda je od cvrčanja muzirala, pa je Maša izvadila čep od kade i hladila se cijelu noć pod tekućim mlazom. Stenjanje se račvalo hodnikom, ali zato ujutro nije bilo nijednog plika."

"Nataalka je i dalje hrlila na more." – nadovezala sam se. "Nakon maslaca detaljno je proučila kako i na koji način djeluju zaštitne kreme, ali je zato taticu bilo teško nagovoriti. Dome, slatki dome! *Svuda pođi, ali uvijek kući dođi* bila je Betina, a *nikuda ne pođi pa si uvijek na cilju* tatina deviza. Ponekad bi na Betino oblijetanje i Marantino navaljivanje ipak popustio. Dok se majčica praćakala u plićaku otplivao bi s Marantom poduži kraul, zatim se obukao i sjeo u hladovinu. Pripalio cigaretu, osmotrio bikinije i još pomnije monokinije, pa se s nekim, ako bi reagirao na njegove opaske, upustio u razgovor. Riječ po riječ i - zna se. Dok je Beti plivala žabljim stilom Lumir bi već pokazivao fotografije svoje djece. Tad su zbirci fotografija pridružene i Maranta i Maša. Nakon toga krenuo bi sam ili sa sugovornikom na pivo u obližnji kafić, a prije toga upozorio društvo: 'Kad se vratim da ste svi obučeni i spremni za polazak!' 'Pa tek smo došli!' – skočila bi mu Maranta oko vrata. 'Sunce se tek počelo nagibati.' 'No, dobro. Nek' vam bude.' *Nek' vam bude* bila je mjera za jedan sat.

Inače, vođa izleta bio je Safijan. Kao novopečeni vođa objesio je ispod registarske tablice još jednu, na kojoj je na njemačkom pisalo: POČETNIK. Apel za uviđavnost ukoliko nekog ostruže ili trkne odostraga. Iako je Maša uvijek navijala za najkraći put prema moru, Safo bi u vožnji znao promijeniti plan, pa smo se vozili uokolo po našim krajevima ili vijugali po Furlaniji. Njegova je specijalnost sakralna umjetnost. I tako bi se zaustavljao kod svake srednjovjekovne katedrale i ranokršćanske crkvice ili po kurijama listao *incunabule* i pravio bilješke, dok bi ga društvo čekalo kod auta. 'Pa šta se tu ima toliko diviti kipovima i freskama?!' – dočekala bi ga Maša. 'Vodi nas na sladoled!' I društvo sastavljeno od Kristine, Nike i mene zapljeskalo bi rukama. Drugi put Safo bi proučavao tlocrt neke crkvene ruševine i u mislima dozidavao građevinu sve do crijepova na krovu. 'Vodi nas na sladoled!' U Aquileiji je pak Maša završila razgledavanje: 'Pa što onda ako su Bizantinci ovdje ostavili trag u mozaicima!? *Gelato!*

Stoički nedodirljiv i uvijek nasmiješen, Safo se nije dao zbuniti, niti ga je diralo što je imao posla s nezalicama. Zaokupljen čudesima što ih je iznjedrio duh kasnog srednjeg vijeka i poslije renesansa, zanosio se i u vožnji tim majstorskim djelima. Premda su nas vozači u prometu zaobilazili u velikim lukovima, Maša bi svako malo siktala:

'Saf, pazi kako voziš!' Safo je pak renesansnim snovima plutao Grčkom, pa se opet vratio u neku katedralu, a uz to ga je kao atribucija svakom artefaktu pratila muzika. I tako su mu u ušima brujali čas ditirambi s dionizijskih veselica, čas madrigali i korali u nekoj bazilici. 'A posebno pretrne' – oglasila se Maša – 'kad začuje anđeosko-milozvučni pjev nekog kastrata ili zbor Bečkih dječaka.' Smijeh je protresao automobil i Safo je u posljednji tren zakočio pred znakom STOP. 'Previdio si i znak za *curve pericolose*!' – rogušila se Maša. Ukratko, sa svih tih izleta vratili bismo se sretno na Palmin-dvor i samo jednom završili u grabi."

137

Varijacije na refren: *Look what they done to my song, daddy! Look what they done to my heart, daddy!* Gledaj što su učinili mom životu, *daddy!* O, *daddy, daddy*, ti što me voliš takvu kakva jesam. Gledaj, tata, kako su me bacili u jamu i pokopali očekivanjima. Ti bar ništa ne očekuješ, tata. Ti otpremaš djecu u svijet riječima: 'Punoljetni ste i valjda znate što radite.' Ti ne predbacuješ, tatice. Ne prigovaraš, niti dijeliš savjete. Šutiš. Svojim umornim očima - šutiš. Ti me ne teretiš, ničim me ne zadužuješ, tata. Ne tražiš promjenu što se sastoji, kako majka kaže, u mijenjanju sebe. Promijeniti sebe potkradanjem sebe, to je Betino naučavanje. Oduzimanjem od sebe skupljaj ušteđevinu za nekupljive stvari, jer dobrota se može naučiti. Postoji li savjet kako se štedi ono čega nema? Zna li netko kako se iz izdubljenog srca može otkinuti ljubav? Prestala je vrijediti tvoja uzrečica, skovana za mene. Ne vrijedi više *Bilo kuda, provod svuda*, tata. Nema više provoda!

Nećete više plesati, štiklice, *rock* kombiniran figurama *twista*, osebujni ples kojem se na podiju pljeskalo. Tres! - štiklama nasred kuhinje. Neću te više trebati, svilena bluzo, opipana Safijanovim dodirima. Bum! – povrh štiklica! Neću vas više nositi, hlače, što ste uz Safu trčkarale obalom mora! Pljas! – povrh bluze. I tako je Maša praznila ormar s garderobom, krpicu po krpicu, perje s potpisom, i rješavala se svega što joj je Safijan kupio. Svih podsjetnika što su boli u oči, svega, pa i tuge na koju je pala Safijanova sjena, ali ne i bračnog prstena i egzotičnog parfema. Zadržala je parfem oštra i blaga mirisa s dvojnim djelovanjem. Miris ljudskog mošusa i cvjetnog praha što draška nosnice, ovisno o prilikama. Jednom vonja na tjelesne sokove što ih luče žlijezde žudnje, drugi put se prosipa cvjetanjem peluda po tratini. Hrpa s odjećom na podu je rasla, a zatim se Maša obratila ukućanima: 'Evo vam! Tko što voli – nek' izvoli!' Kažiprstom i palcem zavrtjela je prsten na ruci i zaključila: 'Za novi početak, bez prošlosti!'

Vratarica propuha na koju se ne primaju riječi. Kroz jedno uho nutra, kroz drugo van, jer Maša je sama sebi predložak što kroz reciklirano očajanje kroji novi početak

i pristaje na život bez priznavanja pravila. Pa ipak, početak gordo zvuči. Mjehur od sapunice ispunjen nadom.

Beti se nadala nekom zaokretu, putokazu prema stalozenosti što diktira odgovornost za svoje postupke. Ah, s kim da Beti podijeli tjeskobu? S kim da se posavjetuje? Ako se obrati mužu, on tek promrmlja: 'Kako je, tako je.' Pa je pozvala kućnog prijatelja Nortona koji se cijeloga života bavio etruščanskim pismom i najzad utvrdio da su Etruščani bili slavenski Veneti. Pa ako je Norton proniknuo u zagonetno pismo, kako ne bi mogao grafološkom analizom ponešto kazati o Safijanovu karakteru? I tako je Beti iza samovara na stalaži, gdje su se skupljale razglednice, izvukla jednu sa zetovim rukopisom. Eliminirajući sadržaj, Norton se zadubio u kosopis elipsastih slova, kao note na crtovlju, usmjerenih udesno. Proučavao je taj rukopis bez egzaltiranog odstupanja i vrludanja, čvrst i ujednačen, bez naglašavanja pojedinih slova, i s pravilnim razmakom između riječi, i napokon vratio razglednicu u Betine ruke: 'Koliko god željela dominirati,' – proslovio je grafolog – 'Maša ovog čovjeka neće slomiti.'

Kako je, tako je – dežurao je Lumir ispred Mašinih vrata. U kutu hodnika, kod stolića s telefonom, sjedeći na stolcu s kriglom čaja pomiješanog s vinom. Prošla su vremena kad je razbijao po zaključanim vratima. Sad bi samo kucnuo artritisom natečenim člancima i ako nije bilo odgovora, odložio bi pladanj na prag. Ponekad bi pladanj s doručkom, ručkom ili večerom nestao, ponekad ostao netaknut. Sjedio je Lumir u hodniku pogrbljen, s laktovima na koljenima, tik do Mašinih vrata, zurio u prazno i osluškivao. Pepeo s cigareta trusio mu se po hlačama i padao na pod, i tek kad bi ga opušak opržio ugasio bi ga u pepeljari. Kad je to predugo trajalo prišla bi mu Beti, položila ruku na rame i kazala: 'Nemoj više čamiti u tom mraku. Vani sije sunce.'

138

“Eh,” – uzdahnio je Al – “Maša, Maša! Po drugi put sa Safijanom u braku, na Palmin-dvoru zasjenila je sve druge. Kad je bila ljuta, uvrijeđena ili povrijeđena obraćala bi se mužu ne sa Safo, a kamoli Safiću, nego jezgrovitim i ušiljenim Saf. I tako je nakon odgledanog filma *Smrt u Veneciji* Maša zapovjedila mužu: 'Saf, sutra idemo u Veneciju!' 'Nemam ništa protiv, ako ćeš rano ustati.' Pospanka se nije ustala pa je Safijanova obitelj kao svakog jutra doručkovala poslije svih ostalih. Za doručkom se bar nije trebalo tiskati, prostrani stol samo za Mašu, Safijana i Nike. I slobodni kut za Mašu, odakle se zbog uskog prostora između klupe i stola nije bilo jednostavno izvlačiti. 'Zaboravio si žličice!' Safo ustaje od stola i stavlja pred šalice s *nesscafféom* i Nikinim kakaom žličice. Maša istančanom pozornošću kosinom noža razmazuje maslac po kruhu, naprijed-natrag, nadebelo, sve dok namaz nije

ravnomjerno raspoređen. 'Saf, zar nema više marmelade od marelica?' 'Danas ćeš se zadovoljiti ovom od šljiva, draga.' Na stolu su i naresci. Safo istovremeno maže dvije kriške, jednu za Nike, drugu za sebe i između zalogaja miješa Nikin kakao i razrezuje njezinu krišku na kockice, pa ih potom trpa kćerkici u usta. 'A gdje je sir?' – pita Maša. 'U špajzi.' – mirno odgovara Safijan. I Maša ustaje, nogama staje na klupu, pa prečicom, sa klupe bosim nogama na stol, balansirajući između pribora, staklenki, šalica i tanjurića, sa stola skok na pod i nestaje u sobi.

'Danas možeš zaboraviti Veneciju.' – objavljuje Safijan. 'Idemo na more, ali tu bliže, sat i pol vožnje odavde.' 'Ja' – nakostriješila se Maša – 'u talijansku kaljužu ne idem! U taj odvratni plićak po kojem gacaš kilometrima prije nego se dočepaš dubine i u kojem ti se mrtve glave pletu oko nogu.' 'Plićak je za Nike.'

Safo vozi prema plićaku na talijanskoj obali, *Isonzo*, *Isonzo* klikću Kristina i Nike prilikom prijelaska tirkizne rijeke Soče, pa dalje prema moru. M-o-r-u! Prije mora, more nije ocean nego prozirni oblak kroz koji sije Sunce. Blizu mora, more nije beskraj talasanja nego zanos zasićen hlapljenjem smola borova i piniya. Još bliže moru, more je miris sreće u izmaglici plutanja. Nadomak mora, more je treperavi zov oslobađanja. Slani cvrčak smišlja plivačke opne među prstima. Ukratko, more je prethodnica moru.

Safijan vozi, Venecija je daleko, Venecija je blizu, film *Smrt u Veneciji* je tu, isječak žive scene pred Mašinim očima. Maša škilji u Safijanov profil. Promatra njegovo lice i plavu kosu što mu pada preko ušiju kao ograda što zatvara sluh, kao izolacija za sve zvučne nasrtaje što dopiru izvana, sistem oglašivanja, stop za buku i riječi i štit protiv nasrtljivih misli, za sve podražaje što oštećuju ugođaj, osim za, osim za *Petu* Mahlerovu simfoniju, branjeni Safijanov teritorij muzike, sklonište i azil za fantaziju. Prisluskuje Maša, ali nije sigurna koji stavak te bolne muzike mu titra u ušima, i nije važno, koji je da je, svaki ju izopćuje cijelom kompozicijom.

Safo gleda cestu ispred sebe. Promiču nasadi kukuruza, soje, prskalice što natapaju nasade. Nosi li ga ta jecajuća glazba prema hramu nekog zloduha što podjarmljuje ljepotom? Cesta je prazna. Safo stavlja kvačilo u veću brzinu. Ošamućuje li ga ta simfonija do te mjere da juri kao da bježi pred tatom, uhodom, što sjedi tik do njega na prednjem sjedalu, iznuđivačem, koji potražuje svu njegovu pozornost samo za sebe? Maša prati strujanje za nedostižnim, tu bolnu čežnju u kovitlacu želje na utopijskoj putanji. Film *Smrt u Veneciji* vozi se i dalje kao bezobzirni uljez s njima. Safo se opaja Malherovom glazbom, Maša se grči od prizora iz filma. Maša prati pretakanje djela iz jednog u drugo, kao u lančanoj reakciji, Alma posrednik kompozitoru, simfonija kulisa režiseru, a sama os vrtnje u liku iz romana. Slijedi tok tog umjetničkog ludila, ali na njega ne pristaje. Maša ne želi biti onaj šmrkljivac sa žen-

skim licem nego - žena! Ne želi biti muško derište nerazvijenih ramena što snagom zavođenja zrelog muškarca čini smiješnim! Ne želi biti Tadzio, ni balavac Tadeuš, ni Tadžu! Gumijasto tijelo što se nehajnim kretnjama uvija oko stupova! Mala zmija što sikće golim pupkom i istovremeno očima cilja dvosmjerno. Nevinom izopačenošću u gledatelja i povratno u svoju nadmoć. Kleče li muškarci poput Safijana samo pred odrazom ljepote ili pred bićem samim?

Safo pod suncobranom lista časopis i pripaljuje cigaru, Kristina i Nike se špricaju u plićaku, zatim Nike pliva. 'Gledaj,' – obraća se neka mama svojem djetetu pokazujući na Nike – 'gledaj, kako onaj dječčić lijepo pliva.' Nike se ustoboči i istrči iz mora, postavi se ispred Maše i zadreči: 'Više neću ići na more ako mi ne kupiš dvodjelni kostim kakav ima Kristi!' Nike cmizdri jer njezine četverogodišnje bradavice, dva smečkasta gumbića na plosnatom tjelcu, nisu bila pokrivena grudnjakom. Maša se smiješi, Nike ne želi biti dječčić nego djevojčica, Maša stiše usne jer želi biti žena, koliko god straga mišićavim nogama i uskim bokovima sličila na mladića.

Dječak, dječčić, mladić – gazi Maša po plićaku, sve dalje prema dubini, smije se jer su se čuvari plaže uzjogunili, smije se, jer za njom viču i mašu, bar je nekomu stalo, roni i pliva, Safo prati točku što se smanjuje, skreće u drugom smjeru, udaljavajući se od plaže i kupaća prema ostrim stijenama gdje nema žive duše, prema osami gdje će se nasukati na ćemer i zuriti u pučinu, sa školjkama pod nogama i račićima što će joj puzati po prstima, da, ona se zna tako umrtviti da postaje čista kao Sunce ili kamen, ona zna tako utrnuti osjetila da joj prilaze životinje, ali ne zna dozvati ptice, galebovi kriješte ponad valova i dok stoji na obali, valovi oplakuju njezina stopala, valovi uvijek nešto nose iz nepoznatih daljina, krik *upomoć* u nekoj začepjenoj boci ili zov sirene što sudbinu zavođenja mijenja za muku, ranu rasječenog repa za djevičanske noge, valovi donose odlazak gdje je bolje, bolje je tamo gdje nisi, tuga je ovdje gdje jesi, gleda Maša u nebo i pod svoje noge, nema tu nikakvih školjki nego iz pijeska između slanih buse-nova trave vire tek krhotine razbijene boce. Staje na krhotinu, krhotina zarezuje kožu. Krvava zvjezdača izopačenih krakova širi se na pijesku.

Povratak. Obučena Nike cmizdri, gdje je mama, obučena Kristina cepeta nogama, kamo je nestala Maša, obučen Safo naslonjen na otvorena vrata automobila u kojem je sve spakirano za odlazak pripaljuje treću cigaru. Zatim kreće put Mašinih stopa. Maša čeka. Posjekotina je duboka. Neka krv curi! Dobro je da curi, najzad je laknulo Maši kad je ugledala muža. Safo se ujednačenim i čvrstim koracima približava i Maša sklapa oči. Vladarica bez žezla i robinja, raskoljena i sastavljena u jedno, čeka. Još malo i položiti će svoje ruke na njezin vrat, nježno, a zatim će početi stezati, stisak oko vrata zatvorit će dušnik, ona će i dalje žmiriti da mu olakša posao, ako ih otvori mogla bi ga

pokolebati i uzdrmati njegovu moć samosvladavanja, moć pustinjskog eremita kojom ju uvijek pobjeđuje, žmirit će bez udisaja i izdisaja i pasti na koljena, obgrliti njegova stopala i tad će znati, ali Safijanu su poznate duševne vratolomije već viđenog scenarija, i on ju grabi za nadlakticu i podiže. 'Znam da bi to htjela, ali ti to zadovoljstvo neću priuštiti', vuče ju prema autu, Maša šepa, brak joj šepa i srce joj je obogaljeno.

Vožnja kući u sumrak, muk prepliće smrknutost, utihnuo je i *Adagietto*. Nasadi kukuruza i soje gube se u sutonu, blizu ceste vidljiva je još samo murva. 'Murva, murva!' – zapljeskala je Nike, treperi zelena krošnja pod kojom se u polasku prezalogajilo, piknik prije mora uz Mašino hihotanje. 'Pa nećemo Digićima davati gušta i jesti na plaži *come poveretti* ili *poveracci!*' Mljackao je smijeh i grgoljao sokovima niz grlo, murva, očito se ponešto od tog smijeha zadržalo u automobilu, u kutovima stražnjeg sjedišta gdje sjede djeca, tamo se sklonio i pritajio, sve dok ga iznebuha nije dozvala Kristina. '*Memento mori.*' – bubnula je povrh smrknutosti i smijeh se oslobodio, zapljusnuo Mašina i Safijanova leđa, '*Memento mori.*' – ponovila je Nike i smijeh se kotrljao na kotačima sve do Palmin-dvora.

'Pa, kako je bilo?' – promatraju Lumir i Beti nasmijana lica. 'O, dobro je bilo, dobro.' – odgovaraju sami sebi. 'Maša se nije spržila, a i Safijan, kao uvijek, nosi vedro lice.'"

139

Kad se radi o Maši drage volje riječ prepuštam Alariku, pa makar se, što se hrčaka tiče, ponavljao.

"Dakle," – namršti se – "do druge rastave braka Nike je živjela s majkom. Dok su bili skupa, Safijan je dijete hranio zalogajima, a Maša bajkama. Bajke nisu samo hranjive nego i ukusne, od njih deblja djetinja mašta i crvene se obrašćići, samo je šteta što kratko traju. Prekratko.

Poslije druge rastave Nike je otišla s ocem. Safo nije stavljao Nike daždevnjake i gusjenice u ruke, niti joj pokazivao leptire i vilin-konjice kao što je činila Maša. Prolazio je mimo ljekovitog bilja i nije poznavao trik kako plavi cvijet cikorije u hipu mijenja boju u ružičastu. To zna samo Maša. K tomu se kao Maša nije znao stopiti s bukvom i navući njezinu koru, tako da bi mu na ramena doskakutale vjeverice. Umjesto toga, Safijan je nadgledao Nikine školske zadaće i nadzirao vježbanje na klaviru. Konačnom odlukom rasjekao je čvor i dva pola su se razišla unepovrat. Na jednoj strani rad, traktati, pisanje stručnih knjiga, na drugoj umiranje na rate u vidu bolesti spavanja, kao da se iz tropa provukao mutant muhe ce-ce i zario žalac u Mašino srce, sve dok prazninu trosobnog stana u Ljubljani nisu ispunili živahni gosti, beskrajno odani i vjerni, hrčci i slobodni dani. Slobodni dani, dugi i kratki, ovisno o glavobolji, tom

upornom probadanju u lubanji što se moglo poništiti zabadanjem noktiju u vlasište, u traženju točaka u kojima će bol uminuti. Noktima u život. Tako.

Suvišno je kazati kako su se hrčci razveselili kad je Maša ostavila posao koji joj je pronašla Galja i ostala kod kuće. 'Vama, koji me shvaćate' – gladila ih je po trbušćicima – 'mogu povjeriti da me je posao u knjižnici počeo gušiti. Dosta mi je čitanja priča klincima, preko glave mi je prebiranja po kartončićima.' Hrčci su slušali i bljeskali okicama, a zatim se rastrčali po stanu. Uživajte! I vama je milija sloboda od zatvora u krletci. K tomu, sretnu novost nećete izbrbljati Galji. Galja će i bez toga doznati i potom sa Zefkom lupati po vratima. Otvorit će jedino kad Zefko sa vikendice donese vreću suhog sijena. I tako je Maša hrčcima postiljala sijeno, mijenjala vodu i hranila ih poslasticama, a oni su izražavali zahvalnost gledanjem u njezine oči. Itekakvu zahvalnost, jer se nikad nisu pokakali izvan krletke, i zato su smijeli, dok bi Maša gledala televiziju, po njoj šetuckati, njuškati njezin vrat i brcima je škakljati oko nosa. 'Imate li čiste capice?' – provjeravala je nogice, razdvajajući prstiće i ljubila ih u njuškice i okice. Mila stvorenja nisu je napuštala ni kad bi Maša odlazila na spavanje i pokrila se preko glave. Hrčci bi se po resama deke spentrali na postelju i zelegli u udubinu Mašina vrata te iz noći u noć cviluckali uspavanku: '*Look what they done to my heart, daddy.*'

Nije to popijevka od jučer." – zaključio je Al. A ja sam dometnula: "To je himna za sva vremena. Zastava ogorčenih čiju nesreću su skrivili drugi."

140

Brdo papira, ovaj geronto-roman od samih uvoda, uvodno preskakivanje načetih tema i zaobilazanje srži, širenje i skupljanje u raspršivanju, vječiti trkači za repovima, Al i ja, lovice uokrug, opet se movamo po rubovima, očijukajući sa središtem gdje bi trebao biti kraj bez kraja. Ili početak. Prasak ishodišne točke, pa sad ti vidi na koju valnu dužinu ćeš se zakačiti. Sudar i odbijanje, vrtloženje *ab ovo* u spiralnom dizanju i padanju, eh, kako to gordo zvuči, u potrazi za osobnom istinom.

Alarika nisam dugo vidjela, gotovo godinu dana.

"Iii?" – započeo je izvijati obrvama.

"Što, iii?" – namrštila sam se.

"I tako dalje... ili tri točkice!" – priklopio je.

"Naravno," – prihvatila sam – "kad se pisac zaglavi, bilo zbog pomanjkanja mašte ili neuobličene misli, završava rečenicu s tri točkice, obično kao predah ili, najčešće, kao pokriće da se nastavak sam po sebi razumije. Neka svatko misli što god hoće, kao na apstraktnom platnu ili atonalnoj glazbi."

“Ma,” – zamahnuo je Al rukom – “ti to ne razumiješ jer se radi o elitnoj umjetnosti. Ono što običan puk ne shvaća nazvat ćemo, pojednostavljena radi, elitnom umjetnošću koja obuhvaća sve oblike umjetničkog stvaranja. Dakle, ne ostavljaju tri točice čitatelja prikraćenim ni kratkih rukava, već ga naprotiv asocijacijama uvode u neotkrivene predjele, pred njim pucaju novi vidici i mogućnosti, novi zapleti i varijacije, uvlačeći pritom čitatelja u djelo kao sustvaratelja. Ovisno koju čitateljevu strunu su tri točkice zatitrale. I tako se rađaju nadopisivači, pa čak sastavljači priča samo od interpunkcije. I to u svim žanrovima.”

“Slušam.”

“Uzmimo za primjer” – zanio se moj pripovjedač ne bi li potkrijepio svoju tvrdnju – “recimo, kratku priču od samih uskličnika. Tri kartice zbrkanih redova kao hvatanje daha, gusti i prorijeđeni zapis uskličnika, kao neko shizoidno notno crtovlje, s povisilicama i snizilicama, a u prazninama krikovi, zov za rušenjem, hropac upomoć, *mayday!*

Žanr – mrak!

(*Save our souls!* – uzdahnula sam u sebi.)

Ili, drugi primjer: *short story* od cifrastih i jedva zamjetnih upitnika u ilustriranom obliku. Na prvoj stranici drvo što se upitnicima grana na ostale dvije kartice. Na granama se nižu pitanja i podpitanja, dok je deblo natiskano sitnim upitnicima što se naguravaju jedno povrh drugoga, kao kvrge i kvržice, tvoreći gusto tkivo jednog jedinog, esencijalnog i egzistencijalnog pitanja, na koje od pamtivijeka pokušavaju odgovor dati filozofi. Ukratko, to je stablo debele, raspucane kore između čijih pukotina u obliku upitnika cure smolnate kapi mudrosti.

Upitnici na granama” – predahnuo je moj sugovornik – “su pak rangirani prema važnosti i veličini. Što banalnije pitanje, to afektiraniji upitnik. Između njih klatare se, prema grafičkom prikazu, upitnici srednje veličine koji pogađaju sve ljude. Da nisu tako bolni, mogli bismo ih svrstati u mediokritetske. Recimo, to su upitnici: Što je sreća; Što je radost življenja; Može li se eskivirati patnja; Ima li trpljenje pokriće itd..

Žanr – svakodnevnica!

Evo ti trećeg, mješovitog primjera!” – prikovao me Al uz stolicu. “Priča od zareza. Zarez do zareza, pa tri točkice i tako redom, ponavljanje prema hiru i nahodaženju, nasjeckana salata pleonazama, muke po pisanju, a između razmaka neispisano – nemam pojma!

Žanr – dosada!”

“Ajoj,” – uzdahnula sam i procijedila – “od ovih akrobatskih priča s interpunkcijom zavrtjelo mi se u glavi. *Moonwalkom* ću otklizati do štednjaka da nam skuham kavu. Da se priberem! A što je s dvotočkom i navodnicima?” – otelo mi se mimo volje.

“Eee,” – zaver glao je kritičar – “tu sam te čekao.” I stušio se na mene kao kobac na pile. “Premda bi se i od tog znakovlja” – počeo je okolišati – “mogla sročiti dobra priča, ima nadripisara (kratka stanka popraćena prodornim pogledom) – koji se preko svake mjere dobrog ukusa i skromnosti vole razmetati sadržajem između navodnika tj. zloporabom tuđih misli. Citatom na navod, navodom na epigraf, naravno, kad zaglave... ne bi li se pravili važni i pametovali, okićeni vijencem tuđeg perja.

Žanr – poštapalica!”

Uzalud mi se grčio želudac. Poštapalice naciljane u treće oko pogodile su me po više obrva kao autogolovi.

“Hvala što si mi otvorio oči.” – najzad sam istisnula, misleći da je današnjem druženju došao kraj. Ali, ne! Al još nije bio siguran da me uvjerio što je elitna umjetnost, pa je nastavio primjerom iz drugog područja. Muzičkog performansa. A to prešaltavnije iziskivalo je tri točkice predaha, kao uvod za kratki predgovor.

“Doba materijalnog i mentalnog onečišćenja” – podbočio je Al glavu kao Rodinov Mislilac – “traži mir i tišinu. Sve što smo razgradili moramo ponovno sastaviti kako bismo sastavili sebe. Za to nam treba mir. Raščinili smo tijelo, rastrgali dušu, rascijepili atome do antimaterije ne bismo li se dočepali Božje čestice. Ego je istisnuo savjest, savjest – što je to? Savjest nije ni svijest ni nadsvijest o kojoj fantaziraju poneki zanesešnjaci. Nadsvijest je tek viši stupanj ega, a savjest je jedinstveni dar Boga čovjeku ne bi li se ljudi odjenuli u čovjstvo.

Uvod u ljudskost je pak tišina” – nastavio je poluodsutnim mrmljanjem – “što je odlično izvedeno u skladbi prilikom otvaranja Muzeja suvremene umjetnosti. Budući da zazirem od bilo kakvih otvaranja i otvorenja gdje se osim znalaca u manjini sjati sajmište modne revije u većini, promaklo mi je ime skladatelja i naziv kompozicije. Pretpostavljam da je to bila neka meditativna fuga odsvirana u dvostrukoj tišini. U tišini orkestra i napetoj tišini slušateljstva. U načuljene uši auditorija nije prodro nijedan zvuk jer su gudači, duhači i bubnjari zaključali tonove u svoje instrumente koji su nijemo počivali na njihovim koljenima. Ali, čim je dotad ukipljeni dirigent podigao ruke i stao dirigitirati svirala su se sama od sebe, bez ljudske intervencije, začas usaglasila i tad se razlegla bezglasna muzika. Odvijanje tišine strujalo je nezvučnom harmonijom kroz muk, ah, tišina, tišina, eterična tišina finih gradacija svilene mekoće i virtuoznih prijelaza iz niže u visoku tišinu i obratno, bez suspregnutog straha slušateljstva da će poneki tonovi pogrešno odjeknuti, a kamoli prepuknuti, val za valom bešumne tekućice u bijelom duru zapljuskivao je auditorij što se u nedoumici počeo meškoltiti i zgleđavati, da bi na kraju izvođače nagradio burnim pljeskom pri-tajenog smijuljenja.

Eh,” – potapšao me Al po kaniranoj glavici – “ne moraš se ti sekirati zbog svoje neukosti. Omakne se i znalcima, vrhunskim ekspertima, da pobrkaju što je gore a što je dolje. Materijalizirana ideja je uvijek gore, pa je sasvim svejedno visi li apstraktna slika uspravno, bočno ili vodoravno. Pa čak i naopačke. Sprijeda ili straga, sadržaj je uvijek isti. U igri stvaranja radi se o vodiču. Ili umjetnik vodi ideju, ili ideja intuicijom vodi umjetnika. I u jednom i u drugom slučaju praznina još netaknutog platna – u kojoj su sadržane sve slike ovoga svijeta – služi kao polazna točka. Pa sad ovisi meandrira li slikar monokromnim lomljenjem linija pod pravim kutovima, stvarajući u međuprostoru labirinte, neprekinuti niz po zamišljenoj kvadratastoj bazi, pod vodstvom nekog geometrijskog zlatnog reza, i time se približava višem izrazu kozmičke uređenosti, ili se prepušta intuiciji, tom svetom odušku slobode, što iz kreativnog kaosa izvlači nedohvatljivo. Kad se nadiđu forma i figurativnost počinje avantura neistraženog, uranjanje u više dimenzije nevidljivih oblika, izvan treće dimenzije postojanja, odmak od odvratne stvarnosti, šetanje *vice versa* od pakla pod nebo i natrag. Treba li nas potom čuditi” – predahnuo je Al i prostrijelio me očima – “da je u svom tom košmaru ideja i dimenzija supervizor prilikom postavljanja izložbe suvremene umjetnosti jednu apstraktnu sliku objesio naopačke?”

“E, moj čovječe,” – ustala sam i zateturala od ošamućenosti – “idem pristaviti novu džezvu da dođem k sebi.”

Začudo, od kave sam se začas oporavila i postavila posljednje pitanje: “Kad već raspravljamo o elitnoj umjetnosti, kamo bismo kao podvrstu svrstali uznositi hod golaća po najprometnijoj ulici, usred bijela dana, ili obnaženo jahanje na konju jedne dame?”

“Na gole riti” – presjekao me Al – “ne mislim trošiti riječi!”

“E, dragi moj,” – usprotivila sam se – “svi ti hepeninzi i egzibicije imaju isti korijen. S rijetkim iznimkama, ljudi se žele sviđati ljudima. Biti shvaćen i prihvaćen, što je jednoznačnica za biti voljen, jedan je od vidova te težnje što ju ispunjava najdemokračićnija umjetnost zvana - *pet minuta slave*. Naravno, pod uvjetom da u blizini vrebaju kamere. Što ti imaš protiv 'žive slike', kopirajuće Lady Godive ili 'hodajuće instalacije' sredovječne figure ćelave glave i dlakave od prsa do nožnog palca, koja obnažena šeće među zblenutim gledateljstvom i stoički smirena lica, bez ijednog trzaja facijalnog mišića, namiguje hladetinastim naborima ne bi li poručila da je ružnoća tek izokrenuti odraz ljepote? Što ti imaš protiv tog junaka koji gazi uskogrudnost i predrasude i gologuznim vapajem za iskonom upućuje svjetini krik da se među njom pojavio novi Adam koji još nije zagrizao jabuku?”

“Vodi si ti tog tipa kući!” – otpilio me Alarik i okončao današnji susret.

141

Kad uобрази da ga netko gleda i primjećuje, Al za vrijeme ciklone hoda vani usporena, ali odmjerena koraka. Korača uspravno sve dok se ne zaboravi i tad, zbog uzdrmanog centra za ravnotežu, prevlada lagano teturanje i vrtoglavica. Niski atmosferski tlak plus niski tjelesni tlak i eto ti ruševine od čovjeka. Kod mene se pak ne mora pretvarati. I tako se pogurenih leđa stropoštao u stolicu kao vjekovima nagriženi Atlas na čijim plećima počiva sve breme ovog svijeta.

“Ako ti misli ne sežu dalje od kuhače” – počeo me prezrivo odmjeravati – “onda je lako žmiriti pred svim grozotama što pogađaju naš planet! Briga tebe što se naša majčica Zemlja kotrlja u provaliju!”

“Ma daj prestani!” – graknula sam. “Neću se dati navući na tvoj pesimizam.”

No, Al me pregazio riječima i tjerao svoje.

“Po zakonu uzroka i posljedice,” – ošinuo me očima – “odnosno akcije i reakcije sve jest onako kako mora biti, ali nije kako bi trebalo biti. Kad vlada ljudska volja zakoni fizike i metafizike ne idu više skupa. Regresivni progres neravnotežom naginje izraubanu Zemlju ka ponoru, što ne zaustavlja ekspanziju. Gladni moraju nestati da bi ostavili *Lebensraum* sitima. Priroda se, doduše, osvećuje, ali to grabež ne zaustavlja. Dapače. Otapanjem sjeverne ledene kape proizvodnja nafte pojeftinjuje, a krzno polarnih medvjeda ionako kod bjelaca nikada nije bilo u modi. Ne biraju se sredstva. Brže, bolje, jače! Zaostale u natjecanju drži se zaostalima. Zaostale se stoljećima pljačkalo, zaostali su ropskim radom gradili bjelačka carstva. Zaostali gladuju. Suha grla ne traže samo kruha, nemoćnim krikom krvavih grkljana traže pravdu. Vratite Africi pokradeno! Vratite joj blago, korijen i mrtve duše!”

“Eh,” – uzdahnula sam, premda smo o tome bezbroj puta razgovarali – “pogađa nas uvijek nanovo. Afrika, najbogatiji kontinent s najsiromašnijim stanovništvom. Da ne govorimo o genocidu nad Indijancima, ova priča bi se mogla protegnuti i na bivše azijske kolonije, pa sve do Australije gdje su zločinački umovi (potomci engleskog ološa i kriminalaca) sterilizacijom fertilnih žena planski provodili istrebljenje Aboridžina.”

Neko vrijeme smrknuto smo šutjeli, a zatim sam se sjetila.

“Da te utješim,” – zatitrala sam hrapavim altom – “postoji jedna afrička država koja je sama sebi dala satisfakciju. Citiram: *1914. godine podignut je u Conakryju, glavnom gradu Gvineje, spomenik komarcu, prenositelju žute groznice. Starosjedioci Zaljeva drže da je komarac pomoć koju su im poslali preci da savlada prvo trgovce robljem, a kasnije – doseljenike.* Taj insekt na pijedestalu očito je u prvom naletu potamnio europske konkvistadore, a poslije bar desetkovao sljedeće najezde osvajačkih horda. Autor citiranih redaka, Ralph Ngoy Ndombe, se doduše od tog čina ograđuje, a što se mene tiče, ja bih tom anofelesu zapalila svijeću!”

Al se zgrozio nad mojim osvetničkim ispadom, a ja sam nastavila:

“Prije svega, ovaj spomenik je opomena! Opomena koja vrijedi za sva vremena i nema rok trajanja.

Idemo van!” – predrožila sam. “Ptičice na granama će nas razvedriti.”

Al se smjesta složio i tutnuo pod mišku plastičnu praznu bocu.

“Što će ti?” – pitala sam.

“Napunit ću je zrakom. Zrak je još uvijek badava.”

Dok smo gacali po raskvašenom snijegu pao mi je na pamet Galjin recept za sreću. Metamorfoza crnih misli u bijele. A za tu alkemiju ima štofa svakog dana napretek. Uvijek ima šanse da obični događaji pođu po zlu. I tako Galja, sa zadržkom da će na kraju ipak sve dobro završiti, zamišlja najgori scenarij i pumpa žile strahom, kao da zalaže strepnju za dobit koja će se oploditi kad sve završi *happy endom*. Što veći užas, to veća sreća kad se crno predviđanje ne ostvari. Začuje li se izvana sirena hitne pomoći, Galji učas zastane srce. 'Joj, da se Zefku nije što dogodilo?! Joj, da se nisu Helena i Gogo slupali s autom!?' Jo-o-oj, ne daj Bože, unuci!!!' Polaze li unuk dobro pripremljen ispit koji ne bi nipošto trebao pasti Galja uzdiše: 'Joj, samo da prođe!' Gleda li na televiziji skijaške skokove na Planici, Galja prestane disati. Dok Peterka leti zrakom ona se obraća višoj sili: 'Nedaj da to dijete padne i polomi kosti!' Itd. Primjera koliko voliš. Na kraju, sreća je i prihvaćena nesreća.

Povodeći se za tom strategijom, Al se trenutno nadahnuo:

“Zamisli” – srknuo je iz flaše gutljaj zraka – “da na duže vrijeme nestane struje. Paraliza i kolaps sistema. Zamisli da nestane vode. Spektar grozote, pogotovo ako se začepi zahodska školjka! Zamisli nestanak centralnog grijanja! Ledeno doba! Pa ako se sve to ne dogodi, malene neosvještene srećice postanu velika sreća ukoliko te providi zahvalnost.”

“OK.” – prekinula sam Ala. “Mogli bismo na tu temu lupetati i o zdravlju, ali to bi nas predaleko odvelo.”

Još nisam te riječi dokraja izgovorila kad sam se pokliznula na jednu ledenu za-krpu i odletjela u zrak. Tresnula sam na ruke i koljena, i dok me Al pridizao opipavala sam si osteoporozne kosti i koščice.

“O, hvala ti Bože,” – odahnula sam – “hvala ti Anđele čuvaru, hvala ti mila Majčice, sve je na svom mjestu. Nije mi ništa!”

“Prema toj jednadžbi,” – iskapio je Al bocu do dna – “ništa nije ništa nego je ništa jednako sreća.”

Jednom, u kineskoj godini majmuna, Al se dosjetio riječi nekog znanstvenika koji je ustanovio da majmuni znaju govoriti, ali to ne bi odali ni za živu glavu, jer bi u

protivnom morali raditi. Što se nas dvoje tiče, još znamo govoriti, ali nam se više ne da raditi. Starost nam je isisala snagu, pa se u ovom posljednjem pothvatu hrvamo s retrokronikom jedne obitelji, malo naprijed, više unatraske, i u toj nemiloi raboti poštavamo se digresijama i citatima. Digresija je privlačni bijeg za odmor. K tomu, zastranjivanje s nepredvidljivim krajem može biti i kratkoročna zabava.

(Eh, da bar nisam spomenula tu riječ - zabava! Ako se Al kao danas digne na lijevu nogu, riječ 'zabava' mu ne nakostriješi samo kosu nego i ušilji jezičinu kao žalac kojim čangriza u moj popustljivi stav. Naravno, današnju zabavu promatra kao sveopći problem mentalnog zagađivanja. Štoviše, drži ju nasiljem. Nađi ti meni nešto izvorno! - zna cjepidlačiti i šibati me očima. Sve sami imitati i plagijati, kopije i reciklaže! Buka-halabuka i nametljiva izvještačenost!)

“Nego šta!” - frknuo je sada mrgud. “Juriš na domaću i uvoznu zabavu! Manje kruha, više igara! Što veće društveno rasulo, to viši napon zabave! Prašina u oči, prašina u uši, praši prašina zaprašivanjem po pameti, pršti i vrišti uživo ili preko medija! Ne ulažu tvorničari zabave utaman ogromna sredstva za sapunanje mozgo-va kako bi kratkim skokom u trans izgurali stvarnost. Mjera standarda rangira se prema potrošnji zabave! I kad zabava istisne sve kriterije zaboravljamo da život nije zabava!”

“E, moj čovječe,” - uzdahnula sam - “jesi naporan! Vratimo se mi na posao zbog kojeg se sastajemo. Za uvod, skuhat ću nam kavicu.”

I Al se učas razvedrio. Kavica nije zabava. Osim cigarete, kavica je naša ovisnost. I nije samo Al jeftin. Nas dvoje zadovoljavamo se malim. S kavicom nas se, doduše, ne može potkupiti, ali kupiti - svakako.

“Za Lumira je čitanje romana bilo *unterhaltanje* odnosno zabava, a za Beti učenje. Za Beti su knjige Dostojevskog bila grešna svetinja. Prilazila im je s pobožnošću i potom, čim bi uhvatila slobodni trenutak, ljubovala s knjiškim junacima. Bila je nestrpljiva. Pričekaj me, sad ne stignem, sastat ćemo se poslije ručka, kad Lumir zadrijema u svojoj fotelji - poručivala je drhtavom čežnjom papirnatim likovima. Iako ju je Lumir uhodio, nikad nije našao čvrsti dokaz je li se tim utvarama podavala, ali je prema njezinoj rastresenosti znao da ga vara. Čemu bi inače umivena i dotjerana odlazila na sastanke i namirisanim rukama prislanjala knjigu na prsa, kao da time zapečaćuje tajni savez. I tako je Beti po danu ili pri noćnoj lampi kraj kreveta nestajala. Otisnula se pod sazviježda romanskih sudbina, odgrtala zavjese u nepoznato, pred njezinim očima pucale su nove panorame, polako, između razmišljanja, polako, čitala je polako, zastajkujući na rubovima dotad neviđenih obzora. Nema tu žurbe, treba posložiti sfere, pratiti kako se ljuštore - otpad duše - putujući žudnjom od razvrata do čišćenja, ponovno kroz patnju sastavljaju u

ljudska bića. I to je bilo učenje koje je čitateljima predavao kolekcionar duša i najveći lovac na duše, veliki Fjodor Mihailovič Dostojevski.

Lumir se pomirio s činjenicom da svoju ženu neće nikad razumjeti. Zadovoljio se njezinom prisutnošću. Tu je. I dok je tu, pretaču bračnom transfuzijom pripadnosti život jedno u drugoga. Pomirio se sa zaklutim vremenom kojim ga je knjigom potkrala i tad se iznenada znalo dogoditi čudo. Beti bi sklopila knjigu i dugo ga promatrala. Potom bi prišla i nježno ga zagrlila. U godinama još uvijek lijepa Beti, mlada Beti koja mu je uskraćivala zadovoljstva, vremenšna Beti grlila je oronulo tijelo svog muža što je u nedoumici žmirkalo. Grlila spoznajom iz knjiga da se muška duša u rasponu prohtjeva suštinski razlikuje od ženske duše. Prekasno za žaljenje, i nikad kasno za nadoknadu. Zakašnjela ljubav je ljubav predanja.

Znala je Beti gdje će za Lumira naći zabavu. Premda je od svega digao ruke i svu brigu oko svakodnevice prepustio njoj, vicevi i pošalice još bi ga uvijek nakratko razgalili. I tako je Beti njegovu sumornost pretvarala u zimzeleno ozračje. Iz dnevnih novina i raznih revija izrezivala je uz praktične savjete, mudre misli i stupce humora. Na primjer, pročitala mu je kakvu lekciju je dobio neki planinar od ovna. Štorija otprilike ide ovako:

Ne penjite se tim putem, upozorio je gospodar planinara, jer vas na vrhu čeka goropadna životinja.

Tko se boji ovna još? – zamahnuo je izletnik rukom, pa se s ruksakom i učvršćen na gojzericama zaputio u visine.

Na pola puta dočekao ga je orijaški ovan u borbenom stavu. Raskrečenih nogu, kralj stada s rudlavom krunom samo je kimnuo i zatim se brzinom lavine zaletio na uljeza. Zabio mu se među noge, rogovima rasporio hlače do struka i od planinara učinio vrišteće, kotrljajuće klupko koje se nakratko uspjelo zaustaviti, uhvativši se za korijen grma.

E, da ne bi! – navalio je ovan udvostručenim poletom. Glavom (maljem i buzdovanom zajedno) otrgnuo je jadnika sa grma i živa lopta je poletjela. Sa strane je poskakivao ruksak, a ovan kapitalac je lupao i udarao bum! – bum! – bum! i pritom kroz kipuće nosnice puhao: Pokazat ću ja tebi, dvonožna životinjo, tko je ove gore gospodar! I nisu ga zaustavili ni rotirajući bljeskovi gole stražnjice, sve dok izletnika nije isprevertao do podnožja.

Ovakve i slične polubasne ljeti bi pale u zaborav, pa bi ih Beti konzervirala, doduše ne u staklenkama koje su bile pune pekmeza, kompoti i zelenog ajvara nego u posebnoj mapi s kožnatim koricama. Humoreske će dobro poslužiti zimi, kad u ogromnoj kući, osim za praznike, Lumir i Beti ostanu sami. I tako je Beti Lumiru čim bi zapao u apatiju servirala uz oguljenu jabuku, razrezanu na komadiće, i uskladišteni smijeh.

Montansko društvo polako im se osipalo. Najprije je umro Marijin muž Pepi, zatim je otišao Norton Balte i najzad gospođa Marija. Time je zamrlo tjedno sastajanje

u montanskoj kavani što ga je osmislila Beti. Dolazio je novi svijet, sve nepoznata lica, ali im je zato gospođa Stipić stajala na usluzi. 'Šta sad opet hoće?!' – poskočio bi Lumir iz letargije čim bi začuo zvono na vratima i otprašio u spavaću sobu ili na terasu. Ali i ondje je mir remetio telefon na hodniku. Najčešće je zvala Galja i uvijek jedno te isto ispitivala: 'Jeste li zdravi? Treba li vam nešto? Imate li dovoljno ogrjeva?' 'Ah, drago dijete' – odgovarala bi uvijek isto Beti – 'sve je u redu, u ničemu ne oskudijevamo, hvala ti, i nemoj bez potrebe brinuti jer nam zaista ništa ne fali.' Ali to Galji nije bilo dovoljno. Kako je vrijeme prolazilo, primijetila je da se Lumir oko pojasa zamata sve debljim i toplijim šalovima. I odluka je pala. Za dva sata Galja se pojavila na Palmindvoru s košarom napunjenom specijalitetima i stavila pred oca bocu vina, oblijepljenu zlatnim etiketama.

'Ah,' – Beti je sklapala ruke – 'pa nisi trebala. Povrh svega, i lijekovi i to mlijeko u prahu.' Lumir je pak bacio tek letimičan pogled na pljesnive francuske sireve što su nekoć bili na vrhu šmekerske ljestvice i šmugnuo s flašom u špajzu.

'Nemoj!' – zaustavila je Beti Galju čim je zakoračila za ocem – 'bolje – ne.'

Pa, da, bolje da ne zna kako se u špajzi-laboratoriju miješanjem u raznim omjerima vino pretvara u kavu, ili jabukovača u vino, a i jedno i drugo može se piti kao crni čaj. Za takve radnje Lumir je pored cjedila i trahtura raznih profila trebao koncentraciju i neometani mir. Ponekad bi od tih napitaka zateturao hodnikom, ovisno o malignanskoj snazi čajeva i tad bi dvostruko naćulio uši. Ne daj Bože da začuje Betine korake! Samo to ne! Pa bi pohitao koliko ga noge nose prema stolici kod telefona koja mu je vraćala ravnotežu. Ako bi ga pak pri tom vijugavom *foxtrotu* zatekle Maranta ili Maša stavio bi kažiprst na usta i lupkao njime namrštenih obrva. 'Pssst! Ni pisnuti o tome majci!' I one bi održale riječ.

Kako je stario, Lumir je sve više zazirao od tuđih dodira. Vrijedili su samo dlanovi najbližih, a najviše Betini. Prestao se čak i rukovati, k brijacu više nije odlazio, pa je stoga nestrpljivo čekao Marantu. Tek što bi u hodniku spustila putne torbe, odveo bi je s ručnikom oko vrata u kupaonicu. 'Pazi na uši' – upozorio ju je svaki put – 'da se ne dogodi kao jednom, u mom djetinjstvu na Kutelu, kad mi je Vir oftikario mrvu ušne hrskavice! I potom se moj trinaestogodišnji brat još i rogušio na mene: *Šta se dereš! Uz pramen kose odrezao sam ti samo komadićak uha! Tek za jedno zrno kima!* 'Ne brini,' – gladila je Maranta oca po glavi – 'ja te neću osakatiti ni za pola zrna, već ću ti napraviti frizuru kakvu želiš!' Pa je češljem pravila razdjeljke, prebacivala i prečešljavala istanjenu bijelu kosu, škljocala škarama i svako malo mu pod nos turala ogledalo. 'Ma dobro je, dobro je!' – lamatao je Lumir rukama i počeo se dizati sa stolice. 'Čekaj malo,' – zaustavljala bi ga Maranta – 'nisam još gotova. Moram ti još straga skratiti vlasi i obrijati obrasli vrat.' Čim je odložila

škare i britvice Lumir je odahnuo. Napokon ruke bez ikakvih pomagala, slobodne ruke Marante što su se uvijale oko njegova vrata.

A kako se tek užasavao ruku koje pipaju, pa makar u gumenim rukavicama. I svih onih instrumenata što prodiru u ljudske šupljine i od čovjeka stvaraju lutku za istraživanje. Naravno, i kod zdravog stvora će se uvijek nešto naći. Ako ništa drugo, poslat će ga psihijatru. Na taj način doktorska gospoda, oduzimajući ljudima dostojanstvo, od hipohondera pravi ovisnike. Hvala lijepa! Bolje otrpjeti sve bolove nego dopustiti bijelim kutama da prčkaju po tijelu i, još gore, unutar tijela. Ne troši neka alarmantna bolest njegove organe nego vrijeme. I to vrijeme do smrti želio je proživjeti u miru, bez ikakvih liječničkih intervencija.

Tako je rezonirao Lumir, kad ga je ošinio grom iz vedra neba. Nakon ručka Galja je stala pred oca i objavila: 'Sve sam već dogovorila i organizirala. Vodim te u bolnicu na sistematski pregled! Zato sam i došla, jer hoću već jednom biti načisto što se događa s tvojim bubrežima i prostatom.' Uzalud je Lumir urliknuo: 'Ne idem nikud!' 'K tomu me jako zanima' – nastavila je Galja – 'što je s tvojim srcem i plućima.' Lumir se škrgućući gebisom divljački ushodaio po kuhinji i preklinjajućim pogledima tražio pomoć od Beti. I gle ti čuda, i ona se svrstala na Galjinu stranu.

Sljedećeg dana Galja je bila jako nestrpljiva, pa je već prije podne iz Ljubljane nazvala majku. 'Je li ti se već javio tata? Znaš li za neke nalaze?' 'Samo malo, molim te,' – odgovorila je Beti – 'čini mi se da se netko penje stepenicama.' Pa je ponovno podigla slušalicu i kazala: 'Evo, nalaz je upravo na vratima. U pidžami i papučama. Veli da ga je na cesti pokupio susjed.'"

143

Došlo je do toga da me od prijatelja posjećuju još samo krezubice i asketi. Kavu ne pijem, više ne pušim, odgovaraju, da o nekoj žestici ni ne govorim. Kolači ne dolaze u obzir, na kiki-rikiju polome preostale zube. Izbjegavaju i biljne i životinjske masnoće jer im kolesterol podižu i masni vicevi. E pa onda nije čudno da se najbolje osjećam u Alarikovu društvu, pogotovo ako ga ugodno iznenadim. Ne nuđa se svaki dan kuhano vino u mojoj kući.

"Živio ti meni, kućo stara!" – nazdravila sam pajdašu ne bih li mu razvezala jezik.

Al je najprije udisao mirisna isparavanja, srkao pa se opečena jezika oglasio:

"Eh, Lumir je nekoć znao što je dobra, nepatvorena kapljica. Mućkao je pod nepcem vino kao degustator istančanog ukusa, a pod stare dane zadovoljavao se raznim bučkurišima i inovatorskim koktelima, spravljenim po samo njemu znanim recepturama i u najvećoj tajnosti. Ali otkako je Filomen po drugi put bez pozdrava nestao,

vinograd na Palmin-dvoru prestao ga je veseliti. Brigu oko njega prepustio je za komad iznajmljene zemlje gospodinu Stipiću. I potom su se Stipić i dobra duša prešetavali po vrtu kao po svom pašaluku.”

Al je iskapio čašu, pogled mu se zamutio melankolijom, pa je nakon kraće šutnje produžio:

“Kako su se u vinogradu rijedili trsovi, tako se Lumir udaljavao. Filomen. Više nikada nije spomenuo to ime. Ne zna se je li ime svog sina zaključao ili otpustio. U svakom slučaju, Galji je olakšao. I prošli put, kad se s njom ispred bolnice opraštao, ispod glasa je prešutio. Pitanje *Je li ti se javio* više se nije ispriječilo između njih. Ne, Filomen je rekao svoje! Djeca su svjetovi za sebe. Njegova su koliko i svoja i tuđa. Ostala mu je još samo prstenovana milosnica, vestalka Beti, čuvarica ognjišta, koja je prekidala požurivanje smrti, izvlačeći ga ujutro iz postelje. Nagovarala ga je polaganjem ruku i svojim dahom raspirivala ugarke njegova života. Bolovao je od istrošenosti i dosadnog iščekivanja kraja. Kako se smrt lijeno vuče i zaostaje, kao da oklijeva, iako ju spremno svakog dana iščekuje. Usporio se i izgubio moć zapovijedanja – brže, brže, dođi malo brže - a usporila se i njegova smrt. Ipak, Beti bi ga privoljela da ujutro ustane, opere se i obuče, pa je nastavio – oslonjen na prozor – bolovati od pomirljive prolaznosti. Postojanje mu se suzilo na okvir prozora u spavaćoj sobi. Na prozorskoj dasci pepeljara i vječno razgrnuta zavjesa, istočkana smeđim rupicama od žara cigareta. Prozorske misli, zamagljene dimom, pregibale su uspomene, zaustavljale ih i puštale da lete, pa se bez žaljenja vraćale u iskrište međusobnosti. Beti za ljubav je ustajao, njoj za ljubav odgađao je utrnuće. Za Lumira je prošlost već bila prašnjavi arhiv, svi razlomci tuge stavljeni *ad acta*, u krivulji preostalog trajanja nema više boli, samo čekanje. Tijelo mu se zbog spljoštenosti snizilo, zgrbljene misli premrežile su mu pergamentno lice dodatnim borama, boropisom iz kojeg se moglo čitati kao iz dlana. Nastanio se u uto nulosti i nakon povečeranih dana čekao novi dan. U sivoj razlivenosti bezukusni dani neživljenja koji bi se ponekad prevjesili u dobro raspoloženje.”

“Čekaj malo!” – prekinula sam Ala. “Vratimo se u vremena kad je Lumir živnuo, bar uoči berbe. Tad bi me Beti (ukoliko to već nije učinila Maranta) povela u vinski podrum i kazala: 'Znaš, kako stari, tvoj tatica je sve šlampaviji. Stoga ćemo nas dvije oprati prešu, lijevke, flaše, a najprije burad.' I tako sam odčepila jedno bure, kad me smrdljivi zrak što je puhnuo iz bačve maltene bacio nauznak. 'Eto, vidiš' – uzdahnula je Beti. 'Tatica bi bio u stanju natočiti mošt u tu bačvu.' Pa sam otvorila susjednu bačvu. Iz nje je suknuo pljesnivo-kiselkasti miris, sasvim ugodan u usporedbi s prvim, ali je zato bure od vrha do dna bilo obloženo kristalima vinskog kamena. 'Ovu bačvu moramo osposobiti,' – odlučila je Beti – 'budući da ni pljuskovi vode nisu otopili

kamence.' Pa sam nekim špahtlom-lopaticom počela strugati od vrha prema dolje. Kamenčići su padali i zveckali kao stakleni obluci, a dno ni svojim dugim rukama nisam uspjela doseći. Otvor na bačvi bio je premalen za moju glavu, a za obavljen posao trebalo bi zaroniti do pojasa. Hoćeš-nećeš, zavukla sam ruku i pola ramena u utrobu bureta i spljoštenim profilom na gornjoj plohi strugala iz petnih žila, kad je naišao tata. 'Ma dobro je, dobro!' – dreknuo je. 'Čemu tolika gnjavaža! Kako je – dobro je!'

Što se Beti tiče, njezina deviza je bila: Nama ništa ne treba. Za Lumira je bilo lako. Za njega sam u džepu imala viceve, ali što za božićne blagdane pokloniti oboma, da im bude od koristi? Zime su bile blage, rijetko ispod nule, i prozor u spavaćoj sobi bio je otvoren i ljeti i zimi, osim kad bi oko Palmin-dvora zafićukale bure ili se stuštile bjesomučne oluje. Tad bi škure zašklepetale udarnom koračnicom, a na vrhu krova pridružio bi im se drhturenjem i gromobran. Najzad sam se i ja dosjetila što ću roditeljima donijeti za Božić, pa sam zadovoljno s Kristinom krenula na put.

'Ah, drago dijete' – uzdahnula je Beti kad je raspakirala pakete – 'čemu si bacala novac za ove električne termofore? Instalacije u sobi mogu, osim lusteru, podnijeti još samo noćne lampice. A kad bih uključila i termofore mogao bi, kako kaže Galja, nastati požar.'

I tako su električni termofori završili navrh ormara, do pikse s mlijekom u prahu. Zato je pak jedan seljački vic odvagnuo promašaj. (Da su ga iznjedrili Ljeskindolci tim vicem bi se proslavili. Ali nisu. Pokupila sam ga u velegradu Zagrebu, poslije seanse poezije na temu *Povratak prirodi*.)

Božić je kao nekad bio svečanost, samo u smanjenom obujmu. Beti je već napekla čajno pecivo, dvije zdjele laške salate s dimljenom haringom čekale su u frižideru, na štednjaku se kuhala šunka. Moje je bilo naribati domaći hren, a majčino da zgotovi orahnjaču. Na bijelom stolnjaku stajala je zdjela mljevenih oraha, domaćih, i vrećica talijanskih grožđica i boca s rumom. 'Nemojte mi previše otvarati vrata' – zamolila je Beti – da se tijesto ne prehladi. Dok se bude dizalo napraviti ću filu.' – pa je othitala u špajzu. Lumir je još brže natankao malo ruma u crni čaj i šmugnuo s kriglom iz kuhinje. 'Znaš,' – obratila mi se majčica – 'tatica nikad nije bio pijanac. A sad, pod stare dane, postao je lagani pijanček. Pravim se da to ne primjećujem i prizivam ga na razne načine jer sve češće odluta, kao da prekoračuje crtu što dijeli ovdje i preko. Eto, zato sam počela prevoditi *Babičku* od Božene Nemcove. Nije važno ako je knjiga već prevedena. Prevođenjem ga uvlačim na sudjelovanje. Svako malo ga ispitujem za značenje pojedine riječi, a on se uključi, traži odgovarajuće izraze i surađuje. Ponekad se čak noću, u krevetu, sjeti prikladnijeg izraza i potom mi ga nadugo tumači.'

Božićni blagdani bližili su se kraju. Svake večeri Beti je u dva gumena termofora nalijevala kipuću vodu i tutnula ih pod tuhice. 'Pođi bar ti sa mnom na spavanje.' –

moljaka je djedica moju tinejđericu. 'Dok *maminka* ne dođe' – molećivo je žmirkao – 'skokni u njezin krevet. Ne mogu usnuti ako kraj mene netko ne diše.' I Kristina je pošla s djedom na spavanje. Za laku noć odslušala je dvije komične češke pjesmice i zaspala sa slikom Roda Stewarta na prsima.

Nakon odgledanog božićnog filma spremile smo se i nas dvije na spavanje. Odnosla sam svoje usnulo dijete u našu sobu i legla do majke. 'Ah,' – počela je puhati Beti – 'već su Kristi i termofor tako zagrijali krevet da jedva dišem. Nikako da prestanu te navale vrućine.' 'Proći će, proći.' – privijala sam se uz nju. 'Želim se s tobom samo malo pomaziti. Evo, skvrčila sam koljena, skvrči ih i ti, pa ćeš mi ležečki sjediti u krilu.' 'Ma nije zgodno.' – rogušila se šaptom majčica. 'Znaš da tvoj tata ne spava više u jednom komadu, već se svako malo budi i mokri u noćnu posudu. Star je i ne mogu od njega zahtijevati da lunja hodnikom do zahoda.' 'Pa neka mokri.' – odvrtila sam. 'I onako mokri okrenut nama leđima.' 'Pssst!'"

Ali tatica je već bio u sjedećem položaju. Uslijedili su isprekidani mlazovi što su pljuštali po emajliranoj kahllici. Zatim je noćnu posudu gurnuo pod postelju i pokrio se tuhicom do brade. "E, sad kad si već budan' – obratila sam mu se – 'ispričaj ću ti jedan vic koji sam čuvala za kraj. Zapravo, radi se o zvučnoj zagonetki. Moglo bi se čak reći, o pastoralnoj idili.' – dometnula sam kao pomoć pri odgonetanju.

I Lumir i Beti načulili su uši.

'Dakle, što je ovo?' Pljesnula sam dlanom o dlan, najprije sa svih pet prstiju, zatim sa četiri, pa sa tri, pa s dva i najzad kažiprstom posred dlana. Pc! Pljeskala sam i pljeskala, ali odgovora nije bilo i napokon sam bila prisiljena objasniti: 'Pa to ti je prizor kako pada kravlja balega! Bar smo se na Kutelu nagledali kako krava diže rep i počinje predstava. Prvi obilni pljas s pet prstiju, slijede manji oduzimanjem prstiju, pogača raste uvis u sve oskudnijim porcijama, pljas na pljas, sloj po sloj, da bi se u završnom činu stiskom čmara ušpicila u završni – pc! Pc, kao točka na i. Rep se spušta. Kraj. Pc – to ti je kažiprst.'

Naravno, Lumiru nije bilo potrebno ovako opširno objašnjavanje i opisivanje jer je već na spomen odgonetke prasnuo u gromoglasni smijeh, a tišim smijuljenjem pridružila mu se i Beti. Lumir je nastavio pljeskati omiljenu melodiju, a ja sam nakon nekog vremena otišla u svoju sobu.

Sutradan je pak gospođa Stipić komentirala: 'Ne znam što je kod vas tako veselo da se u dva ujutro orio smijeh popraćen pljeskanjem.'

"Ne čudi me" – trgnuo se Al iz zasanjene ošamućenosti – "da je kravljji drek postigao pun pogodak!"

144

Kako Al i ja žurimo završiti ovo pisanje, sasvim smo smetnuli s uma arboretske priče. I tako je Al počeo prekapati po mojoj papirudiji i izvukao na vidjelo molitvu neke nimfete koja to više nije bila. Preletio je pogledom list papira i već ga nakanio zgužvati i baciti, kad se predomislio.

“Može,” - odobrio je – “ako kao uvod priče staviš epigraf.”

“Na zapovijed!” – složila sam se.

Šejtan je onaj koji je prvi rekao – ja. Orhan Pamuk

Uraštena korijenjem u crnicu šumske zemlje, sa zelenim nogama i do grla obraštena bršljanom, nimfeta koja to više nije bila, između ostalog, namigivala je i nožnim palcima. I smijala se kad su na nokte palčeva neobavljena posla slijetali kukci koje su u drevnoj zemlji štovali kao kotrljane što se upinju dosegnuti Sunce. Člankonošci su nasjedali jer su nalakirani nokti djeve svjetlucali istim zlatnim zelenilom kao njihova krila. I kako to biva, jednog dana prestala se smijati i tad počinje njezina molitva:

'Sada pred tobom klečim, ali to nije istina. Na mojim koljenima nema pokajničkih žuljeva. Moja koljena kvrgama su zarasla u tijelo i teško se sagibaju. Slobodne su mi samo podignute ruke. Njima tražim, jer ti nemam išta dati. Tijelo mi je prošupljeno do kostiju. Koža mi je prozirna, pa baci pogled na ono što je moja duša bila. Njezin presjek ne sjaji više duginim bojama. Bojim se da su se boje opala slile u crnilo oniksa, jer do mene ne stiže zraka tvoje milosti, niti čujem brujanje tvog postojanja. Moj mir je mrtvilo. Moji dani su noći. Slobodu sam držala ropstvom i zamijenila ju sudbinom. Strgnula sam s vrata ogrlicu i stotinu i osam žirova se rasulo. Priželjkivala sam drugog oca koji bi mi, poput mudraca, rekao: *K Bogu možeš doći odjevena za ples.* Plesala sam, plesala s Faunom i pila iz čaše smrtnosti, sjedeći u njegovu krilu. I bijela haljina mi se od napitaka zaprljala. Plakala sam i vapila za kaznom umjesto za oprostom. Sada te molim rukama, jer su mi riječi prignječene. Steže ih bršljan oko vrata. Molim te dlanovima okrenutima tebi. Pobacala sam svo prstenje i dozivam te golim prstima. Zaboravi moje stranputice, jer sam Te tražila u drugim bogovima. Sjeti se da si me stvorio kao lijepo dijete i obasjaj me svojom dobrotom da se prepoznam. Sklopi sa mnom novi savez, jer o tome ovisi moj život. Osovi me, jer ću bez Tvoje podrške ponovno pasti. Smiluj mi se, Gospodaru vječnosti, jer dosad nisam znala da je moje Tvoje.'

Molitva se vinula u visine, sve dalje i dalje, preko zvijezda i suncopasa i dosegnula Onoga čije sveto ime znaju pravilno izgovoriti samo izabranici. Ostalima je Bog ustupio drugo, još svetije ime, a ono glasi: Oče *moj* koji jesi... O, ne! Oprosti mi! Evo, ispravljam se: Oče *naš* koji jesi na nebesima. Na te riječi zadrhtala su nimfetina koljena, drvena kora je smekšala, bršljan oko vrata olabavio i ona je postala tako gipka da

se bacila ničice i tako pročišćena glasa zavapila da se i kroz jecanje razgovjetno čulo: Hvala Ti! Hvala Ti! Hvala Ti! - ponavljala je bez prestanka, sve dok riječi nisu izgubile smisao. Hvala Ti, hvala Ti, hvala Ti, sve dok se tonovi nisu stopili u jedan obostrani zvuk. Bila je to jeka što je zatitrala rinčicu u Božjem uhu.

145

Sjeta. Sjeti pripada *memento mori*. Sjeta je glasnik minljivosti što broji ljudske dane i nakratko nas ostavlja s opomenom: ovaj dan se više nikada neće vratiti. Obično naleti iznenada, u suton, pri zalasku Sunca. Provuče se kroz razdjelnicu između neba i zemlje, doleprša kao noćna ptica stranog podneblja, pa krajičkom krila okrzne i namreška dušu. Sutonska sjeta dolazi kao čekanje i odlazi kao čežnja. Neko vrijeme titra na prvoj upaljenoj zvijezdi da bi nestala kao noćno koji odbruji *glisandom* preko struna Mjesečeve harfe.

Tuga je hirovitija. Ne bira vrijeme i nema pravila. Zgromi naoko bez razloga i traje. Bezrazložnoj tuzi se ne zna podrijetlo. Zatoči zatvorenika i nestane s ključem. Tlači iz nepoznatog izvora kao usplahireni nagovještaj. Boli li tuga sve podjednako ili ima osobnost? – ispitivala sam se tog nedjeljnog prijepodneva na pragu proljeća. Može li se tuga usitniti na bezbolne čestice s efektom iščeznuća? Ima li tuga oblik eterične stanice iz čije jezgre pršti prema ciljanoj meti? Skuplja li pod pritiskom žalost i dobiva na težini? Može li se bezrazložna tuga izvagati i apsorbirati u primateljevu srcu? Ima li plinovito svojstvo, pa se s kisikom udiše ili je tekuća, pa se nakalempljena na žile raznosi krvotokom po cijelom tijelu? Da sam tugu uspjela raspršiti u korijenu znala bih odakle dolazi.

Mislila sam posjećivala Palmin-dvor i domove svojih sestara. Posvuda u okviru normale. Kod mene, srednjoškolka Kristina bezbrižno se izležavala u krevetu. Nedjelja je. Da se nešto dogodilo već bi me obavijestili. Ali tuga nije jenjala. I tako sam odgađala do kasno poslijepodne i napokon nazvala majku. 'Sve je kao obično.' – utješila me majka. 'Tatica sjedi u kuhinji u svom naslonjaču i puši. Upravo sam ispratila Marantu i Mašu koje su jučer, bez najave i bez da su se dogovorile, došle u posjet.' 'O, hvala ti, majčice, hvala.'

Počelo se mračiti i nedugo zatim oglosio se telefon. Podigla sam slušalicu, a u njoj muk. Posve drukčiji od Mašinog. Potom: 'Mila moja,' – zagrcnula se Galja – 'našeg oca više nema.'

146

Lumir je umro u rano proljeće, 10. ožujka, u 85. godini. Negdje među knjigama na Palmin-dvoru izvukla sam zagubljeni spomenar i ponovno pročitala što mi je otac kao gimnazijalki zapisao u knjigu uspomena:

Kada me više ne bude
znat ćeš da sam bio,
a sada, dok još jesam
prečesto misliš da me nema.
Tvoj otac Lumir

Oprostila sam se s tobom, oče, onim davnim suzama na Kutelu kojima sam briznula u plač zbog redaka u spomenaru. Tada sam mislila da plačem zbog stida, a sada, dok stojim pred tvojim mrtvim tijelom, znam da sam te već tada oplakala. Suze koje mi sada klizu niz lice tek su djelomično tvoje. Većinom pripadaju majci. Dok se uz nju privijam ni ona ne zna da jecam i žalim za njom unaprijed. Varalica sam. Ovaj put se zaista sramim jer zavaravam oboje. I tebe, i majku. Zato što me bol tjera da varam samu sebe.

Bližilo se proljeće, ali je u gostinskoj sobi, gdje je na kauču ležao otac, bilo hladno. U kutu prekriveni pianino i zatvorena balkonska vrata. 'Smiri se,' – lupkala me majka po ruci – 'pogledaj radije kako je otac lijep.' Kroz zamagljeni pogled zapiljila sam se u njegovo lice dok se nije razbistrilo. Da, bio je lijep. Po prvi put u životu vidjela sam da je bio lijep. Mir se spustio na njegovo razrovano lice što se pomladilo i osmjehivalo. Beti mu je zagladila bijele vlasi i sinulo je čelo iznad sklopljenih očiju, čiji pogled sam uvijek izbjegavala. Mir se spustio i na njegove ruke, prekrížene na prsima. I od tih ruku sam zazirala. Bile su mi strane i kad su me grlile. Agilne i zapovjedničke – brzo, odmah, smjesta – i dobroćudne kad su razgovarale tapšanjem ili lupkanjem po koljenu ili ramenu. I sad sam primijetila da su očeve velike ruke (koje smo svi naslijedili) bile lijepe. Dugi prsti s dugim noktima nisu oduvijek bili čvorugavi. S vremenom ih je izobličio artritis. Zurila sam u mrtve, ukočene ruke. Jesu li i tada zadržale moć i privukle me da na njih položim svoj dlan? Zagledala sam se u nokat na malom prstu lijeve ruke. Nokat izrašten u obliku okrenutog slova V, kao streha s dvije bočne plohe, spojene po sredini ravnim bridom. S takvim se noktom otac nije rodio. Nikada ga nitko od nas nije upitao: 'Tatice, što ti se dogodilo?'

Najzad mi je pogled kliznuo na odijelo u kojem je otac ležao. Crni smoking u kojem se oženio isplivao je na površinu iz škrinje što je putovala preko granice u Hrvatsku, nakon završetka rata natrag na Kutelo, iz Kutela na Palmin-dvor. I crni smoking me zgromio jer se premetnuo u majčinu smrt. Nije počivala na odru, samo je više nije bilo. Gdje si, majčice, gdje si? – panično sam se nijemim krikom ustrčala za njezinom sjenom, gdje si, nemoj me ostaviti. I ona me je čula, čula, jer mi je živa stegnula ruku, a ja sam je bjesomučno grlila i brbljala, nešto za šalu, nešto izvan muke, brbljala sam majci - eh, kako si ti samo lukavo sakrila taj smoking, kao da se u škrinji, u koju nije bilo poželjno zavirati, krije blago, kako si škrinju čuvala kao da na njoj umjesto ručke leži zmija, čuvala si

pogrebno ruho pred našim znatizeljnim prstima koji bi tek pecnuli rep zmije, no škrinju se ipak nisu usudili otvarati. I Beti se smijuljila i meni je čakom laknulo, sve dok ponovno nisam bacila pogled na oca, i tad sam zaridala neokaljanim suzama. Ove nisu lažne, ni izdajničke, oče, ove do zadnje kapi pripadaju tebi. Kroz njihovu koprenu gledam te kako u tom smokingu prvi i posljednji put plešeš na svojoj svadbi, valcer i polku, i stežeš nevjestu oko struka da ti ne pobjegne, sučeš se sa svojom najmilijom u krug, vrtite se, vrtiš je, sve sporije i sporije, do svog ugaslog osmijeha na mrtvom licu.

Nakon što smo se zagrlile Maša je bez riječi kročila u svoju sobu i bacila se potrbuške na krevet. Ostavila je širom otvorena vrata i prag je obasjala svjetlost iz sobe. Na otiraču neće više biti pladnjeva.

Maranta je rukama pokrila lice i odjurila na vrt. Sjela je na prvi plato vrtnih stepenica. Pognuta glava gubila se među ramenima što su se nezaustavljivo stresala. Pošla sam sa njom i privuka je k sebi. Tišinu su prekidale ptice u babmusovu šibiku. Na dnu kamenih stepenica, gdje je grm forzicije počeo zijevati žutilom, travnjak se osuo samoniklim primulama.

'Ti ne znaš' – napokon je zaustila Marata promuklim glasom – 'da sam ja taticu izravno gurnula u grob.'

'O čemu govoriš?! Ne bulazni!' – prodrmla sam je.

'Ne, ne.' – odmahivala je glavom. 'Ti nisi vidjela njegovo lice,' – nastavila je – 'to isposničko, ispijeno lice s umirućim očima kojima se sa mnom i Mašom opraštao. O, kako me zaboljela ta njegova zasićenost životom! Nijemi govor da je sam sebi suvišan. I tada sam poželjela da se njegove muke prekrate. Neka se ispuni čaša njegova života. I – ispunila se, čim je dobio moj pristanak. Da nisam poželjela' – zajecala je – 'još bi poživio.'

'Nije istina!' – povisila sam ton. 'I sama znaš da je odlučio otići. Tvojim i Mašinih dolaskom ispunila mu se posljednja želja. Vas dvije čule ste njegov zov i neovisno jedna o drugoj pohrlile kući. Zvao je i mene tugom, a ja sam se pravila da tugu ne razumijem. Pa sam se kukavički upustila u analiziranje i raščlanjivanje, a trebalo je samo zaviriti kroz veo strepnje i ugledati život na samrti, kako se oprašta sa mnom posljednjim 'zbogom'.

Neko vrijeme šutnjom smo se grlile, a zatim je Maranta progovorila:

'Kad je majka ispratila Mašu i mene telefon u hodniku se oglasio. To si bila ti. *Sve je kao obično.* – utješila te majčica. No, više ništa nije bilo obično, ni neobično. U času kad je Beti poklopila slušalicu obična smrt sklopila je ocu oči jednom zasvagda. Glava mu je klonula na prsa zauvijek i unepovrat. Kad je majka otvorila kuhinjska vrata na podu se tek dimila još neugasla cigareta.'

Maranta se sklupčala s glavom na koljenima. Njezina žalost račvala se po uspomenama, a meni je odjednom laknulo kao da sam od oca dobila odrješenje. Sinulo mi je da

sam *oplakivanje unaprijed* naslijedila od njega. I on je moju smrt oplakao na Kutelu. Tog dana, kad sam se vraćala iz škole, nije me kao obično na vrhu brijega dočekaao s motikom niti grabljama. Pošao mi je ususret raskriljenih ruku. Razmišljala sam što to znači i prije nego sam ga pozdravila već me obavio rukama i privinuo na prsa. Gušila sam se dok me bjesomučno ljubio po očima, čelu i vratu i prepuklim glasom izgovarao: 'Dijete moje, dijete moje, *milačku moj!* Čim sam se izmigoljila usudila sam mu se pogledati u oči. Bile su zamagljene i uokvirene muškom mrenom što je na rubovima zadržavala suze. Tada mi je objavio da je sanjao moju smrt.

Maranta i ja vratile smo se u kuću. Galja se, ukoliko nije otvarala vrata susjedima i gostima, nije micala od majke. 'Ako baš inzistiraš' – čula sam je kako govori – 'onda provedi ljeto i ranu jesen ovdje. Ali kad dođe zima nipošto nećeš ostati sama u ovoj kućerini! Zefko i ja dolazimo po tebe. U Ljubljani te čeka spremna soba. Hoću te blizu sebe. Uostalom, kao i vaš grob.' 'Oh, Galinka moja,' – tapšala je Beti sestru po rukama – 'ti si previše brižljiva. I svo breme svali se uvijek na tebe.'

I gospođa Stipić stajala je majci neograničeno na usluzi. Jednom je donijela talijansku kavu, drugi put talijanske piškote i provjeravala da se u štednjaku ne ugasi vatra. 'E, drage moje' – uzdahnula je dobra duša – 'ovakvu smrt svatko bi mogao samo poželjeti. Pamtit ćemo gospona Lubomira kao dobrog i poštenog čovjeka.' Zatim je pripomenula: 'Sprovod će biti u Ljubljani, pa će Filomen sigurno s aerodroma ravno na groblje?' 'Ne, neće doći.' – kazala je tiho Beti. 'Poslao je telegram.'

Ponovno sam rastvorila brzoglav, ali sadržaj se u međuvremenu nije promijenio. Čitala sam: *Draga majko, povodom smrti tvog muža primi moju sućut. Tvoj sin Filomen.* Filomen voli poeziju, ali mu je očito promaknuo stih Williama Wordswortha koji glasi:

*Čovjekov otac to je dijete,
želim tek da vas, dani moji,
prirodna sućut
jednog s drugim spoji.*

Prije odlaska s Palmin-dvora Galja je još zavirila u očevu ladicu. Izvadila je rokovnik koji mu je poklonila za Novu godinu i listala po praznim stranicama. Te godine rokovnik je ostao neispisan. Dotad je svake godine 10. ožujka Lumir prema pučkom kalendaru pažljivo bilježio vremenske promjene tijekom cijelog dana. Kako je na *Četrdeset mučenika* tako će biti četrdeset dana.

147

"Ima još nešto." – procijedio je Al fiksirajući me u oči.

"Da, ima još nešto. A to je Vilinski Kralj!

Erlkönig! Goetheov *Erlkönig*, Lumirova rana. Začela se kad je dječaka Filkića oživljavao dok je ovaj umirao od difterije. Kasnije se rana kao ljutica sklupčala u njegovu srcu i izvila na površinu kad je Filomen ilegalno pobjegao preko granice. Zašto je Lumir na Kutelu recitirao *Erlköniga* baš meni, iako je znao da ne razumijem što govori? Ni Beti nije znala njemački, Galja se već udala, Filomen je poslije mature nestao, Maranta je krenula u pučku školu, a Maša je bila beba. K tomu su, poslije Drugog svjetskog rata, kao zagađivači jezika, na crnu listu došli svi germanizmi. Progon izopačenih riječi s njemačkim korijenom započeo je već u osnovnoj školi gdje se za svaku pogrešnu riječ platila simbolična kazna. Škrabica se brzo punila, a iznos je bio namijenjen najsiromašnijim učenicima prilikom odlazaka na školski izlet. Ukratko, njemački je bio proganjan iz škola, a u gimnaziji ga je zamijenio engleski. Njemačka književnost u drugom planu, ofrlje preko velikana klasike, bingo, ako smo pročitali *Patnje mladog Werthera* i taknuli korice *Fausta*, ali profesorica nikad nije spomenula *Erlköniga*. Da jest, sigurno bih načulila uši. Omrznuti jezik, omrznuti germanizmi i u govoru, a u pisanom obliku ravni huli, sve u cilju čistoće jezika.

I tako me Lumir znao zaskočiti omrznutom poemom kad sam se najmanje nadala. Sivim očima orla, što su me sijevanjem hipnotizirale, ukipio bi me na mjestu i počeo recitirati *Erlköniga*. Čas egzaltirano, čas hrustavo kao da drobi prepečenac, a ja sam poluošamućena jedva čekala da završi. Kraj. Voljno, pa da mu nestanem iz vidika.

Da sam tada razumjela samo naslov pjesme, zbog Vilinskog bih Kralja itekako prisluhnula.

Da sam tada znala sadržaj pjesme – kako otac, jašući kroz vjetrovitu noć, steže u svom naručju sina, dječaka, i otima ga smrti u koju ga mami zli vilenjak – svog bih oca zagrlila.

Da mi je preveo samo pojedine stihove....

Zašto, sine moj, prestrašeno lice kriješ ti?

Oče, zar tamo ne vidiš ti Vilinskog Kralja?

Gle krune, gle skut!

Moj sine, to magla se vije uz put.

...

Gle, oče, njišu se tamo kroz lug

Vilinskog Kralja kćeri u krug!

Ne, sine, ne, to vrba starih je red,

Trepti po njima sjaj mjesečev bljed.

... ja bih oca poljubila.

Da sam ga zamolila da mi prevede samo zadnji stih....

*Potjera otac konja u kas,
sinovljev sve slabiji je glas.
Kad stigoše domu u osvit siv,
dječak već nije bio živ.*

... ja bih u očevu naručju zaplakala.

Ali ništa od toga nije se dogodilo. Jer mi je bilo mrsko slušati, a kamoli moliti. Ipak, *Erlköniga* nisam zaboravila. Kad mi je napokon Vilinski Kralj mnogo godina po očevoj smrti došao u ruke shvatila sam što je Lumir od mene tražio. Može li zakašnjelo žaljenje nadomjestiti uskraćeno smilovanje?

148

Ne prođe godina a da me Galja ne nazove svakog 12. ožujka. 'Znaš li koji je danas dan?' – pita. 'Znam.' – velim. Zatim Galja makne slušalicu s uha i približi je glazbenoj liniji odakle bruji Mozartov *Requiem*. Dok slušamo *Lacrimosu* glas nam se rastopi i ona uspije tek protisnuti: 'Kod mene u lampici gori dušica.' I bez da mi kaže, znam da na grobu naših roditelja gore svijeće i u vazama cvate proljetno cvijeće. I znam da su ona i Zefko dali prebrusiti bijelu nadgrobnu mramornu ploču kako imena Lumira i Beti ne bi nikad potamnijela. I beskrajno sam joj zahvalna što samo njih dvoje tijekom cijele godine uređuju posljednje prebivalište naših roditelja. Ožujak je vrijeme naše blijeđeće tuge. Maša za to razdoblje, u svom stilu, zna reći: 'Traju martovske *ide*.'

Beti je tijekom života naučila da svaka tuga izbljedi čim se prihvaćanjem pročisti i uraste u misaono tkivo kao spoznaja. Iza Lumirova odlaska pričekala je još godinu i dva dana, da se naviknemo na smrt, i zatim nas u jednoj samoj noći, tonući u vječni san, napustila. Njezina nagla i ni po čemu predvidljiva smrt nije izazvala samo šok, nego i sveopće zaprepaštenje bolničkog osoblja.

Poslije Lumirove smrti Beti je na Palmin-dvoru ostao još jedan intimni prijatelj. Njezin vrt. S proljećem je bez njezinog uplitanja buknuo kao ljubavni požar između cvijeća i kukaca. Pčele su raznijele primule sve do granične živice, a bumbari, opijeni nektarom, lelujavu su kružili oko samoniklih ljubičica, šafrana i narcisa. Dok je šetala zaustavljale su je grane što ih je trebalo potkresati, a gore, ispod balkona, hvatali su je za rukav novoizrasli izdanci ruža. Važan je bio samo prilaz kući, prvi dojam što se stječe kad se zakorači iza željeznih vrata.

I kad je u svibnju doputovao Filomen, prilaz je bio uređen. Laurusova živica, doduše, nije bila pošišana, ali se zato ovalna greda s palmom u sredini prelijevala bojama ranih, patuljastih ruža. Svjetski putnik i lotalica za srećom uhvatio je majčine ruke i prozborio: 'Sada si slobodna. Napokon ti mogu ispuniti tvoju želju za putovanjem.' Beti više nije imala želja, ali nije htjela otkloniti Filomenovu želju. I tako su prokrstarili Švicarsku i Austriju, odsjedali u mirnim hotelima izgrađenim u sececijskoj maniri, uz rijeku ili jezero, razgledavali znamenitosti, večerali u salama s kristalnim lusterima i svijećama na stolu, uz muzičku kulisu nekog oronulog pijanista koji je prebira po arijama Lehara, Dvoraka i Straussa. Na rastanku Filomen je ponovno uzeo majčine ruke i između njih stavio smotuljak dolara. 'Uzmi.' – sklopio joj je dlan. 'I nemoj potrošiti na neke kućne potrepštine. Hoću da nešto kupiš sebi, nešto što će te veseliti.' Beti se osmjehivala. Filomen nije shvatio da joj je preostala samo jedna želja, a to je da joj djeca budu sretna. No, u kovačnici sreće ne vrijede kanadski dolari.

To ljeto za odlazak na Palmin-dvor nisam skupljala viceve nego dobru volju, da preduhitrim majku prije nego mi pokaže što na vrtu treba okopati ili oplijeviti. Zaboravila sam njezine riječi kojima je unazad nekoliko godina navijestila: 'Djeco draga, kad će me vrt prestati veseliti znajte da mi se bliži kraj.' Nagovještaj koji me tada stegnuo oko vrata i gušio otišao je u vjetar. Kakav kraj, kraj je daleko, a sada ću titrati oko plemenitih biljčica da im ne iščupam korijen, kopat ću danju i noću bez njezina znanja da joj priredim radost, kao da su sve te poslove poskrivečki obavili patuljci. I tako sam se odmah iza doručka iskrala na vrt. Bio je nehajno dotjeran i pažljivo zapušten. Takav mi se sviđao, ali ne i Beti. Uzela sam motiku i najprije bacila pogled na kamenjar. Kamenje što se dotad svake godine preslagivalo u nove oblike ostalo je netaknuto. Puzavice su se natjecale koja će koju istisnuti i zavladati kamenjarom. Iznenadila sam se da nijednoj biljci Beti nije poklonila pozornost. Čak je prestala protežirati portulake što su se izvijali između korova.

'Ne znam što smjeraš.' – uhvatila me Beti za ruku u kojoj sam držala motiku. 'To može pričekati.' – rekla je. 'Važno je samo da se pokosi trava kako vrt ne bi izgledao kao džungla.' Odložila sam motiku, a Maranta se prihvatila kose. Kosila je cijelo prijepodne, a ja sam oko nje obilazila s grabljama.

Ni ručak više nije bio točno u podne. Zavladao je prividnost ležerne raspuštenosti, kao da je naša njihajuća raspoloženja mjerila pokvarena ura. Beti se trudila da klatno naših osjećaja miruje, ali kad bi Maranta zakoračila u kuhinju i susrela se s Lumirovom praznom foteljom iz koje se širila praznina, oh, praznina, praznina, ona bi lice pokrila rukama, Maša bi se iskrala u svoju sobu, a ja bih zagrlila majku. No, Beti je imala s nama drukčiji plan. Htjela je da nam Palmin-dvor koji je ona tako voljela ostane u sjećanju po vedrini, ili bar po trenucima banalne radosti što ju izazove smijeh. Povala

se za Lumirovom filozofijom, sreća je doduše nekupljiva, ali je zato smijeh povodljiv, a za to je u džepu imala skriveni adut. To su bili Filomenovi dolari kojima nas je častila i vodila na izlete, jednom na more, drugi put u planinu odakle su pucali vidici do mora i tad bih ja nešto lanula, Maša izvalila, Maranta se nadovezala, opaske na svoj i tuđi račun, i smijeh je krenuo, kotrljajući se do majčina srca.

149

U kasnu jesen Beti se oprostila s Palmin-dvorom i ključ od kuće predala gospođi Stipić. Dok se vozila s Galjom i Zefkom prema Ljubljani, Galja je već u autu započela: 'Moj prvi zadatak je da te odmah, čim se kod mene smjestiš, odvedem u bolnicu na sistematski pregled.' I to bi nakon par dana obavljeno, pa je Beti zadovoljno izjavila: 'U ovoj bolnici osoblje je tako ljubazno i susretljivo da bih voljela ovdje umrijeti.' (Kako ne bi bilo ljubazno kad je šefica bolničke ljekarne, Galja, drugovala sa svima, od portira do doktora, a primarijus i glavna sestra bili su njezini kućni prijatelji.) 'Što to govoriš, majko?!' – lecnula se Galja. 'Primjereno tvojim godinama, nalazi su, osim malo oslabljenog srca, više nego odlični.'

Ni proljeće, ni zima, 12. ožujak, tek običan, prohladan radni dan. Ujutro je Beti počela kašljucati. 'Ah, nije mi ništa, drago dijete.' – kazala je usplahirenoj Galji. 'Uz sve tvoje obveze, kuća, muž, posao, k tomu te i djeca stalno trebaju, ah, previše je toga na tvojim plećima' – drobila je Beti – 'pa ti ne bih željela još i ja stvarati probleme.' 'Ti nisi moj problem.' – povisila je Galja ton. 'Ti si moja jedina i najdraža majka. Ako ti se stanje pogorša smjesta me nazovi.'

Nakon radnog vremena, Galja je bila zadužena dodatnim dežurstvom u drugoj bolnici i kad se u predvečerje vratila kući Beti je otežano disala. 'O, Bože moj, Bože!' – zavapila je Galja. 'Zefko, Zefko! Iz ovih stopa s majkom u bolnicu!' Hitne pretrage, povišeni leukociti, ništa alarmantno, smještaj u prozračnoj sobi s pogledom na park. Zefko je otišao kući, a Galja je ostala uz majčin krevet. Sestre i liječnici su ulazili i izlazili, a Galja je sveudilj ljubila i gladila majčine ruke, pa čelo, pa lice, oh, majko moja! Oh, Galinka moja, odvrćala je Beti, pođi kući, kasno je, čeka te muž. 'Pođi kući!' – govorele su sestre. 'Pođi kući' – stavio joj je primarijus ruku na rame – 'i odmori se! Čemu panika? Pa to je tek početak upale pluća, a antibiotika bar ima napretek. K tomu, i sama znaš da ćemo se za tvoju majku skrbiti kao da je naša vlastita. Sutra je novi dan.'

Bolnica nije daleko od Galjine kuće. Galja se vraćala pješice, shrvana zebnjom. Koraćala je usporeno da udahne zrak, zrak, jer ju je tištalo u prsima, noge su se putem same zaustavljale i vukle natrag prema bolnici, u dva smjera istovremeno, pa ipak naprijed, prema domu gdje ju je čekao muž.

Prije nego me oko 23.00 sata nazvala, Galja je poravnala strah sa slutnjom i potom me stišanim glasom obavijestila: 'Večeras smo našu majčicu otpremili u bolnicu. Liječnici kažu da nije ništa opasno.' Zamrlo mi je srce. 'Daj mi broj telefona bolnice!' 'Nemoj, nemoj zvati, sutra je novi dan.' – protisnula je Galja. Odmah sam nazvala bolnicu. Javila mi se dežurna sestra i pomirljivim tonom kazala: 'Vaša je majka upravo primila lijek. Ne, respirator nije potreban. Prošla su 23 sata i ne bih ju sad uznemiravala, ali zato iz ovih stopa hitam prenijeti joj pozdrave od kćeri iz Zagreba.'

Beti nije dočekala sutra. Preminula je prije ponoći, poslije mog poziva, u bolnici u kojoj je željela. A njezine posljednje riječi čula je samo dežurna medicinska sestra: 'Imam tako dobru djecu,' – rekla je Beti – 'ali ne pripadam više nikome.'

150

Da, ja sam se na karminama smijala. Smijeh. Apsurdni smijeh. Taj prevoditelj mučnine u raspršenost, u ugodu nepostojanja, odmak u *high spirit* kratkotrajnog olakšanja, iz opuštenosti do raspuštenosti, kao na eks ispijeno zadovoljstvo s talogom od suza. Možda zato što Beti nije bila kao Lumir moj vjerovnik. Naši ljubavni računi nisu nikada zapali u minus. Možda zato što me vlastita smrt takla po lijevom ramenu i poručila: 'Na tebe još nije došao red.' Možda zato što je Beti jednom rekla: 'Kad odem, nemojte me žalošću zadržavati. Pustite me da u miru odem.' I golubica je odletjela.

Kad sam se spremala natrag u Zagreb Galja mi je uručila majčin novčanik. 'Uzmi. Tebe je najviše voljela.'

'Nije istina!' – usprotivila sam se.

(Istina je da sam i kao poodraslo dijete pokušavala to priznanje od nje izmamiti. Oblijetala sam oko Beti kao mušica oko svjetiljke i ispitivala: 'Voliš li ti mene, majčice, od svih najviše?' Beti bi okrenula glavu kako ne bih primijetila da zadržava smijeh, a zatim ozbiljna lica odgovorila: 'Ne. Ja ne pravim razliku. Svi ste moji i sve vas podjednako volim.')

Rastvorila sam veliki kožni novčanik, Galjin božićni poklon majci. U prvom pretincu – iznenađenje. Iz Lumirova novčanika preseljene fotografije djece po starosti. Beti ih nije nikomu pokazivala. Pokazivala ih je sebi i u samoći promatrala te punoljetne osobe iz istog gnijezda, a tako različite, bliske po krvi, poznate i nepoznate, svoju djecu, srodnu i nikad do kraja spoznatljivu, nasmijanu Galju s loknama i dalekog Filomena s kokoticom, mene s punđom na tri kata, Marantu s gustom, raspuštenom kosom kao griva i violinom ispod brade, i najzad, najduže se zadržala na Maši čije zacakljene oči su sijevale ispod oblaka *afro-look* frizure. Tu su bili i isječci iz novina. Kvadratić s naslovom *Kako očistiti pljesnivu bačvu* i recept kako se pravi

juha od kamena. Nadalje, završetak nekog patriotskog eseja: *Siromašniji od prosjaka je svatko tko dopusti da mu se oduzme kulturna djedovina, nespretnan mešetar svatko tko ju nudi za tuđu navlaku, a poštovanja vrijedan onaj tko je upoznao njezinu vrijednost i zavolio njezinu toplinu.* I najzad izlizan izrezak iz časopisa. Papirić s pjesmom meni nepoznatog autora:

Ubojica

Ubijao ga je postepeno: svaki dan malo.

Svaki sat komadić,

svaku minutu komadičić,

svaku sekundu trenučić.

Čak je prestao raditi samo da to izvrši.

Sve dok mu nije palo mrtvo pod noge.

Ubijeno vrijeme.

Pavel Taussig

Galja je neutješno žalovala mjesecima. Kad bi ušla u majčinu praznu sobu preplavile bi je suze i tad bi jecajući govorila jedno te isto: 'O, majko moja, da te nisam ostavila, da sam te te noći držala za ruke ti nas ne bi napustila!' Mučila je samu sebe kao da ispašta za propuste, iako je kod nje Beti imala bijelu sobu s pogledom na atrij-ski vrt, Galjinu svilenu ljubav, pozornost Zefka, djece i unuka, police pune knjiga i pretplate za operu i koncerte. Sve je to Beti imala, ali nije više imala o komu brinuti. I zato se odazvala onomu koji ju je trebao. Je li to bio Lumir što ju je i onkraj nestrpljivo čekao?

I tako me Galja nazove svakog 12. ožujka. Jednom privija na grudi svečani stolnjak, Betin poklon izvezen njezinim rukama. Gladi vez kao da miluje majčine ruke što su šarenim koncima ubadale platno biljnim motivima, pa se ubode na iglu niz koju kapne suza. Drugi put otvara škrinjicu s plišanim dnom na kojem leži pramen Betine kose. I suze krenu po blond pramenu, a on i dalje blista, iako natopljen solju.

Tijekom pustih godina naslušala sam se preko telefona dijelova svih stavaka Verdijevog, Mozartovog i Faureovog *requiema*. Ovaj put, dok mi *Lacrimosa* još ječi u ušima, Galja s druge strane promatra umjetničku fotografiju, portret sedamnaestogodišnje Beti. Ovalno lice skladnih proporcija, mliječne puti što zateže visoke jagodične kosti, fini nosić, neznatno udaljen od punašnih usana i preko ravnog čela pustopašan uvojak.

Sedamnaestogodišnja Beti. Sedamnaest nevinih godina na pragu izmaštane budućnosti iskri iz sinjih očiju što će se nagedati svijeta, vandrajući makar u ciganskim čergama, male školjkaste uši priljubljene zvukom uz bubnjiće što će udarati takt svirci

violina, i čežnjom napete usne ničije zaručnice i zaručnice svih sanjara, koje čekaju dodir nepoznatog čije srce će plamtjeti kao *Pjesma nad pjesmama*.

151

Posljednje poglavlje Al i ja odradili smo u potpunoj šutnji. Tek na rastanku Al se izjasnio:

“Netko je s pravom rekao da su pisci autisti.”

“Potpuno se slažem.” – odgovorila sam. “Autisti, pa bili i nadripisci. Odvratan soj koji je sam sebi dovoljan.”

Otad više nisam vidjela Alarika. Onda sam jednog dana dobila pismo u najjeftinijoj plavoj koverti, a na istrgnutom listu papira iz nekog prastarog rokovnika stajale su tri točkice bez potpisa. Shvatila sam tko je pošiljatelj i da se šlager nastavlja, ali ne na pismenoj ili verbalnoj razini, nego da se i dalje odvija na nekoj zapretenoj mreži koji po zakucima duše razapinju tragači za...